DUMITRU STĂNILOAE (n. 16 noiembrie 1903 în Vlădeni, jud. Braşov; † 4 octombrie 1993, fiind înmormântat la mănăstirea Cernica). A urmat Facultatea de Teologie din Cernăuţi (1922-1927), unde a obţinut şi doctoratul cu teza *Viaţa şi opera patriarhului Dosoftei al Ierusalimului şi legăturile lui cu Ţările Româneşti*, publicată în 1929 la Cernăuţi. A efectuat studii de specializare pentru *Dogmatică* şi *Istorie bisericească* la Facultăţile de Teologie din Atena (1927-1928), München şi Berlin (1928-1929), după care efectuează călătorii de studii şi documentare la Paris şi Belgrad. A fost profesor suplinitor (1929), provizoriu (1932) şi definitiv (1935) la Academia Teologică „Andreiană" din Sibiu, unde a predat Dogmatica, Apologetica, Teologia Pastorală şi Limba Greacă. A fost hirotonit diacon (1931), apoi preot (1932). În perioada ian. 1934 - mai 1945, s-a îngrijit, în calitate de redactor responsabil, de publicarea ziarului *Telegraful Român*. Concomitent, a îndeplinit funcţia de rector al Academiei Teologice „Andreiene" (1936-1946). La cererea autorităţilor comuniste a fost transferat la Facultatea de Teologie din Bucureşti (1 ian. 1947), urmându-l la catedra de *Teologie ascetică şi mistică* pe Nichifor Crainic, iar din anul 1949 a devenit profesor titular de *Teologie dogmatică şi simbolică*. A fost arestat în data de 4 septembrie 1958; închis la Jilava şi Aiud până în ianuarie 1963, când este reintegrat la catedră până la pensionare, în anul 1973, în anii următori a fost profesor consultant pentru doctoranzi. A susţinut importante conferinţe teologice în Atena, Tesalonic, Paris, Strasbourg, Bonn, Heidelberg, Tübingen, Freiburg, Geneva, Oxford, SUA etc. *Doctor Honoris Causa* al Facultăţilor de Teologie ortodoxă din Tesalonic (1976), Belgrad (1982), Atena (1991), al Institutului Teologic „Saint Serge" din Paris (1981), al Universităţii din Bucureşti (1992). Membru corespondent (1990), apoi titular (1992) al Academiei Române.

SCRIERI: *Viaţa şi învăţătura Sfântului Grigorie Palama* (1938); *Ortodoxie şi românism* (1939); *Poziţia Domnului Lucian Blaga faţă de creştinism şi Ortodoxie* (1942); *Iisus Hristos sau Restaurarea omului* (1943); *Uniatismul în Transilvania, încercare de dezmembrare a poporului român* (1973); *Teologia dogmatică ortodoxă pentru Institutele teologice*, vol. 1-3 (1978); *Για Ενα Ορθοδοξο Οικουμενισμό, Ευχαριστία, Πίστη, Εκκλησία* (*Despre un ecumenism ortodox. Euharistie, credinţă, Biserică* – Atena, 1976); *Dieu est Amour* (Geneva, 1980); *Theology and the Church* (New York, 1980); *Προσευχή, Ελευθερία, Αγιότητα* (*Rugăciune, libertate, sfinţenie* – Atena, 1980); *Prière de Jésus et expérience de Saint Esprit* (Paris, 1981); *Teologia morală ortodoxă*, vol. 3: *Spiritualitatea ortodoxă [Ascetica şi mistica Bisericii Ortodoxe]* (1981); *Orthodoxe Dogmatik*, vol. 1-3 (trad.: germană – Zürich-Köln-Düsseldorf, 1985/1990/1995); *Le génie de l'Orthodoxie* (Paris, 1985); *Spiritualitate şi comuniune în Liturghia ortodoxă* (1986); *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu* (1987); *Studii de Teologie dogmatică* (1990); *Chipul evanghelic al lui Iisus Hristos* (1991); *Iisus Hristos, lumina lumii şi îndumnezeitorul omului* (1993); *Sfânta Treime sau La început a fost Iubirea* (1993); numeroase studii şi articole în reviste româneşti şi străine.

TRADUCERI: Hristu Andrutsos, *Dogmatica Bisericii Ortodoxe răsăritene* (1930); *FILOCALIA sfintelor nevoinţe ale desăvârşirii, sau culegere din scrierile Sfinţilor Părinţi care arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi* (vol. 1-4, Sibiu, 1946-1948; vol. 5-12, Bucureşti, 1976-1991, cu reeditări după 1993); în colecţia *Părinţi şi Scriitori Bisericeşti*: Sf. Grigorie de Nyssa, *Scrieri* (I, 1982); Sf. Maxim Mărturisitorul, *Scrieri* (2 vol., 1983 şi 1990), *Ambigua* (reed. 2006); Sf. Atanasie cel Mare, *Scrieri* (2 vol., 1987 şi 1991); Sf. Chiril al Alexandriei, *Scrieri* (4 vol., 1991, 1992, 1994, 2000); Sf. Ioan Scărarul, *Scara* (1992); Sf. Grigorie de Nazianz, *Cele cinci cuvântări teologice* (1993) ş.a.

Preotul Profesor DUMITRU STĂNILOAE

OPERE COMPLETE
I

CULTURĂ ŞI DUHOVNICIE
Articole publicate în *Telegraful Român*

Vol. I
(1930-1936)

CARTE PUBLICATĂ CU BINECUVÂNTAREA
PREAFERICITULUI PĂRINTE

DANIEL

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Ediţie îngrijită, introducere
şi note de Ion-Dragoş Vlădescu

Editura BASILICA a Patriarhiei Române
Bucureşti – 2012

Colecția „Dumitru Stăniloae - OPERE COMPLETE"

Coordonator de colecție: Ion-Dragoş Vlădescu

Redactor: Gabriela Săndulescu
Corector: Elena Tăbuş

Tehnoredactor: Florin Leonte
Copertă: Arhitect prof. dr. Mihaela Palade

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
STĂNILOAE, DUMITRU
Opere complete / preotul profesor Dumitru Stăniloae; carte publicată cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române; pref.: Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române; ed. îngrijită, studiu introd. şi note de Ion-Dragoş Vlădescu. - Bucureşti: Basilica, 2012-
vol.
ISBN 978-606-8141-80-0
Vol. 1. : Cultură şi duhovnicie : articole publicate în Telegraful Român : (1930-1936). - 2012. - ISBN 978-606-8141-81-7

I. Daniel, patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (pref.)
II. Vlădescu, Ion-Dragoş (ed. şt. ; pref.)

821.135.1-92

ISBN 978-606-8141-81-7
www.edituranpatriarhiei.ro
editura@patriarhia.ro

Cuvânt înainte

Aplecarea cu viu interes asupra textelor publicate de Părintele Dumitru Stăniloae în paginile celui mai cunoscut şi longeviv periodic teologic din România, *Telegraful Român*, al cărui prim număr, la inițiativa mitropolitului Andrei Şaguna, a apărut la 3 ianuarie 1853, este un exercițiu spiritual aducător de mare bucurie sufletească şi de reală îmbogățire intelectuală. Din acest motiv, adunarea şi publicarea în volum a tuturor articolelor Părintelui Dumitru Stăniloae apărute de-a lungul vremii în *Telegraful Român* constituie o veche datorie morală şi o necesitate misionară, a căror împlinire devine acum o bucurie.

Publicistica Părintelui Dumitru Stăniloae din perioada interbelică ne revelează un gânditor ortodox profund, ale cărui texte despre *națiune*, *românism* şi *Ortodoxie* surprind şi astăzi prin actualitatea mesajului şi prin bogăția conținutului. Începând cu ianuarie 1934, din înalta încredințare a mitropolitului Nicolae Bălan, Părintele Dumitru Stăniloae şi-a asumat responsabilitatea conducerii ziarului *Telegraful Român*, în care a publicat de-a lungul timpului peste 450 de articole. Conținutul acestora varia de la subiecte pur teologice sau privind evlavia creştină, până la atitudini de ordin cultural şi social. Articolele teologice ale Părintelui Stăniloae, bine întemeiate documentar şi bogat

argumentate, au contribuit în mod decisiv la edificarea ziarului *Telegraful Român* ca important și puternic mijloc pastoral-misionar al Bisericii noastre Ortodoxe.

Printre alte teme importante abordate de Părintele Dumitru Stăniloae în paginile *Telegrafului Român* se regăsesc și *Uniația de la 1700, Al Doilea Război Mondial* și *comunismul*. Autorul evidențiază consecințele acestor dramatice evenimente asupra societății românești și a Bisericii Ortodoxe.

Tot în paginile *Telegrafului Român*, între anii 1940-1942, Părintele Dumitru Stăniloae a luat o justificată și necesară atitudine față de unele dintre opiniile filosofului român Lucian Blaga, distanțându-se de ideile necreștine ale acestuia exprimate în volumele *Religie și spirit* și *Diferențialele divine*.

Prin sutele sale de articole de fond, Părintele Stăniloae a făcut din *Telegraful Român* o adevărată tribună de apărare a valorilor spirituale ale Bisericii Ortodoxe Române, dar și ale neamului și culturii românești inspirate de Ortodoxie. Instaurarea regimului politic comunist în România, în anii 1944-1945, a pus însă capăt bogatei activități a Părintelui Dumitru Stăniloae la Sibiu. Articolele sale din *Telegraful Român* și din revista *Gândirea*, precum și personalitatea sa demnă, inadaptabilă la compromisuri cu noul regim, l-au făcut incomod și indezirabil pe Părintele Dumitru Stăniloae în ochii autorităților politice ale vremii, fiind înlocuit în mai 1945 de la conducerea ziarului *Telegraful Român*.

Articolele critice la adresa comunismului publicate încă din 1937, articole în care era demascată aproape profetic tirania unui regim ateu care înlocuia *iubirea creștină* cu *ura de clasă*, desfigurând astfel persoana umană, i-au atras Părintelui Dumitru Stăniloae mai mult de patru ani de detenție în lagărele comuniste (septembrie 1958 - ianuarie 1963),

alături de alți preoți slujitori și oameni de cultură fideli valorilor creștine.

Datorită gândirii teologice profunde și mărturisitoare a Părintelui Stăniloae, gândire care răzbate nu doar din vasta sa operă dogmatică, ci și din valoroasa operă publicistică din *Telegraful Român*, adunată acum ***pentru prima dată în volum***, s-a putut deschide o cale cu adevărat nouă reflecției teologice capabile să îmbrățișeze nu doar marile teme ale credinței creștine universale, ci și o variată problematică a realităților istorice imediate.

Ținând seama de valoarea deosebită, atât documentară, cât și de conținut, a articolelor de largă respirație teologică și culturală încredințate de Părintele Stăniloae ziarului *Telegraful Român*, ele sunt publicate acum în trei volume sub titlul ***Cultură și duhovnicie***, grație pasiunii și priceperii tânărului teolog Ion-Dragoș Vlădescu, care a îngrijit această primă ediție a operei publicistice a Părintelui Dumitru Stăniloae. Binecuvântăm cu bucurie publicarea ei la Editura BASILICA a Patriarhiei Române ca omagiu pios adus memoriei celui care a fost un mare apărător al valorilor sfinte ale credinței ortodoxe și ale spiritualității românești în vremuri zbuciumate.

† DANIEL

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

La *Sărbătoarea Sfintei Treimi*,
4 iunie 2012

Cuvânt de mulțumire

Cu ani în urmă, celebrul Alexander von Humboldt spunea: „Maturitatea unui popor se manifestă în momentul când își acceptă istoria, așa cum este ea." Din păcate scepticismul, boala secolelor noastre, își întinde uscăciunea peste toate aspectele vieții. Fenomenul nu e limitat geografic, el are o răspândire generală, cu precădere în țările europene a căror cultură de tip creștin a produs odinioară cele mai grandioase manifestări ale unei civilizații reale și își arată cu virulență sporită consecințele funeste. Nici România nu e scutită de ele. Mai grav decât orice, anii de înrobire comunistă au lăsat în urma lor, pe lângă multe alte moșteniri catastrofale, un grav lichelism istoric, ducând la negarea tradițiilor noastre, a moștenirii spirituale peste care trecem cu nepăsare, ca și cum n-ar fi, dovedind o lipsă acută de maturitate socială, națională și culturală. Nu se mai cunosc și recunosc valorile trecutului, ele nu mai interesează. Istoria a dispărut până și din școală, păgubind tinerele generații, care ignoră totul asupra lor înșile. Se vorbește puțin, sporadic, adesea superficial, deci neconvingător, despre trecutul nostru mai mult sau mai puțin îndepărtat. Cu încăpățânarea devenită de mult o caracteristică a societății noastre, compatrioții se grăbesc să devină ceea ce ei numesc „europeni", trăitori într-un modernism fals înțeles, adoptând fără discernământ

premize eronate, atitudini superficiale, mimând o tristă pseudocultură şi neremarcând că niciun popor european nu-şi neagă valorile, aşa cum procedăm noi cu entuziasm pueril, dominaţi de o ignoranţă care îşi arată din ce în ce mai violent roadele.

De aceea, orice acţiune de reînviorare a unui trecut care nu merită a fi uitat, este un act de reînviere naţională şi culturală pe care acesta o merită cu prisosinţă. Ar trebui să ne amintim că am avut o pleiadă de oameni luminaţi, valoroşi, mari intelectuali cu caracter şi moralitate impecabile, că ne-am bucurat de un trecut de aur, pe care împrejurările l-au negat cu consecvenţă. Am avut personalităţi care au trăit pentru comunitate, pentru poporul pe care îl iubeau, pentru binele său, neprecupeţind niciun sacrificiu şi necruţând niciun efort, luând atitudine chiar cu riscul propriei existenţe pentru salvgardarea neamului lor. Ei au lăsat o moştenire de etică, spiritualitate şi cultură, care astăzi ne lipseşte.

Sibiul a trăit şi el o perioadă de strălucire, adăpostind numeroşi oameni care prin manifestările lor l-au făcut să ocupe un loc de primă importanţă în istoria frământată a timpurilor grele pe care le-a trăit. Asociaţia ASTRA cu multiplele ei manifestări naţionale şi culturale, ziarul *Telegraful Român*, organ al Mitropoliei Ardealului, sunt doar două dintre numele care nu trebuie uitate.

Iată de ce, apariţia acestor trei volume de articole din perioada interbelică din *Telegraful Român* ale părintelui Dumitru Stăniloae constituie atât un fapt de cultură, cât şi de descoperire a unor evenimente care şi-au lăsat amprenta definitivă pe istoria noastră mai recentă, dând o imagine grăitoare a acelor timpuri. Pentru că amintirea şi reevaluarea lor ne-ar ajuta să ne definim, să ne cunoaştem mai bine

pe noi cei de azi şi să încercăm a găsi un drum potrivit spre viitor.

Vreme de mulţi ani, din încredinţarea marelui Mitropolit Nicolae Bălan, una dintre marile personalităţi nu numai ale Bisericii, dar şi ale culturii româneşti, tata a fost directorul, redactorul, corectorul acestei publicaţii, imprimându-i seriozitatea, temeinicia şi profunzimea care i-au caracterizat munca şi opera. *Telegraful Român* a fost în acele timpuri unul dintre cele mai importante şi citite apariţii, la care scriau nume mari ale culturii româneşti, cunoscută nu numai în Sibiu şi Ardeal, ci în toată ţara.

Eram copil şi îmi amintesc cum mergeam la redacţia ziarului cu tata, care ducea domnului Bădilă, şeful tipografiei, şpalturile corectate, lua materialele noi care trebuiau văzute. Deseori, seara Mitropolitul Nicolae îl chema pe tata ca să-i spună cât de mult i-au plăcut articolele şi discutau până târziu.

În timpul războiului *Telegraful Român* a apărut zilnic şi drumul la redacţia ziarului era un ritual cotidian. Cum în incinta Academiei Teologice, cum se numea pe acea vreme Facultatea de Teologie, se deschisese un spital militar, ca în aproape toate instituţiile şi şcolile oraşului, domnul Bădilă îmi punea în mână câteva numere din ziar pe care le duceam soldaţilor răniţi, care abia aşteptau să-l primească şi să-l citească. Unii plângeau, mă mângâiau pe creştet şi-mi spuneau că au copii de vârsta mea şi că le e tare dor de ei...

Apoi vremurile s-au întunecat şi mai mult. A început acel timp de suferinţe a cărui amintire n-ar trebui să se şteargă din conştiinţa noastră, a tuturor.

Apariţia acestor volume vine să umple un gol şi să scoată la iveală realităţi uneori necunoscute sau prea puţin

cunoscute cu semnificații care ar ajuta să putem înțelege mai bine coordonatele caracteristice ale existenței noastre. Pentru că, să nu uităm, așa cum spune în cartea sa, *L'Histoire comme Système*, gânditorul spaniol, Ortega y Gasset, conștiința continuității este un dar care s-a dat numai omului. A rupe continuitatea cu trecutul, a voi să începi totul iarăși, înseamnă a coborî omul de pe treapta umanității sale, înseamnă a-i răpi umanitatea. Iată de ce trebuie să mulțumim celor care s-au îngrijit ca această continuitate să rămână un fapt concret și în acest caz.

Mulțumim Preafericirii Sale Patriarhul Daniel, care a încurajat și binecuvântat apariția acestui volum. Mulțumim Editurii Patriarhiei Române pentru că și-a asumat editarea lui cu desăvârșit profesionalism și entuziasm. Și, nu în cele din urmă, mulțumim domnului Ion-Dragoș Vlădescu care a alcătuit aceste trei volume, descoperind și cercetând integral toate numerele din acea perioadă ale *Telegrafului Român*, pentru a le introduce apoi în volum toate articolele apărute, ceea ce a însemnat o muncă îndelungată, titanică, neîntreruptă și creatoare.

Lidia Stăniloae

Cronologie

1903. S-a născut la 16 noiembrie 1903 în Vlădeni, județul Brașov, Dumitru, ultimul din cei cinci copii ai lui Irimie și Reveca; mama era nepoată de preot.

1917. La 10 februarie, pleacă la Brașov să urmeze cursurile Liceului confesional umanist „Andrei Șaguna".

1918. I se oferă o bursă pentru clasa a IV-a de către Fundația „Emanuil Gojdu".

1922. Primește o bursă în cadrul Universității din Cernăuți.

1923-1924. După un an părăsește Universitatea pentru a se înscrie și urma cursurile Facultății de Litere din cadrul Universității din București.

1924. În Postul Mare se întâlnește cu mitropolitul Nicolae Bălan, care-i oferă o bursă la Centrul Mitropolitan din Sibiu.

1927. Termină anul IV la Cernăuți și susține licența în Teologie sub conducerea prof. Vasile Loichiță, cu lucrarea *Botezul copiilor*; primește o bursă pentru studii de specializare la Atena.

1928. Toamna, susține la Cernăuți teza de doctorat cu titlul *Viața și opera patriarhului Dosoftei al Ierusalimului și legăturile*

lui cu Țările Româneşti, sub îndrumarea prof. V. Loichiță. Centrul Mitropolitan din Sibiu îi oferă o bursă pentru Bizantinologie şi Dogmatică. Pleacă la München, pentru semestrul de iarnă, urmând seminarul de *Istorie şi filologie bizantină* al profesorului *August Heisenberg*, tatăl celebrului fizician.

1929. În ianuarie pleacă la Berlin, pentru semestrul de vară, având profesori pe *Hans Lietzmann* şi *Reinhold Seeberg*, apoi la Paris şi la Belgrad, pentru studii de *Bizantinologie* şi *Dogmatică* şi documentare asupra operei originale a Sfântului Grigorie Palama; la întoarcerea în țară este încadrat profesor suplinitor la catedra de *Teologie fundamentală* a Academiei Teologice „Andreiene"; aici, în decursul celor 17 ani de activitate didactică, a predat *Teologie Dogmatică* (1929-1946), *Apologetică* (1929-1932 şi 1936-1937), *Pastorală* (1932-1936) şi *Limba Greacă* (1929-1934). La Cernăuți i se publică teza de doctorat.

1930. Pleacă la Constantinopol pentru a cerceta şi copia opera teologică a Sfântului Grigorie Palama; la 5 octombrie se căsătoreşte cu Maria (născută Mihu).

1931. La 10 mai, i se nasc primii doi copii gemeni, Dumitru (care moare în septembrie 1931) şi Maria; la 16 octombrie, este hirotonit diacon. Apare la Sibiu *Catolicismul de după război.*

1932. La 25 septembrie este hirotonit preot.

1933. La 8 octombrie se naşte Lidia, având-l ca naş de botez pe istoricul transilvănean Ioan Lupaş.

1934. La 1 ianuarie este numit redactor responsabil al ziarului *Telegraful Român*, funcție îndeplinită, vreme de 12 ani, până în 13 mai 1945. Îl cunoaşte şi leagă o strânsă prietenie cu Nichifor Crainic.

1936. În iunie este numit rector al Academiei Teologice din Sibiu, funcție îndeplinită până în 1946.

1938. Apare la Sibiu lucrarea fundamentală *Viața şi învățătura Sfântului Grigorie Palama.*

1939. Publică la Sibiu *Ortodoxie şi românism.*

1940. Vara, România intră în cel de-al Doilea Război Mondial. Se constituie, la inițiativa poetului Sandu Tudor, grupul *Rugul aprins*, din care făceau parte Ierom. Ivan Kulighin, duhovnicul mitropolitului rus de Rostov (refugiat la Cernica), Ierom. Benedict Ghiuş, Ierom. Sofian Boghiu, Prof. Alexandru Mironescu, poetul Vasile Voiculescu, Arh. Constantin Joja, Pr. Andrei Scrima, Ion Marin Sadoveanu. Întâlnirile periodice la mănăstirile Antim şi Cernica au constituit o înviorare duhovnicească a vieții creştine în Bucureşti.

1942. Apare la Sibiu *Poziția domnului Lucian Blaga față de creştinism şi Ortodoxie*, conținând şi articole publicate inițial în *Telegraful Român.*

1943. Apare la Sibiu *Iisus Hristos sau Restaurarea omului.*

1945. La sfârşitul lunii aprilie, moare fiica Maria (Mioara).

1946. Sub presiunea autorităților comuniste, reprezentate de Petru Groza, mitropolitul Nicolae Bălan este silit, îm-

potriva propriei voinţe, să-i ceară demisia din funcţia de rector al Academiei; rămâne profesor în continuare până în 1947. Apare la Sibiu, primul volum din traducerea *FILOCALIEI sfintelor nevoinţe ale desăvârşirii, sau culegere din scrierile Sfinţilor Părinţi care arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi.* Este transferat prin „chemare" la Facultatea de Teologie a Universităţii din Bucureşti, urmându-l la catedra de *Teologie ascetică şi mistică* pe Nichifor Crainic.

1947. Locuieşte cu soţia şi fiica Lidia în casa parohială a bisericii „Sfântul Gheorghe Vechi". Apare la Sibiu volumul 2 al *Filocaliei.*

1948. Apar la Sibiu volumele 3 şi 4 ale *Filocaliei.*

1949. Catedra de *Teologie ascetică şi mistică* fiind desfiinţată, rămâne profesor de *Teologie dogmatică şi simbolică* pentru doctoranzi.

1950. Participă la întâlnirile organizate de grupul *Rugul aprins,* din care nu face parte, dar unde conferenţiază de câteva ori.

1955. La Sibiu, are loc un mare congres al preoţilor ortodocşi; Petru Groza, membru al prezidiului refuză să vorbească cu Părintele Stăniloae, fapt ce va avea consecinţe negative mai târziu. Are loc canonizarea Sfântului Calinic de la Cernica.

1958. Începe un nou şi mare val de arestări în România, ca o condiţie a retragerii trupelor sovietice. Sunt arestaţi membri ai grupului *Rugul aprins.* Este urmărit de Securitate.

La 4 septembrie este arestat, se face percheziţie la domiciliul din Bucureşti. În 5 septembrie, ora 4.00 dimineaţa, este dus la închisoarea din strada Uranus, pentru o lună, apoi în strada Plevnei, pentru încă o lună. În 4 noiembrie, începe procesul înscenat, caracteristic regimului comunist. Apare la Bucureşti *Teologia dogmatică şi simbolică: manual pentru Institutele Teologice,* în colaborare cu Nicolae Chiţescu, Isidor Todoran, Ioan Petreuţă – părintele Stăniloae nu a fost consemnat ca autor, întrucât, înainte de publicarea lucrării, a fost arestat.

1959. Este dus la Aiud, având printre alţi colegi de celulă pe preotul Lazarov, paroh în Dobrogea sau pe avocatul şi publicistul Petre Pandrea, care-l evocă în scrierile sale. Vreme de câteva luni este ţinut în regim de izolare totală. Lidia, fiica părintelui, căsătorită între timp, naşte pe unicul nepot Dumitru Horia; fiind asistentă la catedra de Fizică a Universităţii din Bucureşti – prof. Hulubei – este obligată să părăsească Universitatea.

1961. Toamna, este adus la Bucureşti pentru noi cercetări penale.

1962. În martie, este readus la penitenciarul din Aiud.

1963. În ianuarie este eliberat din închisoare şi lucrează ca funcţionar la Biblioteca Sfântului Sinod. În octombrie este reintegrat la catedră.

1965. Este solicitat să scrie articole şi studii, de către cei care-l cenzuraseră înainte (Departamentul Cultelor se pregătea să prezinte Occidentului imaginea unei libertăţi religioase).

1968. Este invitat la Freiburg şi Heidelberg, de către profesorii Paul Miron şi respectiv Heyer, pentru conferinţe; primeşte acordul Departamentului Cultelor, ce urma politica schimbării imaginii României.

1969. Conferenţiază la Oxford unde leagă prietenie cu profesorul de Teologie și scriitorul anglican Donald Allchin.

1971. Merge la Vatican ca membru al delegației Bisericii Ortodoxe Române.

1973. Apare la București *Uniatismul în Transilvania, încercare de dezmembrare a poporului român*. Devine pensionar cu titlu de profesor onorar, rămânând profesor consultant pentru cursul de doctorat.

1976. Apare la București *Filocalia*, volumul 5, iar la Atena volumul *Για Ένα Ορθόδοξο Οικουμενισμό, Ευχαριστία, Πίστη, Εκκληςία* (*Despre un ecumenism ortodox. Euharistie, credință, Biserică*), cu o prefață semnată de Panayotis Nellas. Este declarat *Doctor Honoris Causa* al Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității din Tesalonic; în perioada 19-29 august participă la Al Doilea Congres al Facultăților de Teologie Ortodoxă organizat la mănăstirea Penteli – Atena, alături de preoții profesori Ene Braniște, Ion Bria, Ioan G. Coman, Dumitru Popescu și Dumitru Radu.

1977. Apar la București volumele 6 și 7 ale *Filocaliei.*

1978. Apare la București *Teologia dogmatică ortodoxă pentru Institutele teologice*, volumele 1-3.

1979. Apare la Bucureşti *Filocalia*, volumul 8.

1980. Apare la Bucureşti *Filocalia*, volumul 9; la Geneva, *Dieu est Amour*, traducere de D. Nesser; la New York, *Theology and the Church*, traducere de R. Berringer, cu o prefață de John Meyendorff; la Atena, *Προσευχή, Ελευθερία, Αγίοτητα* (*Rugăciune, libertate, sfințenie*). I se acordă premiul „Dr. Leopold Lucas" al Universității din Tübingen.

1981. Este numit *Doctor Honoris Causa* al Institutului ortodox „Saint Serge" din Paris. Este premiat la Londra cu distincția onorifică „Crucea Sfântului Augustin din Canterbury", pentru merite teologice şi creştineşti. Apare la Paris *Prière de Jésus et expérience de Saint Esprit*, cu o prefață scrisă de Olivier Clément; la Bucureşti *Teologia morală ortodoxă*, vol. 3: *Spiritualitatea ortodoxă (Ascetica şi mistica Bisericii Ortodoxe)* și *Filocalia*, volumul 10.

1982. I se acordă titlul *Doctor Honoris Causa* al Facultății de Teologie a Universității din Belgrad; în noiembrie conferențiază la New York, Boston, Detroit, Chicago, Washington. Apare la Bucureşti traducerea din Sfântul Grigorie de Nyssa, *Scrieri*, vol. 1.

1985. Apare la Benzinger Verlag, Gütersloher Verlagshaus, *Orthodoxe Dogmatik*, vol. I, în traducerea profesorului H. Pitters, cu o introducere scrisă de Jürgen Moltmann; la Paris apare *Le génie de l'Orthodoxie*, traducere de Dan Ilie Ciobotea (azi Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române), cu o prefață scrisă de Olivier Clément.

1986. Apare la Craiova *Spiritualitate şi comuniune în Liturghia ortodoxă.*

1987. Apare la Craiova *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu* şi la Bucureşti traducerea *Scrieri*, partea I, de Sfântul Atanasie cel Mare.

1988. Apare la Bucureşti traducerea *Scrieri*, partea a II-a, de Sfântul Atanasie cel Mare.

1990. Devine membru corespondent al Academiei Române. Apare în aceeaşi editură ca şi primul volum *Orthodoxe Dogmatik*, vol. 2, traducere de H. Pitters, cu o prefaţă scrisă de Jürgen Moltmann; la Roman apare *Filocalia*, volumul 11, iar la Craiova volumul *Studii de Teologie dogmatică ortodoxă* care cuprinde *Hristologia Sfântului Maxim Mărturisitorul, Omul şi Dumnezeu* şi traducerea *Imnele iubirii dumnezeieşti* ale Sfântului Simeon Noul Teolog.

1991. Devine membru titular al Academiei Române. Este numit *Doctor Honoris Causa* al Facultăţii de Teologie a Universităţii din Atena. Apare la Sibiu *Chipul evanghelic al lui Iisus Hristos*; la Bucureşti apare traducerea *Scrieri*, vol. 1, de Sfântul Chiril al Alexandriei și *Filocalia*, volumul 12.

1992. Este numit *Doctor Honoris Causa* al Facultăţii de Teologie Ortodoxă a Universităţii din Bucureşti. Apare la Craiova volumul *Reflexii despre spiritualitatea poporului român.*

1993. Apar la Bucureşti lucrările *Iisus Hristos, lumina lumii și îndumnezeitorul omului* și *Sfânta Treime sau La început a fost iubirea.* La 4 octombrie din acelaşi an, Părintele Dumitru Stăniloae a trecut la cele veşnice.

Introducere

Cadrul istoric

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea au avut loc o serie de reforme administrative, atât în viaţa politică, cât şi în cea religioasă, Biserica Ortodoxă Română având un rol fundamental în constituirea statului român modern. Astfel, *Unirea Principatelor Române*[1] înfăptuită la 24 ianuarie 1859 sub conducerea domnitorului Alexandru Ioan Cuza, urmată de *Războiul de independenţă* (1877-1878)[2], apoi de *recunoaşterea autocefaliei Bisericii*

[1] Biserica Ortodoxă a fost reprezentată în *Divanurile Ad-hoc* prin ierarhii de seamă ai vremii: *în Moldova*, de Mitropolitul Sofronie Miclescu (preşedinte al *Divanului Ad-hoc*, septembrie-decembrie 1857), arhiereii Nectarie Hermeziu şi Ghenadie Şendrea, fraţii Filaret (arhiereu) şi Neofit (arhim.) Scriban, arhim. Melchisedec Ştefănescu ş.a., iar în *Ţara Românească*, de Mitropolitul Nifon (la 30 sept. 1857 deschizând lucrările *Divanului Ad-hoc* în calitate de preşedinte, iar la 24 ian. 1858 prezidând *Adunarea Electivă de la Bucureşti*), episcopii Calinic al Râmnicului, Climent al Argeşului şi Filaret al Buzăului ş.a. Pentru o mai bună cunoaştere a modului în care Biserica s-a implicat la acest eveniment istoric, a se vedea: vol. *Biserica Ortodoxă Română şi Unirea Principatelor. Moment aniversar (1859-2009)*, Ed. *Cuvântul Vieţii* a Mitropoliei Munteniei şi Dobrogei, Bucureşti, 2009, 292p.

[2] Pr. Dumitru Radu, „Cincizeci de ani de la unirea Transilvaniei cu România. Contribuţia clerului român la luptele poporului român pentru

Ortodoxe Române[3] la 25 aprilie 1885, care-i garanta independența administrativ-jurisdicțională față de Patriarhia de Constantinopol[4], continuând cu *înfăptuirea Statului Național Unitar Român Modern* la 1 decembrie 1918, odată cu unirea Transilvaniei, Bucovinei și Basarabiei cu România[5], și, nu în cele din urmă, *înființarea Patriarhiei Române*[6] la 4 februarie 1925, ilustrează buna conlucrare dintre autoritățile statale și Biserica strămoșească pentru consolidarea unității de neam și de credință.

libertatea națională și unitate", în: *Biserica Ortodoxă Română*, LXXXVI (1968), nr. 11-12, pp. 1322-1324.

[3] A se vedea amănunte în volumele aniversare publicate în anul 2010 din inițiativa și cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul României, la 125 de ani de autocefalie și 85 de ani de patriarhat ale Bisericii Ortodoxe Române: *Autocefalia: libertate și demnitate*, Ed. Basilica a Patriarhiei Române, București, 2010, 648p.; *Autocefalie și responsabilitate*, Ed. Basilica a Patriarhiei Române, București, 2010, 1096p.; *Autocefalie și comuniune*, Ed. Basilica a Patriarhiei Române, București, 2010, 720p.

[4] Pr. Claudiu COTAN, *Ortodoxia și mișcările de emancipare națională din Sud-Estul Europei în secolul al XIX-lea*, Ed. Bizantină, București, 2004, pp. 245-246.

[5] Eveniment ce a impus organizarea sinodală a Bisericii Ortodoxe Române sub conducerea Sfântului Sinod.

[6] În ședința din 4 februarie 1925, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât înființarea Patriarhiei Ortodoxe Române prin ridicarea mitropolitului primat Miron Cristea (1925-1939) la rangul de patriarh, hotărâre recunoscută și consfințită la 25 februarie 1925 de Parlamentul României Mari, prin *Legea pentru înființarea Patriarhiei*, publicată în *Monitorul Oficial* din aceeași zi. Ridicarea din 30 iul. 1925 a Bisericii Ortodoxe Române la rangul de Patriarhie s-a făcut prin tomosul nr. 1579 al Patriarhului ecumenic Vasile al III-lea (patriarh între 1925-1929) și al Sfântului Sinod al Patriarhiei Constantinopolului. *Cf.* Pr. Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, Ed. Trinitas, Iași, [3]2008, pp. 362-366; vezi și vol. *Autocefalia: libertate și demnitate*, 648p.

În Transilvania viața bisericească a cunoscut o deosebită înflorire în timpul păstoririi mitropolitului Andrei Șaguna (1846-1873)[7], care a contribuit în mod decisiv la restabilirea Mitropoliei Ardealului (decretul imperial din 12 decembrie 1864), organizând-o prin *Statutul organic al Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania*[8], promulgat în 1868. Situația Bisericii ardelene s-a revigorat sub semnul reformelor lui Șaguna, mai ales prin revenirea la vechiul principiu canonic ortodox, care prevedea o implicare activă a laicilor în viața și misiunea Bisericii. Printre eforturile depuse de mitropolitul ardelean pentru reorganizarea noii mitropolii se numără și grija deosebită pentru *pregătirea unității politice a românilor*, prin intermediul culturii, dar și notabilele realizări în revigorarea învățământului românesc în general și a celui teologic în special, un loc important în preocupările arhipăstorului ocupându-l și *dinamizarea presei românești din Transilvania*. A inițiat apariția de reviste bisericești cu caracter cultural-național, ca foaia *Telegraful Român* (3 ianuarie 1853), remarcând, totodată, meritul pe care l-a avut la întemeierea *Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român*[9] (ASTRA, Sibiu – 1861). Vorbind

[7] Pentru cercetarea amănunțită a personalității mitropolitului Andrei Șaguna a se vedea monografia: *Mitropolitul Andrei Șaguna: Creator de epocă în istoria Bisericii Ortodoxe din Transilvania*, Ed. Andreiana, Sibiu, 2008, 456p.

[8] *Enciclopedia Ortodoxiei Românești*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2009, p. 599.

[9] Pr. Mircea PĂCURARIU, „Contribuția Bisericii din Transilvania la crearea și activitatea ASTREI", în: *Studii de istorie a Bisericii Ortodoxe Române*, Ed. Academiei Române, București, 2005, p. 322; a se vedea și Pamfil MATEI, „Mitropolitul Andrei Șaguna și *Asociațiunea*", în vol. *Mitropolitul Andrei Șaguna: Creator de epocă...*, p. 205.

despre rolul pe care l-a avut Andrei Şaguna în Ortodoxia românească, părintele Stăniloae afirma:

„mitropolitul Andrei Şaguna a adus în conducerea Bisericii Ortodoxe din Transilvania o energie neobosită şi o bogăţie excepţională de însuşiri şi preocupări, care l-au făcut în stare să redea acestei Biserici posibilitatea să satisfacă multiplele trebuinţe ce se impuneau poporului român în vremea mai nouă şi în situaţia unei existenţe periclitate, datorită ameninţării lui de către stăpânirea maghiară şi de uniatism"[10].

Dintre măreţele realizări pastoral-misionare ale mitropolitului Şaguna, vom stărui aici asupra gazetei *Telegraful Român*, „organ statornic de luptă naţională, socială, economică şi culturală a românilor transilvăneni, având astăzi cea mai îndelungată existenţă dintre periodicele româneşti"[11].

Telegraful Român[12] în viaţa societăţii ardelene

După Revoluţia de la 1848, urmată la scurt timp de instaurarea „deceniului absolutist" (1850-1860), era necesară tipărirea unei gazete prin care să fie apărate interesele

[10] Pr. Dumitru STĂNILOAE, „La începutul Ortodoxiei contemporane din Transilvania a fost Şaguna", în: *Revista Teologică*, III (1993), nr. 2; şi în: ***, *Mitropolitul Andrei Şaguna: Creator de epocă...*, p. 55.

[11] Pr. Mircea PĂCURARIU, *„Telegraful Român* cel mai vechi ziar din ţară", în: *Studii de istorie...*, p. 333.

[12] *Enciclopedia Ortodoxiei Româneşti*, pp. 639-640; I. HANGIU, *Dicţionarul Presei Literare Româneşti, 1790-1990*, Ed. Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, ²1996, p. 464; Pr. Nicolae DASCĂLU, *Parabola făcliei aprinse. Comunicarea religioasă în era informaţională*, Ed. Basilica, Bucureşti, 2012, pp. 298-300.

naţionale ale românilor ardeleni. Pentru împlinirea acestui deziderat trebuiau însă făcute demersuri susţinute către oficialităţile locale, lucru care a şi fost împlinit de Şaguna prin scrisoarea adresată guvernatorului Transilvaniei, Carol de Schwarzenberg, şi alta către „supremul oficiu poliţienesc"[13]. Propunerea făcută de mitropolitul ardelean era urmată de sublinierea importanţei pe care o avea această publicaţie pentru românii ardeleni, afirmând că:

„un ziar nou este în interesul nu numai al poporului românesc, ci şi al statului, ca poporul să fie ferit de cei ce vor să-l seducă şi neliniştească prin învăţături false şi idei periculoase, să fie lămurit asupra adevăratelor sale interese şi trebuinţe şi să i se dea o cultură potrivită cerinţelor vremii şi în armonie cu interesele generale ale statului"[14].

Tot în această petiţie se prezenta conţinutul ziarului, acesta urmând să prezinte ştiri din viaţa politică, din industrie, comerţ, dar şi teme de literatură. În acest sens, la 15 decembrie 1852 mitropolitul a primit răspuns pozitiv, având astfel aprobarea de a publica *Telegraful Român* în tipografia diecezană.

Primul număr apărea la 3 ianuarie 1853, având textul în limba română, titlul fiind tipărit cu caractere latine, iar conţinutul ziarului cu litere chirilice, fiind structurat pe două foi mari (4 pagini), prin strădania lui Aaron Florian[15], „primul

[13] Pr. Dumitru ABRUDAN, *„Telegraful Român* – ctitorie şaguniană", în: ***, *Mitropolitul Andrei Şaguna: Creator de epocă...*, p. 182.

[14] Ioan LUPAŞ, *Mitropolitul Andreiu Şaguna. Monografie istorică*, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, ²1911, pp. 164-165.

[15] Ioan BEJU, „Redactorii *Telegrafului Român*", în: *Telegraful Român* (în continuare *TR*), CXXVI, nr. 1-4, 1-15 ian. 1978, p. 11.

redactor responsabil" al *Telegrafului Român*. Până în anul 1857, ziarul a apărut bisăptămânal – în zilele de miercuri şi sâmbătă (3 ian. 1853 – 30 dec. 1857; 4 ian. 1862 – 30 dec. 1872), din anul 1858 apărea săptămânal – în ziua de joi (2 ian. 1858 – 30 dec. 1861), iar începând cu anul 1873 avea să fie tipărit bilunar (4 ian. 1873 – 15 dec. 1989). În această ordine de idei trebuie subliniat faptul că *Telegraful Român* a apărut fără întrerupere până în prezent, devenind astfel *cel mai longeviv periodic din ţară cu apariţie neîntreruptă*. Tipărirea cu litere chirilice a fost folosită până în anul 1862, însă, pe toată această perioadă, au fost introduse în mod sistematic şi texte cu litere latine, pentru ca numărul 103, anul X, din 30 decembrie 1862, sub coordonarea lui Zaharia Boiu, să devină primul număr cu grafie latină pentru conţinutul ziarului. Se mai păstra alfabetul chirilic doar pentru caseta cu informaţiile din titlu, care indicau zilele de apariţie a ziarului, preţurile abonamentelor, locul tipăririi, data şi numărul. Acest lucru s-a schimbat definitiv după 10 ani de apariţie neîntreruptă, începând cu numărul 1, anul XI, din 3 ianuarie 1863, urmând ca din acel moment formatul întregului ziar să fie tipărit cu litere latine.

Deşi apărea sub egida Bisericii, *Telegraful Român* nu putea fi pus numai în slujba lucrării pastoral-misionare a Bisericii, ci trata şi teme legate de problemele naţionale ale vremii respective, având astfel mai mult un caracter informativ decât unul preponderent formativ-pastoral. Rolul programat al ziarului era

> „[...] de a lăţi, prin tonul său cel moderat interesul păcii, al ordinei şi al progresului, bineînţeles şi idei solide între poporul nostru" sau „[...] de a lăţi ştiinţa şi cunoştinţele solide şi folositoare pentru orice cărturar şi de a apăra interesele Bisericii noastre", „[...] un jurnal ca acesta, deşi întemeiat de un episcop şi pentru clerul unei Biserici, care era pe atunci şi întreaga *inteligenţă* a unui neam, nu se putea mărgini numai la o parte a trebuinţelor Bisericii, adică la aceea de a da preoţilor literatură bisericească, ştiri de caracter curat bisericesc şi lucrări teologice [...]"[16].

În perioada de început ziarul şagunian cuprindea şi numeroase articole semnate chiar de mitropolitul fondator. Dintre acestea notăm: pastoralele şi cuvântările sale, discursurile rostite în parlamentele din Viena şi Pesta, cuvântările rostite cu diferite ocazii, dar şi polemicile cu adversarii săi, amintind aici de cea pe care a avut-o cu Ioan Heliade Rădulescu în ceea ce priveşte *Biblia* tradusă de acesta[17].

Începând cu perioada şaguniană şi continuând cu cea a mitropoliţilor Miron Romanul (1874-1898) şi Ioan Meţianu (1899-1916), *Telegraful Român* a avut un rol fundamental în pregătirea Marii Uniri din 1918, prin popularizarea ştirilor cu privire la situaţia românilor de pretutindeni. În acest sens, întreaga arhivă publicistică regăsită în paginile *Telegrafului* conţine informaţii incontestabile, necesare oricărui demers de cercetare istorico-critică a evenimentelor care au definit începutul secolului al XX-lea. Prin grija redactorilor de a analiza şi prezenta aceste evenimente de interes naţional au fost puse la dispoziţia cititorilor informaţii din Vechiul Regat, legate de alegerea lui Al.I. Cuza ca domn în Moldova şi apoi în Ţara Românească, prezentându-se, după caz, în

---

[16] Onisifor GHIBU, *Ziaristica bisericească la români. Studiu istoric. Reproducere din „Telegraful Român"*, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1910, pp. 18-19.

[17] Pr. Mircea PĂCURARIU, „*Telegraful Român*, cel mai vechi ziar din ţară", în: *Studii de istorie...*, p. 334.

detaliu, principalele reforme cuziste, printre care amintim: secularizarea averilor mânăstireşti, împroprietărirea ţăranilor, reorganizarea învăţământului teologic, lupta pentru canonicitate ş.a.[18] Perioada de maximă importanţă pentru istoria modernă a românilor se înscrie între *Marea răscoală ţărănească din 1907* şi *Marea Unire de la 1 decembrie 1918*, întrucât situaţia politică a ţării se modifică, o dată cu căderea monarhiei habsburgice şi unirea Transilvaniei cu România, într-un Stat Naţional Unitar Român Modern.

Pe lângă articolele care vizau situaţia politică a ţării, în paginile ziarului puteau fi întâlnite şi articole de cultură, care prezentau informaţii din mediul artistic sau literar, scurte recenzii sau fragmente de traduceri din literatura clasică sau din cea modernă. Adesea, au fost publicate poezii valoroase, în acest spaţiu gazetăresc făcându-şi debutul literar scriitori ca Zaharia Boiu sau Alexandru Macedonski. Cu timpul însă, s-au publicat şi opere ale scriitorilor consideraţi acum clasici, precum Vasile Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu, Mihai Eminescu, Ion Creangă, Titu Maiorescu, Alexandru Vlahuţă, Duiliu Zamfirescu şi alţii.

Se poate vorbi astfel despre rolul cultural important pe care l-a avut de-a lungul timpului *Telegraful Român*, reiterat adesea în bibliografia de specialitate pentru faptul că

> „s-a opus tendinţelor de extremă latinizare ale zilei, de înnoire a limbii şi de înlăturare a elementelor nelatine, promovând un stil şi un mod de exprimare apropiat de limba

[18] Pr. Vlad SOFRON, „Ecoul evenimentelor din Biserica Românească din Principate în ziaristica bisericească din Sibiu", în: *Biserica Ortodoxă Română*, LXXIV (1961), nr. 3-4, pp. 381-392.

> poporului [...], a renunţat la ortografia etimologică cipariană, în care erau scrise toate periodicele şi cărţile în Transilvania, şi a adoptat ortografia *Junimii* de la Iaşi, care a devenit apoi ortografia Academiei Române"[19].

Mihai Eminescu scria în *Convorbiri literare* că: „*Telegraful Român* era cea mai modernă foaie de peste Carpaţi"[20], iar la începutul secolului trecut ilustrul istoric transilvănean, Onisifor Ghibu, sublinia că *Telegraful Român*

> „a fost o vreme pentru Ardeal aşa zicând *monitorul oficial* al *noii direcţii* literare inaugurate la Iaşi de *Junimea*. Ani de zile acest ziar a reprodus *Convorbirile literare* aproape din scoarţă în scoarţă, deschizând astfel noului curent porţile şi aici la noi. Mai târziu, la 1876, se înfiinţează chiar o *Foişoară a Telegrafului Român* (ediţie aparte) [...], care servea de organ al cercului de scriitori tineri din Sibiu, care duceau lupta pentru ideile junimiste pe de o parte, iar pe de alta urmăreau dezvoltarea economică a românilor de sub coroana ungară"[21].

Limba poporului este mijlocul prin care se exprimă însăşi fiinţa acestuia, dacă ne gândim că viaţa fiecăruia dintre noi prin cuvânt începe să prindă mişcare, să se exprime. Totodată, întregul conţinut exprimat îşi atinge finalitatea sa ontologică numai în relaţia firească şi iubitoare eu-tu/Tu, într-o relaţie de împărtăşire personală, nu într-o nelinişte filosofică

[19] Pr. Mircea PĂCURARIU, „*Telegraful Român*, cel mai vechi ziar din ţară", în: *Studii de istorie...*, p. 341.

[20] Pr. Valeriu POPA, „M. Eminescu despre *Telegraful Român*", în: *TR*, an CI (1953), nr. 1-2, p. 12.

[21] O. GHIBU, *Ziaristica bisericească la români...*, pp. 21-22.

de cugetare singulară. Deci importanța limbii unui popor este determinată de capacitatea de sinteză, de percepere şi de actualizare a caracterului entelechial specific dialogului. Vorbind despre limba poporului, mitropolitul Şaguna afirma că:

> „individualitatea unui popor se manifestă şi susține prin limbă, limba este faşa comună a tuturor fiilor de o mamă, ea este vasul în care se păstrează cugetele şi simțămintele, cercarea şi ştiința, câştigurile dobândite şi dorul; ea este mijlocul spre învierea şi lățirea acestora; ea singură este măsura culturii"[22].

Venirea mitropolitului Nicolae Bălan, în anul 1920, în fruntea Mitropoliei Ardealului avea să însemne o nouă epocă pentru *Telegraful Român*. Întrucât altele erau condițiile politice ale vremii, ziarul şagunian a trecut treptat de la statutul de „gazetă politică, industrială, comercială şi literară" la cel de „foaie bisericească" sau „organ național-bisericesc". Aşadar, ziarul sibian avea să dezbată problemele principale care priveau activitatea Bisericii Ortodoxe Române: înființarea Patriarhiei Române, reorganizarea şi unificarea bisericească pe întreg cuprinsul Patriarhiei, reorganizarea învățământului teologic ş.a.

De atunci, prin grija mitropolitului Nicolae Bălan, dominată de un foarte bun simț practic, la conducerea ziarului vor fi numiți profesori de la Academia Teologică „Andreiană". Principalele preocupări exprimate în paginile gazetei au îmbrăcat forma articolelor cu caracter teologic, pastoral-misionar sau de istorie bisericească.

---

[22] † Nicolae Mladin, Mitropolitul Ardealului, „*Telegraful Român* la 125 de ani de la apariție", în: *TR*, an CXXVI, nr. 1-4, 1-15 ian. 1978, p. 1.

Notăm aici contribuția semnificativă a unor mari profesori de teologie, printre care se numără: *Nicolae Colan* (1893-1967), *Nicolae Terchilă* (1898-1983), *Spiridon Cândea* (1902-1990), *Nicolae Neaga* (1902-2002), *Dumitru Stăniloae* (doctor în Teologie, profesor la Academie, iar din 1934, din încredințarea mitropolitului Nicolae Bălan, *redactor responsabil* al ziarului), *Liviu Stan* (1910-1973), *Teodor Bodogae* (1911-1994), *Nicolae Mladin* (1914-1986) ş.a. Fiecare în parte a contribuit la reînviorarea teologiei ortodoxe româneşti, astfel încât plecând de la simplele articole de ziar, în care era prezentată într-un mod accesibil învățătura de credință ortodoxă, răspunzând adeseori, în duhul Tradiției şi pe temeiul învățăturilor Sfinților Părinți la provocările sociale şi misionar-pastorale din vremea respectivă, se ajungea în timp la dezvoltarea meditațiilor teologice în volume sistematice.

În decursul a peste 150 de ani de apariție neîntreruptă, redactarea *Telegrafului Român* a fost realizată de către 23 de personalități[23], dintre care 13 au fost profesori de Teologie,

---

[23] Personalitățile evocate aici, care au îndeplinit funcția de redactor responsabil (titulatură care s-a păstrat până în prezent) sau „redactor respunzătoriu", cum era numit primul redactor al *Telegrafului Român*, au fost: *Aaron Florian* (1 ianuarie 1953 – 28 ianuarie 1953); *Dr. Pavel Vasici* (31 ianuarie 1853 – 28 aprilie 1956); *Ioan Bădilă* (mai 1856 – decembrie 1857); *Visarion Roman* (18 decembrie 1857 – iunie 1858); *Pr. Ioan Rațiu* (11 iunie 1858 – 29 noiembrie 1862); *Zaharia Boiu* (1 ianuarie 1863 – 26 octombrie 1865); *Nicolae Cristea* (octombrie 1865 – nr. 116 din 1883); *Matei Voileanu* (nr. 117 din 1883 – 1887; 2 martie 1919 – 12 februarie 1920); *Dr. Remus Roşca* (1887 – 1 octombrie 1890); *Nicolae Ivan* (octombrie 1890 – octombrie 1892), viitorul Episcop al Clujului; *Silvestru Moldovan* (20 octombrie 1892 – mai 1895); *Dr. Nicolae Olariu* (mai 1895 – 31 decembrie 1895); *Gavril Hango* (ianuarie 1896 – decembrie 1898); *Dr. Elie Cristea* (ianuarie 1898 – decembrie 1900), care avea să devină

iar 7 au ajuns membri ai Academiei Române. Prin truda tuturor acestora ziarul şagunian a ajuns să fie numit în timp „tribună de la care s-au apărat drepturile naţionale şi religioase ale românilor", „factor de luptă pentru unitatea naţională, politică şi religioasă a românilor", „punte sufletească între români", „amvon de propovăduire a dreptei credinţe", „inimă caldă ce a bătut mereu pentru cei mulţi şi încovoiaţi de greutăţile vieţii"[24].

Părintele Dumitru Stăniloae, redactor responsabil al *Telegrafului Român*

Personalitatea părintelui Dumitru Stăniloae (1903-1993), cărturar plin de dragoste faţă de cultură, şi faţă de neam începe a se contura încă din perioada copilăriei petrecute la Vlădeni, lucru despre care vorbeşte şi Mihail Constantineanu, doctorul de mai târziu al părintelui, care afirma că „de mic îi plăcea foarte mult să citească, mărturisind că îşi dorea foarte mult să ajungă la târgul anual de carte de la Codlea

primul patriarh al României; *Teodor V. Păcăţian* (ianuarie 1901 – decembrie 1917); *Dr. Nicolae Regman* (9 decembrie 1917 – 20 ianuarie 1918; 18 septembrie 1918 – 14 februarie 1919); *Dr. Gheorghe Comşa* (20 ianuarie 1918 – 8 septembrie 1918), viitorul episcop misionar de la Arad; *Dr. George Proca* (12 februarie 1920 – 31 decembrie 1934); *Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae* (1 ianuarie 1934 – 13 mai 1945); *Diac. dr. Emilian Vasilescu* (aprilie-decembrie 1948); *Arhim. prof. dr. Nicolae Mladin* (decembrie 1948 – iunie 1967); *Arhid. Gheorghe Papuc* (1967-1978); *Pr. prof. dr. Dumitru Abrudan* (din 1978) – cf. Pr. Dumitru ABRUDAN, *„Telegraful Român* – ctitorie şaguniană", în vol. *Mitropolitul Andrei Şaguna: Creator de epocă...*, pp. 183-203.

[24] Pr. Dumitru ABRUDAN, *„Telegraful Român* – ctitorie şaguniană", în vol. *Mitropolitul Andrei Şaguna: Creator de epocă...*, p. 204.

pentru a-şi cumpăra de acolo o *carte groasă, de să n-o mai găt*"[25]. „Tatăl lui îl crescuse cu asprime, aşa cum se creşteau copiii odinioară, după vorba: pe copii să-i săruţi numai când dorm"[26]. Prin grija şi dragostea părinţilor Irimie şi Reveca, tânărul Dumitru a primit o educaţie aleasă, fiind ulterior îndrumat să urmeze cursurile Liceului confesional ortodox „Andrei Şaguna" din Braşov (februarie 1917). În această perioadă, remarcându-se prin rezultate bune la învăţătură, va beneficia în clasa a IV-a de o bursă a Fundaţiei „Emanuil Gojdu", despre care va scrie mai târziu, într-un mod elogios, în paginile *Telegrafului Român*[27].

În perioada studiilor universitare îl întâlnim mai întâi la Facultatea de Teologie din Cernăuţi (octombrie 1922), unde plecase cu o bursă de studiu, apoi la Facultatea de Litere şi Filosofie din Bucureşti, la care a renunţat pentru Teologie, după numai un an de cursuri. A absolvit-o pe cea dintâi în iulie 1927, cu lucrarea de licenţă *Botezul copiilor*[28], sub coordonarea ştiinţifică a lui Vasile Loichiţă, iar un an mai târziu, în toamna anului 1928, având acelaşi coordonator, va susţine la Cernăuţi lucrarea de doctorat intitulată: *Viaţa şi activitatea patriarhului Dosofteiu al Ierusalimului şi legăturile lui*

[25] Mihail CONSTANTINEANU, „Acasă la Părintele Stăniloae în ultimii săi ani", în: *Doctor la oameni de seamă (Dumitru Stăniloae, Cella Serghi, Ion Vinea, Nicolae Steinhardt, V. Voiculescu, Nicolae C. Gavrilă, Mihail Sadoveanu, Vasile Lovinescu)*, Ed. Anastasia, Bucureşti, 2000, p. 14.

[26] Mihail CONSTANTINEANU, „Acasă la Părintele Stăniloae în ultimii săi ani", în: *Doctor la oameni de seamă*, p. 13.

[27] Vezi „Un mare ctitor român: Emanoil Gojdu", *Telegraful Român*, nr. 6, 4 febr. 1934, pp. 1-2.

[28] Dumitru STĂNILOAE, *Botezul copiilor*, teză de licenţă, Cernăuţi, 1927, 98p. (*manuscrisul* lucrării se află sub *nr. 497* în Biblioteca Mitropoliei Ardealului).

cu Țările Românești[29]. Persoana providențială pentru întreaga viață a părintelui Stăniloae a fost mitropolitul Nicolae Bălan, care, apreciind valoarea tânărului teolog, îl va trimite împreună cu Nicolae Popoviciu (viitorul episcop al Oradiei, cu care se împrietenise la Cernăuți[30]) mai întâi la Atena (1927-1928), pentru a urma studii de specializare în *Teologie istorică*, apoi la München (1928 – semestrul de iarnă), unde a urmat seminarul de *Istorie și filologie bizantină* al profesorului *August Heisenberg*, iar în 1929, semestrul de vară, la Berlin (având profesori pe *Hans Lietzmann* și *Reinhold Seeberg*), apoi la Paris și la Belgrad, pentru studii de *Bizantinologie* și *Dogmatică*.

Reîntors în Sibiu, părintele își începe activitatea didactică la 1 septembrie 1929 ca *profesor suplinitor*[31] la Academia teologică „Andreiană" din Sibiu, în 1932 fiind numit *titular provizoriu*[32], iar în 1935 *titular definitiv*[33]. În decursul celor 17

[29] Dumitru STĂNILOAE, *Viața și activitatea patriarhului Dosofteiu al Ierusalimului și legăturile lui cu Țările Românești*, teză de doctorat, cu o prefață de V. Loichiță, Cernăuți, 1929, VII+69p; și în: *Candela*, XL (1929), nr. 4-6, pp. 208-276.

[30] Lidia STĂNILOAE IONESCU, *„Lumina faptei din lumina cuvântului": Împreună cu tatăl meu, Dumitru Stăniloae*, Ed. Humanitas, București, ²2005, p. 42.

[31] În baza *Ord. Cons. Arh.* nr. 7827 din 3 sept. 1929 a fost numit *profesor suplinitor* la catedra de *Teologie fundamentală*; cf. „Cronica Anului", în: *Anuarul Academiei Teologice Ortodoxe „Andreiene"* (în continuare *AATOA*), vol. VI, 1929-1930, publicat de Nicolae Colan (rector), Tiparul Tipografiei „Oastea Domnului", Sibiu, 1930, p. 87.

[32] În baza *Ord. Cons. Arh.* nr. 4694 din 22 iun. 1932, urmat de cel al *Ord. Ministerului Instrucțiunii Publice și al Cultelor* nr. 159 904/14 223 din 25 nov. 1932, a fost promovat la gradul de *profesor titular* al Academiei „Andreiene"; cf. „Cronica Anului", în: *AATOA*, vol. IX, 1932-1933, publicat de Nicolae Colan (rector), Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1933, p. 115.

[33] În baza *Ord. Cons. Arh.* nr. 4992 din 29 mai 1936, urmat de *Ord. Ministerului Instrucțiunii Publice* nr. 91018 din 11 iun. 1936, a fost delegat cu purtarea agendelor oficiului de rector. Tot în acest an trece de la catedra de *Teologie Pastorală* la cea de *Teologie Dogmatică* (*Ord. Cons. Arh.* nr. 7537 Bis. din 3 oct. 1936 și *Ord. Min. Instr.* nr. 164604 din 23 oct. 1936); cf. „Cronica Anului", în: *AATOA*, vol. XIII, 1936-1937, publicat de Dr. Dumitru Stăniloae (rector), Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1937, p. 62.

ani de activitate didactică a predat *Dogmatică* (1929-1946), *Apologetică* (1929-1932 și 1936-1937), *Pastorală* (1932-1936) și *Limba Greacă* (1929-1934)[34].

Debutul publicistic al părintelui a avut loc în anul 1929, odată cu tipărirea lucrării de doctorat, pentru ca, după publicarea acestei prime opere și la îndemnul mitropolitului Nicolae Bălan, să înceapă să scrie pentru ziarul *Telegraful Român*. În anul 1930 va publica 6 articole, debutând conform referințelor bio-bibliografice actuale cu articolul „Solia Păresimilor", semnat cu inițialele „TS"[35]. Este binecunoscut faptul că o mare parte din articolele scrise de părintele Stăniloae în *Telegraful Român* au fost semnate și cu inițiale, între care amintim: „TS", „DS", „D", „S", „TR" sau cu pseudonimul *Diorates*[36].

[34] Pr. Mihai SĂSĂUJAN, „Părintele Dumitru Stăniloae – Fragmente biografice sibiene" / „Vater Dumitru Stăniloae – Fragmente zu seiner Hermanstädter Zeit", în vol. *Dumitru Stăniloae (1903-1993). Teologie românească de dimensiune europeană / Rümanische Theologie von europäischer Dimension*, editori / Herausgeber: ÎPS Dr. Laurențiu Streza, Jürgen Henkel, Gheorghe F. Anghelescu, Ed. Schiller Verlag, Sibiu, 2007, p. 112.

[35] Dumitru STĂNILOAE, „Solia Păresimilor", în: *TR*, an LXXVIII, nr. 20, 12 mart. 1930, p. 1. Semnat: *TS*; cf. Virginia POPA, *Părintele Dumitru Stăniloae. Bio-bibliografie*, Ed. Trinitas, Iași, 2004, p. 103. Pentru a nu încărca în mod excesiv aparatul critic, articolele publicate de părintele Stăniloae în *Telegraful Român* (*TR*) pe care le vom cita în continuare, vor fi indicate în notele de subsol fără numele autorului, conținând numai titlul și locul publicării.

[36] Pentru o cercetare amănunțită a bio-bibliografiei părintelui Stăniloae vezi: Virginia POPA, *Părintele Dumitru Stăniloae. Bio-bibliografie*, Ed.

Aşa cum am arătat, în perioada imediat următoare evenimentelor bisericeşti petrecute în anul 1925, Biserica Ortodoxă Română a purces la reorganizarea şi unificarea administrativă, la reconfigurarea activităţii misionare şi la reformarea învăţământului teologic şi religios, toate acestea reprezentând principalele deziderate ale patriarhului Miron Cristea. Presa bisericească a prezentat noile schimbări din viaţa Bisericii, popularizându-le în rândul credincioşilor, contextul fiind favorabil, mai mult ca oricând, activităţilor pastoral-misionare. Descriind situaţia presei bisericeşti interbelice, istoricul Mirel Bănică subliniază faptul că exista o diversitate şi un număr foarte mare de titluri, dar care aducea în prim-plan „un nivel publicistic şi teologic neuniform", afirmând în continuare că:

„Presa religioasă interbelică este o componentă importantă a cadrului social şi cultural al României Mari. La rândul său, stilul de exprimare jurnalistic nu este doar pură abstracţie intelectuală sau teologică, care exista doar prin el însuşi. În forma sa imprimată, el *cere* diferite maniere de a fi citit şi *beneficiază* de diferite grade de recepţie. Or, în România anilor '30, presa bisericească beneficia de un statut particular, greu de conceput în zilele noastre: trecând peste faptul că unele tiraje depăşeau 100 000 de exemplare, ziarul era citit de mai multe persoane (mai ales în mediul rural), ceea ce amplifica efectul său de vector de informare. [...] Specificitatea presei religioase a timpului era dată de

Trinitas, Iaşi, 2004; Lidia STĂNILOAE IONESCU, *„Lumina faptei din lumina cuvântului": Împreună cu tatăl meu, Dumitru Stăniloae*, Ed. Humanitas, Bucureşti, [2]2005; Gheorghe F. ANGHELESCU, Cristian UNTEA, *Părintele Dumitru Stăniloae, un urmaş vrednic al patristicii clasice (bio-bibliografie)*, Ed. Mitropoliei Olteniei, Craiova, 2008.

caracterul său *hibrid*: nici teologie pură, nici simplu exerciţiu intelectual, dublată de lipsa interesului comercial, a profitului imediat. În opinia noastră, ar fi vorba mai degrabă de culegeri de articole având o finalitate pedagogică, morală, practică sau politică, o tentativă a Bisericii anilor '30 de a se afirma în viaţa publică a Regatului"[37].

În aceste condiţii, din încredinţarea mitropolitului Nicolae Bălan, părintele Stăniloae şi-a asumat răspunderea conducerii *Telegrafului Român*, la 1 ianuarie 1934[38], după ce acesta fusese redactat timp de 14 ani de consilierul arhiepiscopal Dr. George Proca (1920-1933). Referitor la noua chemare la care părintele Stăniloae a răspuns pozitiv, doamna Lidia Stăniloae, fiica părintelui, evocând acest moment important, ne spune că

„după câţiva ani de profesorat, în 1934, mitropolitul i-a încredinţat conducerea ziarului *Telegraful Român*. Bineînţeles, o muncă onorifică. Tata scria articolul de fond, făcea munca redacţională şi mergea la tipografie să corecteze şpalturile, sau le aducea acasă"[39].

Conştientizând valoarea ziarului şi locul pe care-l ocupa în rândul presei religioase naţionale, dar cunoscând

[37] Mirel BĂNICĂ, *Biserica Ortodoxă Română, stat şi societate în anii '30*, Ed. Polirom, Iaşi, 2007, p. 55.

[38] Din ianuarie 1934 părintele Stăniloae a îndeplinit funcţia de „redactor responsabil" al *Telegrafului Român* până pe 13 mai 1945, când i se va cere demisia la presiunea prim-ministrului comunist Petru Groza. Acest moment de încetare a activităţii de coordonare a ziarului nu a însemnat însă şi o încheiere a activităţii publicistice a părintelui Stăniloae.

[39] Lidia STĂNILOAE IONESCU, *„Lumina faptei din lumina cuvântului"...*, p. 67.

şi problemele la care Biserica trebuia să răspundă urmând canoanelor şi învăţăturilor Sfinţilor Părinţi, părintele Stăniloae va trasa noi coordonate în aşa-numita „politică editorială" a ziarului, rămânând totodată „în slujba scopului fixat de ctitor"[40], după cum va afirma mai târziu. Noul redactor responsabil[41] va atrage mulţi colegi de-ai săi, profesori la Academie, crescând astfel mult calitatea conţinutului articolelor din ziar. Totodată, pe lângă profesorii de teologie vor scrie şi personalităţi culturale şi religioase din întreaga ţară, care erau invitate să publice în ziarul şagunian.

Activitatea didactică de la Academia Teologică, dublată de cea gazetărească de la *Telegraful Român*, îl antrenează pe părintele Stăniloae într-o misiune amplă, caracterizată printr-o gândire originală, creatoare, profundă, reflectată atât în scrierile sale principale, cât şi în publicistică. Acest lucru l-a îndemnat pe mitropolitul Antonie Plămădeală să vorbească despre „Generaţia Stăniloae" ca despre ceva actual, despre teologia părintelui, ca o „teologie a nuanţelor", despre care scria:

> „*Tematic*, contribuţia operei părintelui Stăniloae ţine de restaurarea dimensiunii mistice a discursului teologic şi constă mai ales în orientarea acestuia în perspectiva hristologiei. *Metodologic*, aceeaşi operă urmăreşte acordarea puterilor sufleteşti care animă dispoziţia teologică, adică reechilibrarea deopotrivă a valorilor trăitoare şi a demersurilor eului cunoscător în actul *teologhisirii* curente. *Stilistic*, această operă provoacă apariţia unei specii noi în teologie, pe care, parafrazând un titlu al domnului Petre Ţuţea, aş numi-o *teologia nuanţelor*. Aceasta s-ar putea defini, formal, ca o teologie urmărind descoperirea şi descrierea celor mai fine şi mai ascunse glafire ale înţelesurilor teologice. O nuanţare perpetuă, adesea torenţială, vizând confiniile discursului antinomic."[42]

[40] „Perioadele principale ale *Telegrafului Român*", în: *TR*, nr. 13-14, 1 apr. 1983, p. 1.

[41] Pr. Dumitru ABRUDAN, „Părintele prof. dr. Dumitru Stăniloae – redactor al *Telegrafului Român* (1 ian. 1934-13 mai 1945)", în vol. *Persoană şi comuniune...*, p. 68.

Diversitatea temelor abordate, originalitatea stilului său, promovarea dialogului cu celelalte periodice româneşti – culturale sau religioase, buna informare cu privire la principalele evenimente din Biserică, accesul la bibliografie şi presă în limbi străine, poziţia de rector al Academiei Teologice „Andreiene" (din 1936), cunoaşterea limbilor clasice şi a celor moderne (germană, franceză, engleză, rusă) şi accesul la documente istorice preţioase conturează profilul acestui extraordinar redactor de ziar eparhial, care îşi va pune în valoare virtuţile pentru a dezbate subiecte de teologie, de misiune socială, de istorie generală şi bisericească, dar şi subiecte legate de pastoraţia credincioşilor din Ardeal şi nu numai. În acest sens, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel scria că:

> „Teologia, ca explicitare a planului lui Dumnezeu de mântuire şi îndumnezeire a omului în Hristos, va fi totdeauna o teologie apostolică, în sensul de permanent misionară, care luminează, inspiră şi susţine întreaga lucrare

[42] † Antonie PLĂMĂDEALĂ, Mitropolitul Ardealului, „Generaţia Stăniloae", în vol. *Persoană şi comuniune...*, p. XVI.

liturgică, filocalică, pastorală şi social-caritativă a Bisericii în lume, ca dinamică vie a conştiinţei sale misionare. În acest sens, teologia părintelui Stăniloae, ca teologie a mântuirii, este pentru Biserică un mare dar ce trebuie cultivat. Teologia sa trebuie să fie nu numai admirată, ci şi asimilată şi continuată."[43]

Principalele teme abordate în *Telegraful Român*

Dintre principalele teme abordate de părintele Dumitru Stăniloae în paginile ziarului sibian, putem remarca în primul rând *Ortodoxia*, în general şi *Ortodoxia românească*, în particular[44]. În acest sens, istoricul Keith Hitchins scria că „nimeni nu a scris cu mai deplină competenţă despre aspectele teologice ale Ortodoxiei ca Dumitru Stăniloae"[45]. O altă temă a vizat *problema naţionalismului*[46], a etnicului şi a naţiunii,

[43] † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Teologia – ştiinţa mântuirii şi a vieţii veşnice în gândirea Părintelui Stăniloae" / „Theologie das Wissenschaft von der Erlösung und dem ewigen Leben im Denken von Vater Stăniloae", în vol. *Dumitru Stăniloae (1903-1993). Teologie românească...*, p. 29.

[44] Vezi: „Între Ortodoxie şi catolicism", în: *TR*, nr. 88, 6 dec. 1930; „Latinitate şi Ortodoxie", în: *TR*, nr. 4, 22 ian. 1939; „Ortodoxia şi viaţa socială", în: *TR*, nr. 10, 3 mart. 1940; „Actualitatea Ortodoxiei", în: *TR*, nr. 35, 30 aug. 1942; „Ortodoxia şi neamul nostru", în: *TR*, 12-13, 18 mart. 1945.

[45] Keith HITCHINS, *Mit şi realitate în istoriografia românească*, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 1997, p. 271.

[46] Vezi: „Scurtă interpretare teologică a naţiunii", în: *TR*, nr. 15, 8 apr. 1934; „Biserica şi naţionalismul", în: *TR*, nr. 28, 5 iul. 1936; „Naţionalismul în cadrul spiritualităţii creştine", în: *TR*, nr. 36, 30 aug. 1936; „Păreri greşite despre raportul dintre Ortodoxie şi naţionalism", în: *TR*, nr. 44, 31 oct. 1937; „Ortodoxie şi etnocraţie", în: *TR*, nr. 24, 12 iun. 1938; „Social şi etnic", în: *TR*, nr. 105, 30 nov. 1944 ş.a.

părintele Stăniloae fiind considerat unul dintre cei mai importanţi autori în domeniul studiilor despre naţiune[47].

Discursul publicistic, care, în chip firesc, are o conotaţie politică, se raportează la interesele sau simpatiile politice ale scriitorului în cauză. În momentul în care un autor de articole, al căror obiect de analiză este situaţia politică a vremii, nu are în vedere impunerea (vădită sau nu) a unei anumite doctrine politice, ci îşi prezintă opinia personală cu privire la realităţile politice, produsul acestor analize nu-l pot angaja obligatoriu într-un partizanat politic, acest demers fiind mai degrabă un reflex rezonabil al unui angajament comunitar pe care îl presupune presa în general. În această situaţie se află şi părintele Stăniloae, întrucât toate analizele sale care ating sfera *politicului* nu sunt altceva decât simple, dar pertinente, explicaţii oferite cititorilor, cu privire la sensul şi urmările unor concepte sau fenomene care puteau influenţa viaţa fiecărui creştin în parte şi a poporului român în organicitatea lui. Desigur, un detaliu important cu privire la analiza corectă a acestui gen de articole de fond scrise de părintele Stăniloae, care viza *politicul*, îl constituie necesitatea abordării lor numai în legătură cu toate celelalte articole publicate. Costion Nicolescu afirma despre această latură a publicisticii părintelui Stăniloae că se realiza prin raportare la principiile creştine:

> „Părintele Stăniloae raporta orice doctrină politică la perceptele creştine şi o judeca în funcţie de rezultatul aces-

[47] Constantin SCHIFIRNEŢ, „O concepţie despre fundamentul creştin al naţiunii", în: Dumitru STĂNILOAE, *Naţiune şi creştinism*, ediţie, text stabilit, studiu introductiv şi note de Constantin Schifirneţ, Ed. Elion, Bucureşti, 2003, p. VII.

tei preocupări, iar nu pe baza unor considerente strict pragmatice"[48].

În ce priveşte *sistemul social* pe care îl gândea părintele Stăniloae, acesta era unul bazat eminamente pe principiile ascultării şi comuniunii creştine, pe învăţătura Evangheliei, un sistem a cărui ordine interioară să fie asigurată de o ierarhie care să lupte împotriva păcatului, considerând că „lupta contra păcatului din oameni e singura luptă eficace pentru o mai bună ordine socială"[49]. Acest ideal social trebuie privit în paralel cu creştinismul despre care părintele scria că „păstrează o anumită distanţă faţă de toate cristalizările sociale, neabsolutizând pe niciuna; [...] care tinde spre suprema înfrăţire omenească, aşa cum nu o vor putea înfăptui nici cele mai îndrăzneţe doctrine"[50].

Vorbind despre importanţa *naţionalismului* în educaţia studenţilor la teologie, părintele Stăniloae afirma că naţionalismul studentului teolog trebuie să fie un

> „naţionalism până la sacrificiu, dar manifestându-se în acte compatibile cu Dumnezeu şi cu un preot stăpânit de gândul la Dumnezeu. Naţionalism de concepţie, de simţire fierbinte, de muncă şi devotament în slujba neamului; să pui în slujba neamului toate virtuţile creştine şi preoţeşti. *Naţionalism impus cu sabia duhului,* care taie durabil

[48] Costion NICOLESCU, *Teologul în cetate: Părintele Stăniloae şi aria politicii*, Ed. Christiana, Bucureşti, 2003, p. 38.

[49] „Necesitatea ierarhiei în viaţa socială", în: *TR*, nr. 39, 20 sept. 1936, p. 2.

[50] „Creştinismul şi viaţa socială", în: *TR*, nr. 102, 26 nov. 1944, p. 1.

> duşmanii şi-i pregăteşte cale triumfală, *nu naţionalism de strigăte, de marşuri, de cămăşi şi de violenţă.* Chiar dacă vor fi având şi ele oarecare efect, el e cu mult mai mic şi în orice caz e incompatibil cu preotul şi cu studentul teolog, care în felul acesta mai mult pierde din prestigiul personal şi al instituţiei bisericeşti decât câştigă"[51].

Părintele Stăniloae încadrează sensul cuvântului *neam* în unitatea de credinţă şi limbă a poporului, în dragostea fiecărei persoane pentru Dumnezeul care binecuvântează neamul său, element caracteristic şi aşa-numitei „etnoteologii" a lui Nichifor Crainic[52]. În acest sens, Răzvan Codrescu scria că:

> „cea mai solidă fundamentare metafizică a naţiunii în duhul teologiei mistice răsăritene, de la înălţimea unei înalte autorităţi teologice, dar şi cu o bună respiraţie filosofică, îi aparţine fără îndoială părintelui Dumitru Stăniloae şi se regăseşte în prima parte a volumului *Ortodoxie şi românism,* care sintetizează un deceniu de dezbateri serioase pe această temă"[53].

Temele *Ortodoxiei* şi *naţionalismului* au fost tratate adeseori într-un raport de complementaritate, prezentând şi particularităţile aferente fiecărei realităţi în parte şi subliniind modul în care Ortodoxia este un element de bază în ar-

[51] „Pentru o mai bună educaţie în şcolile teologice", în: *TR*, nr. 38, 13 sept. 1936, p. 1.

[52] Mihail NEAMŢU, „Between the Gospel and the Nation: Dumitru Stăniloae's ethno-theology", în: *Archaeus*, X (2006), nr. 3, p. 15.

[53] Răzvan CODRESCU, *Cartea îndreptărilor. O perspectivă creştină asupra politicului*, Ed. Christiana, Bucureşti, 2004, p. 109.

hitectura sufletului românesc[54]. O bună parte din articolele sau studiile referitoare la această problematică, semnate de părintele Stăniloae în *Telegraful Român*, *Gândirea*, dar şi în alte reviste, au fost republicate ulterior în volum[55], spre o mai bună cunoaştere a operei publicistice a marelui teolog.

Articolele de teologie, bine documentate şi argumentate, fac din *Telegraful Român* un principal mijloc pastoral-misionar, la care au acces în principal parohiile din Ardeal dar şi instituţiile de cultură din ţară (biblioteci eparhiale, metropolitane, universitare, redacţii culturale ş.a.), prin care teologia ortodoxă academică coboară de la catedră direct în casele credincioşilor, explicând pe înţelesul lor dogmele Bisericii, contribuind astfel la întărirea conştiinţei de neam şi a unităţii credinţei.

O altă problemă căreia părintele îi acordă deosebită atenţie este cea legată de *Uniaţia de la 1700*[56]. Astfel va scrie

[54] Constantin SCHIFIRNEŢ, „O concepţie antropologică creştin-ortodoxă despre naţiune", studiu introductiv în: Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Ortodoxie şi românism*, Bucureşti, Ed. Albatros, 1998, p. XXVIII.

[55] Vezi: Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Ortodoxie şi românism*, Ed. Arhidiecezană, Sibiu, 1939; Ed. Albatros, Bucureşti, [3]1998; Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Reflecţii despre spiritualitatea poporului român*, Ed. Scrisul românesc, Craiova, 1992; Ed. Elion, Bucureşti, [2]2004; Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Trăirea lui Dumnezeu în Ortodoxie*, culegere de studii dogmatice, Prefaţă de pr. Ilie Moldovan, antologie, studiu introductiv şi note de Sandu Frunză, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1993, [2]2000; Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Naţiune şi creştinism*, ediţie, text stabilit, studiu introductiv şi note de Constantin Schifirneţ, Ed. Elion, Bucureşti, 2003.

[56] Vezi: „Căile Uniaţiei", în: *TR*, nr. 52, 9 dec. 1934; „Uniaţia *naţională*", în: *TR*, nr. 48-49, 18 nov. 1934; „Metoda uniată: minciuna şi injuria personală", în: *TR*, nr. 53, 16 dec. 1934; „Iezuiţii, dascălii Uniaţiei", în: *TR*, nr. 6, 3 febr. 1935; „Din durerile trecutului", în: *TR*, nr. 9, 23 febr. 1936; „Ni se înstrăinează o parte din neam!", în: *TR*, nr. 22, 30 mai 1937; „Reunirea Bisericilor româneşti", în: *TR*, nr. 121, 20 dec. 1944 ş.a.

despre modul abuziv în care aceasta a fost înfăptuită, despre consecinţele ei nefaste în viaţa neamului, analizând interesele care au constituit paravanul acestei „Uniri" cu Biserica Romei. Este cunoscut faptul, că de la sfârşitul secolului al XI-lea până la căderea Constantinopolului sub turci (1453), papalitatea a încercat să atragă Biserica Ortodoxă a Răsăritului la unirea cu Biserica Romei, demersuri ce au constituit începutul fenomenului numit *Uniatism*. Din punct de vedere ortodox, acest fenomen este considerat a fi un act impus prin constrângere, un abuz spiritual din partea autorităţii papale, din dorinţa de „readucere a *oilor rătăcite* din Răsărit la staulul lui Petru"[57]. În viziunea greco-catolică Uniatismul constituie „recunoaşterea unei identităţi naţionale şi religioase neglijate până în acel moment"[58]. Referitor la aceste chestiuni, părintele Stăniloae consultă adesea publicaţii ca *Farul Nou*, *Curentul*, *Lumina Creştină*, *Unirea* ş.a., cu ai căror redactori intră în dialog, polemizând chiar pe seama unor aspecte ce privesc realizarea Uniaţiei în Transilvania[59]. Abordată atât din punct de vedere confesional, istoric, cât şi sociologic, problema Uniatismului a fost dezvoltată ulte-

[57] Vezi: „Pentru pacea confesională I", în: *TR*, nr. 33-34, 29 apr. 1931, p. 1.

[58] Mirel BĂNICĂ, *Biserica Ortodoxă Română, stat şi societate...*, p. 38.

[59] Subliniem faptul că primele populaţii ortodoxe trecute la Uniatism, prin forţa statului catolic polonez medieval, au fost populaţiile ucraineană şi ruteană, în urma sinodului de la Brest-Litovsk (1595-1596), după al cărei principiu s-a realizat şi Uniaţia din 1700 din Transilvania. Principalele condiţii pe care le presupunea Uniaţia au fost: credincioşii ortodocşi trebuiau să-l recunoască pe papă drept conducătorul suprem, să accepte împărtăşirea cu azimă (pâine nedospită), să accepte inovaţiile dogmatice despre *Filioque* şi despre *Purgatoriu*. Cf. M. BĂNICĂ, *Biserica Ortodoxă Română, stat şi societate...*, p. 38.

rior de părintele Stăniloae în volumul *Uniatismul în Transilvania, încercare de dezmembrare a poporului român*[60].

Interesul pentru chestiuni care vizează *dialogul interreligios* se reflectă în rubrici ce aduc în prim-plan informații din lumea creştină externă, sau în articole care analizează diferite aspecte legate de dialogul interconfesional[61], preocupări care se reflectă de asemenea şi în elaborarea tratatului său de Teologie Dogmatică[62], după cum evidențiază şi Preafericitul Părinte Patriarh Daniel:

> „în teologia sa [părintele] se află deodată în dialog cu teologia Sfinților Apostoli, a Sinoadelor Ecumenice şi a Sfinților Părinți, pe de o parte, şi în dialog cu teologia ortodoxă greacă, rusă, sârbă, arabă, sau cu teologia ortodoxă elaborată în Diaspora ortodoxă occidentală, pe de altă parte, fără să ignore teologia contemporană romano-catolică, anglicană sau protestantă. Fidelitatea sa față de Tradiția ortodoxă nu este rigidă, statică sau fanatică, ci o fidelitate reînnoită, dinamică, creatoare de comuniune şi aducătoare de lumină pentru toți cei care cred în Hristos şi Îl iubesc pe El ca fiind Dumnezeu şi Mântuitor"[63].

De asemenea, o serie de articole tratau problema celui de-*Al Doilea Război Mondial*, sau cea a *comunismului*. Întrucât comunismul constituia un pericol iminent pentru Biserica Ortodoxă, părintele Stăniloae demasca cititorilor *Telegrafului Român* cele mai ascunse capcane din ideologia acestui sistem totalitar, sub titluri care vorbesc despre „ofensiva comunistă"[64], „libertate şi păcat"[65], „creştinism şi

[60] Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Uniatismul în Transilvania, încercare de dezmembrare a poporului român*, Ed. IBMBOR, Bucureşti, 1973.

[61] Vezi: „Ştiri din bisericile ortodoxe", în: *TR*, nr. 3, 13 ian. 1934; „Ştiri bisericeşti creştine externe", în: *TR*, nr. 6, 4 febr. 1934; „Ştiri bisericeşti externe", în: *TR*, nr. 9, 25 febr. 1934; „Între românism şi catolicism", în: *TR*, nr. 86, 29 nov. 1930; „Românii în judecata catolică", în: *TR*, nr. 6, 17 ian. 1931; „Pentru pacea confesională I", în: *TR*, nr. 33-34, 29 par. 1931; „Pentru pacea confesională II", în: *TR*, nr. 35, 2 mai 1931; „Condiția principală a apropierii dintre Biserica Ortodoxă şi cea Catolică", în: *TR*, nr. 13, 23 mart. 1936; „Protestantismul la o mare răspântie", în: *TR*, nr. 64, 16 sept. 1933; „Întâmplări în sânul catolicismului", în: *TR*, nr. 64, 16 sept. 1933; „O mişcare actuală în sânul catolicismului german", în: *TR*, nr. 65, 23 sept. 1933; „Alte întâmplări în sânul catolicismului", în: *TR*, nr. 68, 14 oct. 1933; „Ortodoxie şi protestantism", în: *TR*, nr. 42, 18 oct. 1942.

[62] *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, pentru Institutele Teologice, Bucureşti, Ed. IBMBOR, 1978, 3 vol., vol. I-504p., vol. II-380p., vol. III-466p.; Bucureşti, Ed. IBMBOR, ²1996-1997, 3 vol., vol. I-344p., vol. II-252p., vol. III-344p.; Bucureşti, Ed. IBMBOR, ³2003, 3 vol., vol. I-528p., vol. II-392p., vol. III-486p.; Ed. IBMBOR, ⁴2010, 3 vol.

[63] † DANIEL, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, „Teolog al luminii Preasfintei Treimi: Preotul Profesor Dumitru Stăniloae – Părinte al Bisericii în secolul al XX-lea", în: *Dăruire şi dăinuire: Raze şi chipuri de lumină din istoria şi spiritualitatea românilor*, Ed. Trinitas, Iaşi, ²2005, p. 168.

[64] „În fața ofensivei comuniste", în: *TR*, nr. 35, 23 aug. 1936. „Şi totuşi, într-o țară creştină, care vrea să fie şi să rămână a românilor, drapelul roşu, cu toate secerile lui de foc, n-are să iasă triumfător." (p. 1) Această mărturisire a părintelui exprima nădejdea într-un viitor liniştit al poporului român, era glasul unei rugăciuni aprinse către Dumnezeu, şi nu în cele din urmă un apel mobilizator adresat preoților ortodocşi. Istoria însă nu a confirmat dorința părintelui, întrucât îndată după instaurarea sistemului comunist, acesta s-a dovedit a fi cel mai aprig duşman al nobleței persoanei umane şi al relației fireşti dintre chemarea lui Dumnezeu şi răspunsul conştient al omului. Printre acțiunile de *convertire* a societății româneşti la doctrina marxistă, pe lângă propaganda comunistă se numără şi cenzura, interdicția, condamnarea la muncă silnică, profanarea mânăstirilor şi aruncarea preoților în penitenciare, toate acestea putând fi numite simplu: *persecuția comunistă*.

[65] „Libertate şi păcat", în: *TR*, nr. 44, 25 oct. 1936.

comunism"[66], „între iubire şi ură"[67]. Şi pentru articole ca acestea va suferi peste 4 ani de detenţie în lagărele comuniste (4 septembrie 1958-ianuarie 1963), alături de alţi preoţi şi oameni de cultură[68].

Pe lângă aceste teme mari, părintele Stăniloae a mai scris şi *articole cu caracter pastoral-misionar şi social*, care defineau dimensiunea liturgică şi pastoral-omiletică[69] a „puternicului gânditor religios de la Sibiu"[70], aşa cum îl numea Nichifor Crainic. Părintele Stăniloae, nefiind numit pe seama unei anumite parohii, a slujit şi a predicat atât în Sibiu[71], cât şi în Bucureşti, în diferite biserici sau catedrale, unde era invitat sau trimis să slujească, remarcându-se printr-un ataşament deosebit faţă de Sfânta Liturghie, pe care o considera a fi „un mijloc de transcendere a oamenilor de la viaţa închisă în egoism şi în lume, la viaţa de comunicare în Dumnezeu, ca Împărăţie a Lui"[72]. Vorbind despre aleasa preţuire pe care o arăta părintele Sfintelor Slujbe ale Bisericii, precum şi păstoririi credincioşilor, vrednicul de pomenire patriarhul Teoctist scria:

[66] „Creştinism şi comunism", în: *TR*, nr. 34, 17 aug. 1941.

[67] „Între iubire şi ură", în: *TR*, nr. 36, 5 sept. 1943.

[68] Lidia STĂNILOAE IONESCU, *„Lumina faptei din lumina cuvântului"...*, pp. 278-290, 297-305.

[69] Pr. Vasile GORDON, „Slujirea omiletică a Părintelui Stăniloae. Scurtă prezentare", în: *AFTOUB*, IV (2004), Ed. Universităţii din Bucureşti, 2004, p. 591.

[70] Nichifor CRAINIC, „Cronica măruntă", în: *Gândirea*, XXI (1942), nr. 1, p. 56.

[71] Pr. Mircea PĂCURARIU, *Catedrala Mitropolitană din Sibiu: 1906-2006*, Ed. Andreiana, Sibiu, 2006, p. 93.

[72] Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Spiritualitate şi comuniune în Liturghia ortodoxă*, Ed. IBMBOR, Bucureşti, 2004, p. 9.

„Deşi nu a fost preot de parohie, părintele Dumitru Stăniloae zugrăveşte cu duioşie şi convingere statornicia, dreapta cumpănă şi ataşamentul credincioşilor din sate şi oraşe faţă de învăţătura şi rânduielile Bisericii strămoşeşti. Mare gânditor şi scriitor teolog, părintele Dumitru Stăniloae izbuteşte să teologhisească la catedră şi să liturghisească în acelaşi timp oriunde rugăciunea şi cuvântul sunt căutate şi aşteptate. Din toate acestea, izbucneşte gândirea convingătoare că orice formă de cultură este chemată să se împlinească în valorile dumnezeieşti, aşezate în Sfânta Liturghie"[73].

Telegraful Român, ca *organ naţional-bisericesc*, avea misiunea de a contribui la pastoraţia credincioşilor, prezentându-le învăţăturile de credinţă, sau evenimente din istoria Bisericii, explicându-le dogmele, făcându-le accesibile pastoralele, cuvântările ocazionale sau omiliile tematice ale mitropolitului, de a informa pe preoţii ortodocşi, dar şi de a intra în dialog cu alte publicaţii cultural-religioase, articolele fiind elaborate şi ca un răspuns la provocările vremii. Părintele Stăniloae, înţelegând cui se adresa ziarul, care trebuia să fie mesajul transmis, dar şi modul în care acesta trebuia prezentat, asigura o bogată sursă de materiale scrise de profesori, gânditori şi duhovnici de renume ai Ortodoxiei româneşti. Dovedind actualitatea gândirii părintelui Stăniloae cu privire la rolul presei în viaţa societăţii,

[73] † TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Gândire şi trăire ortodoxă. Un slujitor devotat al Bisericii şi teologiei ortodoxe. Un mare teolog (ortodox) al epocii noastre. Coloană a teologiei ortodoxe contemporane", în: Gh. ANGHELESCU, *Bibliografia părintelui academician profesor dr. Dumitru Stăniloae*, Ed. IBMBOR, Bucureşti, 1993, p. 5.

publicăm un fragment din articolul intitulat „Misiunea presei", în care afirma:

> „Presa este un factor uluitor de determinant în viața spirituală a omenirii. Ea poate fi dezastruoasă pentru sufletul omenirii, dar poate fi și un mijloc de prim ordin în redresarea spirituală și morală. Gânditori de seamă (un Hermann Sauer, de pildă) consideră gazeta ca fiind vinovată de toată superficialitatea omului modern, care se pretinde că știe toate, judecă toate, gândește fugitiv asupra oricărei chestiuni, propriu-zis nu mai gândește, ci-și însușește de-a gata opiniile gazetarului și așa, în numele unui raționalism vulgar, respinge marile și tainicele adevăruri religioase și morale. [...] Desigur, ziarul nu va mai renunța niciodată la răspândirea știrilor. E prea adâncă în om curiozitatea de-a ști ce se întâmplă, ca să nu dorească a-i fi satisfăcută. Și apoi fiecare om e așezat de Dumnezeu într-un anumit timp și deci are să crească în spirit asimilând substanța eternă din învelișurile evenimentelor *efemere*, contemporane lui"[74].

O altă preocupare fundamentală a *Telegrafului Român* era promovarea literaturii teologice, prin ample recenzii de carte și informații cu privire la noile apariții editoriale din acest domeniu, dar și din celelalte științe umaniste (istorie, filosofie, psihologie, sociologie etc.). În calitate de preot slujitor, dar și de profesor de teologie, părintele Stăniloae va scrie neobosit, „manifestând responsabilitate și competență"[75], din dorința de a forma o opinie publică sănătoasă,

[74] „Misiunea presei", în: *TR*, nr. 6, 6 febr. 1944, p. 1.

[75] Pr. Dumitru ABRUDAN, „Părintele prof. dr. Dumitru Stăniloae – redactor al *Telegrafului Român", în*: ***, *Persoană și comuniune...*, p. 73.

aducând în prim-plan principiile creștin-ortodoxe care au stat la baza identității noastre naționale și, nu în ultimul rând, aducând contribuții notabile la reconfigurarea teologiei ortodoxe, despre care scria:

> „teologia de mâine trebuie să fie deschisă întregii realități cosmice și istorice, dar, în același timp, trebuie să fie și duhovnicească. Trebuie să ajute pe toți creștinii să dobândească o nouă spiritualitate, potrivit atât cu dimensiunile mondiale ale științei și ale tehnologiei, cât și cu întreaga comunitate omenească"[76].

Conținutul multor articole ale părintelui aveau drept obiect de analiză evenimente pastoral-misionare concrete din viața comunității ardelene. Așadar, caracterul practic, îngemănat cu cel apologetic[77], al articolelor din *Telegraful Român* reușesc să aducă soluții în majoritatea cazurilor problemelor care erau dezbătute. De multe ori, problematica era dezvoltată în articole publicate în mai multe ediții ale ziarului, ele depinzând direct de evoluția în timp a problemelor dezbătute, sau de reacțiile produse de articole în cercurile adresanților. Ne referim aici în special la acele articole dinamice care creau un spațiu de dialog pe diferite chestiuni între părintele Stăniloae și jurnaliștii altor publicații religioase ca *Unirea, Calendarul, Farul Nou* ș.a. Astfel, fiecare text

[76] Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Theology and the Church*, St Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York, 1980, p. 226.

[77] Pr. Ștefan BUCHIU, „Contribuții apologetice în opera pr. prof. Dumitru Stăniloae", în: *Biserica Ortodoxă Română*, CXV (1997), nr. 1-6, p. 243; Emilian VASILESCU, *Apologeți creștini, români și străini*, coll. *Biblioteca teologică*, Ed. Cugetarea – Georgescu Delafras, București, 1942, pp. 76-90.

nou, publicat în oricare dintre editoriale, dădea naştere unor reacţii, unele dintre ele cu valenţe practice, aplicabile în activitatea concretă a comunităţii din care făcea parte autorul, altele fiind materializate în noi articole de presă.

Acest mijloc de problematizare devenise un reper în rândul diferitelor comunităţi, având scopul de a determina atitudini responsabile faţă de problemele ce trebuiau rezolvate[78]. În acest fel, publicul, ca spaţiu comun al mai multor comunităţi (etnice, sociale, eclesiale), întotdeauna este configurat în raport cu specificul celor care îl actualizează, şi astfel caracterul general al opiniei publice, percepe realitatea în funcţie de adevărurile recunoscute sau nu, de către conştiinţa generală. Printre alţii, şi părintele Stăniloae a contribuit în mare măsură la modelarea opiniei publice, prin intermediul diferitelor articole publicate în *Telegraful Român*. Alternanţa firească dintre social şi pastoral, întâlnită adesea în textele părintelui, era determinată de specificul ziarului, dar ca teolog avizat se străduia să pună în valoare disponibilitatea socială, responsabilitatea pastorală şi preocuparea misionară, faţă de întreaga problematică a societăţii contemporane.

Viziunea părintelui asupra rostului pe care trebuia sa-l aibă ziarul, ca mijloc pastoral-misionar, este evidentă într-unul dintre articolele dedicate acestui aspect:

[78] Vezi: „Atenţie la periferiile oraşelor", în: *TR*, nr. 13, 11 febr. 1931; „Cu şi mai multă râvnă!", în: *TR*, nr. 5-6, 16 ian. 1932; „Acţiunea noastră", în: *TR*, nr. 15-16, 20 febr. 1932; „E momentul faptei", în: *TR*, nr. 41-43, 28 mai 1932; „Problema păstoririi sufleteşti", în: *TR*, nr. 3, 13 ian. 1934; „Să fim exaltaţi", în: *TR*, nr. 60-62, 5 oct. 1932; „Cine are dreptate?", în: *TR*, nr. 76, 9 dec. 1933; „Disciplina tineretului", în: *TR*, nr. 4, 20 ian. 1934; „Iarăşi problema tineretului. Idealul lor", în: *TR*, nr. 5, 27 ian. 1934 ş.a.

„Este absolut necesar ca ziarul, acest important instrument de relaţii între oameni, să fie scos din zona lui de indeferentism şi de iresponsabilitate morală şi învestit serios cu rolul de educator. Omenirea nu poate trăi fără credinţă şi fără etică. Ziarul, care influenţează decisiv asupra stărilor de suflet ale omenirii, nu poate să deservească aceste temelii ale societăţii. Ziarul, prin faptul că e citit de o mulţime de oameni, sporeşte unitatea de cuget şi de simţiri între ei. El este cheag între oameni, iar în această privinţă merge pe o linie paralelă cu creştinismul. Dar dată fiind această funcţie nobilă a lui, nu e îngăduit să ducă pe oameni spre o solidaritate întemeiată pe neadevăruri. Dacă i se şoptesc mereu omului la ureche aceleaşi idei, el ajunge de nu mai poate cugeta liber şi se fanatizează într-o mentalitate unilaterală, într-o vrajă rea. Ziarul nu trebuie să uzeze de puterea sa pentru a fanatiza masele în neadevăruri prin prezentări false sau trunchiate ale realităţii. În acest caz, un ziar nu face decât să fanatizeze o anumită grupă de oameni împotriva altor grupe care citesc alte ziare. Ziarul trebuie să aibă orizontul larg, armonios şi să respecte temeliile morale absolut necesare pentru existenţa sănătoasă a mulţimilor. Poate se va ajunge odată la acea stare când cel ce vrea să devină ziarist va trebui să fi dat probe puternice nu numai de destoinicie statistică, ci de credinţă tare şi de moralitate neclintită. Atunci ziarul va deveni un instrument de valoare hotărâtoare pentru progresul omenirii în pace şi în duh"[79].

Grija pentru misiunea pastorală a preoţilor din parohii[80] este de asemenea evidentă în articolele părintelui Stăniloae

[79] „Misiunea presei", în: *TR*, nr. 6, 6 febr. 1944, p. 1.

[80] Vezi: „Preotul în familia sa", în: *TR*, nr. 68, 28 sept. 1931; „Hristos şi preotul", în: *TR*, nr. 3, 13 ian. 1935; „Satul şi preotul", în: *TR*, nr. 34, 11 aug. 1935.

din paginile *Telegrafului*, în care scria despre *misionarism*[81], despre *înalta conştiinţă a preoţimii*[82], despre *actul misionar pastoral şi social*[83], despre problemele cu care se confruntă preoţii în parohii[84], dar şi despre provocările societăţii contemporane.

„Preotul e aristocrat cu sufletul nu în sens peiorativ, că *nu se demite* să spele rănile fratelui căzut între tâlhari, indiferent din care categorie socială ar face parte, că se crispează într-un *nolli me tangere* în faţa mizeriei şi a suferinţei omeneşti. Aristocraţia sufletească, sau mai bine zis aristocraţia duhovnicească, pentru că e formată cu ajutorul Harului Duhului Sfânt, nu constă aşadar în închiderea sufletului faţă de anumite impresii şi griji, nu constă într-un suflet surd la anumite sunete ale vieţii, într-un suflet anchilozat, ciuntit. În această privinţă preotul e om ca toţi ceilalţi şi Biserica vădeşte înţelegere promptă pentru toate problemele şi durerile timpului."[85]

Astfel, părintele consideră că misiunea pastorală şi socială a fiecărui preot trebuie să se concretizeze în grija

[81] „Misiunea preotului", în: *TR*, nr. 25, 14 iun. 1936, p. 1.

[82] Vezi: „Importantul congres catehetic al preoţimii din arhiepiscopie", în: *TR*, nr. 76-77, 3 dec. 1932; „Congresul *Asociaţiei clerului ortodox român*", în: *TR*, nr. 80-81, 15 dec. 1932; „Congresul misionar de la Chişinău", în: *TR*, nr. 72, 11 nov. 1933.

[83] Vezi: „Pentru intensificarea activităţii pastorale a clerului", în: *TR*, nr. 20-21, 4 mart. 1933; „Unui preot tânăr", în: *TR*, nr. 38-39, 6 mai 1933; „În apărarea parohiilor", în: *TR*, nr. 63, 9 sept. 1933; „Energiile preoţeşti în plină desfăşurare", în: *TR*, nr. 71, 4 nov. 1933.

[84] Vezi: „Prilejuri pastorale, iarna", în: *TR*, nr. 51, 8 dec. 1935; „Vizitarea familiilor", în: *TR*, nr. 2, 6 ian. 1935; „Suferinţele tagmei preoţeşti", în: *TR*, nr. 8, 16 febr. 1936.

[85] „Aristocraţie sufletească", în: *TR*, nr. 85-86, 28 nov. 1931, p. 1.

sinceră, plină de compasiune şi de iubire pentru păstoriţi, şi trebuie să fie împlinită cu „o anumită luciditate, înfrigurată de convingere, lămurind credinţa creştină nu după tipare externe, ci din evidenţele lăuntrice ale propriului suflet"[86].

„Preotul trebuie să fie un focar care să lumineze şi să încălzească fără întrerupere cu cuvântul despre Dumnezeu, cu descrierea puterii, iubirii, dar şi a mâniei Lui, o lume care îngheaţă repede sub suflarea rece a egoismului, a zgârceniei, a lăcomiei, a poftelor, a nepăsării faţă de Dumnezeu, de aproapele, de ideal"[87], întrucât „preoţia nu poate fi numai slujba de-a citi odată pe săptămână Liturghia şi de vreo două ori molitvele necesare. Ea trebuie să devină, mai mult decât oricare altă ocupaţie, o *calitate* a sufletului, întreţesută intim cu toată fiinţa ta, aşa încât să nu mai poţi face nicio separaţie, nicio distincţie între tine şi ea, să nu mai poţi demisiona nici măcar pentru cât de scurt timp din ea."[88]

Grija pentru *situaţia învăţământului teologic*[89] românesc este justificată, având în vedere că era cadru didactic al Academiei, iar din 1936 devenind rector cu drepturi depline ale aceleiaşi instituţii, fiind direct interesat de reformarea siste-

[86] „Proxima metodă de lucru", în: *TR*, nr. 28-29, 1 apr. 1933, p. 2.

[87] „La începutul anului în Academia Teologică *Andreiană*", în: *TR*, nr. 37, 12 sept. 1937, p. 1.

[88] „La începutul anului în Academia...", în: *TR*, nr. 37, 1937, p. 1.

[89] Vezi: „Reorganizarea facultăţilor de teologie", în: *TR*, nr. 53, 1 iul. 1933; „Religia şi filosofia în şcoala secundară", în: *TR*, nr. 7, 11 febr. 1934; „Învăţământul teologic în alte ţări", în: *TR*, nr. 40, 30 sept. 1934; „Problema învăţământului teologic", în: *TR*, nr. 10, 3 mart. 1935; „Pentru o mai bună educaţie în şcolile teologice", în: *TR*, nr. 38, 13 sept. 1936; „Academiile teologice", în: *TR*, nr. 47, 16 nov. 1941.

mului de învățământ teologic. Calitatea procesului educațional, creșterea importanței Academiei în rândul instituțiilor universitare similare, dotarea bibliotecii Academiei cu cărți de referință pentru pregătirea studenților, educația tinerilor studenți[90] şi multe alte aspecte legate de învățământul universitar teologic, reprezintă prioritățile unei agende foarte încărcate, părintele trebuind să se împartă între activitatea la Academie și activitatea de la redacție, sau de alcătuire a traducerilor şi a lucrărilor de sinteză teologică. Astfel sunt aduse în prim-plan problemele legate de reorganizarea sistemului de învățământ teologic, măsură care era absolut necesară, întrucât funcționau în paralel trei categorii de şcoli teologice: facultățile, academiile și seminariile. În acest sens, în decursul anilor 1926-1937, au fost întocmite diverse proiecte de lege, memorii şi moțiuni care să reglementeze noua organizare a învățământului teologic, aceasta fiind însă amânată adesea de către reprezentanții *Ministerului Instrucțiunii, al Cultelor şi Artelor*. În tot acest timp, părintele Stăniloae, în calitate de rector, la îndemnul mitropolitului Nicolae Bălan, dar şi cu ajutorul asociațiilor preoțeşti, a adunărilor profesorilor din academiile ardelene şi a Adunărilor Eparhiale, a solicitat în repetate rânduri aplicarea unor măsuri de reorganizare a învățământului teologic[91],

[90] Metoda pozitivă pe care o propunea părintele Stăniloae pentru împlinirea educației în şcolile teologice este *viața spirituală*. Criticând metodele negative care de cele mai multe ori îmbrăcau forma pedepselor, părintele evidenția rolul pe care îl ocupă practicarea virtuților și îndrumarea îndeaproape a tinerilor spre meditația teologică din spațiul şi în timpul liturgic.

[91] Pr. Mircea PĂCURARIU, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu 1786-1986*, Sibiu, 1987, pp. 153-161.

cerințe popularizate la timpul respectiv şi prin intermediul *Telegrafului Român*.

Grija față de educația teologică se reflecta în dăruirea cu care preda la catedră, fiind dublată și de *grija deosebită pe care le-o purta studenților din Academie*, aspecte reflectate de asemenea şi în articolele publicate în *Telegraful Român*. La fiecare început sau sfârșit de an școlar ținea câte o cuvântare[92] în fața acestora, pe care îi îndemna astfel: „păşiți în mijlocul poporului cu această conştiință înălțată că sunteți conducătorii lui"[93]; „oricâte neajunsuri veți întâlni, păstrați-vă credința tare şi iubirea voastră să nu se schimbe în nepăsare sau ură", „fiți bărbați în credința și iubirea voastră", „în mijlocul vârtejului ameţitor de schimbări de opinii şi chemări, fiți puncte fixe după care să se orienteze şi să se reorganizeze lumea"[94]. Tot timpul le atrăgea atenția asupra faptului că rugăciunea asiduă şi neîntreruptă trebuie să reprezinte o îndeletnicire absolut necesară pentru creşterea duhovnicească. În acest sens, într-una din cuvântările amintite, părintele îndemna:

> „Cel dintre voi, iubiți studenți, care va ajunge să se roage din necesitate, cu bucurie, cum apucă înfometatul pâinea,

[92] Vezi: „La începutul anului în Academia...", în: *TR*, nr. 37, 1937, p. 1; „Cuvânt la încheierea anului şcolar în Academia Teologică", în: *TR*, nr. 25, 19 iun. 1938, p. 1; „Cuvânt la deschiderea anului şcolar la Academia Teologică *Andreiană*", în: *TR*, nr. 39, 25 sept. 1938, pp. 2-3; „Cuvânt la încheierea anului şcolar în Academia Teologică *Andreiană*", în: *TR*, nr. 26, 25 iun. 1939, pp. 1-2 ş.a.

[93] „Cuvânt la încheierea anului şcolar...", în: *TR*, nr. 26, 1939, pp. 1-2.

[94] „Cuvânt la încheierea anului şcolar...", în: *TR*, nr. 25, 1938, p. 1.

cu convingerea că Dumnezeu îl vede, îl ascultă, cutremurat de această siguranţă, acela va fi adevăratul preot."[95]

Înţelegerea corectă de către credincioşi a învăţăturii creştine despre *timp şi spaţiu* reprezintă o altă preocupare a părintelui Stăniloae, evidenţiată în editorialele primelor numere din fiecare an ale *Telegrafului Român*, unde anunţa intrarea în noul an calendaristic, vorbind despre sensul şi rolul acestui eveniment laic pentru viaţa creştinilor[96]. Prin aceste texte, părintele făcea o anamneză a principalelor evenimente bisericeşti legate de Naşterea Domnului (Crăciunul) şi de sărbătoarea Sfântului Vasile cel Mare, apoi analiza problema timpului şi a spaţiului creat în raport cu Veşnicia Sfintei Treimi. În timpul finit, Dumnezeu coboară în lume simultaneitatea veşniciei Sale, aceasta fiind „kenoza voluntară a lui Dumnezeu", căci „finalitatea timpului este aceea de a permite omului să tindă spre un răspuns complet oferirii lui Dumnezeu. [...] Distanţa care rămâne între Dumnezeu şi om este reală, dar ea se situează în cadrul iubirii, deci al eternităţii divine", iar „spaţiul este oferit oamenilor pentru libertatea lor, aceea de a se apropia sau îndepărta unii de alţii şi de Dumnezeu. Spaţiul astfel fundamentat pe Treime, devine loc de comuniune, el nu mai este simplu loc geometric."[97]

[95] „Cuvânt la deschiderea anului şcolar...", în: *TR*, nr. 39, 1938, pp. 2-3.
[96] Vezi: „An nou!", în: *TR*, nr. 1-2, 1 ian. 1932; „În preajma anului nou", în: *TR*, nr. 1, 1 ian. 1934; „Un an nou", în: *TR*, nr. 1, 1 ian. 1935; „În pragul unui nou an", în: *TR*, nr. 1, 1 ian. 1936; „De anul nou", în: *TR*, nr. 1, 2 ian., 1938; „În pragul anului 1940", în: *TR*, nr. 1, 1 ian. 1940; „An nou – oameni noi", în: *TR*, nr. 1, 1 ian. 1944.
[97] Anca MANOLACHE, „Un pastor protestant despre gândirea teologică a Părintelui Dumitru Stăniloae", în: *Ortodoxia*, XXXII (1980), nr. 3, pp. 571-572.

Pentru a nu se cădea în mâhnire, tristeţe sau teamă de viitor, „care se preface în teamă de moarte, teama de moarte, în teamă de iad"[98], părintele Stăniloae mai scria:

„De stihia îngrijorătoare şi înfricoşătoare a timpului şi a dispariţiei scapi când nu mai trăieşti întrerupt, cu senzaţia că fiecare moment dus e dus pentru totdeauna şi fiecare moment viitor e cu totul altfel decât cele de până acum. De timp scapi când nu mai eşti întreg înfundat în fiecare clipă care trece, ci îţi câştigi senzaţia durabilă că rădăcinile tale se scaldă într-o trăire care, pe lângă toată mişcarea, pe lângă toată viaţa plină de experienţe şi sensuri continuu noi, rămâne netrecătoare, fără trecut mort şi fără viitor nefecundat şi neanticipat în prezent, într-o trăire pe care n-o simţi decât ca prezent continuu, fără să te gândeşti la trecut, fără să te îngrijorezi de viitor. Nu în zgomotul petrecerilor scapi durabil de timp, căci după petrecere te simţi şi mai trist, şi mai părăsit, ci în trezvia trăirii interioare cu Duhul dumnezeiesc. Lumina acestei trăiri s-o revărsăm peste activitatea noastră în lume"[99].

Preotul şi cultura profană

Vorbind despre *funcţia culturală* a preoţimii, părintele Stăniloae aduce în discuţie rolul preotului de a oferi credincioşilor o perspectivă creştină asupra culturii:

„Funcţia culturală a preoţimii este în mod covârşitor una cu funcţia ei spirituală. Ea zideşte în cultură sufletele

[98] N. BERDIAEV, *Eul şi lumea obiectelor. O încercare de filosofie a singurătăţii şi comuniunii*, Paris, 1934, p. 144, *apud* „Un an nou", p. 1.
[99] „Un an nou", în: *TR*, nr. 1, 1 ian. 1935, p. 1.

întrucât le zideşte în duhul şi adevărul creştin. Când vorbim de marea funcţie culturală a preoţimii, nu înţelegem că ea este datoare să ţină nenumărate conferinţe literare, economice, medicale, deşi le poate da şi acestora o atenţie de ordin secundar. Funcţia culturală a preoţimii este o nouă şi mare latură a pastoraţiei lui: răspândirea neobosită a cuvântului creştin prin grai şi prin scris."[100]

La prima vedere, cultura profană şi cultura creştină s-ar exclude una pe cealaltă, în sensul că preotul ar trebui să se preocupe în primul rând de promovarea învăţăturii creştine, orice interes pentru cultura profană necesitând o abordare deschisă dar rezervată. Astfel, părintele Stăniloae remarca un fapt actual şi astăzi:

„adeseori auzim, când se vorbeşte despre pregătirea preoţilor, exprimându-se părerea că între cultură şi viaţa duhovnicească ar fi un raport de exclusivitate. Este necesară preotului, se spune, puţină cultură teologică, dar nu prea multă, căci atunci nu mai este apt pentru chemarea preoţească.

Părerea aceasta provine dintr-o judecată pesimistă generală asupra culturii. Aceasta ar fi prin sine o piedică pentru viaţa de puritate, de strădanie şi de jertfă care se cere de la un preot.

Din nefericire, cultura a îndreptăţit de cele mai multe ori această judecată pesimistă. Ea, în loc să cultive inima, a cultivat orgoliul şi, în loc să înrădăcineze şi mai adânc pilonii zăgazurilor care trebuie să canalizeze viaţa omului, a dizolvat cu întrebările şi cu răspunsurile ei negative pripite fiinţa oricărei legi sociale, morale şi spirituale.

[100] „Funcţia culturală a preoţimii de astăzi", în: *TR*, nr. 25, 19 iun. 1938, p. 1.

Cultura este într-adevăr purtată de cele mai multe ori de prezumţia omului că poate înţelege totul, iar ceea ce nu înţelege la moment nu are drept la existenţă. Ea are la bază mândria, încrederea nelimitată a omului în puterile sale de pricepere."[101]

În clarificarea raportării preotului la cultura profană, părintele Stăniloae va aduce argumente din Tradiţia Bisericii, cu exemple de Sfinţi Părinţi care erau oameni eruditi, având o cultură excepţională, şi care în acelaşi timp, prin practicarea virtuţilor creştine, constituiau o vie mărturie a adevăratei vieţi duhovniceşti. De aici rezultă că o solidă cultură profană constituie un avantaj în misiunea preotului ortodox de propovăduire a Evangheliei şi a principiilor morale creştine.

„În trecutul Bisericii – spune Părintele Stăniloae – nu sunt rare cazurile când cea mai înaltă ştiinţă a fost împreunată cu cea mai adâncă smerenie şi puritate a inimii. Sfinţii Părinţi sunt toţi pildă în această privinţă. Un Vasile cel Mare, un Simeon Noul Teolog, un Grigorie Palama, nu au fost împiedicaţi câtuşi de puţin de marea lor ştiinţă să se ridice la cele mai înalte culmi ale vieţii duhovniceşti şi ale destoiniciei pastorale, ci dimpotrivă au fost ajutaţi de ea.

Cultura nu trebuie să fie purtată numaidecât de mândria omului că poate înţelege totul, ci mai firesc este să fie străbătută de tot mai marea uimire în faţa mândriei operei lui Dumnezeu şi de tot mai adânca recunoştinţă faţă de Creatorul care l-a înzestrat cu puterea să o cunoască."[102]

[101] „Cultură şi duhovnicie", în: *TR*, nr. 39, 27 sept. 1942, p. 1.
[102] „Cultură şi duhovnicie", p. 1.

Filosoful român, Constantin Noica, întrebat fiind de Andrei Pleşu „cum poate cineva să fie om de cultură?", răspunde că există *patru motive* pentru care merită să faci cultură, motive pentru care cultura are dreptul să fie socotită o valoare supremă, şi anume: cultura este *singura sursă certă a unei bucurii permanente;* este *adevărata formă de maturitate a spiritului; singurul loc în care libertatea este la ea acasă;* disciplina culturii este *o formă foarte eficientă de igienă a spiritului*[103]. Am redat acest punct de vedere al unui reprezentant de marcă al culturii profane, din dorinţa de a sublinia diferenţele de nuanţă dintre două perspective: a unui teolog şi a unui filosof. Observăm că între cele două perspective există în mod firesc şi unele puncte comune, dincolo de diferenţele evidente.

În articolul „Cultură şi duhovnicie", părintele Stăniloae sublinia importanţa evidentă a culturii în formarea unui preot:

> „Omul care-şi dă seama cu adevărat de starea lucrurilor nu poate să nu treacă în îndeletnicirea cunoaşterii din starea mândriei în cea a inimii smerite, odată ce este uşor să constate că prin cunoaşterea sa nu creează realitatea cea minunată, ci doar o descoperă, fiind întemeiată de o putere mai presus de el, şi o descoperă nu cu vreun instrument pe care şi l-a dat el, ci cu care a venit dăruit pe lume.
>
> Se poate spune că numai când dintre cele două atitudini posibile ale omului de cultură, mândria şi uimirea smerită, învinge ultima, omul s-a înălţat la adevărata cultură. Până

[103] Andrei PLEŞU, „Sensul culturii în lumea contemporană", în: *Minima Moralia. Elemente pentru o etică a intervalului,* Ed. Humanitas, Bucureşti, ³2008, pp. 92-95.

> când stăpâneşte în el mândria ce dizolvă totul, nu s-a trezit încă în faţa măreţiei realităţii, sau n-a cunoscut-o încă. El cunoaşte încă foarte puţin, sau este în starea de somnolenţă a spiritului şi, de aceea, nu se simte copleşit de ceea ce există.
>
> Numai când omul a străbătut cu ajutorul ştiinţei sale până la marginea cognoscibilului, până în faţa regiunilor de taină ale realităţii, numai când şi-a dat seama că ştiinţa mai mult reliefează misterele decât le lichidează, se poate spune că a cunoscut mult, a cunoscut în esenţă tot ce se poate cunoaşte şi în toată adâncimea. [...]
>
> Departe de a împărtăşi opinia că între cultură şi preoţie este o incompatibilitate, socotim dimpotrivă că lipsa culturii este o cauză care îl face pe preot sărac în izvoarele lăuntrice de continuă împrospătare a trăirii duhovniceşti. Întrucât el nu mai are nici naivitatea iniţială a omului care n-a fost infectat de prezumţia culturii, poate să se afle într-o stare duhovnicească chiar inferioară aceluia."[104]

Observăm că, dintre cele patru motive exprimate de Noica, numai două se regăsesc în perspectiva creştină, şi anume: *cultura ca formă de maturitate a spiritului,* şi totodată ca *mijloc de „igienă" a spiritului,* cu condiţia să fie raportate permanent la adevărurile fundamentale de credinţă.

Cele două perspective asupra importanţei pe care o are cultura – cea a omului de cultură profan (Noica) şi cea a omului de cultură creştin (părintele Stăniloae) – sunt analizate şi de cunoscutul publicist Dan Ciachir, care scria următoarele:

> „Constantin Noica a făcut mult bine dar şi destul rău prin absolutizarea şi majusculizarea culturii, prin divini-

[104] „Cultură şi duhovnicie", p. 1.

zarea ei. Retragerea în cultură ca într-o formă de haiducie spirituală a constituit un bun şi luminat îndemn în anii dictaturii roşii, dar cultura idolatrizată, devenită ţel şi finalitate supremă este o eroare asupra căreia trebuie să prevenim, întrucât ea îl izolează pe om de Dumnezeu şi de semeni într-un antropocentrism vanitos şi primejdios.

Teologia părintelui Stăniloae, teologie a Persoanei, a comuniunii şi a iubirii interumane şi divino-umane, veritabil imn înălţat existenţei, ne arată cât de eronată şi de mărginită este absolutizarea culturii. Teologul autentic vede în propria-i operă o formă de rugăciune, iar profesorul teolog este mai degrabă un părinte duhovnicesc decât un magistru care comunică date, noţiuni şi, eventual, o metodă. [...] Va trebui să se depună multe eforturi pentru a putea fi înţeleasă deosebirea dintre teologie, formă de mărturisire, şi cultura care abordează profan universul sacru."[105]

Deoarece în viziunea lui Constantin Noica cultura presupune o libertate absolută şi este considerată „singura sursă certă a unei bucurii permanente", rezultă că, dacă este ruptă de credinţă, ea nu poate avea vreun merit în îndreptarea morală a omului. De aceea, cultura îşi poate împlini potenţialul intrinsec în societate prin asumarea unui rol eminamente pozitiv, dar numai în relaţie cu adevărurile de credinţă creştine, după cum ne învaţă şi Sfânta Scriptură că „unde este Duhul Domnului, acolo este libertate" (*2 Corinteni* 3, 17). Dacă fiecare religie a influenţat cultura profană, religia creştină a devenit o adevărată creatoare de cultură. Prin

[105] Dan CIACHIR, „Omul şi lucrarea sa", în: *Ortodoxia*, LIV (2003), nr. 3-4, pp. 112-114. Vezi şi Pr. Dumitru POPESCU, „Impactul operei Părintelui Dumitru Stăniloae asupra teologiei şi culturii contemporane", în: *Omul fără rădăcini*, Ed. Nemira, Bucureşti, 2001, p. 97.

religie înţelegând relaţia omului cu Dumnezeu, ca mod de viaţă asumat personal şi împlinit comunitar, întrucât „aceasta este viaţa veşnică: Să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, şi pe Iisus Hristos, pe Care L-ai trimis" (*Ioan* 17, 3). În acest sens, părintele Stăniloae sublinia:

„Trebuie să ne pătrundem de conştiinţa că creştinismul este cel mai important factor de cultură, că toate cunoştinţele de altă natură primite de om, dacă nu întâlnesc în suflet o concepţie creştină în care să se încadreze, rămân frânturi neputincioase să dea omului o adâncime de judecată, o filosofie sănătoasă, o atitudine nobilă în viaţă, o rezistenţă în mijlocul oricăror împrejurări şi chiar în faţa morţii. Cultura sufletească propriu-zisă o dă creştinismul. Căci celelalte cunoştinţe pot da cel mult o anumită tehnică pentru folosirea materiei, dar sufletul îl lasă gol, oscilant şi incapabil de-o anumită tărie în momentele pline de alte dificultăţi decât cele strict materiale"[106].

Referindu-se la rolul cultural al creştinismului, Teodor M. Popescu scria:

„principiul cultural al creştinismului este de ordin moral. Ori, un astfel de principiu caracterizează adevărata cultură. Nu există cultură demnă de acest nume fără morală. O cultură imorală este un non-sens, ea devine un sinonim al pierzaniei. *Cultura vizează îndeosebi educaţia sufletului* (*subl. n.*). Ea trăieşte din suflet, este pentru suflet, şi nu poate ignora nici neglija exigenţele sale cele mai legitime, care sunt spirituale şi morale."[107]

[106] „Funcţia culturală a preoţimii de astăzi", p. 1.
[107] Teodor M. POPESCU, *Biserica şi cultura*, Ed. IBMBOR, Bucureşti, 1996, p. 220.

O perspectivă mai echilibrată asupra rolului culturii în viața omului o întâlnim la Andrei Pleşu, care vede cultura ca pe o „cale", o „mediere optimă" cu orientare spre bine şi spre frumos, o mediere între ceea ce eşti *fără* şi ceea ce poţi fi *prin*, definind cultura ca fiind „cel mai bun drum către altceva decât ea, medierea optimă, calea cea mai bună a propriei transcenderi"[108]. Gânditor cu profunde rădăcini creştine, Andrei Pleşu continuă explicarea acestei definiţii principiale cu exemplificări concrete:

> „Vreau să spun că între doi artişti la fel de talentaţi, subliniez asta: la fel de talentaţi (căci nimic nu poate înlocui talentul), are şanse să fie mai bun cel care este şi cultivat. Între doi monahi cu la fel de intensă vocaţie spirituală (căci cultura nu poate ţine loc de vocaţie), e, poate, mai bun cel care în plus e şi un om de cultură. Tot astfel, între doi politicieni cu egală eficacitate politică, e încă mai eficace acela care e dublat de un om de cultură. Cultura nu trebuie înţeleasă, aşadar, ca un capăt de drum, ca un absolut: ea poate fi însă o modalitate foarte potrivită de a viza absolutul."[109]

Încheind prezentarea punctelor de vedere asupra rolului culturii profane, în completarea celui prezentat mai sus aducem un pasaj în care părintele Stăniloae afirma că „profunzimea şi vastitatea cunoaşterii omeneşti nu ajung la fundul şi la marginea realităţii, ci abia la linia de unde începe abisul, de unde începe să *înţeleagă* suprainteligibilitatea realităţii"[110]. În continuare, părintele sublinia faptul că „nu

[108] Andrei PLEŞU, „Sensul culturii...", p. 102.
[109] Andrei PLEŞU, „Sensul culturii...", p. 102.
[110] „Cultură şi duhovnicie", p. 1.

cultura înaltă este deci o primejdie pentru puritatea şi duhovnicia vieţii, ci semi-cultura, caricatura culturii. [...] Biserica este chemată la marea ofensivă a culturii şi a duhului misionar, între care există cea mai indisolubilă legătură."[111]

Preocupat de încadrarea corectă a factorului cultural în formarea preotului şi în pastoraţia acestuia, părintele însuşi participa la viaţa culturală,publicând uneori articole şi în reviste culturale, cel mai bun exemplu fiind revista *Gândirea*, condusă de Nichifor Crainic, în care a publicat peste 20 de articole. Solida cultură profană i-a permis părintelui Stăniloae intrarea în polemică, prin articole publicate în *Telegraful Român*, cu câteva personalităţi culturale, dintre care menţionăm: *C. Rădulescu-Motru, A. Corteanu, I. Simionescu*[112] (privind raportul dintre cultura română şi Ortodoxie); *Nae Ionescu, Radu Dragnea, Dragoş Protopopescu*[113] (privind raportul dintre Ortodoxie şi naţionalism); *George Racoveanu*[114], *Mircea Eliade*[115], *George Călinescu*[116], *Lucian Blaga*[117].

[111] „Cultură şi duhovnicie", p. 1.
[112] Vezi: „Precizări", în: *TR*, nr. 11, 9 mar. 1941, p. 1.
[113] Vezi: „Păreri greşite despre raportul între Ortodoxie şi naţionalism", în: *TR*, nr. 44, 31 oct. 1937, p. 1; „Naţionalismul sub aspect moral", în: *TR*, nr. 47, 21 nov. 1937, p. 1; „Naţionalismul sub aspect moral II", în: *TR*, nr. 48, 28 nov. 1937, p. 2; „Naţionalismul sub aspect moral III", în: *TR*, nr. 49, 5 dec. 1937, p. 2.
[114] Vezi: „Elemente de morală creştină", în: *TR*, nr. 4, 23 ian. 1938, pp. 1-3; „Elemente de morală creştină II", în: *TR*, nr. 5, 30 ian. 1938, pp. 1-2; „Incorigibil", în: *TR*, nr. 6, 6 febr. 1938, p. 4.
[115] Vezi: „*Omenia* românească", în: *TR*, nr. 9, 23 febr. 1941, p. 1.
[116] Vezi: „Ostracizarea literaturii religioase", în: *TR*, nr. 43, 19 oct. 1941, p. 1.
[117] Vezi: „Poziţia dlui Lucian Blaga faţă de creştinism şi ortodoxie I. Românism şi Ortodoxie", în: *TR*, nr. 22, 31 mai 1942, pp. 2-3; „Poziţia dlui

Cea mai importantă polemică a avut-o cu filosoful român Lucian Blaga[118]. Punctul de plecare al acesteia l-a constituit publicarea volumului *Diferențialele divine* (1940),

Lucian Blaga față de creștinism și Ortodoxie II. Religie și Stil", în: *TR*, nr. 23, 7 iun. 1942, pp. 1-2; „Poziția dlui Lucian Blaga față de creștinism și Ortodoxie III. O filosofie religioasă anticreștină", în: *TR*, nr. 24, 14 iun. 1942, pp. 1-2; „Poziția dlui Lucian Blaga față de creștinism și Ortodoxie IV. Definiția Religiei (1)", în: *TR*, nr. 25, 21 iun. 1942, pp. 1-2; „Poziția dlui Lucian Blaga față de creștinism și Ortodoxie V. Definiția Religiei (2)", în: *TR*, nr. 26, 28 iun. 1942, pp. 1-2; „Poziția dlui Lucian Blaga față de creștinism și Ortodoxie III. Definiția religiei (3)", în: *TR*, nr. 27, 5 iul. 1942, pp. 1-2; „Poziția dlui Lucian Blaga față de creștinism și Ortodoxie VII. Adevărul religiei (1)", în: *TR*, nr. 28, 12 iul. 1942, pp. 1-2; „Poziția dlui Lucian Blaga față de creștinism și Ortodoxie VIII. Adevărul religiei (2)", în: *TR*, nr. 29, 19 iul. 1942, pp. 1-3; „Poziția dlui Lucian Blaga față de creștinism și Ortodoxie IX. Adevărul creștinismului (1)", în: *TR*, nr. 31, 2 aug. 1942, pp. 1-2; „Poziția dlui Lucian Blaga față de creștinism și Ortodoxie X. Adevărul creștinismului (2)", în: *TR*, nr. 32, 9 aug. 1942, p. 1; „Poziția dlui Lucian Blaga față de creștinism și Ortodoxie XI. Ortodoxia românească și mitul domnului Blaga", în: *TR*, nr. 33, 16 aug. 1942, pp. 1-2..

[118] Pentru o consultare amănunțită cu privire la polemica dintre părintele Stăniloae și Lucian Blaga a se vedea și următoarele studii: Ionuț UNTEA, „Un aspect al polemicii Stăniloae-Blaga: critica matricei stilistice", în: *Studii Teologice*, SN, IV (2008), nr. 2, pp. 245-267; Ionuț UNTEA, „Cultură românească și creație originală în viziunea părintelui Dumitru Stăniloae. O interpretare a criticii sale adusă lui Lucian Blaga", în: *Revista Filosofică*, LV (2008), nr. 3-4, pp. 311-332; Sandu FRUNZĂ, „Aspecte ale polemicii Blaga-Stăniloae în jurul definirii religiei", în: *Revista Filosofică*, XLVIII (2001), nr. 5-6, pp. 599-610; Angela BOTEZ, „Blaga și Emerson. Confluențe în transcendentalism", în: *Revista Filosofică*, LII (2005), nr. 3-4, p. 18; Marius-Vasile LĂCĂTUȘU, *Conceptul de ființă în filosofia lui Lucian Blaga și a lui Dumitru Stăniloae – Autoreferatul tezei de doctor în științe filosofice*, Institutul de filosofie, sociologie și drept, Chișinău, 2001, p. 14; Arhid. Dorin Oancea, „Dumitru Stăniloae – filosof al religiei", în: *Părintele Dumitru Stăniloae – teolog al iubirii. La centenarul nașterii sale*, Ed. Universității *Lucian Blaga*, Sibiu, 2004, pp. 90-103.

primul volum din *Trilogia cosmologică* a lui Lucian Blaga[119]. La doi ani după această polemică a urmat cea provocată de volumul *Religie și spirit*[120], prilej cu care părintele Stăniloae a demonstrat eroarea sistemului filosofic al lui Blaga în 11 articole din *Telegraful Român*, pe care ulterior le-a publicat și în volum[121].

Referindu-se la această polemică, părintele Marc-Antoine Costa de Beauregard scria: „în filosofia lui Lucian Blaga, Dumnezeu îi împiedică pe oameni să ajungă la cunoașterea adevărului, iar în cartea sa *Religie și spirit*, [...] Hristos era prezentat ca un *mit*. Polemica a fost foarte tare: cum îndrăznea cineva să înfrunte un mare filosof ca Blaga, despre care se vorbea că va primi premiul Nobel!"[122]. Publicistul Dan Ciachir, înțelegând corectitudinea punctului de vedere al părintelui Stăniloae, scria:

> „cu tot locul pe care îl ocupă și-l va ocupa Blaga în cultura noastră laică, trebuie spus nu numai că Părintele Stăniloae, în ipostaza de apologet, avea adevărul și dreptatea de partea sa, dar că uimește precaritatea poetului – care absolvise, totuși, Teologia la Viena – în materie de cunoștințe

[119] Vezi: „Cosmologia domnului Lucian Blaga I", în: *TR*, nr. 21, 19 mai 1940, pp. 1-2; „Cosmologia domnului Lucian Blaga II", în: *TR*, nr. 22, 26 mai 1940, p. 1; „Cosmologia domnului Lucian Blaga III", în: *TR*, nr. 23, 2 iun. 1940, pp. 1-2.

[120] Lucian BLAGA, *Religie și Spirit*, Ed. Dacia Traiană, Sibiu, 1942, 214p.

[121] Pr. D. STĂNILOAE, *Poziția domnului Lucian Blaga față de creștinism și Ortodoxie*, Ed. Arhidiecezană, Sibiu, 1942; Ed. Paideia, București, [2]1993; ediția îngrijită de Mihai-Petru Georgescu, Ed. Paideia, București, [3]1997.

[122] Pr. Marc-Antoine COSTA DE BEAUREGARD, Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Mică dogmatică vorbită. Dialoguri la Cernica*, trad. Maria-Cornelia Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, [3]2007, p. 31.

referitoare la monahism; la domeniul asceticii şi al misticii. De fapt, Blaga îşi expunea şi îşi apăra propria doctrină în care prevalează mitul. Iar dacă intelectualii noştri au preferat să ia partea lui Blaga, au făcut-o din necunoaştere şi din neputinţa de a deosebi domeniul religiei de cel al mitului. Cele două elemente sunt antinomice. Cu atât mai puţin poate înţelege un intelectual deosebirea dintre un Mircea Eliade, istoric al religiilor, dar care evită să mărturisească vreuna, şi un Dumitru Stăniloae sau Vladimir Lossky. Va trebui să depună multe eforturi pentru a putea fi înţeleasă deosebirea dintre teologie, formă de mărturisire, şi cultura care abordează profan universul sacru."[123]

Mergând pe linia celor evidenţiate până aici, putem remarca importanţa deosebită a publicisticii părintelui Stăniloae în cadrul operei sale. Considerăm că cercetarea articolelor sale publicate în *Telegraful Român* trebuie să constituie punctul de plecare al fiecărui jurnalist creştin din prezent, dar şi al tuturor celor interesaţi de studierea operei teologice a părintelui profesor Dumitru Stăniloae. Vorbind despre publicistica părintelui, teologul Radu Preda afirma:

„Părintele Stăniloae a scris un număr copleşitor de mare de texte-efemeride. Trei sferturi din bibliografia lui este formată din genul scurt al articolului sau comentariului de gazetă bisericească ori revistă teologică. Nu întâmplător îi încredinţa Mitropolitul Bălan tânărului profesor de la Sibiu conducerea *Telegrafului* şi nu întâmplător acesta avea să acorde atenţia cea mai mare imprimării unei direcţii vii şi actuale venerabilei publicaţii ardelene. Plasate în contextul lor precis şi înţelese pe măsură, articolele părintelui Stăniloae din epoca sibiană sunt o lectură obligatorie pentru redactorii publicaţiilor bisericeşti. Văzute măcar şi ca spaţii de formare a stilului, ca poligoane de încercare a temperamentului teologic, aceste texte au meritul de a demonstra că esenţialul poate fi exprimat şi nepretenţios, fără note de subsol, spontan, în grabă chiar, aşa cum suflă Duhul"[124].

Această perioadă, anterioară alcătuirii marilor lucrări teologice de sinteză ale părintelui, ni-l dezvăluie pe tânărul teolog, care, întors de la studiile de specializare din Germania şi Franţa, îşi începe misiunea la catedră şi la masa de lucru a redacţiei *Telegrafului Român*, fiind considerat „unicul teolog care şi-a eliberat disciplina din ghetoul discursului specializat, dialogând de la egal la egal cu intelectualii mireni"[125].

Din punct de vedere cultural şi teologic, prima jumătate a secolului al XX-lea a fost dominată în bună parte de „gândirea metafizică"[126] a lui *Nae Ionescu*[127] şi cea „etnocentrică"

[123] D. CIACHIR, „Omul şi lucrarea sa", pp. 113-114.

[124] Radu PREDA, „Antena bisericii. Presa bisericească între propovăduire şi imagine", în: *Pentru o democraţie a valorilor: strategii de comunicare religioasă într-o societate pluralistă*, Institutul Ludwig Boltzmann pentru Studiul Problematicii Religioase a Integrării Europene şi Colegiul Noua Europă, New Europe College Press, Bucureşti, 2002, p. 94.

[125] Teodor BACONSKY, „Dumitru Stăniloae şi capcana clasicizării", în: ***, *Dumitru Stăniloae sau paradoxul teologiei*, coord. Teodor BACONSKY şi Bogdan TĂTARU-CAZABAN, Ed. Anastasia, Bucureşti, 2003, p. 10.

[126] Diac. Ioan I. ICĂ jr, „*Predania* – testamentul teologic al unui filosof ortodox", în: *Predania şi un Îndreptar ortodox cu, de şi despre Nae Ionescu teolog*, antologie prefaţată şi realizată de diac. Ioan I. Ică jr, Ed. Deisis, Sibiu, 2001, p. 7.

[127] Dora MEZDREA, „Nae Ionescu – teologul", în: Nae IONESCU, *Teologia. Integrala publicisticii religioase*, ediţie, introducere şi note de Dora Mezdrea, Ed. Deisis, Sibiu, 2003, p. 11.

a lui *Nichifor Crainic*[128], gânditori de seamă ai Ortodoxiei românești, alături de aceștia înscriindu-se și *Nicolae Iorga* (1871-1940), mitropolitul *Irineu Mihălcescu* (1874-1948), *Silviu Dragomir* (1888-1962), *Teodor M. Popescu* (1893-1973), *George Racoveanu* (1900-1967), *Ioan G. Coman* (1902-1987), *Mircea Vulcănescu* (1904-1952). Continuator al acestor vrednici înaintași, părintele Stăniloae devine promotorul unei noi etape în teologia românească, cea a sintezelor neo-patristice originale, ca răspuns la îndemnul Congresului Facultăților de Teologie Ortodoxă din 1936 de la Atena[129]. Despre impactul operei teologice a părintelui Stăniloae în istoria Bisericii noastre, părintele profesor Mircea Păcurariu scria:

> „Dacă în istoria Bisericii noastre românești se vorbește despre o *epocă* a lui Antim Ivireanul, a lui Veniamin Costachi ori a lui Andrei Șaguna, va trebui să se vorbească și de o *epocă Dumitru Stăniloae* în teologia românească. O *epocă* ce însumează peste 65 de ani de strădanii cărturărești și duhovnicești"[130].

Publicistica părintelui Stăniloae reflectă cele mai importante preocupări ale sale în plan socio-cultural și prezintă starea societății românești, devenind astfel o bibliografie importantă și obligatorie pentru oricine studiază istoria societății, a teologiei sau culturii românești din secolul al XX-lea. Analizând pertinent etapele de formare a personalității părintelui Stăniloae, Teodor Baconsky remarcă existența a „doi Stăniloae", fiecare corespunzând unor etape distincte. În prima etapă – interbelică – întâlnim pe „tânărul naționalist de formație *gândiristă*[131], profesorul cu simpatii de dreapta, anticatolic, filoortodox, antimarxist, dar european", caracterizat printr-o „vervă creatoare, exprimată prin vigoarea spiritului critic, dar și prin efortul literar către o cuprindere interdisciplinară neîngrădită de poncifele propriei specialități", un tânăr „care vrea să se afirme, să strălucească, să excomunice și să *dea lecții* Europei apusene spre a resuscita – pe ruinele fumegânde ale Fanarului – gloria patristicii post-constantiniene", urmat la scurt timp de „maturul persecutat de o istorie strâmbă și, în final, Stăniloae *bătrânul*". Al doilea Stăniloae este „campionul filocalic, patrologul mistuit în traducerea a mii de pagini, scoliastul care împinge pasiunea discriminării și a nuanțelor până la baroc și până la granița inefabilului, dar și un om al certitudinii găsite. El nu mai lucrează cu ipoteze, ci cu adevăruri inoxidabile, celebrate cu un soi de convingere monodică."[132]

Încheiem cu un citat din *Telegraful Român*, care surprinde foarte bine motivația lăuntrică a părintelui Stăniloae pentru o teologie vie, luminată de o credință puternică în purtarea de

[128] Christine HALL, *„Pancosmic" Church – Specific Românesc. Ecclesiological Themes in Nichifor Crainic's Writings between 1922 and 1944*, Uppsala Universitet, Uppsala, 2008, p. 107.

[129] Vezi pe larg despre acest prim congres al facultăților de teologie ortodoxă organizat la Atena, Teodor M. POPESCU, „Primul Congres de Teologie Ortodoxă. Atena, 29 noiembrie - 4 decembrie 1936", în: *Studii Teologice*, VI (1937), vol. 1, pp. 151-185.

[130] Pr. Mircea PĂCURARIU, „Preotul Profesor și Academician Dumitru Stăniloae", în: *Cărturari sibieni de altădată*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2002, p. 581.

[131] Dumitru MICU, *„Gândirea" și gândirismul*, Ed. Minerva, București, 1975, p. 135.

[132] Teodor BACONSKY, „Dumitru Stăniloae și capcana clasicizării", în vol. *Dumitru Stăniloae sau paradoxul teologiei*, pp. 13-15.

grijă a Sfintei Treimi, în Dumnezeu Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt, a deschiderii spre celălalt, a dragostei şi a comuniunii împărtăşite şi, nu în ultimul rând, pentru o teologie a luminii:

„Se crede că teologia omoară în om toată libertatea spiritului de a se îndoi, de a cugeta personal, de a se depăşi, că omoară orice curiozitate în înţelegerea vieţii. Această perspectivă e profund eronată. Dimpotrivă, niciuna din ştiinţele contingenţelor nu lasă şi nu promovează în om libertatea spiritului de a înţelege lumea, cum o face teologia. Domeniul fiecărei ştiinţe se limitează la o sumă de fenomene, pe care omul de ştiinţă *trebuie* să le înregistreze aşa cum sunt, să le clasifice, să constate legile care le conduc. Sunt şi în teologie dogmele Bisericii care trebuie mărturisite, dar ele sunt doar formulările ultime, cele mai generale şi, multe din ele, pe planul abstract, ale unor adevăruri, care se descoperă şi se trăiesc personal într-o serie îndelungată de faze ale vieţii. Şi nu există doi oameni care să descopere şi să trăiască la fel, după aceeaşi metodă, din aceleaşi impulsuri şi cu aceeaşi coloratură, calea până la vârfurile vagi, ascunse în nori, care sunt dogmele. Câtă libertate de spirit lasă aici şi chiar cere teologia! Căci numai acela e teolog adevărat care foloseşte întreaga libertate a spiritului său la înţelegerea vieţii, tinzând numai sincer la putinţa de a-şi formula experienţele sale spirituale în formulele stabilite de Biserică. Viaţa bisericească nu foloseşte nimic de la ilustra suficienţă de sine care nu-şi pune nicio întrebare, de la indiferenţa celui care nu citeşte, nu se zbuciumă, nu aruncă în opinia publică bisericească, între teologi, o experienţă nouă, o vedere de-a lui, o încercare personală de a înţelege un articol dintr-o dogmă”[133].

Ion-Dragoş Vlădescu

[133] „Către tinerii de la răscruce", în: *TR*, nr. 58, 27 aug. 1932, p. 2.

Notă asupra ediţiei

Publicăm primul volum din lucrarea intitulată ***Cultură şi duhovnicie***, ediţie ce cuprinde toate articolele scrise de părintele Dumitru Stăniloae în *Telegraful Român*, în perioada 1930-1936. Întrucât până în prezent nu s-a editat într-o ediţie completă publicistica părintelui Stăniloae din *Telegraful Român*, şi fiind cunoscut faptul că ziarul se mai găseşte în serie completă doar în câteva biblioteci mari, ne-am propus să edităm opera publicistică a marelui teolog ortodox într-o ediţie princeps, cu texte îndreptate conform normelor ortografice, ortoepice şi de punctuaţie actuale.

Pentru identificarea textelor publicate atât cu semnătura completă a autorului dar şi a celor semnate cu iniţiale sau sub pseudonim (*DS, Diorates, D, S, TS, Red.)*, ne-am orientat în special după lucrările bibliografice semnate de Virginia Popa (*Părintele Dumitru Stăniloae. Bio-bibliografie*, Ed. Trinitas, Iaşi, 2004, 522p.) şi de Gheorghe F. Anghelescu, Cristian Untea (*Părintele Dumitru Stăniloae, un urmaş vrednic al patristicii clasice – bio-bibliografie*, Ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, 2008, 158p.).

Pentru alcătuirea lucrării am consultat colecţiile *Telegrafului Român* din următoarele biblioteci: *Biblioteca Academiei Române din Bucureşti, Biblioteca Centrală Universitară „Carol I" din*

București, Biblioteca Facultății de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul" din București, Biblioteca Sfântului Sinod și *Biblioteca Facultății de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna" din Sibiu.*

Orânduirea textelor a fost făcută după criteriul cronologic. Reproducerile din alte publicații integrate de părintele Stăniloae în analizele sale au fost trecute cu un corp de literă mai mic, pentru a face demarcație între textul original și eventualele reproduceri, citări. Notele bibliografice au fost editate în subsolul paginii, inserând la începutul fiecărui articol datele de identificare ale fiecărui text în parte, notate prin asterisc.

Pentru îndreptarea textelor am aplicat normele ortografice și de punctuație în vigoare, folosindu-ne în special de *Dicționarul Ortografic, Ortoepic și Morfologic al Limbii Române* (Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti", Ed. Univers Enciclopedic, București, [2]2005). S-au modificat astfel următoarele grafii care nu mai corespund normelor în vigoare: *s* intervocalic și *s* tare, precedat sau urmat de vocală precum *caracterisează, desvoltare, deslega* etc. a fost înlocuit cu *z*; *–e* la început de silabă, ce urmează unei vocale ca *dumnezeești, trăesc* ș.a. a fost înlocuit cu *–ie* – *dumnezeiești, trăiesc* ș.a.; formele pronumelor și adjectivelor demonstrative feminine sg. precum *ceia, aceia, ceia ce, de aceia* au fost înlocuite cu *ceea, aceea, ceea ce, de aceea*; cuvintele *Român, România* au fost înlocuite cu *român, România*; s-au transcris cu minusculă inițială, în conformitate cu normele ortografice actuale *etnonimele* (român, englez, francez ș.a.), *numele zilelor săptămânii* și ale *lunilor calendaristice* (luni, marți respectiv ianuarie, februarie), *numele punctelor cardinale* (est, vest, nord, sud), *numele unor ranguri ierarhice* (episcop, mitropolit, rege, prim-ministru), nu s-au înlocuit însă

în cazurile în care acestea aveau o valoare stilistică; s-au transcris cu majusculă inițială *numele unor instituții* (Academia „Andreiană", Biserica Ortodoxă, Biserica Catolică, Facultatea de Teologie din Belgrad ș.a.), *numele unor epoci* (Evul Mediu, Antichitate etc.); derivatele din cuvântul *Uniatism*, devenit astfel fenomen de referință pentru așa-numita Unire cu Biserica Romei, au fost uniformizate astfel: *uniat/ă/ați, Biserica Uniată, Uniația* etc. în locul celor vechi *unit, Biserica Unită, Unirea* etc. De asemenea, a fost completată punctuația, ori de câte ori a fost nevoie, a fost refăcută pe alocuri topica unor propoziții sau fraze, actualizându-se formele lexicale învechite, au fost eliminate pleonasmele, cacofoniile și alte imperfecțiuni stilistice

Acest demers științific este adus ca omagiu sincer memoriei părintelui Dumitru Stăniloae, aducând în atenția tuturor celor interesați textele publicate în perioada de formare a acestuia ca profesor la Academia Teologică Ortodoxă din Sibiu. În acest sens, considerăm că cel mai profund act de recunoștință pe care îl putem aduce celui mai mare teolog ortodox român, nu poate fi altul mai potrivit decât un act de cultură, o aprofundare continuă a operei sale și totodată o împărtășire tainică din rodul rugăciunii și a meditației sale teologice.

Alcătuirea acestei lucrări reprezintă rodul a peste 4 ani de cercetare și de contribuție continuă și susținută, perioadă în care fiecare articol parcurs aducea un plus de lumină și de consistență întregului. Inițial, proiectul a fost pregătit ca lucrare de licență la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian" din București, sub coordonarea științifică a Preafericitului Părinte DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, spre care îmi îndrept încă o dată senti-

mentele mele de profundă recunoştinţă pentru îndemnul continuu, pentru dragostea părintească şi purtarea de grijă cu care m-a îndrumat în tot acest timp, precum şi pentru Înalta binecuvântare primită pentru publicarea acestei ediţii la Editura BASILICA a Patriarhiei Române.

Totodată, le mulţumesc în mod deosebit doamnei Lidia Stăniloae, fiica părintelui şi domnului Dumitraş Ionescu, nepotul părintelui, pentru grija continuă şi sfaturile înţelepte cu care ne-au întâmpinat în ultimul timp, dar mai ales pentru faptul că ne-au îngăduit să republicăm într-o nouă ediţie întreaga operă teologică a vrednicului de pomenire părintelui Dumitru Stăniloae, în Colecţia *Opere complete*, care începe acum cu articolele publicate în *Telegraful Român*. Nu în ultimul rând, le mulţumesc tuturor apropiaţilor pentru sugestiile, încurajarea şi sprijinul pe care mi le-au acordat pe întreaga durată de realizare a acestui important proiect editorial.

I.-D.V.

Opere complete 1

CULTURĂ ŞI DUHOVNICIE

Articole publicate în *Telegraful Român (1930-1936)*

Telegraful Român[1] *este singurul ziar care durează până azi din perioada apariţiei primelor ziare româneşti. Şi el a putut dura neîntrerupt până azi pentru că a reflectat în chip pilduitor interesele naţionale şi bisericeşti ale credincioşilor Bisericii noastre de pe aceste meleaguri. Sunt sigur că dacă Biserica ar fi întemeiat un ziar acum 500 de ani, după apariţia tiparului, el ar fi durat până azi.*

O a doua remarcă ce mi se impune este că marele Mitropolit Şaguna întemeind acest ziar i-a definit rostul ca „ziar naţional bisericesc". Se manifesta prin aceasta voinţa Bisericii noastre de a uni slujirea credinţei strămoşeşti cu slujirea neamului şi a nevoilor lui din fiecare timp.

Ziarul a rămas în tot timpul în slujba scopului fixat de ctitor.

S-ar putea distinge patru perioade în modul cum a slujit ziarul, în istoria lui de până acum, acest scop.

1. Cea a primelor începuturi. Se afirma în acea vreme, de unii corifei ai culturii române din Transilvania, dorinţa de a se reveni la limba latină de acum 2000 de ani, aşa cum o cunoaştem din cărţi. Tendinţa era animată de o nobilă aspiraţie. Dar ea uita realitatea limbii actuale a poporului român, limbă a unui popor trăitor azi, care reprezintă geniul creator al unicităţii poporului nostru, care s-a dezvoltat prin puterea creatoare a poporului nostru în cursul istoriei şi prin care se exprimă identitatea lui, modul lui de a-şi exprima durerile şi bucuriile, de a vedea viaţa. Telegraful Român *s-a pus de la*

[1] Text publicat sub titlul „Perioadele principale ale *Telegrafului Român*", în: *Telegraful Român*, an CXXXI, nr. 13-14, 1 apr. 1983, p. 1, 3.

început în slujba cultivării limbii vii, grăite, a poporului român de pretutindeni, împreună cu Alecsandri, Eminescu, cu Creangă, cu Caragiale, din sudul şi estul Carpaţilor, cu Slavici, Coşbuc, Goga, din nordul Carpaţilor. Prin el Biserica strămoşească afirmă că numai mergând cu poporul se poate progresa într-o cultură proprie, creatoare. Ziarul a contribuit prin aceasta la întărirea unităţii poporului român, căci apărând limba vorbită unitară, se apără dreptul la existenţa unitară a unui popor propriu, trăitor azi şi plin de nădejde în viitor. A fost, aş zice, ca să simplific, perioada lui Zaharia Boiu.

2. A urmat perioada lui Nicolae Cristea, ucenic al lui Şaguna, ca şi Boiu, din ultimele decade ale secolului XIX, în care, împreună cu Coşbuc şi cu alţi ziarişti talentaţi de la Tribuna, Telegraful Român *a pus pe primul plan lupta directă pentru drepturile politice ale poporului român, pentru aspiraţiile spre libertate ale poporului român din Transilvania, ca naţiune independentă, mergând alături şi sprijinind mişcarea memorandistă, fapt pentru care redactorul ei, Nicolae Cristea a avut de suferit pedeapsa întemniţării.*

3. A treia perioadă interesantă din istoria Telegrafului Român *este cea din vremea Mitropolitului Bălan, perioadă în care am avut cinstea să lucrez ca redactor al lui vreme de 15 ani (1930-1945).*

Trebuie să menţionez că ziarul a avut şi în acest timp o ţinută a lui aparte, cu inspiraţiile de limbaj, cu imagini actuale, cu o tinereţe şi o prezenţă a lui în actualitatea timpului. Conţinutul de ştiri bisericeşti şi cele importante din viaţa naţională era întocmit de sârguinciosul Enea Hodoş. Încolo, se cereau articole care să răspundă nevoii de apărare a Ortodoxiei strămoşeşti în faţa unor idei nefavorabile. Se pleda de către unii pentru astfel de forme religioase, pentru un pluralism religios tip american, ceea ce nu corespundea structurii sufleteşti a poporului nostru. Articolele care tratau astfel de probleme nu erau studii de revistă prescurtate, cu teme nelegate de timp, ci aveau caracter ziaristic, vioi, vizând un articol, o temă, o carte recentă. Se cereau expresii noi, argumente surprinzătoare, dar totodată orizont larg, de cunoştinţe filosofice, pentru a evidenţia superioritatea punctului de vedere apărat.

De necesitatea acestor calităţi mi-am dat seama şi i-am mărturisit Mitropolitului Bălan când într-o duminică, după Liturghie, m-a chemat la el (aveam 27 de ani) şi mi-a propus să-mi încredinţeze grija de redactare a ziarului, spunându-i că nu ştiu dacă am aceste calităţi. Mitropolitul m-a liniştit spunându-mi: Vei trimite la mine orice articol vei scrie şi voi vedea dacă îi lipseşte ceva. Aşa am făcut câtăva vreme la început. Trimiteam întâi fiecare articol la el, şi articolul cobora în scurtă vreme la tipografie, totdeauna cu observaţia: „Foarte bun", „excelent", „minunat". Mă chema adeseori să mă felicite despre cele scrise. Îi îndemna pe consilieri să le citească.

Menţionez că articolele nu s-au redus numai la această temă fundamentală, ci urmăreau şi o actualizare a Ortodoxiei în activitatea pastorală a preoţimii. Căci începuse să se resimtă nevoia unei pastoraţii noi, de iniţiativă, de substanţă religioasă, dar şi de apropiere mai mare de nevoile oamenilor.

4. În sfârşit, trebuie să remarc o a patra perioadă mai interesantă din viaţa ziarului, şi anume cea de acum, care, rămânând fidelă convingerii despre legătura între Ortodoxie şi unitatea poporului nostru, susţine legătura dintre ele cu argumente care răspund problemelor cărora va trebui să le facă faţă azi Biserica noastră. Unul din ele este evocarea personalităţilor şi evenimentelor din trecutul nostru, în care ni se prezintă îngemănată dragostea de neam şi ataşamentul de credinţa strămoşească. În al doilea rând, se afirmă sprijinul pentru aspiraţiile sociale ale po-

porului român în timpul nostru. Iar în al treilea rând, însă nu cu mai puţină stăruinţă – şi socotim că preocuparea aceasta se impune a fi tot mai accentuată –, în conservarea şi apărarea credinţei strămoşeşti faţă de înmulţirea tentativelor de fărâmiţare a unităţii religioase a poporului nostru prin propaganda ce se face de a-l atrage la forme religioase zgomotoase, dar străine de sufletul nostru şi de grija de viitorul lui.

Sarcina aceasta şi-a asumat-o şi sperăm că şi-o va asuma într-o tot mai mare măsură Telegraful Român *cu atât mai mult cu cât el este azi nu numai cel mai vechi ziar românesc, ci şi glasul mai frecvent al tuturor eparhiilor din Ardeal, ba, aş putea spune al întregii Biserici Ortodoxe Române, continuând să fie editat de Mitropolia din Sibiu.*

Faptul acesta se arată în prezenţa în coloanele lui a colaboratorilor din cuprinsul întregii Biserici, deşi în primul rând se remarcă printre ei Înaltpreasfinţiţii şi Preasfinţiţii ierarhi din Transilvania.

Nu pot să nu remarc rolul deosebit pe care îl are în înviorarea ziarului ÎPS Mitropolit Antonie nu numai prin îndrumarea ce i-o dă, ci şi prin colaborarea condeiului său sprinten, neobosit şi de larg orizont.

Urez Telegrafului Român viaţă cât viaţa neamului nostru şi a Bisercii noastre, iar colaboratorilor şi redactorilor lui, succese în ridicarea la nivele şi mai înalte a conţinutului lui, ca să corespundă nevoilor de totdeauna ale Bisericii şi poporului nostru. Dumnezeul părinţilor noştri să înnoiască mereu tinereţea Telegrafului Român *ca a vulturului, împreună cu tinereţea neamului şi a Bisericii strămoşeşti.*

Preot profesor Dumitru Stăniloae

Anul 1930

Solia păresimilor*

Am intrat în postul Sfintelor Paşti: „Uşile pocăinţei" s-au deschis, ca şi altă dată. Cine intră azi cu hotărârea mortificării trupului pentru dezrobirea sufletului, din dragoste fierbinte de Dumnezeu şi de împăcare cu deaproapele său?

Altă dată, lumea creştină tăbăra înaintea „Uşilor pocăinţei" şi se înşiruia pe puntea cea strâmtă ca să străbată pe malul sfintei înfrânări, al umilinţei, al inimii zdrobite prin rugăciune, pocăinţă şi atingere de Dumnezeu.

Erau obiceiuri sacre şi practici religioase cu rosturi pline de înţeles tainic. Mai ales la sate bătrânii păzeau rigoarea postului cu scrupul eroic.

Dar azi s-au păgânit şi cei de la sate.

Scopul interior al unui obicei e precum chiriaşul unei locuinţe. Când chiriaşul se mută din casă, locuinţa se părăgineşte. Pereţii devin câmpuri, în care păianjenii îşi întind pânzele lor, uşile se descheie, ruginesc ţintele, iar ferestrele se sparg. Astfel degenerează obiceiurile vechi când scopul pentru care s-au iscodit dispare din conştiinţa oamenilor.

Astfel de case părăginite bântuie conştiinţele lumii de azi. Să căutăm însă o casă pentru Păresimi.

---

* *Telegraful Român*, an LXXVIII, nr. 20, 12 mart. 1930, p. 1. Semnat: *TS*.

În camera săracă şi strâmtă a unui sihastru altfel se simte omul decât în saloanele bogaţilor.

Ce te-a făcut să te retragi aici, în acest cuib sărăcăcios, cu pereţii goi, cu scândurile patului acoperite de rogojină?

Şi-ţi va răspunde aşa:

Din două motive am ales această viaţă aspră: în semn de pocăinţă pentru păcatele mele, şi pentru că lepădând orice amăgire proprie, trăiesc în umilinţă. Ele mă sprijină în viaţa cea nouă, de atingere cu Dumnezeu. Revărsarea de sus ocoleşte pe omul plin de sine însuşi.

Această experienţă a călugărului caracterizează evoluţia sufletească a fiecărui om.

Nimeni nu poate deveni mai bun fără să treacă prin uşile pocăinţei, lepădându-se de patimă şi deşertăciune. Iar acestea trebuie învinse, şi biruinţa vine prin luptă lăuntrică.

Biruinţa lăuntrică se exteriorizează prin umilinţă.

Filosofia postului e înfrânarea poftelor şi a plăcerilor, spre a pătrunde în suflet binecuvântările lui Dumnezeu. E renunţare la tot ce poate dori omul: trai bun, bogăţie, societate, artă, muzică. Sunt vremuri când anumite experienţe profunde, precum umilinţa pocăinţei, resping astfel de bunătăţi.

Viaţa solitară, petrecută în tăcere, în sobrietate şi simplitate ne face să simţim cât suntem de mici înaintea lui Dumnezeu şi ce har dumnezeiesc sălăşluieşte în umilinţă.

Când examinăm viaţa oamenilor de azi, rămânem adeseori miraţi, pentru ce ne copleşesc lucrurile neînsemnate, iar ideile mari ne preocupă atât de rar.

Explicaţia adevărată nu e că nu vrem să cugetăm, ci pentru că trupul nostru absoarbe toată grija noastră şi eul nostru e centrul de gravitaţie al vieţii noastre.

Dar când în centrul vieţii e Mântuitorul, cu exemplul Lui, cu lupta şi cu învingerea Lui, creştinul are toate condiţiile renaşterii.

Să ne străduim în aceste săptămâni prin înfrânare şi linişte să cunoaştem datoriile responsabilităţii noastre şi de câte ori suntem falşi înaintea lor.

Să punem stavilă vieţii de huzur, ca să dovedim că n-a pierit de tot simţul ruşinii, al pocăinţei şi al fricii. Respectând vechile obiceiuri sacre ale Păresimilor, să arătăm că viaţa îşi păstrează şi în generaţia de azi solemnitatea de odinioară, groaza de păcat şi strădania spre pocăinţă.

Ca Dumnezeu să vadă că păcatele n-au înecat conştiinţa şi suntem capabili de penitenţă şi renaştere.

† Adolf Harnack*

Spiritul viguros, de-o miraculoasă putere de creaţie, care a fost aproape o jumătate de veac un important factor determinant în mişcarea teologică protestantă, şi-a încetat activitatea, în stadiul vieţii pământeşti, a treia zi de Rusalii din acest an.

Capitalul său spiritual, oferit lumii în rate, şi-a atins limita. E tocmai ceea ce nu ne mai puteam închipui, obişnuiţi să primim constant darurile sale.

Datele externe ale vieţii sale sunt acelea alea unui om de carte, a cărui vrednicie, trebuind să fie apreciată, îl urcă de pe o treaptă pe alta în ierarhia cărturărească. S-a născut în 7 mai 1851 la Dorpat, ca fiu al unui profesor de teologie. Alegându-şi specialitatea părintelui său, ajunse în 1874 docent la Leipzig, în 1879 profesor ordinar de Istoria bisericească la Giessen, de unde a fost chemat în 1886 la Berlin. Din 1905 a devenit şi director al bibliotecii statului.

Dintre scrierile sale amintim *Istoria dogmelor*, care a ajuns la un număr de 70 000 de exemplare, *Misiunea şi lăţirea creştinismului*, *Marcion* etc.

---

* *Telegraful Român*, an LXXVIII, nr. 49-50, 28 iun. 1930, pp. 1-2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae*.

Concepţia sa despre creştinism şi despre toate problemele în legătură cu el este sintetizată într-un ciclu de prelegeri universitare, publicate sub titlul *Fiinţa creştinismului*[1]. Câteva idei extrase din ea şi un scurt comentariu al lor ne dispensează de orice alte dezvoltări şi caracterizări ale doctrinei sale.

Întrebându-se ce este creştinismul, Harnack îşi fixează, potrivit cu întreaga înclinaţie a spiritului său, şi calea care să-l ducă la răspuns. Aceasta este „ştiinţa istorică şi experienţa personală agonisită din istoria trăită". El exclude din metoda sa cercetarea filosofico-religioasă, construirea prin speculaţie a unei noţiuni generale a religiei după măsura căreia să fie judecat şi creştinismul, din motivul că

> „viaţa nu poate fi încinsă în noţiuni generale şi nu există o noţiune a religiei, la care religiile empirice să se refere ca nişte specii".

El pleacă de la faptele concrete, de la ceea ce experiază el sau au experiat alţii în decursul timpului şi la sfârşit va rezuma ceea ce a găsit în aceste experienţe de veacuri. Nu adoptă metoda apriorică, pentru că nu crede că religia este o realitate spirituală identică la toţi indivizii şi la toţi oamenii, fie măcar în sensul unui vas umplut de fiecare individ în alt fel sau de unii deloc. Admite şi el ceva comun în religiozitatea tuturor, însă acest ceva comun este la început neclar şi multiform şi abia în decursul istoriei se apropie de unitate şi de claritate.

De aici şi necesitatea de a privi creştinismul în decursul întregii sale evoluţii. E necesar a-l privi mai întâi în persoana şi învăţătura lui Iisus Hristos, dar atât nu ajunge, pentru că

---

[1] Adolf HARNACK, *Das Wesen des Christentums*, Leipzig, 1902.

> „orice personalitate mare, efectivă, îşi dezvăluie o parte din fiinţa ei abia în cei asupra cărora acţionează. Ba se poate zice că, cu cât este mai puternică o personalitate şi cu cât intervine mai mult în viaţa lăuntrică a altora, cu atât mai puţin se poate cunoaşte totalitatea fiinţei ei din vorbele şi faptele proprii".

Creştinismul nu este, apoi, o *învăţătură* care s-a transmis mereu uniform, ci o *viaţă* care se aprinde continuu din nou, prezentându-ne mereu altă flacără. Creştinismul poate fi apreciat numai pe baza unei *inducţii complete*, precum şi o plantă e cunoscută cercetându-i nu numai rădăcina şi tulpina, ci şi ramurile, florile şi fructele.

Există, privitor la soarta Evangheliei, două posibilităţi: fie a rămas în toate elementele ei identică primei forme, fie s-a păstrat ceva permanent, valabil în forme care s-au schimbat în decursul istoriei. Cea din urmă este cea adevărată. Creştinismul a trecut dintr-o metamorfoză în alta; s-au şters forme, s-au corectat speranţe şi moduri de înţelegere. Şi procesul acesta niciodată nu încetează. Privindu-l în toată întinderea lui, se va putea obţine uşor ceea ce este în creştinism esenţial şi cu adevărat de valoare.

Aşa îşi expune Harnack ideea sa despre evoluţia organismului creştin.

Organismul acesta nu a provenit prin transmutare din vreun altul:

> „Predica lui Iisus ne va aduce îndată prin puţine, dar mari trepte, pe o înălţime de pe care legătura ei cu iudaismul ne apare foarte laxă şi de pe care în general cele mai multe cătări ce duc în *istoria timpului* se arată de minimă importanţă".

Prin aceasta Harnack se situează departe de Darwin. Creştinismul este şi pentru el în istoria lumii un fapt nou, ireductibil la cauzalităţi imanente. Din comparaţia de mai sus, apoi între creştinism şi o plantă în creştere şi din ideea că studiind procesul integral al creştinismului se poate stabili la urmă ceea ce este în el esenţial şi durabil, rezultă o altă deosebire de evoluţionismul lui Darwin: dezvoltarea creştinismului se face în cadrele fiinţei lui, ea este o dezvoltare dinăuntru în afară sub influenţa împrejurărilor externe, fără ca aceste împrejurări să-i împrumute ceva esenţial, să-i altereze fiinţa. Din nefericire, Harnack nu susţine ultima idee şi în mod practic, atunci când afirmă despre Ortodoxie şi despre Catolicism că nu au mai păstrat din creştinismul evanghelic decât formulele externe.

Ar fi interesant să urmărim cugetarea lui Harnack şi, în aplicarea principiilor enunţate, să vedem cum trage el concret linia sau liniile dezvoltării creştinismului şi mai ales să supunem unei examinări critice ideile lui despre Biserica Ortodoxă. Pentru putinţa de a aprecia însă şi de a admira puternica personalitate a lui Harnack, cu ocazia încetării ei de a vieţui, ajung aceste rânduri.

Între românism şi catolicism*

Discuţia încinsă între dl Nae Ionescu şi dl Iosif Frollo, în coloanele ziarului *Cuvântul*, pe tema compatibilităţii dintre românism şi catolicism a stârnit un pasionat interes datorită felului în care s-a pus problema şi manierei distinse în care s-a dezbătut. Nu a lipsit, fireşte, nici la acest elegant matsch gălăgiosul şi îngâmfatul public din galeria *Unirea*, cu chiuiturile, cu înjurăturile, cu raţionamentele lui copilăreşti, public spre care nu trebuie să privească spectatorul de gust, pentru a nu-şi deforma impresia de stimă reciprocă, de joc superior ce se degajă din încordarea celor doi.

Dl Nae Ionescu susţinea că „România" şi catolicismul sunt realităţi incompatibile, aşa încât un român devenit catolic nu mai e român dacă a devenit real catolic, şi nu numai cu numele şi cu voinţa. Pentru că „român" înseamnă o anumită structură spirituală, formată de-a lungul istoriei, structură spirituală în care există ca „parte integrantă" sau „esenţială" Ortodoxia, unul din factorii istorici care au plămădit sufletul românesc aşa cum este el astăzi. Şi conchidea:

* *Telegraful Român*, an LXXVIII, nr. 86, 29 nov. 1930, pp. 1-2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

„a fi român [...] înseamnă a fi şi ortodox". În acelaşi fel în care, de pildă, animalul „cal" este şi „patruped".

Faţă de această argumentare, dl Iosif Frollo a supus noţiunea de „român" unei analize pentru a afla care sunt notele esenţiale ale ei, fără de care nu poate exista român şi care nu trebuie să se mai afle în fiinţa niciunui alt popor; cu alte cuvinte ce face din român ca el să fie român. În fruntea acestei analize, Domnia Sa a ţinut să distingă între notă esenţială şi notă integrantă, declarând că ultima nu e necesară în fiinţa unui lucru, chiar dacă o pierde, acel lucru continuă să fie ceea ce este şi acuzând pe dl Nae Ionescu de imprecizie, că amestecă „integrant" cu „esenţial", când vorbeşte de locul Ortodoxiei în sufletul românesc. Ajutat de această distincţie, dl Frollo stabilea că esenţial în noţiunea de „român" este numai „locul" şi „limba", fixând definiţia „românului" astfel: „Este român orice om *originar din România, care vorbeşte româneşte* şi n-a cunoscut ascendent în familie care să fi vorbit altă limbă". Ortodoxia este numai un element integrant în fiinţa neamului românesc şi ca atare poate fi pierdută şi înlocuită cu altă confesiune sau religie, fără ca prin aceasta românul să înceteze a mai fi român.

Argumentarea dlui Frollo pare, la primul moment, stringentă (caracteristic argumentărilor catolice); propoziţiile lasă impresia că derivă consecvent una din alta. La o examinare mai atentă, însă, succesiunea logică nu ni se mai prezintă reală, decât oarecum între concluzia privitoare la notele esenţiale din noţiunea „român" şi cea despre neesenţialitatea notei „ortodox" în acea noţiune. Dar şi aici, numai restrângând la un înţeles formal „locul" şi „limba", deşertându-le pe acestea de viaţa lor şi păstrându-le numai forma noţională, viciu congenital al cugetării catolice de „hocus-

pocus", forţă teribilă scolastică ce dă silogismelor lor atâta stringenţă pentru naivi, dar emanând din ele în acelaşi timp şi nu ştiu ce senzaţie de neadevăr, de nepotrivire cu realitatea evidentă, de şmecherie.

Dar să urmărim pas cu pas dezvoltarea dlui Frollo. Toată străduinţa Domniei Sale se concentrează ca să distingă între notă esenţială şi integrantă. Spre scopul acesta se serveşte de exemplul-imagine, oferit de dl Nae Ionescu, „cal cu patru picioare". Şi zice: cele 4 picioare nu sunt o notă esenţială a calului, cum crede dl Nae Ionescu, ci una integrantă, pentru că nu cele 4 picioare fac acest animal să fie cal şi-l disting prin aceasta de orice alt animal, ci cu totul altceva, ce se găseşte la toţi caii şi ce nu se mai găseşte la niciun alt animal. Cele patru picioare sunt numai o notă integrantă care completează noţiunea de cal. Aşa şi cu Ortodoxia. Dacă ea ar fi o notă esenţială în noţiunea „român", ar trebui să o aibă toţi românii şi să nu o mai găsim la niciun alt popor, oricine este român ar trebui să fie şi ortodox şi oricine este ortodox ar trebui să fie român.

Sofisticăria acestei argumentări e uşor de demascat. Să spună domnul Iosif Frollo dacă există vreun cal normal cu trei picioare, dacă există vreun om normal fără inimă sau cap, dacă nu sunt astfel de exemplare monştri, aşadar nu cai sau oameni. Domnia Sa a dat drept criteriu pentru notele integrante ale unei noţiuni schimbarea, pierderea şi înlocuirea lor. Să spună domnul Frollo dacă îşi poate schimba un cal numărul picioarelor, dacă evoluează la om numărul mâinilor. Nota „4 picioare" este dar esenţială calului; dacă nu noţiunii, cel puţin realităţii cal. Şi noi lăsăm noţiunea dlui Frollo şi tuturor fiilor spirituali ai lui Toma d'Aquino, rămânând noi pe lângă realitate. Să mergem mai departe. Cele

4 picioare ale calului, inima omului, se mai găsesc şi la alte vietăţi din lumea aceasta; au şi câinele şi boul 4 picioare. Şi cu toate acestea, niciunul dintre acestea nu devine prin însuşi acest fapt cal. Aici culmina zâmbetul triumfător al dlui Frollo şi chiotele dlui Augustin Popa din galeria *Unirea*; poftim: bulgarii sunt ortodocşi şi, cu toate acestea, nu sunt români. Dacă aveau puţină răbdare ar fi văzut că e cu putinţă în realitate, dacă nu în noţiune, ca să mai aibă o notă a cărei esenţialitate, dacă vrei să-i zici aşa, nu se poate contesta unui anumit lucru, şi alt lucru. Pentru că există o mică deosebire între structura respectivului element la un lucru şi a aceluiaşi element la celălalt lucru; în cazul nostru, pentru că există o mică deosebire între picioarele calului şi ale câinelui, între Ortodoxia românului şi a grecului.

Ştiu că voi fi acuzat că nu respect, în felul acesta, distincţia între notă „esenţială" şi „integrantă", distincţie care, se va zice, la urma urmelor tot există, chiar dacă exemplele alese nu sunt proprii ca să o exemplifice. Nu vreau să intru acum în această discuţie. În orice caz, pentru mine nu sunt dogme toate împărţirile şi para-împărţirile aristotelic-scolastice grefate pe planul separat de realitate al noţiunilor, ci caut să văd dacă împărţirea respectivă este la fiecare caz în parte potrivită cu realitatea. Una dintre greşelile nepermise ale argumentării dlui Frollo a fost şi aceea de a lua ca bază nediscutată distincţia ce există între nota „esenţială" şi cea „integrantă", uitând că nu polemizează cu catolicii, ci cu ortodocşii.

Chiar dacă această distincţie s-ar dovedi principial valabilă, ea se va prezenta altfel în realitate. Nota esenţială nu va fi (cum am văzut) ceva în afară de părţile care constituie, fie şi temporar, un organism fizic sau spiritual. Nota esenţială a calului nu va fi în afară de cele 4 picioare, de copitele, de

părul lui, de inima, de capul lui, iar nota esenţială a sufletului unui popor nu va fi în afară şi deosebită de modul lui de cugetare, de simţire, de trăire a divinităţii, de datini etc.

*

În lumina acestor consideraţii să examinăm definiţia dată de dl Frollo realităţii „român". În această definiţie, spunea Domnia Sa, intră ca note esenţiale numai două, locul şi limba maternă, în cazul nostru ţinuturile locuite de români şi limba românească. Numai acestea două sunt proprii tuturor românilor şi străine, laolaltă, oricărui neromân. Observăm şi în această definiţie tendinţa catolică de a simplifica realitatea, menţinându-se la exterior şi şematizând-o în noţiuni incolore, pe care să le poată mânui după cum voieşte. În felul acesta este român şi un evreu ce trăieşte în România şi ai cărui ascendenţi vorbesc de două generaţii exclusiv limba română. Evident însă că evreul respectiv nu va fi „esenţial" român, şi dacă totuşi e socotit în genere ca atare, aceasta se datorează numai faptului că s-a înglobat unui organism etnic cristalizat de multă vreme şi din a cărui viaţă specifică, de acum se împărtăşeşte. Nu va înceta, de asemenea, de a fi „esenţial" român odrasla unei familii româneşti stabilită de două generaţii în străinătate şi negrăind în familie limba românească. Nu sunt români saşii dintr-un sat din jurul Sibiului, care vorbesc cu toţii de vreo două generaţii limba românească, precum nu sunt secui românii din secuime care vorbesc numai limba secuiască.

Nu spunem că locul şi mai ales limba nu sunt elemente esenţiale în fiinţa unui popor şi că schimbându-se acestea nu-şi va pierde cu timpul un individ şi personalitatea sa etnică. Dar însuşi faptul că această personalitate durează încă

un anumit timp şi după schimbarea locului şi a limbii, şi într-un grad tot mai mic totdeauna, dovedeşte că nu numai locul şi limba, sau nu, şematic înţelese, sunt singurele şi prin ele însele notele esenţiale, ci şi, sau propriu-zis, o anumită structură spirituală pe care locul şi limba o determină în oarecare măsură şi limba o exprimă parţial. Limba nu întrucât e mod de exprimare folosind anumite sunete în solidaritate cu alţii este un element important în sufletul unui popor, ci întrucât ea exprimă, în parte, un suflet unitar, e un semn al lui, şi întrucât e unul din factorii care împreună cu alţii lucrează asupra sufletului individual, asimilându-l celui colectiv al neamului. Limba, numai întrucât e un complex de idei, de idealuri, de sentimente cu o nuanţă specifică acelui popor, întrucât reoglindeşte un anumit suflet, e element esenţial al unui popor. Un român va exprima un suflet specific lui şi în limbă străină, iar un străin care ştie româneşte încă nu se exprimă „româneşte", pentru că încă nu şi-a plămădit un suflet românesc.

Dar dacă limba caracterizează un neam nu prin faptul că este sunet specific, ci prin aceea că exprimă o anumită structură sufletească, înseamnă că această structură este esenţială unui neam. Ne putem închipui că acest sistem de sunete s-ar putea înlocui cu un altul, fără ca structura sufletească să sufere prea mult, dacă ceilalţi factori de viaţă rămân aceiaşi; sufletul acelui neam va acomoda noul material de exprimare fiinţei sale. În afară de aceea, nu limba este unicul organ de manifestare a unui popor; există alături cântecul, jocul, portul, obiceiurile sociale, riturile religioase până la o anumită măsură etc.

Dacă esenţialul unei naţiuni este structura lui sufletească specifică, înseamnă că esenţial este orice factor istoric,

geografic, ereditar care a intrat în acea structură şi există în ea determinându-i cursul de dezvoltare ulterioară. Nu numai locul geografic, cum spune dl Frollo, căci altfel, de ce nu au fost şi dacii români, sau de ce nu au devenit şi secuii români, ci un anumit sânge comun (fie el şi produs prin amestecări), şi aici nu vorbim de indivizii izolaţi care se încorporează din afară la fiinţa neamului gata formată, un trecut trăit solidar (nu alături, ca ungurii cu românii) cu toate amintirile şi urmele lui şi, în sfârşit, o continuare de vieţuire în această solidaritate. Acestea toate au format „România". Şi toate sunt esenţiale, pentru că dacă numai una ar fi lipsit, românii nu ar mai fi cum sunt.

Astfel stând lucrurile, evident că Ortodoxia este şi ea un element de bază în arhitectura sufletului românesc, este esenţial, dacă dl Frollo vrea să vorbim în termenii Domniei Sale, pentru că dacă nu ar fi fost ea, e sigur că neamul nostru ar fi luat o altă direcţie spirituală, nu am mai fi fost cum suntem, ceea ce este echivalent cu: nu am mai fi fost ce suntem. Aceasta şi din motivul special că în viaţa unui popor religia nu e ceva de suprafaţă, o sumă de adevăruri obiective, care se suprapun sufletului cuiva pur extern, ca o pălărie pe cap, cum îşi închipuie dl Augustin Popa, fidelul apostol al concepţiei acesteia mecanice despre religie, a catolicismului universalist, ci un element care transformă într-un anumit sens tot sufletul cuiva nu numai în idealurile, afectele, preocupările lui, ci şi în modul lui de a cugeta şi în toate manifestările practice, artistice, de fiecare zi şi epocale ale unui popor. Toată viaţa unui neam poartă pecetea religiei sale.

Ce ar însemna acum ca neamul nostru să schimbe Ortodoxia cu catolicismul? Sau ce ar însemna să ia în serios trecerea sa la catolicism şi să se străduiască astfel să desfiinţeze tot modul său de cugetare şi de viaţă sufletească, cu toate manifestările ei în extern, pentru că toate acestea poartă pecetea Ortodoxiei, sau să devină catolic cu numele, ca o parte dintre românii ardeleni, rămânând mai departe în toate resorturile lor sufleteşti anterioare, adică în realitate ortodocşi?

Acestea sunt valabile, desigur, numai pentru cazul când între Ortodoxia românească şi catolicismul universalist este o esenţială deosebire. În cazul acesta, cred că sufletul românesc prin nimic nu poate fi ştirbit mai mult ca prin înlocuirea reală a Ortodoxiei cu catolicismul; nici chiar prin schimbarea locului sau a limbii sale.

Între Ortodoxie şi catolicism*

În articolul precedent, intitulat „Între românism şi catolicism", restrânsesem problema compatibilităţii între aceste două realităţi la cea formulată în întrebarea: este sau nu distanţa între Ortodoxie şi catolicism aşa de mare, încât însuşirea Ortodoxiei de către un popor să-l facă incapabil să primească catolicismul, rămânând în marginile naţionalităţii sale?

Desigur că, răspunzând acestei întrebări, nu vom avea în vedere deosebirile dintre cele două confesiuni, cum sunt formulate abstract în Dogmatici şi în Catehisme, ci vom urmări aceste deosebiri în consecinţele şi influenţa lor concretă în religiozitatea şi viaţa adepţilor lor. Vom căuta să desprindem, adică, spiritul viu al Ortodoxiei şi pe cel al catolicismului şi apoi să le confruntăm, constatându-le afinităţile şi deosebirile.

Catolicismul este *raţional* şi *imanentist*, Ortodoxia este *mistică* şi *transcendentalistă*. Din punct de vedere istoric, raţionalismul catolicismului decurge din pozitivismul roman, iar în creştinism creşte din Filioque. Oricât ar vrea, catolicii

* *Telegraful Român*, an LXXVIII, nr. 88, 6 dec. 1930, pp. 1-2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

nu pot nega că Filioque s-a născut dintr-o grijă exagerată pentru dumnezeirea Fiului în defavoarea dumnezeirii Duhului Sfânt şi, oricât s-ar feri, nu-şi pot cugeta pe Duhul Sfânt decât inferior Tatălui şi Fiului. Tatăl şi Fiul sunt mai uniţi şi mai apropiaţi personal decât Tatăl şi Duhul Sfânt. Aceasta e o treaptă a Dumnezeirii spre cele relative. Dumnezeu nu Se uneşte direct şi personal cu făpturile Sale, El este inaccesibil acestora, legătura între cele două părţi o face o fiinţă mijlocie.

Cu aceasta ne aflăm în plin dualism religios, cu toate consecinţele lui, dintre care cea mai importantă este raţionalizarea întregii atitudini religioase a omului. Deoarece Dumnezeu este inaccesibil sufletului omenesc, inexperiabil, despre Dumnezeu nu putem avea decât idei; Dumnezeu este numai obiect de reflexie, nu de trăire. Şi întrucât, apoi, sufletul omenesc nu ştie de alte realităţi decât de cele naturale, imanente, ideile acestea despre Dumnezeu vor avea pururea un caracter antropomorfic amplificat. Tot domeniul transcendental este raţionalizat, populat cu formele empirice, este o empirie potenţată la absolut.

În tendinţa lor de a raţionaliza totul, nesocotesc viaţa şi realităţile cele mai tăinuite ale sufletului, pentru că raţiunea geometrizează, defineşte, concepe lucrurile static şi orizontal, iar viaţa e dinamism, nuanţă şi intensitate. Viaţa nu poate fi cunoscută raţional, ci numai experimental. Metafizica latină e o combinaţie şi un joc de forme statice, de noţiuni deşarte, teatru de marionete. Te apropii de ea cu cele mai frumoase nădejdi, bazat pe marile promisiuni cu care te ispiteşte, şi nu te alegi decât cu nişte coji; miezul lucrurilor e ocolit sau evaporat în forme. Tot din caracterul raţional al catolicismului, decurge dragostea de împărţiri, de definiţii,

de sistematizări, chiar atunci când acestea nu izvorăsc din natura lucrurilor; sub ele se ascunde doar pedanteria omului care vrea să umple timpul, paginile şi urechile celorlalţi, fără a spune nimic.

Dualismul şi raţionalismul catolic denaturează noţiunea Bisericii. El accentuează deosebirea între partea dumnezeiască şi cea omenească a Bisericii, despărţindu-le pe acestea net; numai aşa au ajuns să caute lui Hristos, o paralelă pe pământ, un cap pur văzut al Bisericii. În realitate, Hristos este singurul cap al Bisericii, care este în toate părţile ei, şi dumnezeiască şi omenească, cum numai un cap are şi trupul individual al Mântuitorului. Pentru catolicism, Biserica este un organism social opus altor organisme sociale, care luptă cu ele pentru supremaţie în aceleaşi domenii de viaţă, şi nu trupul divino-uman care se întrepătrunde cu celelalte organisme sociale şi trăieşte pe un alt plan de realităţi. De aici accentul considerabil ce se pune în catolicism pe organizaţie, disciplină, drept, ca şi când acestea sunt puterile mântuitoare. De altfel, turnarea întregii religiozităţi catolice în noţiuni juridice precise şi în raporturi de drept este şi un efect al raţionalismului catolic.

Un raport de drept e legătura omului cu Dumnezeu în toate stările: primordială, căzută şi restaurată. Un raport de drept presupune răceală, distanţă, conştiinţa exagerată a demnităţii proprii, îndatorirea reciprocă prin servicii. Am spus că omul catolic e la mare distanţă de Dumnezeu; chiar atunci când Dumnezeu îi trimite îndatorat anumite ajutoare, omul are grijă să le ţină separat de ce-i al său, ca nu cumva să se înşele la o eventuală răfuială a socotelilor. Omul pentru sine însuşi nu are de altfel lipsă de acest ajutor; el în sine nu poate progresa nici în bine, nici în rău, ci acest ajutor

îl primeşte pentru a-şi descleşta fiinţa din ghearele răului şi a-l distruge pe acesta; la catolici se vorbeşte de mântuire şi justificare ca de un fapt negativ şi ca de o îmbunătăţire a unor raporturi juridice, la ortodocşi se vorbeşte de îndumnezeire sau sfinţire, de schimbarea continuă a omului în sine. La catolici se vorbeşte de întinderea unor colaci de salvare omului înconjurat de valurile răului, la ortodocşi se vorbeşte de fuzionarea puterii dumnezeieşti cu fiinţa omenească, ce a început să slăbească în tendinţa ei după Dumnezeu. În Ortodoxie, restaurarea în Hristos înseamnă reunire cu Dumnezeu, în lipsa căreia constă răul, în catolicism se menţine mai departe distanţa, dar cele două părţi îşi zâmbesc amical; Dumnezeu ajută omului să scape de un necaz, omul se achită prin prestaţiile sale pozitive. Când nu s-a achitat de bună voie, e silit la aceasta, şi dacă aici nu mai e timp, în Purgatoriu.

Nu avem pretenţia să fim compleţi în sublinierea spiritului catolic, pretutindeni unde se găseşte în manifestările acestei confesiuni. Atât cât l-am reliefat ajunge pentru a stabili raportul între el şi cel ortodox, după ce îl vom reliefa puţin şi pe acesta.

Misticismul şi transcendentalismul Ortodoxiei se manifestă în conştiinţa că Dumnezeu nu e inaccesibil, nu e distanţat de lume, ci în lume, unit cu omul prin Duhul Sfânt, Care este Dumnezeu adevărat, şi deci mai mult experiat decât dedus, precizat, împărţit şi definit de raţiune. Trecerea din imanenţă în transcendenţă e posibilă şi uşoară încă trăind în trup; şi transcendenţa se lasă trăită, şi oarecum chiar exprimată prin ceea ce-i este ei caracteristic, fără analogii empirice. De aceea, cunoaşterea adevărului (religios) nu stă la capătul unei activităţi intelectuale (aceasta distan-

ţează, limitează şi relativizează adevărul), ci în trăirea în Dumnezeu, într-o viaţă de sfinţenie, care nu pretinde arţăgos răsplată şi nu-şi accentuează originea în eu, ci găseşte întregul ei motiv de a fi şi toată mulţumirea în unirea cu Dumnezeu. În Ortodoxie, raţiunea (lat. *ratio*) încetează a fi suprema facultate a omului, care dictează în detalii viaţa lui, construind o etică cu soluţii precise pentru fiecare moment al vieţii; locul ei este ocupat de însăşi viaţa pe care credinţa o îndreaptă spre Dumnezeu.

Misticismul ortodox crescut din unirea *absolutului* cu *relativul*, nu trage linie de demarcaţie între partea văzută şi nevăzută a Bisericii, între omul religios-social şi religios-mistic, dintre care prima parte să o pună sub stăpânirea ierarhiei (şi a papei), pe a doua sub cea a lui Hristos, ci Hristos stăpâneşte în întreaga Biserică, principiul Lui personal, unic, prezent şi în Dumnezeirea şi în omenirea Bisericii, sau mai bine zis Dumnezeirea care întrepătrunde şi îndumnezeieşte omenescul din ea. Pentru ortodocşi este absurd ca trupul divino-uman al lui Hristos, în care activează Duhul Sfânt, Cel cu adevărat Dumnezeu, să fie văduvit de infailibilitate în favoarea unei persoane, ca şi când toată Dumnezeirea Bisericii ar avea reşedinţa şi izvorul în acea persoană. Pentru ortodocşi, infailibilă e numai Biserica în întregimea ei, în conştiinţa ei generală, care cuprinde şi pe a clericilor şi pe a mirenilor. Dacă se manifestă prin consimţământul general al ierarhilor, aceasta nu înseamnă că ierarhii sunt în totalitatea lor, luată pentru sine, infailibili, ci hotărârile lor sunt infailibile numai întrucât reoglindesc şi sunt primite de conştiinţa Bisericii.

*

Confruntând spiritul ortodox cu cel catolic, constatăm, fără a intra detaliat în comparaţie, enorma deosebire ce le caracterizează şi deci imposibilitatea de a le schimba *real* una cu alta fără a-ţi altera fiinţa spirituală.

În legătura aceasta de idei, să răspundem la două obiecţii ridicate de dl Iosif Frollo, care par a stârni grave nedumeriri.

Cea dintâi obiecţie a dlui Frollo era formulată în întrebarea: cum o religie nu se poate întinde la toate popoarele? Dar uite, catolicismul se predică în Africa şi Extremul Orient şi în afară de aceasta Domnul a destinat creştinismul tuturor popoarelor.

Da, catolicismul se predică de vreo 600 de ani în Extremul Orient, aşa cum s-a predicat la germani, anglo-saxoni şi printre popoarele ortodoxe. Rezultatul? Fie o rezistenţă permanentă, fie o „convertire", când interesul central s-a mutat de pe latura religioasă pe cea politică. În orice caz, catolicismul nu a pătruns în sângele popoarelor amintite, şi la momentul oportun au arătat-o scuturând un jug extern. Foarte curios, catolicismul nu a pătruns decât în sângele a două-trei popoare care s-au născut cu el; nu a realizat nicio convertire reală.

Că Domnul a destinat creştinismul popoarelor pământului? Da, dar creştinismul, şi nu catolicismul. Dar creştinismul adevărat, cel genuin, al Evangheliei şi al Tradiţiei nefalsificate, este astfel însuşit, fiind de la Dumnezeu pentru a se putea întinde la toate popoarele, când Dumnezeu va vrea. Să ne explicăm! Catolicismul a deviat mai ales prin scolastică, iar creştinismul pe o singură latură, pe care a exa-

gerat-o până la întunecarea totală a celorlalte. Şi apoi, a prezentat aspectul acesta unilateral şi greşit al creştinismului ca fiinţa lui adevărată, pretinzând pe seama lui universalitatea. Catolicismul ar putea fi acceptat pretutindeni doar atunci când raţionalismul lui s-ar ocupa numai de cunoaşterea naturii, numai atunci când ar fi o metodă de cunoaştere a naturii. Fiind însă vorba de raportul între om şi Dumnezeu, tocmai pentru că e raţional nu poate fi primit, întrucât, pe de o parte, orice interpretare raţională a domeniului transempiric e susceptibilă de contestaţii şi, în al doilea rând, oricare interpretare raţională e exclusivistă şi precisă, încât nu mai lasă loc niciunei alte interpretări. Şi apoi fiindcă o religie raţională omoară religia trăită, nu e religie. Catolicismul afirmă că o religie poate fi uşor schimbată cu alta întrucât schimbi o teorie cu alta, o sumă de adevăruri cu alta, dar uită că religia nu e o teorie, ci un mod de a fi, şi, chiar dacă ar fi teorie, când iei respectiva teorie în serios, nu se poate să nu producă schimbări serioase în fiinţa ta, măcar în sens negativ. Primind catolicismul-teorie, fiinţa etnică a unui popor tot se alterează, în cazul în care ia în serios această teorie, fie măcar şi pentru faptul că el va fugi şi va bagateliza momentele în care se simte unit cu Dumnezeu.

Acestea sunt motivele pentru care nu poate ajunge catolicismul nicicând universal.

Universală va putea ajunge numai o religie care afirmă unitatea lui Dumnezeu cu omul, această unitate putând fi nuanţată la infinit, după originalitatea fiecărui popor. Creştinismul tinde la un universalism variabil, la o unitate în varietate, care este o lege universală, şi nu la un universalism abstract, căruia să-i fie jertfită multilateralitatea. Singura condiţie ca un popor să-şi însuşească real o religie este ca el

să poată frământa cuvântul propovăduit în experienţe proprii şi să-l proiecteze într-o lumină original colorată. La început, creştinismul e diamantul incolor care cuprinde în sine toate culorile, iar creştinismul actualizat e diamantul multicolor.

A doua nedumerire ridicată de dl Frollo este: schimbarea unei religii e chestiune de voinţă? Aşa spune Sfânta Scriptură şi aşa e firesc: mântuirea stă în strânsă legătură cu responsabilitatea. Aşadar, şi primirea catolicismului, chiar dacă e un factor potrivnic naţionalităţii, constituie o chestiune de voinţă.

Dar precum oricât ai vrea nu poţi să devii ungur getbeget decât în câteva generaţii, deşi vei primi toate medaliile ungureşti pentru străduinţele tale, pentru că eşti cu intenţia ungur, aşa nici catolic nu vei fi decât tot peste câteva generaţii, însă papa le va acoperi cu toate laudele, chiar dacă pe ascuns te urmăreşte şi te suspectează în câteva generaţii.

Ziua Sfântului Andrei*

Orice suflet care e conştient de credinţa sa ortodoxă şi care ştie să cinstească pe cei ce au lucrat în trecut şi astăzi pentru întărirea credinţei sale tresaltă la pomenirea numelui de *Andrei*. Se cugetă îndată tocmai la acela care e vrednic de veşnica noastră pomenire, la fericitul întru Domnul, marele mitropolit Andrei Baron de Şaguna. Oricine are ocazia să-şi manifeste dragostea faţă de această personalitate, într-un fel sau altul, cel puţin o dată pe an, în ziua de 30 noiembrie Conform tradiţiei sale pline de adâncă veneraţie faţă de mai marii Bisericii şi ai neamului, *Societatea de lectură „Andrei Şaguna" a studenţilor Academiei Teologice „Andreiene"* a ţinut în ziua de 30 noiembrie a.c. [1930], ora 11 a.m., în Aula Academiei, o şedinţă festivă reunită întru comemorarea onomasticii *Patronului* ei, la care a asistat un public numeros şi ales din Sibiu şi din împrejurimi.

Şedinţa a fost deschisă din partea preşedintelui societăţii, *prof. dr. D. Stăniloae,* printr-un cuvânt de deschidere, în care spunea următoarele:

* *Telegraful Român,* an LXXVIII, nr. 89-90, 13 dec. 1930, p. 5. Nesemnat.

„Ca-n toţi anii, în ziua Sfântului Andrei, aşa şi anul acesta studenţii *Academiei Teologice Andreiene* v-au invitat să închinaţi, împreună cu ei, câteva momente din timpul şi gândul Domniilor Voastre amintirii patronului acestei societăţi şi acestei şcoli, *mitropolitul Andrei Şaguna.*

Nu ne despart nici 60 de ani de timpul umplut de duhul acestui mare ctitor al aşezărilor noastre bisericeşti şi naţionale, acestui deschizător de drumuri şi făuritor de viaţă spirituală a neamului nostru, şi cu toate acestea figura lui a început să îmbrace nimbul fiinţelor miraculoase, de a căror vieţuire reală printre noi te îndoieşti, părându-ţi legendă produsă de fantezia sufletelor noastre dornice de un ideal. De aceea, ofranda ce i se aduce anual evoluează pe nesimţite spre un cult al unui sfânt, care a răsărit din neamul nostru şi a trăit pentru el.

Studenţii Academiei noastre teologice, făcându-se iniţiatorii acestor serbări regulate ale memoriei marelui Andrei, sunt cei dintâi care fac prin aceasta jurământ tainic de a urma, ca preoţi, în cercul lor restrâns de activitate pilda râvnei şi a dragostei lui faţă de Biserica neamului.

Ei caută să desprindă, din felul cum a activat mitropolitul Andrei Şaguna faţă de problemele zilelor lui, învăţături despre felul cum ar activa faţă de problemele zilelor noastre şi trăind în cercul lor de activitate. În felul acesta, ei conchid că Andrei Şaguna, trăind astăzi ca preot, ar căuta să răspundă setei celei mari după cuvântul dumnezeiesc, propovăduind şi cu gura, dar mai ales cu atitudinea întregii lui fiinţe, şi dedicându-şi tot timpul şi toate gândurile şi sentimentele lui Bisericii.

Ei mai conchid că dacă ar trăi astăzi Andrei Şaguna, acesta ar fi cel mai neobosit propovăduitor al stabilităţii şi al respectului legilor, lucrând pentru înlăturarea haosului şi al arbitrarului de astăzi.

Mie îmi revine plăcuta îndatorire să vă mulţumesc tuturor din tot sufletul pentru răspunsul la chemarea lor şi să deschid această şedinţă festivă."

Trecând la executarea programului, studentul S. Radu din anul IV a citit interesanta sa lucrare „Concepţia mitropolitului Andrei Şaguna despre Biserică", arătând marile contribuţii pe care nemuritorul Şaguna le-a adus Bisericii Ortodoxe, reorganizând-o şi întărind-o pe temeliile Sfinţilor Apostoli şi a canoanelor.

Atât cântările corului societăţii, dirijat de iscusitul profesor N. Oancea, cât şi declamarea studentului Ioan Gh. Muntean din anul III, „Pe Golgota" de Gh. Gregorian, au fost viu aplaudate.

La sfârşitul şedinţei, Preasfinţitul arhiereu-vicar, *Vasile,* plin de mulţumire rosteşte cam următoarele cuvinte:

„Iubiţilor mei, în numele numeroasei asistenţe vă aduc mulţumiri cu laudă pentru frumoasa serbare prin care cinstiţi ziua nemuritorului vostru *Patron,* alături de toţi credincioşii din mitropolia noastră, pentru că vredniciile acestui *mare mitropolit* noi nu putem astăzi să le măsurăm cu deplină dreptate.

Cu drept cuvânt, pentru că mitropolitul Andrei Şaguna, pentru Biserica noastră ardeleană, a fost în rolul marelui profet Moise, pentru că a reorganizat, a pus pe drumul celei mai frumoase propăşiri Biserica noastră din Ardeal, care de pe urma nenorocitei dezbinări religioase rămase doar cu cenuşa mânăstirilor arse. În ceea ce priveşte prezentul, mie mi se pare că persoana mitropolitului Şaguna îndeplineşte acelaşi rol pe care-l îndeplinea norul de lumină şi stâlpul de foc care conducea pe poporul evreiesc în pustie. După război, în pustia simţirilor noastre religioase, personalitatea acestui mare mitropolit ne arată lămurit scopul pe care l-a dat Bisericii Sale divinul ei Întemeietor.

Cultul mitropolitului Andrei trebuie să devină o adevărată necesitate pentru toţi, pentru că personalitatea lui

luminează drumul, singurul drum adevărat, care duce spre idealurile Bisericii creştine.

Doar o dorinţă ar mai putea să se mai adauge la ceea ce aţi făcut voi astăzi, aceea ca acest cult să nu fie numai în formă, ci să treacă în realitatea vieţii pastorale pe care o veţi desfăşura, ca o garanţie a existenţei noastre ca neam şi ca creştini.

Unesc binecuvântarea mea cu cea a Înaltpreasfinţiei Sale Mitropolitului nostru *Nicolae,* dorind acestei *societăţi* prosperitate, iar membrilor, ca viitori preoţi ai Bisericii noastre, să redea fiecare chipul marelui Şaguna.

Dumnezeu să vă binecuvinteze!"

Mucenicii dreptei credinţe*

Dl Silviu Dragomir a publicat anul acesta volumul II din *Istoria desrobirii religioase a Românilor din Ardeal în sec. XVIII*[1]. Scris în aceeaşi atmosferă de povestire caldă, din care transpiră toată dragostea pentru umilii noştri strămoşi care şi-au apărat cu preţul vieţii sfânta credinţă, volumul acesta e şi lăuntric o continuare şi-un sfârşit al volumului dintâi. Dl Silviu Dragomir şi-a desemnat, cel puţin în această scriere, o personalitate proprie de istoriograf. Personalitate ce constă în primul rând în a fi istoriograf în sensul primar al cuvântului: meşter povestitor al trecutului şi nu descurcător, în faţa publicului cititor, al iţelor de probleme reale sau artificiale în care e învăluit un moment sau o faptă istorică. Descurcă şi dl Dragomir astfel de iţe, dar acasă la Domnia Sa, cu riscul de a nu apărea în faţa cititorilor ca un spirit prea subtil şi cu privirile prea împărţite, cu riscul de a lăsa cititorilor impresia că istoria e un lucru foarte uşor, că documentele sunt aranjate de la sine în ordinea cea mai firească şi că istoricul n-are decât să descrie cu alte cuvinte un răstimp trecut, păstrat întreg, plastic şi fidel în izvoarele prime.

Scrierea aceasta a dlui Dragomir, fără a se sustrage cerinţelor de critică istorică în investigaţia şi documentarea promptă a faptelor, prezintă calităţi artistice atât de remarcabile, încât pune în umbră, spre fericirea cititorilor, aspectul ei ştiinţific. Dl Dragomir ne aminteşte de istoriografii antici, pentru care istoria era în primul rând arta de a povesti.

Povestirea dlui Dragomir este obiectivă şi simplă. Nu în sensul că Domnia Sa n-ar învălui într-o arzătoare dragoste pe eroii acestui răstimp, ci în sensul că faptele sunt redate fidel şi în legătură firească, fără interpretările care să le altereze însemnătatea, fie exagerând-o, fie diminuând-o, şi fără crearea unui nex subiectiv, care poate le-ar închega mai mult, dar le-ar amesteca cu ceva artificial.

Dl S. Dragomir a avut faţă de acest răstimp atât de tragic al neamului nostru, rolul celui ce dă la o parte pânza de pe-o frescă splendidă, descriindu-ne-o cu toată căldura sufletului Domniei Sale. Şi aceasta este cu atât mai important cu cât Domnia Sa este cel dintâi care ne-a descoperit această epocă şi ne-a creat prin aceasta o anumită atitudine faţă de ea, atitudine ce va determina pe oricare ar relua în viitor studierea însângeratei epopei care stă la temelia formelor noastre de viaţă bisericească şi naţională din timpul mai nou.

Şi acum câteva cuvinte despre însăşi epopeea aceasta şi eroii ei. Fără îndoială epoca descrisă este o bucată de timp pe care suferinţa şi încordarea, împletită cu voluptatea muceniciei pentru bunul cel mai de preţ al sufletului, o fac unică în măreţia ei supra-omenească în toată istoria omenirii. Când s-a mai pomenit ca un popor întreg de oameni

* *Telegraful Român*, an LXXVIII, nr. 92-93, 25 dec. 1930, p. 3. Semnat: *Diorates*.

[1] Silviu DRAGOMIR, *Istoria desrobirii religioase a românilor din Ardeal în sec. XVIII*, Ed. Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1930, VII + 440p; cf. Pr. Mircea PĂCURARIU, „Dragomir Silviu", în: *Dicţionarul Teologilor Români*, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, ²2002, p. 160 (*n. ed.*).

simpli şi îmbrânciţi de necazurile unei vieţi chinuite să se ridice de la sine şi să se ofere şiruri-şiruri biciului şi temniţei, ştreangului şi glonţului şi tuturor torturilor pe care cruzimea fanatismului catolic, ajunsă stăpână pe sufletul lui Petru Pavel Aron, le-a putut imagina numai şi numai ca să fie lăsat să se închine lui Dumnezeu aşa cum l-au învăţat părinţii şi cum îi dicta în inima lui înflăcărată graiul lui Dumnezeu? Şi ceea ce este şi mai minunat, e faptul că mişcarea lor, care a durat atâta vreme cu aceeaşi intensitate, deşi nu era cârmuită de niciun conducător cult şi diplomat, s-a menţinut în cadrele cele mai demne, fără a degenera la excese cu alt obiectiv.

Lupta lor s-a dat numai pentru credinţă, şi de aceea a avut numai un caracter defensiv, întocmai ca lupta Sfinţilor Martiri împotriva celor care au stăpânit în aceeaşi Romă, de unde au pornit toate persecuţiile religioase până în ziua de astăzi. Mucenicia lor, fără a înceta să fie o mucenicie pentru neam, a fost prin excelenţă o mucenicie pentru Hristos. Ei sunt acum în faţa Mielului, între cei ce şi-au albit hainele sufletului în sângele Lui. Evanghelistul Ioan i-a văzut şi pe ei când i-a arătat Domnul marile taine ale vieţii:

> „După acestea m-am uitat şi, iată, mulţime multă, pe care nimeni nu putea s-o numere, din tot neamul şi seminţiile şi popoarele şi limbile, stând înaintea tronului şi înaintea Mielului, îmbrăcaţi în veşminte albe şi având în mână ramuri de finic. [...] Iar unul dintre bătrâni a deschis gura şi mi-a zis: Aceştia, care sunt îmbrăcaţi în veşminte albe, cine sunt şi de unde au venit? Şi i-am zis: Doamne, tu ştii. El mi-a răspuns: Aceştia sunt cei ce vin din strâmtoarea cea mare şi şi-au spălat veşmintele lor şi le-au făcut albe în sângele Mielului." (*Apocalipsa* 7,9; 7,13-14)

Biserica noastră pomeneşte la fiecare Sfântă Liturghie pe ctitorii morali şi materiali ai ei, uneori cu numele, alteori numai în general. Ce-ar fi dacă într-una din duminicile de peste an, să zicem în cea a Ortodoxiei, s-ar pomeni alături de alţi luptători pentru Ortodoxie şi mucenicii noştri, cei mai cunoscuţi cu numele, iar ceilalţi în general? Ne-am împlini prin aceasta o datorie cerută şi de morală, şi de învăţătura de credinţă a Bisericii noastre şi-am da prilej la mai multă meditaţie la faptele strămoşilor. Ar fi bine, chiar, ca în aceeaşi zi să se citească, drept cazanie, o bucată din cartea dlui S. Dragomir, care este o adevărată carte cu vieţi de martiri.

Anul
1931

Românii în judecata catolică*

Ştim cu toţii foarte bine că nu ne bucurăm de un nume prea strălucit la celelalte popoare. Unii cred că aceasta provine din puţinul interes ce-l acordăm organizării unui bun serviciu de propagandă, alţii consideră că lipsa propagandei ne poate cel mult lăsa ignoraţi de popoarele străine, în niciun caz nu poate fi cauza defăimării noastre; aceştia opinează că adevărata cauză a dispreţului şi neîncrederii cu care suntem trataţi de străini sunt stările reale, extrem de îngrijorătoare, din viaţa noastră publică de la război încoace, stări caracterizate prin necinste, lene, nepricepere.

Noi admiţând ambele cauze înşirate, mai credem că în foarte multe cazuri şi reaua voinţă, şi duşmănia celui care se ocupă de noi îl fac să nu vadă decât culorile negre, decât păcatele noastre, pe care le exagerează şi le generalizează, formulându-le în sentinţe distrugătoare. Credem acest lucru pentru că îl surprindem atât de des în presa şi în istoria scrisă de stăpânii noştri de până ieri şi de aliaţii lor.

Nu credeam însă ca această defăimare să şi-o însuşească şi Biserica oficială Catolică, ca ura duşmanilor noştri

---

* *Telegraful Român*, an LXXIX, nr. 6, 17 ian. 1931, p. 1. Semnat: *Diorates*.

să-şi câştige în faţa opiniei publice mondiale autoritatea morală a unui *Imprimatur*[1].

Ne-a fost dat însă zilele acestea s-o constatăm. E vorba despre cartea *Papst und Kurie in ihrer Politik nach dem Weltkrieg*, 1925, scrisă de *Friedrich Ritter von Lama* şi purtând la locul obişnuit aprobarea vicarului general din Augsburg, cunoscută sub numele de *Imprimatur*. Noi credem că o carte care poartă acest imprimatur are un caracter religios catolic, chiar dacă conţinutul nu se referă la dogme; că prin această aprobare Biserica acordă nimbul adevărului celor debitate în carte şi că ţine la afirmaţiile din ea, tot aşa de mult ca şi la dogmele de credinţă. Aceasta mai ales fiind vorba de Biserica papală, care ţine să-şi stabilească, dogmatic, punctul de vedere în toate domeniile de viaţă omenească. Iată ce se spune dar într-o astfel de carte între pp. 317-325, unde e vorba despre România în relaţiile ei cu catolicismul şi cu papa:

> „Perioada cea mai strălucită a trecutului ei creştin (al României) este cea veche creştină, catolică. [...] Deoarece sunt foarte puţini români inteligenţi, luară foarte mulţi preoţi posturi administrative, dar nu se deosebiră nici aceştia de laici în aroganţa lor naţională. [...] Amănuntele acestea despre purtarea românilor, despre tratarea scandaloasă a preoţilor catolici şi a membrilor ordinelor călugăreşti, despre jefuirea şi batjocorirea Bisericii, pot proveni numai de la o naţiune *profund degenerată* [...]."[2]

Trebuie însă citit tot textul paginilor amintite, pentru a-ţi face o imagine despre adânca scârbă şi nemărginita aro-

[1] Formulă prin care cenzura autorităţii ecleziastice catolice acorda permisiunea pentru tipărirea unei cărţi (*n. ed.*).

[2] Friedrich Ritter von Lama, *Papst und Kurie in ihrer Politik nach dem Weltkrieg*, Martinusbuchhandlu[n]g, Jllertissen (Bayern), 1925, pp. 317-325.

ganţă cu care ne sunt luate în batjocură tot ce avem mai scump: întregirea neamului a fost o răpire de teritorii, funcţionarii şi armata noastră parcă nu s-au ocupat cu altceva decât cu persecuţia până la moarte a catolicilor unguri şi nemţi. Românii uniaţi nu fac excepţie. Şi ei sunt ca şi noi: despotici, şovinişti, plini de ură faţă de catolicii adevăraţi, de unguri şi de nemţi. Ceea ce se spune despre episcopul Radu şi despre Vasile Lucaci, e inspirat de aceeaşi ură nestăpânită, cultul lor răsăritean este luat de asemenea în batjocură, sunt acuzaţi că nu vor să recunoască în sânul Bisericii lor existenţa a 60 000 de unguri uniaţi.

Se vede, ca ghearele pisicii în sac, care este durerea acestui strâmt la minte şi caraghios Ritter: nu Ortodoxia sau Uniaţia noastră, ci România noastră care, în ciuda înverşunării sale, nu s-a lăsat cotropită. Chiar dacă ne-am face cu toţii nu numai uniaţi, ci mai catolici decât papa, tot n-am deveni fără prihană în faţa lui. Mai înţelegem şi noi să te cerţi cu cineva; dar să n-ai curajul să i-o spui de ce ţi-e urât, ci să-i indici alte motive, iată ce nu se poate explica decât din laşitate şi perfidie. Neruşinarea însă ajunge la culme când îţi pretextezi ura cu deosebirea de religie, când arunci în duşman cu obiecte sfinte; iar mitocănia, când tu, administrator al celor sfinte, le pui pe acestea înfuriatului la dispoziţie. Ce succes mai poate avea atunci propaganda catolică printre noi? Nu te temi, preasfinţite episcop catolic, care îndemni pe de-o parte la universalismul în Domnul, pe de alta la citirea celor mai sfruntate calomnii la adresa unui neam, că în felul acesta nu numai că nu veţi face progrese printre noi, dar veţi pierde şi ceea ce aţi menţinut cu falsa dragoste şi atenţie?

P.S. O recomandăm serios spre citire mai ales fraţilor uniaţi.

Ne trebuie mai multă unitate*

Împrejurările în care s-a votat cota cuvenită Bisericii Ortodoxe din bugetul general al anului 1931 ne-au dat şi mai mult ocazie să stabilim cât de mult ne costă lipsa de unitate în acţiunea noastră bisericească în diferitele domenii practice. Nu ştiu dacă din neştiinţă sau şi din alte impulsuri, însă un cleric din comisia bugetară a Camerei se lasă învoit sau amăgit să se şteargă importante drepturi din tabloul posturilor bugetare. E drept că Biserica Ortodoxă nu accentuează disciplina până la uciderea oricărei iniţiative proprii, că lasă câmp liber exprimării părerilor în chestiuni de orientare practică, de aşezare administrativă a Bisericii, de tactică pastorală. Pentru că toţi sunt fii ai trupului mistic al Domnului şi fiecare fiu adevărat al Bisericii se împărtăşeşte de conştiinţa divino-omenească din ea; pentru că discuţiile şi părerile multe dau putinţă să se valorifice calităţile individuale ale fiecăruia şi pentru că acestea lărgesc orizontul problemei şi a soluţiei ce se va da; pentru că o acţiune căreia îi împrumuţi o anumită notă personală te şi angajează sufleteşte mai mult. Recunoscând în cadrele acestea individualul, Biserica Ortodoxă

* *Telegraful Român*, an LXXIX, nr. 9-10, 31 ian. 1931, p. 1. Semnat: *Diorates*.

se fereşte de disciplina de cazarmă, impusă mecanic din afară, şi o întemeiază în suflete în libertatea tuturor.

Numai cât cere şi Biserica noastră un lucru: discuţiile şi părerile individuale încetează în momentul în care un fiu al Bisericii (fie el laic, preot sau arhiereu) nu mai este numai o celulă din trupul sfânt al ei, ci reprezentantul ei pentru un anumit interes. Atunci respectivul reprezentant al ei e dator să-şi însuşească părerea oficială a Bisericii, dacă este una, dacă nu, pe cea generală, despre care trebuie să se informeze pe oarecare cale, de cumva n-o ştie. Adică, atunci când acţiunea unui fiu al Bisericii e luată drept acţiunea Bisericii, atunci el trebuie să aibă grijă să nu surpe prin fapta lui casa lui Dumnezeu.

Vorbind concret, reprezentanţii din totdeauna ai Bisericii noastre sunt episcopii în solidar. Părerile şi acţiunile lor solidare sunt părerile şi acţiunile Bisericii. Când însă anomaliile unor anumite împrejurări de viaţă fac ca reprezentant al Bisericii, fie şi pentru un interes material, pe un preot sau laic (cum e cazul din comisia bugetară a Camerei), atunci respectivul preot sau laic are datoria să nu se ia drept ceea ce îl ia statul, reprezentant de sine, al Bisericii, ci să ia contact cu adevăraţii ei reprezentanţi, cu episcopii. Şi aşa trebuie să facă orice preot sau laic în toate cazurile similare, ştiind că numai prin cine ştie ce ciudăţenii a ajuns să joace în acel moment rolul de reprezentant *sui generis* al Bisericii.

El să ia contact cu episcopul său. Odată ce acesta i-a indicat cum să acţioneze, el este acoperit. Îl priveşte pe episcop dacă soluţia indicată este sau nu luată în solidar cu tot episcopatul.

Ne trebuie deci această unitate de sus în jos şi de jos în sus. Ştim însă că realizarea ei e un lucru foarte greu. Pentru

că trebuie să începem aproape de la început. Pentru aceasta se cere în primul rând o mai deplină ataşare, dictată şi de dragoste, între arhiereu, preot şi popor. Mai ales trebuie să se întindă mai multe punţi între preot şi popor, ca apoi legăturile ce sunt între preot şi arhiereu să devină şi legături între arhiereu şi popor. E chestiunea de a sădi şi intensifica şi în laicii noştri conştiinţa solidarităţii cu Biserica conducătoare, cu problemele şi interesele ei, de a face pe fiecare să se simtă angajat în tot ce preocupă Biserica în întregul ei.

Aş vrea să aud mai multe păreri despre modul cum am putea ajunge la o astfel de stare: să educăm întâi în general pe toţi credincioşii noştri în sensul acesta, sau să formăm nuclee de luptători pentru interesele şi idealurile Bisericii în domeniul social, economic şi politic, în domeniul lumii ce ne stă în faţă, nuclee centralizate într-o conducere unitară, delegată şi de ele, dar şi de Biserică?

Atenţie la periferiile oraşelor*

Periferiile oraşelor sunt şi în timpurile noastre, ca şi în Antichitate, pământul în care prind mai repede noile curente sociale şi religioase.

Pe când burghezia şi ţărănimea sunt prin firea lor conservatoare, având de păzit bunuri ce le sunt scumpe şi fiind legate de starea prezentă prin tradiţii vechi, populaţia periferiilor e mai dispusă pentru schimbări, pentru că nimic n-o ţine legată de starea prezentă şi de la o schimbare numai mai binele îl poate aştepta.

Majoritatea locuitorilor periferiei nu trăiesc prezentului, ci viitorului; starea lor sărăcăcioasă şi locul de acum sunt un provizorat, o primă etapă de la sat spre centrul oraşului. De tradiţiile satului s-a rupt, dar altele nu-şi creează pentru că nu-i stabilă unde e.

O altă frână care ar putea-o reţine în resorturi sufleteşti durabile ar fi comunitatea, legătura intimă cu cei dimprejur, care să-i impună obiceiurile şi sentimentele comune. Dar la periferie e foarte slabă şi această comunitate; provizoratul situaţiei face din indivizi o masă fără legături sufleteşti cristalizate

---

* *Telegraful Român*, an LXXIX, nr. 13, 11 febr. 1931, pp. 1-2. Semnat: *Diorates*.

întreolaltă; individul trăieşte mai mult de sine şi pentru sine; mulţimea nu-l scoate din izolare, nu-i populează sufletul.

Un al treilea element din psihologia omului de la periferie este o foarte acută animozitate împotriva celor care au parvenit deja în primele rânduri sociale; se amestecă în această animozitate ciuda săracului pe bogătaş şi invidia că aceia au ajuns acolo unde se străduieşte şi el să ajungă, dar şi dispreţul cu care priveşte totdeauna cel din oraş pe cel de la periferie.

Pe când primele două elemente sunt mai mult condiţii negative pentru ca noile reforme să prindă, momentul din urmă este, chiar şi când e vorba de o religie nouă, cauza pozitivă pentru care găseşte răsunet. Pentru că orice reformă religioasă se îndreaptă oarecum împotriva clădirii sociale de până acum şi prin aceasta obijduiţii periferiilor cred că vor da o lovitură burghezilor şi eventual îşi vor accelera ascensiunea proprie.

Situaţia de provizorat, dinamismul unei tensiuni spre ascensiune, animozitatea faţă de reprezentanţii regimului tradiţional creează în sufletul omului de la periferie o stare uşor iritabilă, entuziastă, capabilă să îmbrăţişeze cu toată căldura curentele mult promiţătoare şi să jertfească pentru ele viaţa, de altfel aproape singurul lucru pe care-l are.

Nedistingându-se de simplitatea intelectuală a săteanului decât prin faptul că s-a deprins să nu mai venereze ca imuabile anumite principii şi obiceiuri sociale şi religioase, este evident că predicile noi nu vor întâlni un obstacol critic ridicat de cunoştinţe sistematice sau de-o judecată exercitată.

Toate acestea sunt elemente importante care explică de ce propaganda sectară recrutează astăzi mai mulţi aderenţi la periferiile oraşelor. Nu excludem însă nici alte cauze, care există pretutindeni, şi la sate dar şi în centrul oraşelor, cum e neglijarea din partea preoţilor a culturii religioase a credincioşilor, lipsa de solicitudine faţă de marea sete de mister care chinuie astăzi toată lumea. Dar aici am numărat numai factorii care sunt activi la periferiile oraşelor, care, adăugându-se la cei de natură generală, fac aşa de uşor din fraţii noştri de-acolo prada unei propagande viclene. Să nu bagatelizăm progresul sectarilor la marginea oraşelor; să avem în vedere că locuitorii de-acolo sunt plecaţi din mijlocul satelor şi adesea se reîntorc acolo, că păstrează legături destul de vii cu satele, cu mult mai vii ca cei din centrul oraşelor, şi că se bucură de ascensiune în faţa sătenilor graţie faptului că sunt orăşeni. Să nu uităm că periferia prin situaţia sa intermediară între sat şi oraş, prin pasiunea pe care o pune în răspândirea crezului său, a fost şi este cea mai eficace propagatoare a curentelor noi.

Să căutăm mijloacele de reacţie împotriva propagandei sectare.

*

Când vorbim de mijloace, presupunem că există preoţi buni, destoinici şi zeloşi, care să le aplice. La periferiile oraşelor trebuie trimişi cei mai buni preoţi, pentru că în prezent ele sunt punctul cel mai primejduit. Deocamdată burghezimea şi intelectualii noştri sunt indiferenţi din punct de vedere religios, şi chiar dacă s-ar pomeni vreodată cu mai multă dorinţă şi interes pentru religie, sunt capabili şi singuri să suplinească insuficienţa preotului. În orice caz, cunoştinţele lor istorice, spiritul critic îi fac aproape incapabili să cadă, şi trecutul ne arată că intelectualii au fost cei din urmă care au părăsit o religie. Ei se duc după majoritatea poporului. Cât despre sate, primejdia în ele se întinde de la

periferiile oraşelor, deci acolo să ne concentrăm cei mai buni ostaşi. Iar dacă sunt împrejurări atât de puternice care ne împiedică să trimitem acolo pe cei mai buni preoţi, atunci trebuie să le trimitem celor care sunt, ajutătoare, câte un misionar, care însă să fie la înălţimea cerinţelor.

Iar unde sunt preoţi mai mulţi în oraş, ar fi bine să dea toţi o mână de ajutor, după putinţă.

Şi acum, dintre mijloace, aş atrage atenţia asupra următoarelor:

1. Parohul respectiv să se îngrijească a fi în tot momentul exact informat despre mişcarea sectară în parohia sa: să ştie câte suflete sunt cucerite şi mai ales să ştie îndată dacă vreun credincios a început să fie cercetat de vreun sectar, sau dacă a început să acorde propagandei acelora oarecare ascultare. Pentru că aici încă se poate lucra cu succes, dacă se duce pe lângă credinciosul primejduit. Omul se vede pus pentru prima dată în faţa unor nedumeriri, îndoieli, inima lui se cumpăneşte o vreme în cele două părţi. Să ne grăbim a-i împrăştia îndoielile, a folosi starea de receptivitate pentru cuvântul religios, ce a fost trezită prin propaganda sectară, într-un cuvânt, a apleca cumpăna inimii pe partea noastră. Dacă parohul nu se simte însuşi destoinic să facă acest lucru, să apeleze la alt preot sau misionar bun, sau chiar aceştia să se intereseze des despre mişcarea religioasă în parohie. Bineînţeles că parohul numai atunci va fi în stare să se informeze prompt despre mişcarea religioasă în parohie, dacă păstrează legătura de inimă cu parohienii săi, dacă îi vizitează des, dacă şi-i face aliaţi în lupta cu sectarii.

2. Să caute să vindece după putinţe rănile cauzate de cei patru factori enumeraţi şi socotiţi drept cauze ale trecerii uşoare la sectari:

a. Să caute să ţină pe credincios atent şi respectuos faţă de tradiţiile din satul lui, povestindu-i de ele, rechemându-l să înviorze legăturile cu cei din satul lui.

b. Să-i suplinească acea comunitate care-i lipseşte, apropiindu-şi-l sufleteşte, chemându-l serile pe la sine, aducându-l în legătură cu alţi credincioşi. Să-l facă să nu se mai simtă singur, ci într-o familie socială, care se interesează de soarta lui.

c. Să îndulcească în sufletul lui animozitatea care-l stăpâneşte împotriva claselor sociale superioare, arătându-i că şi acelea au necazurile lor tot aşa de mari, să-l aducă chiar în legătură de inimă cu indivizi din acele clase, pentru a-i convinge din proprie intuiţie că deosebirea în fericire de la om la om e minimă. În sfârşit, să-i vorbească de necesitatea distribuirii funcţiilor în societate, că trebuie să împlinească cineva şi funcţiile de administraţie, de păstrare a ordinii, de conducere şi că şi acestea cer foarte multă muncă şi răspundere. Mai ales e necesar ca preotul să nu apară în ochii credinciosului ca un reprezentant al claselor de sus, ci să se prezinte ca unul ce stă deasupra claselor sociale sau tot atât de aproape de fiecare. El este părinte şi pentru unul, şi pentru altul. E adevărat că şcoala îndelungată pe care o face preotul, o bună parte alături cu cei care îmbrăţişează alte profesii, îl fac să-şi însuşească o mentalitate burgheză în opoziţie cu plugarul sau meseriaşul, dar prin voinţă preotul poate să-şi retuşeze această atitudine.

d. În sfârşit, să se străduiască să-şi cultive parohienii, întâi în cele religioase, dar şi în istoria bisericească, în problemele sociale şi în bunele moravuri.

Muncă imensă, dar indispensabilă. De altfel, cu cât omul vrea şi se străduieşte mai mult, cu atât îl ajută şi Dumnezeu mai mult.

Religia şi sănătatea*

Duminica viitoare e *Duminica bolnavilor.* E o noutate, menită a se încorpora la patrimoniul vieţii istorice sufleteşti. Fiind întâmpinată de la început cu simpatii generale, ea face dovadă că oricât de conservatoare e viaţa religioasă a poporului nostru, totuşi nu e pietrificată, ci are puterea de asimilare a ideilor noi. Hotărât lucru, poporul nostru nu e reacţionar.

Dar având înainte o inovaţie, ar fi prematur să arătăm care sunt achiziţiile ei definitive. Şi cu toate acestea, constatăm că prin aceasta s-au pus probleme noi alături de soluţiile vechi.

Acestea se pot urmări pe două căi:

a. atitudinea faţă de eterna enigmă a suferinţei omeneşti;

b. realizările practice de până acum, precum şi dezvoltarea acestora în viitor.

În ce priveşte enigma suferinţei, scopul *Duminicii bolnavilor* nu e speculativ. De când există Sfânta Scriptură şi mai ales cartea lui Iov, a acestui Laocoon biblic în luptă uriaşă cu şerpii cumpliţi ai îndoielii şi ai deznădejdii, înţelegem că suferinţa nu poate fi exilată din imperiul vieţii. Ea

* *Telegraful Român,* an LXXIX, nr. 19, 4 mart. 1931, p. 1. Semnat: *TS.*

ne urmăreşte de la naştere şi până la extrema agonie, ca un sol al lui Dumnezeu, să ne apropie de El, izvorul nesecat al vieţii şi al îndurării. Sfântul Apostol Pavel adeseori face amintire în scrisorile sale de „rănile Domnului", întipărite pe trupul său, ca un semn al miraculoasei convertiri de pe drumul Damascului.

Ce ar rămâne din viaţa Mântuitorului dacă s-ar elimina partea de suferinţă din această dumnezeiască viaţă?

Prezenţa suferinţei în fiinţa noastră realizează apropierea lui Dumnezeu de noi. O seamă de virtuţi, ca răbdarea, iubirea şi mila, nu ni le putem însuşi decât în şcoala suferinţei.

Războiul a concentrat în viaţa omenească noian de suferinţe fizice şi spirituale. Mai înfiorătoare sunt cele sufleteşti. În faţa suferinţelor trupeşti şi sufleteşti, Biserica a lansat bărcile sale de salvare pentru cei înviforaţi.

Mijloacele sacramentale şi quasi-sacramentale ale Bisericii sunt pentru continuarea operei, începute de către dumnezeiescul ei Stăpân. De aceea, Biserica şi-a revendicat dreptul şi privilegiile de vindecare, nu însă fără discriminare.

Religia şi medicina au avut domenii comune. Biserica şi spitalul, religia şi medicina sunt aliate nedespărţite. Niciuna nu există prin negarea celeilalte, nu se exclud şi împreună formează o *entente cordiale.*

O precizare a atribuţiilor fiecăreia e necesară, căci au existat confuzii şi nu este exclus ca ele să se prelungească şi dincolo de epoca noastră. Nu orice boală se poate vindeca numai prin rugăciune sau prin Sfântul Maslu, dar nici toate bolile, prin medicina doftoricească. În veacurile primare harul sacramental se considera necesar şi util la vindecarea bolilor trupeşti. Mai târziu întrebuinţarea mijloacelor harice

s-a limitat la vindecarea maladiilor sufletului. Când s-a dezvoltat cultul sfintelor moaşte, tradiţia ne spune că s-au operat miraculoase vindecări de boli trupeşti.

O seamă de ştiinţe moderne, ca psihologia, fiziologia şi psihiatria, au străbătut cu cercetările lor în regiunile subconştiinţei omeneşti, izbutind să descopere resorturi de facultăţi, de care omul nu-şi dă seama.

Dezvoltarea acelor facultăţi neutilizate deschide noi posibilităţi pentru omenire.

Într-o epocă în care ştiinţele fizice au dezlegat atâtea enigme, nebănuite înainte vreme, ar fi straniu să dubităm că atâtea mistere ale fiinţei noastre lăuntrice sunt menite să rămână veşnic pecetluite.

Un popor cu instincte religioase atât de profunde, cum este poporul nostru, e capabil de ascensiune sufletească şi să se reculeagă din criza morală prin care străbate, dacă Biserica împreună cu slujitorii ei izbutesc să aplice remedii sigure de înviorare sufletească.

Menirea Bisericii şi a slujitorilor ei nu e să aştepte după bolnavi să-i vindece, ci să creeze condiţii de sănătate robustă şi imună în faţa epidemiilor şi a plăgilor.

Sfântul Munte Athos*

(conferinţă ţinută la *Societatea ortodoxă a femeilor române din Sibiu* la *Duminica Ortodoxiei*)

Există pe pământul acesta, pe care suntem atât de dispuşi şi de obişnuiţi să-l socotim numai rău şi nenorocit şi imund, care însă este pentru înţelegerea creştină şi dumnezeiesc şi sfânt şi fericit, un colţişor care reuşeşte să fie cel mai avansat promontoriu pământesc în sfinţenie, cea mai înaltă treaptă la care s-a urcat pământul împovărat cu nisipul patimilor pe scara către zariştea dorită a Dumnezeirii.

Sfântul Munte sau Muntele Athos este unul din cele trei degete întinse răsfirat de trunchiul Peninsulei Calcidice în Marea Egee, şi anume cel de la miază-noapte, cu o lungime de 60 km şi cu o lăţime de 6 km. Înălţimea, variind între 5-600 de metri, se înalţă năprasnic spre capătul din mare al peninsulei, la aproape 2000 de metri, în forma unui con gigantic şi pleşuv, al cărui vârf e acoperit de ceaţă de câte ori se apropie furtunile pe mare. E un munte de o sălbăticie maiestuoasă, pe care locuitorii lui au menţinut-o intactă, un munte care împrumută şi mării, ce i se izbeşte în golfurile-i

* *Telegraful Român*, an LXXIX, nr. 23, 18 mart. 1931, pp. 1-2. Nesemnat. Text publicat la rubrica *Foişoara*.

prăpăstioase, nu ştiu ce nelinişte, făcând ca cele mai mari vapoare să se țină departe de raza lui. La poalele acestui vârf a sfărâmat furtuna flota lui Xerxe, la poalele lui au străbătut în toate vremurile nenumărați căpitani iluştri de vase de război şi de negoț clipele cele mai zbuciumate ale vieții lor, văzându-şi vasul şi echipajul distrus, iar cei scăpați ca prin minune, schimbând veşmântul prețios al demnității lor cu rasa umilă a pustniciei.

Muntele acesta a fost în Antichitate închinat zeilor păgâni. Mitologia spune despre el că este un gigant pietrificat, din cei care s-au răzvrătit odinioară împotriva zeilor din Olimpul care-l înfruntă de vizavi calm şi tăinuit în bogata vegetație. El murmură încă în adâncul stâncilor sale şi se zguduie uneori şi azi, cutremurând şi despicând pereții sfintelor lăcaşuri ce-i domolesc pasiunile cu şoapta rugăciunilor. Murmurul lui era însă nepotolit în Antichitate. În zadar fumegau pe muchia lui altare către zeii olimpieni spre a îndulci vântul şi marea lui în continuă tulburare.

Umbra aruncată de vârful lui până departe, spre Insula Lemnos, îl învăluie într-o izolare misterioasă.

Când în întunericul din lumea aceasta îşi făcu însă apariția lumina dumnezeiască, razele ei scoaseră şi acest neodihnit singuratic din noaptea ce-l înconjura. Aşa povesteşte una din minunile Maicii Domnului. Îndată după pogorârea Duhului Sfânt, Apostolii traseră sorți spre a şti țara unde trebuie să predice fiecare. Atunci îi apăru Maicii Domnului un înger şi-i spuse să se îmbarce cu Apostolul Ioan pe corabia ce i-o va trimite episcopul din Cipru. Aşa şi făcură. Dar o furtună a abătut corabia spre miazănoapte şi, în loc să-i ducă la Cipru, îi duse la Muntele Athos. Când Sfânta Fecioară îşi puse piciorul pe pământ,

zeii păgâni se cutremurară strigând: „iată vine Maica Domnului", şi se prăbuşiră în mare. Preacurata Fecioară binecuvântă ținutul şi-l rezervă celor ce vor părăsi lumea şi-şi vor închina viața exclusiv rugăciunii şi ascezei. Ea deveni patroana acestui munte şi cel mai adorat personaj al cultului adus de locuitorii lui.

Muntele a rămas mai multe veacuri nelocuit din cauza piraților care operau aşa de bucuros în marea de la poalele lui. Când revărsarea arabilor în veacul VII răvăşi aşezările monahiceşti din Tebalda Egiptului, din Siria şi Palestina, eremiții nu găsiră alt loc mai potrivit pentru viața lor de retragere, de supunere a trupului, decât în acest munte părăsit, sălbatic şi tulburat de spaima piraților. Monahismul din Athos e astfel continuarea directă a monahismului din primele veacuri, de la care a şi moştenit toate rânduielile, moravurile şi scrierile. Ca şi în monahismul vechi din Egipt, aşa întâlnim şi în Athos următoarele forme de viață monahală:

1. ***Chinovii*** sau ***mânăstiri obşteşti***, formate din o mulțime de chilii ce sunt aşezate într-o curte în jurul unei biserici. De acestea sunt în Athos 20 şi între ele este împărțit ca proprietate tot pământul Sfântului Munte. Zidurile care împrejmuiesc chiliile sunt adevărate forturi de cetate, din dosul cărora călugării se apărau de asaltul năvălitorilor. Viață cu totul obştească se duce astăzi însă numai în 11 din aceste mânăstiri; numai în acestea se roagă, mănâncă şi câştigă hrana în comun; în celelalte fiecare monah trăieşte pe cont propriu în chilia lui, fiind obligat doar să țină anumite îndatoriri generale. Viața în aceste mânăstiri din urmă (***idioritmice***) e adesea foarte laxă, atenția călugărilor se îndreaptă mai mult spre strângerea de bani şi confort.

2. ***Schituri***. Acestea iar sunt de două feluri. Unele, întru totul în forma mânăstirilor amintite, numai cât depind în anumite chestiuni de mânăstirea pe al cărei teritoriu sunt aşezate. Aşa este şi Schitul românesc Prodromul. Altfel de schituri sunt nişte sătişoare de câteva zeci de case, locuite fiecare de 3-10 monahi. Aceste sătişoare sunt aşezate pe povârnişul cel mai prăpăstios al Sfântului Munte, pe cel care sfârşeşte peninsula în mare, pe vârfuri de stânci despărţite unele de altele prin văgăuni ameţitoare. Te cuprinde uimirea cum au putut oamenii aceia să construiască acolo căsuţele lor, cărând în spate de jos, de la ţărmul mării, dintr-o adâncime de 600 de metri, materialul necesar. În jurul acestor căscioare, au nivelat colţurile stâncii, au aşternut pământ cărat din mare depărtare, alcătuindu-şi grădiniţe cu flori şi cu legume. Fiecare din aceste case îşi are bisericuţa sa şi tot sătuşorul la un loc îşi are o biserică comună.

3. Când aceste case, ce se numesc chilii, nu sunt grupate mai multe la un loc, ci stau izolat prin tot Sfântul Munte, avem o a treia formă de viaţă monahală, cea a ***cheliotilor***. În fiecare din aceste chilii este un monah mai bătrân a căruia şi este chilia, fie c-a făcut-o, fie c-a moştenit-o, iar la moartea lui o lasă unuia dintre monahii tineri care îi serveşte şi-l are ca maestru în ale vieţii călugăreşti de mai mulţi ani. Sunt o mulţime de astfel de chilii, adevărate gospodării, ridicate, din truda şi cheltuiala lor, de români de-ai noştri, care sunt pe cale de-a rămâne după moartea lor la mânăstirea grecească de care ţin, din motiv că nu prea mai merg din ţara noastră români care să intre ca ucenici la monahii români de acolo, dar şi din cauză

* Partea a II-a a articolului „Sfântul Munte Athos", în: *Telegraful Român*, an LXXIX, nr. 24, 21 mart. 1931, pp. 1-3. Nesemnat.

că statul grecesc nu mai permite din 1925 intrarea monahilor români acolo decât dacă devin cetăţeni greci.

4. Al patrulea fel de călugări sunt ***pustnicii***, care trăiesc prin peşteri şi prin locuri retrase şi pustii, prin stâncile unde nu creşte nicio vegetaţie pentru umbră, unde arşiţa soarelui şi ploaia, vâjâitul vântului şi usturimea gerului se menţin la un foarte înalt grad de intensitate. Bucăţica de pâine pe care o gustă la intervale de câteva zile şi-o câştigă lucrând linguri, metanii, cruciuliţe sau alte obiecte miniaturale, pe care le trimit spre vânzare în oraşul din mijlocul Muntelui Athos, în Careia. Unora însă le aduc câte o bucată de pâine călugări mai cu stare.

În afară de aceştia, mai sunt ***pustnicii sihaştri***, care au rupt cu totul orice legătură cu oamenii şi trăiesc, după cum se vorbeşte, prin crăpăturile stâncilor de sub cel mai înalt vârf al Athosului.

Nimeni nu-i poate vedea. Ei sunt cu desăvârşire goi de îmbrăcăminte, cu bărbile şi cu părul crescut până a nu mai părea fiinţe omeneşti, hrană n-ar primi deloc sau numai la intervale de săptămâni. Ei îşi mortifică trupul, pentru a nu-i mai simţi dorinţele şi a se elibera de orice amintiri din lumea aceasta, pentru a se putea pironi cu gândul la Dumnezeu, nefolosindu-se nici de cuvinte, nici de cugetare deductivă. În felul acesta intră cu sufletul în lumea dumnezeiască, care li se prezintă asemănătoare unei lumini nemateriale.

Dar să ne apropiem mai binişor de lăcaşurile şi de locuitorii acestui sfânt ţinut. Din portul Dafoi în care soseşti cu vaporul de la Tesalonic, după ce ţi se revăd actele, porneşti cu un catâr la Careia, unde ajungi după 3 ore; acesta e un sătişor de vreo 400 de suflete, locuit ca tot Muntele Athos numai de bărbaţi, cu prăvălii, cu restaurante, cu metocurile fiecărei mânăstiri; aici îşi are reşedinţa cel mai înalt for con-

ducător al Athosului, compus din reprezentanţii celor 20 de mânăstiri proprietare. După ce primeşte de la această autoritate o învoire de a vizita mânăstirile Athosului, pelerinul va face bine să viziteze întâi Protatul, biserica centrală din Careia. E tocmai vremea Vecerniei. Toaca de lemn începe să cheme la rugăciune. Magazinele se închid. Călugării, grupe tăcute de rase negre, se îndreaptă spre biserică. Aceasta, zidită în veacul al X-lea, are forma crucii, fără cupolă. În mijloc atârnă un candelabru cu un diametru de cinci metri. Lumina pătrunde numai cu multă zgârcenie. Tot spaţiul dinăuntru al bisericii mişună de legende şi de minuni. Picturile derivă de la Panselinos, cel mai mare pictor bizantin, maiestatea supra-pământească a artei sale influenţează spiritualizând. Sfinţii lui cu ochii trişti şi aspri par că vor să pironească pe privitor. Seriozitatea lor este aşa de intensă, încât nu-i poţi găsi asemănare în toată istoria artei. Deasupra porţii dinăuntru a naosului e zugrăvită Adormirea Maicii Domnului. Apostolii stau în jurul catafalcului deschis, câţiva credincioşi prăbuşiţi la pământ se roagă. Un iudeu însă bârfeşte pe Adormita şi voieşte să se atingă de cadavru. Atunci apare deodată un înger şi-i taie mâna. Această scenă este cerută de cunoscuta carte de pictură a Athosului pentru toate bisericile, aşa cum aceeaşi carte prescrie amănunţit toată distribuirea sfintelor icoane în biserici. Toată pictura trebuie să urmeze în Ortodoxie acest tipic, pentru că orice biserică ortodoxă este o reprezentare sau, mai bine zis, o prelungire în formă văzută a Bisericii din cer.

După iconostas se păstrează 7 icoane autentice ale lui Panselinos. Iată Ioan Botezătorul cu un cap ascetic cu desăvârşire nepământesc; abate linişte cerească în atitudinea lui, cum numai în Răsărit se poate exprima. Ochii aceştia pretind totul, fruntea luminează de parcă acum vesteşte venirea Mântuitorului. După buzele acestea ai râvnit tu, frică a tetrarhului: „Buzele tale sunt caste ca luna, o, Iochinane". Şi totuşi, e şi suferinţă în ele, o suferinţă a celui însetat după transcendenţă. Tu eşti încă om, dar la hotarul divinului. Dacă n-ar fi venit Mântuitorul, ai fi impus tu lumii o reformă, dar porunca ta ar fi fost prea aspră, tu ai fi vrut ca lumea întreagă să fie un munte sfânt.

Idealul ascetic a alungat din artă orice bucurie a simţurilor.

Arta bizantină este oarecum expresia unui simţ necorporal al focului dinăuntru.

Acest simţ magic al Athosului poate fi prins numai pe încetul, din suflul ţinutului, din parfumul povestirilor şi din asceză.

În Apus nu-şi găseşte nicicând asemănare. Apusul cunoaşte în artă numai mişcare. Răsăritul vrea linişte, căci divinul e dincolo de agitaţie. Liniştea în înţelegerea Răsăritului nu e lipsă de viaţă, ci un mod de existenţă dincolo de timp şi spaţiu. Ceea ce Apusul nu poate ajunge niciodată, căci cum ar ajunge prin mişcare şi tulburare, prin fugă şi violenţă – ceea ce nu-i nici fugă, nici mişcare – aceasta o posedă Răsăritul ca pe un bun natural. Apusul e tulburat de crizele tuturor antitezelor, fiind prea atent la cele pământeşti, la toate impulsurile eului propriu, la toate dorinţele ce se tind satisfăcute fiecare înainte de toate.

Apusul vrea să înţeleagă Dumnezeirea şi să ajungă la armonie prin frământarea creierului, prin stoarcerea puterilor de creaţie. Răsăritul se cufundă în Dumnezeu prin suspendarea activităţii practice şi intelectuale, prin uitarea eului propriu. Răsăritul simte că dumnezeiescul e dincolo de toate acestea.

Pelerinului i se arată apoi o altă icoană minunată, care se numeşte „Cuvine-se cu adevărat". Numele acesta şi l-ar fi primit în următoarele împrejurări: când nu existau mânăstiri în Athos, au venit aici mai mulţi sihaştri. Unul voi să se roage acestei icoane şi, cum pe atunci nu exista o cântare potrivită pentru Născătoarea de Dumnezeu, se chinuia să-i compună una, dar nu reuşea. Când se descurajă cu totul, îi apăru Arhanghelul Gavriil şi-i porunci să fie atent că are să-i cânte el un imn potrivit, şi Arhanghelul Gavriil cântă cunoscuta cântare bisericească „Cuvine-se cu adevărat". Icoana se luminase în semn de aprobare. Îngerul repetă de două-trei ori cântarea, călugărul n-o putu prinde. De aceea se văzu silit să i-o scrie cu degetul pe un bloc de marmură.

Către seară pornesc din Careia spre mânăstirea Ivir cu un călugăr român de la această manifestare. Urcăm coline şi coborâm vâlcelele printre măslini şi portocali, eu încântat de convorbirea încinsă cu un om simplu, blând, cu totul stăpânit, în gândurile, în graiul şi în purtarea lui, de Dumnezeu, fără să aibă însă nimic din fanatismul agresiv şi displăcut al oricărui sectar sau fals creştin, ci, răspunzând şi descriind modest viaţa lui de aici, pare că cerându-şi iertare ca prin starea ce şi-a ales ar vrea să fie mai mult în slujba lui Dumnezeu decât alţii. Şi impresia aceasta ţi-o lasă cei mai mulţi locuitori din Muntele Athos; e departe de ei aroganţa pentru privaţiunile ce şi le impun şi o propagandă ofensivă a vieţii lor.

Când ne apropiem cam la o jumătate de ceas de mânăstire, însoţitorul meu îmi arată o icoană a Născătoarei, aşezată într-un adăpost la marginea drumului, şi-mi povesteşte următoarea întâmplare:

„Într-o seară, nu de prea multă vreme, a trecut pe la poarta mânăstirii Ivir un drumeţ şi ceru de la portar o bucată de pâine. Portarul îl refuză. Mort de oboseală şi rupt de foame, drumeţul nostru se târî înainte până ajunse la locul acesta. Aici întunericul a fost spintecat de veşmântul alb şi de faţa luminoasă a unei tinere femei. Călătorul se tulbură gândind că aceasta numai o arătare poate fi, pentru că ştia că nu poate intra parte femeiască în acest ţinut. Femeia îi întinse un ban de aur şi-i spuse să se întoarcă la mânăstire şi să cumpere pâine cu banul acesta. Călătorul se întoarse cutremurat. Când arată portarului banul, acesta constată cu uimire că e din salba preţioasă de la gâtul Născătoarei. Fugi repede la icoană, constată iarăşi că de acolo lipseşte, şi ştia că fusese cu puţin timp înainte acolo". Mi s-a arătat şi mie a doua zi icoana aceasta. O icoană veche aşezată la intrarea în altar, cu acelaşi chip oval, cu nas drept, al Născătoarei, cum se vede în toate bisericile din Athos, ţinând pe copilul Iisus în braţe. Pe partea din jos de gură a feţei sunt câteva tăieturi cicatrizate, cu sângele închegat. Iată ce se spune despre această icoană:

„Înainte de-a ajunge în Athos, era în Vifleem, unde o aşezase evanghelistul Luca, a cărui operă este. Când ţara sfântă a fost năpădită de arabi, această icoană a dispărut şi a plutit peste mare spre miază-noapte către Athos. Un pustnic ce trăia într-o peşteră, aproape de ţărm, a zărit într-o seară două lumini deasupra apei venind tot mai aproape. Ducându-se mai aproape, zări o icoană plutitoare. O duse în peşteră, unde cele două lumini continuară să ardă, cu toată furtuna şi cu tot vântul. Ajungând vestea acestei icoane în mânăstirea Ivir, au vrut să o transporte acolo cu mare pompă. Era însă aşa de grea, că de-abia au putut-o duce zece inşi. Dimineaţa următoare icoana era iarăşi în peşteră, având pe ambele laturi luminile aprinse. O lăsară deci acolo până la moartea pustnicului.

Atunci a venit de la sine şi se atârnă într-o zi la poarta mânăstirii; i-au făcut deci în acelaşi loc un paraclis, unde se ţine până astăzi.

Năvălind odată turcii în Sfântul Munte, ceea ce s-a întâmplat de multe ori, un ostaş a lovit cu spada batjocoritor în icoană. Minune însă, sângele a ţâşnit gâlgâind. Păgânul a căzut la pământ de groază, făcându-se apoi călugăr în mânăstire".

În biserica principală, cupolele se boltesc larg deasupra naosului.

Privirea pelerinului însă nu va fi ispitită nici de icoanele brune, nici de fresca peretelui, ci de o altă minune a Ivirului: de candela plutitoare.

Înaintea iconostasului aurit atârnă o candelă de argint, fixată în cupolă cu un lanţ greu de fier, cam la 2 metri şi jumătate deasupra podelei. De trei ori pe an, la Crăciun, la Paşti şi la Sfântul Dumitru, în timpul Sfintei Liturghii, toate uşile şi ferestrele fiind închise, se petrece cu această candelă un fenomen miraculos: deodată începe să plutească de-a latul Bisericii, la început încetişor, apoi tot mai repede şi în amplitudini tot mai largi, de vâjâie aerul spintecat. Aceasta durează cam o jumătate de oră, apoi se linişteşte ca un mort. Mii de inşi au văzut această ciudată întâmplare, ce se petrece în zilele noastre. Au cercetat oameni învăţaţi candela şi lanţul, au înlocuit lanţul cu un altul şi au făcut imposibilă pătrunderea vreunui curent de aer. În zadar. Minunata candelă îşi împlineşte lucrarea la datele amintite.

A treia zi dimineaţa*, călugărul român Arsenie mă duce cu barca de la Ivir, care-i aşezată pe coasta mării, la mânăstirea Lavra, cea mai renumită dintre toate mânăstirile Athosului prin vechimea, prin bogăţia şi prin importanţa ei în trecut. Între alte multe, când ne apropiarăm, părintele Arsenie îmi arată un pârâiaş cu matca adâncă, ce coboară aproape vertical în mare pe la mijlocul muntelui. Acesta este aghiazma Sfântului Atanasie Atonitul. Şi pentru că m-am arătat nedumerit la auzul acestui cuvânt, părintele Arsenie mi-a povestit următoarea istorisire: „În veacul IX, când a venit Sfântul Atanasie în acest munte, nu era nicio mânăstire în el, ci numai pustnici. Sfătuit şi ajutat de împăratul din Bizanţ, se apucă să le creeze un adăpost comun, în care să se poată apăra de năvălirile barbarilor. Astfel a început să clădească *Sfânta Mânăstire a Lavrei*. Dar după puţină vreme, barbarii au început să năvălească fără încetare, recolta a fost distrusă de un timp nefavorabil, iar împăratul angajat în războaie grele nu mai trimitea ajutoare. Atanasie descurajat a lăsat zidurile ridicate numai până la jumătate, şi-a luat toiagul şi a plecat. Când a ajuns la locul acesta, i s-a arătat Maica Domnului şi-l întrebă: «Unde te duci, Atanasie?»; acestuia îi pieri glasul, crezând că visează. Îşi reveni apoi şi-i povesti dezamăgirea sa. «Şi pentru aceasta ai lăsat mânăstirea neterminată? Întoarce-te înapoi, eu îţi voi sta într-ajutor». Atanasie se temea totuşi să nu fie arătarea vreo ispită a satanei. De aceea ceru: «Dă-mi o dovadă, că eşti Maica Domnului, şi voi crede». Sfânta Fecioară îi arată o stâncă masivă şi-i zise: «Loveşte piatra cu toiagul». Atanasie făcu după poruncă, stânca se despică, şi din spărtură ţâşni o rasă zglobie şi robustă de apă ce-şi taie loc printre stânci coborându-se la vale. Apa pârâului are până astăzi puteri miraculoase".

La Lavra mă grăbesc să văd biserica. Picturi cu scene din iad şi cu viziuni apocaliptice acoperă pereţii tindei de

* Partea a III-a a articolului „Sfântul Munte Athos", în: *Telegraful Român*, an LXXIX, nr. 25, 25 mart. 1931, pp. 1-2. Semnat: *D.*

afară. Un chip arată o scară ce urcă la cer. Călugări se opintesc pe ea la deal, sprijiniţi la dreapta de îngeri, împiedicaţi la stânga de diavoli, care se agaţă de hainele lor şi-i trag în jos. Aceasta este scara ce o au de urcat pustnicii în viaţa lor plină de privaţiuni şi de ispite, progresând tot mai mult în sfinţenie. Toţi diavolii, atât cât pot fi ajunşi cu mâinile, sunt cu ochii scoşi; atât de puternic acţionează icoanele asupra imaginaţiei naive a fraţilor din mânăstire. Chipul este pentru ei o parte din fiinţa obiectului reprezentat. Cine deteriorează un chip al diavolului atinge pe diavolul însuşi.

Mândria Lavrei însă, sau chiar mândria întregului Athos, în ce priveşte pictura, este Trapeza, locul în care mâncau în comun călugării mânăstirii, înainte de-a deveni idioritmică. Ea are forma unei cruci cu braţele egale şi toţi pereţii acoperiţi cu pictură. Se văd încă mesele şi scaunele de piatră. Nicăieri nu m-a impresionat atât de mult arta ascetică bizantină ca aici. Minunata lume a credinţei şi a legendei înfloreşte din pereţi, ameţindu-te cu parfumul ei de mister şi de extaz.

La stânga intrării creşte pomul drepţilor. Socrate, Platon, Solon şi Pitagora, Plutarh, Aristotel şi Sibilele arată toţi spre Mântuitorul. La dreapta, convoiul sfinţilor conduşi de Petru s-a oprit la poarta raiului. Totul e străbătut de viaţă şi de mişcare, şi totuşi totul e de-o înţepeneală sacrală şi de-o imobilitate transcendentală. Numai în lumea noastră e nelinişte, năvală şi agitaţie, dincolo e linişte şi odihnă.

Sfântul Munte e locul minunilor din trecut şi de azi. Fiecare bucată de pământ pe care calci, orice colţ de stâncă, orice pârâu, fiecare peşteră îşi are istorioara ei, a fost sfinţită de vreun moment miraculos, e iluminată de-un înţeles mai interior. Planul vieţii obişnuite, pământeşti, se alternează

acolo şi e străbătut de planul vieţii cereşti. Acolo nu se mai ştie precis unde e limita dintre cer şi pământ, care moment sufletesc sau din natură aparţine vieţii pământeşti şi care celei dumnezeieşti. Acolo au fuzionat cerul şi pământul, acolo s-a realizat ca o arvună idealul spre care tinde creştinismul în viaţa de dincolo. Oamenii de acolo trăiesc în eternitate, în Dumnezeu.

Viaţa lor e rugăciune continuă. Şi nu se satură, pentru că în rugăciune ei privesc şi trăiesc în lumea strălucită, infinită în frumuseţea, înţelesul şi bucuria ei. Nouă ne par naivi când privesc neînţelegători grijile noastre care provin din seriozitatea cu care privim ceea ce nu are fiinţă durabilă şi adevărată, din durerea că nu putem eterniza stări care, prin natura lor, sunt schimbabile.

Nouă ne par naivi când îi vedem, oameni în floarea vârstei, cântând imnuri şi meditând toată bună vremea la Dumnezeu, în loc să se intereseze de bunăstarea familiei, de zidirea vreunei case, de strângerea de averi pentru copii.

Dar nu-i de lipsă să te adânceşti pe cărările vieţii şi mentalităţii de monah, ca să înţelegi că nu-i aşa de sigur că naivitatea e de partea lor.

Naivitatea adevărată, luarea în serios a ceea ce nu-i de fapt serios, ne aparţine într-o mai mare măsură nouă. Nu totdeauna şi nu la toţi cu necesitate. Căci şi în afară de Sfântul Munte, şi în mijlocul societăţii poţi să te ridici deasupra naivităţii tragice, care torturează pe cei ce-şi uită de lumea cu mult mai reală, de lumea cu adevărat existentă şi durabilă a spiritului, faţă de care lumea naturii şi a vieţii fizice e numai un joc de raze, uneori mai senine şi mai robuste, de cele mai multe ori triste şi firave.

Să fim mai categorici!*

Citeam acum ceva vreme în *Glasnik* (15 iun. 1930), foaia oficioasă a Patriarhiei Sârbe, cele de mai jos: Sfântul Sinod arhieresc al Bisericii Ortodoxe Sârbe anunță, sub nr. 1016 registru 571 din 29 apr. (12 mai) 1930, următoarele:

„Conform informațiilor ce le are Sfântul Sinod Arhieresc, în anumite părți ale regatului nostru, emisari ai *Societății biblice britanice* răspândesc Evanghelii și alte cărți de cuprins religios, pe care le redă o societate eretică baptistă din Londra și se tipăresc în Novi-Sad, iar depozitul cel mai mare se află la institutul sârbo-american în Comenița Sirmiei. Evangheliile eretice amintite sunt de format mic, fiecare Evanghelie fiind cuprinsă într-o carte deosebită, după traducerea lui Voislav M. Petrovici, funcționar destituit din ministerul nostru de externe (al cărui nume nu se află în toate edițiile), și a englezului Frederick W. Kingstom.

În urma acestora, Sfântul Sinod Arhieresc a dat o decizie potrivită în care, între altele, se ordonă și aceea ca prin cuvântări publice bisericești să se ia atitudine împotriva oricărei activități a *Societății biblice britanice*."

* *Telegraful Român*, an LXXIX, nr. 28, 4 apr. 1931, pp. 1-2. Semnat: *Diorates*.

Citind aceste lucruri, m-am gândit, în chip firesc, la ceea ce facem noi pe același teren. La noi Bibliile *Societății biblice britanice* nu numai că nu sunt împiedicate să se vândă, ci le facem chiar noi propagandă, fie prin scris (cum e cazul unei ilustre fețe bisericești din București), fie că organizăm chiar o librărie anume pentru aceasta, sub motiv că lucrăm pentru edificarea religioasă a poporului. Știu că la noi chestiunea Bibliilor *Societății biblice britanice* nu prea s-a discutat, și de aceea domnește printre cei mai mulți o mare nedumerire, în vreme ce unii, foarte puțini, sunt aderenți fățiși ai lor. E vremea să punem chestiunea în discuție, care aș dori să sfârșească prin a ruga Sfântul Sinod să instituie o comisie care să-și dea avizul asupra traducerii, de câte ori *Societatea* respectivă lansează în România o nouă ediție a Bibliei în românește. Abia după ce, pe baza acestui aviz prealabil, Sfântul Sinod și-ar da aprobarea, exemplarele ediției aceleia să poată fi desfăcute.

Așa e în spiritul Bisericii noastre, care are o ierarhie, în a cărei competență a intrat de la începutul creștinismului și atribuția să păstreze și să explice fără greșeală canonul Sfintei Scripturi. Chiar dacă am avea mai multe probe despre bunele intenții pe care le nutrește pentru Ortodoxie *Societatea biblică britanică* și chiar dacă și-ar realiza aceste bune intenții pe deplin, noi trebuie să salvăm principiul că, precum prin ierarhie ne vine harul tainelor, așa ne vine tot prin ea cuvântul nealterat al Domnului.

Dar acestea le spun presupunând cazul cel mai bun și pentru a zădărnici de la început obiecțiile din partea celor ce iau partea *Societății biblice britanice*.

Eu însă vreau să merg mai departe și să pun următoarele întrebări:

1. De ce, dacă avem convingerea că Bibliile *Societăţii biblice britanice* sunt bune, ţinem şi cerem să avem o Biblie aprobată de Sfântul Sinod?

2. De ce se fereşte amintita societate să încredinţeze teologi ortodocşi români cu traducerea, sub egida sa, a Bibliei? Şi de ce traducătorii Bibliilor acelei societăţi fie rămân necunoscuţi, fie sunt, după cum se zvoneşte, departe de credinţa ortodoxă?

3. De ce sectele nu se folosesc decât de Bibliile britanice?

S-ar putea răspunde: e drept, Bibliile răspândite de *Societatea biblică britanică* nu sunt libere de influenţe străine Ortodoxiei, dar de nevoie trebuie să ne ajutăm şi cu ele, odată ce n-avem altă Biblie. Dar trebuie să înţelegem că indulgenţa aceasta e nespus de primejdioasă azi, când Biblia nu mai e numai o podoabă în casa celui ce o cumpără, ci o putere care trezeşte la viaţă un credincios sau îl rătăceşte pe căi sectare. Biblia Societăţii britanice e cel mai mare aliat al Sectarismului în lupta împotriva Bisericii; cu Biblia Sfântului Sinod îi zăpăceşti, renunţă la discuţie, în ea nu găsesc termenii (căci se leagă de termeni) ce le convin. Nu trebuie să ne ajutăm *nici de nevoie* de Biblia *Societăţii biblice britanice*, căci decât să dai hrană amestecată cu otravă cuiva, mai bine îi citeşti credinciosului din Sfânta Scriptură pe care o ai la biserică, mai bine îi dai hrană mai puţină şi sub supraveghere. Iar dacă e atât de imperios să aibă credinciosul în mână Biblia lui, ei bine, să ne grăbim să i-o dăm pe cea adevărată cu un moment mai curând. Se tot vorbeşte de vreo câţiva ani că Biblia Sfântului Sinod e sub presă spre retipărire. Parcă nu-i de crezut! Prea se dau puţine şi vagi ştiri despre mersul tiparului, la întrebările ce se fac, şi prea se

răspunde de multă vreme cu acelaşi refren: e sub tipar. Să ştim când e gata. E vreo nădejde s-o avem într-o jumătate de an? Să se accelereze lucrările, să se înmulţească culegătorii, să se mai comande literă. Să dăm odată dovadă că putem face un efort, că putem răspunde prompt unei urgente necesităţi. Ştiu că-i nevoie de o revizuire sau chiar de o nouă traducere a multor părţi din Biblia Sfântului Sinod. Dar acesta-i un lucru care cere temeinicie şi muncă pe îndelete, adică timp. Dar noi avem acum o lipsă urgentă. Traducerea revăzută sau noua traducere s-o lăsăm să vină mai târziu, chiar dacă lucrul a început de acum. Deocamdată ne ajunge o reeditare a Bibliei Sfântului Sinod.

Şi aş mai vrea să spun câteva adevăruri. Dar curajul de-a le spune se cere împreunat cu tactica, spre a nu da prilej de scandal celor simpli. O librărie care vinde exclusiv cărţi religioase şi de care vorbeam înainte, o librărie foarte vizitată de poporul nostru, şi prin aceasta un extrem de important focar de propagare a cărţilor sale, răsfaţă în galantarul ei şi vinde sărmanilor cumpărători broşuri de cea mai pură inspiraţie şi provenienţă sectară.

Se va răspunde şi aici, curaj va fi desigur, că, neavând cărţi de edificare religioasă în spirit ortodox, trebuie să ne servim la nevoie şi de produsele sectare. Şi aici e, prin urmare, un gol pe care trebuie să-l umplem. Au datoria toţi cei care pot, şi în primul rând cei care îşi fac o misiune în a da poporului cărţi religioase fie şi otrăvicioase, să reediteze vechea noastră literatură religioasă populară, compusă din *Visul Maicii Domnului*, din vieţi de sfinţi ş.a., şi de-a înmulţi acest soi de literatură în acelaşi spirit, ţinând seama de toate elementele credinţei ortodoxe: de Taine, de post, de icoane, de sfinţi, de Maica Domnului. Noi vedem că printr-o litera-

tură populară care nu grăieşte decât de apropierea personală de Domnul şi de virtuţile fariseice şi trâmbiţate cu zarvă americană, ale abstinenţei absolute de vin sau de-o vorbă mai grea, depărtăm poporul pe nesimţite de religia mistică a Liturghiei, a preotului şi-a sfintelor icoane, de Maica Domnului şi de minunile ei, despuiem credinţa poporului de factorul ei supranatural, tainic, de Ortodoxie, prefăcând-o într-un pietism spălăcit, cu fraze şablon, într-una din acele forme americane ale unei pietăţi corecte, private şi prea naturale.

Să fim categorici, luând ca exemplu decizia Sfântului Sinod Sârb.

La centenarul naşterii unui iubitor de oameni*

În nr. 109 a.c. [1931] al ziarului *Der Bund* din Berna, sub titlul de mai sus, se face pomenirea pastorului *Fr[iedrich] v. Bodelschwingh*, întemeietorul cunoscutelor instituţii umanitare din *Bethel Bielefeld*, de la a cărui naştere acum s-au împlinit 100 de ani.

În jurul unei case în care la anul 1867 erau îngrijiţi patru bolnavi de epilepsie, a întemeiat Fr[iedrich] v. Bodelschwingh oraşul Bethel („Casa Domnului"), care adăposteşte acum vreo 10 000 de bolnavi.

Pastorul a luat fiul unei mame al cărei strămoş, Arnicus, de prin 1200, a fost canonizat pentru devotamentul cu care îngrijea de cei bolnavi şi pentru iubirea sa faţă de cei mici şi neputincioşi. În tinereţe a fost muncitor în mină, plugar, apoi a studiat fizica, botanica, istoria şi filosofia şi apoi s-a făcut agricultor. În urma citirii unui tratat de „misiuni pentru copii" s-a trezit în el dorul de a studia teologia, după terminarea căreia a devenit pastorul comunităţii germane din Paris. De acolo s-a întors în patrie, fiind numit pastor într-un sat din Vestfalia, iar la anul 1872 a fost che-

* *Telegraful Român*, an LXXIX, nr. 28, 4 apr. 1931, pp. 2-3. Semnat: *D.*

mat la conducerea instituţiei misiunii interne din Bielefeld.

În jurul unei case care adăpostea atunci abia câţiva bolnavi, noul pastor a întemeiat un întreg oraş, cu uzină electrică proprie, apeduct, poştă etc., având peste 10 000 de locuitori: bolnavi şi personal. Institute pentru pregătirea personalului sanitar, orfelinate, colonii de recreaţie pentru muncitori şi elevi, azile de bătrâni şi neputincioşi, case de corecţie, colonii pentru vagabonzi, şcoală teologică şi o mulţime de case pentru epileptici formează orăşelul Bethel-Bielefeld din Vestfalia.

Întrucât bolnavii de epilepsie erau capabili de a munci, pastorul Fr. Bodelschwingh, în cadrul instituţiilor pe care le-a întemeiat, a căutat să procure tuturor internaţilor şi munca de care ei erau capabili. Se lucrează în ateliere de tâmplărie, croitorie, pantofărie, curelărie, apoi în grădini, cimitire, la brutărie etc. A dat de lucru tuturor, conducându-se după principiul: dă muncă celui ce este capabil să muncească şi să compătimeşti pe cel incapabil a munci.

Pe lângă instituţiile de asistenţă pentru epileptici, numitul pastor a mai adunat şi o mulţime de vagabonzi tineri şi bătrâni cărora, asemenea, le-a procurat de lucru. În timpul cât a fost şi deputat, a lucrat mult la reglementarea asistenţei pentru vagabonzi.

Toate instituţiile din Bethel la un loc formează o comunitate în care totul se lucrează, se câştigă, se împarte în comun; spiritul creştin străbate întreaga lor organizare.

Pastorului Fr. v. Bodelschwingh, alinătorul suferinţei multor mii de suferinzi, i se cuvine recunoştinţă, făcându-i pomenirea acum, la împlinirea primului centenar de la naşterea lui.

Pentru pacea confesională* (I)

Nu demult, părintele Gala Galaction semnala în ziarul *Curentul* o dorinţă a teologilor din Blaj de a se întâlni uneori cu cei ortodocşi şi de a discuta împreună într-un spirit mai conciliant şi mai dispus la înţelegere.

Mărturisesc că nu cunosc împrejurările şi felul mai detaliat în care s-a lansat această dorinţă, dar presupunând că esenţialul se acoperă cu ce-am exprimat în propoziţia dinainte, voi face câteva consideraţii de natură să lumineze şi resorturile intime ale acestei dorinţe, dar şi să contribuie la o stabilire a condiţiilor în care aceste întâlniri ar fi posibile şi folositoare.

Cât priveşte mobilul ascuns al acestei manifestări blăjene, câteva date istorice recente nu numai că îl vor pune în adevărata lui lumină, ci ne vor arăta că ea trebuia să se facă şi e de mirat cum s-au putut eschiva până acum reprezentanţii Bisericii Uniate de la porunca papei de a adopta faţă de ortodocşi o atitudine mai blândă, mai frăţească, mai dis-

* *Telegraful Român*, an LXXIX, nr. 33-34, 29 apr. 1931, pp. 1-2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

pusă la prietenie şi pace. Se ştie că actualul papă[1] e preocupat mult de readucerea „oilor rătăcite" din Răsărit la staulul lui Petru. Şi se mai ştie că el cere continuu spre reuşita lucrului o metodă diferită de cea tradiţională a zilei, sau a coruperii, adică o metodă de câştigare a sufletelor prin iubire, o apropiere de ortodocşi în spiritul frăţiei şi al înţelegerii.

Într-o alocuţie consistorială din martie 1924, el cerea trei lucruri pentru uşurarea unirii: la catolici să dispară erorile curente acumulate în cursul veacurilor cu privire la credinţele şi instituţiile Bisericilor răsăritene; răsăritenii să se silească mai temeinic să vadă identitatea de credinţă a Părinţilor lor cu a celor latini; în sfârşit, să aibă loc schimburi dese de idei în spiritul iubirii frăţeşti.

În linia acestor vederi ale papei, grupa de călugări benedictini, care scot din 1926 în abaţia *Amay-sur-Meuse* în Belgia

[1] Este vorba de Pius al XI-lea (Achille Ratti), care a slujit Biserica Romano-Catolică între 6 febr. 1922 şi 10 febr. 1939 şi care este recunoscut în istorie ca „un papă al misiunilor religioase", întrucât a înfiinţat 128 de arhiepiscopii şi 113 centre misionare, răspândite în toate cele 5 continente. Preocuparea pentru „readucerea *oilor rătăcite* din Răsărit la staulul lui Petru", despre care vorbeşte părintele Stăniloae, devenise, aşa cum o numeşte istoricul Claudio Rendina, „o politică a omniprezenţei printr-o serie de concordate". Această acţiune s-a fundamentat pe încheierea unei serii de concordate cu Letonia (1922), România şi Lituania (1927), Germania şi Austria (1933), Iugoslavia (1937) şi Polonia (1939). În fapt, toate aceste concordate aveau, fără îndoială, o motivaţie confesională „prin care Pius al XI-lea realizează o capodoperă de înaltă şcoală diplomatică în vederea unei *restauraţii* mai ample. Odată cu ţelul pe deplin spiritual de a conduce din nou întreaga umanitate către principiile creştine emanate dinspre tronul lui Petru, se realiza în mod inexorabil reafirmarea unei suveranităţi pământeşti a papalităţii, prin concesii şi privilegii care conferă o siguranţă economică instituţiilor ecleziastice", aşa cum afirmă Claudio Rendina în volumul său *Papii, istorie şi secrete*, trad. şi note de Radu Gâdei, Ed. All, Bucureşti, 2008, p. 817 (*n. ed.*).

revista *Irenikon*, declară ca program al revistei şi în general al activităţii lor pentru unire: să se abţină de la orice polemică iritantă, reprobând atitudinile măreţe ale atâtor catolici, care, crezându-se în adăpostul limanului, deschid rada[2] fraţilor separaţi numai cu condiţia ca aceia să se umilească arborând pe mica lor corabie steagul capitulării. Problema unirii oficiale şi ierarhice nu se poate pune în aceste momente, declară aceia, ci abia după ce s-ar fi realizat o împrietenire spirituală, o încredere şi o iubire reciprocă. Dacă ne mai gândim şi la întâlnirile de la Velehrad din Moravia, destinate lumii slave pentru unirea confesională (lasă că în realitate se întâlnesc numai uniaţii în ele) şi la voinţa papei de a se folosi de uniaţi pentru câştigarea ortodocşilor, vom înţelege perfect dorinţa teologilor din Blaj.

S-ar putea, din modul conciliant în care se exprimă papa şi ceilalţi propagatori catolici ai unirii, că am avea de-a face de această dată cu o schimbare a mentalităţii şi în ce priveşte sensul unirii; în sensul că s-ar sta de vorbă cu Ortodoxia ca de la egal la egal, şi-ar recunoaşte şi catolicismul unele păcate, cerându-ne însă şi nouă unele sacrificii, pentru ca, în sfârşit, să punem capăt certurilor între fraţi. Iluzia aceasta e împrăştiată însă de expresiile clare din enciclica papală *Rerum Orientalium* din 8 sept. 1928, în care episcopii sunt îndemnaţi să pună la dispoziţie suficienţi preoţi, ca

> „majoritatea fiilor până acum despărţiţi, dintre greci, slavi, români şi dintre celelalte naţiuni răsăritene să

[2] Radă (la unele popoare slave) era denumirea dată consiliului adunării unui organ central al puterii. În text este folosit cu sensul de adunare, întrunire (*n. ed.*).

poată fi văzuţi reîntorcându-se în comunitatea originară a Bisericii Romane".

Acesta e sensul iubirii ce ni se arată, e mângâierea dată mielului ca să-l poţi duce mai uşor la junghiere.

Astfel stând lucrurile, ar fi de aşteptat ca dovezile de dragoste şi de pace arătate de fraţii de la Blaj să fie mai palpabile şi mai insistente. În realitate însă, chiar şi unica manifestare de care vorbim trebuie să fi fost foarte discretă şi neserioasă în conştiinţa conducătorilor uniaţi, dacă ea nu a realizat mai întâi în presă şi în purtarea lor faţă de ortodocşi nicio schimbare în sensul ei. Se vede că acea manifestare nu a fost făcută de dragul ortodocşilor, ci numai ca să se justifice cât de cât în faţa papei. Dragostea fraţilor uniaţi faţă de ortodocşi nu poate fi aprinsă nici măcar de Hristos, cu atât mai puţin de papă, care tot nu-i chiar cât Hristos.

Nu ne pot arăta nici măcar această dragoste interesată şi falsă, între altele şi pentru motivul că papa în infailibilitatea lui cerească apriorică ştie una, iar fraţii de la Blaj, trăind ca toţi oamenii păcătoşi în mijlocul realităţilor, ştiu alta, care se întâmplă însă să se potrivească mai bine cu aceste realităţi. Ei ştiu că o încetare a zgomotului şi a agitaţiei întreţinută continuu contra ortodocşilor şi o colaborare frăţească în anumite chestiuni, din domeniul teologic şi bisericesc, ar echivala cu pieirea Uniaţiei, dărâmând în conştiinţele poporului uniat şi acest unic motiv de separaţie: certurile vlădicilor uniaţi şi a statului lor major cu vlădicii şi teologii ortodocşi. Conducătorii uniaţi îşi dau seama că, urmând sfatul papei, s-ar ajunge mai degrabă la reunirea uniaţilor cu ortodocşii decât la unirea ortodocşilor cu Roma. Iată de ce mai uşor ne va putea iubi papa din Vatican şi benedictinii din Belgia, sau alţi utopişti de pe cine ştie ce meleaguri,

decât şefii *români* ai catolicismului de rit grec. Să răsfoiască numai orice om neangajat într-o partidă sau alta numerele de pe un an ale oricărui ziar uniat, să zicem ale *Unirii*, şi pe cele ale unui ziar ortodox, să zicem *Telegraful Român*. Va vedea în ziarul uniat atâta calomnie şi venin la adresa ortodocşilor, atâta agitaţie neodihnită pe nenumărate coloane, o terminologie atât de pătimaşă şi de batjocoritoare, încât se va întreba îngreţoşat care este mobilul acestui fenomen: în capacitatea de înţelegere, de stimă, de înfrânare în cuvinte, a celor de la conducerea ziarului, ura pătimaşă şi necreştinească faţă de aproapele sau convingerea manifestată disperat că numai aşa se poate întreţine în cititorii uniaţi repulsia şi înstrăinarea de ortodocşi. Din partea noastră, nu vrem să-i credem pe animatorii Uniaţiei atât de necreştineşte influenţaţi de spiritul Romei ca să le justificăm purtarea cu prima explicaţie, de aceea o admitem pe a doua. Să răsfoiască apoi arbitrul nepărtinitor colecţia de pe un an a *Telegrafului Român*, să vadă de câte ori se întâlneşte cu articole întregi îndreptate contra uniaţilor, de câte ori se face măcar pomenire de ei, ce număr infim de cuvinte mai aspre, şi acestea departe de caracterul injuriu şi batjocoritor, se găsesc faţă de conducătorii uniaţi. Se va vedea că aproape totdeauna amintirea de uniaţi se reduce la o notă ascunsă în vreun colţ, în care se respinge scurt, demn, vreuna din calomniile sau din îndrăznelile uniate. Eu aş propune chiar instituirea unei comisii mixte pentru realizarea unei statistici a acestor lucruri.

Dar, cu aceasta, am ajuns la o altă chestiune: la cea a condiţiilor care trebuie să pregătească şi să facă posibile şi folositoare întâlnirile în spiritul frăţesc între teologii ortodocşi şi uniaţi, întâlniri pe care ortodocşii, cum se poate vedea deja din cele spuse până acum, le doresc sincer şi sunt pregătiţi pentru oricare dintre ele.

Pentru pacea confesională*
(II)

În numărul trecut al acestui ziar arătam care poate fi mobilul nemărturisit al dorinței exprimate în *Unirea* de la Blaj, de a se întâlni reprezentanții Uniației și ai ortodocșilor în consfătuiri animate de spiritul frăției. Arătam, de asemenea, de ce nu vor fi șefii Uniației în stare să treacă la realizarea acestei idei, chiar fiind duși de scopul ascuns de a ne ispiti prin aceasta să devenim împreună închinători cu ei „Sfântului Scaun". Aceste afirmații, scoase din natura lucrului, sunt confirmate de graba cu care *Unirea* din 4 aprilie a sărit să domolească entuziasmul *Universului,* ce saluta cu bucurie zorile unor vremuri senine. Ziarul blăjean declara că nu este organul oficios al mitropoliei uniate, deci să nu se ia prea în serios (ceea ce ar fi penibil pentru uniați) vorbele frumoase care au trebuit să fie scrise în el, ca să nu lase Vaticanului impresia neascultării.

Nesinceritatea și neseriozitatea de care a dat dovadă *Unirea* în această chestiune, manifestând o dorință ca pe urmă, când o văd salutată cu bucurie, să bată în retragere, e

---

* *Telegraful Român,* an LXXIX, nr. 35, 2 mai 1931, pp. 1-2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

luminată și mai mult de contrastul ce-l oferă, alături de sinceritatea cu care ortodocșii prin *Legea Românească* din Oradea și chiar prin cuvântul unui episcop ortodox, Preasfințitul Nicolae Ivan al Clujului, s-au grăbit să discute și să răspundă favorabil apelului din *Unirea.*

Spiritul gata de pace și de iubire al ortodocșilor s-a manifestat și de această dată în chip strălucit.

Dacă lucrurile stau așa, evident că prima condiție pentru realizarea întâlnirilor de care e vorba constă în ieșirea fraților de la Blaj din echivoc, manifestând categoric și oficial dorința după ele. În cazul acesta, facem abstracție de orice plan ascuns și acceptăm propunerea din spiritul de pace și de armonie ce ne anima. Suntem mai mult ca siguri că atitudinea aceasta clară va fi evitată și șefii Bisericii Uniate vor fi ținuți de sus să urmeze conduita cu două fețe a papei, care oficial condamnă astfel de conveniri de-ale catolicilor cu necatolicii, ce au ca scop discutarea credinței, iar neoficial aprobă și promovează întâlniri de acestea, cum e cazul celor de la Malines cu Anglicanii, sau celor de la Velehrad, destinate pentru slavii ortodocși. Pe față te condamnă și te batjocorește, iar pe ascuns tratează cu tine. De ce asta? Nu se aude și așa de aceste tratative? Iar în caz de nereușita lor, ești mai compromis (dacă în general poate fi vorba de așa ceva) decât dacă ai fost oficial angajat în ele? Sau te temi de opoziția și de scandalul ce s-ar produce între credincioși? Dar nu ți-e mai mare teama de tulburarea ce s-ar naște când pui lumea în fața faptului împlinit? Nu-i mai bine să se știe de toată lumea cursul acestor discuții, ca să poți fi urmat sau făcut atent de glasul general al Bisericii, că ai mers prea departe?

Noi nu vedem niciun motiv ca să se țină aceste întâlniri în întuneric. Dacă există astfel de motive la cei din Blaj, să le auzim.

Noi credem că nu există altul decât acela de a nu se angaja serios în ele şi de a nu trage consecinţele din seriozitatea cu care se angajează.

Şi cea mai importantă dintre aceste consecinţe, pe care încă o cerem manifestată în prealabil la şefii uniaţi, este să înceteze cu calomniile şi cu agitaţia la adresa Bisericii Ortodoxe. Să se dea înainte dovada că se vine la acele întâlniri în spirit de pace şi de dragoste frăţească. O jumătate de an de înfrânare a scrisului şi a vorbei, de domolire a patimilor şi a pretenţiilor de a acumula pentru Biserica Uniată toate situaţiile avantajoase, în defavoarea Bisericii Ortodoxe, va fi o dovadă de cuget serios şi de dorinţă fermă după altă viaţă. Această destindere e necesară, de altfel, pentru a nu ne despărţi din primul moment şi mai învrăjbiţi.

Ce s-ar putea acum discuta la aceste conveniri, dacă, prin ipoteză, s-ar ajunge la ele? Desigur că nu obiectul discuţiei este de cea mai mare importanţă, ci spiritul în care ar decurge discuţia. Cu toate acestea, câteva consideraţii mai concrete pot oferi sugestii importante, chiar pentru cazul când nu s-ar realiza aceste întâlniri.

Uniaţii români îşi zic „catolici de rit grec". Accentul se pune desigur pe „catolici", iar „ritul grec" rămâne ca un apendice detestat de teologii Blajului, ca un spin de care ar vrea aşa de bucuros să scape, pe care însă trebuie să-l suporte dacă vor să rămână în legătură cu poporul „uniat". Teologii afirmă credinţa catolică, poporul afirmă ritul grec, aşadar ortodox. Teologii, ca să poată fi şi catolici, dar şi să ţină poporul în registrele lor, trebuie să împreuneze o credinţă catolică cu un rit ortodox. Evident că aceasta este o absurditate, pentru că ritul e manifestarea practică a credinţei şi izvor al credinţei, şi numai în capul sofistic al unui om

cu inima stearpă de viaţa religioasă se pot armoniza amândouă, adică numai în capul teologilor „catolici de rit grec", nu însă şi în inima poporului „uniat", care e numai ortodox, care are ritul în plenitudinea lui naţional-practică.

Dar să zicem că acestea două sunt real şi viu armonizate în sufletul şefilor Uniaţiei. Înseamnă aceasta că sunt numai catolici? Nu sunt ei cât de puţin şi ortodocşi? De ce se aşază preotul uniat la festivităţile naţionale lângă preotul ungur catolic, şi nu lângă cel român ortodox? Toate legăturile religioase îl cheamă către primul şi niciuna către al doilea? De ce se duc episcopii uniaţi numai la Roma şi nu vor să aibă niciun fel de comunitate cu episcopii ortodocşi? Doar îşi spun „de rit grec". Nu au ei nimic de discutat cu ortodocşii asupra acestui „rit grec" pe care-l au în comun? Ei ştiu prea bine că în chestiunea ritului sunt legaţi de mâini şi de picioare de ortodocşi, pentru că poporul „uniat" nu le-ar permite niciodată să nu menţină cultul şi disciplina bisericească în cea mai deplină identitate cu cel ortodox. Poporul „uniat" s-ar vedea prin aceasta jignit în conştiinţa lui de solidaritate cu ortodocşii, în convingerea că este ortodox. Nu au trebuit episcopii uniaţi să adopte tiptil-tiptil reforma calendarului făcut de sinodul ortodox din Constantinopol, numai ca să nu observe poporul „uniat" că el nu merge cu ortodocşii? În viitor încă vor mai veni astfel de cazuri. Prosinodul ecumenic ortodox ce se anunţă va aduce unele modificări şi în chestiunile de rit. Uniaţii vor fi siliţi să le adopte. Ce este acum mai potrivit: să copiezi sclavic şi laş tot ce face ierarhia ortodoxă, tu neavând nicio iniţiativă, niciun cuvânt la soluţionarea unei chestiuni, sau să cauţi a fi primit şi tu la cuvânt când se hotărăsc chestiuni care se referă şi la tine? Este preferabilă deci, indiferent de sincerita-

tea cu care privesc teologii uniaţi acel „rit grec", demn e pentru ei să caute căi de conlucrare cu ortodocşii în chestiunile care se referă la el. Să nu discute la Roma, în faţa papei, chestiunea introducerii celibatului şi sorţii unei mişcări liturgice, pentru că ei au privilegiul recunoscut chiar de papă de a fi de „rit grec" şi, în afară de aceea, e inutil şi periculos a lua astfel de iniţiative la Roma. Chestiunile de rit să le discute cu ierarhia ortodoxă.

Încă un exemplu. Anul trecut profesorul de teologie din Blaj, Neda, a pus problema postului. Şi-a pus-o în zadar, pentru că soluţia numai ortodocşii o pot da. Depinde de uniaţi ca să participe şi ei la soluţionare.

Iată dar lucruri care se pot discuta la întâlnirile de care e vorba, sau în presă, lucruri care mai prezintă avantajul că nu solidarizează numaidecât în jurul unui punct de vedere pe toţi ortodocşii, şi a altui punct de vedere pe toţi uniaţii, ci îi poate amesteca.

S-ar mai putea discuta la acele întâlniri şi la alte ocazii demersuri comune la stat pentru tratamentul proporţional al celor două Biserici, pentru educaţia religioasă, măsuri comune pentru moralitatea publică ş.a.m.d.

Am notat aceste lucruri cu riscul de a fi socotit utopist. E bine însă să se spună lucrurile clar, chiar şi atunci când ele fac parte numai din ordinea ideală.

Religia şi ştiinţa în şcoala secundară*

Nu mă gândesc, prin apropierea acestor doi termeni, religie şi ştiinţă, să deschid procesul unui iluzoriu conflict în ale credinţei şi ale ştiinţei.

Există un acord desăvârşit între aceste două realităţi spirituale, în aceste prime şi ultime bunuri ale umanităţii.

Omul va continua de-a pururi să-şi ancoreze sufletul la ţărmul metafizicii religioase şi prin existenţa lui fizică să fie prins de realitatea materială, această prefaţă a vieţii eterne ce se deschide abia când cea dintâi s-a consumat.

Fiinţa omenească, acest „microcosmos" cum l-a definit înţelepciunea antică, rămâne ca punctul de intersecţie şi de sinteză al celor două lumi: spirituală şi materială.

Un puternic curent de spiritualism postbelic a făcut ca prestigiul religiei să crească considerabil azi, faţă de timpul enciclopediştilor şi al lui Auguste Compte, care au proclamat drepturile exclusive şi suverane ale raţiunii, monopolizând întreaga realitate pe seama unui intelectualism excesiv, iar religia şi orice fel de misticism le-au declarat ca un fel de opium bun pentru faza de copilărie a omenirii, dar nu pentru o societate ce a trecut de pe-

* *Telegraful Român*, an LXXIX, nr. 36, 6 mai 1931, pp. 2-3. Nesemnat.

rioada metafizică, ajungând în ultima fază a evoluției, la perioada ştiinţifică.

Evident, acel raţionalism exagerat n-a fost decât reacţia firească pe care spiritul, descătuşat de orice tutelă, o aducea împotriva opresiunii intelectuale şi politice a catolicismului din Evul Mediu, şi atunci s-a produs un fenomen ciudat confundându-se creştinismul cu catolicismul. Ofensiva de discreditare nu s-a oprit, cum era logic, la catolicism, ci s-a îndreptat şi a căutat să submineze însăşi fiinţa religiei creştine.

Este de netăgăduit că tendinţa de servire, susţinută de catolicismul medieval asupra ştiinţei şi filosofiei, prin lozinca *ancilla teologiae*, a dat naştere acelei canonade pe care raţionaliştii au deschis-o împotriva religiei creştine şi tot acolo îşi găsesc sorgintea resentimentele împotriva creştinismului, supravieţuind sporadic până în zilele noastre. De atunci lucrurile s-au limpezit, spiritele s-au calmat, explicaţiile s-au dat şi vinovăţiile, în parte, s-au recunoscut.

Din acest punct de vedere, perioada medievală rămâne un episod între reprezentanţii ştiinţei şi ai credinţei, un exemplu elocvent a ceea ce înseamnă incursiunea teologiei în domeniul ştiinţei şi cu cât deficit moral se soldează pentru religie tentativa de a fasona şi direcţiona, după trebuinţele ei de-o clipă, ştiinţa. Experienţa tristă pe care a făcut-o catolicismul serveşte drept memento Bisericii de a evita devieri, atât în drepturi, cât şi în datorii faţă de ştiinţă.

Ortodoxia, prin structura şi prin trecutul ei agitat, nu şi-a permis niciodată violentarea libertăţii de cugetare şi a lucrării ştiinţifice. Tolerantă, Biserica Ortodoxă a avut, în mod constant, atitudine defensivă, ea n-a încercat să intervină niciodată în domeniul ştiinţei, nici direcţionând, nici oprimând.

E singura conduită înţeleaptă pe care Biserica poate s-o adopte în conformitate cu spiritul creştin. Evident, prin toleranţă nu înţelegem capitulare, slăbiciune sau dezertare de la susţinerea şi apărarea patrimoniului religios.

Ateismul de azi este mai mult de natură vulgară, profesat de omul care a schimbat mediul sănătos şi robust al satului cu mediul de oraş şi care, în simplitatea sa, a împrumutat cu toptanul fără niciun discernământ şi a adoptat, în ordinea religioasă, o atitudine de emancipare de sub autoritatea adevărurilor religioase, socotind faptul ca semn de „civilizaţie".

Această atitudine, fructul ignoranţei şi al superficialităţii, s-a născut din ruperea echilibrului dintre cunoştinţele lui religioase, rudimentare, şi cunoştinţele lui noi, pe care şi le-a câştigat în mediul orăşenesc, mulţumindu-se cu formule de import pe care, dintr-un spirit de imitaţie, le primeşte.

Atitudinea indiferentă, uneori ostilă Bisericii, pe care o întâlneşti în societate, are aspect dezgustător şi-ţi trezeşte legitime îngrijorări, căci însăşi intelectualitatea română, în majoritatea cazurilor, dacă nu este atee sau un adversar declarat al Bisericii, apoi ea, totuşi, manifestă un spirit prea indiferent. Toţi aceşti intelectuali menajează Biserica în virtutea unei inerţii, dar n-o iubesc, uneori au impresia că fac o concesie când recunosc că există, dar care sunt totuşi străini de ea şi nu se pasionează pentru adevărul creştin. E lumea nesfârşită a „bisericanilor", care o frecventează cu figuri grave, la sărbători naţionale, pentru a-şi etala zelul patriotic, dar care n-au decât o credinţă de circumstanţă, nesusţinută de o solidă convingere religioasă. Aici se ridică poruncitoare problema convertirii intelectualilor. În sensul acesta, Biserica trebuie să ia măsuri spre a curma pentru vii-

tor cu creştinii care, după cuvântul *Apocalipsei*: „Ştiu faptele tale: că nu eşti nici rece, nici fierbinte. O, de ai fi rece sau fierbinte! Astfel, fiindcă eşti căldicel – nici fierbinte, nici rece –, am să te vărs din gura Mea." (*Apocalipsa* 3, 15-16).

În şcolile secundare se încheagă personalităţile intelectualilor. Dacă Biserica reuşeşte să prindă acest răstimp favorabil din perspectivă psihologică şi să-i ataşeze, ei îi vor rămâne câştigaţi definitiv. Cu ce suflet, format sub raport religios, va ieşi tânărul din şcoala secundară, pe acelaşi îl va manifesta mai târziu, în societate, faţă de Biserică.

Sunt vrednice de atenţie anchetele de psihologie religioasă făcute în şcoli, de unde rezultă că în actualele condiţii de organizare ale învăţământului secundar, religiozitatea, în loc să se intensifice, scade[1y].

Natural, există excepţii de la regulă, dar eu insist asupra unui adevăr psihologic indiscutabil, după care şcoala secundară coincide cu acea perioadă din dezvoltarea sufletească a individului, când i se poate inspira mai multă simpatie pentru Biserică sau o ireparabilă antipatie. Aici voi semnala una dintre anomaliile din organizarea programei de învăţământ secundar: cum este înfăptuit raportul între ştiinţă şi religie. Este o lacună din cele mai potrivnice principiilor pedagogice, observată de toţi, dar care continuă să dăinuiască prin neglijenţa unora şi prin reaua voinţă a altora. Legiuitorul a conferit religiei, în programa şcolii secundare, loc de frunte şi, prin intervenţia repetată a Bisericii, i s-a dat un număr corespunzător de ore; prin aceasta, prin-

[1] Cf. Lucian BOLOGA, *Psihologia vieţii religioase*, Tipografia Cartea Românească, Cluj, 1930.

cipial, religiei i s-a rezervat un rol important în instrucţia şi educaţia viitorilor cetăţeni ai ţării. Pe de altă parte, s-a tolerat în mod inexplicabil ca în programa celorlalte materii de învăţământ să figureze capitole care să contrazică formal adevărul religios, şi aceasta la ştiinţele naturale în capitolele despre creaţia lumii şi a omului. Prin aceasta s-a violat principiul de concentrare a materiilor de învăţământ, postulat pedagogic de primul rang. Concentrarea materiilor de învăţământ este cerinţă pedagogică fără de care nu se poate concepe o instituţie şcolară organizată.

Cantitatea enormă de bunuri culturale care se găsesc în societate nu pot fi transmise în întregime elevului în şcoala secundară; de unde urmează operaţiunea de *selecţionare*, atât calitativ cât şi cantitativ, a acestor bunuri. În virtutea acestui principiu, trebuie eliminat din programa şcolii secundare tot ce constituie balast de erudiţie inutilă şi care depăşeşte capacitatea de asimilare a unei vârste nedezvoltate psihologic. Astfel, materia de învăţământ trebuie selecţionată şi ordonată, încât toate elementele de cultură care constituie programa, să se închege într-un tot unitar armonic. Evident, se impune armonizarea nu numai între materiile unei singure clase, ci unificarea tuturor materiilor din toate clasele; prin aceasta s-ar realiza o concentrare a materiei, atât simultană, cât şi succesivă. În măsura în care diferitele discipline s-au diferenţiat în proporţii neobişnuite, sau cu cât materialul de învăţământ s-a diversificat mai mult, cu atât şi principiul concentrării materiilor de învăţământ apare mai imperios.

Sfinţii neamului românesc*

Când sugeram în numărul de Crăciun al acestei foi, comentând volumul II al *martirologiei româneşti*[1] a dlui profesor Silviu Dragomir, ideea unei comemorări la *Duminica Ortodoxiei* a mucenicilor Ortodoxiei româneşti din veacul al XVIII-lea, nu credeam că sufletele pot fi atât de pregătite pentru acest lucru, încât să fiu depăşit în aşa de puţină vreme, în sensul dorit de mine, de-o cerere generală, nu de comemorare numai, ci de directă canonizare a slăviţilor noştri de Dumnezeu martiri. Căci, iată, de câtva timp încoace, manifestările în această direcţie se ţin lanţ, culminând în hotărârea luată de toate Adunările Eparhiale ardelene, în actuala sesiune, de a interveni la Sfântul Sinod pentru a purcede la cele de lipsă pentru canonizarea preoţilor şi ţăranilor care au primit moartea pentru Hristos după suferinţele cele mai îngrozitoare.

Hotărârea Adunărilor Eparhiale ardelene e de cea mai mare importanţă, pentru că aceste Adunări reprezintă orizontal şi vertical întreaga Biserică din Ardeal, de la Bihor la Trei-Scaune, de la plugar până la vlădică, aşa încât de fapt stăm în faţa unei manifestări generale a conştiinţei unei Biserici locale. O Biserică locală mărturiseşte ca un singur om convingerea ei, izvorâtă din acele adâncuri, unde se uneşte omenescul cu dumnezeiescul, unde se deschid luminoase perspectivele lumii din jurul tronului dumnezeiesc, că popa Ioan din Galeş aruncat pe veci în temniţa din Kufstein, popa Maniu din Poiana Sibiului, căruia i-au căzut picioarele de ger, trimiţându-i-se un scump deget la vlădica din Carloviţ, şi toată ceata lor stau în jurul acelui tron dumnezeiesc şi veghează şi se roagă Stăpânului nostru Hristos pentru Biserica ardeleană, pentru preoţii şi pentru credincioşii ei. În conştiinţa Bisericii ardelene s-a cristalizat deja convingerea că noii ei ctitori, temeliile de sânge şi de moaşte ale fiecărui locaş de rugăciune îndeosebi, sunt sfinţi. Odată îndeplinit acest lucru, ceea ce urmează să facă Sfântul Sinod e numai o confirmare, o adeverire sărbătorească a sfinţeniei lor, e numai prima închinăciune adusă oficial sfinţilor noştri mucenici.

Aceasta a fost calea canonizării în Biserica veche: o Biserică locală îşi mărturisea întâi sieşi, apoi şi celorlalte Biserici surori, convingerea despre sfinţenia unuia din fiii ei, care s-a înălţat prin patimi sau prin virtuţi neasemănate deasupra celorlalţi. Obiceiul de mai târziu, de a se canoniza prin Sinodul de la Constantinopol, era în esenţă acelaşi lucru, aproape toate Bisericile fiind supuse jurisdicţional patriarhului din Constantinopol, formând împreună o unitate bisericească.

În orice caz, şi atunci impulsul venea tot de la vreo regiune unde s-a remarcat persoana ce-avea să fie declarată sfântă şi mărturisirea ei neclintită forma ultimul argument

* *Telegraful Român*, an LXXIX, nr. 40-41, 23 mart. 1931, p. 1. Semnat: *Diorates*.

[1] Este vorba de cartea dlui Silviu DRAGOMIR, *Istoria desrobirii religioase a românilor din Ardeal în sec. XVIII*, Ed. Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1930; cf. Pr. Mircea PĂCURARIU, „Dragomir Silviu", în: *Dicţionarul Teologilor Români*, p. 160 (*n. ed.*).

al canonizării. Stă în spiritul Bisericii, nu numai al celei ortodoxe, dar chiar şi al celei catolice, de a crede că există legături speciale, cu mult mai intime între anumiţi sfinţi şi o Biserică locală, cea unde au vieţuit. Este de altfel de neînchipuit ca mucenicii ardeleni bunăoară să nu fi dus şi să nu păstreze cu ei şi după moarte grija specială de Biserica lor din Ardeal, pe care au avut-o şi în decursul vieţii, să nu urmărească şi mai departe cu aceeaşi strângere de inimă, sau cu aceeaşi bucurie, momentele grele sau fericite prin care trece Biserica pentru care au pornit pe drumurile Vienei, şi au primit moartea fără nicio cârtire; să nu se roage la Dumnezeu întâi pentru Biserica din Ardeal, să nu asculte, să nu audă şi să nu înţeleagă cu mult mai uşor cererile noastre, ale celor care vieţuim pe locurile unde au trăit şi ei, care suntem poate din familiile lor.

Dar dacă asistăm la un curent general în Biserica ardeleană, care cere şi care va obţine canonizarea martirilor ei, aceasta nu înseamnă că nu rămâne încă mult, foarte mult de făcut pentru adâncirea conştiinţei generale, despre caracterul de Sfinţi ai acestor martiri. Curentul de azi datează de curând; el e produsul unei revelaţii proaspete. Dar orice curent, orice revelaţie trebuie păstrate, trebuie permanentizate şi adâncite atât în sufletele celor care sunt cuprinse de ele, cât şi în generaţiile următoare. Altfel, vom avea câţiva sfinţi mai mult în calendar şi în anul bisericesc, fără o prea vie angajare a credincioşilor în cultul lor. Adică ne trebuie o literatură religioasă populară având ca obiect faptele mucenicilor din veacul al XVIII-lea. O literatură care să păstreze în forma de expunere, în expresiile, în concepţia generală despre viaţă, mult din literatura vieţilor de Sfinţi vechi, o literatură care, fidelă fiind adevărului istoric, să descrie simplu

şi plastic împrejurările în care s-au sfârşit în Domnul mucenicii noştri. Cele două volume ale dlui profesor S. Dragomir nu sunt potrivite decât ca izvor de inspiraţie, povestirile de care vorbim vor trebui să omită preciziile, legăturile cauzale cu istoria largă a timpului, ele vor trebui să ridice întâmplarea pe un plan în care contururile istorice se retrag, lăsând loc elementelor de esenţă religioasă. Ştiu că părintele A. Nanu de la Odorhei se ocupă cu redarea în spiritul acesta a câtorva motive din viaţa de luptă şi de martiraj a veacului al XVIII-lea. Ne-am bucura să dea povestirilor pe care le pregăteşte cât mai mult caracterul vechi al Actelor Martirilor. Ne-am bucura apoi dacă ar relua tema vreun scriitor familiarizat în literatura bisericească; domnii Sadoveanu şi Pătrăşcanu ar fi cei mai competenţi ca să amestece într-o nouă ediţie a *Vieţii Sfinţilor*, scrise de domniile lor, şi câteva povestiri cu duhul eshatologic, să le elibereze de elementele naturaliste sau de caracterul miraculos prin artificiu; numai ei trăiesc în mod firesc în lumea lui Dumnezeu şi a sfinţilor.

Conflictul între Italia şi Vatican*

Între Italia şi Vatican a izbucnit un conflict acut din pricina *Acţiunii catolice*. Lucrurile au ajuns atât de departe, încât pare foarte probabilă ruperea concordatului încheiat între ambele părţi în 1920, deodată cu tratatul care soluţionează „chestiunea romană". Autorităţile fasciste au arestat preoţi şi conducători ai *Acţiunii catolice*, au interzis adunări şi desfiinţat societăţi în legătură cu această organizaţie, iar membri şi grupuri din fasciile locale au trecut la violenţe împotriva unor reprezentanţi şi a unor instituţii ale catolicismului. Faţă de toate acestea, papa a interzis procesiunile religioase şi probabil că va merge cu acest interdict şi mai departe.

Conflictul acesta pare foarte ciudat celor mai mulţi, dat fiind faptul că regimul fascist e cel care a soluţionat în 1929 „chestiunea romană". De aceea sunt necesare unele lămuriri.

Guvernul fascist cedând jurisdicţiei exclusive a suveranităţii papale cele 44 de hectare ale cetăţii Vaticanului, a satisfăcut, e drept, dorinţa papei de a-şi asigura astfel absoluta libertate şi independenţă faţă de statul italian. Dar Mussolini

* *Telegraful Român*, an LXXIX, nr. 45, 13 iun. 1931, p. 1. Semnat: *Diorates*.

nu e omul care să facă politică sentimentală. El n-a vrut prin aceasta să elibereze, numai, din închisoarea Italiei (adică a Vaticanului) pe „sărmanul sfânt părinte", ci să servească intereselor Italiei. Protestul lui Pius al IX-lea[1], reînnoit de fiecare papă împotriva Italiei uzurpatoare, ţinea Italia pentru conştiinţele bunilor catolici din celelalte state într-o lumină prea puţin favorabilă, ceea ce influenţa uneori şi asupra conducerii acelor state. E drept, de la 1870 până la sfârşitul războiului mondial erau puţini buni catolici, dar după război setea de viaţă religioasă îşi arăta semnele şi în catolicism, înmulţind numărul celor ce se interesau de soarta „sărmanului sfânt părinte". Veneau apoi şi în Italia acele nenumărate conflicte între Biserică şi stat, permanente în toate ţările cu catolici mai mulţi. Dacă Franţa, Germania, Spania etc. îşi justificau măsurile luate împotriva catolicismului cu motivul că ceea ce fac ţine de domeniul intern al statului, orice conflict ce izbucnea între catolicismul italian şi Italia era judecat de opinia publică internaţională ca un conflict între Italia şi şeful catolicismului de pretutindeni, întrucât papa era un cetăţean, un catolic italian. Orice conflict între Italia şi Vatican era un conflict de domeniul internaţional şi orice bun catolic, ba chiar orice stat se putea simţi angajat şi-şi putea găsi un drept de-a interveni.

[1] *Giovanni Maria Mastai Ferretti* sau *Pius al IX-lea* a condus Biserica Romano-Catolică între anii 1846-1878. Acest suveran pontif a fost considerat de către istorici ca fiind un reformator, drept dovadă a acestui fapt ne stau proclamarea dogmei *Imaculatei Concepţii*, la 8 dec. 1854, şi organizarea Conciliului I Vatican (93 de şedinţe desfăşurate între 8 dec. 1869 şi 1 sept. 1870), moment în care Pius al IX-lea a definit primatul şi infailibilitatea papală (definirea primatului jurisdicţiei papale asupra întregii Biserici a fost realizată abia la 18 iul. 1870) (*n. ed.*).

Cu starea aceasta de lucruri a vrut să sfârşească Mussolini. Şi aceasta a făcut-o scoţând pe papă, pe acest cui al lui Pepelea, din Italia. Cu catolicismul italian se va răfui el de aici înainte ca şi cu o instituţie din ţara sa, şi nu ca şi cu toată lumea.

Diplomaţii Vaticanului au simţit însă unde vrea să bată Mussolini şi au condiţionat acceptarea prevederilor din tratat de încheierea unui concordat paralel, care să fixeze viitoarea atitudine a statului italian faţă de catolicismul din Italia. Şi astfel s-a încheiat un concordat plin de condiţii ce stânjenesc suveranitatea statului italian, un concordat de care guvernul italian vrea să scape cu orice preţ, dar pe care papa îl consideră indisolubil legat de tratatul din Lateran, aşa încât suprimarea concordatului să aducă cu sine şi suprimarea tratatului.

Acum, chiar şi după împăcarea din 1929, în Italia sunt destule motive de conflicte între stat şi Biserică. Mai ales pe chestiunea învăţământului, papa ţine ca acesta să fie dominat de principiile catolice, pe când fascismul, el însuşi o disciplină a spiritului, ţine ca învăţământul să fie dominat de ideile sale. Chiar cu puţin înainte de ratificarea acordurilor din Lateran, în mai 1929, a izbucnit între papă şi Mussolini o polemică pe această temă. Polemica aceasta între fascism şi catolicism a durat de atunci continuu. De ea ţine punerea la index a scrierii fasciste a lui Mario Missiroli, *Date a Cesare*, şi publicarea în 11 ian. 1930 a enciclicei papale despre educaţia creştină, în care papa restrânge rolul statului la acela de păstrător al ordinii şi-al integrităţii teritoriale. Arnoldo Mussolini, fratele ducelui, răspunde la acestea în ziarul *Popolo d'Italia* că statul are şi o serie de funcţii spirituale, ce se referă la potenţarea aptitudinilor şi la binele neamului.

Şi în Italia, ca şi în Franţa, ca şi în toate ţările catolice se dă aşadar aceeaşi luptă împotriva amestecului Bisericii Catolice în toate şi împotriva neînţelegerii ei pentru ceea ce este caracteristic unui popor.

Dar lupta împotriva fascismului italian a preluat-o şi în Italia, aşa cum a preluat în orice stat lupta politică pentru principiile şi interesele catolice, acea vastă organizaţie creată de papa actual în toate ţările: *Acţiunea catolică*. Această organizaţie ar vrea, chipurile, să satisfacă o dorinţă generală azi în catolicism: să acorde şi laicilor un rol oarecare în conducerea Bisericii, să organizeze „apostolatul laic". În realitate, papa şi ierarhia catolică şi-a creat prin aceasta un instrument orb de luptă în viaţa politică. Toate societăţile catolice, de orice natură, trebuie să intre în ea, iar la conducerea grupelor ei locale cuvântul hotărâtor îl are parohul, precum preşedintele ei din fiecare ţară este un episcop. De-o activitate spirituală a acestei organizaţii nu se aude nicăieri; a intrat în schimb pretutindeni în conflict cu guvernele statelor.

Papa a crezut că poate trece în Italia de la polemica teoretică la realizarea principiilor sale politice prin *Acţiunea catolică*, întrucât membrii acesteia ca membri ai statului pot combate fascismul. Mussolini însă e prea zelos pentru disciplina fascistă şi veghează ca o organizaţie religioasă să nu iasă din preocupările ei religioase în lupta politică. Şi aşa a izbucnit conflictul.

Mussolini va fi crezut bietul şi el că întrucât papa era scos din Italia, măsurile lui împotriva catolicismului italian nu vor fi luate drept măsuri împotriva Vaticanului extra-italian. În realitate, deşi astăzi alte state nu le mai consideră ca atare, papa totuşi se socoteşte el însuşi parte din conflict. A vrut el să fie afară de Italia când are vreo obligaţie faţă de

ea, dar vrea să fie cetăţean catolic al Italiei când crede că e bine pentru interesele lui. De aceea consideră soarta concordatului legată de soarta tratatului prin care se soluţionează „chestiunea romană".

Cum se vor dezvolta lucrurile, e greu de spus. Mussolini poate să tindă la disocierea concordatului de tratat; la libertatea de acţiune faţă de catolicismul dinăuntrul statului; la separaţia netă între ceea ce se referă la Vatican, putere extra-italiană şi Biserica Italiană. E firesc ca Mussolini, sau alt conducător al Italiei, să rupă vreodată un concordat care e potrivit pentru un anumit timp, dar e absurd pentru papă să declare, deodată cu călcarea concordatului, şi încetarea tratatului. Aceasta ar însemna ca papa să renunţe de bunăvoie la independenţa sa faţă de Italia, să primească de bunăvoie cetăţenia Italiei şi, prin aceasta, să ia orice bază de drept intervenţiei străine, atunci când şi el ar fi tratat de Italia ca un cetăţean al ei.

Se vor clarifica lucrurile într-un sens sau altul, acum sau mai târziu? Iată ce nu se poate spune.

Preotul în familia sa*

Într-un număr recent al acestei foi, părintele protopop dr. Ştefan Ciroianu ne aducea aminte de o categorie de intelectuali, care ar trebui să fie, pe de o parte prin originea sa, pe de alta prin poziţia sa actuală, un admirabil aliat al preoţimii în străduinţele ei pentru trezirea şi intensificarea spiritului creştin în societatea noastră cultă. Vorbea, anume, părintele Ciroianu de fiii de preoţi împrăştiaţi prin toate ramurile păturii noastre intelectuale. Şi, lucru semnificativ, dar din nefericire prea adevărat, tot ce putea spune părintele Ciroianu şi tot ce se poate spune referitor la chestiune nu e un bilanţ frumos de reale servicii aduse de această categorie de intelectuali misionarismului preoţesc, ci doar, cu destul de puţine excepţii, o vastă serie de speranţe pentru viitor.

Chestiunea a apărut şi subsemnatului prea importantă ca s-o lase să treacă fără a-i adăuga câteva consideraţii, care pot fi de oarecare utilitate.

E fapt că mare parte dintre fiii de preoţi sunt tot atât de indiferenţi faţă de cele bisericeşti ca şi cei mai indiferenţi laici, că purtarea lor în mijlocul satului este mai degrabă

* *Telegraful Român*, an LXXIX, nr. 68, 28 sept. 1931, pp. 1-2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

aceea a unor boieraşi ce privesc de la înălţime, sau nu privesc deloc, la lumea ţărănească, decât a unor ajutători ai preotului în opera pastorală, şi că sunt atât de rari fiii de preoţi ce urmează teologia, deoarece mulţi preoţi consideră cariera lor doar ca primă şi cea mai inferioară etapă pe urcuşul de la plugărie la domnie mare, o etapă pe care ei nu au putut-o depăşi din lipsă de mijloace materiale sau de altă natură, dar de care copiii lor trebuie să se descotorosească. În felul acesta, fiii de preoţi nu numai că nu uşurează misiunea părinţilor lor, ci o îngreunează enorm, aruncând, peste toate cuvintele frumoase, peste toate îndemnurile bune ale preoţilor, o bănuială de nesinceritate.

Se cuvine deci ca misiunea pastorală a preotului să se îndrepte şi la fiii săi. Să nu se mulţumească cu împlinirea datoriilor sale de părinte pur şi simplu, ci să caute a fi şi în mijlocul familiei sale ceea ce e chemat să fie în mijlocul parohiei: un formator de buni creştini. Nu e suficient să se îngrijească de buna hrănire şi îmbrăcare, de aleasa şi utila creştere necesară vremii de azi, de cultivarea relaţiilor de dragoste între el şi fiii săi, ci preotul e dator, mai mult ca oricare alt creştin, să se ridice până la ordinea mai înaltă a educaţiei creştine.

Lucrul acesta e uşor de îndeplinit, iar urmările lui, nespus de binefăcătoare. Uşor, pentru că în casa sa preotul clădeşte pe fundamentul solid al afectivităţii, al recunoştinţei şi al respectului pe care îl au copiii faţă de părinte. Principiile de viaţă sădite în noi în casa părintească, prin exemplul şi prin îndemnurile părinţilor, persistă în sufletul nostru cu o tenacitate ce nu poate fi biruită durabil de nicio influenţă ulterioară. Şi iarăşi, nimeni şi nimic nu-ţi poate crea ulterior o armătură inexpugnabilă de principii morale şi de concep-

ţii de viaţă. Ce este primit din casa părintească rămâne însă în tine neclintit şi scump. În cazul nostru, să se ia numai aminte că dacă predica preotului nu poate avea prea mare ecou la parohieni din cauza neîncrederii acelora în caracterul lui moral, la fiii săi ea nu va întâlni acest obstacol, pentru că ştiut este că pentru cei mai mulţi copii viaţa părinţilor este la culmea înălţimilor morale.

Uşor este lucrul pe care-l cerem, pentru că nu se cere pentru realizarea lui decât ca preotul să-şi facă obiceiul de a vorbi şi în casa sa cât de des, cu toată seriozitatea şi căldura, aşa cum face în public sau către alte persoane, despre cele religioase. E adevărat că pentru deprinderea unui obicei bun, chiar dacă cere el cât de puţine eforturi, lipseşte la început o anumită persistenţă, o anumită încăpăţânare în a-l repeta, şi adevărat este că mulţi preoţi vor simţi oarecare jenă în a se comporta şi în familie cum se comportă şi în public şi faţă de alţii. Cred că şi din acest punct de vedere s-a spus că e greu să fii profet între intimii tăi, care s-au obişnuit până acum cu tine într-un anumit fel şi acum să începi a te arăta într-un chip deosebit. Greutatea va fi învinsă însă cu destulă uşurinţă dacă vei introduce în familie treptat şi fără simţire obiceiul de a vorbi de cele religioase.

După câtva timp, în care preotul s-ar fi obişnuit să vorbească tot mai des, bunăoară despre frumuseţea Sfintei Scripturi, va propune o dată să se citească după cină, când nimic nu tulbură liniştea casnică, un pasaj din această sfântă carte, silindu-se la sfârşit să închege o discuţie vioaie şi călduroasă despre pasajul citit şi lucrurile în legătură cu el, o discuţie în care desigur copiii şi soţia vor fi mai mult întrebători, iar el lămuritorul. Cu timpul poate deveni un obicei al casei ca, în fiecare seară după cină, să se citească un pasaj

din Sfânta Scriptură sau din altă carte sfântă şi să se prelungească o convorbire religioasă de o jumătate de oră. Eu cred că peste casa aceea îndată va începe să sufle un nou duh, un duh de pace, de iubire şi de credinţă vie. Eu cred că în felul acesta, fiecare preot poate deveni uşor un apostol capabil să insufle un puternic duh religios societăţii noastre culte, având în vedere că fiii de preoţi formează o parte destul de însemnată din această societate. Eu nădăjduiesc că, în felul acesta, peste zece ani înainte putem avea o nouă generaţie de intelectuali, plină de interes şi de înţelegere pentru Biserică şi pentru preoţie. Unde mai pui că, lucrând preotul aşa în familia sa, el însuşi se înviorează şi se fortifică în duhul religiozităţii şi se simte mai în largul său în familie, ştiindu-i pe toţi ai săi părtaşi de preocupările şi de idealurile sale. Viaţa lui nu se mai desfăşoară pe două planuri ce se slăbesc unul pe altul, pe cel al misiunii în afară de familie şi pe cel cu totul deosebit de el, din familie, ci toată se desfăşoară pe planul misiunii în familie şi afară de ea. El nu mai pleacă din familie neînţeles la misiune, ci pleacă însoţit dacă nu de asistenţa ei fizică, cel puţin de dorinţele şi de rugăciunile ei de a reuşi. Şi aceasta e mult.

Semnele unei reacţii binevenite*

Până la război bisericile noastre erau pline de lume, în orice sat te-ai fi dus. Îşi ţineau oamenii de o sfântă datorie să lase pentru câteva ceasuri toate treburile şi să se înfăţişeze acolo înaintea lui Dumnezeu ca să le ajute în viaţă, în multele necazuri. Nici bolnavul nu trebuia să stea întins pe pat în timpul Sfintei Liturghii, când Dumnezeu e mai de faţă pe tot pământul decât în cealaltă bună vreme. Aerul, păsările, pământul, cu tot ce-i pe el erau socotite ca inundate în momentele acestea de un val de sfinţenie, de un suflu care le înnoieşte, curăţindu-le de toată pata şi de toată umbra scăderilor.

După război am asistat la o apreciabilă răcire a râvnei de a lua parte la sfânta slujbă a Liturghiei. Şi ceea ce-i mai curios, lucrul acesta nu se observă numai la oamenii cărora le-a scăzut religiozitatea, ci chiar la cei care simt lipsa hranei duhovniceşti a religiei şi dau destule dovezi de o intensificare a sentimentului religios şi de o încordată preocupare de cele religioase. Şi mă gândesc aici la mulţimea celor trecuţi la secte, dar şi la alţi ortodocşi foarte

* *Telegraful Român*, an LXXIX, nr. 75-76, 24 oct. 1931, pp. 1-2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

buni care îşi caută pe lângă, sau alături de cultul dumnezeiesc alte forme de manifestare a vieţii lor religioase: adunări cu cântece, cu rugăciuni improvizate, cu multă predică şi explicaţie a Sfintei Scripturi etc.

Ar fi greşit să vedem în aceste noi forme de manifestare religioasă doar tendinţa de raţionalizare a religiei, cel puţin cât priveşte pe cei care le practică cu toată convingerea şi căldura; căci ei atribuie acestor forme aceeaşi putere mistică pe care o atribuim noi slujbelor şi Tainelor dumnezeieşti. Am putea să atribuim această tendinţă de raţionalizare cel mult celor care au iniţiat aceste forme şi le-au popularizat. Şi aici ar trebui să mergem până la Luther.

Dar nodul stă aiurea. Chiar presupunând că intenţia cu care se dedau aceşti creştini la noile lor forme de manifestare religioasă este identică celei cu care participau la cultul divin, chiar presupunând că învăluie cu aceleaşi gânduri mistice gesturile lor, noi, care suntem paznici unor adevăruri obiective religioase, trebuie să veghem ca aceste adevăruri să nu fie alterate în cadrul Bisericii. Şi Liturghia noastră dimpreună cu celelalte sfinte slujbe ale Bisericii noastre nu sunt numai manifestări religioase subiective, ci în primul rând expresii ale unor adevăruri obiective şi acţiuni pornite din sânul unor realităţi obiective şi îndreptate asupra noastră. Sfânta Liturghie nu numai că exprimă de-a lungul ei în definiţii şi în minunate imagini tot tezaurul credinţei noastre, ci este şi un act dumnezeiesc: jertfirea pe altar a lui Iisus Hristos şi împărtăşirea darurilor jertfei Sale la toţi credincioşii de faţă. Asemenea sunt şi celelalte slujbe bisericeşti. Şi tocmai prin faptul că ele sunt acţiuni obiective, ale lui Dumnezeu, răspund mai mult trebuinţelor sufletului nostru, de

a avea pe Dumnezeu cât mai sigur şi mai apropiat. Depinde numai ca să ştim a evidenţia şi utiliza aceste comori ale Bisericii noastre, şi atunci vor păli în faţa lor toate formele de cult care sunt produse subiective omeneşti.

Astfel stând lucrurile, trebuie să privim cu neîncredere şi cu teamă orice orientare religioasă care diminuează întrucâtva prestigiul incomparabil al Sfintei Liturghii, care o neglijează în favoarea altor forme de manifestare religioasă. Dar, în acelaşi timp, avem datoria să pornim şi să ajutăm reacţia împotriva tendinţelor de înstrăinare de la cultul dumnezeiesc, explicând credincioşilor sublimitatea slujbelor dumnezeieşti prin graiul viu şi prin scris, ca aceia să poată participa activ la executarea lor.

Semnele unei astfel de mişcări se şi arată de altfel. Iată, profesorul de la Academia de Teologie din Sibiu, prof. dr. Nicolae Terchilă, a publicat de curând o foarte folositoare broşură popularizatoare, *Tâlcuirea Liturghiei*, şi are de gând să continue cu tâlcuirea şi a altor părţi ale cultului ortodox. Tot Domnia Sa a început cu ajutorul studenţilor teologi să instruiască copiii de la unele şcoli primare din Sibiu în cântarea bisericească, pregătind generaţiile ce vin să participe activ la slujba Sfintei Liturghii, dând toţi credincioşii din biserică răspunsurile. Ideea aceasta şi îndemnul spre realizarea ei vin de la Înaltpreasfinţitul nostru Mitropolit, încă de acum câţiva ani. Ne bucurăm acum că se găsesc tot mai mulţi care să şi-o însuşească şi să lucreze pentru ea. Participarea activă la cultul divin e un deziderat al omului modern. Catolicii, al căror cult e astfel însuşit întrucât exclude cu totul pe laic din el, fac azi eforturi pentru modificarea cultului în vederea introducerii elementului laic la executarea lui.

Noi, care avem un cult care distribuie atât de sublim rolurile între preot şi laici, un cult care se cere executat de toţi, solidar, după rolul ce-l are fiecare, să ne astupăm urechile la cerinţele vremii?

La sfârşitul lunii acesteia se adună preoţimea ardeleană în Congres.

Ar fi un excelent prilej să se aducă această chestiune în discuţie. Dacă nu se va ajunge încă la schiţarea unui plan de acţiune sistematică pentru valorificarea maximă a cultului nostru, se va arunca cel puţin în inimi sământa unor extrem de utile preocupări.

„Aristocraţie sufletească"*

În aceste două cuvinte îşi rezuma acum câteva zile profesorul Simion Mehedinţi impresiile cu care a rămas de la *Congresul clerului din Bucureşti*. Domnia Sa spunea că:

> „la congresul preoţesc se simţea stăpânirea de sine a unor oameni care ştiu să vorbească de sus"; se simţea „o notă de înălţare peste vânturile şi valurile de toate zilele".

Haina bisericească are autoritate, împrumutată fiind chiar şi tinerilor. Iată un tânăr diacon, venit din fundul unui sat şi descălecat la mitropolie, cum păşeşte rar, cu cădelniţa în mână, în faţa Regelui, şi capetele tuturor se pleacă sub fumul de tămâie.

Cuvinte apropiate spunea vara trecută profesorul Nicolae Iorga despre întreg poporul românesc din Ardeal, crescut de preoţii Bisericii strămoşeşti. Căci ce alta este „dulcea omenie, clasica majestate", pe care o descoperă cel mai înţelegător şi mai plastic zugrăvitor al sufletului românesc, decât aceeaşi „aristocraţie sufletească" pe care o vesteşte acum, ca aparţinând preotului ortodox, cestălalt mare iubitor şi cunoscător al tainelor spiritului românesc?

---

* *Telegraful Român*, an LXXIX, nr. 85-86, 28 nov. 1931, p. 1. Semnat: *Diacon Dr. D. Stăniloae.*

În ce constă această aristocraţie sufletească, ce emană din Biserica Ortodoxă în preoţii ei şi de la aceştia trece în păstoriţii lor? Ea nu constă, fireşte, într-o dezinteresare faţă de vreo categorie de probleme mari sau mici, într-o apatie faţă de anumite necazuri şi bucurii ce agită viaţa lumii. Biserica noastră şi preoţii ei au îmbrăţişat în toate timpurile şi îmbrăţişează şi azi cu toată căldura toate aspectele şi toate problemele pe care le aduce curgerea vremii, jertfind din puterile sale pentru năzuinţele de fiecare dată ale neamului, „făcându-se tuturor toate", ca pe toţi să-i ţină strânşi la sânul ei. Astăzi, când marea criză economică la care asistăm coboară peste viaţa tuturor vălul mohorât al lipsurilor, al suferinţelor şi al tristeţii, slujitorii Bisericii palpită şi ei, nu atât de soarta lor şi a Bisericii, cât de soarta milioanelor de lipsiţi, şi stau alături şi contribuie cu toate puterile cu care-i împrumută Biserica, la vindecarea bolii ce bântuie peste toată omenirea. Preotul e aristocrat cu sufletul nu în sens peiorativ, că „nu se demite" să spele rănile fratelui căzut între tâlhari, indiferent din care categorie socială ar face parte, că se crispează într-un *nolli me tangere* în faţa mizeriei şi a suferinţei omeneşti. Aristocraţia sufletească, sau mai bine zis aristocraţia duhovnicească, pentru că e formată cu ajutorul Harului Duhului Sfânt, nu constă aşadar în închiderea sufletului faţă de anumite impresii şi griji, nu constă într-un suflet surd la anumite sunete ale vieţii, într-un suflet anchilozat, ciuntit. În această privinţă preotul e om ca toţi ceilalţi, şi Biserica vădeşte înţelegere promptă pentru toate problemele şi durerile timpului.

Dar ceea ce deosebeşte pe omul educat de Biserică, de oricare altul este raportul care se stabileşte între sufletul lui şi problemele vieţii. Pe când la omul care s-a depărtat de

Biserică fiecare problemă monopolizează întreg sufletul cu toate preocupările lui, luându-i stăpânirea de sine şi făcându-l inapt să judece prin comparaţie cu alte valori importanţa lucrului de care e vorba. La omul ce trăieşte sub suflul Harului din Biserică sufletul îşi păstrează în toate împrejurările supremaţia. Sufletul unui adevărat fiu al Bisericii nu uită când e impresionat de o nouă problemă socială, de alte multe lucruri şi probleme, şi din judecata aceasta comparativă îşi dă seama de relativitatea problemei prezente. În felul acesta el încadrează într-o ierarhie toate problemele şi ideile care vin să agite omenirea, ierarhie în vârful căreia rămâne stăpânitor sufletul cu funcţiile lui spirituale, urmând celelalte probleme în ordinea în care sunt mai înrudite cu el. În sufletul omului Bisericii s-a cristalizat peremptoriu un cadru armonic, în care orice nouă problemă îşi ia locul ce i se cuvine şi primeşte o soluţie ce decurge din integralitatea acelui cadru, dominat şi străbătut de tensiunea după spiritualizare. Omul bisericesc judecă fiecare problemă *sub species eternitatis* şi în raport cu universalitatea aspectelor vieţii. De aceea, Biserica, şi omul care şi-a performat personalitatea după spiritul ei, nu-şi pierde cumpătul, nu exagerează, nu se grăbeşte nervos şi nu trece dintr-o extremă într-alta. La toate acestea rămâne supus numai acela care se lasă absorbit întreg de fiecare problemă care se iveşte.

Iată de ce ţăranul nostru este un spirit echilibrat, ţinând măsura în toate şi rezistând îndemnurilor şi himerelor extremiste. Iată de ce astăzi, când toate categoriile sociale îşi strigă asurzitor şi violent durerile în congrese, preoţimea în congresul ei a dat o atât de grăitoare pildă de ţinută demnă şi stăpânită. Iată de ce astăzi, când apare firesc pentru orice breaslă să discute în întrunirile ei numai lipsurile materiale

de care suferă, preoţimea adunată la Bucureşti, mai mult ca oricând, manifestă grija principală pentru problema catehizării şi a misionarismului şi abia în al treilea rând se ocupă, ca de un mijloc, şi de problema salarizării. Pentru unii ar putea apărea această înşirare a problemelor pe ordinea de zi un anacronism sau un fariseism. Pentru cei care cunosc însă spiritul Bisericii, această înşirare este singura normală.

Şi spiritul acesta al Bisericii trebuie înţeles astăzi de toţi factorii cu răspundere. Mai ales astăzi, când din toate părţile omul nu culege decât îndemnuri la neascultare, la nerăbdare. E timpul ca oricine să înţeleagă că Biserica este singura instituţie de educaţie puternică în spiritul măsurii, al cumpătării şi al înţelegerii largi: în spiritul ordinii. Cerând această recunoaştere, ne unim glasul cu cel al *Părintelui Partenie*, preşedintele *Asociaţiei generale a clerului*, care tocmai acest lucru l-a cerut în cuvântarea de deschidere a congresului clerului.

Ne bucurăm că această recunoaştere a venit şi de această dată neîntârziat de la şeful guvernului, profesorul Nicolae Iorga. O vrem însă şi de la ceilalţi conducători ai destinelor neamului. Şi nu numai cu vorba, ci şi cu fapta. E singura satisfacţie pe care o doresc slujitorii altarului.

Sarasău!...*

Nume cu rezonanţe istorice, stârnind senzaţii de nenorociri fatale, de-acum ţi-ai câştigat pe vecie o celebritate proprie, precisă: o celebritate apocaliptică. În icoana ce ne-o vom face despre tine, primul plan îl va ocupa un drum de ţară cu băltoace de apă noroioasă, iar în marginea lui, în şanţul în care se scurg şi se depun toate murdăriile, vom privi cu groază trupul Domnului aruncat acolo de câţiva indivizi care se intitulează fii ai uneia din Bisericile lui Dumnezeu şi pretind că au făcut ceea ce au făcut spre mărirea Lui. Indivizi care sunt, pe lângă aceea, funcţionari ai statului român, iar unul, chiar prefect de Maramureş.

Dar ca să nu creadă nimeni că tabloul de mai sus e un produs al halucinaţiei, să citãm din raportul protopopului Mihail Muntean publicat în *Renaşterea* din 15 nov. 1931. După ce aminteşte că ortodocşii din *Sarasău*, trecuţi de la uniaţi, aveau în şcoala primară din localitate instalată de 3 ani o capelă pentru trebuinţele lor religioase, protopopul continuă textual că în dimineaţa de 6 nov. a.c. [1931],

* *Telegraful Român*, an LXXIX, nr. 89-90, 12 dec. 1931, p. 1. Semnat: *Diorates*.

„femei, bărbaţi, bătrâni ortodocşi şi greco-catolici au venit anunţând că în marginea drumului de ţară în Sarasău sunt risipite cele sfinte. Plângând cereau pedeapsa lui Dumnezeu asupra celor care au îndrăznit să-şi bată joc de casa lui Dumnezeu".

Iar mai departe:

„Procurorul a constatat, din depunerile martorilor, că primarul, notarul (evreu), preotul catolic din comună, din ordinul prefectului de judeţ, Flaviu Jurca, au dat capela afară, încărcând pe car toate cele sfinte, aruncându-le pe lângă drumul de ţară în curtea unui ţăran, şi o parte din vasele sfinte, potir, stea, antimis etc., pe jos, în casa unui ţăran. Sfântul Pristol a fost aruncat din drum peste gard, sfărâmându-se o parte din el; multe părţi, precum şi Sfânta Cuminecătură, au fost pierdute".

Din atmosfera înceţoşată a Maramureşului, care vuieşte înăbuşit de lupta angajată între puterile satanice, ce voiesc să-şi menţină şi mai departe tirania confesională şi socială asupra poporului, şi dorinţele de eliberare ale acestui popor, se înalţă din timp în timp câte o limbă de foc, denunţând ce se petrece acolo în adâncime şi fixând rezumativ în istorie natura acestei lupte şi mijloacele cu care se poartă.

Una din aceste limbi de foc, luminând şi caracterizând pregnant persecuţiile religioase contemporane din Maramureş, e şi *Sarasăul*.

În lumina lui vedem cum catolicismul n-a schimbat, unde a putut, nimic din mijloacele de luptă din veacul al XVIII-lea, sau din veacurile mai vechi ale istoriei sale. Cruzimea şi sacrilegiul caracterizează şi astăzi „misionarismul" catolic. Puterea politică a forţei brachiale este şi astăzi instrumentul cu care argumentează mai convingător „superioritatea" regimului său.

Cerem Bisericii Uniate să înceteze de-a mai sădi în fiii săi spiritul de ură confesională, care se ridică şi împotriva lui Hristos când îl întâlneşte în bisericile ortodoxe. Să înţeleagă odată că au apus timpurile Inchiziţiei şi ale „misionarismului" sistem Bukow. Se impune ca Biserica Uniată să-şi manifeste desolidarizarea de fapta de la Sarasău şi dezaprobarea gestului prefectului de Maramureş, aşa cum se cuvine: prin excomunicare. Altfel, declarăm, cu tot dreptul, fapta de la Sarasău, faptă a Bisericii Uniate.

Dar indiferent dacă Biserica Uniată îşi va înţelege sau nu această datorie elementară, va trebui ca guvernul să ia măsuri împotriva unui funcţionar al său, care crede că de aceea i-a fost dată puterea de prefect în Statul român, ca să o folosească pentru jignirea celor mai sfinte sentimente ale majorităţii locuitorilor acestui sat, pentru batjocorirea cea mai din urmă a Celui care este, pentru acest popor, însuşi Dumnezeu.

Cerem urgenta revocare a prefectului Flaviu Jurca şi pedepsirea lui aspră pentru această faptă incalificabilă.

De decepţiile acestea poate îl va mângâia maica lui, Biserica Uniată, care-i va pune, mai la urma urmelor, şi cununa de mărturisitor pe fruntea pe care şi-a săpat în prealabil Antihrist stigmatele sale.

Cazul arhiepiscopului din Praga*

Mare indignare a produs în lumea catolică fapta nunţiului papal, [*Pietro*] *Ciriaci*, din Praga, care a silit astă-vară pe octogenarul şi foarte veneratul arhiepiscop din Praga, [*Frantisek*] *Kordac*, să-şi subscrie demisia. În numărul din octombrie al revistei catolice germane *Hochland*, nunţiul e condamnat cu toată vehemenţa, deoarece a săvârşit fapta sa din motive josnice, pecuniare. Nunţiul nu era mulţumit să locuiască în palatul arhiepiscopal împreună cu arhiepiscopul ospitalier, ci ceruse un palat pe seama lui exclusiv. Şi pentru că nu erau bani, se stoarse de la popor prin tot felul de mijloace, obişnuite în Biserica Romei. Clericii care puteau aduna mai mult aveau promisiunea că vor fi distinşi. Astfel se cumpără pe seama nunţiului un palat în Praga şi o vilă la Karlsbad, cu 5 milioane de coroane. Ambele au fost împodobite cu un lux care a scandalizat întreg poporul. Acestea în criza de azi. Iar arhiepiscopul care nu a arătat prea mult zel „în vinderea de indulgenţe", şi-a primit pedeapsa.

„Mulţi dintre diecezani şi, nu printre ultimii, chiar cei mai fideli membri ai Bisericii se întrebară, cum e posibil ca un nunţiu să procedeze astfel cu un arhiepiscop",

* *Telegraful Român*, an LXXIX, nr. 89-90, 12 dec. 1931, p. 1. Semnat: *D.*

scrie autorul articolului din *Hochland*. Şi adaugă:

„În felul acesta se diminuează prestigiul funcţiei şi autorităţii episcopilor şi Bisericii, cu atât mai mult când o astfel de faptă stă în legătură cu pretenţii lumeşti de lux în timpul celei mai mari crize [...]".

Iar „un preot romano-catolic" semnează în revista protestantă *Die christliche Welt* nr. 22, 1931, un articol care e de-a dreptul un strigăt disperat după ajutorul dumnezeiesc şi după rugăciunea tuturor creştinilor de orice confesiune, ca să mântuiască Dumnezeu catolicismul de Curia Romană, ca papa să devină liber de camarila intrigantă care terfeleşte tot ce-i sfânt şi drept, care menţine în teroare şi spaimă mulţimea de ierarhi şi preoţi ai Bisericii Romane. *Ab omnibus Nuntiis Apostolicis (a Curia Romana) libera nos, Domine!* strigă deznădăjduit autorul articolului. El se roagă împreună cu „mulţi romano-catolici, care suferă şi cred" ca şi el, ca Dumnezeu să scape Biserica Apuseană de „ierarhia lumească *juris ecclesiastici*" şi să fie condusă de episcopii puşi de Duhul Sfânt „în *comunitatea frăţească* cu cel mai înalt frate al lor, cu papa"; „ca să nu mai poată depune un nunţiu apostolic niciun arhiepiscop, niciun episcop".

„Aerul ne-a devenit, spune, nouă, bunilor catolici, tot mai nesuferit, aici, în cuprinsul Bisericii Romane. Prin câte legi suntem împiedicaţi noi preoţii romano-catolici de la o pastoraţie vie. Nouă ne este gura închisă, dacă nu ne acomodăm spiritului din Roma. De aceea ne putem striga numai anonim durerea. [...] Eu, ca toţi bunii catolici, cred în papa, dar el trebuie eliberat de spiritul lumii; abia de mai există vreun alt Scaun Apostolic care să fi fost atât de învăluit şi de stricat de ce-i lumesc, cum a fost şi este şi azi Scaunul Apostolic din Roma."

Iată lucruri despre care *Unirea* nu scrie, pentru că e mai catolică decât *Hochland,* şi pentru că e prea atentă la ce se petrece la noi, ca să mai simtă pecinginile ce ies pe trupul catolicismului, ca manifestări ale unei boli, devenită cronică.

Căci dacă le-ar simţi, i-ar fi ruşine să ne mai arate cu degetul la cea mai mică greşeală. Şi totuşi, ar fi vremea să se dezmorţească şi sensibilitatea sa, încurajată de pilda fraţilor săi din altă parte, şi să vibreze puţin la umilirile pe care trebuie să le sufere ierarhii uniaţi de la nunţiul papal, ierarhi azi doar cu numele, căci în realitate nu sunt decât nişte biete slugi care tremură de ce-o fi gândind nunţiul.

Anul 1932

An nou!*

Am încheiat încă un ciclu de 365 de zile. În sufletul nostru, în viaţa lumii, şi-a filtrat substanţa de emoţii, de idei şi de fapte un alt ciclu multimilenar de clipe.

Analiza noastră fugitivă nu găseşte într-un an trecut decât un număr de zile. Dar sub imperiul obişnuinţei şi al unui instinct metafizic, cu toţii atribuim unui an şi o altă unitate decât aceea a unei sume, fie ea de zile sau de anotimpuri, de evenimente economice sau de capitole bugetare. Un an este pentru toţi o fiinţă, născând succesiv din străfundurile realităţii, sortit să reveleze lumii noi aspecte ale acelei realităţi, să deschidă noi drumuri pentru fiinţele ce-i succed, asemănătoare lui. Un an nu este numai suma momentelor trăite de omenire în răstimpul unei rotaţii a pământului în jurul soarelui, în compoziţia lui nu intră numai elemente sufleteşti şi fizice, ci el vine cu o anume conformaţie, plin de anumite intenţii de dincolo de lumea văzută şi simţită; intenţii care au un rol precumpănitor la extragerea şi formularea în evenimente, a materialului fizic şi sufletesc din lume. E ceva într-un an care depăşeşte empiricul: un an este plămădit din metafizic şi fizic, din eternitate şi vremelnicie.

---

* *Telegraful Român*, an LXXX, nr. 1-2, 1 ian. 1932, p. 1. Semnat: *Diorates*.

De aici fiorul cu care aşteptăm anul nou. Oare cu ce intenţii se apropie de noi noul sol al veşniciei? Ce plenipotenţă a primit de la Stăpânul anilor? Ce mişcări va răscoli în sânul lumii empirice, cum le va coordona şi în ce direcţie va trasa liniile anilor viitori? Anul trecut, continuând pe cel anterior, a răscolit şi mai mult antitezele în viaţa economică şi spirituală, intensificând dureros criza materială şi morală. Va continua anul care vine pe aceeaşi linie? Toţi dorim să nu fie acesta cazul.

Dar, dacă totuşi acesta va fi, noi, încrezători în înţelepciunea planurilor divine, vom căuta ca şi din aceste împrejurări să scoatem maximum de folos duhovnicesc pentru obştea creştinească.

Dovezi mai noi – „apostolia" iezuiţilor şi franciscanilor între români –

Conducătorii greco-catolicilor români pretind că Biserica lor continuă a fi veritabilă instituţie naţională românească şi fac pe indignaţii şi supăraţii de câte ori cineva îndrăzneşte a se îndoi de acest caracter mereu dezminţit prin atitudinea fruntaşilor acestei Biserici.

Dovezi mai noi şi lămuritoare, despre felul şi chipul în care Biserica Greco-Catolică promovează scopuri opuse intereselor naţionale româneşti, ni le serveşte tocmai foaia mitropoliei blăjene, în numărul din urmă (din 19 decembrie 1931), unde, într-un moment de sinceritate, mărturiseşte:

> „Mai nou, conducătorii Bisericii Greco-Catolice [...] au adoptat în Biserica lor şi *Congregaţia Părinţilor Asumpţionişti*, [...] iar în ultimul timp, în cadrele Bisericii Răsăritene unite cu Roma, pe *părinţii iezuiţi* şi pe *părinţii Ordinului Franciscan*".

Delicios de tot! Când state mari şi puternice au făcut atât de dureroase experienţe cu admiterea iezuiţilor în mijlocul paşnicilor cetăţeni, încât la urmă guvernele s-au simţit îndemnate să expulzeze primejdiosul ordin călugăresc, iată

* *Telegraful Român*, an LXXX, nr. 3-4, 9 ian. 1932, p. 3. Nesemnat.

că „părinţii iezuiţi", rău compromişi chiar în ţări catolice, sunt primiţi şi ocrotiţi în ţara noastră ortodoxă *prin intermediul conducătorilor Bisericii Greco-Catolice Române!*

Alta. Din coloanele aceluiaşi ziar, şi în legătură cu „părinţii" celuilalt ordin călugăresc, al franciscanilor, alţi dezmierdaţi porniţi în câmp de „apostolat", aflăm că totul se face pentru a li se asigura durata în mult răbdătorul pământ al României întregite. Mărturisirea confraţilor de la Blaj este adorabilă în indiscreţia sa şi merită s-o reproducem:

> „S-a făcut (aşa se spune în *Unirea*) cum s-a putut, înlăturând dificultăţile ce se opuneau, şi în 4 octombrie 1930 [...] s-a inaugurat un cuibuşor pentru formarea viitorilor preoţi franciscani de rit oriental. Nu s-a făcut nici cel mai mic zgomot, nici cel mai mic alai bătător la ochi, n-au ştiut decât cei în drept şi un cerc restrâns de binevoitori, atunci când s-a deschis la Oradea *Colegiul Serafic român-unit*; [...] casa unde e instalat Colegiul, se datorează munificenţei marelui bărbat al vremurilor, dr. Valeriu Traian Frenţiu, Episcop de Oradea".

Noua misiune orientală a Romei papale se prezintă „umilă" ca început; dar influenţa „mântuitoare" a părinţilor călugări iezuiţi şi franciscani este pe drum de a se răspândi când „mari bărbaţi ai vremurilor" vor contribui, desigur, cu munificenţele, discrete şi mai pe faţă, pentru a putea opera, în ţara „schismaticilor", cât mai *concret*, cum ar zice patronul acelor „părinţi", ziarul *Unirea*.

Şi astfel, problema se clarifică (dacă mai trebuie):

Biserica Greco-Catolică Română, *în completă dependenţă de scopurile politice ale scaunului papal*, formează un permanent pericol pentru nou alcătuitul stat românesc, ceea ce o ştiu toţi înţelegătorii purtători de răspundere pentru viitorul acestui stat.

Cu şi mai multă râvnă!

E un fapt ce nu se mai poate constata, că pe întinsul ogorului de suflete lucrătorii tocmiţi de Stăpânul lui mişună mai vioi în anii din urmă, desţelenindu-l cu râvnă şi încredinţându-i sămânţa tot mai din belşug. Astăzi mai sunt puţini preoţi care să nu propovăduiască în fiecare duminică sau sărbătoare, iar numărul celor ce caută prilejuri cât mai dese şi forme cât mai potrivite de a trezi şi încălzi viaţa religioasă a păstoriţilor creşte cu fiecare zi. Cred că nu păcătuiesc prin exces de optimism afirmând că vremea care vine ne apropie tot mai mult de tipul ideal de preot, care este, în toate momentele conştiente ale vieţii lui, preot, adică *învăţător* trimis de Dumnezeu, *slujitor* al tainelor lui Dumnezeu şi *conducător* al vieţii sufleteşti, reprezentând pe Dumnezeu. Am impresia, continuu verificată de observaţie, că în sufletul preotului de azi, *conştiinţa de preot*, conştiinţa că el ţine în mijlocul oamenilor locul lui Hristos, mijlocitorul între Dumnezeu şi lume, tinde să devină o stare permanentă, alungând, e drept, cu multă luptă şi zbucium, conştiinţa de om obişnuit, fără obligaţii speciale şi cu toate libertăţile de sens peiorativ.

---

* *Telegraful Român*, an LXXX, nr. 5-6, 16 ian. 1932, pp. 1-2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

Procesul acesta e înteţit cu multe din sugestiile vieţii de după război, iar cele mai importante sunt propaganda neobosită a agenţilor sectari şi o sete după cuvântul dumnezeiesc, cum nu a mai existat de multă vreme, păşind alături cu însălbăticirea relaţiilor dintre oameni şi cu înstrăinarea de Biserică şi de bunele deprinderi de dinainte de război; într-un cuvânt, perspectiva sumbră pentru preot de a vedea mărindu-se golul în jurul său, unii credincioşi nefiind satisfăcuţi în setea lor religioasă, alţii neavând înţelegere pentru valorile religioase. Iar ca un corolar al acestora, tot mai scăzuta atenţie din partea clasei intelectuale şi a conducătorilor Statului, care socotesc că preoţimea nu constituie o categorie „esenţială", adică indispensabilă în viaţa naţiunii.

Toate acestea, şi mai ales subţierea salariilor până la derizoria sumă de 1 500 de lei lunar, care nu mai e decât un simbol de salarii, ar fi descurajat oricare altă categorie de slujbaşi într-atât, încât s-ar fi cufundat cu totul în somnolenţa deznădejdii, când nu şi-ar fi putut găsi alte ocupaţii. În preoţime însă, aceste împrejurări împovărătoare au înviorat gustul de luptă, şi-au înzecit puterile de rezistenţă, aducându-i aminte de Harul dumnezeiesc ce lucrează prin ea şi de misiunea ei de a fi continuu jertfă de curăţire a lumii. Căci nimic altceva nu poate fortifica atât de mult încăpăţânarea de a nădăjdui în Domnul şi de a crede în rosturile jertfei tale (şi implicit de a birui în Domnul) decât evidenţa că la oameni nu mai e nicio nădejde şi că nu mai poţi afla la ei nicio înţelegere.

„Îţi este de ajuns harul Meu, căci puterea Mea se desăvârşeşte în slăbiciune" (2 *Corinteni* 12, 9).

Consideraţiile acestea nu ne pot însă dispensa, desigur, de noi şi noi îndemnări reciproce. Cei care sunt mai avansaţi în lucrarea lor fac bine dacă împărtăşesc şi celorlalţi învăţăturile şi sugestiile dobândite, înaintând ei înşişi mai departe în noile orizonturi ce se deschid muncii lor. Şi împărtăşirea aceasta se poate face în conferinţele preoţeşti, dar şi în foaia aceasta, care poate deveni şi mai mult o arhivă documentară şi un izvor de inspiraţie pentru lucrarea pastorală. Iată de pildă comunicarea părintelui protopop Stoicanea despre „Şezătorile biblice", organizate de sfinţia sa, care sunt sigur că va servi multor preoţi drept îndemn de imitaţie, deşi ar fi de dorit ca aceste şezători să nu fie nici ca titlu, nici ca program, numai biblice, ci în general religioase.

Şezători din acestea se ţin de altfel în multe locuri cu Ostaşii Domnului. Activitatea ce se desfăşoară bunăoară în Sibiu la aceste şezători e deosebit de apreciabilă. Cu toate acestea, sunt recomandabile şezătorile generale, pentru că toţi credincioşii sunt chemaţi să asculte cât mai des cuvântul dumnezeiesc şi să cultive virtuţile creştineşti. Ostaşii se deosebesc doar prin aceea că iau asupra lor îndatorirea de a fi mai intransigenţi în împlinirea datoriilor faţă de Biserică, formând prin aceasta o gardă de onoare în jurul Bisericii şi un aluat bun în obştea credincioşilor.

Dar asupra cultivării ostaşilor în sensul acesta şi asupra raporturilor lor cu preotul pe de-o parte şi cu ceilalţi credincioşi pe de alta, ar fi de clarificat multe lucruri. Şi cu siguranţă că aceste clarificări ar împrăştia neînţelegerile cu care întâmpină mulţi această *mişcare* în Biserica românească.

O atenţie cu mult mai serioasă ar trebui dată *Societăţii „Sfântul Gheorghe"*. În destule locuri însă, ea nu înseamnă decât o încadrare în formalităţile votului, comitetului şi a

altor practici de societate, a petrecerilor şi a jocului flăcăilor şi fetelor. E şi aceasta ceva, pentru că în felul acesta se mai civilizează raporturile dintre tineri, deşi poate că ar trebui să ne atenuăm bucuria cu regretul că aceste practici au omorât unele din tradiţiile aşa de frumoase ale acestor raporturi. Dar Societatea nu a fost întemeiată numai de dragul introducerii acestor practici ale sufragiului universal. Preotul, care e în fruntea ei, trebuie să caute să amestece în toate manifestările tineretului o notă religioasă, inspirându-se în privinţa aceasta din tradiţiile satului nostru care, toate, de orice natură ar fi, au în ele amestecată Biserica, pe Dumnezeu, pe preot, pe sfinţi etc. Aşteptăm şi în chestiunea aceasta comunicări şi sugestii din experienţa preoţilor activi şi buni observatori. În orice caz, trebuie să ne ferim să absorbim toate celelalte aspecte şi preocupări ale vieţii flăcăilor în aspectul pur religios. O asemenea exagerare şi un asemenea exclusivism (propriu sectelor), pe lângă faptul că trădează o condamnabilă neînţelegere pentru formele de viaţă ale neamului şi atentează la spiritul lui, mai prezintă şi pericolul că naşte cealaltă exagerare, mai curând ori mai târziu.

Dar pe lângă aceste forme publice de propovăduire, nu trebuie neglijate nici prilejurile particulare. Mai mult, poţi lucra asupra inimii omului în convorbiri particulare, când se stabilesc legături directe între suflete, când simţi că între tine şi omul cu care vorbeşti se stabileşte o prietenie care-l va face să te înţeleagă mai bine ca şi când te ascultă din public. Nu e vorba ca tot momentul în care convii cu oameni să-l umpli întreg numai cu povestiri şi explicaţii religioase. Aceasta nici nu se poate, având şi tu alte trebuinţe, dar nici nu poate duce la bune rezultate, ci în convorbirea liberă să introduci în mod neartificial şi un episod religios. Sunt, desigur, momente deosebit de potrivite pentru convorbirea şi povestirea religioasă, de exemplu în casa bolnavilor, când nu sunt prea greu bolnavi; acolo, de obicei, de câte ori merge preotul e lume mai multă; de asemenea ori de câte ori se abate peste o casă un eveniment deosebit de bucurie sau de durere.

Nu trebuie neglijaţi nici copiii. Se cuvine ca preotul să restabilească, acolo unde a dispărut vechea prietenie între el şi copii, ca aceştia de câte ori îl văd să se apropie cu bucurie de el şi să-i sărute mâna. De câte ori nu poţi aduna într-o plimbare prin sat trei-patru copii pe care să-i duci acasă cu tine, să le arăţi vreun joc, să-i înveţi vreo deprindere bună, vreun cântec religios, să le povesteşti ceva religios! Aici poate fi de mare folos preoteasa, iar copiii preotului să nu trăiască în izolare faţă de ceilalţi copii din sat.

În general, idealul spre care trebuie să tindă fiecare preot este: să fie în toate momentele vieţii sale preot; ori de slujeşte în biserică, ori de călătoreşte cu cineva, ori de lucrează la ceva împreună cu alţii. Niciodată să nu-l părăsească această conştiinţă. E singurul mijloc care îi aduce şi stima şi dragostea oamenilor, dar şi răsplata dumnezeiască.

Două cărţi preţioase*

I. Sfântul Macarie Egipteanul, *Omilii duhovniceşti*, traducere din greceşte de preotul *Cicerone Iordăchescu*, Chişinău, 1931. Puţine cărţi s-au bucurat în trecutul creştinismului de atâta vază şi de atâţia cititori, ca această carte, care prin munca profesorului de la Chişinău devine astăzi accesibilă şi cititorului român. Ea, împreună cu încă două-trei, stau la începutul curentului mistic care s-a continuat mai ales în lumea monahală, necurmat până în zilele noastre. Noţiunile şi imaginile din ea s-au încetăţenit definitiv în experienţa, în cugetarea şi în limbajul cercurilor care s-au putut apropia mai mult de ceea ce constituie miezul creştinismului răsăritean. Nu este o carte de speculaţie teologică asupra unor dogme privite în sine: nu se ocupă nici cu raportul celor trei Persoane din Sfânta Treime, nici cu unirea ipostatică, nici cu natura Tainelor. Şi totuşi, întreg sistemul învăţăturilor creştine îl vei întâlni în ea, însă actualizat în experienţe sufleteşti. Harul şi lucrarea lui în om, starea omului dinainte de cădere şi după îndreptare, viaţa lui după învierea cea de apoi, nu mai sunt în această carte

* *Telegraful Român*, an LXXX, nr. 5-6, 16 ian. 1932, pp. 4-5. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

teze obiectiv-externe, de care luăm cunoştinţă intelectual şi din care mintea noastră se chinuie să înlăture contrazicerile, ci toate sunt un unic proces sufletesc surprins de lumina introspecţiei în diferitele lui faze. Un proces sufletesc care urcă, dacă ştii să-l alimentezi, până la treptele de sus ale stărilor mistic-extatice, în care sufletul câştigă desăvârşita linişte, cufundat în lumina dumnezeiască.

Şi toate acestea sunt descrise numai în imagini şi comparaţii istorice sau din natură şi într-un stil uşor, popular chiar. E adevărat că în originalul grecesc frazele sunt enorm de lungi şi foarte nerotunjite. Traducătorul român însă (şi aceasta e un merit) a ştiut să le împartă, să le rotunjească, rămânând totuşi deplin ataşat sensului frazelor greceşti şi dându-ne chiar o traducere cum nu se poate mai literală a cuvintelor. Cartea aceasta, oferind într-o formă atât de accesibilă experienţe şi cugetări atât de adânci şi de permanent sufleteşti, este o carte necesară în primul rând pentru fiecare preot. Este un ferment de bogată viaţă religioasă şi un tezaur de motive şi chiar de pasaje pentru predici. O carte din care trebuie să guşti mereu câte puţin, ca din Sfânta Scriptură.

II. *Contribuţii la revizuirea Liturghierului român. Proscomidia. Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur. Studiu şi text* de preotul *Petre Vintilescu*, Bucureşti, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, 1931. E puţină vreme de când apariţia broşurii *Tâlcuirea Sfintei Liturghii*, a părintelui dr. N. Terchilă, a provocat oarecare discuţie în jurul unor acte rituale de la Utrenie şi Liturghie. Mi se pare că discuţia s-a înfundat fără niciun rezultat, rămânând doar speranţa că rezultatele vor fi aduse de broşura *Despărţământului preoţesc de la Braşov*. Iată că între timp apare o carte care dă răspunsuri la între-

bările părintelui protopop Stoicanea şi va face să întârzie, cred, apariţia broşurii de la Braşov. Pentru că studiul părintelui profesor Vintilescu pune problema cu mult mai larg şi operează cu un material documentar cu mult mai vast decât s-a obişnuit până acum la noi în asemenea chestiuni. Părintele Vintilescu pune problema revizuirii şi unificării pas cu pas atât a îndrumărilor tipiconale din *Liturghier*, din punct de vedere al cuprinsului şi al limbii lor, cât şi a limbii rugăciunilor şi ecteniilor liturgice. Şi aceasta, folosind vreo 46 de Liturghiere greceşti, slavone şi româneşti. Propunerile sfinţiei sale în privinţa instrucţiunilor tipiconale sunt aproape toate juste, având în vedere când le face fie consimţământul majorităţii *Liturghierelor* greceşti şi româneşti, fie praxa generală liturgică, neînscrisă până acum în vreun *Liturghier*, fie, în sfârşit, sensul respectivului moment liturgic. În privinţa aceasta sunt deosebit de interesante consideraţiile introductive asupra unor chestiuni cum sunt: *mirida pentru îngeri, mirida pentru ctitori, Troparul Ceasului al 3-lea* cu stihurile respective, intercalat în cursul marii rugăciuni euharistice, *pomenirile din timpul Axionului* etc.[1] Desigur că asupra multora din propunerile părintelui Vintilescu s-ar mai putea discuta. Dar în primul rând trebuie observat că sfinţia sa nu se prezintă în ipostaza de inovator, ci în aceea de conservator, sau mai bine zis de

[1] În treacăt fie zis, întrebarea părintelui protopop Stoicanea despre timpul căditului la citirea *Apostolului*, va găsi răspunsul că niciun *Liturghier* nu porunceşte acest cădit înainte de citirea Apostolului sau în vreme ce se cântă Aliluia, pp. 35-36. De acord este şi *Liturghierul* nostru (Sibiu, 1902) care de altfel nu determină în care din aceste două momente ultime se va cădi, p. 80.

restaurator al îndrumărilor tipiconale; iar în al doilea rând, că cel care va vrea să discute în jurul acestor chestiuni trebuie s-o facă pe baza unui tot atât de bogat, sau şi mai bogat material documentar. În general, studiul acesta e important pentru toţi preoţii şi teologii, pentru că îndeamnă la meditaţie asupra ritualului liturgic şi deschide largi perspective de studiu şi de gândire. De aceea, această carte nu trebuie să lipsească din casa niciunui preot.

Nu tot atât de conservator se arată părintele Vintilescu în propunerile de revizuire a limbii liturgice. Din motivul acesta, dar şi din acela că pentru ridicarea de obiecţii pe acest tărâm nu se mai cere colaţionarea unui material vast, ci numai puţină greacă şi puţin simţ de-al limbii bisericeşti, aici poate să-şi spună cuvântul lume mai multă. E drept că multe dintre corecturile părintelui Vintilescu sunt şi aici juste, pentru că, pe lângă faptul că traduc mai fidel cuvintele echivalente greceşti, se încorporează perfect în spiritul limbii bisericeşti, fără a produce impresia de împestriţare cu neologisme. Aşa este de exemplu: *„har şi dar"* în loc de *„dar şi milă"*, *„harul şi milostivirea"* în loc de *„darul şi îndurările"*, *„preoţime şi diaconime"* în loc de *„preoţie şi diaconie"* (pentru ceata de persoane) etc. Multe din aceste corecturi nu sunt propriu-zis inovaţii, ci le întâlnim în unele *Liturghiere* ca introduse deja, mai ales în cel de la Bucureşti, anul 1887 şi cel de la Sibiu, anul 1902 (deşi pe acesta din urmă autorul uită aproape sistematic să-l amintească în note, ca având deja expresiile pe care le propune sfinţia sa). Aşa sunt de exemplu: „*datorita* închinăciune" în loc de „*datornica* închinăciune" (v.105 - s.79), *„cuvioşie"* în loc de *„cuviinţă"* (v.105 - s.79), „rugăciune *stăruitoare"* în loc de „rugăciune *cu osârdie"* (v.110 - s.82) etc.

Ştiinţa sa propune însă şi corecturi dintre care unele nu-mi par tocmai potrivite, fie pentru că nu redau exact sensul cuvântului grecesc, fie pentru că nu se încadrează perfect în spiritul limbii biericeşti, fie pentru că sunt de prisos, expresiile vechi fiind destul de bune. Astfel, nu e tocmai potrivit cuvântul *„cuget"* din rugăciunea de dinainte de Evanghelie, ca echivalent al cuvântului grec *„dianota"*; expresia întreagă sună: *„ochii cugetului"*; eu propun *„ochii minţii"* ca fiind mai potrivită în context şi ca sens al cuvântului grecesc. Se ştie că în româneşte termenul *„cuget"* are mai mult înţelesul de „conştiinţă morală" (v.107 - s.80). Nu înţeleg, apoi, de ce părintele Vintilescu susţine să înlocuim cuvântul *„Atotţiitor"* cu *„Atotstăpânitor"* în toate locurile unde textul grecesc are *„Pantocrator"*? Doar cuvântul acesta grecesc înseamnă *„Atotţiitor"*, şi apoi e atât de obişnuită urechea noastră cu termenul *„Atotţiitor"*. În orice caz, corectura e cel puţin de prisos. Mai potrivit este, apoi, *„evlavie"* (s.73) decât *„bună cucernicie"* cum propune v.98, pentru cuvântul grecesc *„eulabeia"*. Cu totul neromâneşte sună expresia *„pentru bună întocmirea aerului"* în loc de *„pentru bună linişteа văzduhului"*, chiar dacă redă mai fidel grecescul *„eucrasia"*. Noi înţelegem perfect ce vrea să zică *„bună liniştea văzduhului"* şi uzul bisericesc al expresiei i-a dat o nuanţă care depăşeşte înţelesul pur astronomic al expresiei *„bună întocmirea aerului"*. De prisos este înlocuirea expresiei *„ca să ne izbăvim noi de tot necazul"* cu *„ca să fim noi izbăviţi de tot necazul"*. Mai potrivită este expresia *„a făcut fără prihană calea mea"* (s.56) decât cea pe care o adoptă v.77 *„a pus neprihănită calea mea"*. Cred că ar fi fost mai bine ca părintele Vintilescu să evite pretutindeni cuvântul *„conştiinţă"*, care e un neologism, şi să prefere cuvântul *„cuget"* (v.115, 140). De prisos ne pare schimbarea lui: *„cu pace"* cu traducerea *„în pace"*; de asemenea, schimbarea lui *„apără, miluieşte şi ne păzeşte"* cu *„apără-ne, miluieşte-ne şi ne păzeşte"*. Justă e înlocuirea expresiei *„plinirea bisericii Tale păzeşte-o"* cu *„biserica Ta păzeşte-o întreagă"*; aici, într-adevăr, expresia veche nu se mai înţelege.

Mă opresc aici cu observaţiile mele. Ca să fiu complet, ar trebui să mă extind încă mult. Din cele de mai sus se poate vedea cât de vastă şi cât de delicată, în acelaşi timp, e problema revizuirii *Liturghierului*. Pentru familiarizarea cu datele acestei probleme, cartea aceasta e de dorit să ajungă în mâna tuturor.

Apărătorii „Statusului catolic" ardelean*

S-a găsit (ce nu se găseşte în binecuvântata noastră ţară) un deputat român în *Cameră*, pe deasupra faţă bisericească, profesor la o academie teologică greco-catolică, părintele de oarecare celebritate, *Dumitru Man*, care s-a hotărât să ia apărarea *Statusului catolic* împotriva intereselor obşteşti ale ţării şi ale Statului Român de astăzi.

Preotul Man face declaraţii în ziarul *Keleti Ujsag*, care, alături de alte gazete ungureşti, în mare parte *necatolice*, desfăşoară nepedepsit cea mai învederată agitaţie şovinistă, afectând că susţine *„drepturi bisericeşti"*, spre a putea cu atât mai ales înfăţişa organele statului nostru ca mari duşmani ai libertăţii minorităţilor.

Să ascultăm declaraţiile părintelui Man:

„Pe scurt, zice sfinţia sa, averea *Statusului* este a Bisericii. Punerea în discuţie a acestei probleme, respectiv a dreptului de proprietate, este egală cu o totală răsturnare pe trei sute de ani retroactiv a sistemului de drept de proprietate. Căci dacă luăm ca bază faptul că averea *Statusului* a fost cândva a statului, am putea să punem în discuţie şi *proprietăţile Bisericilor Uniată şi Ortodoxă*, căci şi-ale acestora provin

* *Telegraful Român*, an LXXX, nr. 7-8, 23 ian. 1932, pp. 1-2. Nesemnat.

îndeosebi din donaţii regale. (Donaţii pentru eparhiile *greco-catolice*, dar nicidecum pentru cele ortodoxe. *Red.*)

Starea juridică a chestiunii este, prin urmare, că statul nu are niciun drept de amestec în afacerile *Statusului*, şi dacă totuşi guvernul găseşte o *bază juridică*, pe acest temei ar trebui să confişte nu numai averea *Statusului* (catolic), ci şi pe cea a Bisericii Ortodoxe. Căci ambele Biserici, cu puţine deosebiri de formă, au aceeaşi organizare."

Câte afirmaţii, tot atâtea mistificări!

Problema *Statusului catolic* din Ardeal este lămurită, din perspectivă istorică şi juridică, prin lucrările publicate de un distins şi muncitor profesor universitar de la Cluj.

Astăzi, pe temeiul acestor lucrări, se ştie că:

- *Statusul catolic* unguresc din Ardeal deţine, *fără îndreptăţire legală*, o avere formată din diferite fundaţii publice, venitul cărora este folosit şi pentru întreţinerea aşezămintelor romano-catolice puse în serviciul idealului politic unguresc;
- nici foştii regi ai Ungariei, nici guvernele, nici parlamentele lor *n-au recunoscut Statusul catolic* ardelean, ci l-au tolerat, în mod provizoriu, statornicind că *Statusul catolic* este numai *uzufructuarul*, nu proprietarul averilor asupra cărora s-a înstăpânit;
- patronul acestor averi nu era deloc Vaticanul, ci *Regele*; Vaticanul de altfel n-a aprobat organizarea *Statusului*, căci pretinsa lui „autonomie" s-a metamorfozat astăzi în altceva, care e mult mai mult decât autonomie; dovadă despre aceasta ne slujeşte faptul că instituţia se află acum sub conducerea supremă a *episcopului romano-catolic de la Alba-Iulia*; Regele ţării este înlăturat de la patronatul avut; cu atât mai

vârtos sunt daţi la o parte alţi reprezentanţi ai statului; dacă-i vorba despre „statul în stat", el are să „admire" fără controlul care ar putea fi şi supărător [...].

Iată ce fel de instituţii, despre care se constată că încalcă drepturile statului, sunt luate în apărare de oamenii Blajului (alături de presa şovinistă maghiară) împotriva tuturor intereselor româneşti!

Să vedem dacă guvernul va avea energia de a lua în apărare interesele statului. Ori vor avea efect decoraţiile papale.

De problema „statului în stat" ne vom mai ocupa.

Catolicismul: mască şi unealtă a iredenţei maghiare*

Cartea profesorului *Onisifor Ghibu*: *Statul romano-catolic ardelean*[1], apărută la sfârşitul anului trecut, ca referat al unei comisii instituite de Ministerul Instrucţiunii şi al Cultelor pentru cercetarea problemei în chestiune, a produs o vâlvă generală. Bazat pe un bogat material istoric, Domnia Sa confirmă din nou rezultatele la care ajunsese în studiile anterioare privitor la aceeaşi chestiune: *Statul romano-catolic ardelean* nu a avut niciodată o existenţă legală, nici în era maghiară şi cu atât mai puţin în cea română. El a rămas (de pe la 1848) mereu într-o fază de constituire, neajungând să-şi dea un statut pe care să i-l aprobe ministerul. Numai prin subterfugii şi fraude a pus mâna (la 1873) pe averile care înainte erau în grija unei comisii din sânul guvernului ardelean. Dintr-un motiv sau altul, statul ungar tolera acest provizorat tulbure, dar şi-a spus în diferite rânduri cuvân-

* *Telegraful Român*, an LXXX, nr. 9-10, 30 ian. 1932, pp. 1-2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae*.

[1] Onisifor GHIBU, *Un anahronism şi o sfidare: Statul romano-catolic ardelean. Studiu istoric-juridic, însoţit de concluziile Comisiunii istorico-juridice privitoare la desfiinţarea Statului catolic*, Cluj, 1931, XXX + 466p; cf. Pr. Mircea PĂCURARIU, „Ghibu Onisifor", în: *Dicţionarul Teologilor Români*, p. 201 (*n. ed.*).

tul, că aceste averi sunt proprietate de stat şi statul catolic nici după ce se va constitui nu va căpăta alt drept decât să aibă oarecare cuvânt în administrarea de către guvern a acelor averi.

Dar, dacă subterfugiile şi fraudele statului romano-catolic şi-au avut în Monarhia Austro-Ungară o frână în vigilenţa organelor conducătoare de stat, care aminteau în tot momentul statului catolic că n-au uitat că aceasta e o stare de provizorat şi care, chiar şi în această stare de provizorat, aveau grijă cu sfinţenie să nu fie nesocotite drepturile de control ale Regelui ca patronul şi proprietarul averilor în chestiune, în statul român subterfugiile şi falsurile nu şi-au mai avut nicio limită. Acum statul romano-catolic se declară cu totul autonom, nemaiţinând seama de dreptul de aprobare şi de control al Regelui şi declarându-se stăpân peste averile şi şcolile care sunt proprietatea statului succesor.

Şovăielile, dibuirile şi lipsa de curaj a forurilor noastre conducătoare, pe de-o parte, îndrăzneala neruşinată, viclenia şi batjocura cu care am fost trataţi ca stat de către conducătorii statului catolic, pe de alta, sunt dezvăluite în lumina documentelor, pas cu pas, de dl O. Ghibu. Propaganda antiromânească la Vatican, la Geneva, în şcolile minoritare, în organizaţiile tineretului, toată organizată de acest stat catolic, duşman de moarte al statului român, cu banii fundaţiilor care sunt de drept ale statului român, e descrisă în toată proporţia şi grozăvia ei. O vastă organizaţie, cu faţadă catolică şi cu mulţi membri îmbrăcaţi în uniforma clericală-catolică, lucrează sistematic, tenace, cu ură nepotolită, în toate chipurile, chiar sub ochii noştri, împotriva noastră. Şi acum concluziile fireşti ale cărţii: statul acesta romano-catolic neexistând legal, nu e nevoie de o desfiinţare a lui, ci pur şi simplu de o interzicere de a se mai manifesta. Statul român să-şi preia fără nicio formalitate procesuală averile şi şcolile uzurpate de numita pseudo-organizaţie. Bunurile acelea să fie afectate în parte, după natura lor, de o comisie de specialişti ai Bisericii Catolice, Universităţii din Cluj şi statului român. În special Universitatea din Cluj trebuie să-şi primească biserica ce i-a aparţinut, ocupată acum de *Piarişti* şi *Fondul de studii.*

Trebuie să remarcăm, ca pe un fapt vrednic de laudă, că aceste concluzii au fost iscălite şi de cei doi membri greco-catolici ai comisiei, instituită de Ministerul Instrucţiunii şi Cultelor, de domnii profesori universitari Victor Onişor şi Alexandru Borzea, care au intervenit în repetate rânduri pentru soluţionarea în acest sens a problemei statului romano-catolic. Din cartea dlui Ghibu se vede că şi alţi bărbaţi de seamă greco-catolici sunt alături cu toată suflarea românească în această chestiune; aşa domnii Victor Bianu, Eugen şi Emil Haţegan, Romul Boilă etc. Întreaga studenţime, greco-catolică chiar, cere alături de toată studenţimea clujeană ceea ce se cere în această carte.

Întrebarea este acum: oare va avea guvernul actual energia necesară să sfârşească cu acest stat în stat? Tare ne este teamă că puterile oculte care au silit guvernele trecute la atâtea grave abdicări când cu *Legea cultelor* şi a *Concordatului,* ba chiar în chestiunea statului catolic, au şi intrat în acţiuni puse în mişcare de conducătorii ungari catolici. Dl Laurenţiu Oana, senatorul de Năsăud, şi dânsul greco-catolic, e în măsură să denunţe într-un număr recent al ziarului *Universul* presiunea începută de Vatican asupra guvernului, în sensul ca acesta să consimtă a face din această problemă, de pură gestiune administrativă, o afa-

cere diplomatică. Domnia Sa se întreabă, ce alt rost pot avea cele 3 decoraţii trimise chiar acum de papa dlui D. Ghica, dlui Argentoianu şi dlui Pangal, când este ştiut că cel puţin cei din urmă au convingeri şi credinţe pentru care nu pot fi decoraţi chiar de papă. Cu siguranţă că dacă Vaticanul, adică ungurii din Ardeal prin Vatican, vor reuşi să mute chestiunea pe planul tratativelor diplomatice, statul catolic va câştiga un prestigiu pe care nu-l are: acela de personalitate legală, cu drepturi, din care statul nostru nu poate decât cu mare oboseală să rupă vreo fărâmă. Vom face şi din acest prilej, de a ne valorifica drepturile noastre, un prilej de a le pierde şi de a ne umili.

Dar pe papă, care susţine totdeauna pe duşmanii noştri, care se interpune pentru fraudatori şi falsificatori, care se face apărătorul tuturor cauzelor nedrepte, cum îl denunţă chiar greco-catolicii, îl vor mai numi „părinte" aceşti sărmani fraţi ai noştri, ajunşi copiii maşteri ai celui ce-i străin de aspiraţiile lor?

Nu ar fi momentul, lăsându-se purtaţi de căldura ce ne învăluie împreună pentru aceeaşi cauză, să-i trimită salutul de adio „scumpului părinte", lăsându-l să se îmbrăţişeze netulburat cu ungurii?

Acţiunea noastră*

În numărul trecut al acestei foi, s-a blamat aşa cum se cuvenea acţiunea Francmasoneriei împotriva Bisericii şi, cu deosebire, îndrăzneaţa ei manifestare recentă din parlamentul românesc. De altfel cuvântul de protest al Bisericii împotriva apărării Francmasoneriei s-a rostit răspicat în Parlament prin rostul preoţilor Partenie şi Cosma. Şi desigur că protestul acesta se va repeta cu o putere tot mai mare în toate adunările forurilor conducătoare ale Bisericii.

Nu va trebui însă să ne mulţumim numai cu atât, ci să purcedem la o acţiune concentrată de reducere a pericolului masonic. Va trebui să contribuim în cea mai importantă măsură ca „organismul statului, infectat de plaga masonică, să fie purificat", cum spunea dl Nichifor Crainic în editorialul de duminica trecută al *Calendarului*.

Pe ce căi am putea întreprinde acţiunea aceasta?

Răspunsul nu poate fi decât acesta: printr-o mai mare apropiere a păturii noastre intelectuale de Biserică. Când vom fi realizat acest deziderat, atunci cheagul aceleiaşi concepţii de viaţă şi al aceluiaşi ideal o va face să reacţioneze

* *Telegraful Român*, an LXXX, nr. 15-16, 20 febr. 1932, p. 1. Semnat: *Diacon Dr. D. Stăniloae.*

solidar împotriva celor ce vor căuta să se introducă la posturile de comandă ale statului sprijiniţi de puteri oculte. Căci desigur că mulţi dintre membrii lojilor au ajuns acolo nu din convingerea că numai masoneria le oferă adevărul, nici din vreo înflăcărare pentru idealurile ei, ci numai siliţi de faptul că fără ajutorul lojilor nu pot ajunge şi nu se pot menţine în locuri de conducere ale vieţii naţionale. Dar când ar exista solidaritatea de care vorbim între intelectualii noştri, pe tema marilor principii de viaţă, atunci omul de merit nu ar mai fi nevoit să apeleze la sprijinul lojilor pentru a ajunge la locul ce i se cuvine, iar nechematul va şti că, oricât ar fi de sprijinit de asociaţiile oculte, va fi întâmpinat din partea conştiinţei solidare a păturii intelectuale cu un veto categoric.

De altfel, chiar dacă n-ar exista pericolul acesta masonic, această tiranizare a unei ţări întregi de către o minoritate cu aspiraţii străine de cele ale neamului nostru, tot ar fi vremea să ne gândim mai cu dinadinsul la valorificarea elitei noastre spirituale în cadrul spiritualităţii bisericeşti. Căci numai prin această valorificare vom putea actualiza în toată strălucirea ei concepţia de viaţă a creştinismului ortodox şi vom putea face din statul nostru un stat cu adevărat ortodox. Trebuie, în sfârşit, să scoatem din amorţeală acest preţios mădular al Bisericii care este pătura intelectuală, căci nădăjduim că în felul acesta şi acţiunea de înviorare şi de înălţare a religiozităţii satelor va primi un considerabil ajutor.

Lucrul acesta nu se va putea realiza integral atât de curând; dar iarăşi trebuie să semnalăm, cu cea mai mare bucurie, că el a început. Şi, ceea ce-i şi mai îmbucurător, a început spontan chiar din mijlocul unor categorii de intelectuali. Să amintim aici cercul de scriitori din jurul dlui

Nichifor Crainic, care activează prin revista *Gândirea* şi prin ziarul *Calendarul*. Să amintim apoi, dacă nu dispoziţia creştină a întregii studenţimi, cel puţin *Asociaţiile creştine studenţeşti*, în care se cultivă străduinţele după o sinteză ortodoxă a intelectualului de azi. Cu siguranţă că mulţi din membrii acestor asociaţii vor forma mâine ca intelectuali centre de prefacere în sens religios a vieţii noastre publice şi nuclee în jurul cărora se va organiza acea solidaritate lăuntrică şi externă a intelectualilor noştri.

Şi trebuie să mai semnalăm un lucru mult grăitor şi de natură să stea mărturie pentru compatibilitatea ce există între Ortodoxia noastră şi cultura progresată a omului de azi: pe când în catolicism mişcarea religioasă a tineretului a luat în mod fatal o direcţie străină de Biserică, aşa încât această mişcare a trebuit să fie sugrumată de forurile conducătoare ale Bisericii, iar tinerimea cuprinsă în cercurile nesuferite ale unor mişcări la comandă, la noi, mişcarea religioasă a tineretului manifestă liber o dorinţă neţărmurită după Ortodoxia integrală.

Misiunea noastră este aşadar aceea de a susţine şi de a intensifica acest proces de întoarcere la Biserică. O parte dintre slujitorii Bisericii va avea să se pregătească în chip special pentru acţiunea între intelectuali. Deocamdată avem drept cadre în care se poate întreprinde această acţiune, în afară de asociaţiile tineretului studios, „Reuniunile de femei". În şezători de caracter religios, care vor trebui îndesite cu deosebire în serile postului de Crăciun şi de Paşti, se vor putea ţine conferinţe care să facă creştinismul simpatic mentalităţii timpului nostru. Poate că vom avea în curând şi asociaţii ortodoxe bărbăteşti. Cu deosebire aici vor trebui organizate conferinţe şi discuţii, în care să se adâncească

ideile creştine despre lume şi viaţă, despre căile pe care s-ar putea face mai eficace influenţa creştină asupra societăţii. Odată apucaţi pe calea aceasta, putem privi în viitor cu cele mai optimiste nădejdi. Acţiunile solidare în spirit creştinesc nu vor întârzia să se producă nici în conducerea statului, nici în raporturile intelectualilor cu pătura ţărănească, nici în problemele economice.

Acţiunii distructive a asociaţiilor întunericului i se va opune cu succes acţiunea constructivă a luminii, încrezătoare în resursele ei infinite, ascunse în Dumnezeu.

Catolicism ori naţionalism?*

Cu prilejul discutării la Senat a statului catolic ardelean, dl Nicolae Iorga a rostit o lungă cuvântare în care, pe lângă alte multe chestiuni atinse într-un fel ce nu-l vom judeca acum, a spus şi câteva lucruri despre catolicism şi Uniaţie, direct contradictorii.

Despre Biserica Catolică a spus dl Iorga că „este o Biserică universală"; că „naţionalism în ea nu se poate face; este contra principiilor acestei Biserici". Bisericii Uniate îi cere însă dl Iorga să fie „românească", nu „greco-catolică".

Ceea ce a spus dl Iorga despre catolicism este prea adevărat. Internaţionalismul lui, care tinde la reducerea specificului naţional într-o masă uniformă universală şi care face dintr-un popor fie victimă, fie asupritor al altuia, totdeauna din motive de oportunitate, este ilustrat cu prisosinţă de interminabila serie de conflicte pe care le-a avut şi le are Biserica Catolică pe această temă în toate ţările. O gravă alterare a spiritului evanghelic, realizată sub imperiul anumitor împrejurări istorice, a imprimat catolicismului o totală neputinţă de a aprecia valoarea individului şi a naţiunii, valoarea

* *Telegraful Român*, an LXXX, nr. 27-28, 2 apr. 1932, p. 2. Semnat: *Diorates*.

acestora nu prin posibilitatea de a le aduce la o formulă comună, ci în sine catolicismul extermină specificul particular atât în planul spiritual, cât şi în cel administrativ-bisericesc. Unitatea şi universalitatea în catolicism se realizează printr-o smulgere sau dizolvare, pe cât se poate face, a dispoziţiilor şi însuşirilor psihice particulare şi prin plantarea unui fel de a fi comun, făurit odinioară la Roma dintr-un aliaj în care a intrat prea puţin creştinism. În vreme ce în Ortodoxie unitatea e concepută realist, ca una ce se realizează sobornicește, ca o armonie în care vin să se topească acordurile pe care le stârneşte în inima fiecăruia atingerile harului divin, în catolicism nu există o conştiinţă a Bisericii, care să colaboreze cu Duhul Sfânt în formularea şi clarificarea adevărurilor şi atitudinilor, ci totul se primeşte, se impune de la unul singur. Pe cât este de mult în catolicism o misiune esenţială religioasă înăbuşirea naţionalului pentru realizarea universalului, tot pe atât este de mult în Ortodoxie o misiune esenţial religioasă cultivarea şi dezvoltarea la maximum, în sens moral şi ontologic, a tuturor dispoziţiilor şi însuşirilor naţionale. Ortodoxia este convinsă că serveşte mai mult lui Dumnezeu colaborând cu El la dezvoltarea deplină a tuturor mugurilor puşi de El în creaţie.

Deosebirea între catolicism şi Ortodoxie e considerabilă.

Dar dacă aşa este catolicismul şi dacă dl Iorga îşi dă seama de aceasta, cum mai poate cere Bisericii Uniate să fie „românească"? Din două una: fie avem aici o contradicţie, ceea ce nu e de crezut, fie dl Iorga cere Uniaţiei să înceteze de a mai fi catolică.

Dilema aceasta este de altfel caracteristică fenomenului religios hibrid care este Uniaţia. Căci în vreme ce vrea să fie cât mai mult catolică, afirmă că este naţională. Or, este atât

de greu să fii şi una şi alta, încât numai pe măsură ce sacrifici din una, poţi fi şi din alta. Cu cât vrei să fii mai catolic, cu atât eşti mai puţin fiu devotat al neamului tău şi viceversa. Dilema este de altfel proprie tuturor catolicilor. Şi este ilustrată în tot catolicismul din trecut şi de azi.

Aşa încât numai prin compromis le poţi împăca pe amândouă. Însă, cine nu se pretează la un astfel de compromis repudiază fie pe una, fie pe alta.

Facultate de teologie catolică în Bucureşti?*

Consecvenţi în metoda uzitată de-a intra pe furiş, emisarii Vaticanului şi-au strecurat, când lumea era mai puţin prezentă şi mai puţin atentă, la ora 1 noaptea, un amendament la legea învăţământului universitar, pentru înfiinţarea unei facultăţi de teologie catolică în cadrul Universităţii din Bucureşti. La protestele de a doua zi, când s-a aflat fapta, dl Iorga a răspuns cu argumentul toleranţei şi cu pilda „colegului său german" şi „a părintelui Coltor" care, nu numai că nu acţionează, ci au pe faţa lor toată bucuria pentru facultatea catolică! Ba, alunecat pe panta bagatelizării sensibilităţii ortodoxe a acestui neam, de care i se vorbise, dl prim-ministru se arată chiar mândru că a mai înfăptuit o mare reformă, pe care n-a mai putut-o înfăptui nimeni în această biată ţară.

Aceasta la Cameră.

Căci a doua zi, răspunzând rectorului universităţii din Capitală, care protestase în numele Senatului universitar împotriva acestui amendament, dl prim-ministru nu mai ştie nimic că ar fi încuviinţat o astfel de facultate pe lângă Universitate:

* *Telegraful Român*, an LXXX, nr. 31-32, 16 apr. 1932, p. 1. Nesemnat.

„În ce priveşte o facultate catolică, ea există de fapt de multe decenii în Blaj. Am socotit numai că ea poate fi mutată într-un centru ca Bucureşti *şi prin nimic n-am arătat că voiesc să fie legată de Universitate*".

Dar să lăsăm acestea şi să-l întrebăm pe dl prim-ministru: ce motiv serios pledează pentru o facultate catolică pe lângă Universitatea din Bucureşti? Universitatea are misiunea să dezvolte energiile creatoare ale unui neam în toate diferitele ramuri ale vieţii. Spre aceasta în ea trebuie să domine un spirit care se identifică cu aspiraţiile, cu fiinţa, cu puterile specifice ale unui neam. Într-o universitate trebuie să domine şi să se manifeste pe planul înalt al concepţiei de viaţă însăşi naţiunea. Cu ce poate contribui acum o facultate catolică la această misiune, când rostul ei precis este acela de a încerca o alterare a fiinţei noastre etnice, o deviere din drumul dictat de înaltele noastre destine?

Sensibilitatea ortodoxă a acestui neam, de care vi s-a vorbit la Cameră şi Domniei Voastre, aţi bagatelizat-o, există, dle prim-ministru! Şi nu vă dorim s-ajungeţi să-i simţiţi toată intensitatea, în asemenea chestiuni.

Literatura Religioasă Poporală*

Poate că nimic nu e atât de determinant în formarea şi dezvoltarea spiritului unui popor ca literatura religioasă pe care o citeşte. E adevărat că şcoala primară varsă în popor multe cunoştinţe, dar, dată fiind vârsta fragedă a copiilor şi pozitivismul cunoştinţelor ce li se împărtăşeşte, acestea, când nu sunt înecate ulterior de noianul obiceiurilor satului, nu pot fi izvorul unei concepţii integrale despre viaţă. Iar poporul, ca şi intelectualii, ba poate mai mult ca aceştia, trăieşte printr-o filosofie a vieţii care îi fixează atitudinea, mai mult sau mai puţin aceeaşi, faţă de toate împrejurările în care-l duce soarta. E adevărat iarăşi că astăzi se mai adaugă la factorii care pot contribui la cultivarea spiritului popular încă o sumedenie de ziare, de conferinţe culturale şi de discursuri demagogic-politice; dar, cu toate variatele cunoştinţe şi îndemnuri ce curg în lumea satului prin acestea, totuşi, dacă nu se mărginesc la domeniul pur practic, ele mai mult strică decât folosesc. Efectul lor e dizolvant atât pe planul social, cât şi pe cel individual, date fiind deosebirile de vedere asupra unora şi aceloraşi lucruri, pasiunile,

* *Telegraful Român*, an LXXX, nr. 33-34, 23 apr. 1932, pp. 3-4. Semnat: *Diacon Dr. D. Stăniloae.*

nu totdeauna nobile, de care se leagă toată această acţiune de a atrage satul pe o parte sau pe alta.

Numai Biserica este aceea care e în stare, precum a fost şi până acum, să formeze şi să întreţină o concepţie de viaţă în popor, cu rost unificator, atât în viaţa individului cât şi a naţiunii. Pentru că, în primul rând, doar Biserica are ca temă principală şi exclusivă chiar, propovăduirea ultimelor adevăruri despre rostul lumii şi al omului, iar în al doilea rând, fiindcă e aceeaşi în tot cuprinsul ţării şi propagă aceleaşi adevăruri, după aceleaşi metode. Unitatea spirituală a neamului şi ancorarea lui într-o concepţie înaltă despre viaţă sunt lucruri ce stau şi cad deodată cu Biserica.

Iar un mijloc foarte important prin care cultivă Biserica sufletul poporului e cartea pe care o pune în mâna credinciosului. Predicile sunt importante şi ele când s-ar înşira după un plan mai dinainte stabilit, ca să poată fi explicate toate învăţăturile creştine, însă dându-i-se fiecăruia extensia ce-i revine în raport cu celelalte. Dar nu numai că aceasta nu se face, dar chiar predicile singulare sunt de obicei improvizaţii fără un cuprins substanţial şi bine ordonat ca să poată fi uşor ţinute minte lucrurile ce se spun.

Mai putem adăuga că oricum ar fi predica, prin faptul că e cuvânt vorbit şi nu scris, învăţăturile din ea nu se aşază atât de durabil şi de clar în sufletul credinciosului. Valoarea ei, apreciabilă din punct de vedere emotiv, poate fi tot atât de apreciabilă şi pentru minte numai când ascultătorul e familiarizat cu tema generală a întregii învăţături bisericeşti.

Dar cartea rămâne în casă. Şi omul o citeşte pe îndelete. Şi cum are destul de puţine cărţi, ţine minte aproape pe de rost pe fiecare. Ba, de multe ori, când nu are ce face şi ne-

având prea multe, le reciteşte. Iar gândurile lui se într-aripează clădind printre rânduri lumi întregi. Dacă a citit-o o dată tata, o citeşte altă dată copilul, a treia oară mama. Şi fiecare nouă citire prinde în plasa ideilor din carte întreaga casă. Citirea cărţii într-o casă din sat e o împreună-citire, o citire sobornicească. Copilul întreabă pe mamă de cutare gând ce-i vine când citeşte, iar mama îşi aduce aminte cu această ocazie de tot cuprinsul cărţii şi i se desfăşoară în minte. Mai ales iarna, zile întregi casa stă sub zodia unei cărţi. Dar nu numai casa e atrasă în plasa unei cărţi, ci ea suflă ca vântul şi pe afară. Copiii spun prietenilor de cartea lor frumoasă şi de lucrurile din ea. Plugarii nu vorbesc numai de ogoare, de vite şi de târguri, ci, dacă merg mai mult pe un drum, vine vorba domol şi la gânduri despre lume, despre viaţă. Unul spune altuia ce a auzit de la cutare om învăţat, ce a citit, şi adaugă: „aşa o fi, că şi mie mi s-a părut tot aşa".

Ce cărţi vom pune însă în mâna plugarului? Iată o întrebare care trebuie privită cu toată seriozitatea de conducerea bisericească. Toate cărţile destinate poporului trebuie supuse unei examinări din partea autorităţii bisericeşti. Nimic mai primejdios decât insuficienţa grijii de acest lucru.

De două lucruri trebuie să ne călăuzim la alegerea cărţilor pentru popor: întâi, prin ele să transpire duhul Bisericii noastre; al doilea, cuprinsul lor moral-religios să fie concretizat dacă nu întreg în povestiri, apoi desigur cea mai mare parte.

Duhul Bisericii noastre transpiră prin toate acele cărţi, prin care se perindă ca într-un panoptic toată lumea ideilor noastre creştine: Dumnezeu, Iisus Hristos, Maica Domnului, Tainele, Apostolii, sfinţii, icoanele, minunea, virtutea

smereniei, lupta cu păcatul, dragostea pentru toţi oamenii, fie ei cât de păcătoşi. Lumea aceasta este atât de organic una, încât nu e povestire religioasă tradiţională din care să lipsească o cât de mică parte din ea.

Sunt lipsite de duhul Bisericii noastre cărţile care trădează nu dispreţ, dar măcar indiferenţă faţă de vreunul din elementele concepţiei ortodoxe. Cu atât mai mult trebuie să ne ferim să facem sistem dintr-un astfel de uz. Din conştiinţa religioasă a poporului se poate şterge în felul acesta, treptat, veneraţia faţă de ceea ce nu i se mai vorbeşte. Şi aceasta aduce cu sine transformarea radicală a mentalităţii religioase a poporului şi apoi opoziţia conştientă faţă de aceste adevăruri. Sunt lipsite de duhul Bisericii cărţile certăreţe, care întărâtă la sfadă cu ceilalţi oameni, sau exaltă mândria că eşti mai bun ca alţii şi dorinţa de a fi afişat. Cred că în toată literatura religioasă a noastră din trecut nimic nu s-a scos mai mult la iveală ca măreţia smereniei: toţi sfinţii, toţi pustnicii sunt zugrăviţi ca oameni ce tremurau în fiecare moment la gândul că sunt păcătoşi, că sunt mai prejos chiar decât păcătoşii notorii, că aşteaptă cu frică şi cu cutremur *înfricoşătoarea* judecată a lui Hristos; când fac un bine, îl fac pe ascuns, când îi lauzi, te ocolesc. Smerenia e nota dominantă a literaturii care a format admirabilul caracter al poporului nostru; în ea strălucesc concentrate şi topite toate virtuţile, care sunt în realitate virtuţi, şi nu numai în aparenţă. Nimic nu e mai blamat în aceste cărţi ca aroganţa sau făţărnicia. Într-adevăr, inspiraţi de Dumnezeu au fost scriitorii aceia care au reuşit să dea atâta puritate şi înălţime morală cărţilor lor.

În al doilea rând, învăţăturile religios-morale trebuie concretizate în figuri personale şi încadrate în povestiri. Doar toţi ştim că plugarul îşi exprimă gândul, plastici-

zându-l într-o povestire şi învaţă mai uşor din povestire. O descriere abstractă a gândurilor el nu obişnuieşte şi nici nu i se pare cu *tâlc* o astfel de descriere. Tot ce-i mai înalt exprimă în povestire şi găseşte în povestire. Numai despre lucrurile pozitive şi numai când se ceartă nu apelează la povestire. De aceea, orice carte religioasă dacă nu e măcar intercalată cu povestiri nu e atât de potrivită, pentru motivul că nu se alege omul cu ceva clar şi nu o ţine minte uşor.

Astăzi se împrăştie mai mult o literatură religioasă de comentarii, în care nu prea găsim din elementele lumii de idei, care fac podoaba concepţiei bisericeşti. Tot orizontul e prea exclusiv acoperit de Biblie, încât nu mai vezi nimic în dosul ei; nu mai vezi lumea la care ea e doar una din călăuze; nu mai vezi Biblia spirituală, lumea de care vorbeşte, ci Biblia carte, Biblia cuvânt.

De aceea, ne bucurăm că putem saluta o nouă carte de învăţătură bisericească pentru popor. E a doua carte a prof. dr. N. Terchilă, *Tâlcuirea Sfintelor Taine.* Împreună cu *Tâlcuirea Sfintei Liturghii* şi, cum ar fi bine, cu o *Tâlcuire a credinţei ortodoxe,* ar constitui o treime ce nu ar trebui să lipsească din casa niciunui credincios. Ne trebuie credincioşi luminaţi, care să cunoască şi să fie convinşi de frumuseţea şi de adevărul învăţăturii bisericeşti. Numai aşa pot rezista sectelor, care sunt mult ajutate în propaganda lor de ignoranţa credincioşilor.

Pelerinaj la mânăstirea brâncovenească*

Favorizaţi de o strălucită zi de primăvară, pelerinii de la *Sâmbăta de Sus* au trăit o zi neuitată.

Soborul slujitorilor, în frunte cu Înaltpreasfinţitul Mitropolit *Nicolae* şi cu Preasfinţitul Episcop-vicar Vasile, a fost alcătuit din 32 de preoţi, printre care părinţii protopopi: din Avrig, Făgăraş, Braşov, Bran şi consilierii mitropolitani şi arhiepiscopali. Alţi 25 de preoţi pelerini s-au rugat împreună cu publicul închinător, deoarece la altarul improvizat înaintea mânăstirii nu mai era loc pentru toţi preoţii. Numărul închinătorilor, sosiţi până la momentul hirotoniei întru preot a profesorului I. Vinţan, trecuse de patru mii, şi alţi închinători, peste o mie, au mai sosit pe jos şi cu căruţe pe la sfinţirea apei şi la slujirea Sfântului Maslu.

Pentru predică s-a pregătit o tribună ridicată, de unde glasul arhipăstorului domina miile de ascultători. Subiectul predicii arhiereşti a fost *semnificaţia Învierii Domnului,* cu referire la viaţa individului, a familiei, a societăţii din zilele de azi şi cu împletirea măiastră a istoriei naţionale.

Anunţând onoraţii cititori că se pregăteşte o broşură de propagandă despre acest prim pelerinaj arhidiecezan la

* *Telegraful Român,* an LXXX, nr. 38-39, 14 mai 1932, pp. 1-2. Semnat: *TS.*

Sâmbăta de Sus, ne mărginim de această dată să arătăm semnificaţia şi valoarea acestui măreţ act religios.

Mai întâi e de remarcat *fericita dispoziţie sufletească* în rândurile tuturor pelerinilor, de a primi şi fructifica *Duhul Paştilor*, care transformă iarna sufletelor într-o primăvară plină de bucurie duhovnicească. Prezenţa tainică a Mântuitorului Înviat aprinde luminile sufletelor şi sădeşte în inimi o bucurie spontană, capabilă de cele mai înalte potenţialităţi de regenerare religioasă.

Această *fericită dispoziţie sufletească* a închinătorilor s-a produs pe urma întâlnirii: a închinătorilor de la oraş cu închinătorii de la ţară în jurul venerabilului nostru arhipăstor. E profunda solidaritate sufletească între sat şi oraş în jurul vetrei sufleteşti a legii strămoşeşti, care e cea mai nobilă moştenire a trecutului, secretul tuturor biruinţelor noastre din trecut şi condiţia principală a succeselor în lupta vieţii de azi şi din viitor. Această solidaritate sufletească trebuie cultivată şi manifestată în vreme cu prilej, şi e o mângâiere pentru toţi că Sfânta Biserică strămoşească creează aceste prilejuri de manifestare a solidarităţii sufleteşti.

Dar şi motive de ordin psihologic religios au contribuit la statornicirea Duhului Paştilor. Sufletul omenesc prin rugăciune îşi redobândeşte elanul mistic creator.

Precum ochiul sănătos se desfată de lumină, tot astfel rugăciunea aprinde flacăra, care pâlpâie înlăuntrul nostru şi-i dă tărie, radiază lumină şi căldură în sufletul propriu, care se transmite ca o undă nevăzută de la închinător la închinător.

Şi privind codrii seculari din jurul mânăstirii, pare că-ţi spun: cum se îmbrăţişează arborii codrilor cu milioanele de braţe ale ramurilor şi se apără când vijeliile urlă şi se zbuciumă, iar codrii se leagănă, dar nu se prăbuşesc, tot astfel

valurile nevoilor strâng laolaltă sufletele în rugăciune şi înfruntă primejdiile şi loviturile sorţii.

Orice rugăciune rostită din adâncul sufletului este o rădăcină nouă a pomului vieţii omeneşti. De aceea, nu în zadar se spune în Scriptură că omul cel mai puternic e cel ce se roagă, pentru care rugăciunea este elementul de respiraţie şi de primenire sufletească. În actul rugăciunii e dezvelirea sufletului şi exerciţiul lui în prezenţa lui Dumnezeu. Cererile, dorinţele şi năzuinţele răsar în rugăciune şi înfloresc sufletul.

Cea mai statornică şi supremă dorinţă a credinciosului trebuie să fie mântuirea sufletului. Iar aceasta se obţine la picioarele Mântuitorului, în supunere de bună voie, întorcându-se în corabia de mântuire a Bisericii Lui şi supunându-ne disciplinei ei.

A fi creştin nu e lucru uşor şi, mai ales, nu e uşor azi, când atâtea ape ale corupţiei inundă viaţa omenească.

Duhul Sfânt renaşte pe individ, dar acţiunea lui e organică, colectivă.

Semnificaţia anuală a pelerinajului ne va trezi conştiinţa că în marea familie a lui Hristos pe pământ trebuie să întărim zidul de apărare în jurul sufletului obştesc şi sămânţa bunurilor eterne, ca să nu o copleşească buruienile corupţiei.

Pelerinajul eparhial e chemat să înalţe ochii sufletelor către luminile veşnice din înălţime, ca strălucirea lor să nu se şteargă din noi de-a lungul coborâşului şi suişului vieţii de toate zilele.

Din acest pelerinaj întrevedem posibilităţi admirabile de a dobândi un nou factor religios de educaţie morală şi de regenerare.

Toţi închinătorii s-au împărtăşit de la mânăstire cu înaltă satisfacţie şi cu mană sufletească regeneratoare.

Problema bisericească orientală*

Das kirliche Ostproblem der Genenwart, Ein Vortag von dr. Hans Koch, Privatdocent fur Kirchen geschichte in Wien, Wichern-Verlag, Berlin-Spandau (1931), p. 28.

Docent al Facultății Teologice Evanghelice a Universității din Viena, dr. Hans Koch a ținut conferința aceasta, despre problema bisericească orientală, în august 1930, într-o ședință a comitetului *Uniunii internaționale pentru misiune internă,* în Uppsala (Suedia). În anul următor, 1931, conferința a apărut în prima ediție și în formă amplificată ca a treia broșură a *Centralei apologetice* din Germania.

În *trei* capitole, autorul precizează problema orientală: în *primul capitol* și în prima linie, ca o cauză aparținătoare Bisericii Ortodoxe; în *al doilea capitol,* ca o grijă destul de gravă pentru Biserica Romei; și în sfârșit, în *al treilea capitol,* ca o temă împovărătoare pentru protestantism.

Expunerile, scurte și cuprinzătoare (întemeiate pe un vast material de izvoare germane, franceze, engleze), se pot citi cu interes de toți doritorii de-a cunoaște mai dinadins problema orientală în raport cu: Biserica Ortodoxă, cu Biserica Romano-Catolică și cu cea Protestantă, toate acestea în legătură cu stările actuale din Rusia.

* *Telegraful Român,* an LXXX, nr. 38-39, 14 mai 1932, pp. 3-4. Semnat: *Redacția.*

Reținem, de astă-dată, în rezumat, pentru cititorii noștri, expunerile din *al doilea* capitol, *problema orientală și Biserica Romei:*

Catolicismul roman poartă în Rusia o luptă defensivă și ofensivă, în năzuința fierbinte de a recâștiga *„pierdutele Biserici ale Orientului"*, în trecutul depărtat ca și astăzi, în scop de a pregăti drumurile ce duc la uniune cu Vaticanul.

Pe cât de unitar este *scopul* urmărit de Curia Romană, pe atât de variate au fost până acum *drumurile* alese întru atingerea lui. Abia în veacul trecut se arată o pregătire sistematică, înrâurită apoi prin evenimentele marelui război din veacul nostru și prin dezmembrarea Bisericii slave răsăritene în timpul revoluției. Problema orientală se ivește astfel pentru Biserica Romei ca o posibilitate de-a redobândi Bisericile slave din Răsărit și prin aceasta de-a realiza, parțial cel puțin, vechiul plan al uniunii.

1. Măsurile pregătitoare spre înfăptuirea acestui plan gigantic sunt învederate, și le găsesc întâi în crearea unui corespunzător *aparat* al Romei papale. Aparțin aparatului:

a. Așa-numita *Congregatio pro ecclesia orientali,* întemeiată de Benedict al XV-lea[1] în 1 mai 1917 în locul așa-zisei *Sectio pro negotiis ritus orientalis* de la 1862, care făcuse parte din *congregatio de propaganda fide.* Președinția congregației noi a luat-o asupra sa însuși Benedict al XV-lea, în vreme ce

[1] Ales la 3 sept. 1914, cardinalul Giacomo della Chiesa avea să primească majoritatea voturilor în conclav devenind Papa Benedict al XV-lea între 1914-1922 (*n. ed.*).

congregaţiile celelalte, unsprezece la număr, sunt conduse, în afară de două, din partea cardinalilor.

b. *Pontificium institutum orientalium studiorum,* întemeiat în 15 oct. 1917 ca înaltă şcoală, cu sediul în Roma, pentru viitori misionari în mijlocul Bisericilor Orientale. Se învaţă, începând cu anul 1918, înainte de toate *Dogmatică comparată* (cu două catedre), *Patrologia orientală, Liturghii, Drept bisericesc, Istorie bisericească, Arheologie,* precum şi *Limbi şi culturi orientale.* Institutul stă, de la 1922, în administraţia exclusivă a *Ordinului iezuiţilor* şi publică, de la Paştile din 1923, o serie de scrieri ştiinţifice, *Orientalia christiana,* în mai multe limbi, cu lucrări remarcabile din domeniul *Dogmaticii comparate, Cunoaşterea confesiunilor* şi *Istoria bisericească.* Enciclica lui Pius al XI-lea, *Rerum orientalium,* din 8 sept. 1928 cere episcopilor să trimită la Roma aspiranţi potriviţi pentru misionarism şi să înfiinţeze la facultăţile teologice catedre de *teologie orientală,* cum se şi găsesc la Paris, Lille, Londra şi Louvain (Belgia).

c. *Pregătirea viitoarei misiuni orientale prin ordinele călugăreşti ale Romei.* Aceste ordine au înfiinţat, tocmai în anii din urmă, ramuri speciale cu „ritul unit oriental", în 1924-1926 câte un convent oriental de benedictini în Belgia şi Olanda, o descălecare de benedictine în Anglia (adăugăm că nici Ardealul nostru n-a fost scutit de asemenea atenţie din partea Vaticanului. *Red.*).

d. *Întruniri pentru uniune.* Se ţin cu ocazia congreselor euharistice, care au o secţie „pentru studiul credinţei, al istoriei şi riturilor Bisericilor orientale cu deosebită considerare a Euharistiei", sau se convoacă din caz în caz congrese, ca în 1924 la Laibach, sau în 1926 la Viena, „pentru examinarea problemei reunirii Bisericilor Răsăritene cu Biserica Catolică".

Metoda de procedare: chestiunile delicate dogmatice şi politice nu sunt rezolvate direct din partea Curiei Romane, ci prin mijlocire binevoitoare.

Curia Romană declarase încă din 1669 că: „deosebirea de rituri este deplin compatibilă cu unitatea credinţei"; însă declaraţia făcută n-a fost pusă în practică, ba în anul 1775 s-a vorbit despre „stârpirea învăţăturilor rătăcite, în care au putut să cadă orientalii", ceea ce a contribuit fireşte la sporirea străvechii neîncrederi a celor de la Răsărit.

Această neîncredere avea să fie înlăturată prin înnoite declaraţii:

> „Noi dorim reconcilierea şi unirea cu Biserica",

scrie Leon al XIII-lea în 20 iunie 1894 în enciclica sa către disidenţii Orientului,

> „noi dorim o uniune deplină şi completă; dar uniunea aceasta nu înseamnă decât concordanţă între dogme: nu mai încape îndoială, că nici noi, nici urmaşii noştri, nu vom desfiinţa nici privilegiile patriarhilor voştri, nici datinile religioase ale fiecărei biserici [...]".

Dintr-un anumit punct de vedere, Pius al XI-lea merge şi mai departe, când recunoaşte:

> „[...] noi trebuie să ne lepădăm de concepţiile noastre false dobândite în cursul veacurilor cu raport la credinţa şi instituţiile Bisericilor Orientale [...]".

După teoreticele declaraţii, în curând au urmat făptuiri practice: mai întâi o îndulcire în terminologie, când orientalii nu mai sunt numiţi „schismatici", „eretici" sau „necre-

dincioşi", ci, îndeosebi de la Benedict al XV-lea încoace, intenţionat poartă numirea de *orientales separati, filii alieni*, sau simplu *orthodoxi*. Paralel înaintează accentuarea înteţită a interesului Romei pentru liturghia orientală: Pius al X-lea[2] a destinat în Roma două biserici pentru ritul răsăritean şi a început să împartă, în mod demonstrativ, binecuvântările sale papale şi în limba grecească. Punct culminant, în această practică, îl formează împrejurarea că, din prilejul aniversării de 16 veacuri a consiliului niceean, în 15 nov. 1925, la Roma, Pius al XI-lea în mod oficial a participat activ la Sfânta Cuminecătură după ritul oriental.

2. După toate aceste scoateri la iveală, se naşte fireşte întrebarea: cât face *rezultatul* acestor măsuri?

Tocmai deosebit de mare nu pare să fie; înşişi apologeţii cei mai romantici ai uniunii cu Roma nu cunosc decât cel mult convertiri izolate de-ale emigranţilor ruşi, sau de-ale indivizilor localnici. Cauzele acestei precauţii ortodoxe se explică nu numai prin neîncrederea istorică şi împovărările multe ale trecutului, ci şi prin unele noi greşeli ale Romei, atât pe terenul Bisericilor „unite" cu Roma, cât şi pe terenul aprig al politicii. Căci, pe lângă toată „părinteasca" sa ocrotire pentru liturghie şi rit, Curia Romană n-a putut evita o ciocnire în teritoriile unde practica poporului este îndeosebi sensibilă.

Aşa, în teritoriul uniaţilor din Ucraina, în dieceza Lemberg, contrar textului precis al pactului de uniune de la 1596, căsătoria preoţilor este pe încetul înlăturată, iar la ru-

---

[2] Papa Pius al X-lea, în persoana fostului patriarh al Veneţiei, Giuseppe Sarto, a condus Biserica Catolică între anii 1903-1914, care l-a şi sanctificat puţin mai târziu (*n. ed.*).

garea de ajutor a comunelor ameninţate se răspunde cu pretextul straşnic că celibatul nu este cerut direct din partea Curiei, ci din partea episcopilor localnici (crescuţi la Roma).

Străşnicii asemănătoare conţine un alt mijloc, ce stă la dispoziţia Romei pentru uniunea sa politică în Europa Răsăritului: *Concordatele*. Ca trei bastioane, la porţile Rusiei se înalţă contractele încheiate de Curie cu Letonia (1922), cu Polonia (1925) şi cu Lituania (1927) – (al *patrulea* bastion, acesta nu la porţile, ci înlăuntrul *României* s-a ridicat tot în 1927. *Red.*); s-au creat două arhiepiscopii noi (în Riga şi Kovao). Dar noile speranţe răsăritene ale amicilor uniunii sunt supuse la grea probă prin felul deosebit în care sunt tratate episcopatele romano-catolice şi cele uniate în Polonia. Episcopii catolici de aici au început în 1929 o acţiune de „revendicare" cu privire la nu mai puţin de 724 de parohii ortodoxe, biserici şi capele, cerând pe cale judecătorească exproprierea lor spre a fi atribuite administraţiei romano-catolice. Aceasta ar fi o măsură care ne aduce aminte de edictul restituţiei în Germania de la anul 1629 şi care dintr-o lovitură ar răpi a treia parte din posesiunile Bisericii Ortodoxe autocefale a Poloniei.

În acest chip se îngrijeşte în parte însăşi Biserica Romei ca planurile sale de uniune să nu se înfăptuiască prea devreme. Situaţia actuală a lucrurilor n-a descris-o nimeni mai nimerit decât cunoscutul filosof al religiei *Serghei Bulgakov*, în răspunsul său de la Paris, în 25 iul. 1924, către al patrulea convent de uniune la Velehrad, când spunea că în numele actualilor teologi emigranţi respinge orice gând de uniune indicând ca piedici principale, în calea reunirii Bisericilor despărţite, dogma despre infailibilitatea papei, precum şi prozelitismul plin de râvnă al Romei.

De asemenea, congresul uniunii din 1926, la Viena, s-a mărginit la constatarea că uniunea bisericească „este posibilă, dar nu este probabilă", iar teologul catolic de la Breslau, *F. Haase*, a accentuat atunci, întocmai ca Soloviov mai târziu:

> „Adevărata unire a Bisericilor nu se poate realiza cu mijloace omeneşti, ea se poate îndeplini numai prin providenţa divină în forma unei minuni. Credem şi ştim că această minunată unire adevărată a tuturor creştinilor, într-o turmă cu *un* păstor, va urma cu adevărat la sfârşitul vremurilor".

Natural, pentru planurile Curiei toate aceste consideraţii sceptice sunt numai apariţii trecătoare; Roma papală lucrează şi va lucra mai departe.

În orice caz, drumul spre Vatican al ruşilor nu este atât de *bătătorit* pe cât vrea să-l prezinte astăzi monitorul de pe Târnave al „uniaţilor" noştri.

E momentul faptei*

Valul mizeriei urcă înfricoşat, înmulţindu-şi victimele zi de zi chiar şi printre clasele sociale care se socoteau mai în afară de pericol. Salariaţi ai statului şi profesionişti liberi, muncitori şi comercianţi, cu frumoase venituri acum câtva timp, se văd în tot mai mare primejdie de a nu mai avea pâine pentru ei şi pentru copii.

Fără îndoială că nădejdea nu ne părăseşte niciun moment. Dimpotrivă, cu cât ne înfundăm mai adânc în impasul economic-financiar de azi, cu atât se conturează mai mult soluţiile de ieşire din el, şi ne obişnuim cu ideea de a lua hotărârile cele mai radicale. Afară de aceasta, dacă nu ar începe încă criza de azi, ci ar începe să se domolească, ea ar fi rămas fără efect în ordinea morală a lumii. Şi ni se pare că e evident pentru cei mai mulţi că actuala criză nu se lasă stinsă decât printr-o mai morală aşezare a lucrurilor, a raporturilor dintre oameni, că e instrumentul aspru al lui Dumnezeu de a înnoi viaţa lumii, deschizându-i şi mai largi şi mai frumoase perspective de progres.

Iată conversia agricolă! Ce este dacă nu o fărâmă, desigur imperfectă, din soluţiile de viitor din ordinea viitoare, o so-

---

* *Telegraful Român*, an LXXX, nr. 42-43, 28 mai 1932, pp. 1-2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae*.

luţie care s-a născut din convingerea tuturor că prăbuşirea unei categorii sociale atrage prăbuşirea şi a celorlalte, o soluţie care traduce prin necesitate în faptă ideea de dreptate şi de dragoste dintre oameni. Ce înseamnă silinţa tuturor ţărilor de a îngriji de şomerii lor, decât aceeaşi convingere că nenorocirea unuia atrage cu sine şi nenorocirea celorlalţi şi că liniştea şi bunăstarea nu se pot întemeia în viitor decât pe nivelarea prea marilor diferenţe ce există în starea materială de la om la om, pe graba de a nu lăsa aproapele să ajungă la sapă de lemn. Astăzi se proclamă falimentul liberalismului şi se inaugurează o tot mai radicală economie dirijată de societate. Nu e aici convingerea că a lăsa pe unul să adune aurul lumii, iar pe altul să crape de foame înseamnă a-l aduce şi pe cel cu aurul în situaţia celui muritor de foame? Niciodată nu s-a manifestat atât de eclatant în conştiinţa lumii faptul că soarta tuturor ne este una, că binele şi răul nu e bine şi rău individual, ci pentru toţi.

Să explice teoreticienii ştiinţelor economice şi politice cum vor criza actuală. Pentru noi e mult grăitor faptul că de unde în trecut inegalităţile sociale nu tulburau prea mult fericirea bogaţilor şi ordinea lumii, azi sunt împinşi toţi, fără voia lor, de o forţă uriaşă, în solidaritatea cu cei năpăstuiţi. A apelat Dumnezeu destul la bunăvoinţa noastră, să avem grijă de aproapele, să nu asurzim la banchetul pe care nu-l întrerupem niciun moment; azi ne sileşte. Mărire înţelepciunii şi hotărârii Lui!

Aceasta fiind ordinea spre care vrând-nevrând trebuie să meargă lumea, noi nu avem decât să ne bucurăm că împărăţia lui Dumnezeu face un mare pas înainte printre oameni. Dar nu putem sta pasivi la acest proces. Mai ales că, până la ieşirea din greutăţile de azi, ameninţă să cadă pradă mizeriei multe victime. Cuvântul nostru să ţintească azi mai mult ca oricând trezirea faptei de ajutor. Predica noastră şi sfatul nostru, exemplul şi sforţările noastre să fie considerate lucru nedeplin atât timp cât nu am reuşit să deschidem o inimă şi o mână pentru a salva un om. Fiecare din slujitorii altarului să-şi pună la contribuţie toată ingeniozitatea şi tot zelul pentru a găsi o cale de a face pe cel care are, să dea şi celui ce nu are. În parohii sunt oameni pioşi care la apelul insistent al preotului, pot aduce la altar darul lor, care să fie împărţit la alţii. Preotul trebuie să devină azi mai mult ca oricând nu numai un transmiţător al harului de sus, ci şi un transmiţător de binefaceri de la enoriaş la enoriaş. În felul acesta încălzim şi sufletul celui ce dă, şi al celui ce primeşte. În felul acesta Biserica poate juca rolul cel mai activ în uşurarea durerilor de azi şi în pregătirea sufletelor pentru trecerea în ordinea socială viitoare, care e singura ieşire din criză. Azi nu mai poate fi nimeni „chimval răsunător”.

La pogorârea Duhului Sfânt*

Sărbătoarea Rusaliilor e legată de amintirea pogorârii Duhului Sfânt peste lumea de pe pământ. Ea e desăvârşirea Crăciunului şi a Paştilor, a Naşterii şi a Învierii Domnului nostru Iisus Hristos. Dar mai mult decât Paştile, Rusaliile sunt sărbătoarea unui eveniment continuu: a prezenţei permanente a Duhului Sfânt în lume şi a revărsării darurilor Sale peste tot cel ce vrea să le primească. Rusaliile sunt momentul în care conştiinţa noastră trebuie să-şi dea seama pe deplin de realitatea continuă a acestui fapt, să se umple întreagă de el.

De multe ori e adus omul în situaţia să vadă că singur nu poate face nimic; că tot ce se realizează măreţ pe pământ se realizează cu puteri mari, adânci, neomeneşti; că în momentele când omul sau omenirea se simte lăsat singur, aleargă înfrigurat şi tot mai disperat după soluţii din extremă în extremă, îşi stoarce tot mai încruntat creierul, şi cu toate acestea nu iese nimic mai bun; dimpotrivă, priveşti înspăimântat cum te aşteaptă la orizontul apropiat dezastrul. E cazul timpului nostru acesta.

* *Telegraful Român*, an LXXX, nr. 47-48, 18 iun. 1932, p. 1. Nesemnat.

Dar Dumnezeu nu ne va lăsa. Căci convinşi sunt acum toţi că numai El mai poate ajuta; că scăparea e o *minune*, şi minuni numai Dumnezeu poate face.

Duhul Sfânt, Mângâietorul, Cel care rămâne cu noi în veci, nu va întârzia până la sfârşit să mângâie omenirea cu ajutorul şi cu inspiraţiile Sale. Dar oamenii trebuie să-şi ciulească urechea la şoaptele Lui, care, la începutul adevăratei vieţi a omului, sunt abia perceptibile. Să continue să caute soluţii cu mintea, dar printre aceste căutări să se roage la Dumnezeu cu putere, cu căldură, cu nădejde. Şi atunci cu siguranţă soluţiile vor fi găsite, iar febra disperării şi a neîncrederii se va vindeca.

Despre viitorul sinod ecumenic*

În *Cuvântul* din 23 mai se pledează pentru o cât mai apropiată convocare a sinodului ecumenic, chiar dacă nu va putea participa la el şi marea Biserică Rusă. Şi se spune că valabilitatea hotărârilor unui sinod pentru întreaga Biserică, ecumenicitatea lui, nu e în funcţie de numărul participanţilor, ci de caracterul ortodox al învăţăturilor ce le va fixa; de recunoaşterea acelor învăţături de către întreaga Biserică, ca fiind ale sale, identice cu adevărul ce-l propovăduieşte şi l-a propovăduit întotdeauna. De exemplu, la sinoadele din Ancora, Neocezareea etc. n-au participat reprezentanţii tuturor Bisericilor, şi totuşi hotărârile lor sunt obligatorii pentru întreaga Biserică; de asemenea şi hotărârile unor Sfinţi Părinţi izolaţi sunt obligatorii pentru toţi, deoarece Biserica le-a recunoscut ulterior ca adevăruri ce reprezintă învăţătura sa.

Argumentarea în generalitatea sa este adevărată. Dogmaticile ortodoxe învaţă că un sinod, care e convocat ca ecumenic şi la care pot fi prezenţi în număr covârşitor episcopi din întreaga Biserică, poate să nu fie recunoscut după aceea de Biserică, ca atare. De exemplu sinoadele arienilor din veacul IV şi cel tâlhăresc din Efes. Cu alte cuvinte, nu prin

* *Telegraful Român*, an LXXX, nr. 47-48, 18 iun. 1932, pp. 1-2. Nesemnat.

sine se impune un sinod ecumenic ca atare, ci prin comuniunea lui cu întreaga Biserică, prin aceea că e exponentul voinţei Bisericii, şi nu al unor voinţe individuale. Iar comuniunea aceasta se manifestă practic prin consimţământul întregii Biserici cu hotărârile ei.

Numai cât nu e exclus ca acest consimţământ al Bisericii să înceapă înainte ca un anumit sinod să se fi adunat; să înceapă prin aceea că socoteşte sinodul ce e pe cale să se adune apt s-o reprezinte şi să vorbească în numele ei. Practic, aşa s-a întâmplat de cele mai multe ori. Regulat, când un sinod de episcopi s-a întrunit sub girul unui consimţământ al întregii Biserici, el a fost sinod ecumenic. Şi numai rareori lipsind acest consimţământ la început s-a putut naşte ulterior. Cu alte cuvinte, e aproape o lege că atunci când un sinod de episcopi se adună într-o atmosferă de unanim consimţământ şi aprobare a Bisericii, acel sinod va fi socotit neîntrerupt ca ecumenic; ar lipsind acest consimţământ în momentul convocării şi adunării episcopilor, este foarte puţin probabil ca să vină ulterior.

În raport cu sinodul ecumenic ce se plănuieşte, noi suntem în alternativa din urmă. O mare parte din Biserica Ortodoxă (Biserica Rusă) nu consimte cu acest sinod, fiindcă n-are ocazia sau fiindcă nu vrea, ceea ce este şi mai grav. Deci, e numai probabil că sinodul pe care unele Biserici Ortodoxe îl convoacă ca ecumenic, va fi recunoscut după aceea ca atare. Atunci, la ce să ne încăpăţânăm în voinţa de-a avea un sinod ecumenic, când nu mergem la sigur?

Şi apoi să cântărim şi alte momente. Ce-ar însemna un sinod ortodox fără importantul aport de pătrundere a problemelor bisericeşti pe care l-ar aduce luminile unor atât de mari cugetători ortodocşi, cum sunt astăzi conducătorii Bi-

sericii Ruseşti? Noi n-am avut sinod ecumenic de douăsprezece veacuri. Ei bine! Cel viitor se cuvine să nu treacă neobservat, ci să aibă o amploare şi o strălucire care să însemne un eveniment epocal nu numai în viaţa Bisericii Ortodoxe, ci a întregii culturi umane.

Să nu ne grăbim. Câţiva ani în sus sau în jos nu înseamnă mare lucru.

Dar ceea ce mai trebuie să ne dea de gândit e că pe aceşti câţiva ani pun mare preţ Bisericile greceşti. Aceasta nu poate proveni decât din teama teologilor greci de a nu fi întunecaţi de ruşi. Noi însă n-avem acelaşi motiv să ne grăbim. Dimpotrivă, cea mai frumoasă misiune a noastră e să fim arbitrii antagonismelor dintre Bisericile Ortodoxe.

Către tinerii de la răscruce

Acum, când se apropie începutul unui nou an academic, un rând întreg de tineri se chinuie cu întrebarea în ce direcţie să-şi îndrume viaţa. Mulţi rezolvă această întrebare (dacă se poate numi rezolvare sau numai o mişcare externă într-o direcţie, fără o suficientă clarificare lăuntrică), luând drept criteriu aprecierile utilitariste şi oportuniste ale societăţii largi. Fără îndoială, vârsta şi neştiinţa îi fac aproape pe toţi să conceapă idealist chiar şi carierele cele mai străine de categoria idealismului. Şi e drept că orice carieră, orice meserie, fie ea cât de legată de cele materiale, poate fi exercitată idealist, dezinteresat, într-un nobil spirit de sacrificiu. Dar tinerii nu se gândesc numai la acest fel de idealism când fantezia le îmbracă viitoarea carieră în veşmânt aşa de strălucitor. Ei îşi închipuie că specialitatea lor nu va fi numai tehnică a materiei, înregistrarea fenomenelor ce se petrec în materie şi formularea lor în legi generale, apoi modelarea materiei în cadrul legilor observate; ei îşi închipuie vag că peste aceasta, specialitatea lor se ridică la ceva cu mult mai înalt, cu mult

---

* *Telegraful Român*, an LXXX, nr. 58, 27 aug. 1932, pp. 1-2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

mai esenţial, la cunoaşterea adevăratei realităţi. Căci aceasta este marea sete şi dorinţa lor dominantă.

Acestor tineri trebuie să le spunem că adevăratele infinituri ale realităţii, infinituri nu numai ca extindere mută şi surdă, ca monotonie plată, ci ca veşnică noutate şi surpriză, nu se găsesc în direcţie fizic-longitudinală şi verticală, nici în complexitatea ţesuturilor, a culorilor şi a mişcărilor, ci în suportul metafizic al lucrurilor, în spirit şi în viaţa spirituală. Setea de a şti, departe de a fi satisfăcută de cunoştinţele despre compoziţia chimică a corpurilor, despre viaţa instinctivă a insectelor, despre felul cum să faci drumuri, să modelezi metalul etc., e adormită, înăbuşită de aceste preocupări.

Setea de *cunoaştere* o satisface mereu şi o ţine mereu trează, mai mult decât oricare alt studiu, cel al teologiei. Filosofia, deşi se ocupă şi ea cu aceleaşi întrebări fundamentale ale existenţei, totuşi, prin faptul că nu pretinde ca mijloc de cunoaştere şi o puternică viaţă lăuntrică, rămâne prea mult abstractă şi intelectualistă şi acordă prea puţine satisfacţii sufletului.

Se crede că teologia omoară în om toată libertatea spiritului de a se îndoi, de a cugeta personal, de a se depăşi, că omoară orice curiozitate în înţelegerea vieţii.

Această perspectivă e profund eronată. Dimpotrivă, niciuna din ştiinţele contingenţelor nu lasă şi nu promovează în om libertatea spiritului de a înţelege lumea, cum o face teologia. Domeniul fiecărei ştiinţe se limitează la o sumă de fenomene, pe care omul de ştiinţă *trebuie* să le înregistreze aşa cum sunt, să le clasifice, să constate legile care le conduc. Sunt şi în teologie dogmele Bisericii care trebuie mărturisite, dar ele sunt doar formulările ultime, cele mai generale şi, multe din ele, pe planul abstract, ale unor adevăruri care se

descoperă şi se trăiesc personal într-o serie îndelungată de faze ale vieţii. Şi nu există doi oameni care să descopere şi să trăiască la fel, după aceeaşi metodă, din aceleaşi impulsuri şi cu aceeaşi coloratură, calea până la vârfurile vagi, ascunse în nori, care sunt dogmele. Câtă libertate de spirit lasă aici şi chiar cere teologia! Căci numai acela e teolog adevărat, care foloseşte întreaga libertate a spiritului său la înţelegerea vieţii, tinzând numai sincer la putinţa de a-şi formula experienţele sale spirituale în formulele stabilite de Biserică. Viaţa bisericească nu foloseşte nimic de la ilustra suficienţă de sine, care nu-şi pune nicio întrebare, de la indiferenţa celui care nu citeşte, nu se zbuciumă, nu aruncă în opinia publică bisericească, între teologi, o experienţă nouă, o vedere de-a lui, o încercare personală de a înţelege un articol dintr-o dogmă.

Ne trebuie la teologie tineri cu spiritul în căutare veşnică. Aceştia citesc, meditează, se transformă, veghează. Ei vor putea scutura şi societatea largă din indiferenţa în care se găseşte, transpunând-o în aceeaşi stare de căutare. Ne trebuie elita tineretului, pe care nicio preocupare, nicio ştiinţă nu o merită şi nu o satisface, ca teologia.

Să fim exaltați?*

Una din caracteristicile fundamentale ale epocii de după război este, dacă îmi este permis, un cuvânt derivat, „exaltaționismul". În toate domeniile de viață, locul măsurii, al echilibrului și al dreptei judecăți l-a luat exagerarea, exclusivismul, agresivitatea și fanatismul.

Să luăm viața politică. Cine a văzut vreun orator politic care să nu se agite, să nu se bată în piept, să nu exagereze calitățile partidului propriu și defectele celui străin, să nu prezinte lucrurile în așa fel încât să lase impresia la ascultători că nimic nu e mai sfânt, mai important, mai de folos în lume decât să mori ca martir pentru partidul tău?

În domeniul școlar, ca să nu vorbim de extremismul reformelor ce s-au succedat la intervale foarte scurte, toată lumea a fost cuprinsă de furia intelectualizării, ca singura cale spre fericire.

În privința economică, toată lumea a voit să se îmbogățească accelerat, nemaivăzând și nemaiavând vreme pentru nimic altceva.

---

* *Telegraful Român*, an LXXX, nr. 60-62, 5 oct. 1932, pp. 1-2. Semnat: *Diorates*.

În sfârșit, oriunde te-ai uita, în presă, în literatură, nu vezi decât atitudini radicale, de dreapta sau de stânga, luptând să scoată lumea din țâțânile ei prin mijloace cât mai rapide, cât mai violente. Toți sunt exaltați, toți sunt fanatici, toți sunt agresivi cu celelalte puncte de vedere, nimeni nu vede decât dreptatea lui și se sufocă de indignare că pot exista oameni care nu văd cum văd ei.

Printre toate acestea însă, își face loc treptat și un exaltaționism religios. Mai mult la periferiile orașelor, dar suficient de mult și la sate. Părți mai mici sau mai mari din aproape fiecare sat sunt cuprinse de febra exaltării religioase, exercitând o influență în direcția urcării de temperatură în întreg satul. E bine sau e rău acest lucru? Eu cred că nu e bine.

Fără îndoială, misiunea și convingerea noastră ne cere să luptăm împotriva indiferentismului religios în fiecare moment. E chemarea noastră să descoperim oamenilor, pe cât posibil, întreaga învățătură a Sfintei Scripturi și a Sfintei Tradiții și să insistăm neîntrerupt ca gândul lor să fie ațintit cât se poate mai des la Dumnezeu, orice ar lucra.

Dar e greșit a crede că un suflet pios, o gândire ațintită frecvent la voia lui Dumnezeu trebuie să fie numaidecât aprinsă de flăcările fanatismului și-ale unilateralității, că trebuie să-și dea o valoare exagerată și să privească de la înălțime pe ceilalți; că trebuie să respingă toate formele anterioare ale vieții religioase și să creeze el altele mai bune. Exaltații se provoacă mereu la o experiență religioasă, la un contact nemijlocit al lui cu Dumnezeu, ceea ce le-ar da dreptul să se raporteze la toate cele ce nu vin din lăuntrul lor cu indiferență, ba chiar cu dușmănie, și să caute să im-

pună în toate, în chip violent, ceea ce le dictează interiorul lor. Dar nu înseamnă aceasta cel mai deplin individualism şi nu duce la anarhie totală? Chestiunea aceasta, a experienţei nemijlocite a lui Dumnezeu de către individ, va trebui să fie în curând dezbătută încă o dată de Biserică în toată amploarea ei, ca vechile hotărâri faţă de exagerările mistice din trecut să fie readuse în actualitate. Va trebui să se stabilească mai îndeaproape dacă şi în ce condiţii poate fi Dumnezeu trăit, căci e revoltător să auzi pe toate căile, pe unul şi pe altul, că îl are pe Dumnezeu, în vreme ce poate nu e altceva în el decât o zvâcnire mai rapidă a sângelui şi o tensiune mai mare a nervilor.

Va trebui să ni se reamintească cel puţin că adevărata simţire a lui Dumnezeu şi adevărata convingere despre apropierea Lui se prezintă mai degrabă ca linişte netulburată de vânturile trecătoare ale vieţii şi ale purtării altora, ca privire, ca privire adâncă şi durabilă în tainele lucrurilor din jur, ca purtare calmă şi blândă, în tot ce facem, ca înţelegere largă şi iertătoare şi a celor buni, şi a celor răi. Spiritul de toleranţă, care e o notă a Bisericii Ortodoxe şi a poporului nostru, nu e ceva negativ, lipsa de putere combativă şi de afirmare, ci e tocmai expresia acelei convingeri adânci şi liniştite, acelei înţelegeri largi şi iertătoare, care nu condamnă la repezeală, ci ştie că Dumnezeu în marea Lui bunătate poate că va ierta şi pe acela care nouă ni se pare de neiertat, că în oricare om sunt puteri bune, pe care poate noi nu le vedem, căci nu orice putere sufletească se manifestă în afară, căci dacă un om e rău faţă de noi, e din vina noastră, care nu-i arătăm destulă iubire, şi alte multe câte mai ştie omul bun pentru justificarea şi îndreptarea celui rău.

Să mai amintim în încheiere un lucru: dacă neamul nostru şi-a păstrat echilibrul sufletesc în mijlocul atâtor necazuri care i-au fost hărăzite de soartă şi dacă şi-l păstrează şi azi, când îl asmută atâţia demagogi înfierbântaţi la acte nesocotite, aceasta se datorează numai acelui fond puternic de calamitate, de judecată largă, de anumite convingeri cu adâncimi infinite. Dacă nu vrem cu orice preţ să-l scoatem din ţâţâni, să nu-l mai exaltăm. Nici măcar într-o direcţie care ni se pare bună, căci omul exaltat nu stă durabil în nicio poziţie.

Filosofia revine la Biserică!

Congresul Național Bisericesc din toamna aceasta a înregistrat momente caracteristice pentru noul spirit de care sunt tot mai străbătuți mirenii din societatea cultă față de Biserică: un spirit de prietenie și de justă apreciere a adevărului pe care-l reprezintă și a marii opere ce o realizează. Dl ministru Gusti și dl Octavian Goga, două figuri mari ale culturii românești, au recunoscut atât de categoric necesarele rosturi ale Bisericii pentru viața de viitor a neamului nostru și au precizat atât de concret condițiile în care trebuie să se dezvolte acțiunea față de noile împrejurări, încât rămâi cu o convingere că oamenii aceștia au meditat serios și îndelung asupra misiunii Bisericii, că vorbele și propunerile lor sunt substanță din substanța cea mai prețioasă a lor, că nu sunt cuvinte festive și goale, de care ne-am obișnuit să auzim atât de des.

Iată o propunere a dlui O. Goga, surprinzătoare prin ampla viziune din care izvorăște și pe care o vrea realizată și obiectiv: prin viziunea unei culturi integrale ortodoxe. Domnia Sa cere înființarea unei reviste săptămânale, redac-

* *Telegraful Român*, an LXXX, nr. 67, 29 oct. 1932, pp. 1-2. Semnat: *Diorates*.

tată și de clerici, dar mai ales de laici, în care să se privească problemele tuturor domeniilor de viață prin prisma concepției creștin-ortodoxe. O revistă care să taie brazdă adâncă în mentalitatea societății noastre.

Cum tot spre ținta aceasta privind, dar și mai interesante pentru mărturisirile cuprinse în ele au fost cuvintele reprezentantului filosofiei românești, ale dlui profesor I. Petrovici:

> „Filosofia, spune Domnia Sa, a fost adeseori în luptă cu Biserica; dar astăzi ea cere sprijinul religiei și al Bisericii. Filosofia nu a putut realiza o împăcare lăuntrică a omului și o armonie de la om la om. Criza morală de azi se datorează și acestei neputințe. În locul ei trebuie să încerce Biserica a realiza o armonie a cunoștințelor. Lumea întreagă se clatină și cere ajutorul Bisericii. Trebuie redeșteptat spiritul religios în țara aceasta, căci el e o necesitate imperioasă, nu o podoabă. Religia nu trebuie să fie o specialitate alături de celelalte, ci spiritul care le cuprinde pe toate și de aceea trebuie o colaborare pentru a se ajunge la o sinteză a tuturor principiilor."

Firește că ne bucurăm de aceste recunoașteri venite din partea unei discipline care se credea odată atotputernică și căreia i se datorează într-o așa mare măsură înlăturarea Bisericii din toate locurile unde era chemată să aibă cuvântul hotărâtor. Ne bucurăm și ne deschidem larg brațele acestui prea iubit fiu pierdut.

Dar nu ajunge atât. Fiul acesta e foarte pretențios și în curând l-am putea pierde iarăși dacă nu ar găsi în căminul în care s-a reîntors o atmosferă și o înțelegere pe măsura multiplelor lui experiențe. Curând ne va întoarce iar spatele

dacă vom fi şi mai sărăcuţi în puterea noastră de a sfătui, de a lumina, de a pune în evidenţă suprema filosofie creştină, ca atunci când a plecat prima dată. Dacă ne vom mulţumi cu clişee vechi, al căror înţeles l-am uitat uneori şi noi, cu clişee potrivite pentru cei mai de jos şi vom începe să căscăm când acest fiu ne-ar vorbi de experienţele, de chinurile şi de problemele lui, ba, mai mult, îi vom interzice să mai vorbească despre ele, sau să creadă că în căminul nostru se găseşte ceva potrivit cu ele, atunci cu siguranţă el va pleca iarăşi decepţionat, preferând să sufere neajunsurile viscolului de afară. De altfel el şi-a formulat deodată cu intrarea condiţia în care va rămâne: „Religia nu trebuie să fie o specialitate alături de celelalte, ci spiritul care le cuprinde pe toate şi de aceea trebuie o colaborare pentru a ajunge la o sinteză a tuturor principiilor".

La lucru deci! În căminul în care e Biserica au fost camere potrivite pentru oaspeţi mai înalţi. Ele există şi acum. Dar trebuie aduse în ordine şi împodobite cu tot ce-i mai de seamă.

Importantul congres catehetic al preoţimii din Arhiepiscopie

Congresul de joia trecută, al preoţimii din arhiepiscopia noastră a fost o strălucită manifestare duhovnicească şi culturală a Bisericii noastre. Animat şi înălţat de continua prezenţă activă a Înaltpreasfinţiei Sale Mitropolitului nostru Nicolae, lucrările lui s-au menţinut de la început până la sfârşit pe culmile cele mai luminoase şi în duhul dătător de viaţă intensă.

Problema catehizării, devenită azi atât de actuală, a fost dezbătută larg şi în adâncime, scânteind, pentru mulţimea de preoţi prezenţi, la tot pasul câte o concluzie, câte un învăţământ, câte o sugestie de mare folos pentru educaţia religioasă a copiilor.

Lucrările şi discuţiile catehetice ale congresului s-au bucurat de magistrala cuvântare a Mitropolitului Nicolae, care le-a fost o prefaţă de admirabilă sinteză şi un cadru articulat din pilaştrii concepţiei creştine despre viaţă.

Peste toate rapoartele şi discuţiile ulterioare, chestiuni mai mult de amănunt, a planat astfel de la început cuvântarea de principii a Înaltpreasfinţiei Sale ca o boltă de azur, care le atrăgea înălţându-le şi le cuprindea unindu-le.

---

* *Telegraful Român*, an LXXX, nr. 76-77, 3 dec. 1932, p. 1. Semnat: *D.*

Nu aştept de la preot, a spus înaltul ierarh, să se încâlcească şi el în programe şi metode de învăţământ, ci odată cu el să intre în şcoală *un ideal de viaţă*. Căci religia nu este un obiect de învăţământ în rând cu celelalte, ci e duh de viaţă, duhul vieţii întru Hristos, pe care trebuie s-o promoveze preotul în şcoală. Din idealul acesta de viaţă derivă şi *un ideal de educaţie*, care va trebui să fie însuşit de şcoala românească, aşa de nenorocită în privinţa aceasta. Şcoala noastră are un caracter prea *intelectualist*; e considerată prea mult chemată să împărtăşească cunoştinţe şi se interesează prea puţin de formarea caracterului. Şi aceasta tocmai pentru că nu ştie în ce direcţie să formeze pe om, n-are un ideal de viaţă. Se urmăreşte cel mult formarea de buni cetăţeni, dar se uită că nu statul este ultima ţintă şi realitate a vieţii, nu sufletul e pentru stat, ci statul pentru suflet. Iar virtuţile cetăţeneşti, dacă nu se întemeiază pe o credinţă într-o realitate mai înaltă decât statul, nu sunt durabile şi trainice. De felul cum va preda preotul Religia depinde şi salvarea şcolii şi fericirea neamului nostru.

Lipsurile constatate de Înaltpreasfinţia Sa în învăţământul nostru au fost recunoscute pe loc de dl inspector şcolar P. Petrescu, care, în cuvinte avântate, şi-a exprimat bucuria că vede biserica intrând în şcoală şi nădejdea că prin aceasta, în scurtă vreme, şi şcoala va intra în biserică.

Multe îndrumări şi sugestii s-au desprins apoi din referatele citite de părintele profesor Gh. Maior, dl rector N. Colan, părintele dr. Nicolae Stinghe şi părintele protopop Vasile Oana.

Părintele profesor Gheorghe Maior, în referatul „Preotul în şcoală", a descris personalitatea ideală a catehetului şi a rezumat pe scurt elementele concepţiei de viaţă a creştinismului ortodox, care trebuie numaidecât să devină bun personal, asimilat al fiecărui copil.

Dl rector al Academiei Teologice, în referatul despre „Manualele didactice pentru religie", a arătat necesitatea ca până în toamna anului 1933 să avem manuale didactice atât pentru preoţi, cât şi pentru copii, manuale cuprinzând materialul de predat în lecţii făcute după cerinţele psihologice şi pedagogice, tipărite frumos şi trainic şi ilustrate cu chipuri.

Părintele dr. Nicolae Stinghe a expus în amănunte materialul de predat în diferitele clase, în referatul „Programa analitică a religiei în şcoala primară", iar părintele protopop Vasile Oana a dat preţioase şi detaliate îndrumări metodice în referatul „Cum să se predea învăţământul religios în şcoala primară".

În discuţiile urmate după citirea tuturor referatelor, discuţii conduse îndeaproape de Înaltpreasfinţia Sa, s-au scos la iveală anumite momente din activitatea catehetică şi s-au făcut anumite corecturi felului tradiţional de a preda religia. S-a vorbit îndeosebi despre felul cum trebuie să se prezinte prima dată preotul în faţa copiilor la şcoală, prima impresie pe care o lasă preotul copiilor fiind de cea mai mare importanţă pentru raporturile ce se vor stabili între el şi copii. S-a căzut de acord că prima întâlnire cu copiii, ca de altfel şi toate celelalte, să se facă în duhul blândeţii şi-al prieteniei, ca inimile copiilor să se deschidă iubitor şi încrezător faţă de preot; s-a recunoscut în legătură cu aceasta şi adevărul că cel mai scurt drum la inimile părinţilor trece prin inimile copiilor.

S-a discutat apoi dacă e bine ca în clasa I să se cuprindă în cadrul religiei istorioarele morale inventate pentru a

scoate la iveală frumuseţea anumitor virtuţi, cum e „Capra cu trei iezi" sau „Fata bărbată şi fata leneşă". Rezultatul discuţiei a fost ca învăţământul religios să înceapă direct cu Sfânta Scriptură, care oferă destule povestiri morale adevărate, şi nu inventate, fireşti, şi nu artificiale, cu duh biblic-religios – ţinând mereu gândul îndreptat la Dumnezeu –, şi nu de caracter burghez.

Înaltpreasfinţia Sa a dezvoltat temeinic care este rostul catehismului, arătând că e nevoie de o carte care să sintetizeze învăţăturile creştine ce se dau împrăştiat, ca generalizări ale diferitelor povestiri biblice; că e potrivită metoda catehismului, de a răscoli printr-o întrebare curiozitatea sufletului şi de a da imediat răspunsul scurt şi pe înţeles la acea întrebare; că e o carte îndrumătoare pentru întreaga viaţă, fiind recomandabil de-a o avea şi omul mare în casă, toată viaţa.

Fiindcă părintele dr. Nicolae Stinghe lăsase în referatul sfinţiei sale impresia că e aderentul *cercurilor concentrice* la predarea religiei, adică a metodei de-a preda în toate clasele acelaşi material, numai că de fiecare dată tot mai dezvoltat, s-a luat în discuţie şi această temă şi s-a stabilit că principiul cercurilor concentrice e învechit. S-a accentuat ca învăţământul religios să fie *hristocentric*, adică tot materialul ţintind vizibil spre Hristos sau derivând din fapta lui Hristos. Cercurile concentrice, repetând mereu aceleaşi lucruri, omoară curiozitatea în copii, acele aripi ale interesului şi ale plăcerii.

Congresul de joi n-a fost, precum se vede, un congres de discursuri vagi; s-au discutat în el cu toată competenţa probleme precise mari şi mici. S-a discutat în amănunte în ce condiţii s-ar putea aduce în şcoală *idealul de viaţă* şi *duhul nou*, postulat în cuvântarea Înaltpreasfinţiei Sale, iar concluziile la care s-a ajuns sunt dintre cele mai potrivite pentru realizarea acelui ideal.

Discuţiile purtate şi problemele puse au depăşit în multe rânduri, dar mai ales spre sfârşit, activitatea strict catehetică a preoţimii, vizând domeniul general al pastoraţiei în condiţiile moderne ale vieţii.

În total însă, congresul acesta a fost un congres catehetic, un mare congres catehetic.

Semn bun!

De-abia a trecut un an de la apariția în românește a *Omiliilor duhovnicești* ale Sfântului Macarie Egipteanul, datorită osârdiei Părintelui Cicerone Iordăchescu de la Facultatea de Teologie din Chișinău, și iată că o a doua ediție vine să demonstreze că cele 1500 de exemplare ale primei ediții nu au fost suficiente să satisfacă pe toți doritorii de carte religioasă bună. Trecerea atât de rapidă a acestei cărți a fost ajutată de fericita împreunare a doi factori importanți: valoarea intrinsecă a cărții și a traducerii și interesul arătat de conducerea bisericească basarabeană, care a plasat 600 de exemplare la preoțimea de acolo.

Despre valoarea cărții am vorbit în această foaie cu prilejul primei ediții, când am recomandat-o călduros și preoțimii noastre. E o carte rară, socotită în tot trecutul bisericesc ca atare, întrunind o serie de însușiri și de avantaje, care o fac căutată și de firile mai intelectualiste, și de cele mistice și de cele practice. O interpretare îndeosebi din punctul de vedere al sufletului individual și o dezvoltare amplă a învățăturilor de credință, în care se succed mii de imagini din

* *Telegraful Român*, an LXXX, nr. 78-79, 10 dec. 1932, p. 4. Semnat: *Dr. D. Stăniloae*.

viața imediată, fac din această carte un *Vade mecum* de neprețuit folos, atât pentru cel care vrea să-și lămurească o dogmă a Bisericii, cât și pentru cel ce vrea să-și explice o mișcare a sufletului; e și o carte de studiu teologic, dar și una de meditație zilnică. Nu găsești carte în care să se facă mai firesc trecerea de la teorie la practică, de la formulă intelectuală la experiență imediată, și viceversa. Nu găsești, după Evanghelie, altă carte să unească mai firesc, mai organic *adevărul* și *viața*.

Recomandăm și acum această carte tuturor preoților și studenților teologi îndeosebi. Nu trebuie să scape nimănui prilejul de a avea o carte de căpătâi.

Congresul *Asociaţiei [generale a] clerului ortodox român**

În zilele de 8 şi 9 dec. s-a ţinut la Bucureşti congresul anual al preoţimii din Vechiul Regat, constituit în *Asociaţia generală a clerului ortodox român*.

Problemele de pe ordinea de zi au fost două: *problema socială* şi *chestiunea modificării actualei legi de organizare bisericească*. Pe cât de împărţite pot fi părerile cu privire la urgenţa sau măcar la actualitatea chestiunii din urmă, pe atât de unanimă este convingerea despre actualitatea problemei catehetice. Cu toate acestea, lucru de mirat, problema catehetică n-a figurat pe ordinea de zi. E adevărat că această chestiune a dezbătut-o larg şi frumos congresul de anul trecut al aceleiaşi asociaţii, dar e necesar ca pentru câţiva ani ea să nu mai lipsească din preocupările adunărilor preoţeşti. Nu trebuia să lipsească mai ales anul acesta, primul an în care a intrat preotul în şcoala primară. Sugestiile şi sfaturile cu care s-ar fi ales preoţii ar fi fost de nepreţuit folos.

Lipsa aceasta a fost recompensată în parte de fixarea pe ordinea de zi a urgentei şi importantei probleme sociale.

---

* *Telegraful Român*, an LXXX, nr. 80-81, 15 dec. 1932, p. 1. Semnat: *D.*

Până acum Biserica noastră, cu întreaga Biserică Ortodoxă, a stat cam departe de această problemă. Nici în ordinea teoretică şi nici în cea practică nu i-a acordat destulă atenţie, sau, mai bine zis, o sistematică şi simţită atenţie. S-a lucrat sporadic, au fost iniţiative restrânse ale unor persoane sau ale unor grupuri mai mici, dar nu s-a angajat întreaga Biserică într-o acţiune de clarificare a poziţiilor creştine în ordinea socială şi într-una de ajutorare, în mare, acolo unde este nevoie.

Şi totuşi, nimic nu se cere mai grabnic şi mai insistent azi de la Biserică. Forţe puternice vrăjmaşe lucrează la destrămarea formelor sociale de până acum, fie numai prin impulsuri anarhice şi haotice, fie pentru a realiza alte forme, cu totul incompatibile cu personalitatea omului şi cu bunurile lui spirituale. Din extrema capitalistă, care tiranizează majoritatea oamenilor, se trece prin violenţă la extrema colectivistă, tot aşa de tiranică pentru om. Din materialismul şi din orizontul închis burghez se tinde la materialismul şi la orizontul tot aşa de opac socialist. Din silă se trece în silă, fără a se opri în sfera libertăţii, a frăţiei şi a dragostei creştine. Concepţia socială şi economică ce derivă din creştinism, singura care poate cruţa lumii nesfârşitele dureri, nu e observată de lume, pentru că nu se lucrează îndeajuns pentru cunoaşterea ei.

Iată de ce salutăm preludiul marii acţiuni sociale la care se pregăteşte Biserica. Primul semnal al acestei acţiuni s-a dat de Înaltpreasfinţia Sa Mitropolitul Nicolae, care a constituit *Cercul de studii social-creştine*. Credincios îndatoririi sale de membru al acestui cerc, părintele profesor Valeriu Iordăchescu a transmis chemarea din acest loc înalt întregii preoţimi din Vechiul Regat, dezvoltându-i în curs

de-o oră marile linii ale concepţiei economice care derivă din creştinism. Neputând într-un timp aşa de scurt să atingă toată mulţimea de probleme social-economice, părintele Valeriu Iordăchescu a dovedit o admirabilă şi sintetică înţelegere a fenomenelor sociale şi a ceea ce e esenţial în ele, mărginindu-se să lămurească punctul de vedere creştin cu privire la cei trei factori fundamentali ai economiei: *proprietatea, munca* şi *capitalul*. Cu privire la proprietate, a arătat că nu e în spiritul creştin nici acumularea nelimitată a avuţiilor în paguba altora, dar nici lipsa totală a acestui suport important al familiei. Cu privire la capital arată că este justificat ca un produs al muncii proprii şi a înaintaşilor, dar iarăşi nu nelimitat şi nici monopolizând aproape tot ce se produce din colaborarea lui şi a muncii. Despre muncă a spus că nu e numai marfă pe care o plăteşti cu o anumită sumă, ci împreună cu capitalul este creatoare de alte avuţii şi, pe lângă aceasta, munca este o virtute care ridică valoarea omului şi-l înnobilează.

Păcat numai că această frumoasă conferinţă, pe care dl ministru Gusti a promis s-o răspândească pe cât mai mult, n-a fost plasată bine în cadrul dezbaterilor congresului, ci a fost intercalată între saluturile ce s-au rostit la deschiderea lui. Nu i s-a dat o atmosferă favorabilă, proprie.

Al doilea punct din ordinea de zi a fost chestiunea modificării legii de organizare bisericească. Pe când în jurul primei probleme, atât de importante, nu s-a discutat deloc şi parcă anume a fost înăbuşită în mulţimea saluturilor, chestiunea a doua a fost discutată în toate celelalte şedinţe. A citit întâi părintele Marin Preoţescu un referat moderat, în care arată că e prematur a condamna legea de organizare din 1925, deoarece nici n-a fost încă pusă integral în aplicare într-un timp atât de scurt. Legea reprezintă unele inconveniențe, cum e prea marele număr de mireni în corporaţiile bisericeşti, şi articolele care numesc dotaţia de la stat întregire de salariu şi nu salariu, dar principiile de bază: autonomia şi participarea mirenilor la treburile bisericeşti, sunt absolut necesare. Dar chiar dacă ar trebui aduse unele îmbunătăţiri acestei legi, nu e timpul acum de a ne tulbura cu o astfel de agitaţie. „Preoţimea, încheie oratorul, chiar cu imperfecţiunile legii, nu va putea fi împiedicată în apostolatul ei".

Al doilea referat, al părintelui Alexandru Nicoreanu, a fost cu mult mai radical, afirmând că legea actuală a produs o stare haotică şi ea trebuie modificată în fundamentele ei, dacă nu chiar abrogată.

În acelaşi sens, de modificare radicală sau de abrogare a legii, s-au exprimat şi cei mai mulţi oratori. S-a mers până acolo încât s-a spus, mai ales de unii domni profesori ai Facultăţii de Teologie din Bucureşti, că legea din 1925 e anticanonică şi antidogmatică.

Că nu e nici anticanonică, nici antidogmatică s-a dovedit suficient în literatura ce s-a scris în timpul discuţiilor pentru formarea acestei legi. Cine cunoaşte istoria Bisericii din Constantinopol şi a celei sârbeşti, acela nu poate afirma acest lucru decât dacă se lasă abătut de la obiectivitate de cine ştie ce alte motive.

Nu va fi ea legea aceasta desăvârşită în toate amănuntele, aşa cum niciun lucru nu e perfect. Dar principiile de la baza ei sunt, mai ales pentru vremea de azi, imposibil de înlăturat. Aşa cum foarte bine a recunoscut părintele Preoţescu. O radicală schimbare a legii, în sensul abolirii principiilor autonomiei şi reprezentării mirenilor prin alegere, n-o

va putea accepta în niciun caz Biserica Ardealului, ai cărei credincioşi au crescut şi s-au obişnuit în acest spirit de colaborare cu preoţii pe terenul bisericesc.

Tot cu părintele Preoţescu spunem că, deşi legea ar suporta anumite îmbunătăţiri de detaliu, ele nu pot fi aduse acum, când viaţa publică este plină de atâtea şi atâtea alte probleme. Nu credem că legea actuală poate să împiedice de fapt pe vreun preot de-a se dedica cu tot sufletul misiunii sale apostolice.

O altă chemare!*

Congresul studenţesc de la Braşov a inserat în moţiunea sa şi următoarele:

> „Studenţimea română creştină cere excluderea de la catedră a profesorilor atei şi înfiinţarea unei capele studenţeşti cu duhovnicul ei la fiecare universitate".

Acţiunea misionară a Bisericii printre studenţi este aproape inexistentă. În vreme ce la universităţile din Apus, atât la Biserica Romano-Catolică, cât şi confesiunile protestante, de mult s-au îngrijit de o acţiune bine organizată prin duhovnici, cercuri de studii şi de meditaţie creştină, literatură şi presă potrivită; la noi, viaţa tineretului universitar s-a scurs zbuciumată şi laică, lipsită de o rază de lumină mângâietoare şi de un sprijin care să-l ferească de multele ispite şi primejdii. Din fericire, lipsa aceasta a fost suplinită în parte de duhul naţionalismului integral, care a cuprins în suflarea lui idealizantă viaţa studenţimii de după război, dintre care numim îndeosebi pe domnii A.C. Cuza şi Nichifor Crainic.

---

* *Telegraful Român*, an LXXX, nr. 80-81, 15 dec. 1932, p. 2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

Dar întrebarea este: se poate mulţumi Biserica mereu numai cu atât? Să nu ne facem prea mari iluzii: în afară de un număr destul de redus, creştinismul nu este încă în sufletul studenţilor noştri ceva plin şi pozitiv. Ei sunt creştini mai mult indirect, întrucât sunt naţionalişti. Nu se observă la ei o referire directă şi pentru sine la creştinism şi Biserică. E mai mult estetism în atitudinea lor favorabilă faţă de Biserică. Noi vrem ca creştinismul să le umple minţile şi inimile, să-i cucerească pentru sensul şi puterea lui spirituală, pentru harul lui mântuitor. Să-l simtă ca o trebuinţă a sufletului şi să se înrădăcineze în sufletul lor. Un naţionalism care ar izvorî din creştinism ar fi apoi şi mai nobil şi mai durabil decât unul pentru care Biserica e numai un auxiliar accidental.

Şi apoi vine neliniştitorul semn de întrebare cu privire la viitor. Într-adevăr, azi, curentul naţionalist e puternic şi entuziast. Dar dacă mizeria în care trăiesc studenţii români şi lipsa de posturi în care să se plaseze după ce termină va continua, putem fi siguri că naţionalismul le va fi un sprijin destul de puternic încât să nu se lase ademeniţi de propagandele subterane?

În astfel de condiţii, trebuie să ne bucurăm nespus de mult de chemarea ce-o adresează, după filosofie, studenţimea românească Bisericii. Inserarea ei în moţiune se datorează delegaţiei studenţilor teologi de la Sibiu, dar spiritul general pentru acceptare le-a fost pregătit, cum am spus, de conducătorii vieţii studenţeşti. Dar nu e de ajuns numai să ne bucurăm şi să trecem mai departe. Ci să împlinim imediat această cerere, care nici nu ar fi trebuit să fie o cerere, ci o îmbiere. În Bucureşti, Cernăuţi, Iaşi se poate pune fără nicio greutate câte o biserică la dispoziţia studenţimii şi se

poate destina câte un duhovnic, sau şi doi unde sunt mulţi studenţi. Ca duhovnici să fie destinaţi ce-avem mai distins ca sfinţenie şi cultură în întreg clerul. Odată făcut acest prim lucru, duhovnicii respectivi vor căuta să inventeze şi să creeze toate mijloacele care pot atrage studenţimea la biserică şi la şezători creştine; vor chema în ajutor pe toţi profesorii universitari de concepţie creştină; vor iniţia publicarea de scrieri potrivite pentru studenţi. Vor face, cu un cuvânt, tot ce le va dicta râvna şi priceperea lor.

Dar începutul trebuie să se facă, chiar şi imperfect, însă trebuie făcut fără nicio întârziere. Căci niciun început nu e perfect. Sinodul permanent să întocmească raportul cu propunerile necesare, pentru ca în viitoarea sesiune Sfântul Sinod să poată lua hotărârile în chestiune.

Anul 1933

Statutul organic calomniat*

Să ferească Dumnezeu pe om să nu ajungă să fie stăpânit de ură şi de duşmănie, căci acestea îi iau minţile, sărmanul, de nu mai poate face o judecată dreaptă, de afirmă lucruri care sunt în directă contradicţie cu toate datele realităţii, capul lui devenind atelier febril de năzbâtii.

Îi e de ajuns să audă un cuvânt cu o anumită rezonanţă, să vadă un semn doveditor al vreunui fapt mărunt, ca şurubăria minţii lui, îmbibată de afectul unei idei fixe, să se declanşeze straniu, făcând devieri şi salturi mortale, ca să nimerească în cine ştie ce gropi.

Un caz care ilustrează la perfecţiune cele spuse s-a petrecut de curând.

Tânărul profesor de la Cluj, dl D. Braharu, a publicat nu de mult o broşură intitulată: *Un colaborator al lui Şaguna, secretarul de stat Gheorghe Ioanovici,* care cuprinde trei menţiuni despre Gheorghe Ioanovici în legătură cu *Statutul organic* şi o observaţie a autorului, repetată cu o insistenţă ciudată şi plictisitoare. Cele trei fapte ale lui G. Ioanovici, dintre care două sunt luate din *Protocolul* Congresului Naţional Biseri-

---

* *Telegraful Român,* an LXXXI, nr. 11-12, 4 febr. 1933, p. 1. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

cesc din 1868, iar a treia din *Notițe despre întâmplările contemporane*, de Ioan cavaler de Puşcariu, sunt: participarea lui la Congresul Național Bisericesc din 1868, care a formulat definitiv *Statutul organic*, o scurtă cuvântare rostită de el la sfârşitul congresului, exprimând omagii mitropolitului Andrei Şaguna în numele tuturor membrilor, şi participarea lui, în calitate de secretar de stat pentru cultul ortodox, la comisia ministerială însărcinată să-şi dea avizul şi referatul pentru sancționarea *Statutului* de către regele ungar.

Iar observația, pe care din motive ce vor fi scumpe autorului, sau poate dintr-o simplă obsesie, o repetă pe cele mai multe pagini, este aceea că apartenența la Francmasonerie a cuiva nu-l înduplecă de a lucra în folosul Bisericii, cum nu l-a împiedicat pe Gh. Ioanovici.

Dar până aici, totuşi, nu ar fi nimic. Dacă nu ar fi sărit în baltă un erou cu fantezie halucinantă, am fi notat pe marginea broşurii următorul răspuns la observația autorului: cu toate acestea, Gh. Ioanovici „s-a depărtat tot mai mult de viața sufletească a românilor", cum scria *Țara Noastră* la moartea lui. Şi e curios că depărtarea aceasta a luat un ritm tot mai accelerat pe măsură ce ajungea în Francmasonerie la roluri de căpetenie. E infinit probabil că, de nu era francmason, cu pregătirea ce a avut-o, ar fi jucat un rol cu mult mai important în viața neamului şi nu s-ar fi scufundat cu totul în lumea ungurească.

A sărit însă avid un anume ins care subscrie Ernest Armeanca şi a trântit în *Patria* – trebuia să fie *Patria*? – crema cugetării sale, extraordinarul silogism cu trei roți: Gh. Ioanovici a fost francmason; Gh. Ioanovici a participat la congresul la care s-a dat ultima redactare *Statutului organic*; ergo: „*Statutul organic* e operă francmasonică". Nu a vrut să ştie omul că principiile *Statutului organic* se cuprindeau în

Proiectul lucrat şi prezentat de mitropolitul Şaguna, că aceleaşi principii, între care cel mai important este cel al participării laicilor în proporție de două treimi la corporațiile bisericeşti, se cereau şi se preconizau încă de la 1849-1850; nu-i pasă dlui Ernest că în protocolul congresului din 1868 Gh. Ioanovici e amintit foarte rar, şi nu ca venind cu propuneri şi cu idei, şi că alți membri au avut rolurile importante; nu se întreabă colaboratorul *Patriei* că oare e de ajuns ca într-un congres să poarte pecetea francmasonică?

Deşteptul de la *Patria* o fi socotit că logica domniei sale îşi are drumurile ei şi istoria de asemenea; că de aceea e logică, să se desfăşoare în absolut, chit că absolutul acela e al neantului.

Şi ca să nu apară sărac în argumentație, a mai lansat un silogism, întrecându-se pe sine însuşi: mirenii sunt francmasoni; *Statutul şagunian* introduce pe mireni în corporațiile bisericeşti; ergo: *Statutul Şagunian* e făcut să sprijine pe francmasoni.

S-a îndrăgostit omul de scolastică şi pace bună. Aşa vor fi argumentat şi pedanții scolastici când le-au luat în veacul al XIII-lea laicilor dreptul la potir, aşa va fi argumentat şi pretențiosul magisteriu catolic păstrarea Sfintei Scripturi şi a cultului bisericesc într-o limbă ce nu o înțeleg decât preoții.

Pe când noi ştim că mirean nu înseamnă numaidecât francmason, sau vită de corvoadă, sau şcolar neastâmpărat şi obtuz, la care trebuie să priveşti întotdeauna fără încredere şi să-l disciplinezi numai prin pedepse. Noi ştim că, dimpotrivă, mireanul devine aşa ceva mai ales atunci când ne lipseşte dragostea şi frăția față de el.

Aşa a ştiut şi mitropolitul Şaguna şi nu a avut nevoie să fie învățat de Gheorghe Ioanovici, care n-a avut alt rol decât să aplaude împreună cu ceilalți membri ai congresului din 1868 concepțiile ortodoxe ale marelui mitropolit.

Partidele politice şi crucea*

Persistă în amintirea tuturor grava impietate săvârşită faţă de cruce de către organele poliţieneşti cu prilejul pioasei procesiuni a studenţimii din Capitală la mormântul *Eroului Necunoscut Român*, în ziua de 24 ianuarie a acestui an, faţă de crucea care nu e numai simbol al creştinismului, în sensul că aminteşte de faptul mântuitor al răstignirii Domnului pe ea, ci şi vehicul al harului dumnezeiesc, sfinţind oameni, locuri şi întreprinderi prin însuşi semnul sau prezenţa ei. Sfânta Cruce, care-i ea însăşi o ierurgie şi parte esenţială a fiecărei taine, ca una ce cuprinde în semnul ei puteri tainice dumnezeieşti, a fost sfărâmată şi trântită, fără cutremur de suflet, în noroiul străzii, iar preotul îmbrăcat în odăjdii i-a împărtăşit soarta.

Acesta e un sacrilegiu care, în alte timpuri, cu o mai sensibilă conştiinţă religioasă, ar fi provocat un răspuns drastic din partea întregii obşti creştine, cu procesiuni de *reînălţare* a crucii batjocorite, cu stoarcea celei mai neechivoce reparaţii din partea acelora care au sfidat nu pe oamenii unei ţări, ci pe Dumnezeul acelor oameni. Acum 1200 de

* *Telegraful Român*, an LXXXI, nr. 13-14, 11 febr. 1933, pp. 1-2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

ani, o asemenea faptă a stârnit în împărăţia bizantină acele imense tulburări care au durat mai bine de un veac.

Nu s-ar putea spune, desigur, că nu a fost şi la noi, de data aceasta, un fior de indignare şi o imediată pornire de reînălţare a Sfintei Cruci. Şi ceea ce e mai îmbucurător şi de bun augur pentru viitor e că pornirea aceasta a cuprins cu deosebire inimile studenţimii noastre.

Dar ceea ce e trist şi ne pune şi mai direct în faţa problemei religioase actuale din ţara noastră e absenţa oricărei reacţii din partea acelor organisme care se consideră reprezentantele naţiunii şi pe mâna cărora e dată ţara, cu rândul, să fie îndrumată, atât în ordinea celor materiale, cât şi a celor morale şi culturale.

Glasul de protest al reprezentanţilor *Ligii creştine* şi *Gărzii de fier* la redeschiderea Parlamentului a rămas fără ecou la reprezentanţii celorlalte partide. Ba chiar unii deputaţi au avut expresii care îi dezvăluiau, gândind că protestul pentru o asemenea chestiune este un lucru cu totul neserios, incompatibil cu înaltele preocupări ale Parlamentului.

Faptul acesta e foarte trist, pentru că, orice s-ar spune, partidele cuprind o bună parte dintre intelectualii noştri. Atitudinea partidelor în această chestiune poate fi considerată drept atitudine a unei bune părţi a păturii noastre intelectuale. Indiferenţa şi bagatelizarea elementelor credinţei şi cultului bisericesc caracterizează de multă vreme aproape pe fiecare ins care se socoteşte, cu cele opt clase de liceu ale sale, trecut peste periferia cunoştinţei relative şi a necesităţii de a crede, în câmpul cunoaşterii integrale şi infailibile, deşi acest câmp se întinde gol şi dezolant în faţa sa.

Şi n-ar fi un lucru atât de grav dacă indiferentismul acesta al păturii intelectuale nu i-ar strica decât ei şi n-ar

ţine-o decât pe ea ruptă de izvoarele vieţii creatoare. Nenorocirea e că exemplul ei se întinde asupra lumii de mai jos. Uneori, e drept, intelectualii nu fac propagandă ateistă voluntar, ci numai întrucât atunci când petrec în sat sunt văzuţi departe de cele bisericeşti şi tradiţionale. Alteori însă, fac această propagandă voluntar, din inconştienţă sau satanism. E destul să cităm atâtea pasaje din discursurile electorale. Iar în cazul nostru, să ne gândim la efectul dezastruos pe care l-a avut asupra conştiinţei religioase a soldaţilor care au reprimat procesiunea Sfintei Cruci, ordinul superiorilor de a sparge crucea şi brutaliza pe preotul în odăjdii.

Autoritatea morală a superiorilor şi frica de ei i-a scos din sfiala ce le-o dicta veneraţia faţă de cruce; a fost mult până au trecut această primă probă, de tratare a lucrurilor sfinte ca a lucrurilor de rând. La ocazii ulterioare vor purcede la astfel de gesturi spontan.

Suntem în preajma constituirii Uniunii Românilor Ortodocşi. E momentul suprem ca ea să se realizeze. Misiunea ei e mare. Va fi în stare să facă minuni? Căci pentru vremea noastră seacă minune e schimbarea la faţă în sens religios a intelectualilor noştri. Noi nădăjduim mult, căci unde e puţină silinţă omenească, e şi mult ajutor dumnezeiesc.

O ţărănime nouă*

E o expresie sugestivă a Părintelui Arhimandrit I. Scriban, dedicată unei realităţi ce se impune tot mai mult. Nu e vorba de ţărănimea iniţiată în practicile politicianiste de neodihna aşa de puţin dezinteresată a trepăduşilor electorali şi a unei prese făcute anume pentru stimularea celor mai fanatice pasiuni de partid. Nu e vorba de ţărănimea „deşteaptă" şi „cultivată" de demagogia votului universal, la întrunirile sfârşite cu rachiu, la care li se spune că nu e Dumnezeu în cer, nici cinste pe pământ, că tot ce e mare şi sfânt în lume e „învârteala" şi îndrăzneala, că „popii" sunt trântori, iar îndemnurile lor morale, palavre. E adevărat, frământarea de după război a creat şi ţărani de aceştia, victime lesne crezătoare ale inconştienţei propagandei politice.

Dar în aceeaşi frământare, plus cea a tranşeelor şi a bubuitului de tun, frământare în suferinţă şi în nesiguranţă, care te închide în singurătatea ta şi te face să asişti la prăbuşirea atâtor vechi coloane pe care-ţi sprijineai edificiul, de bine de rău echilibrat, al sufletului tău, se conturează şi o altă ţărănime, cea cu adevărat a timpului viitor, ţărănime

* *Telegraful Român*, an LXXXI, nr. 15-17, 18 febr. 1933, pp. 1-2. Semnat: *Dr. Dumitru Stăniloae*.

nouă, pentru că noi sunt bazele sufleteşti pe care se sprijină lăuntric. E „ţărănimea Domnului Iisus Hristos", căci Domnul Iisus Hristos este fundamentul vieţii lor, al faptelor şi gândurilor lor de fiecare moment, marea realitate care se profilează pe întreg orizontul gândirii şi vederii lor şi le copleşeşte întreg sufletul. Este marele merit al acţiunii *Oastei Domnului* de a fi restabilit legătura vie între Hristos şi sufletul atâtor ţărani de-ai noştri, de a le fi fixat şi subliniat în conştiinţa lor cu linii de lumină atotstrălucitoare pe Hristos ca centru al vieţii lor religioase, făcând în acelaşi timp ordine în reprezentările lor religioase, care erau înainte sau toate pe acelaşi plan, sau ţineau locul central acelea care nu-şi capătă lumina şi puterea decât de la Mântuitorul Hristos. Desigur că, în această restaurare a lui Hristos, unora li s-a părut că se exagerează nemaiamintindu-se nimic, sau foarte puţin, că Hristos este în legătură indisolubilă şi organică cu mireasa, cu Sfânta Biserică, că El tronează între Sfinţii Săi, având la dreapta pe Preacurata Sa Maică, dar aceasta se datorează elanului iniţial al oricărei restaurări. Pe măsură ce se va canaliza curentul, va contempla pe Hristos în legătură cu ale Sale, dar El va trebui să rămână pururi centrul, şi nu ceva din ale Sale.

Ţăranul nostru purificat în tradiţiile şi ocupaţiile sale, în sufletul său aşa de echilibrat şi de treaz, în relaţiile sale sobre cu copiii şi afabile cu lumea, de Hristos, pe Care ştie de acum mai sigur că-L poartă cu sine, e tipul ţăranului viitor. Abuzul de băutură nu va mai întuneca sărbătorirea, aşa de bogată în practici simbolice, a evenimentelor sale familiale; deznădejdea nu se va mai aşterne peste seninul lui suflet, ca să-l pornească în insulte la adresa Făcătorului său. Sobrietatea lui faţă de copii nu va degenera în asprime sălbatică şi nici nu va face grea atmosfera din casă, căci în casă vor răsuna mai des cântările de laudă către Dumnezeu şi se va vorbi zilnic despre iubirea de oameni a Fiului Său. Plecat deasupra plugului în sudoarea feţei, nu se va posomorî şi nu va speria vitele şi păsările cu sudalme, ci se va însenina mângâindu-se cu Domnul. Domnul Iisus Hristos îl va călăuzi şi-i va pluti înainte în casă şi pe ogoare; aţâţările domnilor care vin să-i ceară votul nu-l vor ispiti, iar la sfadă şi la bătăi nu va ajunge în convenirile sale cu ceilalţi consăteni. Cercetarea bisericii va fi cea mai mare bucurie a lui şi a familiei lui, iar cuvintele preotului le va sorbi cu nesaţ şi le va explica acasă alor săi. Nu va bârfi pe alţii şi nu se va mândri, ci va fi gata de ajutor la orice necaz al cuiva şi plin de aceeaşi dragoste şi faţă de omul cel mai nesocotit de alţii. Rugăciunea şi citirea cărţilor religioase, în primul rând a Sfintei Scripturi, îi va ocupa cea mai mare parte a zilelor de sărbătoare, ba chiar câte puţin din fiecare zi.

Aceasta e ţărănimea nouă, a cărei avangardă s-a ivit viguroasă şi cuceritoare.

În Duminica Ortodoxiei să fim la Cluj!*

Credincioşii Bisericii dreptmăritoare, din eparhiile mitropoliei noastre, din Transilvania, Banat, Crişana şi Maramureş, sunt chemaţi să se întrunească în adunare de constituire în ziua de 5 mart. 1933, în Duminica Ortodoxiei, la Cluj.

Mirenii, sute şi mii de intelectuali, într-un singur glas, au luat hotărârea de-a conlucra cu ierarhii noştri, în conştiinţa că apărând şi întărind autoritatea Bisericii Ortodoxe, apărăm şi întărim cu toţii întreg neamul românesc; şi, dimpotrivă: slăbind autoritatea supremei şi sfintei instituţii a neamului, slăbim şi statul, cu toate rosturile lui actuale şi viitoare.

La această lucrare de apărare şi întărire a sfintei noastre Biserici se vor asocia nu numai fiii şi fiicele eparhiilor mitropoliei din Ardeal, ci toţi fiii şi fiicele neamului român creştin ortodox. Căci, după cum alcătuim un singur stat, tot aşa alcătuim toţi dreptmăritorii o singură Biserică Creştină Ortodoxă în ţara nouă şi întregită.

Curente duşmane şi atacuri neîntrerupte se îndreaptă împotriva Bisericii stăpânitoare din statul român, ca, zgu-

* *Telegraful Român*, an LXXXI, nr. 20-21, 4 mart. 1933, p. 1. Nesemnat.

duindu-o din temeliile ei de veacuri, să zdruncine în acelaşi timp reazemul cel mai neclintit al existenţei statului nostru creştin şi naţional de ieri şi de astăzi.

Clerul mult încercat al acestei Biserici cu vechi experienţe, susţinut şi sprijinit de toţi cei ce cred că mântuirea sufletului românesc e sălăşluită în Biserica lui Hristos, va avea şi priceperea, şi puterea ca, în asemenea împrejurări, să scutească ţara şi neamul de relele şi primejdiile ce bat la uşă.

Adunarea de la Cluj înseamnă începutul unei vii acţiuni de colaborare strânsă a mirenilor cu clerul: în faţa ei trebuie să se închine cu avânt şi încredere deplină toţi bunii ortodocşi.

Dumnezeu este cu noi, şi El va binecuvânta cu darurile Sale bogate acţiunea măreaţă creştină, pornită în Duminica Ortodoxiei la Cluj.

Pentru intensificarea activității pastorale a clerului*

În timpul din urmă s-au trimis preoților noștri, la scurte intervale, o serie de noi precizări și de noi îndemnuri referitoare la activitatea lor pastorală.

Lupta între cele două împărății, amândouă vizând sufletul, se înțelege; din faza de mici hărțuieli, de la opoziția placidă și neglijarea reciprocă, s-a trecut la ciocniri tot mai violente, pe viață și pe moarte. Avem sentimentul, oarecum eshatologic, că stăm la porțile unui nou tărâm de istorie, care va fi stăpânit de împărăția învingătoare în lupta ce se dă, de acum ucigătoare și finală, la hotarul noului ev.

Înaltpreasfinția Sa Mitropolitul nostru Nicolae, comandantul care scrutează neîntrerupt viitorul și surprinde prompt primejdiile ce se arată, care cunoaște perfect situația actuală, trimite preoților, concentrate într-un mănunchi, toate instrucțiunile și îndemnurile de care au nevoie acum și în viitorul apropiat în lupta în care sunt angajați. De la formularea sintetică a obiectivului ce trebuie urmărit actualmente de toată strădania pastorală și până la detaliile prețioase referitoare la organizarea șezătorilor diferitelor

* *Telegraful Român*, an LXXXI, nr. 20-21, 4 mart. 1933, p. 2. Semnat: *D.*

asociații religioase din parohie, nimic nu e omis din circularele date de Înaltpreasfinția Sa în ultimele două luni.

Obiectivul de azi al acțiunii pastorale e fixat într-o formulă pregnantă, care ar trebui scrisă pe fiecare pagină din calendarul de pe masa preotului:

> „viața de astăzi, frământată de valuri care nu vor să se liniștească, trebuie prinsă din toate părțile ei în legături cât mai strânse cu Biserica și cu spiritul ei, nu pentru a domina noi, ci pentru a face ca Hristos-Mântuitorul să o însuflețească și stăpânească".

Iar idealul preotului cerut de trebuințele de azi s-a rotunjit, din îndelungate meditații și atente observații, astfel în sufletul Înaltpreasfinției Sale:

> „Am înaintea ochilor mei preotul care ne trebuie astăzi: stăpân pe elementele culturii timpului, orientat asupra curentelor sociale, analizând cu înțelepciune realitățile și nevoile vieții, dar cu ochii sufletului pururi ațintiți spre idealul Evangheliei, pe care cu iubire și devotament se străduiește să-l coboare și să-l facă văzut în mijlocul turmei pe care o păstorește."

Un tablou și un program mai complet, mai nealunecat spre Scyla unilateralei aprecieri a culturii, sau spre Carybda desconsiderării ei și a restrângerii la conținutul strict evanghelic, chiar un mai armonios și un mai definitiv ideal de preot, nici că s-ar putea concepe. Este concentrată în această definiție justa țintă ce trebuie avută mereu în vedere, atât de educatorii viitorilor preoți, cât și de preoți în autoformarea lor mai departe.

În amănuntele organizării şi conducerii asociaţiilor religioase din parohie, aceste laboratoare ale formării creştinilor şi oamenilor luminaţi, a caracterelor integre, amănunte prin care Înaltpreasfinţia Sa vine în ajutorul preoţimii noastre, neorientată încă în chestiunile acestui fel de pastoraţie modernă, nu intrăm, ca să nu lungim peste măsură acest articol.

Dar trebuie să remarcăm *epocala* introducere a ziarului pastoral. Activitatea pastorală a preoţimii noastre, apreciabilă şi până acum şi potrivită cu timpurile prin care am trecut, ar suferi faţă de timpul nou o mare lacună dacă nu s-ar reculege din felul împrăştiat în care se face, dacă nu s-ar sistematiza astfel ca fiecare zi următoare să însemne un progres, dacă nu întotdeauna cantitativ, cel puţin calitativ, faţă de ziua antemergătoare, ale cărei învăţături vor fi folosite. Prin aceste însemnări cotidiene, preotul va fi adus în fiecare seară în situaţia să mediteze la ceea ce a făcut peste zi şi la ceea ce ar fi trebuit să facă; la ceea ce a făcut bine şi se poate continua sau repeta şi la ceea ce a făcut rău şi trebuie evitat pe viitor. Îşi va da mereu seama de lacunele pregătirii sale, căutând să le îndrepte; autocritica aceasta cotidiană, făcută cu sinceritate şi cu frica răspunderii în faţa lui Dumnezeu, îl va duce tot mai departe spre idealul moral, prin străduinţe mereu nedescurajate. E adevărat, ziarul acesta nu are caracterul de notaţii autocritice, intime, ci se vor trece în el mai mult faptele pozitive realizate; dar în vreme ce se va gândi preotul la ele, cum să le concentreze ca să le poată nota, va fi silit, vrând-nevrând, să-şi facă şi anumite reproşuri când e cazul şi să se gândească şi la schimbări în felul său de a activa a doua zi.

Ca un duh de înnoire vin aceste îndrumări pastorale moderne la preoţii noştri cu începutul noului an. Să dea Dumnezeu ca ele să aducă rod binecuvântat.

Proxima metodă de lucru*

Acum, după ce am văzut realizat cadrul în care va avea să se desfăşoare acţiunea religioasă printre intelectuali, nu mai putem întârzia cu reflexii asupra însemnătăţii acestui cadru şi a momentului în care s-a constituit, ci trebuie să purcedem de urgenţă la lucrul propriu-zis: la umplerea acestui cadru cu viaţa pentru care a fost destinat. Căci înainte de a fi împlinit acest mare, covârşitor deziderat, nu putem aştepta ca *Frăţia Ortodoxă Română* (*FOR*) să aibă o prea mare influenţă în viaţa socială privată şi publică.

Ceea ce s-a făcut la Cluj nu a fost decât chemarea la apostolat a intelectualilor noştri, care au întâi nevoie de pregătire seriosă până a putea fi trimişi la propovăduire. Să-i faci să susţină în viaţa politică şi socială anumite principii numai pentru că li s-ar comanda dintr-un centru, de undeva unde s-ar şti ce e creştinesc şi ce nu, să-i faci să se solidarizeze în atâtea cazuri în jurul vreunei chestiuni numai pentru că aşa se cade unor membri dintr-o societate ar însemna să rişti a nu realiza nimic, pentru că omul nu poate fi mişcat

* *Telegraful Român*, an LXXXI, nr. 28-29, 1 apr. 1933, pp. 1-2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

ca un obiect din afară, ci se mişcă dinăuntru când găseşte de bine s-o facă.

Ceea ce se cere acum este transformarea interioară a intelectualilor ortodocşi, pregătirea unei conştiinţe religioase şi a unei mentalităţi creştine, sensibilizarea unor resorturi sufleteşti care de prea multă neîntrebuinţare au intrat în ruginire. În acţiunea ce ne stă înainte, metoda cea mai bună va fi deci aceea care poate străbate mai adânc în straturile sufleteşti, de e posibil chiar până la punctul de suport, nedeterminabil, dar determinant al întregii gândiri, simţiri şi voiri a omului.

Se înţelege că nu ajunge o simplă acţiune de luminare teoretică asupra învăţăturii creştine, fie ea făcută cât de savant şi în formele cele mai pretenţioase ale gândirii filosofice moderne. Precum nu ajunge nicio bălăcire sentimentală în clişee de fraze arhiuzate, în predici superficiale, strigate cu mai mult sau mai puţin patos fals.

Ceea ce se cere e o anumită luciditate, înfrigurată de convingere, lămurind credinţa creştină nu după tipare externe, ci din evidenţele lăuntrice ale propriului suflet. Numai acest fel de lămurire vine din adânc şi trece în adâncul auditorilor ca un arc de flăcări; numai acest fel de propovăduire nu e simplă instrucţie ineficace, ci fluid duhovnicesc ce curge arzând şi înfiorând în adâncurile sufletelor. Numai acest fel de comunicare dă auditorului nu ştiu ce sentiment sigur că i se vorbeşte serios de lucruri grave de viaţă şi de moarte şi că în vorbitor îşi trăieşte procesul o încordată tensiune după cea mai completă armonie a vieţii cu gândul şi cuvântul.

Să vorbim serios: nu cred că *FOR* ar putea să se umple cu viaţă religioasă îmbelşugată dacă nu vom avea adevăraţi apostoli printre noi, în stare să trezească din somn greu, din somn de moarte, sufletele intelectualilor noştri; adevăraţi apostoli care să se prezinte ca modele de consecvenţă de la ceea ce spun la ceea ce fac.

Altfel, vom fixa şi prin *FOR*, pe ecranul curgător al timpului, o seamă de mici întâmplări birocratice, de festivaluri mai mult sau mai puţin străbătute de sinceritate, de nume de-ale membrilor din diverse comitete şi comisii; o seamă de lucruri exterioare. Iar în suflete ni se va brăzda, adâncă, încă o dâră de amărăciune şi de dezolare.

Deci, la lucru serios şi de lungă durată!

Moartea şi Învierea Domnului*

Cea mai mare parte din cântările bisericeşti de la sărbătorile Paştilor se rezumă în ideea:

> „Când Te-ai pogorât la moarte, Cela ce eşti viaţa cea fără de moarte, atunci iadul l-ai omorât cu strălucirea Dumnezeirii" (*Troparul Învierii*, glas 2)

Ce poate fi mai paradoxal, ce poate fi mai contradictoriu în sine pentru o minte ce nu vrea să-şi depăşească plafonul omenesc, decât ca Cel ce este viaţa cea fără de moarte să Se cufunde în moarte, ca Cel ce e viaţă pururea fără de scădere şi fără umbră de întuneric să suporte suprema lichidare de viaţă şi totala cufundare în întunericul prăpăstios al morţii şi al iadului?

Şi ce poate fi mai neînţeles decât actul mântuirii noastre, fapta prin care suntem introduşi în adevărata viaţă, să fie moartea Celui ce ne dă viaţă?

Sunt aici mistere atât de profunde, atât de străine de ceea ce poate produce mintea şi fantezia omenească, atât de inepuizabile în interpretările ce li se pot da, încât chiar şi

* *Telegraful Român*, an LXXXI, nr. 32-34, 16 apr. 1933, pp. 6-7. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

numai acest caracter al lor e o dovadă suficientă despre originea lor dumnezeiască.

Nu a fost de-ajuns să vină Soarele Vieţii cu lumina, să o pună în obscuritatea în care ne aflăm noi, până la aceste prime trepte ale nefiinţei care sunt suferinţele şi slăbiciunile noastre, ci a trebuit să Se coboare şi mai jos, până în fundul prăpastiei întunecoase, unde moartea stăpâneşte deplin, unde cei stăpâniţi de ea nu mai pot face nicio mişcare pentru a scăpa de robia ei, unde nu mai văd nicio rază de lumină. A trebuit să Se coboare Începătorul vieţii, izvorul ei, până acolo unde sfârşeşte cu totul viaţa, până în care şi-a întins zăbranicul întreg peste făpturile Ziditorului. A trebuit să moară ca om şi să lase aşa să se întindă şi peste El unda nefiinţei, ca fiind în sânul ei, s-o împrăştie cu dumnezeirea Sa dinăuntru în afară, s-o zdrobească în casa ei. A trebuit să Se lase înghiţit în iad, pentru a ţâşni în mijlocul lui cu strălucitoarele raze ale nemărginitei Sale vieţi, spărgând porţile iadului, dizolvând plafonul lui apăsător şi antrenând spre înălţimi pe toţi cei ce s-au dorit în viaţa lor pământească după lumină. A fost necesar fluxul vieţii în nimic, ca în refluxul ei să ducă cu sine pe toţi cei ce au oarecare compatibilitate cu viaţa.

S-a dus şi i-a căutat pe cei credincioşi ai Săi până în temniţele cele mai de jos, dezlegându-i şi scoţându-i la lumină.

Mormânturi sunt şi inimile noastre. Unda întunericului şi a nefiinţei, duhurile rele, fac din noi iaduri în care ardem şi ne zvârcolim dureros. De S-ar fi coborât şi în noi Domnul murind, ca să germineze în inimile noastre viaţa cea primenită, luminoasă, curată şi bună! De-ar fi spart şi întunecimile din noi, de-ar fi împrăştiat cugetele rele ce ne chinuie, de-ar fi spart plafonul ce ascunde privirii sufletului nostru cerul cu frumuseţea lui! De-am înflori şi noi cu învierea Domnului, în lumina soarelui dumnezeiesc, la o viaţă nouă!

Unui preot tânăr*

Iartă-mă, iubite frate, că îți răspund de această dată pe calea aceasta publică. Problema pe care ai ridicat-o în scrisoarea din urmă – nu de dragul de a scorni cu mintea probleme, ci fiindcă te zbați în ea împreună cu toți frații întru preoție – depășește cadrul personal, pentru a se integra în lipsurile și neajunsurile noastre de caracter general.

Te plângi, iubite frate, că

> „preoții noștri ieșind din academie și intrând în parohie se depersonalizează, identificându-se pe de-a-ntregul cu glasul pământului, de care nu-i despart decât cei doisprezece ani de școală orășenească".

Frăția ta nu ai ajuns încă în acest stadiu, căci ești doar așa de tânăr și lupți din răsputeri împotriva adormitorului abur ce se ridică din monotonia simplei și materialei vieți sătești, dar simți pericolul și te alarmezi. Știi că altul este destinul preotului decât acela de a se cufunda în noianul preocupărilor unei vieți de suprafață, în grijile, fără larg orizont spiritual, de a adăuga în toată ziua încă ceva la patrimoniul material al

* *Telegraful Român*, an LXXXI, nr. 38-39, 6 mai 1933, pp. 2-3. Semnat: *Dr. D. Stăniloae*.

familiei, în ritmul fără respirație al alergăturii întregii lumi din sat. Îți dai seama că nu poți fi sare pământului pururi aplecat spre stricăciune și lumină lumii întunecate de îngustimea orizontului în care trăiește, decât neidentificându-te în masa pământului și neînșirându-te între umbrele ce orbecăie prin întuneric. Trebuie să-ți păstrezi o conștiință sensibilă la realitățile vieții spirituale, trăind în ele, lărgindu-ți privirea asupra lor, ca prin ele să pătrunzi în sufletele celorlalți și să le atragi privirile, împrăștiate în extern, spre ele.

Și tocmai pentru că îți dai seama că aceasta trebuie să fie calea preotului prin lume, ai văzut bine și obstacolul ce închide de cele mai multe ori această cale, silind pe preot să se încurce pe cărări ce nu-l avansează cu niciun pas, ba chiar îl regresează. Acest obstacol este, cum spui, lipsa de cărți. Cartea este „cel mai însemnat sprijin al activității preotului". Fără ea, preotul cade „în acea moleșeală a impersonalității caracteristică atâtora dintre ei".

Această depersonalizare, această destrămare a duhului de preot, crezi apoi că este cauza faptului, într-adevăr ciudat, că în afară de foarte rare excepții, „contactul foștilor studenți cu profesorii lor se termină brusc la poarta academiei".

Frăția ta ai simțit foarte just că, pe lângă lipsa cărții, un alt mare neajuns în viața preotului este lipsa de contact cu foștii lui profesori și în general cu oameni care i-ar putea ajuta să-și țină privirea spre cer.

Pentru a lua în discuție ambele laturi ale problemei, la lipsa cărții aș spune: chestiunea s-ar simplifica mult dacă ar fi numai o lipsă materială a cărții. Ceea ce-i cu mult mai grav e lipsa dragostei de carte la foarte mulți. Împotriva acesteia trebuie să luptăm cu toate puterile și înlăturarea acestui neajuns nu se face de azi pe mâine. Împotriva lipsei

materiale a cărţii, când e dragoste pentru ea, ne putem ajuta relativ uşor. Frăţia ta însuţi propui o soluţie care nu ştiu întrucât ar putea fi realizabilă, chiar în forma în care o propui, dar într-o formă apropiată ne poate ajuta mult. Propui să se înfiinţeze o bibliotecă centrală bine înzestrată cu tot ce a creat spiritul omenesc mai frumos şi mai sublim. Te gândeşti probabil la o mare bibliotecă la Sibiu, creată şi alimentată din cotizaţii de-ale preoţilor şi din alte contribuţii. Poate că e greu să se realizeze această idee, din foarte multe motive. Să nu amintesc decât greutatea cu care ar circula cărţile, toţi care le împrumută fiind împrăştiaţi în toate părţile; şi cartea e bine s-o ai cât mai aproape de tine, atunci când vrei.

Eu cred că cea mai mare uşurare ce se poate aduce în această privinţă este ca, pe lângă cărţile capitale pe care trebuie să le aibă fiecare preot pe masă, iar din acestea ies două-trei pe an, preoţii fiecărui cerc pastoral trebuie să stabilească anual o listă de 20 de cărţi pe care să le împartă obligatoriu între ei spre cumpărare. Cum întâlnirile între preoţii vecini sunt dese, ei îşi vor schimba reciproc cărţile spre citire. În felul acesta se va crea între ei şi o atmosferă de mai înaltă intelectualitate şi de mai strânsă comunitate sufletească, hrănindu-se din aceleaşi cărţi şi discutându-le împreună. Foarte important este ca aceste liste anuale să cuprindă cărţile cele mai alese şi mai necesare. Desigur că aceste 20 de cărţi trebuie să fie de la 100 de pagini în sus. Broşuri de 20-30 de pagini pot fi socotite cinci-şase pentru o carte. Comanda, pentru siguranţă, s-o facă preşedintele cercului din şedinţă, chiar pentru fiecare preot.

Notez, ceea ce ar putea împiedica realizarea acestui lucru este să mi se conceadă puţina dragoste de carte. Aceasta complică problema.

Orice preot va fi altfel în situaţia să citească 20-30 de cărţi pe an, ceea ce e suficient, cel puţin pentru timpul nostru.

Cât priveşte lipsa de contact a foştilor studenţi cu profesorii lor, eu cred că nu e numai efectul rustificării. Doar însuţi frăţia ta spui că acest contact „se rupe brusc la poarta academiei", deci înainte de a fi avut tânărul când să-şi tocească reliefurile personalităţii spirituale. Oricare ar fi cauza acestui fapt, el poate înceta şi ar fi bine să înceteze. Nici noi, care avem de la Dumnezeu marea misiune de a fi patru ani îndrumători viitorilor preoţi, nu ne bucurăm când vedem că cei cu care am legat legături de suflet, cei care ne-au devenit părţi integrante, necesare fiinţei noastre, dispar după examen, fără un rămas bun măcar, pentru toată viaţa din intimitatea sufletului nostru. Pentru noi, aceasta chiar este o durere. Noi am dori ca măcar în momentele grele ale vieţii lor să ne socotească şi pe noi între ceilalţi sfătuitori ai lor. Să ne adreseze şi nouă câte o scrisoare şi să fie siguri că dacă nu vom nimeri totdeauna un sfat potrivit, va găsi întotdeauna la noi o mângâiere, o încurajare, un îndemn, o inimă înţelegătoare. Şi eu ştiu că aceasta face foarte mult pentru orice om care de atâtea ori e întristat de sentimentul singurătăţii, al părăsirii. Noi am dori ca foştii noştri studenţi să ne viziteze când vin pe la Sibiu. Să fie siguri că nu vor găsi uşi închise, nici aere preocupate şi grăbite.

Frăţia ta socoteşti că noi profesorii putem „prilejui înnodarea acestui fir rupt şi sesiza printr-o *formulă* nouă reluarea acestei *legături organice*". Ceea ce propun eu e formula eternă a frăţiei şi a dragostei, singura care trebuie să stea la baza oricărei legături între noi. Numai aşa se pot încadra luptătorii însinguraţi în grosul unitar al armatei lui Hristos, numai aşa sub legăturile externe dintre ei pulsează o inimă, un gând, un avânt.

„Morala eroică"*

Într-o revistă scoasă de o falangă de tineri, am avut bucuria să citesc, sub acest titlu sugestiv, rânduri grave, sfânt de grave, despre cum îşi înţelege tineretul de azi datoriile sale faţă de neam, faţă de societate.

În vuietul de tarabă al universalei venalităţi, în mijlocul unui târg josnic, în care deodată cu conştiinţa de mult adormită fiecare se întrece să vândă cât mai multe din bunurile ce nu-i aparţin, pentru că sunt ale obştii româneşti, în mijlocul unei societăţi a cărei deviză e „învârteala" şi care taxează de prost pe omul cinstit, altruist şi conştiincios – am avut, în sfârşit, fericirea de necrezut să aud formulat curajos, în numele generaţiei tinere, crezul unei morale fără Eu, crezul unei morale în care totul gravitează spre neam, spre aproapele, crezul unei morale de sacrificiu.

E o minune resurecţia aceasta a spiritului. E o minune, pentru că nu-şi are nicio cauză în cele ce se văd. Ardoarea tineretului acesta de a se sacrifica n-a avut de unde să o înveţe din jur. Între mentalitatea aceasta şi a celor din jur e o prăpastie, e un hiatus. Spiritul a renăscut din sine. S-au deschis zăgazurile adâncului, inundând din ele viaţă primenită.

* *Telegraful Român*, an LXXXI, nr. 41-42, 20 mai 1933, p. 1. Semnat: *DS*.

„Morala eroică", iată condiţia eternă a viabilităţii oricărei societăţi, iată cheagul care face posibilă convieţuirea armonioasă a oamenilor, iată piatra de temelie a statelor. Ea e tot una cu atracţia centripetală a părţilor unui întreg; când această „morală eroică" încetează, când atracţia centripetală face loc celei centrifugale, când fiecare se gândeşte să acapareze cât mai mult din cele comune, când fiecare nu mai are dragoste spre cei din afară de sine şi se gândeşte numai la sine, atunci acea societate se destramă.

Numim această morală „eroică", sau „de sacrificiu", sau altfel, pentru că patimile omeneşti care şi-au căutat o justificare onorabilă au compromis cuvântul simplu *morală*. În realitate nu există altfel de morală decât eroică. Nu e morală cântărirea grijulie a tot ce dai şi faci pentru altul pentru a nu da vreun gram din ceea ce ţi-ar fi în paguba îndestulării tale. Nu e morală împărţirea hapsână a sfertului de leu, când dacă l-ai dat tot, ai aduce o mică perturbare în situaţia ta. Nu e morală savantul şi complicatul sistem cu infinite distincţii şi cazuri, izvorât mai mult din grija de comoditate a eului propriu decât de ajutorarea aproapelui. „Morala" aceasta o lăsăm iezuismului, fie catolic sau de altă natură.

Morala în sensul curat al cuvântului este binele şi dragostea în acţiune. Or, acestea nu se lasă drămuite, vămuite, cuminţite. Ele nu se balansează între eu şi tu, ci merg întregi, fără grijă de mine, spre tine, spre aproapele meu. Ar fi o nebunie aici, un lucru care pare absurd înţelepciunii lumii acesteia, dar să mi se arate vreo mare personalitate religioasă, vreun sfânt care şi-a împărţit grija între el şi alţii. Toţi au fost aplecaţi întregi spre alţii. Cuvintele: „cine va voi să-şi scape sufletul îl va pierde; iar cine îşi va pierde sufletul pentru Mine îl va afla" (*Matei* 16,25), acest înţeles îl au.

Omul bun îşi află bucuria sa în bucuria altora; trebuie să iasă din sine, trebuie să se dăruiască altora, să-i facă fericiţi pe alţii, pentru a-şi găsi mulţumirea şi fericirea. Dar nici măcar această intenţie nu o are omul bun: pentru a-şi găsi fericirea în fericirea altora. El nu are alt scop, nu urmăreşte cu iubirea sa altceva decât fericirea altuia. Iubirea nu e mijloc spre altceva, ci e în sine scopul suprem. Numai aşa rămâne întreagă, curată şi naivă.

Desigur că morala aceasta nu se poate impune; nu poţi impune, se va zice, tuturor oamenilor să se sacrifice. E drept, dar tocmai de aceea e morală în sensul plin al cuvântului, că nu se poate impune, ci rămâne act spontan, iubire. Căci ceea ce se poate impune, şi se impune, nu mai e morală, ci drept, obiectul legii. Iar morală e cu totul altceva decât drept şi lege, face parte dintr-un domeniu nemăsurat mai înalt, din domeniul sfânt peste care se poartă Duhul lui Dumnezeu. Moral în sensul nefalsificat al cuvântului nu poate fi, şi nu e, de aceea, decât omul religios, profund religios. Să înceteze a se mai numi morali burghezul ateu şi egoist şi formalistul cu atitudini solemne, toţi cei care ţin să apară în faţa lumii că sunt milostivi dacă dau o sfărâmătură de la masa lor şi altora. Morala este eroismul uitării integrale a eului tău, sacrificarea lui pe altarul dragostei de aproapele.

Cinste tineretului care vrea să restaureze morala în sensul sincer al cuvântului, care ia pe umerii lui crucea ei. Numai tineretul trist şi îndurerat de ceea ce vede şi suferă, al zilelor de azi, numai acest tineret, care e la vârsta lui fragedă mai grav decât atâtea generaţii care zburdă încă la o vârstă cu mult mai înaintată, e în stare să realizeze această mare revoluţie.

Înălţarea*

Solemnele liturghii ale creştinismului antic pun *Învierea Domnului* în centrul cultului public. Înălţarea Domnului nu este însă de mai redusă importanţă pentru religia creştină şi pentru viaţa noastră religioasă.

Cheia de înţelegere a doctrinei Înălţării este exprimată prin cuvântul „mărire", dar cugetarea religioasă de azi a lăsat în umbră ideea măririi.

Lumea de azi s-a obişnuit să aşeze mai bucuros în lumina conştiinţei pe Hristosul suferinţei decât pe Hristosul măririi. S-a obişnuit să creadă că e mai aproape de noi Mântuitorul „Cel după istorie" decât Hristosul teologiei dogmatice.

Pentru noi, Hristos este Cel ce a biruit moartea şi a înviat. Dar prin înviere nu înţelegem numai redobândirea măririi, pe care o avea în umilinţa naşterii şi a vieţii vremelnice pământeşti, care-o acoperea pe pământ, cum acoperă norul soarele pe cer.

Învierea I-a redat mărirea dumnezeiască. Prin Înălţare a trecut „de-a dreapta Tatălui", de unde stăpâneşte ca Rege, până ce va supune pe toţi vrăjmaşii Săi sub aşternutul picioarelor Sale.

Această doctrină e de o supremă influenţă pentru aprecierea naturii omeneşti.

* *Telegraful Român*, an LXXXI, nr. 43-44, 27 mai 1933, p. 2. Semnat: *TS*.

Hristos e Dumnezeu adevărat şi Om adevărat. În unitatea persoanei Lui, amândouă naturile sunt îmbinate. Unirea cu Dumnezeu e în acelaşi timp o unire cu omenirea. Iar când mărturisim că Hristos S-a înălţat la cer ca să ne pregătească loc, noi credem că vom fi părtaşi întru mărirea Lui. Prin meritele Lui ne învrednicim de mărire cerească.

Întrebarea cea mai arzătoare a zilelor noastre nu este dacă lumea poate crede în Dumnezeu, ci dacă mai poate avea credinţă în om. Pentru că, în mod imperceptibil, ştiinţa veacului a detronat pe om de pe culmile creaţiei şi l-a coborât în rândul vietăţilor lumeşti. Ipoteza evoluţionistă a creat o antropologie nouă, prin care toată gloria cerească a omului şi toată demnitatea omenească e coborâtă în pulbere.

O astfel de fiinţă, precum şi-o imaginează ştiinţa naturală cu anevoie, mai poate invoca azi că e croită după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu, că Dumnezeu a luat trup omenesc, că Dumnezeu a murit pe cruce pentru neamul omenesc, că omul ar mai putea nădăjdui să-şi redobândească mărirea sa primordială. Iată de ce Înălţarea Domnului, cu semnificaţia ei, se înalţă deasupra antropologiei ştiinţei, şi religia creştină e o forţă divină de inspiraţie, prin care omul se ridică până la treptele Tronului ceresc.

Praznicul *Înălţării Domnului* este praznicul refacerii omului. Înălţându-Se Hristos la cer, a trimis pe Duhul Sfânt, Duhul Creator al Dumnezeirii să ne refacă întru asemănarea Lui. „Omul cel vechi s-a înlăturat şi cel nou s-a trezit în noi."

Acesta este sensul dogmatic al Înălţării. Misticii din toate vremile mărturisesc că mântuirea este înlăturarea vechiturii, iar când omul ajunge la mântuire, nu mai vieţuieşte el, ci Hristos care trăieşte în el, ori, cu alte cuvinte, că identificarea mistică cu Hristos este rostul final al creştinismului.

Se dezveleşte iarăşi slava Ortodoxiei*

Spuneau mai înainte anumiţi teologi din Occident că Ortodoxia e pietrificată şi incapabilă să mai producă din sine o mare mişcare spirituală. Judecând din afară şi deci fatal, ţinând cont în judecata lor numai de elementele spaţiale, cantitative, netrăind în Ortodoxie, şi prin urmare, nesimţindu-i puterea condensată în forme strâmte şi umile, dar reala şi nesfârşit de adânca putere, era uşor să facă astfel de afirmaţii.

La eroare mai contribuia şi faptul că se aprecia numai ceea ce li se părea lor că e valoare, pentru că o aveau şi ei în confesiunea lor, pe când valorile specifice, adevărate, ale Ortodoxiei nu le vedeau. Până azi protestanţii de duzină şi sectarii îşi închipuie că atunci când omul *ascultă* rugăciunea, şi nu o spune *el*, când *ascultă* citindu-i-se Evanghelia, şi nu o citeşte *el*, nu poate avea trăire religioasă, nu poate avea mişcare de credinţă în sufletul său. Ei nu-şi pot închipui că şi credinţa, şi experienţa religioasă sunt cel puţin tot aşa de puternice (dacă nu cu mult mai mult) la ortodox când i se citeşte *o molitvă* de către preot, pe cât sunt la sectar când se roagă singur sau în grup. Ştie şi ortodoxul să se roage singur şi o face în casa sa, dar el ştie că rugăciunea aceasta păstrează

---

* *Telegraful Român*, an LXXXI, nr. 51-52, 24 iun. 1933, p. 1. Semnat: *DS*.

încă ceva din lumea aceasta, ceva omenesc, ceva de la el, pe când rugăciunea făcută de preot e cu totul din altă lume (*das ganz Andere*); ortodoxul vede la auzul ei direct realitatea dumnezeiască. E absurd ce se spune de sectar că ortodoxul trăieşte în întuneric şi necunoştinţă de Dumnezeu, că abia când se face sectar devine religios. Sunt aici două feluri de religiozităţi: una orientată subiectiv, numai la rugăciunile *lui*, numai la cântările *lui*. Cealaltă, care este orientată mai mult *obiectiv*: vede pe Dumnezeu prezent mai ales în rugăciunea Bisericii, în Cuminecătura de pe altar, în icoane, în cruce etc. De aici provin şi mari deosebiri psihologice între reprezentanţii unei religiozităţi şi ai celeilalte. Unii vor mereu să simtă în ei pe Dumnezeu şi în nerăbdarea lor se pare că-l simt de câte ori li se mişcă puţin sângele mai nefiresc; ceilalţi mai mult *văd*, contemplă pe Dumnezeu şi nu fac nicio sforţare pentru a avea în mod firesc această experienţă de câte ori sunt în legătură cu cele ale Bisericii. Protestantul, sectarul, catolicul chiar – pentru că şi el e înclinat să ţină liturghia şi cultul bisericesc drept rit – vede în slujbele bisericeşti *forme* omorâtoare de duh; ortodoxul vede în ele însă realităţi dumnezeieşti mai reale ca propria sa persoană.

Într-un cuvânt, credinţa, experienţă religioasă, conştiinţa prezenţei lui Dumnezeu a fost în Ortodoxie, chiar şi în timpurile grele prin care a trecut Biserica Ortodoxă, puternică, vie, a fost o stâncă de care s-au zdrobit toate tentativele adversare, a fost o putere înălţătoare şi îndumnezeitoare de suflete. Dar Dumnezeu a vrut în adânca Sa înţelepciune, care nu e înţeleasă decât târziu, ca Ortodoxia să poarte un timp îndelungat veşmântul umilinţei, a vrut ca slava ei să se ascundă, să se deşerte, asemenea celei a dumnezeiescului ei întemeietor, poate pentru a face nebună înţelepciunea învăţaţilor care judecă cu criterii

din lumea aceasta externă, care atribuie realitate numai la ceea ce se vede mare – catolici, protestanţi, sectari.

Dar iată că puterea dumnezeiască a Ortodoxiei, comoara duhovnicească ce a lucrat ascuns în cele mai mari adâncimi ale sufletului ortodox începe să-şi arunce razele unei străluciri mult promiţătoare şi nebănuite de străini peste o lume dezorientată şi prinsă în vârtejul agitat al tuturor crizelor.

Ortodoxia păşeşte pe arenă pentru că i-a sosit ceasul ei. Glasul ei încep toţi să-l simtă că e glasul veridic al lui Dumnezeu; luminile ce încep să iradieze din ea simt toţi că nu sunt lumini false venite din izvoare de dincoace de limita lumii acesteia. În glasul acesta, în manifestările ortodoxe din ultimul timp, se simte putere nesfârşită, se simte că grăieşte un duh care a meditat în sine multă vreme şi care are de spus multe şi de rostit judecăţi inapelabile. Mişcarea Ortodoxiei are în ea accentul desfăşurării unei vitalităţi de tensiune maximă. Coloratura ei spirituală cuprinde delicatele frumuseţi şi gingăşii ale florilor care germinează sub zăpezile sfârşitului de iarnă.

Spiritele de elită ale lumii îşi întorc privirile spre Ortodoxie. Scrierile teologilor ruşi din împrăştiere sunt căutate cu aviditate şi au produs o adevărată panică în pătura conducătoare a catolicilor şi a protestanţilor. La lumina ce se revelează din aceste scrieri, pălesc toate măruntele arguţii şi ifosele filosofice ale neotomismului, iar disperata filosofie religioasă protestantă se retrage la colţ.

Una dintre aceste scrieri, o succintă sinteză a forţelor spirituale ale Ortodoxiei, un concis rezumat al cuvântului ce are să-l spună Ortodoxia mai tuturor tragicelor întrebări de azi, al cuvântului înseninător şi plin de vraja rezonanţei divine, a ieşit şi în româneşte din tipografia mitropolitului Andrei Şaguna.

Este *Ortodoxia* arhiprezbiterului Serghei Bulgakov, carte care trezeşte nădejdile şi optimismul oricărui ortodox ce o citeşte.

Ce să spunem apoi de acea viguroasă rază de lumină ce a ţâşnit din adâncurile sufletului ortodox sub forma *Frăţiei Ortodoxe Române*? Conştiinţele creştin-ortodoxe ale intelectualilor noştri, conştiinţe ce păreau iremediabil amorţite, s-au scuturat dintr-odată de toată cenuşa aşternută peste jarul dumnezeiesc din ele de fanfaronada unei ştiinţe care limita privirile la ceea ce se vede, dându-ne acest curent pe care-l vedem cum creşte şi se animă continuu.

Cuvântarea dlui prof. Sextil Puşcariu, ţinută la constituirea *FOR*-ului, secţia Sibiu, un imn serafic, fermecat, ca şi Ortodoxia pe care a cântat-o, a fost ea însăşi duh din duhul Ortodoxiei, duh de frumuseţe duhovnicească, de dreaptă chibzuială, de dulce omenie, de adâncă privire în tainele vieţii româneşti.

Coloratura sufletului românesc, vraja divină a Ortodoxiei româneşti încă nu e, nici ea, precipitată în concepte şi închegată în sistem. Dar o intuim cei ce o trăim şi am trăit-o la vatra părinţilor din sat, şi cei mai buni dintre noi o cântă în imaginile poeziei. A sosit însă vremea să o elaborăm ideologiceşte pentru a o vedea şi cei ce nu o trăiesc direct.

Să o vadă atât cât se poate vedea de unul care nu o trăieşte. Aceasta a spus-o şi dl Sextil Puşcariu:

> „Noi n-avem încă o ideologie ortodoxă. Unul din punctele principale ale *FOR*-ului e s-o creeze".

Procesul puternic de revelare a slavei Ortodoxiei ce s-a început va da realitate şi acestei dorinţe.

Ortodoxia a intrat în faza „preaînălţării".

Reorganizarea facultăţilor de teologie*

Odată cu sfârşitul anului şcolar şi probabil nu fără legătură cu anumite indicaţii din bilanţul în cauză, Cucernicia Sa părintele V. Radu revine în ziarul *Cuvântul* din 28 iun. asupra acestei probleme atinse în altă ordine de idei de dl profesor I.G. Savin deunăzi într-un articol din *Calendarul*.

Părintele V. Radu, profesor de *Vechiul Testament* şi de *Limba ebraică* la Facultatea de Teologie din Chişinău şi cunoscător remarcabil al limbilor semite, constată că facultăţile de teologie în situaţia de acum nu-şi pot îndeplini îndeajuns de satisfăcător menirea. Şi aceasta, crede Preacucernicia Sa, nu din alte motive, ci din acela că programul sau numărul catedrelor este insuficient. Preacucernicia Sa ar avea două proiecte pentru înlăturarea acestui neajuns: unul, prin care preconizează îmbogăţirea programului tuturor celor trei facultăţi teologice existente, şi al doilea, prin care cere contopirea facultăţii din Chişinău cu cea din Bucureşti pentru ca astfel să se poată înmulţi catedrele la Bucureşti fără noi alocaţii bugetare. Proiectul al doilea, în

---

* *Telegraful Român*, an LXXXI, nr. 53, 1 iul. 1933, pp. 1-2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

care Facultatea de Teologie din Cernăuţi e lăsată la starea veche, deci inferioară faţă de cea la care se tinde pentru Facultatea din Bucureşti, ar fi cel mai uşor realizabil în condiţiile bugetare actuale şi de aceea autorul îl accentuează în mod deosebit.

Din lista catedrelor pe care autorul proiectelor o prezintă constatăm că din 25, 10 sunt istorice, 3 filologice, vreo câteva biblice şi numai câte una pentru *Dogmatică*, *Apologetică*, *Morală*, iar *Filosofia creştină* aproape că lipseşte, constituind la un loc cu *Pedagogia* o catedră. *Pastorala*, iarăşi, numai cu *Omiletica* formează o catedră, iar *Sectologia*, *Sociologia*, *Ascetica* şi *Catehetica* lipsesc cu desăvârşire. Cel mai important reprezentat e *„Orientalismul"*. Părintele V. Radu îi dedică, afară de *Limba ebraică*, nici mai mult nici mai puţin decât 3 catedre: 1. *Limbile semite orientale*, 2. *Arheologia şi arta orientală* şi 3. *Istoria popoarelor vechi: asirieni, babilonieni şi egipteni*. Să nu uităm că *Arheologia biblică* e reprezentată aparte, plus încă vreo câteva arheologii. Dar şi din restul articolului părintelui V. Radu se vede că centrul reformei preconizate de Preacucernicia Sa e „o mai mare extensiune a studiilor orientale: de istorie orientală, asiriană, babiloniană şi egipteană" şi un studiu mai larg „al limbilor semitice corespunzătoare: ebraică, asiriană, aramaică, siriacă şi arabă".

Numai cu un astfel de program, spune părintele Radu, „vom avea preoţi pregătiţi anume pentru poporul care cere şi altceva de la preot decât slujbă religioasă".

Este firesc ca părintele Radu, profesor îndrăgostit de specialitatea sfinţiei sale, să exagereze peste limitele cuvenite filologia orientală şi să nu mai vadă decât mici de tot celelalte studii. Dar tocmai de aceea proiectele sfinţiei sale, într-o facultate de teologie unde trebuie să troneze teologia? Iar teologia nu e nici filologie, fie ea chiar aramaică sau arabă, nici istorie, nici arheologie, ci *reflexie asupra vieţii religioase creştine, cu scopul de a intensifica şi de a planta această viaţă şi unde nu e. E concepţie trăită*, e expresia unei experienţe religioase şi tinde să producă o experienţă religioasă. Acesta e centrul spre care trebuie să graviteze toate studiile şi preocupările dintr-o facultate de teologie: clarificarea şi intensificarea vieţii religioase creştine. Cred că nu e necesar să fac eclatantă absurditatea tezei că teologia e ştiinţă ce n-are nici în clin nici în mânecă cu viaţa religioasă, că poţi fi cel mai mare teolog şi totodată cu desăvârşire ateu şi imoral. Cine n-are experienţă religioasă, nu e nici teolog, pentru că nu înţelege cuprinsul formulelor pe care le mânuieşte.

Dacă-i aşa, programul părintelui V. Radu departe de a ridica nivelul facultăţilor noastre de teologie şi de-a le face în stare să dea *teologi* şi preoţi (ceea ce, să mi se ierte, nu-i un lucru chiar aşa de deosebit), înăbuşă aproape cu totul accesul spre teologie, deviind pe tânăr spre cojile teologiei, spre filologism şi istorism. Dacă-i vorba de-o reformă şi a programului facultăţilor de teologie (mie mi se pare că în alte privinţe trebuie reformate facultăţile de teologie), această reformă trebuie să fie orientată într-o direcţie tocmai contrară: descongestionarea facultăţilor de teologie de materiile parazitare care răpesc timpul şi atenţia şi irosesc inutil energiile tinerilor.

Să se dea dezvoltare studiilor de concepţie, de mistică şi de practică creştină. Să se lărgească studiul dogmatic, să se creeze catedre de *Filosofia creştină*, de *Apologetică*, de *Mistică creştină*, catedre pentru studiul problemelor actuale în lumina creştinismului ortodox. Să se studieze

doctrina şi spiritul curentelor spirituale necreştine, spiritul celorlalte confesiuni şi secte creştine în opoziţie cu spiritul Ortodoxiei, să se lărgească în adevărate institute studiul pastoral şi catehetic. Azi nu se cere lumea aramaică, ci atitudine în problemele vieţii şi caractere ce pot transforma societatea.

Să nu mi se spună că trebuie să dezvoltăm studiile orientale pentru a-i atrage pe ortodocşii din Orient. Căci, fie e vorba de nişte limbi moarte, şi atunci orientalii au tot atât de puţină lipsă de ele ca şi noi, fie, dacă e printre ele vreuna şi mai vie, aceea o învaţă orientalii respectivi şi acasă la ei. Dacă vom atrage pe orientali prin ceva, aceasta nu vor fi limbile orientale, căci dacă va vrea cineva să le studieze anume, tot în Apus se va duce, ci prin scrierile şi profesorii iluştri în domeniul concepţiei de viaţă ortodoxă. Căci acestea nu se găsesc în Apus.

În această privinţă nu mai putem fi maimuţele Parisului sau ale Berlinului, ci trebuie să începem a sta pe picioarele proprii. Cât priveşte limbile semite, ele sunt tot una la Paris sau la Bucureşti şi nu te atrag în mod deosebit la Bucureşti.

Nici lupta cu viitoarea facultate catolică nu se va da pe terenul studiilor orientale. Lasă-i pe catolici să tot facă studii orientale; când studentul va trece de la o oră în care şi-a frânt limba într-un verb aramaic la una de fermecătoare concepţie ortodoxă, în facultatea ortodoxă, putem fi siguri că va fi cu desăvârşire al nostru.

Studiile orientale care pot fi cel mult o introducere, nu absolut necesară în teologie, să luptăm să-şi capete o catedră la Facultatea de Litere. Dacă părintele Radu se provoacă la practica din Franţa, mă provoc şi eu la cea din Germania,

dar chiar şi la cea din Franţa, aşa e mai rezonabil. Dacă vreun student teolog simte deosebită atracţie spre filologie orientală (aceştia sunt rare excepţii şi pentru teologie sunt ca şi pierduţi), n-are decât să-şi dezvolte îndrumările introductive ce i se dau într-o oră săptămânală la Teologie, la *Institutul de orientalistică* de la Litere.

Cât priveşte desfiinţarea Facultăţii de Teologie din Chişinău pentru a se contopi cu cea din Bucureşti (fie vorba între noi, dar precum se străvede, mai mult dintr-o nostalgie după Bucureşti), apoi să-mi dea voie părintele V. Radu să-i spun că cererea aceasta e nedelicată, iar pentru interesele româneşti, de-a dreptul periculoasă. Să ceri mai întâi cu toată puterea o facultate de teologie pentru o provincie alipită, iar după ce ajungi profesor la acea facultate şi trăieşti oarecum ca un oaspete onorat şi iubit între acei oameni, să ceri ca acea facultate să se desfiinţeze pentru a putea merge dumneata la Bucureşti, e cam nu ştiu cum. Şi la urma urmelor, de ce să centralizăm tot studiul teologiei la Bucureşti? Unde ai văzut sfinţia ta acest lucru? Germania are în oraşele mici universităţi ce rivalizează cu cea din Berlin; şi fiecare cu caracteristicile ei. De ce n-ar fi reprezentat şi la noi spiritul fiecărei provincii în facultatea ei?

Iar epitetele cu care gratifică părintele V. Radu academiile din Ardeal şi pe profesorii lor sunt aşa de rău alese, încât nu credeam să se simtă onorat că le-a spus. Academiile teologice din Ardeal sunt rezultanta unei evoluţii istorice îndelungate, nu numai a învăţământului teologic, ci a întregii vieţi ardelene. Ele se integrează perfect în spiritul Ardealului şi un alt sistem de şcoală teologică în Ardeal ar produce perturbări incalculabile. Să nu se mai împiedice

oricine în ele, aşa tam-nesam, căci nici noi din Ardeal nu ne împiedicăm în şcolile teologice din Vechiul Regat. Nu aceasta este metoda împrietenirii şi unificării sufleteşti. Şi dacă-i vorba să ripostăm şi noi cu un cuvânt dispreţului cu care se trezeşte oricine vorbind de academiile teologice din Ardeal, iată-l: Academiile teologice din Ardeal primesc concurenţa cu facultăţile teologice. Să vedem cine va face mai mult, dumneavoastră care vă opriţi la tot pasul şi aruncaţi cu noroiul insultelor la adresa lor, sau ele, care îşi fac datoria în muncă încordată?

Iar ca să revenim din nou la chestiunea reformei facultăţilor de teologie, în speţă a celei din Bucureşti, mai adăugăm următoarele. E vorba să se purceadă în curând la construirea cetăţii universitare la marginea Bucureştilor, în direcţia Văcăreştilor. E momentul cel mai potrivit ca Facultatea de Teologie din Bucureşti să reclame vechea mânăstire Văcăreşti (profanată acum printr-o destinaţie josnică) şi vreo 100 de hectare de pământ în jurul ei pentru a aşeza acolo facultatea. Biserica mânăstirii va deservi trebuinţele duhovniceşti ale studenţilor, iar în jur vor trebui ridicate internate. Căci internatul de 60 de persoane de la Radu Vodă e neîndestulător. Viitorii preoţi (şi *teologi*) nu se pot forma în mahalalele Bucureştilor, care numai mediu potrivit pentru formarea de preoţi nu sunt. Aceste internate care vor trebui conduse de Biserică îi vor cuprinde pe toţi studenţii teologi. Nu se poate concepe preot care să nu fi primit instrucţia din facultate şi o îndrumare bisericească, duhovnicească, pas de pas, într-un internat care să-i permită să se adune din împrăştierea la care îl îndeamnă un oraş ca Bucureşti.

Înaltpreasfinţite Patriarh, Te rugăm scoate Facultatea de Teologie din Bucureşti din situaţia actuală! Dă-i internate care să permită o bună manifestare şi cultivare a vieţii religioase a viitorilor preoţi şi ia împreună cu Sf. Sinod hotărârea de a nu mai admite la hirotonie pe unul care n-a trăit ca student teolog într-un internat în care să se fi rugat mult, să se fi obişnuit să mediteze, să-şi fi examinat zilnic conştiinţa şi faptele, ca să poată veni vas pregătit pentru primirea harului dumnezeiesc. Căci nu verbul aramaic şi hieroglifa egipteană fac pe om vas ales al harului. Nu prin acestea „se va ridica Biserica". Aceasta e o credinţă greşită a părintelui filolog semit V. Radu, deşi în această privinţă altfel trebuie să-l fi învăţat *Institutul catolic din Paris*.

Probleme, fapte, comentarii*

Dumnezeu, Patrie şi Rege[1], de protopopul Lt. Colonel *Ioan Dăncilă*, Sibiu, 1933.

Preacucernicia Sa părintele protopop militar Ioan Dăncilă s-a impus după război ca un vrednic şi înzestrat ostenitor al Domnului într-o parte de vie pentru care n-am avut şi nu avem nici astăzi toată grija cuvenită. E vorba de armata ţării, acel vast stadion prin care trece întregul tineret al României şi a cărui influenţă e dătătoare de ton pentru toată viaţa de după aceea a ţăranului şi a intelectualului român. E ştiut câţi feciori de-ai satelor noastre nu vin de la cazarmă cu credinţa părăsită pentru cine ştie ce sectă şi câţi alţii nu se întorc cu moralitatea iremediabil destrămată de relele pilde şi urâtele vorbe sub influenţa cărora a stat în timpul în care caracterul lui abia se formează. De câte ori nu ne-a fost dat să vedem cum îşi descarcă câte un plutonier tot ligheanul de sudalme asupra câte unui soldat, uneori iaca aşa, ca să-şi arate autoritatea. Câte lucruri urâte nu va fi învăţând apoi bietul fecior curat al satului, dacă are nenorocul să fie ordonanţă la un ofiţer (poate fi chiar căsătorit ofiţerul) la care nu se întrerup zaiafeturile şi nu aude o vorbă care să semene a rugăciune. De câte nu suntem siliţi să ne punem întrebarea: este cazarma românească o şcoală bună pentru tineretul ţării? Pleacă tinerii noştri din ea oameni serioşi, iubitori de ordine şi de bunăcuviinţă? Şi răspunsul pe care ni-l dăm este: cum sunt ofiţerii, aşa va fi întreaga atmosferă din cazarmă. Nicăieri, ca la armată, nu e atât de mare influenţa superiorului. O ofiţerime care să dea o pildă bună în puterea ei morală, care să se ferească de a folosi cuvinte greţoase, care să arate cel mai mare respect pentru principiile morale şi religioase ale poporului ne va da o tinerime serioasă. Educaţia moral-religioasă a ofiţerilor e o parte capitală din problema formării tineretului.

Aici ţinteşte activitatea Preacucerniciei Sale părintelui Dăncilă. Profesor la *Şcolile de aplicaţie Infanterie şi Cavalerie* şi la *Şcoala pregătitoare de ofiţeri Infanterie,* Preacucernicia Sa „a bătucit, cum spune în prefaţă, cărări necunoscute în domeniul duhovniciei militare". Volumul acesta e al 7-lea între publicaţiile Preacucerniciei Sale şi cuprinde un număr de 27 exortaţii în care e îmbinată foarte potrivit partea religioasă cu preocupările şi cu caracterul unui tânăr ofiţer român. Caracteristic scrisului şi predicii părintelui Dăncilă este o vânjoşenie românească şi tinerească (foarte atrăgătoare pentru tineri), împletită cu o mireasmă de cea mai pură şi intensivă religiozitate. Fără a cădea în grandilocvenţa goală a frazelor patriotice sau în laicismul

* *Telegraful Român*, an LXXXI, nr. 58, 5 aug. 1933, p. 3. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

[1] Ioan DĂNCILĂ, *Dumnezeu, patrie, rege. Îndrumări morale şi naţionale pentru elevii şcolilor militare,* Sibiu, 1933, 175p; cf. pr. Mircea PĂCURARIU, „Dăncilă Ioan", în: *Dicţionarul Teologilor Români*, p. 152 (*n. ed.*).

fad al mediului căruia i se adresează, dar nici în clişeele uzate ale predicii pentru bătrâni, Preacucernicia Sa ştie să fie de-un naţionalism palpitant, de-o actualitate ce ţine tânărului interesul mereu treaz, vărsând peste ele balsamul unei religiozităţi ce atinge uneori dulceaţa misticii. Sunt pagini ce pot sta cu cinste într-o antologie literară, reprezentând clasic genul căruia i s-a dedicat Preacucernicia Sa părintele Dăncilă.

Desfiinţarea Centrului catolic*

Între marile evenimente care s-au petrecut în ultimul timp în Germania, ca urmare a instaurării regimului naţional-socialist, autodizolvarea partidului catolic al *Centrului* deţine un loc de frunte. Căci nimic nu poate indica atât de bine marile prefaceri ce-au intervenit în mentalitatea publică germană decât această dizolvare, iar urmările ei sunt din cele mai importante, atât pentru viaţa politică germană, cât şi pentru catolicism.

Centrul era mai mult decât un partid între celelalte. Pe când celelalte partide stau deplin în lăuntrul statului şi îmbrăţişează în concepţia lor despre organizarea statului toată naţiunea cu diversele ei straturi şi categorii, Centrul îşi primea din afară impulsurile şi inspiraţiile pentru acţiune şi urmărea avantaje pentru catolicism, neinteresându-l organizarea integrală, armonică a tuturor categoriilor care constituie naţiunea. Pe când celelalte partide sunt pentru naţiune şi au o concepţie politică, social-economică, pe care vor s-o realizeze pentru fericirea naţiunii, Centrul era pentru catolicism (nu totdeauna pentru catolicii din Germania) şi spri-

* *Telegraful Român*, an LXXXI, nr. 59, 12 aug. 1933, p. 1. Semnat: *Dr. D. Stăniloae*.

jinea concepţiile politice şi economice cele mai contradictorii, după cum era la putere un partid sau altul cu care Centrul se alia pentru salvarea intereselor catolicismului.

Ce înseamnă catolicismul în activitatea lui politică am cam simţit şi noi prin propria experienţă: cea mai cinică exploatare a puterii în favoarea proprie şi în paguba armonicei convieţuiri şi organizări a întregii naţiuni. Catolicismul, activând politiceşte, e de-a dreptul un ferment dizolvant pentru stat, căci nu caută să armonizeze şi să echilibreze categoriile din stat, dând fiecăruia ce i se cuvine, ci răpeşte totul pentru sine.

În politică se actualizează întreg internaţionalismul catolic, care exploatează şi îngenunchează (când poate) un neam şi un stat pentru mai marea glorie a catolicismului de pretutindeni. O practică istorică de veacuri a înrădăcinat în spiritul catolic mentalitatea că drumul spre câştigarea de prozeliţi duce peste faza robirii lor materiale, peste momentul îngenuncherii lor forţate. Credincios acestei mentalităţi catolicismul suge vlaga oricărui organism pe care se aşază cu scopul de a-l putea stăpâni. Iar mijlocul cel mai potrivit pentru aceasta e politica. Nu există în creştinism confesiune care să se ocupe nici măcar a zecea parte aşa de mult de politică, cum se ocupă catolicismul. Numai la religiile necreştine (cum e mahomedanismul cu misionarismul iataganului) mai găsim atâta consideraţie pentru forţa materială ca organ de misiune.

Catolicismul nu poate trăi fără politică, în sensul acesta peiorativ al cuvântului. Chiar unde nu e organizat vizibil în partid, catolicismul desfăşoară o febrilă acţiune politică subterană, uneori cu mult mai primejdioasă unui stat decât cea vizibilă. E o politică de intrigă şi şantaj, de ameninţări şi pro-

misiuni, o practică pe care greu o egalează cea a francmasonilor, care au învăţat doar de la şcoala iezuiţilor, contra cărora s-au şi ivit.

Ideea naţională se vede că s-a trezit atât de puternică în masele germane, sub cuvântul de foc al propagandei hitleriste, încât nu mai poate încăpea în viaţa publică a Germaniei un partid care nu se integrează în idealurile naţiunii, ci foloseşte aparatul statului împotriva naţiunii respective. Un partid care a fost în tot răstimpul celor 83 de ani de existenţă neclătinat în simpatia catolicilor germani, recoltând întotdeauna acelaşi număr de voturi indiferent cu ce alt partid s-ar fi aliat, se vede silit acum să se dizolve singur, pentru ca membrii săi să se poată integra în *Frontul Naţional* al Germaniei celei noi.

Că nu se repudiază prin aceasta numai un simplu partid ca oricare altul, ci întreg politicianismul catolic, această întreagă latură esenţială a activităţii catolicismului, ne-o spune faptul că deputaţii prelaţi ai Centrului au fost siliţi să demisioneze din Parlament, iar ierarhii catolici au dat ordine preoţilor să excludă cu desăvârşire din preocupările lor activitatea politică. Ne-o spune încă faptul că în noul concordat încheiat de Germania naţionalistă cu Vaticanul, interzicerea activităţii politice a clerului catolic este punctul cel mai important.

Un stat naţionalist, în sensul de independent faţă de orice hegemonie externă şi de organ, stând cu totul în slujba naţiunii care l-a produs, nu mai poate admite în cadrele lui o politică a cărei tendinţă este aservirea lui unor interese din afară, sau unei anumite părţi din populaţie.

Biserica e liberă să-şi îndeplinească misiunea religioasă printre credincioşii săi, nobilitându-i cu ajutorul harului

dumnezeiesc, dar n-are voie să se folosească de ei ca de cuiul lui Pepelea, pentru a slăbi restul naţiunii, pentru a exploata statul, produs şi susţinut de ea, împotriva ei.

Este, desigur, mare acest eveniment în viaţa Germaniei şi a catolicismului. Vizibil, catolicismul politic e suprimat. Nu ştim dacă prin aceasta se va suprima din viaţa Germaniei şi politica ocultă a catolicismului. Aceasta ar fi într-adevăr un fapt epocal.

Un catolicism fără preocupări politice (sună cam contradictoriu), redat exclusiv activităţii religioase, ar fi un catolicism infinit mai simpatic decât cel actual.

Anul bisericesc*

La 1 septembrie începe un nou an bisericesc. Cele 365 de zile în şir sunt pentru credincioşi o solemnă defilare pe dinaintea „norului de mărturii", care ne-au dat exemplul slujirii lui Hristos aici pe pământ şi ale căror rugăciuni în cer ne ajută să urmăm lui Hristos. Zi de zi, săptămână de săptămână şi în fiecare anotimp, viaţa creştinului este împreunată prin infinite îmbăieri nevăzute de persoana Mântuitorului. Soarta omenească stă sub crugul veşnicelor schimbări. Succese şi înfrângeri, sănătate ori boală, viaţă şi moarte se încrestează la răbojul vremii; dar peste toate aceste schimbări se desfăşoară înaintea credincioşilor istoria vieţii Celui ce S-a născut în Vifleem şi S-a înălţat la cer pe Muntele Măslinilor.

Centrul creştinismului e Hristos, viaţa Lui, jertfa Lui. Întreaga viaţă omenească e reprezentată prin viaţa Lui, Care în infinite sensuri a trăit pentru noi toţi, în ale Cărui experienţe, toate experienţele omeneşti îşi găsesc cheia şi dezlegarea, Care desăvârşit a fost ceea ce înşine suntem, ca să putem deveni asemenea Lui.

---

* *Telegraful Român*, an LXXXI, nr. 62, 2 sept. 1933, p. 1. Semnat: *TS*.

Columnele pe care stă anul bisericesc sunt: *Naşterea, Învierea* şi *Pogorârea Duhului Sfânt*. Ele corespund iubirii, credinţei şi speranţei creştine.

Toamna şi iarna până la Crăciun este sezonul cel mai potrivit pentru a pregăti pe credincioşi prin lecţiile profeţilor şi ale Vechiului Testament pentru primirea Mântuitorului.

Perioada misionară acum începe. „Cursurile biblice" întocmite cu pricepere pot demonstra că nu numai azi a bântuit criza pe pământ, dezmăţul şi lipsa de ideal.

Sfânta Scriptură este călăuza care trezeşte sensul prezenţei lui Dumnezeu în conştiinţa oamenilor şi a popoarelor.

Naşterea Domnului cu *Familia Sfântă* deschide o nouă perioadă a activităţii pastorale pentru consacrarea vieţii familiale, a raporturilor dintre copii şi părinţi.

Anotimpul de primăvară coincide cu Sfintele Păresimi. Biserica a consacrat acest anotimp pentru instrucţie individuală, pentru examinarea conştiinţei, prin pocăinţă, milostenie şi rugăciune. Mărturisirea păcatelor, înfrânarea patimilor şi intrarea prin uşile umilinţei sunt treptele pe care ne urcăm în grădina Ghetsimani şi ne apropiem de Crucea Domnului.

Praznicul Învierii Domnului ne strămută într-un nou domeniu de experienţe sufleteşti.

Mulţi preoţi socotesc că după Paşti pot intra în repaus. Însă *Duminica lui Toma necredinciosul* este un avertisment pentru toţi că Mântuitorul înviat nu Se arată decât acelora care au obţinut convingere religioasă personală şi biruie toate îndoielile.

Praznicul Pogorârii Duhului Sfânt coincide cu vremea secerişului în Palestina. Este recolta duhovnicească a tineretului instruit spre a intra în şirul credincioşilor Bisericii.

Este încheierea anului şcolar, în care Biserica aşteaptă să nu plece nimeni de la şcoală fără deplină orientare religioasă.

Timpul de vară din punct de vedere religios şi pastoral e cel mai potrivit pentru a pune în evidenţă splendoarea lui Dumnezeu în natură, reflectată prin măreţia cerului şi prin minunăţiile naturii.

Sunt multe suflete care mai lesne pot fi atinse de sensul prezenţei lui Dumnezeu când aud cântecul păsărilor, ori când se delectează privind florile câmpului, sau asistă înfiorat la desfăşurarea unei precipitaţii atmosferice.

Tainele creşterii, ale întocmirii naturii şi ale universului stârnesc o profundă admiraţie pentru Dumnezeu şi nu e conducător spiritual acela care nu le simte şi nu ştie a le utiliza pentru trezirea sufletelor.

Ideea că anul evanghelic începe în mijlocul tuturor frământărilor sociale, economice şi naţionale din ziua de azi să ne aducă aminte că avem o singură ţintă supremă, spre care avem să tindem: Hristos şi Împărăţia Lui!

Cu ochii sufletului aţintiţi la Hristos şi la Împărăţia Lui, să continuăm cu încredere munca noastră la pristolul sacru al vieţii de toate zilele!

În apărarea parohiilor*

De obicei, când vorbim de atitudinea neprietenoasă a cercurilor conducătoare din stat față de Biserica Ortodoxă, ne gândim aproape numai la efectul pe care-l are această atitudine în ceea ce privește salariile preoțimii sau puțina stimă față de vechile instituții bisericești de la orașe; ne mai gândim la preferința ce se dă la ocuparea posturilor de răspundere elementelor de altă confesiune sau contrare creștinismului. Nu ne gândim însă aproape deloc că se duce o acțiune pozitivă pentru destrămarea credinței ortodoxe, pentru destrăbălarea morală a credincioșilor, pentru învrăjbirea lor cu preotul, chiar în parohiile satelor, pentru a zdrobi acest reazem ultim și puternic al Bisericii.

Nu e vorba de neintenționatele lovituri ce se dau bunelor și creștineștilor moravuri ale satelor de propaganda electorală a partidelor, de ridicarea prin partide a unor elemente leneșe și bătăușe la rangul de potențe în stare să țină sub teroare, prin creditul ce-l au la șeful de organizație din capitala județului, pe învățători și pe preot. Ne gândim la acele alianțe negre ce se încheie între toate puterile vrăjmașe

* *Telegraful Român*, an LXXXI, nr. 63, 9 sept. 1933, p. 1. Semnat: *D.*

Bisericii Ortodoxe, pentru a zdrobi rând pe rând câte o parohie pe care își pun ochii.

Lucrurile se petrec uneori cam astfel: prefectul unui județ, care poate fi întreg ortodox, se întâmplă să fie uniat (și of! ce întâmplare sigură sub anumite guverne), iar șeful de organizație județeană francmason; sau viceversa. Tot ca din întâmplare într-o parohie din județ descalecă într-o bună zi o moașă sectară. La un loc fac o așa de armonioasă tovărășie, când e vorba de a lovi în Biserica Ortodoxă. Primarul încă (aici nu mai e întâmplare) trebuie să semene cu prefectul sau cu șeful de organizație; dacă nu poate fi uniat sau francmason, să fie măcar un element din acela care să fi fost într-o continuă opoziție cu preotul și cu Biserica. Ce face preotul? Se zbate ca într-o plasă. Pe de-o parte, se pornește în sat o acțiune de ponegrire oribilă, i se atribuie cuvinte și fapte care întotdeauna găsesc naivi sau răuvoitori să le creadă, se face o demagogie inconștientă mai ales pe chestiunea bietelor taxe stolare pe care le plătesc preotului. Pe de altă parte, moașa propagă intensiv credința sa, îndeamnă pe femeile ce le îngrijește să nu-și boteze copiii; iar dacă acțiunea de ponegrire a preotului a găsit crezare la unii, e îndată prezentă între ei, chemându-i la o religie în care nu vor mai trebui să plătească taxe preotului.

Dacă se adresează preotul autorităților de stat s-o ducă din sat pe moașa sectară, nu găsește decât urechi surde. Cu autoritatea din sat nu poate începe nimic. Este singur-singurel în mijlocul acestei infernale dezlănțuiri. Autoritatea bisericească, până să poată da un ajutor eficace, trebuie să împlinească o serie de inevitabile formalități, cu ocolișuri îndelungate pe la forurile civile, așa încât dacă mai poate da vreun ajutor, el vine după ce se înregistrează grave pier-

deri ireparabile. Cu drept cuvânt bietul preot se simte izolat, avizat numai la ajutorul lui Dumnezeu şi la dibăcia şi norocul său, străin ca un misionar pe-o insulă a Pacificului.

Şi nu sunt puţine astfel de cazuri. Aici auzim de cutare parohie, aici de cutare, că în toiul unei vrajbe între anumiţi parohieni şi preot, vrajbă care nu e lipsită de substrat politic, şi-au făcut apariţia cu supralicitaţii de ordin material lupii îmbrăcaţi în piele de oaie. Se simte că subteran e o legătură între toate acestea.

Cum să apărăm parohiile de alianţele acestor sumbri cavaleri apocaliptici? Credem că aici poate ajuta enorm tânărul nostru *FOR*. Secţiunile protopopeşti şi din capitalele judeţelor, cuprinzând în ele o pleiadă de buni ortodocşi din toate partidele şi din afara partidelor, vor putea avea un cuvânt hotărâtor în apărarea parohiilor din judeţ de loviturile ce un eventual prefect ar intenţiona să li le dea prin instrumentele sale din sat. Credem că membrii acestor secţiuni vor putea fi uniţi măcar pe această chestiune: păstrarea prestigiului preoţesc şi respectarea Bisericii Ortodoxe în comunele judeţului respectiv. Să ştie şi preotul că are un sprijin în capitala judeţului, o asociaţie care veghează şi abate pericolele care pot veni de sus peste capul lui, un for la care să apeleze pentru intervenţie la autorităţile civile atunci când are nevoie. Numai atât de-ar face secţiunile judeţene ale *FOR*-ului, şi ar ajuta Biserica.

Protestantismul la o mare răspântie*

Noul spirit care animă Germania îşi exercită puterile de prefacere şi în sânul protestantismului german.

Până la instaurarea noului regim, protestantismul german era împărţit în nu mai puţin de 28 de Biserici, pentru fiecare stat din Germania, una sau două, sau trei. Iar între ele, absolut nicio legătură sistematică în ce priveşte organizarea şi viaţa bisericească în genere. Starea aceasta era moştenită de dinainte de război, de când principele sau regele fiecărui stat era *summus episcopus* al Bisericii din acel stat. Schimbarea organizării, imediat după război, nu s-a putut referi la alt punct principal decât la acela al autonomizării de stat, dându-se puterea unor corporaţii alese de jos în sus. Cu toate că s-a încercat şi realizarea marii şi doritei uniri bisericeşti a tuturor acestor Biserici, ceasul ei nu sosise. Deosebirile de tot felul ridicau în conştiinţele atât de individualiste ale protestanţilor piedici insurmontabile.

> „Ceasul unei fapte aşa de mari n-a sosit şi poate nu va sosi niciodată, spunea melancolic profesorul de la Breslau, dr. Hans Georg Haack."[1]

---

* *Telegraful Român*, an LXXXI, nr. 64, 16 sept. 1933, p. 1. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

[1] Dr. Hans Georg Haack, *Die Evangelische Kirche Deutschlands in der Gegenwart*, Breslau, 1929, p. 47.

Dar ceea ce aproape nu se credea realizabil s-a împlinit acum cu o repeziciune uimitoare. Abia la câteva luni după ajungerea lui Hitler la cârmă, Bisericile Protestante ale Germaniei se constituie în Biserica cea una a Reichului, desăvârşindu-se şi sub acest raport unitatea Germaniei. În constituţia ce se dă acestei Biserici se prevede că ea va da tuturor Bisericilor care stau sub ea (*die Landeskirchen*) legi unitare în limita permisă de mărturisirile lor de credinţă.

Corporaţiile care conduc Biserica nu mai sunt acum atât de multe, nu mai au un rol atât de important şi nu mai provin atât de exclusiv de jos. Nu mai au un rol atât de mare, pentru că *episcopul* primeşte atribuţii mult mai largi. Şi aici este al doilea şi pentru noi, ca ortodocşi, cel mai important punct nou de orientare în protestantismul german. Până acum, titlul de episcop nu-l aveau decât câteva, şi anume cele mai mici dintre Bisericile Protestante Germane. Multe, între care şi cea mai mare, cea a Prusiei, aveau titlul de *superintendent*.

După război s-au purtat discuţii pasionate în corporaţiile şi congresele protestante germane pentru înlocuirea titlului de *superintendent* cu cel de *episcop*. Sinodul general al Bisericii din Prusia l-a respins ultima dată în 1926, cu toate argumentele puternice pe care le aduceau mai ales partizanii curentului ecumenic şi înalt-bisericesc. Totuşi se simţea că chestiunea nu e definitiv clasată.

Vedem acum ce uşor s-a impus titlul de episcop.

Toată *Biserica Reichului* e condusă de un *episcop al Reichului*, alături de un ministeriu spiritual şi de Sinodul Naţional, care e convocat de episcop o dată pe an.

Dar titlul de episcop nu s-a adoptat numai pentru Biserica unitară, ci şi pentru Bisericile parţiale (*die Landeskirchen*). Acum de curând, Biserica Prusiei şi-a dat o nouă lege de organizare, prin care superintendentul general e înlocuit cu episcopul ţării şi se mai înfiinţează încă zece episcopate.

Concepţia de viaţă atât de entuziast propagată şi acceptată azi de toată Germania, concepţie care restabileşte cu motivări noi cultul autorităţii, depăşind dizolvanta eroare a individualismului, a făcut să se primească atât de repede un titlu care înainte era respins pe motiv că iarăşi se introduce în protestantism elementul clerical. Germania, care a sfâşiat prin Luther cea dintâi mistică a principiului ierarhic, se întoarce din adâncurile veritabile ale fiinţei omeneşti spre pilaştri care susţin etern societăţile omeneşti. Ce este noua dogmă *totalitară*, în virtutea căreia individul contează numai ca parte deplin ataşată naţiunii, trăind pentru ea, dacă nu cea mai radicală (desigur poate cea mai justă) repudiere a dizolvantului individualism egoist? Dacă-i aşa, ce e mai firesc decât să vedem Germania actuală îndreptându-se şi pe teren bisericesc spre o cât mai deplină ataşare a individului totalităţii Bisericii şi persoanelor care o reprezintă, organelor ei? De aceea, titlul de episcop nu s-a adoptat numai ca un nou nume, echivalent cu al superintendentului, ci ca o instituţie ce cuprinde şi garantează mai multă autoritate. De fapt, episcopului, spre deosebire de superintendent, i se prevăd în constituţia cea nouă atribuţii largi care merg uneori nu numai până la a împărţi puterea bisericească cu corporaţii, dar i se acordă un rol de „Fuhrer".

Dar ne întrebăm noi: se va satisface oare puternica dorinţă germană după autoritate numai cu o instituţie care n-are în realitate o temelie mai adâncă decât pământul, oricât ar vrea titlul să sugereze o astfel de temelie? O instituţie fără ungere divină, aşezată numai de voia omenească (fie această voie a unuia sau a tuturora, pentru că în fond nu-i o prea

mare deosebire) va inspira ea cu adevărat autoritate? Nu vor începe în curând iarăşi dezbinările şi rătăcirile singulare?

Reformatorii au fost consecvenţi cu ei înşişi. Afirmând dogma individualismului au frânt însăşi coloana vertebrală a ierarhiei: i-au luat suportul divin, au negat taina hirotoniei. Cine vrea să se întoarcă la autoritate, dacă vrea să fie consecvent, dacă nu vrea să se frământe între doi poli, să meargă până la capăt: s-o fixeze pe temelia care se prelungeşte până în Dumnezeirea nemărginită, pe temelia tainei hirotoniei. Altfel, toată strădania e un joc de copil care înalţă castele plăpânde, dărâmate la cea mai uşoară atingere; un joc în care dai păpuşilor nume de lucruri reale.

E acelaşi caz ca şi cu încercările pasionate ale unor cercuri protestante (*Die hochkirchlinche Bewegung*) de-a introduce ceremonii liturgice la adunările lor. Atâta timp cât ele nu se întemeiază pe prezenţa trupului lui Hristos, cât nu sunt iradierile ei, vehiculul puterilor care se împărtăşesc credincioşilor din ea, n-au valoare mai mare ca orice lucru omenesc făcut cu intenţie bună, dar putând fi înlocuit cu altul de-o intenţie eventual şi mai bună.

Protestantismul a făcut o mică mişcare înainte spre coborârea puterilor dumnezeieşti în comunităţile lor; sau, mai bine zis, se tot frământă pentru a se mişca, dar le e teamă. Să facă un pas hotărât, unul singur: să recunoască hirotonia ca taină, şi-au ieşit din nelinişte şi din cadrul dorinţelor nerealizate. E momentul care le pompează mai multă putere pentru acest pas. Nu se cere altceva decât să traducă în instituţia concretă a Tainei Hirotoniei concepţia despre originea divină a autorităţii din mentalitatea care a pus stăpânire pe Germania.

Făcând acest pas, unirea Bisericilor Creştine intră în stadiul lucrurilor realizabile.

Întâmplări în sânul catolicismului*

Cu riscul de-a ne vedea trimişi mereu la ocnă de confraţii de la *Unirea*, mai servim cititorilor noştri din când în când câte o întâmplare actuală din Germania, pentru a se vedea „consecvenţa" catolicismului de la o zi la alta şi transformările radicale care sunt în curs de realizare în sânul catolicismului german, transformări care credem că vor afecta tot catolicismul, iar la urmă de tot, ca pe cel mai intransigent, pentru că cel mai întârziat şi mai anchilozat, şi crâncenul pion de lângă valea Târnavei.

De curând un preot catolic, dr. Iosef Klein, a făcut la o adunare din Wurzburg cea mai teribilă apologie a naţional-socialismului, spunând că Hitler are o misiune dumnezeiască. Pe Hitler l-a asemănat cu *Fecioara din Orleans*, care mai întâi a fost condamnată de episcopii catolici, pe urmă a fost declarată sfântă. Bravos catolicism! Azi-mâine auzim de sfântul Hitler.

În prezent episcopii germani întruniţi în conferinţă anuală la Fulda hotărăsc introducerea salutului hitlerist în şcolile confesionale catolice, dând ordin în consecinţă cateheţilor. Ce hitlerişti fanatici au devenit intransigentele emi-

---

* *Telegraful Român*, an LXXXI, nr. 64, 16 sept. 1933, p. 4. Semnat: *DS*.

nenţe, care excomunicau anul trecut pe hitlerişti fără îndurare! Dar vom vedea că sunt în stare să meargă mult mai departe, spre cumplita deznădejde a confraţilor de la *Unirea*, care se pare că au rămas cei mai mari catolici ai vremii.

Căci iată: Guvernul iugoslav şi scaunul papal reiau tratativele pentru concordat. Guvernul iugoslav, brav în toate pentru că e iugoslav şi are în ţară o jumătate din populaţie catolică, nu ca al nostru, care are numai o cincime, a pus condiţia preliminară: reintroducerea limbii paleoslave la toţi catolicii iugoslavi. Ce credeţi? Cine răspunde mai întâi? Papa? Aşa! Noua şi adevărata „Romă" de pe Târnave. Şi cum răspunde? Conciliant, recunoscând valoarea limbii naţionale în Biserică, noroc de care se bucură şi ei, fie şi fără voia lor? Dar de unde? *Non possumus*, acesta e răspunsul.

Te pomeneşti că, dacă va răspunde papa afirmativ iugoslavilor, Blajul îl declară schismatic, introduce limba latină la *Unirea* şi se declară singura Biserică Catolică adevărată.

O mişcare actuală în sânul catolicismului german*

Ideea naţională, renăscută azi cu forţe nebănuit de puternice în câteva ţări şi pe cale de a se impune în toată lumea ca idee centrală, în jurul căreia să se organizeze viaţa de stat în toate domeniile ei, e menită să tulbure grav liniştea catolicismului. În general, catolicismul n-a dus niciodată casă bună cu ideea naţională. Mediul lui favorabil este un internaţionalism în care sentimentul naţional (ideea de distincţie etnică) e adormit. Evul Mediu a fost epoca de aur a catolicismului. Pe măsură ce-a început însă să se trezească sentimentul naţional în popoare, conflictele au devenit tot mai acute, în unele ţări ducând la rupturi iremediabile.

Războaiele continue ale italienilor cu papa până la 1870 când i-a fost luată papei Roma, galicanismul francez, reforma din ţările germanice au şi un aspect naţionalist. Iar conflictele din timpul mai nou între diferitele state şi Vatican sunt mai toate ivite din motive de ordin naţionalist. Vasta izbucnire a naţionalismelor în veacul al XIX-lea a găsit în Vatican o piedică tenace.

---

* *Telegraful Român*, an LXXXI, nr. 65, 23 sept. 1933, pp. 1-2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

Catolicismul n-a înţeles niciodată ideea naţională. În această privinţă, logica lui e tot aşa de greşită ca a oricărui sistem internaţionalist; lui i se pare că naţionalismul e o piedică în calea iubirii tuturor; că e ceva, dacă nu barbar, în orice caz inferior, treapta superioară fiind aceea în care omul nu mai face deosebire între neam şi neam, ci toţi îi sunt egali. Catolicismul uită aici de acele *paradigmata*, de acele idei divine după care sunt făcute toate câte există: lucruri şi vietăţi. El se aseamănă aici cu unul care ar umbla să desfiinţeze deosebirea între măr şi păr, sau între porumb şi rândunică, cu scopul de a crea între ele o mai mare afinitate. El vrea să simplifice bogăţia infinită şi minunată a creaţiei lui Dumnezeu, sau în orice caz se opune (de ajutat nici pomenire) deplinei ei dezvoltări.

În ordinea religioasă, trei lucruri promovează mai mult calităţile unui neam: limba naţională, conducerea de sine şi contribuţia proprie la formularea doctrinei religioase. Dacă nu i se permite uzul limbii naţionale, nu se încordează în a-şi clarifica prin cugetare proprie ideile religioase; şi nu-şi perfecţionează acest instrument de expresie. Dacă nu se conduce de sine, prin reprezentanţii săi, nu se poate exercita în a-şi găsi singur cele mai potrivite norme de viaţă publică şi rămâne mereu un minor care priveşte de-a gata aceste norme. Iar dacă nu poate contribui la formularea doctrinei sale, nu se va îndemna să scruteze, să-şi pună imaginaţia creatoare la lucru, să comunice şi altora părerile sale şi să le discute. Va rămâne şi în această privinţă un minor, aşteptând cu pliscul căscat să-i toarne altul grăuntele spiritual. Lipsind un popor de aceste trei drepturi, îi reduci la inactivitate cele mai vitale facultăţi spirituale ale sale.

Şi aşa face catolicismul. În chestiunea limbii naţionale, e drept, a mai trebuit să cedeze câte ceva. În Evul Mediu, orice carte teologică trebuia să se scrie latineşte; azi, numai în cult o mai impune. Dar şi atât e prea mult.

În ordinea organizării şi administrării, totul se face prin porunci de afară, de la Vatican. Trimişii Vaticanului îi stabilesc unui popor normele juridice de viaţă religioasă prin concordate ce le încheie cu guvernele; nunţii papali se amestecă aproape în fiecare chestiune mai importantă din diecezele unei ţări.

Iar în privinţa doctrinei, papa este infailibil şi toţi ceilalţi sunt nişte incapabili care trebuie să asculte formulele papei ca pe ale lui Dumnezeu.

E firesc ca atunci când se trezeşte puternică ideea naţională la un popor catolic, el să tindă la o autonomizare în aceste trei domenii. E firesc ca în catolicismul german de astăzi, dată fiind amploarea în care e văzută acolo ideea specificului naţional, să asistăm la un curent însemnat pentru crearea unei Biserici Catolice naţionale, sub un patriarh autocefal de Trier, care să nu întreţină cu Vaticanul alte legături în afară de cele de credinţă şi care să înlocuiască limba latină din cult cu cea germană. Acest patriarh ar urma să fie cu totul independent de papa, care va fi redus la rolul mărginit de patriarh al Italiei, chiar dacă ar păstra titlul istoric de papă şi i s-ar recunoaşte o întâietate pur onorifică între ceilalţi patriarhi ai ţărilor catolice apusene.

Un cleric catolic schiţa deunăzi într-un ziar toate perspectivele frumoase care se deschid pentru spiritul german printr-o astfel de descătuşare a lui din robia romană. Printr-o privire înapoi, în istorie, el arăta ce realizări importante ar înregistra azi spiritul german dacă împrejurările ar fi permis

ca germanii să aibă catolicismul mai la ei acasă, într-o limbă națională, sub o conducere națională; dacă n-ar fi fost înăbuşit catolicismul propovăduit de Columban care, venind din Irlanda, îi dădea o culoare mai națională, încurajându-se apostolatul lui Bonifaciu, cel atât de aservit scaunului papal.

Curentul acesta din catolicismul german nu vrea altceva decât întoarcerea la vechea formă de organizare a Bisericii, care a fost şi în Apus cum e acum în Răsărit. Ştim că până spre veacul al VIII-lea existau în Apus o serie de Biserici independente, menținând în aceasta vechea tradiție apostolică. Abia de la Carol cel Mare încoace, care şi-a întins domnia peste tot Apusul şi cu care papa era aliat, aceste Biserici sunt îngenunchiate cu desăvârşire de Roma, ajungând în situația în care sunt şi azi, de a atârna în cele mai neînsemnate amănunte de instrucțiile de la centru.

Curentul acesta din Germania lui Febronius, Dollinger, Hefele şi a atâtor teologi mari, care au tins la o autonomizare a Bisericii Catolice Germane, din Germania unde catolicismul a încetat de mult să mai fie atât de bigot aservit centralismului papal, nu e de altfel singurul. Guvernul iugoslav cere actualmente în tratativele pentru concordat cu scaunul papal, introducerea limbii naționale, în Biserica Catolică Iugoslavă şi, desigur, face aceasta cu asentimentul hotărât al catolicilor iugoslavi. În alte părți se agită aceleaşi tendințe.

Dacă mişcarea din sânul catolicismului german ajunge la roadele dorite – şi noi credem puternic în aceasta –, vom asista la începutul unei noi epoci în istoria catolicismului: epocă în care se va face şi revenirea la matca veche, în care s-a ținut fără devieri Biserica Ortodoxă.

De rectificat*

Cu ocazia *Congresului săsesc*, ținut la Sibiu la 1 oct. 1933, vicarul episcopal şi pastorul orăşenesc sibian, dl Frid Müller, a rostit după serviciul divin o predică în care a adus vorba şi despre Biserica Ortodoxă, făcând unele afirmații nedrepte despre ea. Insistând asupra însemnătății Bisericii naționale, arată că şi în Răsărit începe azi, spre deosebire de trecut, să se apropie Biserica de națiune. Citām:

„Priviți în întinsele spații ale Răsăritului, unde odinioară era o Biserică mare, care a combătut sau a nimicit Bisericile naționale. În Asia Mică şi în Africa de Nord, Biserica Bizantină a făcut aceasta. În Europa Răsăriteană şi în Asia Nordică a făcut-o Biserica Rusă, imitând fidel pe cea bizantină. Pot aduce înaintea teologilor germani dovada că această lacună a făcut din Biserica Bizantină jertfa mahomedanismului, iar azi, din Biserica Rusă, prada bolşevismului. Dar din amândouă primejdiile, atât din cea a mahomedanismului, cât şi din cea a bolşevismului, s-a salvat o parte a marii Biserici Ortodoxe: Biserica Ortodoxă a Românilor, a Sârbilor, a Bulgarilor şi a Neogrecilor. Acestea sunt însă tocmai acelea care au aflat calea spre Biserica

* *Telegraful Român*, an LXXXI, nr. 68, 14 oct. 1933, p. 3. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

națională. Şi cine cunoaşte cum s-a ajuns aici, descoperă cu mulțumire către Dumnezeu că ceea ce a ajutat esențial aici a fost pilda şi ajutorul Bisericii noastre naționale."

Câte idei, aproape tot atâtea erori. Unele erori vor fi venind din necunoaşterea stărilor de lucruri din Biserica Ortodoxă, altele din graba după generalizări (ca orice german, tinde şi Domnia Sa spre filosofare).

Să începem de la sfârşit. Bisericile ortodoxe actuale *au devenit* naționale prin pilda şi cu ajutorul celei săseşti? Să fim serioşi! Între saşii şi românii ardeleni n-a existat nicio apropiere, nicio interinfluență pe alt teren decât cel economic. Saşii s-au ținut prea închişi, prea separați şi prea despotici față de românii ardeleni pentru a fi putut avea loc un astfel de proces. Nici saşii n-au încercat, în disprețul lor față de români, să le comunice bunurile lor spirituale şi nici românii n-au avut nicio atracție pentru ele. În această privință a existat o totală ignorare şi înstrăinare. De ajutor, ce să mai vorbim! Poate să amintim de ajutorul ce-l dădeau preoții saşi românilor, luându-le zeciuielile.

Cu atât mai puțin au ajutat şi au influențat saşii Biserica Ortodoxă din Vechiul Regat să devină națională. Ea a fost națională de la organizarea ei în Principatele nou înființate.

Dar sârbii, bulgarii, n-au avut Biserici naționale de pe timpul lui Sava Nemanja şi a țarului Boris din veacul al IX-lea?

Şi ce este cu afirmația stranie că Bisericile României, Serbiei, Bulgariei, Greciei au scăpat de mahomedanism şi de bolşevism numai făcându-se Biserici naționale? Adică ele totuşi au fost naționale încă înainte de pericolul mahomedan? Dar atunci, cum au devenit naționale abia cu ajutorul saşilor luterani?

Şi să fie într-adevăr drept că numai fiindcă n-a fost Biserica Rusă națională a căzut pradă bolşevismului? N-o fi fost națională pentru popoarele neruse din Rusia, dar nu pentru ruşi. Dar atunci, după logica dlui Müller, ar fi trebuit să cadă pradă bolşevicilor numai la popoarele neruse din Rusia, nu şi la ruşi.

Iar că Biserica Bizantină a ajuns jertfa mahomedanismului numai pentru că nu era națională, e o afirmație pe care am mai auzit-o, dar şi ea e născută dintr-o tendință de a simplifica şi de a generaliza cauzele unui eveniment istoric. Au fost multe cauze care au uşurat succesul rapid mahomedan. Au fost între ele şi dezbinările religioase, şi varietatea națiunilor creştine, şi decăderea în straturile conducătoare ale Imperiului Bizantin. De ce n-au biruit mahomedanii în Franța lui Pipin cel Scurt unde, cu atât mai mult se poate spune că există o Biserică care nu era națională?

În general, la concluziile domnului pastor Müller noi răspundem, bazați pe trecutul Bisericii Ortodoxe: Biserica Ortodoxă *n-a devenit* națională la diferite popoare, ci *este* națională de la început, prin firea ei. Din timpurile vechi, bizantine, s-au tradus scrierile creştine în siriacă, armeană, persană, coptă, georgiană, mai târziu slavă şi celelalte. Chiar singura limbă națională apuseană care are un document creştin vechi, limba gotică, în Răsărit a primit acest document, în *Scriptura lui Ulfila*. Dacă rămâneau goții în Răsărit, Biserica națională germană ar fi existat cu mult mai demult şi n-ar fi fost nevoie s-o creeze Luther, cu reforma lui extremă. Cu atât mai mult e adevărat în anumite cazuri că în Imperiul Bizantin, cât şi în cel rus, s-au încercat să se grecizeze sau rusifice în privința bisericească celelalte popoare din acele state. Însă judecând corect, de aici nu se poate

trage concluzia că Biserica Ortodoxă nu tinde în spiritul ei să se prezinte fiecărui popor în haina lui, în graiul lui. Atât în Bizanţ, cât şi în Rusia, tendinţele de deznaţionalizare erau mai mult ale statului, şi nu ale Bisericii. Dovadă e că niciodată nu s-a creat în Răsărit doctrina că numai într-o anumită limbă te poţi ruga. Clericii care se făceau unelte ale unor astfel de tendinţe vorbeau în numele sentimentului lor naţional, dar nu-şi justificau puterea lor cu voinţa Bisericii.

Abateri incidentale, neîntemeiate dogmatic în spiritul Bisericii şi făcute mai mult din partea conducerii de stat au fost posibile, şi vor mai fi poate, cât timp lumea nu e perfectă, dar în spiritul ei şi în practica ei generală, Biserica Ortodoxă s-a grăbit întotdeauna să fie a fiecărui popor, aşa cum apa tinde să ia forma fiecărui vas în care e turnată.

Alte întâmplări în sânul catolicismului*

Unirea blăjană se necăjeşte foc că însemnăm aici unele întâmplări din sânul catolicismului, întâmplări pe care clarisimii[1] de pe maluri târnăvene, ar vrea să le ştie cât mai neclarificate.

Cu multe divagaţii şi dictoane de „spirit" ar vrea să depărteze atenţia cititorilor săi de la momentele ce i le încrestăm; iar concluziile fireşti ce le facem sunt întâmpinate de confraţi cu obscure consideraţii generale şi cu apeluri la sentimentele noastre de creştini milostivi.

Sentimentele noastre creştineşti nu ne pot împiedica, iubiţi confraţi, să privim la întâmplările vieţii, mai ales când ele sunt atât de caracteristice pentru pregătirea unor vremuri noi. Avem credinţa că, tocmai urmând să remarcăm aceste întâmplări, ne facem datoria de creştini buni, care se îngrijesc de soarta unor bieţi fraţi rătăciţi, cu gândul că doar-doar vor vrea odată să înţeleagă şi alţii porunca frăţiei de neam şi a dreptei credinţe.

Continuăm:

---

* *Telegraful Român*, an LXXXI, nr. 68, 14 oct. 1933, p. 4. Semnat: *DS*.

[1] Titlu de reverenţă dat preoţilor catolici sau greco-catolici. Lat. *clarissimus*, -a, -um (*n. ed.*).

1. Pătura intelectuală ruteană[2] părăseşte *in corpore* Uniaţia:

La catedrala episcopală ortodoxă din Muncaci s-a petrecut un mare eveniment: Peste 7 000 de ortodocşi s-au adunat în ziua de Sfânta Maria (Praznicul *Adormirii Maicii Domnului* – 15 august – *n. ed.*), din toate laturile Carpaţilor, la catedrala episcopală, pentru a participa la sărbătoarea trecerii la Ortodoxie a 82 de intelectuali, între care se cuprind studenţi, profesori şi alt fel de funcţionari.

Interesul pe care l-a arătat acestui eveniment atâta populaţie ruteană ortodoxă se explică uşor, când luăm în considerare faptul că până acum Ortodoxia ruteană subcarpatică aproape că nu avea intelectuali. Cei vreo 150 000 de ortodocşi, trecuţi şi ei de la Uniaţie de vreo trei decenii încoace, erau mai toţi ţărani. Ei şi-au creat episcopia cu 120 de parohii, şi-au creat cele 8 mânăstiri (una de femei, cu 86 de călugăriţe, una de bărbaţi şi o tipografie), dar şi alte instituţii. Şi toate acestea luptând cu cele mai mari greutăţi. Acum i se alătură şi intelectualii. Cei mai distinşi membri ai *Societăţii studenţeşti „Renaşterea"* s-au făcut ortodocşi. Grupa aceasta de noi ortodocşi are în frunte pe „Puşkin-ul subcarpatic", pe talentatul poet şi profesor Karabeljev.

Un asistent, corespondent la revista patriarhiei din Carloviţ, *Glasnik*, spune că nu se poate descrie însufleţirea ce a domnit în mulţime când s-a săvârşit în faţa bisericii întoarcerea tinerilor la Biserica Ortodoxă şi când grupa noilor ortodocşi înconjuraţi de tot poporul şi în cântări religioase a ieşit din biserică în parcul eparhial, unde în aer liber s-a săvârşit slujba religioasă şi s-au împărtăşit noii credincioşi. Înainte de acea zi, studenţimea ruteană a publicat următorul manifest:

[2] Nume dat ucrainenilor din Austro-Ungaria (*n. ed.*).

> „Noi, studenţii, ducem în ultima vreme o luptă dârză pentru dreptul limbii şi culturii ruseşti în ţinutul plaiurilor carpatine. Veţi ajuta şi voi, părinţi ai noştri, pe aceia cărora le e străină cultura slavă, care au ajuns până acolo încât nici nu vor să ştie de limba rusă şi de numele rus? Ei doresc să ne înece în marea ucrainismului german. Alegeţi, părinţi ai noştri, ce vreţi în ceea ce vă priveşte pe voi. Noi însă, fiii voştri, credincioşi cuvântului nostru, *„autaut, tertium non datur"*, nezdruncinaţi am hotărât să ducem lupta până la capăt şi să rupem o dată pentru totdeauna orice legătură cu cei care, învăluindu-se în mantaua pietăţii, ne trădează prin sărutarea lor ca Iuda pe Hristos. Noi am hotărât să întindem mâinile noastre către acea platformă unde nu există asuprire pentru naţiunea rusă, unde slugile altarului sunt îndatorate să fie ele pentru popor, şi nu poporul pentru ele.
>
> Şi pentru a vedea că poporul trăieşte în tineretul său, care-şi iubeşte naţiunea mai mult decât linguşirile mincinoase şi slujbele falsificate, veniţi în ziua de Sfânta Fecioară Maria Mare la vechea biserică ortodoxă din Muncaci, unde se săvârşeşte ceremonia primirii studenţilor ruso-carpatini în credinţa părinţilor, în credinţa Sfinţilor Apostoli Metodiu şi Chiril, în credinţa ruso-ortodoxă." (*Glasnik*, 7 sept. 1933)

Iată o confirmare la ceea ce spuneam într-un articol anterior despre catolicism, că e internaţional în sensul de antinaţional.

2. Aceasta o mai confirmă de curând şi altă lume:

La Berna s-a ţinut de curând adunarea membrilor noii mişcări *Renaşterea naţională*, la care au ajuns în conflict re-

prezentanţii catolicismului cu ai celorlalte confesiuni creştine. Un student catolic a început să vorbească împotriva influenţelor asociaţiilor secrete, arătând că loja masonică constituie o putere secretă internaţională.

Un membru al guvernului din Berna a adăugat la aceasta că în cantonul Berna mai există o organizaţie internaţională, care trebuie reprimată; aceasta e *catolicismul roman* (cuvinte primite cu mari aplauze). În urma acestei declaraţii, catolicii elveţieni au început a se retrage din organizaţia *Renaşterea naţională*.

Aşa e şi firesc.

Altă întâmplare: Episcopul din Alger, *Diran*, a declarat într-o predică: „persoana papei e dumnezeiască; ea e întru toate asemenea cu Sfânta Euharistie şi cu Trupul lui Hristos".

Drept răsplată pentru această straşnică declaraţie, Pius al XI-lea a numit pe Diran arhiepiscop. Iată un prelat care aproape că întrece pe confraţii de la monitorul târnăvean.

Energiile preoţeşti în plină desfăşurare*

Cuvintele bune pe care le încrestăm aici pe seama activităţii preoţeşti nu sunt expresia unui optimism de comandă. Ele sunt rodul contemplării pe teren a multora din stăruinţele şi faptele acestor prea mult desconsideraţi martiri ai idealismului.

Să însemnez câteva din cele mai recente. Într-un sat păstorit de un venerabil bătrân, al cărui trup poartă toate urmele luptelor şi suferinţelor din trecutele vremuri grele, se poate auzi duminica după biserică cum un credincios care a fost la biserică e întrebat de unul care nu s-a putut duce: ce evanghelie s-a citit astăzi? Bătrânul preot tălmăceşte Evanghelia despre fiul văduvei din Nain, cu lacrimi în ochi şi în glas scăzut, credincioşilor care plâng în rând cu el. Cine poate să simtă durerea atât de adânc omenească a văduvei din Nain mai mult decât un bătrân care el însuşi şi-a pierdut un prea iubit fiu? O dată pe săptămână, vineri seara până la ora 10-11 (p.m.), venerabilul patriarh, care ar avea atâta nevoie de bine-meritata odihnă, îşi adună credincioşii şi tăinuieşte cu ei despre cele sfinte, despre cele netrecătoare, despre cele care sunt temelia înşelătoarelor ceasuri din viaţa pământească.

---

* *Telegraful Român*, an LXXXI, nr. 71, 4 nov. 1933, p. 2. Semnat: *D*.

În acelaşi ţinut, i-am auzit pe alţi doi păstori mult mai tineri predicând improvizat cu ocazia unei sfinte taine bisericeşti, cu căldura unei convingeri de adâncimi mistice, cu accentul inimii care vede realitatea dumnezeiască mai luminoasă decât lucrurile văzute cu ochii sensibili. Predica lor, care nu se mai lasă aşteptată numai la Paşti şi la Crăciun, ci se aude la cea mai neînsemnată ocazie, nu mai e o predică numai despre silinţele omeneşti, ci mai ales despre harul dumnezeiesc. Aceasta e realitatea centrală în predica nouă, aceasta e fântâna din care-şi pompează inspiraţia preoţii astăzi. În predică şi în discuţii îi simţi la curent cu problemele vremii discutate în cărţile, revistele şi gazetele bisericeşti cele mai noi, îi simţi în contact cu cartea, ageri la spirit, bine informaţi, preocupaţi de întrebările actuale. Pare că n-au părăsit niciun moment băncile şcolii, ci au continuat neîntrerupt studiul.

Vor mai fi desigur şi preoţi a căror activitate bisericească se restrânge aproape exclusiv la săvârşirea sfintelor Taine. Dar oricine a umblat câtuşi de puţin printre ei e convins că acestea sunt *excepţii*. Majoritatea s-a înrolat cu toată hotărârea în irezistibila campanie de recucerire a sufletelor pentru cele dumnezeieşti. Obişnuitele acuze aduse preoţimii, că nu lucrează nimic pe terenul pastoral, au devenit azi anacronice şi nedrepte. O tagmă nu se judecă după exemplarele excepţionale, ci după majoritatea lor.

Ar trebui să înceteze acţiunea de ponegrire a preoţimii pe această cale.

Mai ales, nu e permis să se facă aceasta chiar în ziarele bisericeşti şi religioase. Acest fapt denotă aroganţă sau invidie şi nu se întâlneşte în foile niciuneia din celelalte tagme. Urmările lui pentru prestigiul preoţimii în mijlocul credincioşilor sunt dezastruos de rele.

Se cuvine, dimpotrivă, o apărare a prestigiului preoţesc în scris şi oral. Să înmulţim iubirea între slujitorii altarului, ca fiecare să sufere şi să reacţioneze când e batjocorit unul sau altul dintre ei. Aceasta nu înseamnă că trebuie să ne închidem ochii la defecte şi să ne închipuim că totul e desăvârşit în activitatea actuală a preoţilor, ceea ce nu e cazul nici măcar la cei mai buni şi mai vrednici. Treptele de perfecţionare sunt infinite, poate mai infinite ca cele de decădere. Îndumnezeirea nu e o noţiune care îşi are o limită la care, odată ajunşi, ne putem declara satisfăcuţi. Dar defectele să ni le remarcăm între noi în spiritul blândeţii şi al discreţiei, iar îndemnurile spre un mai bine care rămâne pururi posibil să le facem mai mult în formă pozitivă decât negativă, mai mult zugrăvind chipul spre care tindem decât indicând, cu rictusul scepticismului sau cu veninul invidiei, ceea ce nu s-a realizat încă.

Mulţumind lui Dumnezeu pentru cât ne-a ajutat să realizăm, să ne îndemnăm fără încetare a face mereu şi mai mult!

Azi, Dumnezeu ne-a deschis gura să-L propovăduim cât mai mult fără de încetare. Să-L rugăm şi să ne îndemnăm acum a ne conforma viaţa întocmai cuvântului pe care-l propovăduim!

Congresul misionar de la Chişinău*

Cum s-a mai remarcat, congresul misionar din anul acesta, ţinut la Chişinău în zilele de 29 oct.-1 nov., s-a ridicat la un nivel neatins de cele anterioare datorită referatelor temeinice prezentate cele mai multe de profesori universitari de la Bucureşti şi Chişinău, ca domnii Nichifor Crainic, Ioan Gh. Savin, Preacuviosul Arhim. Scriban, Părintele Bulacu ş.a.

Problemele discutate au fost multe şi bine alese, iar moţiunea întocmită la sfârşit cuprinde o serie de 48 de puncte, care mai de care mai importante, constituind la un loc un fel de *magna charta* a dezideratelor şi îndatoririlor actuale ale Bisericii Ortodoxe Române. Fiecare din aceste puncte a fost discutat la congres şi se mai poate discuta în adunările şi în presa noastră bisericească, pentru a le sublinia însemnătatea, a le dezvolta aspectele şi a le zori realizarea printr-o mobilizare a întregii opinii publice bisericeşti.

Remarcăm punctul 1:

„Să se creeze un corp de misionari bine pregătiţi".

* *Telegraful Român*, an LXXXI, nr. 72, 11 nov. 1933, pp. 1-2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

Desigur, e vorba de misionarii ceruţi de necesităţile interne, căci de cei pentru Rusia sovietică vorbeşte punctul 2. Iar necesităţile interne sunt: stăvilirea propagandei sectare şi buna direcţionare a mişcărilor religioase din sânul Bisericii Ortodoxe. Fără îndoială că toţi preoţii trebuie să aibă, prin firea oficiului lor, şi pregătirea şi îndatorirea de misionari în cadrul parohiei lor. Misionarii speciali ar avea numai să-i îndrume mai de-aproape, să le indice metode mai potrivite cu timpul şi cu locul, să le dea un ajutor şi o pildă concretă vizitând mereu parohiile la rând şi rămânând două-trei zile în fiecare pentru lucrarea misionară.

Ceea ce nu precizează congresul de la Chişinău este dacă aceşti misionari vor avea să se pregătească într-un institut special sau se vor specializa autodidact după terminarea studiilor generale teologice. Credem că ar fi bine să se întemeieze un astfel de institut, în care să intre absolvenţi anume aleşi ai şcolilor superioare teologice, ascultând cursuri şi făcând mai ales praxă de teren cel puţin un an de zile. Zic anume aleşi, pentru că tinerii trimişi acolo trebuie să aibă duh de apostoli, talent deosebit de predicatori şi organizatori, spirit ingenios şi un fel plăcut de a se purta cu oamenii. Venirea unui predicator într-un sat să însemne un real câştig şi pentru preot, şi pentru popor. E necesar un astfel de institut pentru că în felul acesta mişcările de înviorare religioasă vor putea fi organizate în acelaşi spirit, căci toţi misionarii vor avea idei unitare, dobândite de la aceeaşi şcoală. Institutul însuşi va fi centrul diriguitor al întregii mişcări misionare din ţară, formulând mereu în pas cu vremea, în baza observaţiilor şi lucrărilor pe teren, noile formule de propagandă religioasă.

Institutul acesta ar trebui să aibă la început cel puţin un profesor de sectologie aplicată, de pastorală aplicată, de

mistică ortodoxă. Studiul din urmă este lucrul cel mai indispensabil astăzi, pentru că valul mişcărilor religioase actuale are un caracter mistic, iar misticismului sectar de la toate răspântiile trebuie să-i opui tot un misticism, dar ortodox; cu raţionalismul teologic sau cu moralismul burghez nu te poţi prezenta în faţa acestor oameni. Sunt acuzate continuu chiar mişcările pornite în sânul Bisericii de un fel de fugă de taine, de preoţi, de tradiţie. Acuza ce li se aduce e totodată şi o autoînvinuire. Mişcările în cauză, însetând după o trăire a lui Dumnezeu, împrumută teoria şi forma acestei trăiri, de unde o văd aplicată. A cui e vina dacă noi nu ne silim să scoatem la lumină şi la viaţă vechea mistică ortodoxă care ştie în calea ei de purificare, de păcat (mistica predestinaţianistă protestanto-sectară nu ştie, şi de aici aroganţa individualistă a sectarilor), care mută centrul atenţiei de la examinarea exterioară la cea interioară, care cunoaşte în calea spre purificare trebuinţa lacrimilor de smerenie, a tainelor, a ajutorului Maicii Domnului şi a sfinţilor?

Toate acestea pledează masiv pentru crearea cât mai grabnică a unui institut misionar pentru canalizarea şi unificarea misionarismului religios.

Să mai amintesc că în acest institut ar fi bine poate să intre ca studenţi preoţi cu câţiva ani de activitate pastorală.

Un alt punct pe care îl subliniem în moţiunea congresului de la Chişinău este punctul 6:

> „Sfântul Sinod este rugat să urgenteze înfiinţarea unei asociaţii a intelectualilor ortodocşi din toată ţara, fixându-se o zi cât mai apropiată în care se vor pune în Bucureşti bazele acestei asociaţii".

Prin acest punct, soborul misionarilor din toată ţara aprobă ideea şi realitatea ardeleană a *Frăţiei Ortodoxe Române*. De când tot strigăm noi din Ardeal fraţilor din toată ţara să-şi organizeze secţiunile *FOR*. Să sperăm că în sfârşit se va porni la faptă. Observăm numai că greşit se concepe modalitatea creării. Nu Sfântul Sinod are să creeze, silnic, această asociaţie ci înşişi mirenii din proprie iniţiativă. Dar ne întrebăm cum se vor putea îndemna aceşti mireni s-o creeze, când ziarele şi revistele bisericeşti şi atâţia din exponenţii clerului din Vechiul Regat sabotează legea bisericească din 1925, tocmai pentru că nu le convine colaborarea mirenilor la conducerea treburilor bisericeşti. E foarte firesc ca mirenii din Vechiul Regat fie să se lase îndoctrinaţi de clericii care se presupune că ştiu spiritul Bisericii Ortodoxe, fie să se dezguste de a da un ajutor Bisericii printr-o astfel de asociaţie, când văd tendinţa de-a-i ţine la distanţă de chestiunile bisericeşti. Atitudinea presei bisericeşti din Vechiul Regat contra legii bisericeşti face aproape imposibilă constituirea acestei asociaţii. Să interpretăm inserarea articolului 6 în moţiunea de la Chişinău ca o temperare a opoziţiei contra legii? Se va vedea în viitor.

Mai remarcăm articolul 19:

> „Să se dea drept cât mai extins Bisericii de-a exercita controlul asupra şcolilor teologice de toate gradele, pentru a se atinge şi pe această cale scopul misionar. Numirea profesorilor se va face cu consimţământul ierarhului respectiv".

De când strigăm noi acest deziderat? Până acum fraţii din Vechiul Regat nici n-au voit să ştie de aşa ceva. Iată că acum cer înşişi acelaşi lucru. Slavă Ţie, Doamne, că ne-ai unit şi pe această chestiune!

Dar dezideratul acesta trebuie formulat mai precis în sensul ca Biserica să aibă *integral* sub conducerea sa şcolile teologice.

Ce poate fi mai firesc şi mai necesar ca legătura între Biserică şi şcoala care-i dă slujitorii? De unde ai altfel garanţia că şcoala aceea va urma, în preocupările ei, preocupările din fiecare moment ale Bisericii? Doar se şi afirmă că şcoala teologică (în speţă facultatea, şi numai facultăţi se zice că trebuie să existe) are misiunea să facă ştiinţă pentru ştiinţă, şi nu să se lase influenţată de preocupări neştiinţifice. Să se studieze cu pasiunea pură a curiozităţii ştiinţifice înrudirea dintre verbele semite şi influenţa stilului armean asupra celui bizantin. Să ne punem numai întrebarea: există vreun fiu devotat al Bisericii care să se poată dezinteresa de problemele şi grijile care frământă viaţa Bisericii din fiecare moment, de luptele mereu altele care trebuie date împotriva atâtor duşmani ai ei, şi să se închidă în turnul său făcând ştiinţă din pură curiozitate? Nu va vibra sufletul fiecărui profesor de durerile şi bucuriile Bisericii şi nu se va strădui, pe lângă toată temeinicia ştiinţifică a cursurilor sale, să stoarcă pentru studenţii săi din tot ce le propune maximum de îndemn şi de sfat pentru slujba lor în folosul Bisericii? Nu e, în ultima analiză, Biserica binele ei, centrul preocupării întregii activităţi şcolare? Dar chiar dacă un profesor *n-ar simţi îndatorirea lăuntrică să facă aplicabilă la timpul* nostru ştiinţa sa, îl sileşte oare Biserica s-o facă? Aşa că liber e să fie numai ştiinţific. Ce libertate mai vrea? Poate se gândeşte că în ştiinţificitatea sa va ajunge la rezultate contrare Bisericii Ortodoxe şi neatârnând şcoala de Biserică le poate propovădui în voie? La aşa ceva nu se poate gândi niciun profesor de teologie ortodoxă. Prin urmare, ortodoxă trebuie să-i rămână învăţătura lui întotdeauna. Ştiinţificitatea lui, atâta vreme cât nu se va poticni de Ortodoxia Bisericii, e liberă să se manifeste întreagă. Iar dacă ar ajunge să se convingă că Ortodoxia *nu mai poate fi apărată ştiinţific*, că nu mai corespunde adevărului, n-ar putea să mai rămână profesor de teologie ortodoxă nici la o şcoală *care nu e atârnătoare de Biserică*, dar îi pregăteşte preoţi. O ştiinţificitate care să fie eventual şi o neacceptare a Ortodoxiei, să lăsăm s-o exercite un neortodox. La ortodox, în ultimă analiză, tot de convingere e vorba.

Aşa că, din partea ştiinţificităţii, nu e niciun obstacol ca Biserica să aibă toată conducerea şcolii. Iar motive pozitive, din alte puncte de vedere, sunt o sumedenie.

Despre ele am scris cu altă ocazie. Şi, desigur, le apreciază toată preoţimea misionară, împreună cu ierarhii şi profesorii de teologie care au luat parte la Chişinău.

Momentul de la Cluj*

Zilele de 5 şi 6 nov. vor trebui însemnate cu roşul marilor sărbători în calendarul românismului şi al Ortodoxiei ardelene. Biruinţa românească în capitala Ardealului în acele zile s-a pecetluit. Atunci s-a coborât în cortul mântuirii, alcătuit şi fixat de poporul românesc pe pământul vechilor sale dureri, Dumnezeul părinţilor noştri, pentru a ne fi în veci ocrotitor de duşmanii de odinioară şi ajutător în silinţele noastre de-a ne împlini menirea pe aceste plaiuri.

Catedrala de la Cluj e nu numai monumentul magnific şi durabil ce exprimă înaltele aspiraţii şi aptitudini româneşti, ci şi centrul viu din care se vor răspândi peste nordul Ardealului puterile dumnezeieşti, creatoare de conştiinţă naţională şi de alese virtuţi.

Catedrala de la Cluj este semnul crucii strămoşeşti pus pe moşia eliberată de puterile vrăjmaşe, pentru sfinţirea şi apărarea ei, pentru depărtarea duhurilor rău-voitoare care ar mai vrea să dea târcoale în jurul acelor locuri. Vederea şi prezenţa ei luminoasă, puterile ce emană din ea înfricoşează spiritele întunericului şi le topesc îndrăzneala, de nu se mai pot ţine drepte.

---

* *Telegraful Român*, an LXXXI, nr. 73, 18 nov. 1933, pp. 1-2. Nesemnat.

Ca la aducerea Chivotului Legii în templul lui Solomon, tot poporul, în frunte cu regele şi cu arhiereii lui, a săltat şi a cântat de bucurie. Poporul drept-credincios, cu toţi fruntaşii şi cu preoţii săi, a simţit în acele zile că mâna Domnului îl sprijină puternic. Dreapta credinţă, păstrată cu preţul multor suferinţe şi umilită până de curând de atâţia irozi, a izbucnit strălucitoare de putere şi de viaţă. Comoara cea de mare preţ ascunsă oarecând în ţarină s-a arătat ca un alt Hristos ce învie trântind la pământ pe dispreţuitorii Săi.

Preoţimea şi *Frăţia Ortodoxă Română*, Aaron şi Moise, au întâmpinat cu stâlpări şi cu imnuri de laudă pe Domnul când S-a coborât în locaşul Său. Flacăra de pe altarul sufletelor lor a primit şi mai multă putere. Frăţia şi-a întărit încă o dată legământul de fidelitate către Dumnezeul părinţilor noştri, cinstind amintirea unuia dintre cei care a suferit şi a luptat mai mult: *Sava Brancovici*. Iar imnul de laudă „Cerurile spun" al profesorului de medicină, până mai ieri înstrăinat de Dumnezeu, V. Papilian, arată culmile spre care sunt atrase puterile de creaţie ale sufletului intelectualului român, de către Duhul Sfânt, luminătorul adâncimilor spirituale fără de sfârşit şi inspiratorul celor mai veritabile expresii de artă.

Credinţa ortodoxă are în sânul ei cu adevărat pe Duhul Sfânt, Care îmbogăţeşte sufletul, îl mângâie, îl îmbunează, îi dă fericiri negrăite, îi luminează întunericul existenţei şi-i îndreaptă privirea spre realitatea dumnezeiască.

Manifestarea de la Cluj, cu amploarea ei firească, cu strălucirea ei sinceră, cu entuziasmul ei de mare şi, desigur, durabilă tensiune, e un moment unic până acum în istoria Ortodoxiei româneşti de după război. Nota mare şi mult promiţătoare a dat-o în toate acestea surprinzătoarea şi

desăvârşita aderenţă şi participare a elementului mirenesc constituit în *FOR*. Dacă *FOR*-ul merge pe calea aceasta, Ortodoxia românească va trăi în curând o epocă de glorie cum nici nu ne-o puteam închipui. Cugetarea, arta, politica, viaţa socială, toate ramurile vieţii româneşti se vor impregna de pecetea spiritului ortodox creştin; va fi începutul adevăratei culturi mari româneşti.

Era fatal însă ca, „în această zi în care am chemat harul Celui Atotputernic pentru a sfinţi definitiv stăpânirea românească pe acest pământ" (cuvântarea Maiestăţii Sale Regelui), să se audă şi o notă de flaşnetă fără nicio aderenţă cu grava şi înălţătoarea melodie a momentului. O notă de flaşnetă fără consistenţă şi fără sens, aşa cum se aude din senin, ca o supremă absurditate, prelingându-se pe la ferestre, când inimile auditorului bat înăuntru în ritm de marş vijelios sau zboară în cercuri de simfonii. Sunetul ce se prelinge pe la fereastră îţi răscoleşte un sentiment de sinceră compătimire pentru bietul cântăreţ care învârte manivela zâmbitor şi neştiutor. Zâmbitor, ca să stoarcă bunăvoinţa drumeţilor; neştiutor, pentru că nu-şi dă seama ce moment mare tulbură cu unealta sa, ce inoportun se arată cu distracţia sa.

Sentimentul a fost cu atât mai penibil cu cât cel care a produs această disonanţă era chiar prim-ministrul ţării, dl Alexandru Vaida-Voievod. Ciudăţenia se potenţa la maximum, căci Domnia Sa voia să reprezinte statul nostru românesc. Or, se poate închipui statul nostru românesc, creat de Biserica strămoşească a acestui neam şi fiind şi-acum expresia veridică a acestui popor ortodox, să fie atât de departe de bucuria care a fost în acea zi a întregului popor românesc? Nu, dl Vaida n-a vorbit atunci în numele statului nostru. Nu s-a putut ridica până acolo. Anume puteri oculte

l-au împiedicat să se identifice cu sufletul poporului român. Şi am avut impresia penibilă că cel care e chemat să reprezinte statul la acest moment a fost un izolat, un ins fără rădăcini în realităţile româneşti, unul care stătea de faţă ca un obiect neînsufleţit, peste care trece valul simţirii neamului neangajându-l.

La o sărbătoare de talia celei de la Cluj, care înseamnă o întărire a statului românesc în acele plaiuri, să n-ai niciun cuvânt de pomenire pentru credinţa care ridică acest zid românesc, ci, dimpotrivă, să spui că nu credinţa, ci toleranţa este „stânca de granit" a statului – aceasta înseamnă nu numai lipsă de logică, ci şi o mare jignire adusă acestui neam. Nu toleranţa este cea dintâi, dle Vaida, ci credinţa. Credinţa creează, întemeiază şi susţine, cum bine a spus Maiestatea Sa Regele. Toleranţa fără credinţă e fleşcăială total neputincioasă.

Şi de unde vii dumneata să dai lecţii de toleranţă Bisericii Ortodoxe, care a avut numai să sufere până acum şi care prin nimic nu şi-a arătat intenţiile unei persecuţii ca acelea îndurate de ea, fie de la toate confesiunile de pe acest pământ al Ardealului, fie de la concepţiile „umanitariste", în numele cărora propovăduieşti îmbrăcat în purpura demnităţii de conducător al statului românesc? Predică altora toleranţa, nu celui care abia s-a ridicat pe picioare de sub biciul călăilor.

Acum dl Vaida s-a dus. Să sperăm că gestul său nu va mai fi repetat de niciun alt prim-ministru.

Misiunea studenților teologi*

Studenții teologi de la toate facultățile și academiile din țară se pregătesc să-și țină în luna decembrie la Chișinău, odată cu congresul studențesc, primul lor congres general. Va fi, ca orice congres prim, cu preponderență o silință de a fixa câteva principii călăuzitoare pentru activitatea *Asociației generale a studenților teologi*, de a preciza câteva formule din ceea ce până acum plutește vag și inform peste capetele tuturor cu numele: misiunea, rostul sau datoriile studenților teologi în afară de școală. Cu vremea, apoi, această asociație își va lumina și concretiza tot mai bine și tot mai larg rosturile ei, oferindu-i fiecare timp problemele lui noi.

Era și vremea să se facă această strângere de rânduri. Studenții teologi vor fi în curând preoții cei mai tineri. Iar înnoirea spirituală a unui corp de vastitatea celui preoțesc nu se poate face cu real succes decât prin infuzia de elemente care reprezintă cu multă vigoare ținta spre care voim să mânăm toată preoțimea. În zadar trimite autoritatea bisericească ordine și îndemnuri continue corpului preoțesc. Oamenii care au apucat să se învechească în anumite obi-

* *Telegraful Român*, an LXXXI, nr. 74, 25 nov. 1933, p. 1. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

ceiuri, greu se mai eliberează de ele prin puterea unui ordin. Când însă văd cum lucrează unii dintre ei potrivit noilor idei și văd mișcarea ce-o trezesc aceia în jurul lor, încep și ei să facă la fel, la început mai timid, pe urmă tot mai îndrăzneț, folosind și experiența vârstei lor. Timpul nostru cred că ilustrează cum nu se poate mai bine faptul acesta.

Să ne silim ca în persoana fiecărui preot tânăr să trimitem în mijlocul preoțimii un model de preot pentru zilele noastre, capabil să modeleze după chipul său pe cei ce vin în contact cu el.

Dar n-ajunge școala pentru aceasta? La ce mai e trebuință și de întâlniri între studenții teologi ai diferitelor părți de țară? Cred că importanța acestor întâlniri e evidentă aproape fără argumente. Cu o condiție: ca aceste congrese să se mențină în linia preocupării dominante a școlii teologice, care e aceea de a forma preoți cât mai buni și cât mai corespunzători pentru zilele noastre. Să-și comunice cu această ocazie tinerii studenți ideile și concluziile cu care voiau să plece înarmați spre cucerirea de suflete. Cei cu duh mai arzător să încălzească pentru idealul preoțesc și pe cei mai puțin îndrăgostiți de el.

Îndemnul pentru înălțarea inimilor nu strică să fie dat cât mai des; cu atât mai eficace e când și-l dau tinerii între ei cu toată seriozitatea și căldura tinereții, când unul sau altul dintre ei știe să descopere sugestii noi și să tragă un plus de concluzii din învățămintele primite în școală și din meditația la cele citite și auzite în legătură cu problemele vremii.

E știut că ceea ce împiedică mai mult ca îndemnurile și ideile profesorilor, uneori de mare putere transfigurato are, să prindă rădăcini și să modeleze sufletul studenților este

banalizarea şi profanarea lor în discuţiile neserioase ce se pornesc după aceea. Dacă congresele studenţilor teologi se vor sili să fie prilejuri de adevărată înălţare sufletească, ele vor împlini un mare rost. Altfel, poate mai mult vor strica.

De aceea, să se ia toate măsurile ca, nu numai în şedinţele publice, ci şi în tot cursul congresului, să domnească o atmosferă de curăţenie şi seriozitate morală şi religioasă. Să aibă aceste congrese caracterul unor retrageri spirituale, ţinându-se la câte o mânăstire sau pe lângă o şcoală teologică şi alternând şedinţele publice cu ore de rugăciuni, de meditaţii, de excursii-pelerinaje.

La aceste congrese se vor cunoaşte viitorii preoţi din diferite părţi de ţară: cei din Ardeal cu cei din Vechiul Regat, cu cei din Bucovina şi Basarabia. Se vor cunoaşte şi se vor înţelege. Azi se cunosc puţin. Legături de prietenie nu prea există, pentru că şi dacă s-au mai întâlnit, aceasta a fost numai în treacăt. Cunoscându-se şi împrietenindu-se, vor şti să aprecieze cu toţii ce e bun şi la unii şi la alţii şi ce lipseşte şi la unii şi la alţii. Preoţimea din Vechiul Regat va putea aprecia marea coeziune ce există în Ardeal între preoţi şi mireni şi puterea Bisericii de-acolo de a străbate toate relaţiile vieţii sociale. Vor aprecia şi vor căuta să facă asemenea. Cei din Ardeal vor putea aprecia profundul ataşament la mistica cultului al fraţilor din Vechiul Regat şi se vor sili şi ei să valorifice toată puterea de transfigurare a cultului.

Se vor învăţa să nu privească la ceea ce lipseşte la ceilalţi, ci la ceea ce e bun şi vor înţelege mai presus de toate că obişnuinţele istorice nu se pot suprima dintr-odată, ci trebuie să ne tratăm cu indulgenţă şi dragoste reciprocă. Timpul va retuşa câte ceva şi dintr-o parte, şi dintr-alta. De aceea, în congresele lor, studenţii teologi se vor feri să-şi irite spiritele pe teme de care nici cei mari n-ar trebui să se împiedice atât.

Prietenia şi unificarea sufletească nu se fac scoţând mereu la iveală deosebirile, ci privindu-se reciproc bunele calităţi, demne de imitat.

Pentru o cât mai bună cunoaştere şi înţelegere se vor organiza, în afară de congrese, întâlniri, pe vară, de grupuri mici pe la mânăstiri. În aceste grupuri vor intra studenţi teologi din toate provinciile şi se va avea grijă ca acelaşi student teolog să ajungă să petreacă în fiecare vară în altă provincie. Va cunoaşte şi de la faţa locului aspectele bisericeşti ale diferitelor provincii.

Ce ne lipseşte mai mult azi în Biserică e solidaritatea. Orizontal, între preoţii diferitelor provincii, şi vertical, între ierarhi şi cler (în anumite provincii). Dacă Biserica nu păşeşte solidar în diferitele probleme, mai ales în cele în legătură cu statul, loviturile se vor succede una după alta. Să facem din Biserică un bloc, nesfărâmat de puteri interesate din afară şi de ambiţii mărunte sau inconştiente dinăuntrul ei, şi biruinţa va fi totdeauna a noastră. Măcar viitorii preoţi să-şi pună aceasta la inimă.

Deocamdată, cu aceste gânduri întâmpin şi salut *Primul Congres al studenţilor teologi.*

În zadar: *Statutul organic* e şagunian*

Cititorii noştri îşi amintesc că în iarna trecută se lansase din surse tulburate de cele mai inavuabile sentimente faţă de ce-i Ortodoxie românească, un zvon murdar, menit să păteze nimbul venerabil care înconjoară marea operă şaguniană: *Statutul organic.*

Să recapitulăm puţin faptele. Dl profesor D. Braharu publicase o monografie intitulată: *Un colaborator al lui Şaguna, secretarul de stat Gh. Ioanovici,* Cluj 1932, în care, pe de-o parte, menţiona trei-patru fapte ale lui Gh. Ioanovici în serviciul Bisericii, iar pe de alta, insista asupra faptului că, deşi a fost francmason, personajul acesta a ajutat totuşi Biserica şi neamul românesc. În legătură directă cu redactarea *Statutului organic* nu se menţiona altceva decât că la congresul din 1868, Gh. Ioanovici a fost preşedintele comisiei de 27, care a studiat proiectul de statut al lui Şaguna şi l-a prezentat plenului congresual.

Din acest unic element şi luând de bună, fără confruntarea critică cu documentele capitale, declaraţia exagerată a lui Partenie Cosma, membru al congresului din 1868:

* *Telegraful Român,* an LXXXI, nr. 75, 2 dec. 1933, pp. 1-3. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

„*Statutul organic,* nici în formă, nici în părţile lui cele mai esenţiale, nu este opera lui Şaguna, ci este al congresului din 1868",

dl Ernest Armeanca, teolog uniat, se grăbeşte într-un articol intitulat: „*Statutul organic,* operă francmasonică?", publicat în *Patria* din 21 ian. 1933, să deducă fantastic:

„*Statutul organic,* zis *şagunian,* nu este opera marelui mitropolit, ci a fost redactat (după cum am văzut) într-un spirit mult mai liberal decât vederile lui Şaguna, de către o comisie din care a făcut parte, desigur ca membru influent, şi Gh. Ioanovici".

Iar de aici, făcând imediat încă un salt, cu adevărat moral, altă afirmaţie:

„Gh. Ioanovici, în calitate de francmason, a avut să elaboreze, ori, în cazul cel mai bun, să colaboreze la un statut bisericesc".

E drept că puţin mai jos, speriat însuşi de îndrăzneală, s-a retras un pas înapoi, punând afirmaţiei Domniei Sale un semn de întrebare:

„Nu cumva, caracterul laic mult prea accentuat al constituţiei Bisericii Ortodoxe din Ardeal trebuie atribuit lui Gh. Ioanovici, francmasonului notoriu?".

Retragerea e însă numai grafică. Sub masca întrebării se ghicesc licăririle jucăuşe ale vicleniei satisfăcute de ispravă.

Afirmaţiilor acestora le-a răspuns dl dr. I. Mateiu în *Renaşterea* din 29 ian. 1933 şi subsemnatul în *Telegraful Român*

din 4 febr. 1933. Subsemnatul arăta că numai o fantezie rău posedată e în stare să deducă de la existenţa unui francmason în congresul de la 1868, că *Statutul organic* e opera acelui francmason. Mă refeream, ca la dovada peremptorie a paternităţii şaguniene a *Statutului organic*, la faptul că forma în care a ieşit acest statut din sânul comisiei nu prezintă aproape nicio modificare esenţială a proiectului lucrat şi predat comisiei de mitropolitul Şaguna.

Neţinând cont de aceste obiecţiuni, dl Ernest Armeanca a revenit asupra afirmaţiilor Domniei Sale în articolul: „Gheorghe Ioanovici şi *Statutul organic*, zis *şagunian*", din *Patria* din 23 febr. 1933. În loc să facă singurul lucru care era necesar în această discuţie: confruntarea proiectului şagunian cu forma în care a ieşit din comisia al cărei preşedinte a fost Gh. Ioanovici, Domnia Sa a bătut toate drumurile în sus şi în jos, e drept cu oarecare talent de alergător inutil, vorbind de tot felul de merite ale lui Gh. Ioanovici, dar despre influenţa lui, pretins covârşitoare asupra *Statutului organic*, neputând aduce altceva decât iarăşi preşedinţia lui în comisia de 27 (şi declaraţia lui Partenie Cosma, care nu se referă de altfel la Gh. Ioanovici).

Lucrurile nu s-au oprit însă aici. După o tăcere de câteva luni, a început iar agitaţia. E drept, acum mai prudentă şi mai rezervată în afirmaţii.

Actul al II-lea îl începe tot dl Braharu. Într-o a doua broşură, intitulată *Secretarul de stat Gheorghe Ioanovici şi Statutul organic al Bisericii Ortodoxe Române din Ardeal. Câteva puneri la punct cu prilejul unei polemici*, Cluj, 1933, Domnia Sa spune că vrea să restabilească adevărul care ar fi fost nesocotit atât de dl Ernest Armeanca, cât şi de dl dr. I. Mateiu şi de subsemnatul, şi o parte şi alta antrenate de patimă. Pe dl dr. Ion

Mateiu şi pe subsemnatul ne acuză că micşorăm meritele lui Gh. Ioanovici, iar pe dl Ernest Armeanca, fiindcă îi recunoaşte meritele lui Gh. Ioanovici numai pentru a scoate *Statutul organic*, francmason. După dl Braharu adevărul e că Gh. Ioanovici a avut un mare rol la compunerea statutului şi la sancţionarea lui de împărat, dar totuşi „nu se poate dovedi că ideile francmasonice au stat la baza legii de organizare a Bisericii Ortodoxe Ardelene".

Atitudinea dlui Braharu este mai moderată, deşi puţin cam neprecisă, ca să nu zic echivocă. Iar imprecizia vine din faptul că Domnia Sa, pe de-o parte, pare că socoteşte forma *Statutului organic* ieşită din comisia prezidată de Gh. Ioanovici esenţial deosebită de proiectul lui Şaguna, şi influenţa lui Gh. Ioanovici în acea comisie foarte importantă, iar, pe de altă parte, că vrea să se ferească de-a recunoaşte vreo urmă francmasonică în acest statut.

Că insistenţa dlui Braharu asupra rolului comisiei de 27 şi asupra rolului lui Gh. Ioanovici în ea e de natură să prelungească o nedumerire stă dovadă faptul că dl G. Racoveanu în ziarul *Cuvântul* din 25 nov. 1933, în articolul intitulat „Statutul organic şagunian şi atelierele simbolice", găseşte în ea un element în stare să furnizeze arme noi cunoscutei Domniei Sale ranchiune faţă de legea de organizare bisericească. E drept, dl Racoveanu face o mărturisire foarte preţioasă pentru noi:

> „Nu vom crede că *Statutul organic* e operă francmasonică, de vreme ce preşedintele comisiei care l-a alcătuit a fost preşedintele marii loji a francmasoneriei din Ungaria. Dar e bine să se ştie şi asta despre Statutul ce stă la baza legii de organizare bisericească din 1925".

Ce înseamnă această mărturisire contradictorie? Că deşi nu e dreaptă, totuşi cine vrea să *calomnieze* poate utiliza în lupta contra legii de organizare bisericească chestia cu originea ei francmasonică.

Urmează de aici că celor de rea credinţă dl Braharu le dă un element de hulă contra *Statutului organic*.

De aceea, trebuie să mergem mai departe şi să precizăm chestiunea aceasta. Atât dl Braharu (mai ales în a doua broşură), cât şi domnii Ernest Armeanca şi G. Racoveanu recunosc că unicul argument pentru influenţa lui Gh. Ioanovici asupra *Statutului organic* e faptul că a prezidat comisia de 27. Lucrul care se impune este să colaţionăm *Proiectul de Statut predat de Şaguna* comisiei (**Ş**), cu forma în care a ieşit din sânul comisiei (**C**) şi chiar cu cea pe care i-a dat-o plenul congresului (**P**).

Ne vom ţine de ordinea chestiunilor din *Statut*. Întâi ţinem să recunoaştem că în privinţa lexicului şi a formei în general, proiectul lui Şaguna a suferit multe modificări, atât în comisie, cât şi în plen. Cuvinte mai vechi şi termeni mai imprecişi au fost înlocuiţi cu termeni mai juridici, expresiile mai prolixe, cu altele mai concise, câteodată două articole au fost închegate într-unul, sau viceversa. Chiar capitolul „Dispoziţii generale" a fost aranjat cu totul altfel. Chestiunea alegerii episcopului şi mitropolitului inclusă de Şaguna între alte chestiuni a fost scoasă şi integrată în capitole speciale. Mai neprecis era proiectul cu privire la forurile conducătoare ale mitropoliei, care pare că se confundau cu cele arhidiecezane. Aici a delimitat comisia cu precizie. Peste tot se observă în comisie şi în congres un spirit ordonat, juridic, arhitectural. Desigur, când ai un material de-a gata e uşor să contribui la mai buna lui ordonare. Mărturisesc însă că

modificările esenţiale sunt minime. Le voi scoate la locul lor în evidenţă fără nicio acoperire.

Dispoziţii generale

Toate cele 10 dispoziţii generale din **C** şi **P** corespund esenţial cu *determinările generale* din **Ş**. Aranjamentul e însă mult schimbat şi ideile mai concis, mai clar şi mai juridic exprimate. La *articolul 9* din dispoziţii, **P** are un adaos care ne dovedeşte că congresul era chiar mai scrupulos în evitarea a ceea ce ar putea constitui un pericol pentru alterarea fiinţei Bisericii. De unde **Ş** prevedea păstrarea unei „legături dogmatice permanente" între autocefalia română şi cea sârbă din Ungaria, iar **C**, precizând şi accentuând, folosea în locul cuvintelor din **Ş** expresia „susţinerea unităţii dogmatice", **P** adaugă şi „canonice". De la „legătura dogmatică permanentă" din **Ş**, s-a ajuns astfel la „susţinerea unităţii dogmatice şi *canonice*" cu Biserica Ortodoxă Sârbă. Un congres care cerea în mod mai explicit decât Şaguna neschimbarea canoanelor era un congres indiferent la fiinţa Bisericii Ortodoxe?

Parohia

La parohie, în general **C** şi **P** corespund cu **Ş** aproape literal. Caracteristic e că pentru a putea deveni filia materă, **Ş** cere ca filia să-şi facă cerere la sinodul parohiei de care ţine, iar acesta o va trimite şi Consistoriului Eparhial, **C** prevede însă ca cererea să nu mai treacă pe la Sinodul Parohial, ci să meargă de-a dreptul la Scaunul Protopopesc, compus numai din preoţi. Este aceasta o măsură care laicizează proiectul **Ş**, şi deci nu una care restrânge largile drepturi acordate laicilor?

Proiectul **Ş** prevede în parohie trei foruri: *Sinodul Parohial, Comitetul* şi *Epitropia Parohială*. **C** şi **P**, de asemenea.

În toate se prevede că preşedintele de drept e parohul. Cu privire la dreptul Sinodului Parohial de a-i alege pe membrii *Sinodului Eparhial* şi ai *Congresului Naţional*, **Ş** prevăzuse numai general acest drept, dar nu precizase dacă e vorba de alegerea directă a respectivilor membri sau numai de alegerea unor reprezentanţi care, la rândul lor, să aleagă pe membrii acelor adunări. **C** a propus în *capitolul 7, punctul 6* numai o alegere indirectă. Dar plenul a schimbat, dând *Sinodului Parohial* dreptul de alegere directă. Aceasta, la propunerea deputatului dr. Alexandru Mocioni[1]. Principiul acesta se adoptă apoi şi pentru alegerea de către *Sinodul Parohial* a membrilor *Sinodului Protopopesc*[2], deşi **Ş** şi **C** prevăzuseră aici alegere indirectă, prin reprezentanţi. *Aceasta este cea dintâi modificare mai importantă a proiectului* **Ş**. Cum vedem însă, nu e produsul comisiei prezidate de Ioanovici. De fapt, o schimbare principală nu e nici aceasta, deşi practic are alte efecte. Principiul dreptului tuturor credincioşilor de a-şi trimite reprezentanţi în toate corporaţiile bisericeşti a rămas neschimbat. Celelalte deosebiri între **C** şi **Ş** sunt neînsemnate. Prea puţin contează că **C**, spre deosebire de **Ş**, stabileşte ca procesul verbal al şedinţei Sinodului Parohial să fie trimis direct Consistoriului, şi nu prin protopop, sau că ajunge majoritate de voturi pentru o hotărâre, pe când **Ş** cerea 2/3 (deosebirea din urmă persistă la toate corporaţiile).

Privitor la Comitetul Parohial, iarăşi coincidenţă aproape literală între **Ş**, **C** şi **P**. **C** şi **P** se deosebesc de **Ş**

[1] Vezi *Protocolul congresului naţional bisericesc din 1868*, Sibiu, 1868, p. 70.
[2] *Protocolul congresului naţional...*, p. 79.

numai prin aceea că stabilesc ca membrii comitetului să fie aleşi pe 3 ani, nu pe 6 ca **Ş**, înmulţesc la parohiile mari numărul membrilor cu 5 şi reduc gradele de rudenie care împiedică pe 2 persoane să fie deodată membrii ai Comitetului Parohial. Lucruri care nu cred să le considere cineva esenţiale. În schimb, **C** şi **P** precizează un lucru important, neprecizat (deşi subînţeles în *capitolul 41*) de **Ş**: acela că parohul este membru de drept al comitetului. Se observă iarăşi grija pentru a nu ştirbi caracterul bisericesc al *Statutului*.

Nici privitor la Epitropia Parohială **C** şi **P** nu fac schimbări importante. De notat că **Ş** prevedea ca epitropii să privegheze „ca personalul bisericesc şi şcolar să-şi ducă acurat oficiul său". **C** şi **P**, desigur, pentru că în personalul bisericesc şi şcolar însuşi **Ş** înglobează uneori şi pe preot şi învăţători şi, deci, s-ar fi putut înţelege acest paragraf ca ridicând pe laici sau pe nişte oameni simpli mai presus de preot şi învăţători, l-au omis.

Protoprezbiteriatul

Ş prevede ca foruri protopopeşti: *Scaunul Protopopesc* şi *Sinodul Protopopesc*. **C** şi **P** adaugă şi un *Comitet Protopopesc*, ca organ executiv al *Sinodului Protopopesc*.

Cu privire la Scaunul Protopopesc, **C** şi **P** urmează lui **Ş** în privinţa atribuţiilor şi a celorlalte chestiuni. **C** a adoptat dispoziţia lui **Ş**, ca membrii lui să fie numai preoţi. În plen, deputatul Simion Mangiuca a făcut propunerea ca din Scaunul Protopopesc să facă parte şi mireni, cu condiţia ca problemele spirituale şi bisericeşti să le judece numai preoţii, iar cele matrimoniale, preoţii la un loc cu mirenii. Şaguna însă a intervenit pentru prima dată, spunând:

„că sunt canoane pozitive în această privinţă şi praxa bisericească ne arată, de asemenea, că în treburile reţinute Scaunului Protoprezbiterial, respectiv Consistoriului (Senatul Bisericesc n. pr.), mirenii nu pot lua parte ca membri cu vot”[3].

Ca urmare a acestui fapt, deputatul Mangiuca şi-a retras propunerea, reluându-o însă deputatul Ilie Măcelar, aceasta a căzut.

C a adus însă şi ea o schimbare referitor la acest punct: **Ş** prevedea că cei 6 membri ai Scaunului Protopopesc să fie numiţi de Consistoriul Eparhial, pe baza candidării lor, de către Sinodul Protopopesc. **C** stabileşte ca aceşti membri să fie aleşi de Sinodul Protopopesc. *Aceasta e deci prima schimbare mai serioasă operată de* **C** *asupra proiectului* **Ş**. S-o reţinem.

La Sinodul Protopopesc **C** nu schimbă decât ce-a schimbat şi la Sinodul Parohial: stabileşte un număr puţin mai mare de membri, prevede că mandatul lor durează numai 3 ani, şi nu 6, şi se mulţumeşte la luarea hotărârilor cu majoritatea voturilor, în loc de 2/3 ca **Ş**. Lucruri fără importanţă. Cu privire la modalitatea alegerii protopopului prin Sinodul Protopopesc, **C** e puţin mai metodic. O schimbare, care nu modifică lucrul în fond, a intervenit în următoarea chestiune: **Ş** prevedea că Consistoriul Diecezan candidează pe trei inşi pentru protopop, iar sinodul alege pe unul din ei. Nu se poate şti sigur dacă **C** sau **P** a schimbat dispoziţia aceasta, în sensul că Consistoriul are drept să întărească pe unul dintre cei trei candidaţi care au obţi-

[3] *Protocolul congresului naţional...*, p. 78.

nut voturi mai multe. Cu siguranţă că aceasta nu e o schimbare serioasă!

O altă deosebire a lui **C** de **Ş** este că introduce *Comitetul Protoprezbiterial*. **Ş** nu l-a socotit necesar pentru că Sinodul Protopopesc şi aşa e o adunare restrânsă, care ea însăşi e un fel de comitet. De obicei, Comitetul îşi împlineşte rolul lui care constă în a executa hotărârile unei adunări mai mari, prin preşedinte. Or, preşedinte şi-al Sinodului şi-al Comitetului Protopopesc este tot protopopul, deci tot el împlineşte hotărârile Sinodului, fie că mai există şi un Comitet, fie că nu. Comisia de 27 însă s-a condus din motive de simetrie. Există în parohie sinod şi comitet, trebuie să existe şi în protopopiat. Dovadă că acesta a fost motivul principal e că, fixându-i atribuţiile, spune numai scurt:

„Agendele lui sunt acelea în treburile comune ale Protoprezbiteriatului care, în treburile ce se ţin de parohie, sunt ale Comitetului Parohial”.

Că n-a urmărit **C** prin crearea Comitetului Protoprezbiterial micşorarea cercului de competenţă al Scaunului Protoprezbiterial ne dovedeşte faptul că şi **C** fixează aceleaşi atribuţii acelui scaun, ca **Ş**.

Epitropia Protopopească o prevăd şi **Ş** şi **C**, dar **C** mai explicit.

Peste mânăstiri trecem repede, fiindcă la acest capitol **C** corespunde cu **Ş** aproape întru totul.

Eparhia

Ş prevedea ca afacerile eparhiei să fie îndeplinite de Sinodul Eparhial, de un Prezbiteriu care are rol de sfătuitor

pe lângă ierarh, de un senat şcolar şi de unul epitropesc. **C** şi **P** stabilesc ca foruri un Sinod Eparhial, iar pe cele trei din urmă le întrunesc sub titlul general de *Consistoriu*, nume pe care Şaguna prefera să-l dea numai Prezbiteriului.

Referitor la Sinodul Eparhial, **C** adună într-un capitol cu paragrafe precise lucruri pe care **Ş** le-a tratat amestecat cu alegerea episcopului. Deosebiri serioase nu sunt. Stabileşte mai bine modalitatea convocării, ordinea şedinţelor şi reduce mandatul la 3 ani. În două puncte **C** restrânge prea marile drepturi ce le acorda **Ş** acestui sinod. Din **Ş** *capitolul 137, punctul 1*, referitor la agendele Sinodului Eparhial, care prevedea că în competenţa acestui sinod cade

> „îngrijirea pentru susţinerea libertăţii religioase şi a autonomiei Bisericii în înţelesul legilor civile; *precum şi îngrijirea pentru susţinerea în curăţenie a învăţăturilor bisericeşti, a religiozităţii şi a moralei*",

C nu reţine (96,1) decât prima parte. Membrii comisiei şi ai congresului din 1868 au căutat cu mare grijă să scoată din sfera competenţei corporaţiilor mixte chestiunile spirituale şi dogmatice, ştiind că, în baza canoanelor, acestea aparţin ierarhiei.

Tot în *capitolul 137, punctul 14*, **Ş** fixa între atribuţiile Sinodului Eparhial:

> „consultarea asupra greutăţilor ce s-ar arăta în efectuarea *unor canoane* sau unor instituţii bisericeşti".

În capitolul 96,12, **C** elimină „unor canoane sau", iarăşi ca neputând aparţine în sfera de competenţă a Sinodului Eparhial.

În ceea ce priveşte alegerea episcopului prin Sinodul Eparhial, **C** şi **P** nu se deosebesc aproape deloc de **Ş**. Doar atât că **C** şi **P** nu reţin condiţia lui **Ş** ca episcopul să fie ales dintre monahi. Dar aceasta nu-i o noutate.

Şi acum am ajuns la schimbarea cea mai importantă pe care o prezintă **C** şi **P** faţă de **Ş**. Am văzut că Şaguna preconiza în afară de Sinodul Eparhial un Sinedriu de Prezbiteri, un Senat Şcolar şi unul epitropesc. În ceea ce priveşte pe membrii celor două senate, **Ş** preconiza să fie aleşi la început de Sinodul Eparhial, iar după aceea ele se vor reîntregi de sine în urma candidării de către episcop. **C** şi **P** au schimbat această dispoziţie, în sensul ca membrii acestor două senate să fie aleşi întotdeauna de către Sinodul Eparhial. Schimbarea aceasta era firească şi necesară. Dacă admiţi pentru început alegerea, de ce să nu o admiţi şi după aceea? Şi apoi, altfel s-ar fi creat o aristocraţie mirenească în Biserică, sau chiar o clică, dominând aceleaşi două-trei familii veacuri de-a rândul. Puterea n-ar fi fost propriu-zis a episcopului, ci a membrilor acelor senate. Ei ar fi fost atotputernici. Schimbarea aceasta nu este, în afară de aceea, o schimbare de principiu. Tot mirenii ar fi ales şi în cazul când nu s-ar fi schimbat această dispoziţie; numai că în loc de 60, ar fi ales 6, ceea ce mi se pare că e mai periculos.

Schimbarea care taie într-un principiu al lui Şaguna e cea privitoare la Sinedriul Prezbiterial. Şaguna prevedea ca aceşti membri să fie numiţi de episcop, **C** *şi* **P** *stabilesc să fie şi ei aleşi de Sinodul Eparhial.* Modificarea aceasta însă a fost contrabalansată prin două îngrădiri atât de importante, încât aproape nu poţi zice că episcopul a pierdut ceva. Mai întâi, Şaguna se clătina cu privire la rolul acestui Sinedriu. În unele paragrafe îi lăsa numai un rol de sfătuitor, dar în alt paragraf (*capitolul 119*)

se observă că preconiza oarecare dependenţă a episcopului de votul Sinedriului. În *capitolul 119*, Şaguna spune că numai în cazuri când votul Sinedriului ar prejudicia grav Biserica, episcopul poate să nu ţină cont de el, dar şi atunci Sinedriul poate apela contra lui la Sinodul Episcopilor. Apoi, tot Şaguna spune că problemele în care se va sfătui episcopul cu acest Sinedriu sunt cele bisericeşti, spirituale, rituale şi disciplinare. Ce fac **C** şi **P**? Întâi îi dau cauzele dogmatice şi pur spirituale cu totul episcopului.

„Cauzele dogmatice şi pur spirituale se decid finalmente prin episcop" (p. 141).

Deci aproape toate chestiunile pe care, după Şaguna, nu le putea hotărî episcopul decât cu „sfatul" foarte autoritar al Sinedriului, sunt lăsate mai categoric în seama episcopului. Aproape toate atribuţiile Senatului Bisericesc din *Statutul organic* sunt deci chestiuni în care episcopul poate decide cum vrea. Am putea spune că prin această dispoziţie intenţia lui **Ş** nu numai că n-a fost menţinută, ci a fost întrecută.

Această precizare a ţinut s-o aibă Şaguna şi în altă formă când a venit în dezbaterea plenului *capitolul 96, punct 5*, prin care comisia propunea ca şi membrii Senatului Bisericesc să fie aleşi de Adunarea Eparhială. Şaguna a intervenit atunci, a doua şi ultima oară în tot timpul dezbaterilor acestui *Statut*, spunând:

„am de-a reflecta în privinţa *punctului 5* din *capitolul 95* ce a venit ieri sub discuţie cum că eu aflu într-însul o chestiune sacramentală, iar această împrejurare m-a îndemnat pe mine de a zice ieri că nu pot lăsa spre dezbatere acest capitol, căci într-adevăr nu este chemarea congresului a judeca despre sacramente; dacă însă dumneavoastră nu includeţi în acest capitol nicio chestiune sacramentală, atunci se înţelege de la sine că amintitul capitol se poate tracta şi decide din partea congresului".

La aceasta,

„raportorul comisiei de 27 dă acea asigurare cum că nici congresul nu doreşte a aduce în discuţie vreo chestiune sacramentală şi că alegerea asesorilor consistoriali o priveşte de *cauză administrativă, prin urmare ţiitoare de competenţa congresului*".

O a doua îngrădire a acestei modificări este adaosul special că cel ales de Sinodul Eparhial ca membru al Senatului Bisericesc e prezentat episcopului „spre întărire" (*capitolul 116*). La celelalte două senate, alegerea se face în acelaşi mod,

„însă cu acea deosebire că bărbaţii care au întrunit majoritatea absolută a voturilor se privesc şi se proclamă numaidecât aleşi finalmente".

Aşadar, alesul Sinodului Eparhial nu e încă asesor în Senatul Bisericesc şi poate nici să nu fie vreodată dacă nu vrea ierarhul. *Aceste două îngrădiri fac aproape iluzorie modificarea cea mai importantă adusă de* **C** *şi* **P** *proiectului şagunian.*

Atribuţiile celor trei senate le determină **C** şi **P** după **Ş**.

Organizarea mitropolitană nu o mai supunem unui studiu aparte, pentru că aceasta s-a făcut cu totul după modelul celei eparhiale. **Ş** nu delimita tocmai precis între senatele arhidiecezane şi cele mitropolitane. **C** şi **P** fac această delimitare.

*

Şi acum să recapitulăm. *Congresul de la 1868* a adus trei modificări mai serioase proiectului şagunian:

1. Alegerea directă de către toţi credincioşii a membrilor din Sinodul Protopopesc, Eparhial şi Congresul Naţional Bisericesc, în loc de alegerea prin delegaţi, cum se pare că voieşte **Ş**;

2. Alegerea prin Sinodul Protopopesc a membrilor Scaunului Protopopesc, în loc de numirea lor prin Consistoriul Eparhial, cum prevedea **Ş**;

3. Alegerea prin Sinodul Eparhial a asesorilor din Senatul Bisericesc, în loc de numirea de către episcop, cum voia **Ş**.

Prima dintre aceste modificări n-a adus-o comisia de 27, ci plenul. Iar dintre celelalte două modificări aduse de comisie, cea din urmă, care ar fi fost în general cea mai importantă modificare a proiectului şagunian, a fost făcută aproape iluzorie prin cele două îngrădiri amintite.

Acum să judecăm obiectiv: cele două modificări din urmă schimbă în mod esenţial caracterul general al proiectului şagunian? N-a rămas acela aproape neştirbit în toate principiile lui? S-a întunecat remarcabil pecetea şaguniană a *Statutului organic* prin acele modificări? Nimeni nu poate să afirme în mod serios acest fapt. Congresul însuşi a fost conştient de aceasta atunci când a recunoscut că *Statutul* votat de el a fost pus în practică în arhidieceză încă de la 1864[4] şi când a hotărât cu unanimitate ca: *Compendiul de*

[4] *Protocolul congresului naţional...*, p. 99.

drept canonic al lui Şaguna să fie introdus ca studiu şi ca manual obligatoriu în toate şcolile teologice din mitropolie şi ca toate oficiile bisericeşti să-l ia de îndreptar în privinţa dreptului canonic[5].

Dar dacă-i aşa, n-am avut dreptate să afirm în articolul precedent, referitor la această chestiune, că

> „Gheorghe Ioanovici n-a avut alt rol decât *să aplaude* împreună cu ceilalţi membri ai congresului de la 1868 *concepţiile* ortodoxe ale marelui mitropolit"?

Recunosc că acest cuvânt, „aplaude", nu e tocmai potrivit, dar numai când se ia literal, ca bătaie din palme. Dar când se ia în sensul de îmbrăţişare, acceptare cu bucurie, aprobare cu totul, atunci nu e absolut justă propoziţia mea? A schimbat vreuna din concepţiile ortodoxe canonice ale marelui mitropolit, congresul sau, mai bine zis, comisia de 27? A schimbat detalii de formă şi de procedură şi s-a atins de vreo două ori foarte timid şi de lucruri mai importante. Dar atât. Blocul ideilor proiectului şagunian a rămas în aspectul lui general acelaşi. Cele câteva zgârieturi ale congresului din 1868 nu-l alterează.

Şi atunci, cine are dreptate? Dl Braharu care, ce-i drept, fiind mai puţin categoric ca dl Ernest Armeanca, dar totuşi destul de vizibil, face din *Statutul organic* prea mult o operă a comisiei de 27 şi în special a lui Gh. Ioanovici? Iată cuvintele Domniei Sale:

> „Şi acum ca încheiere a acestui capitol putem afirma o dată pentru totdeauna că secretarul de stat Gheorghe

[5] *Protocolul congresului naţional...*, p. 104.

Ioanovici a prezidat între 1-15 oct. 1868 *comisia care a alcătuit Statutul organic*, după care s-a condus Biserica Ortodoxă Română din Ardeal etc."

Forma categorică şi generală în care afirmă despre comisia de 27 că *a alcătuit Statutul* este o exagerare care trebuie numaidecât rectificată (din ţinuta generală a studiului dlui Braharu se vede că exagerarea nu e numai grafică, ci de fapt consideră că *Statutul* ieşit din comisie se deosebeşte profund de proiectul şagunian).

Dar cele două modificări aduse de comisie se datorează oare ambele lui Gh. Ioanovici? Lucrul nu se poate dovedi. Dimpotrivă, faptul că în discuţiile congresului în general şi ale *Statutului* în special Gh. Ioanovici nu intervine niciodată cu propuneri, ceea ce fac destul alţi membri, ne dă o destul de puternică probabilitate că Gh. Ioanovici n-a fost prea activ în această chestiune (de altfel, preşedinţii nu prea obişnuiesc să facă propuneri). În orice caz, nu cred ca ambele modificări să se datoreze lui. Dar chiar dacă s-ar datora lui, totuşi nimeni nu poate să spună, *necalomniind*, despre *Statutul organic* în general că e operă francmasonică, pentru că e făcută de Gh. Ioanovici. *Cine spune în general că Statutul organic e operă francmasonică, e un calomniator ordinar.*

Ceea ce trebuie să mai pun la punct este afirmaţia dlui Braharu că atât dl dr. I. Mateiu, cât şi subsemnatul am scris prima dată în chestiunea aceasta „cu scop de-a diminua pe Gheorghe Ioanovici" (p. 7). Ca şi când toată lumea n-ar avea alt scop în viaţă decât să mărească sau să diminueze pe Gh. Ioanovici! Fie Gh. Ioanovici cât de mare, dle Braharu, şi Dumnezeu să-l ierte. Nu aceasta e problema în jurul căreia s-a iscat discuţia. Fie cât de mare pe alte terenuri. Eu am ţinut numai să arăt că la compunerea *Statutului organic* n-are meritul ce i-l atribui dumneata, n-are aproape niciun merit. Nu eu am exagerat, ci dumneata.

Dar nedreptatea extremă ne-o face dl Braharu când, atât pe dl dr. I. Mateiu, cât şi pe mine, ne pune în aceeaşi cumpănă cu dl Ernest Armeanca; şi noi, şi dl Ernest Armeanca am fost la fel de *pătimaşi* şi de *cu tendinţă*. Ba, ceea ce-i curios, faţă de dl Armeanca are o atitudine mai dulce pentru că dlui „are aprecieri juste" despre Gh. Ioanovici. Cum adică? Cel ce afirmă o enormitate ca aceea că *Statutul organic* e operă francmasonică, fără nicio dovadă serioasă, ci împotriva tuturor evidenţelor, şi cel ce o respinge, e drept, în cuvinte cam tari (nu însă vulgare ca ale dlui Ernest Armeanca), dar justificate de-o astfel de îndrăzneală, e tot aşa de pătimaş şi de cu tendinţă, ba chiar mai mult?

E a doua rectificare pe care o cer dlui Braharu.

Aşa că, în definitiv, dl Braharu n-a intervenit pentru a pune lucrurile la punct şi pentru a susţine adevărul faţă de ambele părţi, ci pentru a înclina cumpăna, conştient sau nu, spre un neadevăr.

Dar în zadar vă frământaţi! *Statutul organic* e şagunian!

Cine are dreptate?*

Ziarul *Cuvântul*, din 5 dec. a.c. [1933] critică în articolul intitulat „Înlocuirea directorilor seminariilor teologice" actul Guvernului de a schimba, împreună cu prefecţii, primarii şi conducătorii de şcoli, şi pe directorii seminariilor teologice. Se numesc şi în aceste funcţii partizani politici. „Educaţia pe care o pot face aceştia tinerilor seminarişti şi gospodărirea şcolii? Vi le puteţi închipui...", zice *Cuvântul*. Şi, ca pildă, ne prezintă persoana unui astfel de director numit de noul guvern, persoană compromisă în păţanii urâte, spune tot *Cuvântul*.

Curios şi ziarul acesta *Cuvântul*! Duce sistematic cea mai atroce campanie contra autonomiei bisericeşti şi deodată se pomeneşte regretând dreptul Guvernului asupra seminariilor teologice, singurul domeniu bisericesc neautonomizat. E drept, ziarul *Cuvântul*, ca să arunce şi de această dată vina principală tot pe episcop, afirmă că „la numirea unui astfel de director, cuvântul hotărâtor îl are, *precum e şi firesc*, episcopul locului". Nenorocirea e că nu are cuvântul hotărâtor episcopul locului, oricât de firesc ar fi [lucrul] acesta, după însăşi mărturisirea ziarului *Cuvântul*. După cât

* *Telegraful Român*, an LXXXI, nr. 76, 9 dec. 1933, p. 1. Nesemnat.

ştim noi, episcopul nu are niciun cuvânt la numirea directorului şi a profesorilor de la seminariile din Vechiul Regat.

Biserica Ortodoxă din Vechiul Regat este în acest punct într-o situaţie *nefirească*. Iar *Cuvântul* şi o serie întreagă de profesori de teologie şi de preoţi voiesc să întindă această situaţie nefirească la toate domeniile vieţii bisericeşti.

Situaţia de azi e nefirească şi păgubitoare. Atâta vreme cât şcolile teologice nu sunt ale Bisericii, nu poate exista nici unitate în Biserică, nici independenţă, pentru a folosi alt cuvânt în loc de „autonomie". Profesorii seminariilor şi facultăţilor de teologie, în loc să fie în situaţia subordonării fireşti faţă de ierarhi, depind şi în cele netemporale de guverne. Această dependenţă de guvernele ce se succed, pe de-o parte suscită în ei toate pornirile de critică la adresa ierarhiei, crescând şi pe viitorii preoţi în acest spirit de frondă, iar, pe de alta, îi sileşte să se îngrijească de-a plăcea partidelor de la care aşteaptă totul. Dependenţa şcolilor teologice de stat produce pe de-o parte o adâncă dezbinare între ierarhie, care rămâne aproape izolată, şi între fruntaşii clerului, care reuşesc de cele mai multe ori să-şi aibă preoţimea de partea lor, iar pe de alta, face posibile imixtiunile cele mai păgubitoare ale politicii în viaţa Bisericii.

Dl Nichifor Crainic făcea în *Calendarul* din 11 nov. 1933, pe marginea serbărilor ortodoxe de la Cluj, următoarea justă observaţie:

> „Ceea ce m-a impresionat îndeosebi e iubirea filială a universitarilor clujeni pentru episcopul lor şi în genere a intelectualilor ardeleni pentru ierarhii lor. Dincoace, în Vechiul Regat, e un sentiment de multă vreme necunoscut. În Ardeal *Statutul* lui Şaguna a creat o ambianţă caldă între cler şi popor".

Putem dezvolta observaţia dlui Nichifor Crainic, adăugând că ierarhii din Vechiul Regat sunt izolaţi şi de clerul lor. Unde se pomeneşte în Ardeal batjocorirea şi atacarea continuă a ierarhilor, nu numai în foile nebisericeşti între care se găseşte îndeosebi *Cuvântul*, dar şi în cele conduse de preoţi sau profesori de teologie? Dar în care parte a lumii creştine se mai întâmplă un dezmăţ ca acesta?!

Şi în trecut şi azi preotul Popescu din mahalaua din deal, înscris în cutare partid, care nu agreează pe cutare episcop, scoate într-o bună zi o fiţuică în care terfeleşte sistematic pe ierarhul său, fără ca acesta să-i poată face ceva. Peste câtava vreme, face acest lucru preotul Ionescu din mahalaua din vale, înscris în alt partid. Prestigiul ierarhului, fie persoana lui curată ca a unui sfânt, e terfelit în noroiul celor mai josnice insinuări şi batjocuri, iar opinia publică largă poartă pe stradă portretele astfel caricaturizate ale tuturor ierarhilor, fără a mai putea avea vreo veneraţie faţă de ei.

Cine mai apără atunci Biserica faţă de loviturile guvernelor, de cele mai multe ori duşmănoase ei? Cum mai pot avea intelectualii o consideraţie, o sfială, o veneraţie faţă de ierarhii astfel terfeliţi; cine mai poate avea respect faţă de ierarhii care n-au în spatele lor blocul masiv şi indestructibil al întregului cler? Şi, evident, nu pierde numai ierarhul, ci pierde mai ales onoarea şi bunăstarea Bisericii. Pierde în primul rând preoţimea, căci vai de armată când n-are general! Dar ce biruinţă va putea câştiga acea armată care se răzvrăteşte împotriva generalului său? Preoţimea rămâne astfel fără conducător, cum vedem că e cazul în Vechiul Regat. Biserica, la fel. Iar ierarhul, fără turmă. Guvernele nu mai privesc pe nimeni ca reprezentând Biserica; tratează numai cu persoane singulare.

Situaţia actuală din Vechiul Regat nu mai poate şi nu mai trebuie să continue aşa. Preasfinţiţii episcopi n-au realizat acolo autonomia bisericească decât în cele materiale: şi-au revendicat doar fondurile şi averile bisericeşti pentru a le administra autonom. N-au realizat cea mai esenţială parte din autonomie, fără de care autonomia e numai o vorbă goală, şi anume: readucerea întregii vieţi bisericeşti sub conducerea Bisericii şi, în primul rând, a şcolilor teologice.

Autonomia înseamnă în primul rând răspundere, nu drepturi. Răspunderea ierarhului pentru tot ce se întâmplă în Biserică şi datoria lui ca viaţa religioasă să nu pătimească de lipsuri mari, ci să fie cât mai înfloritoare. Or, cum mai poate fi ierarhul responsabil de viaţa religioasă când preoţii i se impun formaţi după alte vederi, care se întâmplă să fie străine de cele ale Bisericii? Nu! Într-o Biserică în care nu e realizată autonomia în toate laturile, răspunderea întregului sistem bisericesc n-o are nimeni. Cel mult fiecare are răspunderea pentru latura peste care-i aşezat. Dar cum fiecare îşi va înţelege misiunea altfel, totalul acestor lucrări nu va da un întreg armonios. Nu e nimeni care să se intereseze de binele întregului.

Nu spunem că nu se lucrează mult pe terenul duhovnicesc în Vechiul Regat. Sunt preoţi la înălţimea misiunii lor, care fac din biserica lor focarul unor puternice radiaţii de viaţă spirituală. Dar lipseşte *un centru* spre care să converagă toate aceste sforţări, un centru care să anime şi părţile mai slabe, un centru care să emane în afară, în relaţiile cu statul şi în lumea intelectualilor mireni, toată forţa şi tot prestigiul uriaşei puteri dinăuntrul Bisericii. În marile probleme la ordinea zilei, Biserica nu poate veni cu greutatea unui cuvânt şi a unei atitudini care să hotărască soluţia.

Pentru unitatea şi suveranitatea Bisericii, care aduc cu ele şi prestigiul ierarhilor în mijlocul clerului şi al mirenilor, e necesară necondiţionat aducerea şcolilor teologice sub autoritatea bisericească şi, cu aceasta, realizarea de fapt a autonomiei bisericeşti. Preasfinţiţii ierarhi sunt datori să îndeplinească acest lucru. Situaţia de azi e o adevărată anarhie.

... Şi Cuvântul trup S-a făcut*

Evenimentul din Noaptea Sfântă a încheiat o devenire atotmisterioasă. Apariţia lui Dumnezeu ca om a fost punctul final al unui proces început de mai înainte. Şi dacă a fost mare momentul acela în care al doilea Ipostas dumnezeiesc S-a arătat pentru prima dată între oameni cu chip de om, nu mai puţin mare şi cu mult mai plin de nestrăbătut mister a fost momentul în care S-a mişcat Dumnezeu din transcendenţa Sa, în care a făcut primul pas peste prăpastia care desparte planul transcendent de cel al lumii create.

Căci acest hiatus între Creator şi creatură n-a mai fost trecut de nimeni. Îndumnezeirea omului prin har nu e o acoperire a abisului între Creator şi creatură. Ambele rămân ca două realităţi distincte, oricât de mult şi-ar simţi reciproc apropierea şi manifestările. Chiar prăpastia dintre eurile create nu poate fi biruită, oricât de mult şi-ar comunica între ele lucrările, influenţele, gândurile. Eurile rămân, sub perdeaua groasă a acestor manifestări, inaccesibile unul altuia, nevăzute şi ascunse.

---

* *Telegraful Român*, an LXXXI, nr. 78-79, 25 dec. 1933, p. 2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

Dar Eul Cuvântului a devenit eu omenesc. Ar fi cu mult mai uşor de înţeles o apropiere între Eul dumnezeiesc şi cel omenesc, rămânând totuşi neînvinsă prăpastia dintre ele. Nestorianismul e o teorie care diluează mult misterul Întrupării cu falsa lui lumină raţională. Biserica însă l-a respins ca pe unul ce renunţa de dragul lămpii fumegânde a raţiunii la bunul cel mai scump al creştinismului, la piatra unghiulară a lui: depăşirea totală a prăpastiei dintre cer şi pământ, dintre Dumnezeu şi om, în persoana Mântuitorului şi Îndumnezeitorului lumii.

Ar fi mai uşor chiar să privim Întruparea ca o simplă îmbrăcare de către Eul dumnezeiesc a naturii omeneşti. Am considera atunci natura omenească a lui Iisus Hristos ca pe un fel de trenă purtată de Împăratul cerului. O trenă de material sărăcăcios, dar înălţată de purtătorul ei, înfrumuseţată de majestatea ce-o răspândeşte asupra ei Împăratul cel prea înalt.

Dar nu cred că s-au oprit la acest sens părinţii de la Calcedon când au formulat dogma unei Persoane cu două naturi. Interpretarea acestei dogme cred că trebuie să treacă peste accepţiunea aceasta, care încă lasă neînvinsă prăpastia între Eul dumnezeiesc şi eul omenesc. Oricât s-ar părea că prin însuşi faptul că Eul dumnezeiesc a început să mânuiască, să dirijeze, să poarte natura omenească şi să regizeze mişcările ei, a devenit şi eu omenesc, totuşi parcă aceasta e prea puţin pentru a satisface înclinaţia fundamentală a creştinismului, care e aceea de-a şti că măcar în Iisus Hristos Eul dumnezeiesc s-a identificat deplin cu eul omenesc, că măcar în El cerul şi pământul au devenit una. Simt că monoprosopismul hristologic nu va fi înţeles, aşa că persoana din Iisus Hristos este în ultimă analiză tot numai o Persoană dumnezeiască, faţă de care natura omenească formează o realitate oarecum distinctă, oricât ar purta-o ca pe a Sa proprie.

Cred că însuşi Eul dumnezeiesc, fără să înceteze a fi Eu dumnezeiesc, a devenit într-un înţeles mai hotărât Eu omenesc, fără ca unitatea Lui să înceteze în sens nestorian. Sigur că cele două restricţii: *fără să înceteze a fi Eu dumnezeiesc* şi *fără ca unitatea să înceteze în sens nestorian*, fac de neînţeles modul acesta mai hotărât al devenirii Eului dumnezeiesc şi Eu omenesc. E aici cea mai ascuţită antinomie şi, prin urmare, cel mai chinuitor mister pentru mintea noastră. A fi în acelaşi timp şi Eu dumnezeiesc, şi Eu omenesc *tot atât de deplin*, fără nicio ştirbire a unităţii Eului, e o judecată care pare că înţeapă mintea noastră cu spinii ce înţepau fruntea Mântuitorului împărat.

Nu putem străbate mai departe, oricât am vrea să găsim unele elemente sau exemple pentru a determina puţin acest fel de mai hotărâtă devenire a Eului dumnezeiesc Eu omenesc. E întunericul prea dens şi fiorul de teamă prea mare. Rămânem la această formulare generală, care corespunde setei mari a sufletului după o cât mai deplină şi deci, inevitabil, cât mai misterioasă înghiţire a abisului de netrecut între Creator şi creatură.

Primul pas pe care l-a făcut Cuvântul pentru a trece în sfera mărginitului şi a creatului n-a fost un pas care să ocolească prăpastia cea mare, în oarecare fel. „Chipul de rob" pe care l-a luat Stăpânul a străbătut adânc în Ipostasul al doilea al Sfintei Treimi; până în Eul Lui prea sfânt.

Cu frică şi cu cutremur ne cufundăm cu gândul în mister acum când îl serbăm.

Anul 1934

În preajma Anului Nou*

Nu e om care să nu simtă în preajma anului nou năpădind în viaţa sa periferică, de toate zilele, apele întunecate care clatină veşnic, dar pentru cei mai mulţi şi aproape totdeauna imperceptibil, temelia şubredei noastre vieţi omeneşti. Fiecare om e stăpânit stăruitor de senzaţia că se trezeşte dintr-un somn orb şi constată cu un sentiment din care nu lipseşte nici spaima, dar nici oarecare satisfacţie, ce slabă şi putredă e coaja în care încap toate iluziile sale şi ce grozav, în nemărginirea lui întunecoasă şi spumegândă, e oceanul care va sfârşi totuşi odată şi odată să ne încalece vasul nostru cu unul din valurile sale. Iar simţirea nemărginită şi a misterului te face filosof. De aceea, nu e om care să nu simtă în aceste zile, nu din snobism şi nu la suprafaţă, ci ca o necesitate irezistibilă, gustul filosofării.

Simţirea aceasta nu ţi-o dă atât începutul de an nou, cât sfârşitul de an vechi. Şi aceasta pentru că niciodată nu ai mai puternic sentimentul lipsei de importanţă şi de durată a lucrurilor şi străduinţelor exterioare. S-au dus toate! Nici

* *Telegraful Român*, an LXXXII, nr. 1, 1 ian. 1934, p. 1. Semnat: *Dr. D. Stăniloae*.

măcar cenuşa n-a rămas din atâtea acte care au fost pentru mine prilej de chinuitoare griji şi de pasionate lupte!

Şi tragi repede concluzia justă: aşa va trece întreaga viaţă. Ce va rămâne din ea în momentul final?

Implică, această judecată, resemnare? Este ea un îndemn să lăsăm mâinile în jos şi să destindem arcul întins al minţii şi al voinţei noastre?

Nu, în niciun caz nu. Concluzia aceasta o trage numai cel care rămâne la constatarea pur exterioară că străduinţele anului trecut sunt pierdute fără urmă. Cel care străbate mai adânc şi constată la bază, şi în opoziţie cu caracterul trecător al atâtor lucruri omeneşti, o realitate neschimbabilă, cu o valoare nemărginită, acela va şti şi se va sili în acţiunea lui viitoare să se abţină şi să dispreţuiască ceea ce-i fără durabilitate şi fără valoare, dar se va încorda să se prindă cât mai cu nădejde de baza netrecătoare a vieţii.

Cu toate acţiunile şi preocupările sale va ţinti apropierea de planul etern, de revers neschimbabil al vieţii. Ştie că, încorporându-se în acel mediu, rămâne şi el în veci cu o viaţă care nu se pierde, ci doar creşte în acelaşi sens şi în tot mai multă fericire.

Nu cred că-şi poate ura omul ceva mai nobil în momentul în care, îngropând un an, simte mai intens efemerul acelor periferice, decât aceasta: să se împărtăşească tot mai mult din eternitate şi neschimbabilitate.

Problema păstoririi sufleteşti*

Păstorirea sufletelor n-a prea fost la noi o problemă până acum. Simplitatea vieţii sociale, lipsa de complicaţii în viaţa sufletească, comuniunea între preot şi popor în cadrul unei vieţi patriarhale şi închisă influenţelor străine n-au ridicat în faţa păstorului de suflete pretenţii deosebite. Dorinţele sufletului, chinurile lui, puţine şi primitive câte erau, toate se dizolvau fără greutate în agheasma mângâietoare a cântării liturgice şi sub patrafirul cu foşnet de sfântă alinare al părintelui care suferea în rând cu toţi, încurajându-i şi sfătuindu-i cu experienţa sa mai largă şi mai îndelungată.

Aşa se explică faptul că timpul de după război, cu noua şi complicata lui configuraţie sufletească, cu pretenţiile multilaterale ale sufletelor, cu neliniştile, nemulţumirile, nevrozele lor, ne-au găsit pe noi, cei puşi de Dumnezeu să le păstorim, inapţi, poate nu atât în a le înţelege, cât în a le îndruma pas de pas pe căile unei bune dezvoltări.

Aceasta nu e literatură bună de utilizat cu grandilocvenţă la diverse ocazii festive şi goale, ci o dureroasă stare de fapt, ale cărei urmări grave nu s-au manifestat încă decât într-o des-

* *Telegraful Român*, an LXXXII, nr. 3, 13 ian. 1934, pp. 1-2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

tul de mică măsură, dar dacă nu ne vom sesiza de ea, aproape sigur că se vor manifesta în proporții cu mult mai mari.

Fără îndoială că înregistrăm în preoțimea noastră o oarecare mişcare spre suflete. Mai bine zis, în preoțimea de azi se pot distinge în mare două grupe: una cufundată încă în economic, în preocupări politice, administrative, îndeplinind din misiunea ei doar partea sacramentală, iar încolo fiind cu totul laicizată, şi o alta care predică o dată, de două ori, de trei ori pe săptămână, la sfintele slujbe şi la şedințele asociațiilor religioase. Trebuie să recunoaştem şi aceea că, pe zi ce trece, grupa a doua creşte; curentul e de-o putere atât de mare, încât puțini îi mai pot sesiza şi nu ştiu dacă peste un an doi se va mai găsi preot care să nu propovăduiască o dată sau de două ori pe săptămână.

Dar nu aceasta este etapa ultimă şi cea cu adevărat normală în activitatea unei preoțimi. Şi în această etapă preotul este dominat încă de un spirit laic, toată vremea în care nu predică. Preotul care predică la două, trei ocazii pe săptămână, concepe aceste ocazii exact la fel cum concepe preotul pur liturghisitor timpurile de slujbă: timpuri în care, spre deosebire de cealaltă vreme, îți aduci aminte că eşti preot, părăseşti preocupările laice, de om ca toți ceilalți, şi-ți împlineşti îndatoririle misiunii. La activitatea sacramentală şi-a mai adus pe cea învățătorească, adeseori cu o umbră de uşoară desconsiderare pentru cea sacramentală.

Lipseşte încă activitatea pastorală care încoronează pe celelalte două, care face puntea de legătură între momentele sacramentale sau între cele de propovăduire.

Nu e suficient să predici de două-trei ori pe săptămână unei comunități, şi după aceea să-i laşi pe toți în plata Domnului şi să te ocupi de distracțiile sau de necazurile tale. Un astfel de preot, chiar şi când predicile lui s-ar urma sistematic învățându-i pe rând tot ce trebuie să ştie un creştin, e asemănător unuia care tot seamănă, dar nu are grijă să vadă cum creşte semănătura, s-o plivească, s-o sape, s-o îndrume continuu.

Cine n-a observat că predicile noastre în etapa actuală sunt mai cu seamă viforelnice, tind să zguduie pe ascultători, să-i convertească într-un moment? Ceea ce nu e rău. Dar ceea ce-i curios e că, după cea mai viforelnică predică, devenim aceiaşi burghezi comozi, foarte puțin transfigurați de legămintele din predica de mai înainte. Aceasta cât priveşte pe predicator.

Cât priveşte pe ascultători, predicile acestea vor reuşi într-adevăr să zguduie pe unii durabil, dar numai firile cu o constituție mai sensibilă, pe celelalte chiar dacă le mişcă pentru moment, după aceea revin la starea de mai înainte. Lipsind cealaltă acțiune a preotului, de zidire cărămidă cu cărămidă, firile zguduite durabil, convertite la o altă viață, vor ajunge la multe devieri, căci aici dictează afectul. Mai ales acestea vor crede că unica dovadă despre existența unei alte vieți în ele este acelaşi fel de a se manifesta cu patos, cu condamnări neîndurate la adresa celor care li se par păcătoşi, cu aceeaşi ardere în priviri. Şi se vor obişnui să fie aşa în toate momentele. Când însă preotul ar fi cu sfatul şi cu îndrumarea în tot timpul pe lângă suflete, atunci firile mai sensibile şi-ar putea găsi o albie mai firească în religiozitatea lor, iar cele mai greu de mişcat şi mai surde nu s-ar înstrăina tot mai mult de Biserică, ci ar fi câştigate treptat. Între credincioşi nu s-ar face prăpăstii de neînțelegere şi de disprețuire reciprocă, pentru că acelaşi duh şi aceeaşi mentalitate a preotului, coborând în toți, i-ar apropia pe cât se poate.

Sigur că latura păstoririi este cea mai grea dintre toate trei.

Mai întâi, ea cere o permanentizare a conştiinţei de preot. Pentru că această chemare se exercită în fiecare moment. Oricând eşti cu un om, şi ca preot nu poţi să fugi de ei, trebuie să foloseşti momentul pentru a-l îndrepta de este într-o stare rea, sau a-l întări şi avansa într-o stare duhovnicească bună. Datoria aceasta trebuie să te domine pururea. Nici o convertire, nici o întâlnire a preotului cu oamenii nu trebuie să fie pur laică.

Apoi, latura sacramentală se execută citind rugăciuni din cărţi, iar cea învăţătorească, spunând ceea ce-ţi place ţie. Ascultătorii au întotdeauna un mare interes, de a renunţa la chinurile şi întrebările lor pentru a te asculta pe tine. În activitatea pastorală trebuie să cauţi de ce are trebuinţă fiecare suflet. E necesară o apropiere de fiecare ins. În mare parte, pastoraţia e individuală. Bogat, sărac, tânăr, bătrân, om onorat de societate, sau proscris de toată lumea, de toţi trebuie să te apropii. Şi să ştii şi să poţi să te apropii aşa, ca să le câştigi încrederea şi să-ţi spună ce-i frământă acum şi ce i-a frământat alte dăţi. Iar la urmă să cunoşti medicamentele şi tonicele pentru fiecare boală, pentru fiecare şovăire, pentru toate stările de suflet. Să cunoşti şi drumul pe care poţi duce un suflet tot mai sus, căci nu numai de bolnavi te interesezi, ci şi de cei sănătoşi, care doresc să înainteze tot mai mult în viaţa cea după Dumnezeu. Să poţi face diagnoza fără să greşeşti şi să dai reţeta cea potrivită. Ce să recomanzi unuia care nu poate crede, dar se frământă să ajungă la credinţă şi să nu devină cu totul indiferent; dar unuia care nu poate da viaţă credinţei sale mai mult teoretice? Cum să îndrumi pe unul care a căpătat darul lacrimilor pentru păcatele sale, pentru a trece la o treaptă mai înaltă?

Şi aşa mai departe. Un preot trebuie să cunoască bine itinerarul vieţii duhovniceşti.

Dar pentru aceasta se cere o privire atentă în tine, căci sufletele se aseamănă. Din felul cum ai ieşit tu dintr-o criză sufletească, sau din soluţia greşită pe care ai adoptat-o tu odată, vei putea da un sfat celorlalţi. Atentă privire asupra ta şi atentă şi iubitoare privire şi ascultare a fiecăruia din credincioşii tăi. Un preot mai bătrân care a avut să vindece şi sieşi şi altora atâtea dureri sufleteşti, care a înregistrat atâtea succese sau a învăţat din atâtea insuccese, trebuie să fie şi pentru cei tineri plin de mierea atâtor sfaturi înţelepte.

Experienţa proprie trebuie luminată, îmbogăţită, îndrumată şi de multă lectură. Mai mult ca activitatea propovăduitoare, pastoraţia cere lectură continuă. Iar lectura cea mai potrivită aici sunt studiile de analiză a sufletului, fie în formă ştiinţifică, fie în formă literară. Studii de pastorală, şi memorii de-ale preoţilor cu experienţă.

Cât de absentă a fost problema pastorală la noi se vede din aceea că în presa noastră bisericească nu s-a întâlnit şi nu se întâlnesc dezbateri asupra problemelor pastorale.

Trebuie să începem a ne preocupa de aceste probleme.

Cât bine n-ar face preoţilor mai tineri şi celor din viitor să găsească, răsfoind numerele mai vechi ale ziarelor bisericeşti, comunicări de la preoţi despre diferite situaţii şi întâmplări pastorale grele pe care le-au rezolvat aşa sau altfel, cu succes sau insucces! Ce bine ne-ar cădea o arhivă cu astfel de chestiuni!

Dacă nu o avem, trebuie să o facem de acum înainte. Eu îi rog stăruitor pe cucernicii preoţi să se dedea şi la această lucrare: a ne trimite spre publicare observaţii, întâmplări, sugestii, întrebări de ordin pastoral pentru a putea fi

cunoscute şi când e nevoie dezbătute. Nu se cere literatură, ci expunere simplă şi clară a faptelor, a părerilor şi a nedumeririlor.

E necesar apoi să se pună şi la ordinea de zi a conferinţelor protopopeşti astfel de probleme, chiar în forma aceasta: fiecare preot va avea să comunice asupra unei probleme actuale de pastorală din parohia sa, pentru a fi dezbătută. Sigur, ridicată întâmplarea din individualitatea ei concretă în sfera unei probleme generale, abstracte. Oricine are nevoie, să-şi îmbogăţească existenţa sa cu a altora.

A sosit timpul să păşim în faza etapei pastorale a activităţii preoţeşti. Chiar dacă nu suntem atât de bine echipaţi, trebuie să trecem pe acest tărâm. Perfecţionarea se face, fatal, prin experienţă.

Ştiri din Bisericile Ortodoxe*

Biserica Sârbă

Sfântul Sinod arhieresc a întocmit o lege pentru căsătoria bisericească, prin care se normează detaliat tot ce se raportează la condiţiile pentru încheierea căsătoriei, la impedimentele şi motivele de divorţ, la căsătoriile mixte şi civile etc. Aceasta a pricinuit o mare polemică. Profesorul de drept canonic de la Facultatea de Teologie din Belgrad, dr. Cedomir Mitrovici, canonistul dr. Radovan Cazimirovici şi doi protoprezbiteri au atacat dreptul Bisericii de a norma chestiunile matrimoniale, afirmând că din căsătorie Biserica n-are decât partea ritualică, restul intrând în competenţa statului.

Numărul de pe decembrie al revistei patriarhale, *Glasnik*, e plin de răspunsurile foarte temeinice ale teologilor care susţin legea Sfântului Sinod. Între aceste răspunsuri se găsesc şi două ale teologului rus Serghie Toiţki, care a scris de curând şi o mare operă asupra căsătoriei creştine, intitulată: *Filosofia creştină a căsătoriei* (Paris, YMCA, 1933).

Apărătorilor acestei legi nu le e greu să arate că Biserica, în baza autonomiei de care se bucură, îşi poate norma inde-

---

* *Telegraful Român*, an LXXXII, nr. 3, 13 ian. 1934, p. 2. Semnat: *DS*.

pendent, ca şi celelalte confesiuni, chestiunile privitoare la căsătoria bisericească, care e cu totul altceva decât căsătoria civilă. Căsătoria bisericească e o taină care aparţine în întregime Bisericii, nu numai în partea ei ritualică. Biserica poate socoti validă o căsătorie care după legile statului e nevalidă şi se întâmplă că ţine de existenţă o căsătorie care după legile statului a fost desfăcută prin divorţ.

Statul nu poate da norme în căsătoria bisericească, ci numai în cea civilă. Statul poate cel mult recunoaşte ca având sau nu efecte civile căsătoria bisericească şi sunt semne că în curând va adopta prima alternativă, dar în niciun caz nu se poate substitui Bisericii legiferând în chestiunea căsătoriei bisericeşti.

Deocamdată, Sfântul Sinod a amânat punerea în vigoare a acestei legi.

Biserica Bulgară

Congresul frăţiilor ortodoxe. Există şi în Bulgaria o confederaţie de societăţi care se numesc *Frăţii ortodoxe.* Până acum, numărul lor e de 167. De curând şi-au ţinut congresul la Gabrova, participând vreo 3 000 de oameni. Confederaţia intenţionează să organizeze o societate studenţească creştină şi colonii de vară pentru copii, tineri, fetiţe şi muncitori.

Pregătirea viitorilor preoţi. În Bulgaria viitorii preoţi se pregătesc în seminariile spirituale şi în facultatea teologică. Acum se intenţionează să se trimită din fiecare eparhie câte un preot în străinătate, să înveţe câte o limbă străină şi să vadă la faţa locului cum se lucrează şi de ce mijloace se folosesc alte Biserici pentru a ajunge la rezultate bune pe terenul instrucţiei, pastoraţiei şi operei culturale în societate.

Biserica Greacă

Mitropolitul de Mitilene, *Iacob,* şi-a câştigat numele unui mare binefăcător. A întemeiat în mitropolia sa un spital, un sanatoriu, un orfelinat, un azil de copii şi alte instituţii caritative.

Sinodul arhieresc a hotărât să deschidă o academie teologică în care se vor pregăti candidaţii pentru clerul înalt. Se vede că Sfântul Sinod grec nu prea e satisfăcut cu facultatea care întreţine aşa de laxe legături cu autoritatea bisericească.

Ortodoxia în Mandjuko

În Charbin s-a întemeiat Universitatea „Sfântul Vladimir", sub patronajul arhiepiscopului Meletie, având trei facultăţi: teologică, orientalistică şi politehnică, ultima cu secţiunile: minieră, arhitectură şi electromecanică. Şcoala va fi condusă de Biserica Ortodoxă şi va fi primul centru de învăţământ în care raţiunea va fi luminată de dreapta credinţă, iar credinţa, slăvită de înţelepciunea adevăratei ştiinţe. Universitatea „Sfântul Vladimir" e prima şcoală superioară ridicată de emigraţia rusească pe cheltuiala ei şi susţinută cu puterile ei didactice.

Catolicismul

Daily Telegraph a anunţat nu de mult că Vaticanul poartă negocieri *secrete* cu guvernul sovietic prin ministrul poştelor din Statele Unite ale Americii, dl Serley, care s-a aflat până de curând în Roma. Se cere guvernului sovietic să recunoască pe seama catolicilor din Rusia aceleaşi drepturi care au fost recunoscute cetăţenilor americani. În legătură cu această misiune a dlui Serley stă şi audienţa lui la cardinalul Pacelli şi la papa însuşi. Dl Serley a plecat din

America la Roma deodată cu Litvinov. Dacă guvernul rus va satisface cererea aceasta, papa va recunoaşte Sovietele.

Osservatore Romano, natural, a dezminţit acest lucru. Dar de unde nu e foc, nu iese fum.

Glasnik, revista din Carloviţ, care nu e străină de cercurile ruseşti, afirmă că Roma urmăreşte să-şi deschidă un câmp larg pentru propaganda ei religioasă, şi adaugă:

> „Credem că apetitul e mare. Întrebarea e numai dacă partea principală a trupului slav poate trece aşa de uşor în lotul Curiei Romane, chiar dacă bolşevicii ar face concesii [...]. După bolşevici totul ar fi posibil. Numai daţi-le bani şi pentru o bună afacere sunt gata să dea tot (aluzie la vinderea codicelui sinaitic).
>
> Un astfel de partener să-şi fi tot dorit Vaticanul!"

Disciplina tineretului*

Guvernul e pe cale să aducă o lege pentru încadrarea tineretului din universitate în formele unei vieţi quasi-militarizate, dându-i-se o instrucţie preregimentară. Nu ştim dacă stagiul acestui fel de viaţă e prevăzut să se extindă asupra întregului timp de studiu universitar, sau, cum e mai probabil, numai la tinerii de la 19 la 21 de ani.

Scopul acestei măsuri se ştie că nu e doar o mai bună pregătire a viitorilor ofiţeri, ci mai ales disciplinarea tineretului. Iar prin aceasta vom înţelege negativ tăierea posibilităţii de a mai activa politic, iar pozitiv, dedarea lui la asidua şi exclusiva cercetare a cărţii şi formarea în el a unui spirit de ordine, care să-i înfrâneze tinereasca înclinaţie de-a duce la extrem o atitudine sau alta.

Măsura aceasta e de-o importanţă covârşitoare, ca de altfel tot ce se referă la formarea celor ce vor conduce România de mâine. De aceea, credem că presa şi Parlamentul trebuie să o discute pe larg şi cu toată seriozitatea, luând în considerare toate aspectele problemei.

---

* *Telegraful Român*, an LXXXII, nr. 4, 20 ian. 1934, pp. 1-2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae*.

Biserica are să-şi arate şi ea punctul de vedere, căci formarea tineretului o interesează mai mult decât orice.

Va putea fi tineretul disciplinat numai printr-o reglementare militărească a vieţii lui? Aceasta este întrebarea esenţială. Iar răspunsul cred că nu poate fi afirmativ.

Fără îndoială, un anumit fel de-a se mişca al trupului influenţează şi spiritul. Un regim ordonat şi ritmic impus trupului nu rămâne cu totul fără efect nici asupra sufletului. Chiar sunt elemente în regimul milităresc care acţionează şi direct asupra spiritului; prin estetica ei, înfrânarea individualismului în favoarea acestei ordini îţi dă putere de a-ţi stăpâni totdeauna mişcările şi dorinţele care nu se pot integra în planul general. Idealismul care e implicat în această jertfire a ta pentru ceilalţi şi eroismul milităresc sunt de asemenea factori de adevărată înfrumuseţare a spiritului.

Dar, este un dar, pentru că spiritul e o realitate foarte complexă şi ciudată. E în el o mândrie şi o încăpăţânare iraţională, capricioasă, dacă vreţi, care refuză orice binefacere când i se pare că îi este dată cu sila.

Prin aceasta îşi susţine cu disperare bunul cel mai drag, pe care nu-l schimbă nici cu raiul: suveranitatea sau libertatea lui. Nici de Dumnezeu nu se lasă silit; nu există putere care să-l silească la ceva. Vrea să-şi menţină dreptul ultimului cuvânt în toate cele ce-l privesc. Aici e asemenea cu Dumnezeu; e chipul lui Dumnezeu în sensul cel mai categoric.

Dar acelaşi spirit, foarte reticent când e în pericol suveranitatea lui, devine de-o docilitate şi de-o blândeţe fermecătoare când adoptă de bunăvoie anumite concepţii şi purcede liber la fapte.

Acolo trebuie să ţintească orice educator luminat. Şi mai ales guvernul ţării, care vrea să fie educatorul tineretului. Trebuie să tindă a influenţa direct spiritul lui, şi nu indirect, prin trup. Calea din urmă să fie una auxiliară, de mâna a doua, dar nu cea principală. Pregăteşte spiritul tineretului în sensul anumitor credinţe şi concepţii, şi atunci îşi va da de la sine disciplina externă corespunzătoare, sau o va adopta uşor când i se va da.

Iar direct asupra spiritului, în sensul de a adopta liber anumite atitudini şi concepţii, se poate acţiona în două feluri: prin *pildă vie* şi *prin sădirea în suflete a unei credinţe înalte,* care să fie forţa ce mişcă şi organizează dinăuntru toată viaţa omului.

Pilda vie a unei vieţi sublime e un chip cu atracţie magnetică pentru oameni. Pune în faţa tineretului imagini de vieţi eroice care se jertfesc pentru binele obştesc, de vieţi nepătate de poftele egoiste ale lăcomiei, senzualităţii şi hedonismului, şi fii sigur că acestea nu vor lăsa în odihnă şi în linişte multe suflete de tineri până nu se vor forma după chipul lor, nesilite de oameni. Ce putere disciplinatoare, ce factor polarizator nu este pilda vie pentru un tânăr? Oferiţi tinerilor imaginea unor oameni politici care, asemenea lui R. Poincarè, sunt muritori de foame după ce au dat ţării atâtea victorii, încât trebuie să vină Parlamentul să le voteze o modestă pensie.

Dar aşa, să-l strângi pe tânăr în lanţurile unei discipline externe şi să-i porunceşti să se disciplineze şi în spirit, când mediul în care trăieşte şi care-l creşte e în plină indisciplină, cred că nu duce la rezultatul dorit. Ce folos că-l vei sili să nu facă politică, iar în jurul lui toată lumea e contaminată de politicianism? Abia va apuca tânărul să scape de strânsoarea în care-l ţii, pentru a se năpusti cu patimă în politică. Ce folos că-i spui să pună mai presus de orice munca cin-

stită şi binele obştesc, când toţi din jurul lui, în frunte cu profesorii care-l cresc, caută să scape cu o muncă cât mai puţină şi să parvină, în paguba ţării, la situaţii de huzur? Ce folos că-l îndemni să-şi măsoare cuvintele şi gesturile, când viaţa noastră politică şi obştească stau dovadă că numai prin strigăte şi prin călcare de legi poţi să te salţi dintr-o viaţă de mizerie? Într-o societate infectată de imoralitate, de „chiul" şi materialism cras, cum s-ar putea aştepta să produci un tineret disciplinat printr-un regim de doi-trei ani de cazarmă?

Orice guvern, şi acum cel actual, are datoria să purceadă, dacă nu înainte, cel puţin deodată cu opera de disciplinare a tineretului, la opera largă de purificare a mediului social. Şi în primul rând, şi cu deosebită stăruinţă, a năravurilor partidelor politice, pentru că de aici porneşte toată putreziciunea. Până când mai asistăm însă la tot spectacolul dezgustător că fiecare partid politic se repede asupra puterii ca un trib năvălitor, dând la o parte tot ce e merit şi competenţă şi plasând pe toţi neisprăviţii care au răguşit strigând „trăiască partidul cutare", nu vedem cum s-ar putea purcede la opera de purificare.

Iar al doilea lucru care e necesar pentru disciplinarea tineretului este să se pună toată greutatea pe credinţa religioasă. Disciplina înseamnă doar înfrânarea egoismului cu poftele lui dezordonate şi nelimitate. Or, ce argument din lumea aceasta poate face pe om să-şi înfrâneze libertinismul şi sălbăticia egoismului? Estetica ordinii? Binele statului? Frumuseţea caracterului moral? Toate acestea nu rezistă întrebării „la ce?". Numai o credinţă ancorată în metafizic poate dinamiza spiritul omenesc, îi poate da puterile eroice ale înfrânărilor, ale jertfelor de tot felul, numai o credinţă în

spiritul netrecător şi a toate depăşitor poate întoarce privirile de la hedonismul trupesc la bucuriile, inevitabil ascetice şi nezgomotoase, ale omului ce trăieşte dintr-un principiu lăuntric.

Înălţaţi credinţa religioasă pe soclul cel mai înalt, daţi-i cinstea cea dintâi în toate ramurile vieţii, şi veţi vedea apărând un tineret disciplinat de forţa valorilor spirituale.

Dar atât timp cât prestigiul profesorului de religie, şi prin acesta al credinţei religioase, e săpat de zâmbetele cel mult „îngăduitoare" ale celorlalţi profesori, iar intelectualii între care ajunge tânărul consideră cercetarea Bisericii ca ceva bun doar pentru ţărani, atât timp cât un ministru dintr-un guvern declară că „preoţimea, adică Biserica, e o funcţie neesenţială în stat", iar alţii, din alt guvern, profeţesc că peste doi-trei ani vor scoate Biserica din buget, în sfârşit, atât timp cât vitrina literară e deţinută de romane ce se întrec în a scormoni toată murdăria senzualistă în care a înecat „freudismul" lumea contemporană, cum putem aştepta o disciplinare a tânărului, care nu e nici orb, nici surd, nici piatră ca să nu vadă şi să nu imite ceea ce fac cei care îl educă?

Instrucţia preregimentară şi viaţa militarizată pe seama tineretului, dacă vrea să fie mai mult decât o pregătire tehnică a viitorilor ofiţeri, singură nu e eficace. Deodată cu ea trebuie să purcedem la crearea acelui „climat" nou, de care vorbea dl Prim-Ministru G. Tătărescu; un climat de aspră moralitate, ozonizat de credinţa religioasă.

Iarăşi problema tineretului
– idealul lor –*

I

Când am început în arhiepiscopia noastră să organizăm tinerimea adultă în *Societatea „Sfântul Gheorghe"*, ne-am dat seama că această acţiune nu va rămâne izolată, ci se va întinde în întreaga Biserică românească.

Problema tineretului nu este de actualitate numai la noi. Nu este o problemă naţională, ci internaţională, care trebuie rezolvată prin eforturile colective ale tuturor.

La *Institutul social creştin* din Geneva, al *Societăţii internaţionale pentru creştinismul practic*, e o comisie de specialişti care se ocupă de problema tineretului de azi.

Rezultatele la care au ajuns cercetările *Institutului social creştin* din Elveţia sunt următoarele:

1. Problema tineretului contemporan se deosebeşte în mod esenţial de problema tineretului de altădată, din cauză că împrejurările de trai de acum sunt specifice.

În Războiul Mondial au murit opt milioane de oameni în floarea vârstei. Printre aceştia sunt părinţii şi fraţii mai

* *Telegraful Român*, an LXXXII, nr. 5, 27 ian. 1934, p. 5. Semnat: *TS*.

mari ai tineretului de azi. Acesta a fost lipsit în anii cei mai maleabili de îndrumare bărbătească, de tovărăşie, de control şi de orice îndemn serios. Mamele şi surorile, cu care au trăit la vatră tinerii de azi, le-au oferit zilnic zbuciumări cumplite, disperate şi chinuri istovitoare pe urma celor ce au pierit în război. Sufletul plăpând al tineretului n-a putut primi nimic de seamă din ceea ce familia e chemată să dea vlăstarelor tinere.

2. Războiul şi revoluţiile care l-au succedat au zguduit din temelii state puternice, multe din ele prăbuşindu-se şi pe ruinele lor formându-se alte state, iar până la consolidarea lor internă, tineretul a crescut în condiţii haotice şi printre continue rebeliuni şi în absenţa oricărei autorităţi eficiente.

3. Confuzia generală de după război a fost argumentată de năvala născocirilor civilizaţiei noastre de azi, ca: aeroplane, automobile, cinematografe, radio, presa senzaţională etc., ceea ce înseamnă că ştiinţa cu tot felul de forţe impersonale s-a substituit pe nesimţite în locul ideii de Dumnezeu în mintea celor lipsiţi de autocritică.

4. Atmosfera generală a democraţiei a încurajat lumea să creadă şi mai ales să facă ceea ce-i place, să nesocotească normele tradiţionale ale oricărei autorităţi religioase şi morale, necruţând nici cele mai elementare postulate ale bunului simţ.

Pentru tineret, această maximă a societăţii este o continuă aţâţare de răzvrătire contra oricărei autorităţi externe.

Toate aceste circumstanţe specifice epocii noastre au avut un efect catastrofal asupra sufletului tineretului contemporan.

II

Membrul Basil Mathews de la *Institutul social creştin* din Berna face constatarea că religia, care e factorul de căpetenie la formarea sufletului omenesc, nu este, în majoritatea cazurilor, nici punctul de plecare, nici ţinta supremă a vieţii tineretului de azi.

În locul valorilor morale consacrate, tineretul aleargă după alte bunuri, care substituie religia şi cărora le consacră entuziasmul vârstei lor.

Printre acestea înşiră:

Sportul. Plăcerea ce o simte tineretul pentru jocul în aer liber, a nu se confunda cu un cult al naturii;

Atletismul;

Senzualismul;

Ateismul;

Şovinismul naţional.

Însă cea mai detestabilă plagă de azi, care a aruncat în crâncenă agonie morală un imperiu imens, este fără îndoială propaganda antidivină a tineretului comunist din Rusia. Peste două milioane de tineri şi fete, până la vârsta de 20 de ani, fac parte din organizaţia sacrilegă *Komsomol*.

Placarde aţâţătoare, afişate pe zidurile Moscovei şi ale cluburilor societăţii, conţin enunţuri ca acestea:

> „Nimeni nu ştie de când s-a făcut lumea, dar fiecare ştie că o lume nouă s-a născut în oct. 1918!"

> „Coborâţi din cer pe Dumnezeu. Măturaţi capitalismul de pe pământ. Deschideţi căi noi tineretului comunist!"

> „La Lazaret cu piloţii cerului, ai superstiţiei şi mizeriei din lume. Intraţi în cluburile vesele ale junilor comunişti!"

III

Printre emblemele sugestive ale cercetaşilor creştini este una profund caracteristică şi instructivă. Pe un pisc de munte stă un tânăr, privind devale, peste coline, un şes imens, care se întinde la poalele muntelui. La spatele tânărului e Hristos în aureolă. Cu braţul întins arată tânărului în zarea imensă izvoarele care izvorăsc din coapsele munţilor şi aleargă la şes. Acolo, departe în zare, şerpuiesc căi de comunicaţie, împreunând sate şi oraşe. La şes zoresc munca şi vuietul vieţii.

Mântuitorul Hristos arată tânărului căile împleticite ale vieţii şi-i dă îndrumări cum să-şi construiască viaţa.

Muntele pe care stau reprezintă principiile fundamentale, pe care se reazemă viaţa creştinească. Izvoarele care aleargă murmurând de vale sunt ocupaţiile zilnice ale vieţii.

Între principiile mari şi motivele mărunte ale acţiunilor zilnice trebuie să fie o strânsă legătură.

Solemnele consacrări ale vieţii trebuie să stăpânească toate dorinţele, toate nădejdile, toate impulsurile tinereţii. Frumuseţea şi gloria vieţii tinereşti, a celei mai frumoase şi a celei mai sănătoase construcţii a vieţii tinere, constă în cunoaşterea şi în adăparea din izvorul nesecat şi etern al valorilor morale. Tinereţea are darul de a combina în modul cel mai desăvârşit puterea realismului şi a idealismului.

Acest simbol trebuie să-l prefacem în realitate.

Un mare ctitor român: Emanoil Gojdu*

Astăzi, 3 febr. [1934], se împlinesc 64 de ani de la moartea lui Emanoil Gojdu, ctitorul celei mai mari fundaţii a românilor din fosta Ungarie: *Fundaţia „Emanoil Gojdu"*.

Biserica noastră ortodoxă, strâns ataşată destinelor neamului, pomeneşte mâine împreună cu toată *Frăţia Ortodoxă Română*, adică cu asociaţia care cuprinde pe atâţia din intelectualii care s-au bucurat în timpurile studiilor de bursele de la această fundaţie, pe acela care şi-a câştigat prin fapta sa măreaţă un titlu nepieritor la recunoştinţa românilor ortodocşi din Ardeal.

Emanoil Gojdu, născut în 1802 în Oradea, dintr-o familie macedo-română de negustori, ajuns după terminarea studiilor unul dintre cei mai distinşi avocaţi în Pesta, iar într-o vreme prefect al Lugojului, unde a întreprins o mare acţiune de românizare a funcţiilor publice, a fost tot timpul vieţii un zelos ortodox şi un mare român. Casa lui din Pesta era căminul ospitalier al tinerimii româneşti universitare, în care se cânta româneşte şi se plănuiau acţiunile de mântuire a neamului. A fost una din caracteristicile românilor mace-

* *Telegraful Român*, an LXXXII, nr. 6, 4 febr. 1934, pp. 1-2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae*.

doneni să-şi manifeste aprig şi pe faţă credinţa ortodoxă, alături de conştiinţa naţională. Emanoil Gojdu, urmând acestui mod de a fi,

> „la mese, unde erau şi străini, înainte şi după mâncare îşi făcea ostentativ cruce, iar în sărbătorile Paştilor totdeauna când se punea la masă, cânta un *Hristos a înviat!*"[1].

Tot un român macedonean, cu astfel de mentalitate necontrafăcută de influenţele abil exercitate ale unui mediu cu tendinţe precise, a organizat românimea ortodoxă din Ardeal în cadrele Bisericii Ortodoxe, despre care întreaga istorie agitată a strămoşilor îi garanta că e, mai mult ca statul şi în ciuda tuturor rămăşiţelor care răvăşesc totul, cetatea inexpugnabilă şi izvorul nesecat de energii intelectuale şi morale.

Românii ortodocşi din Ardeal au avut, la cotitura cea mai hotărâtoare a destinului lor, norocul providenţial ca pasul lor slăbit de mizeria unui îndelungat regim de tortură şi mintea lor nepregătită pentru pararea savantelor lovituri ce li se anunţau, să-şi regăsească vigoarea şi sprinteneala sub conducerea şi influenţa tonifiantă a românilor macedoneni.

În chipurile de seniori ale lui Gojdu şi Şaguna (amândoi buni prieteni) scăpărau îngemănate sclipirile iataganelor cu care strămoşii îşi apărau pe crestele Pindului turma şi familia şi lucirile inteligenţei care s-a rafinat în şcoala Apusului în slujba apărării neamului.

Ambele chipuri îţi dezvăluie aceeaşi vigoare bărbătească străluminată de aceeaşi ascuţită inteligenţă, dând ca

[1] Partenie Cosma, *Enciclopedia Română*, vol. II, 1900, pp. 588-591.

efect general acelaşi aer de suveranitate încrezătoare în sine, acelaşi masiv luminat de zâmbetul uşor al satisfacţiei că toate merg după planul lor, dinainte stabilit.

Andrei Şaguna ne-a ridicat la o viaţă în pas cu vremea, unindu-ne puterile prin corporaţiile bisericeşti-naţionale, luminându-le prin şcolile populare şi secundare; Emanoil Gojdu ne-a ridicat la viaţa mai înaltă, dându-ne mijloacele materiale să ne formăm o pătură intelectuală la înălţimea celorlalte popoare. Amândoi au contribuit cel mai mult la trezirea noastră din somnul cel de moarte şi la pregătirea *Unirii de la 1918*.

Averea *Fundaţiei Gojdu* se ridică actualmente la vreo 50 de milioane de lei, sub forma mai ales a trei corpuri de case în Budapesta. Din nefericire însă pentru tinerimea noastră săracă şi studioasă, guvernul ungar o ţine de la 1918 sechestrată, iar *Reprezentanţa Fundaţiei Gojdu* nu mai poate intra în exercitarea funcţiilor sale, astfel nemaiîmpărţind burse tinerilor elevi şi studenţi. În mai 1932 s-a ajuns la unele negocieri între guvernul nostru şi guvernul ungar pentru extrădarea averii fundaţiei, dar ungurii au întrerupt curând acele negocieri din diferite pretexte şi le tot amână până azi. Guvernul român e dator să ia măsuri mai hotărâte ca poporul ortodox din Ardeal să ajungă să se bucure de această fundaţie. E şi chestiune de prestigiu pentru Statul Român. De 16 ani, ungurii ţin fără niciun motiv legal o fundaţie românească întemeiată de generozitatea unui particular, iar Statul Român a cedat atât de repede averile sale unui *Status catolic* cu activitate şovinistă înăuntrul Statului Român.

Cel dintâi act de pietate, care ni se cere azi faţă de memoria marelui ctitor, este să-i repunem cât mai urgent fundaţia în situaţia de-a împlini destinaţia pe care i-a dat-o.

Dar, cum am spus, moştenirea lui Emanoil Gojdu nu e numai una materială, ci şi una morală: e lecţia pe care ne-a dat-o – să îmbinăm naţionalismul cu Ortodoxia, ca singura cale de salvare şi de prosperare naţională şi socială. Să le îmbinăm cu fapta, nu numai cu vorba!

Fie-i pilda urmată, iar memoria în veci proslăvită de Dumnezeu şi de oameni!

Ştiri bisericeşti creştine externe*

Ortodoxia în Japonia

Ministrul armatei, *Araki,* a trecut la Ortodoxie. Botezul a fost săvârşit de arhiepiscopul Nicolae, apostolul Japoniei, care i-a dat numele de *Sava* – Sava Araki.

Biserica din Cipru

Alegerea arhiepiscopului Bisericii din Cipru întâmpină mari greutăţi, mai ales în urma refuzului guvernului englez, sub care stă insula, de a permite întoarcerea în Cipru a doi mitropoliţi exilaţi înainte cu un an.

Biserica din Grecia

Mitropolitul Atenei, Hrisostom Papadopoulos, a convocat după sărbătorile *Crăciunului* la o conferinţă pe toţi predicatorii din ţară (în Grecia, pe lângă preoţi, există o tagmă specială de predicatori), pentru ca, împreună cu profesorii facultăţii de teologie, să întocmească un nou program de lucru, corespunzător cu trebuinţele societăţii de azi.

Un comitet sub preşedinţia mitropolitului Atenei a întreprins paşii necesari pentru ridicarea unui magnific monument preoţilor greci morţi în războaie pentru credinţă şi patrie. Spre acest scop s-au strâns sume considerabile.

---

* *Telegraful Român,* an LXXXII, nr. 6, 4 febr. 1934, pp. 3-4. Semnat: *DS.*

Religia şi filosofia în şcoala secundară*

Zilele trecute s-a ţinut la Bucureşti *Congresul profesorilor de filosofie,* în care s-au formulat mai multe revendicări pe seama filosofiei în şcoala secundară. S-a cerut cu deosebire să se înmulţească orele de filosofie până la a forma o catedră deţinută de un profesor specialist, iar orele de educaţie morală să fie încredinţate profesorului de filosofie.

Ca reprezentanţi ai religiei nu putem înregistra impasibil, sau chiar ignora momentul acesta. Religia şi filosofia sunt prea apropiate şi prea se întâlnesc în unele din problemele lor, ca să nu ţină seama una de alta, nu numai în ordinea ideală a lucrurilor, ci şi când e vorba despre preocupări mai concrete.

Pentru ce e bună filosofia?

Faţă de revendicarea unei catedre de filosofie nu puteam avea nimic contra. Dimpotrivă, o accentuare a preocupărilor filosofice în lumea tinerilor, iar mâine a bătrânilor, ne poate numai bucura. Cum n-am vrea şi noi, propovăduitori ai unor valori care nu se pipăie, să întâlnim în pătura noastră cultă mai puţină opacitate, să vedem mai des nă-

---

* *Telegraful Român,* an LXXXII, nr. 7, 11 febr. 1934, pp. 1-2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

tânga şi oarba afirmare a celor ce se văd frântă sau iluminată de întrebări chinuitoare şi de convingeri vizionare? Intelectualii ţărilor apusene (în afară poate de Franţa şi Spania) înconjoară religia cu toată veneraţia, tocmai fiindcă spiritul lor e mai dominat de problema unei gândiri orientate metafizic. Azi suntem siliţi să rămânem în cadrul predicii simpliste chiar când ne adresăm intelectualilor, pentru că ştim că, în afară de minime excepţii, nu au baza prealabilă, şi deci nici gust, pentru a dezbate cu ei pe plan de gândire abstractă poziţiile religiei şi consecinţele lor pentru întreaga viaţă concretă.

Filosofia este veşnică nedumerire, veşnică gândire, ce pune la îndoială evidenţele fireşti sau stabilite deja, pentru a ridica altele care, la rândul lor, să fie surpate de critica unei gândiri ulterioare. E în firea ei să pună sub semnul întrebării datele imediate ale simţurilor materiale, ca şi oricare altele. Astfel, se apropie în două chipuri de religie: întâi că dă o notă de relativitate lucrurilor vizibile şi le sfâşie nimbul de valori absolute şi exclusive şi al doilea, că îl obişnuieşte pe om să gândească abstract, la realităţi de altă natură decât cele materiale. Religia încă vrea să deprindă pe om cu aceste înclinaţii şi se înţelege că filosofia o ajută mult în direcţia aceasta. De aceea, aproape totdeauna religia şi filosofia s-au căutat una pe alta şi s-au înţeles destul de bine. Mai mult, religia, în teologia ei, lucrează cu aparat filosofic şi cere de la cei ce-o studiază o temeinică familiarizare cu filosofia. Deşi poţi fi om cu profundă viaţă religioasă fără a fi studiat filosofia, totuşi pentru a fi şi teolog, adică a comunica şi altor intelectuali credinţa ta, ai nevoie de filosofie.

Dar religia nu rămâne numai la o consideraţie relativistă a universului văzut şi la o gândire în veşnică nedumerire, ci

mai cuprinde ceva care o deosebeşte esenţial de filosofie. Ea stă neclintită pe anumite certitudini, pe anumite evidenţe de ordin spiritual, pe care nu le pune în niciun chip la îndoială. Ea e sigură (prin revelaţii, prin vederi tainice certe) că există un susţinător şi un cârmuitor personal al lumii. Existenţa Lui nu o pune, nu o poate pune la îndoială. Încolo, e un câmp nesfârşit de nedumeriri şi de gândire şi pentru omul religios: cum e acest Susţinător, cum putem intra în legătură cu El, cum poate fi descifrat din universul văzut, ce-mi spun toate manifestările sufleteşti şi exterioare etc.

Ce rezultă din această determinare paralelă a filosofiei şi a religiei?

Rezultă că filosofia e bine să se predea în şcoala secundară, chiar într-un număr de ore echivalent unei catedre. E bine chiar pentru religie, căci ea interiorizează viaţa, dezvoltă şi disciplinează gândirea şi atenuează superficialitatea, scopuri pe care le are în vedere şi religia. Noi nu suntem atât de exclusivişti încât să nu recunoaştem evidenta utilitate a filosofiei, cum au ţinut să se arate (atât de puţin filosofic) domnii profesori de filosofie nefăcând nicio pomenire de religie şi de rolul ei educator, la congres; şi aceasta azi, când filosofia de pretutindeni acordă o atenţie atât de mare religiei.

Filosofia nu poate da o concepţie armonică despre viaţă

Dar tot din această determinare rezultă că filosofia nu trebuie să-şi atribuie în liceu roluri pe care nu le poate îndeplini, căutând să strâmtoreze religia. În congresul de la Bucureşti s-a cerut catedră completă pentru filosofie, pe motiv că ea *formează o concepţie unitară şi armonică despre lume şi viaţă*. Filosofia nu poate forma o astfel de concepţie, întâi

pentru că fiecare filosof se deosebeşte de altul şi apoi niciun filosof nu-şi poate întemeia statornic şi durabil un sistem, nici în faţa conştiinţei sale, nici în a altora. În gândirea filosofului nu se fondează nimic durabil, ci poziţiile lui sunt fugare ca norii cerului: licăresc o clipă cu evidentă suficienţă, ca în momentul următor să le vadă labilitatea. Filosofia nu poate da o concepţie unitară nici în sensul de uniformă pentru tot tineretul României, nici în cel de statornică şi de solid întemeiată la fiecare tânăr în parte. Cum să dea filosofii o concepţie unitară, integrală şi armonică, dacă ei înşişi nu o au decât prin afirmare ambiţioasă în ciuda lipsei de certitudine internă? Însuşi dl P.P. Negulescu mărturisea mai alaltăieri că în domeniul acesta suntem încă numai la alfabet şi că i se pare lucru neserios să construiască şi el un sistem arbitrar şi fantezist alături de cele multe. Este alfabetul o concepţie unitară şi armonică? Desigur însă că aceasta a fost o izbucnire sinceră a conştiinţei, provocată de emoţia momentului. În orele obişnuite, dl P.P. Negulescu îşi va clădi sistemul în faţa auditorului, în absenţa aproape totală a scrupulelor. Auditorul însă va simţi că nu e convingere, că nu e suficientă temelie la bază. Îl va înregistra ca o nouă piesă în muzeul cunoştinţelor, şi-l va uita, sau uneori îl va etala. Dar concepţie de viaţă nu-i va fi.

Sau să punem cazul că fiecare profesor de filosofie, în pofida înclinaţiei filosofice care scotoceşte la capătul fiecărei afirmaţii semnul imanent de întrebare, se va înţepeni cu supremă cerbicie nefilosofică într-o poziţie, nemaivoind s-o părăsească orice ar fi. Se va împăca Statul ca în fiecare şcoală secundară să li se administreze băieţilor altă „concepţie"? Un profesor va propovădui concepţia materialismului istoric, altul va propovădui o concepţie spirituală. Va putea admite Statul, nepăsător, perspectiva viitoarelor dezbinări şi lupte intense între cetăţenii săi? Şi, în general, va putea admite să fie crescut tineretul într-o concepţie din care se deduc cele mai grave negaţii ale virtuţilor pe care se întemeiază un stat şi prosperă un popor? Datoria cea mai înaltă a statului este să ducă la dezvoltare maximă puterile spirituale ale unei naţiuni. El nu e pentru sine, ci pentru un popor. El nu poate privi impasibil cum se strecoară în corpul naţiunii otrava unor concepţii dizolvante, care au ca efect dezastrul lui şi al naţiunii pe care o îngrijeşte. La toate materiile de studiu, Statul examinează şi aprobă conţinutul programelor. Aceasta e cu atât mai necesar la filosofie, care urmăreşte direct formarea unei concepţii despre viaţă. Statul va trebui să examineze şi să aprobe o anumită concepţie filosofică, şi anume pe una care poate sta la baza coeziunii sociale şi a activităţii creatoare a naţiunii; o concepţie, desigur, spirituală. Nu poate lăsa să domnească în această privinţă bunul plac subiectivist şi haosul general.

Mai mult, concepţia de viaţă propovăduită de filosofie nu trebuie să fie unitară numai între intelectuali, ci trebuie să asigure unitatea şi între popor şi intelectuali. Poporul român are dreptul să pretindă ca în şcolile pe care le susţine şi care îi formează tineretul să se amplifice şi lumineze concepţia sa de viaţă, şi nu unele de împrumut, care au ca efect faptul că pătura cultă devine înstrăinată de popor, cum e cazul astăzi. Fiecare popor are un ideal de viaţă, care constă în dezvoltarea şi sublimarea maximă a specificului său.

Pătura intelectuală trebuie să fie oglinda în care se răsfrânge purificat şi înnobilat acest specific etnic, nu o pastişă a unor pături intelectuale străine. Ce îndrumare va da poporului românesc o pătură intelectuală care nu are nicio în-

ţelegere pentru specificul spiritualităţii româneşti? Va fi totdeauna o luptă între două mentalităţi, cu efecte dezastruoase, fără niciun progres sănătos. Guvernul ţării are datoria să instituie la fiecare facultate de filosofie din ţară cel puţin câte un profesor care să reprezinte concepţia de viaţă a poporului român, pe cea creştin-ortodoxă. Lucrul acesta s-a făcut şi la universităţile din Bavaria, în urma concordatului între Curia Romană şi guvernul bavarez. Biserica Ortodoxă, reprezentanta spiritualităţii româneşti, are datoria să conlucreze ca acest deziderat just să devină realitate.

O filosofie cu orientarea bine fixată spre spiritualismul românesc e singura care poate ajuta (nu forma singură) la închegarea şi limpezimea unei concepţii unitare de viaţă la intelectualii noştri, în toate sensurile. Dar se înţelege că o astfel de filosofie nu va fi ostilă religiei, ci va merge mână în mână cu această aliată.

Educaţia morală nu poate fi făcută de profesori de filosofie

Ceea ce cer însă acum în congres profesorii de filosofie, *lăsarea pe seama lor a educaţiei morale*, este o manifestare de neînţelegere şi de ostilitate contrară religiei, precum şi o exagerare a rolului pe care îl poate avea filosofia. Morala pe care o va susţine profesorul de filosofie poate fi de mai multe feluri, de la cea mai nobilă până la cea mai egoistă; poate fi o morală foarte imorală. Poate ajuta şi aici filosofia numai când va fi silită să reprezinte o concepţie de viaţă foarte apropiată de cea religioasă. Altfel, mai mult surpă puterile morale decât le clădeşte, relativizând principiile morale prin spiritul ei de îndoială şi prin mulţimea punctelor de vedere care există în ea.

Chiar dacă filosofia va fi obligată de stat să reprezinte în şcoală o concepţie apropiată de cea religioasă, ea tot nu poate pretinde să fundamenteze singură caracterul moral. Argumentaţia ei rămâne cu debilităţi, punctul ei de vedere e supus îndoielii; mintea nu poate justifica cu puteri proprii, peremptoriu, o ordine morală. Misiunea educaţiei morale rămâne în principal religiei. Filosofia poate aduce o contribuţie secundară, scrutând puterile omeneşti şi justificând şi pentru raţiune temeiurile unei vieţi morale, pe care însă nu ea le poate zidi.

Lucrurile pe care le spunem aici au fost susţinute în congres chiar de unul din profesorii universitari de Filosofie, de dl C. Narly, de la Cernăuţi, care a spus că: „profesorul de filosofie nu impune elevului o anumită concepţie filosofică, ci îl orientează numai în problematica filosofiei".

Lipsa de permeabilitate ce-au dovedit-o şi pasiunea cu care s-au năpustit însă ceilalţi filosofi asupra dlui Şerban Ionescu, profesor de teologie, când acesta a susţinut că filosofia nu poate face educaţie morală, aruncă o lumină nu prea frumoasă asupra domniilor lor. Dl Rădulescu Motru a ripostat că nu se poate moraliza prin predică, iar dl Al. Bogdan, că morala nu se mai poate face după criterii medievale, morala nu trebuie predicată, ci întemeiată. Cât de puţină înţelegere pentru profundul şi ireductibilul fenomen religios! Domniile lor confundă pe catehetii slabi cu însăşi cauza religiei. N-au auzit, n-au simţit, n-au gustat ce-i aceea convingere şi trăire religioasă, singura care creează (în zbuciumul după expresie) forme noi, filosofice, poetice, organizatorice. N-au trăit niciun moment de pasionată trebuinţă de a-şi mărturisi experienţa religioasă. Origen, Augustin, Dionisie Areopagitul, Francisc D'Assisi au „predicat" în sensul sim-

plist ce-l dă predicii dl Rădulescu Motru? Că nu se pot ridica toţi profesorii de religie la acele înălţimi, e drept; dar cei de filosofie pot?

Iar butada dlui Rădulescu Motru că precum nu profesorul sănătos predă igiena, ci medicul, la fel cu cel credincios şi moral trebuie să predea morala, ci „specialistul", adică filosoful, putea rămâne numai gândită. În medicină e vorba de trup şi trupul se vindecă mecanic, prin băuturi de medicină şi prin amputări de părţi bolnave. Sufletul însă nu se poate urni la faptă decât prin contagiere de la alt suflet. Un filosof care predă morala, dar nu crede în ea şi n-o practică, nu va moraliza cât pilda frumoasă izvorâtă din adânca convingere a unui om mai puţin abil în speculaţii. Chiar în medicină, dacă îţi recomandă un medic un regim în care observi că el nu crede, căci altfel nu s-ar lăsa bolnav chiar de boala ta, cu greu îl vei aplica. Dacă însă un medic sănătos îţi recomandă regimul cu care ştii că el s-a însănătoşit, îl vei aplica cu deplină încredere.

În chestiunea formării omului, dătătoare de ton sunt convingerile pe care ştii să i le sădeşti. Iar convingerile se transmit, nu se creează artificial.

Cu rectificările acestea, aprobăm tot ce s-a dezbătut şi votat la *Congresul profesorilor de filosofie.*

Ştiri bisericeşti externe*

Biserica Sârbă

În 30 ian. a.c. [1934] s-a ţinut în Belgrad adunarea de constituire a *Asociaţiei preoţimii din Arhiepiscopia Belgrad-Carloviţ*. Cu această ocazie, s-a discutat şi votat un proiect de statut şi s-a ales primul comitet. Preoţimea celorlalte eparhii încă se va constitui în asociaţii eparhiale, iar toate la un loc vor forma *Asociaţia generală a clerului iugoslav*. Fiecare asociaţie eparhială se compune din *Frăţiile preoţeşti,* care constau din preoţii unui protopopiat.

În statut se prevede că fiecare asociaţie eparhială stă sub supravegherea nemijlocită a episcopului, care e şi preşedintele onorific, iar asociaţia generală, sub cea a Sfântului Sinod sârbesc.

Scopurile sunt pastorale, sociale şi materiale, sau de ajutorare reciprocă.

Printre mijloace se prevăd: *întemeierea de biblioteci preoţeşti şi populare şi de săli de lectură în protopopiate;* supravegherea strictă a conduitei membrilor, care trebuie să fie corespunzătoare cu chemarea preoţească; publicarea şi răspândirea de foi de cuprins teologic-religios; ţinerea de con-

* *Telegraful Român*, an LXXXII, nr. 9, 25 febr. 1934, pp. 2-3. Semnat: *DS.*

ferinţe şi cursuri moral-religioase pentru educaţia tineretului şi încreştinarea societăţii pe teren social; întemeierea de fonduri eparhiale, case preoţeşti de economii şi a altor instituţii pentru ajutorarea materială şi morală a preoţimii.

Interesant e că acest comitet ales de Belgrad are şi o secţie pentru bibliografie, în frunte cu un preşedinte şi cinci membri.

Biserica Alexandrină

Biserici ruseşti în Maroc. Sub jurisdicţia Patriarhiei din Alexandria se află două biserici în Maroc, cu un număr de vreo 8 000 de ruşi. În afară de ruşi, în Maroc mai sunt şi greci, sârbi şi alt fel de ortodocşi. Una dintre aceste biserici e în Rabatu, unde s-a ridicat de curând prin stăruinţele ieromonahului rus Varsanufie, iar alta, în Kurigu.

Vizită canonică. Patriarhul Alexandriei a făcut în dulcele Crăciunului o vizită canonică în Sudan, justificând titlul pe care şi l-a luat înainte cu trei ani: „patriarh al întregii Africi".

Biserica Greacă

De curând s-a înfiinţat o societate misionară internă, cu numele *Serviciul apostolic*. Ea depinde nemijlocit de Sfântul Sinod. Primul pas e editarea unei reviste lunare: *Amvonul*, în care se publică între altele predici-model pentru toate duminicile din acea lună.

Dreptul matrimonial. S-a publicat proiectul noii legi matrimoniale, prin care se introduce căsătoria civilă pentru neortodocşi. Pentru ortodocşi rămâne obligatorie căsătoria bisericească, în paralel cu ea se poate încheia şi cea civilă.

Biserica Rusă

Bolşevicii au hotărât să întocmească renumita biserică *Alexandru Newschi* pentru a servi de crematoriu. În acest scop, se vor cheltui două milioane de ruble. N-au bani să ajute pe cei ce mor de foame, şi au pentru a-i înmormânta păgâneşte.

Ortodoxia în Estonia

În oraşul Pecera s-a deschis o academie teologică ortodoxă. Rector este stareţul mânăstirii din acel oraş, episcopul Nicolae.

Creştinii asirieni

Patriarhul asirienilor Mar-Şamum s-a dus la Geneva să roage *Societatea Naţiunilor* să îi apere pe creştinii asirieni de cruzimile musulmanilor. Înainte de război, ei erau sub protectoratul Angliei, dar azi sunt lăsaţi la discreţia mahomedanilor. *Societatea Naţiunilor* a hotărât să colonizeze 20 000 dintre ei într-un ţinut al Braziliei. Astfel se va întemeia în America o „Nouă Asirie".

Ortodoxia în Australia

În Sydney s-a întemeiat o parohie rusă, cu o frumoasă biserică.

Ortodoxia în Polonia

Guvernul împotriva ortodocşilor. Catolicii au intentat ortodocşilor vreo 650 de procese la judecătorii, cerând să li se „înapoieze bisericile şi mânăstirile pe care le deţin ortodocşii *ilegal*". Chestiunea a ajuns la forul judecătoresc suprem, care şi-a declinat competenţa. Astfel, datorită

simţului de dreptate al justiţiei polone, Biserica Ortodoxă a respins năvala duşmanilor ei. Guvernul, drept răspuns, l-a expulzat pe C.N. Nicolaev, jurisconsultul Sfântului Sinod, care a apărat la forurile judecătoreşti interesele ortodoxe. L-a expulzat ca „străin periculos statului". Nicolaev a trecut în Serbia. Guvernul intenţionează să împartă Biserica Ortodoxă în trei Biserici: rusească, ucraineană şi a ruşilor albi, sperând ca astfel s-o slăbească şi s-o împrăştie. În latura ortodoxă acest proiect a provocat cea mai mare indignare.

Şcoala monahală. În mânăstirea Pociaevschi s-a deschis o şcoală monahală cu un curs de 6 ani. Predau ieromonahi, absolvenţi ai facultăţii de teologie.

Uniaţii în America de Nord

În Statele Unite ale Americii există 139 de parohii rusocarpatine, conduse de episcopul Vasile Tcaci. Deoarece acesta a început latinizarea cultului şi cere celibatul clerului, în 117 parohii s-a constituit câte un „Comitet pentru apărarea ritului răsăritean", care a convocat în Pitsburg o adunare a tuturor reprezentanţilor săi. Această adunare a hotărât să ceară să se păstreze Uniaţia în limitele contractului de trecere de la 1646, să se menţină ritul răsăritean în toată curăţenia lui, să se hirotonească numai candidaţi căsătoriţi ş.a. În caz că Roma le va respinge aceste dorinţe, adunarea a hotărât să părăsească unirea.

Pactul balcanic şi perspectiva ortodoxă*

Baza spirituală a pactului balcanic

Pactul balcanic, încheiat de curând, a strâns statele din sud-estul Europei într-o unitate care se va desăvârşi continuu, întinzându-se asupra a tot mai multe din ramurile de viaţă ale celor patru popoare. Nu e necesar să insistăm asupra adevărului că baza spirituală care a făcut posibilă încheierea acestui pact şi care va permite legături tot mai strânse între statele semnatare este o remarcabilă comunitate în idei, simţiri şi tradiţii, comunitate formată, în ceea ce le priveşte pe trei din cele patru popoare, în primul rând de aceeaşi credinţă, de acelaşi cult, iar cât priveşte pe toate la un loc, de istoria comună, de familiarizarea îndelungată între ele care a creat, dincolo de formulele precise ale credinţei, mari apropieri în spirit, în gusturi, în atitudini. Sasul stă lângă român de veacuri, dar apropiere nu se face, cu atât mai puţin asimilare. Deosebirile sunt prea mari; ele sapă între ei adevărate prăpăstii. Deşi în mai mică măsură, dar acelaşi lucru se poate spune şi despre ungur. Sigur că tot aşa ar fi cazul cu englezul, cu francezul sau cu alte popoare

---

* *Telegraful Român*, an LXXXII, nr. 10, 4 mart. 1934, p. 1. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

de lege diferită. Între români, greci şi slavi apropierea se face însă uimitor de repede şi asimilarea la fel. Câţi slavi şi câţi greci n-am înghiţit noi şi câţi români n-au înghiţit slavii şi grecii în Balcani? Nu ştiu cum, dar ca român te simţi între greci şi slavi cu mult mai acasă (într-o anumită privinţă chiar acasă) decât între unguri, germani, englezi sau alte naţiuni. Când constaţi că se roagă ca tine, că vorbesc despre Dumnezeu cu aceleaşi cuvinte, doar traduse, cântă ca tine, îndată te simţi mai în largul tău.

Pentru consolidarea pactului se impune cultivarea factorului religios-comun

Pactul balcanic are ca temelii trainice acest fond comun de spiritualitate. Tocmai de aceea, ţinând seama de el, făcându-l să se dezvolte şi scoţându-l pe primul plan, se vor umbri, îşi vor pierde din importanţă şi din relief deosebirile dintre aceste popoare. O neglijare a lui însă, eventual chiar o reprimare a lui, echivalează cu o adevărată subminare a pactului balcanic.

Pactul acesta nu voieşte să rămână numai la relaţiile cele mai externe ale vieţii, la schimbul economic şi la o garantare în caz de nevoie a frontierelor. Ci voieşte să fie punctul de plecare al unei apropieri spirituale tot mai accentuate, pentru ca, din toate punctele de vedere, aceste ţări să se prezinte în faţa Europei ca un tot unitar şi indisolubil. Se urmăreşte o foarte activă circulaţie de idei şi formularea unor idealuri spirituale comune, specifice Răsăritului european. Avem în apropierea acestor state, fie deocamdată mai puţin conştient, o afirmare a solidarităţii popoarelor ortodoxe în faţa Apusului, care a ştiut până acum să le dividă şi să le domine spiritual şi material. Când Rusia îşi va reveni din starea de azi, o raliere a ei la blocul acesta ar încheia în mod firesc grupul neamurilor ortodoxe, ajunse în sfârşit la conştiinţa specificului lor spiritual.

Inevitabil deci, aceste state voind să consolideze unirea lor, trebuie să folosească factorul religios. Pe lângă celelalte consilii sau birouri comune, va fi necesar să se instituie şi un consiliu sau birou comun pentru cunoaşterea şi apropierea tot mai mare pe teren spiritual-religios. Iar când miniştrii acestor state îşi vor ţine conferinţele anuale sau bianuale, va fi ocazia să se adune, pe lângă reprezentanţii presei bunăoară, şi reprezentanţii Bisericii în conferinţă. Eventual se va forma un institut comun pentru apropierea cultural-spirituală. Acest institut ar fi întreg şi ar răspunde pe deplin misiunii sale numai având ca o secţiune proprie pe cea bisericească, în care să intre câte un reprezentant al Bisericii din fiecare stat. Acestea sunt îndatoririle statelor care constituie pactul balcanic.

Dar indiferent că guvernele vor înţelege sau nu importanţa cultivării fondului comun religios, pactul balcanic tot trebuie să fie un cadru şi un stimulent pentru apropierea bisericească, chiar din iniţiativa Bisericilor din aceste state. Dacă statele acestea simt trebuinţa apropierii între ele, cu atât mai mult trebuie să o simtă Bisericile, care au ca învăţătură şi misiune de la Dumnezeu să fie *una*. Şi dacă statele reuşesc să învingă toate asperităţile care le stau în cale şi să se apropie, cu atât mai mult trebuie să reuşească aceasta Bisericilor, care nu urmăresc hegemonii în lumea aceasta. Tot ce lipseşte este unirea la faptă şi puţină fineţe în tratative. Sfântul nostru Sinod are chemarea să purceadă la realizarea acestui urgent deziderat, dând chestiunea în mâna unui reprezentant capabil să ducă la bun succes aceste tratative.

Metoda pentru realizarea frontului comun ortodox

Astă-vară se pornise dl I.G. Savin să militeze pentru această idee în *Calendarul*. Domnia Sa însă n-a reuşit decât se ne îndepărteze şi mai mult simpatiile reprezentanţilor Bisericii greceşti, care astăzi nu mai contenesc să ne acuze de tendinţe de hegemonie în Biserica Ortodoxă. Graţie articolelor dlui I.G. Savin, grecii privesc azi cu bănuială orice idee de apropiere ortodoxă. Cu metoda dlui Savin de-a împroşca în toţi şi de-a te bate cu pumnul în piept ca român, nu ajungem la niciun rezultat. Această metodă trebuie părăsită, cu atât mai mult cu cât, de fapt, nu poate fi vorba de scopuri de hegemonie ale Bisericii româneşti asupra celorlalte. Ceea ce vrem cu toţii este binele Ortodoxiei, puterea şi solidaritatea ei. Dacă există vreo ambiţie în această privinţă, apoi este aceea de a ne întrece fiecare Biserică naţională întru a ajuta Ortodoxia întreagă: prin munca spirituală şi prin ajutor material. Dacă ajutorul nostru va covârşi pe al celorlalte naţiuni, o va judeca istoria.

Să nu cerem modificări prea radicale în statul de funcţii şi de onoruri al Bisericii Ortodoxe. Să cerem acum numai atât cât e necesar pentru începutul unei activităţi de strânsă apropiere a Bisericilor ortodoxe. Patriarhul de Constantinopol trebuie să rămână grec; o cere tradiţia, locul şi populaţia ortodoxă din acele ţinuturi, care e greacă. Nici centrul geografic al Ortodoxiei nu trebuie mutat. Constantinopolul, cetatea vechii glorii a creştinismului, are atâtea urme din timpurile mari, care pot inspira continuu drumul ce trebuie urmat în viitor. El este aşezat la mijlocul Peninsulei Balcanice, pe când Bucureştiul, Atena, sau Belgradul sunt la margini. Poziţia geografică în care e situat îi asigură şi pe viitor o mare însemnătate comercială şi spirituală. Prin el, popoarele balcanice menţin legături mai strânse şi cu poporul turc care, cine ştie, poate să nu fie prea depărtat timpul când, părăsind islamul, se va încorpora şi mai bine în organismul popoarelor înfrăţite prin aceeaşi istorie şi prin fondul comun al vechii culturi bizantine. Până la acel fericit eveniment, legăturile tot mai prietenoase între aceste popoare în cadrul pactului balcanic pot avea ca rezultat retrocedarea bisericii „Sfânta Sofia" ortodocşilor, chiar dacă ar fi să dea aceştia altceva în schimb: eventual o mare sumă de bani plătită de toţi. Pentru turci, biserica „Sfânta Sofia" nu reprezintă mare lucru, pentru ortodocşi însă, da. În Constantinopol fiecare ortodox s-ar simţi mai acasă decât s-ar simţi în altă capitală balcanică.

Ceea ce e necesar deocamdată e foarte puţin: un birou în Constantinopol, compus din câte un cleric cult al fiecărei Biserici Ortodoxe. La acest birou s-ar trimite toate informaţiile din Biserica Ortodoxă, ca el să le răspândească la foile religioase din fiecare stat ortodox. Tot acest birou ar putea să adune material şi să studieze anumite planuri de lucru comun pentru toată Biserica Ortodoxă, lui i s-ar trimite sugestiile pe care unul sau altul din ortodocşi le-ar putea da pentru o chestiune sau alta interesând toată Ortodoxia. O conferinţă bisericească, care s-ar aduna din an în an, ar lua apoi hotărâri pe baza referatelor lucrate de acest birou.

Probabil că mai târziu s-ar putea constitui şi un Sinod permanent, compus din câte un ierarh fără eparhie din fiecare Biserică, în frunte cu patriarhul din Constantinopol, având ca atribuţie chestiunile interortodoxe (nu şi cele din interiorul fiecărei Biserici), dar atât de necesar nu e.

În afară de acel birou, tot în Constantinopol mai este necesară o şcoală teologică, în care materiile teologice să se predea în limbile greacă, română şi una slavă. Fiecare neam

ortodox şi-ar trimite un număr de 10-15 studenţi anual. Toţi studenţii, viitori clerici fruntaşi, ar ajunge să cunoască toate trei limbile ortodoxe, putând să stea în legătură toată viaţa cu ce se petrece pretutindeni în Biserica Ortodoxă, şi s-ar forma într-o ambianţă de solidaritate practică ortodoxă, simţindu-se mai apropiaţi de ortodocşii de alte neamuri. Câte idei de acţiune sobornicească, câte planuri de activitate unitară, câte ţinte comune nu s-ar formula între profesorii şi studenţii unei astfel de şcoli, în care trebuie să domnească un duh de absolută frăţie ortodoxă! Şcoala ar scoate desigur şi o revistă în cele trei limbi, răspândită în toate ţările ortodoxe, la fiecare preot şi la mulţi credincioşi, o revistă, iarăşi, în cel mai ecumenic duh. Operele teologice pe care le-ar produce şcoala ar purta şi ele aceeaşi pecete de preocupare solidară. Întreţinerea unei astfel de şcoli ar fi şi în interesul guvernelor s-o suporte.

Să ne gândim că suntem în veacul în care popoarele au ieşit din izolare. Astăzi toate caută să se cunoască, să formeze legături de acţiune solidară. Cu atât mai mult trebuie să evite Biserica de aceeaşi credinţă izolarea.

Această cunoaştere ortodoxă reciprocă a existat până târziu, în veacul al XIX-lea.

Legăturile trebuie strânse şi mai mult decât sunt ele astăzi, căci cu toţii facem parte din marea Biserică Ortodoxă a Domnului. Ar dispărea astfel micile deosebiri de măsuri şi de atitudini în chestiuni bisericeşti.

Nu preconizăm o ştirbire a principiului autocefaliei, ceea ce ar desconsidera caracterul naţional aşa de scump Bisericii Ortodoxe. Ecumenicitatea constă în identitatea de duh şi de viaţă spirituală în toate părţile Bisericii, şi nu în organizarea externă. Ceea ce cerem este o reciprocă cunoaştere, nu a fiinţei celei una a Ortodoxiei, pe care o cunoaştem deplin de la noi, ci a rezonanţei ei în specificul etnic al celorlalte popoare; precum şi o colaborare practică acolo unde se simte nevoie.

Rugăm Sfântul Sinod să nu mai amâne realizarea acestei idei. Să prindă momentul pactului balcanic. Nu trebuie să ne închipuim că ortodocşii se pot întâlni numai în sinodul ecumenic. Să realizăm în alte forme mai modeste colaborarea. Sinodul ecumenic e un moment mare, rar, festiv, un moment de hotărâri dogmatice. Cooperarea de fiecare zi se face pe căi precum cele enumerate mai sus.

M[aiestatea] Sa Regele despre misiunea Bisericii*

Cuvântarea rostită de Maiestatea Sa Regele cu ocazia învestirii celor doi episcopi n-a fost o fugară împletire de cuvinte pentru o cinstire expeditivă a momentului, ci fructul unei adânci şi temeinice meditaţii asupra misiunii Bisericii în vremea şi în statul nostru, dovada unei griji de căpătâi la Suveranul nostru în ceea ce priveşte această instituţie în viaţa neamului românesc.

E prima dată când Maiestatea Sa are ocazia să dedice o cuvântare întreagă exclusiv însemnătăţii Bisericii în statul nostru, dar putem spune ca mângâiere a celor care şi-au văzut toate nădejdile intrate în stadiul realizării, că această cuvântare e exact ceea ce se cuvenea: *un program regal pentru Biserică.*

Să subliniem întâi postulatul râvnit totdeauna de spiritele cele mai profunde, de bogată viaţă interioară, postulat exprimat de Maietatea Sa Regele în limpedele şi sfinţitul grai evanghelic şi strămoşesc deopotrivă:

> „credinţa strămoşească, pentru a deveni din nou adevărat mântuitoare, pentru a deveni sprijinul de toate zilele al

* *Telegraful Român*, an LXXXII, nr. 12, 18 mart. 1934, p. 1. Semnat: *DS.*

> poporului nostru, trebuie să depăşească zidurile bisericilor clădite de om, să pătrundă în cele mai trufaşe palate ca şi în cele mai umile colibe, şi acolo să se cuibărească puternic, în acea biserică clădită de Dumnezeu: inima oamenilor".

Este tema care revine continuu, insistent, aproape ca un laitmotiv, în toată cuvântarea Maiestăţii Sale Regelui. Se vede din aceasta că Suveranul este impresionat de o viaţă religioasă personală şi-i cunoaşte bucuriile şi nepreţuita valoare.

Numai atunci când religia va intra adânc în suflete, Biserica devine factorul viu, transformator în bine al întregii vieţi sociale:

> „Vreau să simt că Biserica, prin slujitorii ei, vibrează, că este vie. Să fie pătrunzătoare de suflete, îndrumătoare pe calea sfântă a ordinii, a credinţei, a românismului. Ea nu trebuie să rămână închisă în ea însăşi, ea trebuie să pătrundă în viaţă, unde are de jucat marele rol de frâu moral, de îndrumător al credinţei."

Spre deosebire de atâtea minţi confuze care deţin pretenţios locuri importante în îndrumarea politică, sau chiar culturală (vezi congresul filosofilor) a statului, Maiestatea Sa Regele nu declamă cuvinte vagi despre rolul Bisericii în trecutul neamului, ci stabileşte în linii precise actualitatea şi permanenţa valorii religioase, necesitatea ei pentru orice progres, chiar ştiinţific:

> „Credinţa şi Biserica nu sunt noţiuni din trecut, nu sunt incompatibile cu progresul şi ştiinţa, ele sunt necesităţi ale vieţii în orice timpuri şi în orice oră, sunt sprijinitori ai progresului sănătos, sunt auxiliari ai ştiinţei. Nu există nicio deosebire între cele ce citim în Biblie şi cele ce ne învaţă ştiinţa. Totul este să pricepi ce citeşti în acea neîntrecută carte a vieţii".

Bucuria ne inundă sufletele, cu totul, şi dragostea faţă de Suveranul nostru nu mai cunoaşte margini când îl auzim într-un suprem îndemn, rostind noilor episcopi şi, implicit, tuturor credincioşilor Bisericii:

> „Plecaţi cu convingerea că aici, pe Tronul ţării şi, deci, în capul Bisericii, aveţi un credincios al Bisericii, un convins al învăţăturii Mântuitorului".

Expresia „în capul Bisericii", care ar putea provoca unora nedumeriri, desigur că a înţeles-o Maiestatea Sa nu în vreun sens cezaro-papist, ci în sensul că se consideră, ca şi vechii împăraţi bizantini, un protector şi un ajutător din afară al Bisericii, un „preot al celor din afară", spre deosebire de preoţii şi episcopii celor dinăuntru, ai tainelor, ai învăţăturii dumnezeieşti, ai păstoririi sufletelor.[1]

Cuvântarea Maiestăţii Sale Regelui, un monument de claritate teologică şi de pătrundere în problema bisericească, suntem siguri că va fi inaugurarea acţiunii regale de sprijinire, de îndemn, de înălţare a Bisericii strămoşeşti la cuvenitul rol preponderent în viaţa statului nostru.

[1] Nicodim MILAŞ, *Dreptul bisericesc [oriental]*, trad. I. Mihălcescu, Tipografia „Gutenberg", Bucureşti, 1915, p. 581.

Un atlet al naţionalismului creştin*

În epoca noastră, atât de lipsită de oameni cu convingeri tari, cu atitudini consecvente, capabili să îmbrăţişeze în preocuparea lor grija pentru obştea în faţa căreia declamă mincinos, *Nichifor Crainic* e un exemplar de rară şi ideală umanitate. Toată acţiunea lui postbelică e de-o impresionantă unitate de ton. În poezia lui, care ne-aduce ecouri din ţara de peste veacul agitaţiei periferice, din substraturile de limită ale fiinţei noastre, de unde se priveşte dincolo, în dezmărginire, răsună sublimat, în muzicalitatea cristalină şi eternă, acelaşi cântec românesc, care înfioară de taină duhovnicească eseurile sale şi înfloreşte cu imagini de câmp scrisul său. *Gândirea*, cuvioasă, feciorelnică, gingaşă, plină de taină şi de frumuseţe spirituală, este fiinţa românească îndumnezeită, aşa cum s-a arătat în viziunea poetului şi, în acelaşi timp, cea mai statornică şi mai închegată atitudine şi concepţie literară la noi, după război.

Curentul animat de Nichifor Crainic nu e o speţă de sămănătorism. Acela era un romantism facil, adeseori afectat, foarte puţin realist şi exagerând nota optimistă şi de mândrie

* *Telegraful Român*, an LXXXII, nr. 14, 1 apr. 1934, p. 1. Semnat: *Dr. D. Stăniloae*.

națională. „Gândirismul" se distinge prin nota de intimitate şi adâncime spirituală, prin preocuparea nu de anecdoticul vieții țărăneşti, ci de coloritul fin, abia sesizabil al problematicii sufleteşti, de elementele religioase şi metafizice ale etnicului românesc. El nu e, direct, nici optimist, nici pesimist, ci realist. Nu e nici exaltat în ton, nici protestatar, ci problematic şi investigator. Meritul lui Nichifor Crainic e cu atât mai mare, cu cât a ştiut să atragă interesul literar şi filosofic asupra unui câmp de observație care părea compromis prin semănătorism.

Dar Nichifor Crainic n-a rămas numai la exprimarea literară a crezului său organic. Ci a purces să-şi cristalizeze şi în formă de doctrină politică fireştile consecințe ale concepției sale, cu care îl simți concrescut într-o bucată. *Calendarul* este a doua mare etapă în acțiunea lui; e reversul politic al *Gândirii*.

Doctrina politică a lui Nichifor Crainic, în slujba căreia a pus tot talentul său de scriitor, e în ritmul concepției care îşi întinde uimitor de repede stăpânirea asupra întregii Europe în urma falimentului democrației cu derivatul ei, marxismul, şi cu sprijinitorul ei ocult, francmasoneria. Caracteristic „democrației" şi suitei ei sunt individualismul, internaționalismul şi ateismul, sau materialismul teoretic şi practic. Individualismul, care a dezlănțuit lăcomia şi capacitatea insului, a dus la situația de azi, când câteva sute sau mii de guralivi şi şmecheri încasează milioane de la consiliile de administrație ale băncilor şi întreprinderilor industriale, din funcții acumulate, din bugetul public, pe căi mai mult sau mai puțin cinstite, iar restul de oameni tânjesc în mizerie cruntă, ducând-o de pe o zi pe alta. Individualismul nu ştie de nicio legătură a insului cu obştea, de nicio datorie sau jertfă a lui față de-o comunitate. Individualismul democrației este egoism feroce, care destramă națiunea, destramă familia, destramă breasla.

Internaționalismul e un pretext cu ajutorul căruia insul scapă de datoriile către comunitatea imediată, ca să servească, se zice, comunității mai largi. E ca şi cu aceia care nu se căsătoresc pe motiv că familia îi împiedică de a-şi întinde dragostea şi ajutorul la un cerc mai larg de oameni. E o mască la adăpostul căreia neamurile mai abile, în urma unei mai fericite dezvoltări istorice, exploatează până la exterminare pe altele, cum e cazul nostru. E o nesocotire a voii dumnezeieşti, care vrea ca creația Lui să fie variată şi, prin aceasta, cu atât mai minunată; dar e şi o utopie care nesocoteşte realitatea atât de palpabilă a națiunilor. Ateismul îl rupe pe om de izvoarele metafizice, îndreptându-i tot apetitul de fericire spre cele externe, spre cele materiale, spre plăceri, căci viața e scurtă.

În fața acestor fermenți cu adevărat dizolvanți, Nichifor Crainic opune un *solidarism național cu temeliile morale în credința religioasă*. E cel mai realist şi cel mai generos sistem politic, generos ca sufletul poetului țării de peste veac şi a lui Iisus în țara mea.

Statul, prin organizarea lui, şi credința religioasă, prin forța ei lăuntrică, vor tempera egoismul individului „democrat", făcându-l să suporte solidar cu neamul lui bucuriile şi greutățile lui. Disproporțiile actuale, strigătoare la cer, nu sunt conforme cu spiritul de dreptate şi de iubire între frați, cum îl cere chiar bunul simț. poporul trebuie să capete o educație în sensul unei morale eroice, jertfelnice, nu egoiste. Naționalismul cel nou nu e declamație de fraze nesincere, la adăpostul cărora să exploateze bancherii naționali pe conaționalii săraci.

Până la internaționalism e naționalismul. Iubeşte întâi pe cei din jurul tău, şi atunci vei fi în stare să iubeşti sincer

şi alte popoare cu specificul lor etnic, tot atât de mult voite de Dumnezeu. Naţionalistul adevărat nu predică ura faţă de alte naţiuni, dar îşi îndeplineşte o datorie faţă de Dumnezeu cultivându-şi firea ce i-a dat-o, dezvoltând-o prin puterile proprii şi cu ajutorul lui Dumnezeu în toată amploarea şi frumuseţea cuprinsă în germene.

Solidarismul naţional creştin, încoronat de monarhie, nu este o încercare de-a nesocoti nevoile sociale ale timpului nostru, ci el este o doctrină *socială*, cea mai echitabilă doctrină socială. Nu numai că oferă soluţiile cele mai bune pentru toate problemele sociale, ci ceea ce este caracteristic e că insuflă un entuziasm, un patos pe care nu-l pot inspira niciuna din celelalte doctrine politice. Cum, în mod corect spunea Nichifor Crainic în „Veacul naţionalismului" (*Calendarul,* 1 ian. 1934), internaţionalismul şi comunismul n-au putut înflăcăra tineretul, care e din fire generos.

Doctrina neonaţionalismului, sintetizată de Nichifor Crainic în articole magistrale, cum e mai ales cel citat, din ultimul număr din *Calendarul,* îl aşază pe autor în rândul puţinilor cugetători politici de marcă pe care i-am avut. Chiar dacă doctrina aceasta ar rămâne numai ca o piesă în arhivă, ar adăuga la cununa poetului o frunză neveştejită. Dar doctrina aceasta nu e făcută să rămână în arhivă. E prea vie, prea ispititoare şi prea a cucerit entuziasmul tinerei generaţii, încât să poată fi multă vreme oprimată. Cu atât mai mult cu cât nu se poate constata nimic subversiv, nimic dizolvant în ea şi, de aceea, oprimarea ar părea cu atât mai monstruoasă, dacă s-ar încerca.

Peste doctrina aceasta, ilustrată şi sintetizată la noi lucid de Nichifor Crainic, nu se mai poate trece ca peste ceva pur şi simplu neexistent.

Şi nici n-ar fi bine să se poată.

Scurtă interpretare teologică a naţiunii*

1. Toate câte sunt pe lume sunt opera lui Dumnezeu. Creştinul cu dreaptă înţelegere nu dispreţuieşte niciuna din componentele cosmosului, ci din toate vede strălucind slava şi înţelepciunea dumnezeiască. Izolarea de lume şi dispreţul ei, retragerea în eu şi închiderea ferestrelor dinspre lume nu ţin de experienţa autentic religioasă. Retragerea asceţilor ortodocşi are numai o însemnătate metodică: ea urmăreşte doar refacerea personalităţii, regăsirea punctului central spiritual, din care apoi să privească lumea şi să-şi îndrepte acţiunile pline de dragoste asupra ei. Ascetica ortodoxă derivă din ideea că omul e centrul şi stăpânul lumii create, dar că prin păcat a căzut în robia lumii, alunecând din punctul arhimedic din care e capabil să supraprivească lumea şi s-o stăpânească, în angrenajul fără orizont şi fără libertate al marii maşini care e necesitatea naturală. Readucerea comandantului în postul de comandă, dar nu izolarea lui de lume, este scopul asceticii creştine. Toţi sfinţii, adică aceia care au depăşit stadiul retragerii metodice, au activat în lume cu dragoste nemărginită şi s-au bucurat de toate câte vedeau, cu nevinovăţie de copil. E suficient să ne gândim la unii din

* *Telegraful Român,* an LXXXII, nr. 15, 8 apr. 1934, pp. 2-3. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

psalmi (de exemplu Psalmul 103), sau la anumite cuvinte ale Domnului Iisus Hristos, pentru a ne da seama cu ce ochi plini de dragoste şi cu câtă admiraţie priveau lumea.

2. Cu adevărat minunată şi sublimă este lumea cu toate câte o constituie. E drept, Dumnezeu n-a creat-o pentru a Se împlini pe Sine, pentru a-Şi desăvârşi viaţa Sa internă care n-ar fi fost deplină fără lume, creaţia n-a fost o necesitate naturală pentru fiinţa dumnezeiască, dar libertatea aceasta a lui Dumnezeu faţă de necesitatea naturală, nu înseamnă că lumea a fost creată întâmplător sau arbitrar, ca o jucărie inventată ad-hoc de Dumnezeu care se plictisea, dintr-un capriciu momentan al atotputerniciei. Lumea nu e un accident netrebnic, produs al unei fantezii sau al unui capriciu de-un moment, ci are o temelie adâncă în Dumnezeu şi realizează o idee eternă a Lui.

Lumea aceasta întreagă e, după conţinutul, ei eternă. Toate lucrurile din ea sunt cugetate etern de Dumnezeu, ideile lucrurilor din lume constituie materialul cugetării fiinţiale a lui Dumnezeu, sunt nedespărţite de fiinţa Lui. Teologul rus Serghei Bulgakov numeşte organismul ideilor dumnezeieşti, viaţa aceasta intern dumnezeiască, autodescoperirea fiinţei dumnezeieşti în Sine însăşi, Sofia necreată. Iar de lume spune că este exact aceeaşi Sofie, dar în formă creată.

Cosmosul este tot lumea dumnezeiască, dar pusă în stare de devenire în afară de Dumnezeu.

> „Crearea lumii constă metafizic în aceea că Dumnezeu a pus lumea Sa dumnezeiască proprie în forma de devenire."[1]

---

[1] S. BULGAKOV, *Mielul lui Dumnezeu*, Paris, Ymca Press, 1933, Ed. Rusă, p. 149.

3. Între lumea creată şi cea necreată nu e numai apropierea dintre copie şi model, ci una şi mai strânsă. Lumea dumnezeiască nu e un model static, ci e un complex de forţe dinamice. Ele activează de la graniţa metafizică a lucrurilor, mânând dezvoltarea acestora din urmă spre forma care se află în ele din eternitate realizată. Dacă o persoană sau o plantă se dezvoltă într-un anume fel şi până la un anume grad, aceasta nu se datorează numai întâmplării oarbe şi influenţelor externe, ci modelului-forţă care, de dincolo de graniţa metafizică a acelei persoane sau plante, a străbătut în ea şi-i orientează organizarea şi asimilarea influenţelor externe într-un sens mai dinainte determinat. Mai mult chiar, orice persoană sau lucru cuprinde forma sa întreagă în fiecare moment al dezvoltării, numai cât în diverse stadii ale desfăşurării. Copilul implică în sine forma sa deplină de la adânci bătrâneţi, iar în pântecele maicii sale, de asemenea. Se poate merge aşa până la punctul iniţial, de limită: în embrionul minuscul se include forma desăvârşită a exemplarului. Iar dincolo de embrionul din stadiul iniţial, dincolo, nu în sens spaţial, ci metafizic, e alt model, modelul spiritual, modelul-forţă din care îşi ia puterea embrionul creat.

Aşadar, modelul spiritual, modelul-forţă, oricât de treptat conduce dezvoltarea unui exemplar de vietate, totuşi în momentul iniţial, în momentul creaţiei, a făcut un pas uriaş, a făcut în fond totul: a scos la evidenţă creată şi ipostatică un lucru, care e chipul său.

Misterul acesta apare în toată adâncimea lui când medităm la creaţia propriu-zisă a lumii. Prin acţiunea modelelor-forţă apar deodată germenii creaţi ai copiilor lor; apar deodată chipurile lor, dar nedezvoltate. Chipurile acestea

nu sunt o radiere, dar nici radierea nu lipseşte din chipuri, căci o comunicare de la modele la chipuri trebuie să aibă loc. S-a făcut aici un *transcensus* misterios, o trecere de la un plan la alt plan cu totul eterogen.

Dar în embrionul unui exemplar nu se cuprinde numai forma deplină a acelui exemplar, ci, ca potențe, şi ale exemplarelor ce vor descinde din el. Astfel, creația propriu-zisă n-a constat într-o arătare a lumii în forma ei deplin dezvoltată, cu toate speciile şi varietățile lucrurilor din ea. Dumnezeu a creat numai semințele lucrurilor, dar în aceste semințe se cuprind potențial toate formele ulterioare ale lor. Dezvoltarea aceasta se face printr-o colaborare a lui Dumnezeu, ca Proniator, cu lumea. Ceea ce este de la început în Dumnezeu deplin descoperit şi dezvoltat, în lume se arată pe rând, în timp. Dezvoltarea lumii e o descoperire în timp a formelor care există etern.

4. În ceea ce-l priveşte pe om, Dumnezeu i-a creat la început pe Adam şi pe Eva. Dar în ei se cuprindeau potențial toate națiunile. *Acestea sunt descoperiri în timp ale chipurilor care există etern în Dumnezeu.* La baza fiecărui tip național acționează un model dumnezeiesc etern, pe care acea națiune îl va realiza şi în sine cât mai deplin. Nu ştiu cât de departe au ajuns cercetările de laborator referitoare la deosebirea sângelui la diferite rase sau chiar popoare. Dar chiar dacă deosebirile ar fi materialmente prea infime pentru a putea fi sesizate cu instrumentele de până acum, e de la sine înțeles că, precum există alte deosebiri anatomice destul de remarcabile între diferitele rase, vor fi existând şi deosebiri de sânge (fără a se întinde până la spargerea unității neamului omenesc), care stau la baza organizării sistemului osos, precum de la sine înțeles că deosebirile fizice corespund unor

deosebiri în puterile psihice şi spirituale, care sunt ultimele forțe imanente ce conduc organizarea corpului.

5. Într-un singur caz n-ar fi națiunile de la Dumnezeu şi ar trebui să luptăm împotriva lor: când diversificarea omenirii în națiuni ar fi o urmare a căderii în păcat, ar fi o deviere de la calea pe care vrea Dumnezeu să se dezvolte omenirea.

În cazul acesta, datoria tuturor creştinilor ar fi să scoată omenirea din această stare păcătoasă, să contopească națiunile într-una singură.

Este diversificarea omenirii în națiuni un păcat sau o urmare a păcatului? Ar fi de ajuns să respingem această presupunere cu simpla provocare la legea universală a treptatei diversificări a faunei şi a florei. Legea aceasta nu e plauzibil să fie contrară voii lui Dumnezeu, mai ales că diversificările acestea manifestă adeseori o înnobilare a trunchiului de bază, nu o decădere a lui.

Dar răspunsul se poate da şi altfel: păcatul sau răul e de altă ordine decât unitatea sau diversitatea. El înseamnă stâlcire, desfigurare a lucrului dat, a existenței produse de alte puteri. Este specificul național o stâlcire a umanului, o decădere din ființa omenească? Ar fi, când acest specific național s-ar prezenta ca ceva vicios, meschin, fără înălțimi şi purități de simțire şi de gând. Cine nu ştie însă că nu se află nimic josnic în felul specific cum percepe şi reacționează în lume membrul unei anumite națiuni? În simțirea doinei româneşti şi în hora noastră nu cred că e ceva păcătos. Dacă ar fi ceva păcătos însuşi specificul național, atunci nu s-ar mai putea face deosebirea între buni şi răi în cadrul unei națiuni, căci toți ar fi răi.

Chestiunea îmi pare atât de evidentă, încât socotesc de prisos să mai insist.

6. Se pune problema greu de descurcat a raportului între național și uman. Naționalul nu întunecă umanul, nu-l extermină? Iar dacă umanul rămâne, nu cumva naționalul e o simplă iluzie, ceva de suprafață, pe care să-l poți lepăda în oricare moment când voiești?

E de remarcat întâi că nu există om anațional. Nici Adam, măcar, n-a fost anațional, ci a vorbit o limbă, a avut o anumită mentalitate, o anumită construcție psihică și trupească. Un om pur, necolorat din punct de vedere național, fără determinante naționale este o abstracție; aşa cum nu poate exista un măr fără determinantele unui anumit soi, tot aşa nu poate exista un om fără determinante individuale.

Umanul există numai în formă națională, colorat național, determinat național, aşa cum există numai determinat individual. Nu se pot extrage la un individ sau la o națiune determinatele individuale sau naționale pentru a lăsa umanul pur. Ar însemna să distrugi însuşi umanul. Naționalul sau individualul este însuşi umanul care are, în mod necesar, o anumită calitate. Un uman fără calitate nu există. Individul sau membrul unei națiuni e uman, e înțelegător al celorlalți oameni, ai altor națiuni, nu printr-o depăşire a calității sale individuale sau naționale, printr-o coborâre undeva în substratul pur uman al personalității sale, ci în starea în care este. Un român când simte milă față de un ungur, în mila lui e tot român; sentimentul de frăție care simte că-l leagă de un ungur e un sentiment colorat româneşte, nu e anațional.

Ceea ce înțelegerii noastre îi pare antinomic, în luptă una cu alta, umanul și naționalul, sau, cu alte cuvinte, identitatea dintre oameni și deosebirea dintre națiuni, în realitate sunt unite inseparabil, în chipul cel mai intim și mai

misterios, cu menținerea deplină a amândurora; numai o minte simplistă nesocoteşte unul sau altul din termenii antinomiei.

De aici urmează că armonia între națiuni nu e exclusă, ci foarte posibilă: ele sunt aceeaşi umanitate stând în diferite forme, determinantă, în mod necesar, aici într-un fel, dincolo în altul.

Națiunile sunt, după cuprinsul lor, eterne în Dumnezeu. Dumnezeu pe toate le vrea. În fiecare arată o nuanță din spiritualitatea Sa nesfârşită. Le vom suprima noi, vrând să rectificăm opera şi cugetarea eternă a lui Dumnezeu? Să nu fie! Mai degrabă vom ține la existența fiecărei națiuni, protestând când una vrea să oprime sau să suprime pe alta şi propovăduind armonia lor, căci armonie deplină este şi în lumea ideilor dumnezeieşti. Acesta e „naționalismul creştinesc", ca să folosesc fericitul termen al autorului „Biserica şi Națiunea" din *Viața Ilustrată*, nr. 1.

Creştinism şi naţiune
– raportul lor în catolicism –*

În numărul de Paşti al ziarului nostru am schiţat o interpretare teologică a naţiunii. Concluzia la care ne-am oprit şi în sprijinul căreia s-ar mai putea aduce multe argumente este că naţiunile sunt realităţi voite etern de Dumnezeu. De aceea, nu se cuvine să le respingem dreptul la existenţă, ci trebuie să le considerăm ca fapte date, de neînlăturat, chiar în planul de viaţă mai înaltă a religiei, în speţă a creştinismului.

Întrebarea este cum se poate realiza acea sinteză care să nu fie păgubitoare nici naţiunii, nici creştinismului, care, păstrând specificul diferitelor naţiuni, să salveze în acelaşi timp unitatea creştinismului, ecumenicitatea lui, care, lăsând popoarele distincte între ele, să le unească totuşi în acelaşi duh?

Să vedem ce răspunsuri ne dau în această chestiune cele trei ramuri mari de creştinism: *catolicismul*, *protestantismul* şi *Ortodoxia*.

Dăm prioritate catolicismului şi protestantismului întrucât, putem spune cu anticipaţie, că acestea reprezintă cele

---

* *Telegraful Român*, an LXXXII, nr. 16, 15 apr. 1934, pp. 1-2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae*.

două extreme la fel de nesatisfăcătoare, numai Ortodoxia oferind sinteza şi în această privinţă ca în toate marile probleme ale vieţii.

Concepţia catolică despre raportul între creştinism şi naţiune a fost formulată deschis, până la ultimele ei consecinţe, într-un eseu publicat de curând în revista *Hochland* (caietul III 1932/33) de Wilhelm Moock, „Christentum und Nation" (Creştinism şi naţiune). Eseul a fost folosit şi de autorul magistralelor articole despre „Ortodoxie şi românism" din *Viaţa ilustrată* nr. 1 şi 2. Dar face să-i acordăm o atenţie mai largă pentru că el tălmăceşte de fapt sensul întregii acţiuni a catolicismului din trecut şi de azi, chiar dacă de altfel catolicismul evită să mărturisească şi în cuvinte tendinţele sale antinaţionale.

Pornind de la cuvintele prin care Dumnezeu îndeamnă pe Avraam să părăsească ţinutul şi casa părintească pentru a se aşeza în Canaan, precum şi de la expresiile Mântuitorului de la *Matei* 19, 29; 1, 21-22, *Matei* 10, 35-37, W. Moock deduce:

> „conform acestora, natural, nu se poate spune că ţine de misiunea creştinismului să apere naţionalităţile; aceasta nu poate fi nici măcar o misiune secundară, sau indirectă, sau oricum s-ar mai numi diversele încercări de compromis".

Naţiunile sunt pomii pădureţi; viaţa creştină e altoiul nobil. În fructele pomului altoit nu se manifestă trunchiul pădureţ, ci altoiul nobil.

> „Deoarece creştinismul se interesează de acest fruct al veşniciei, nu poate fi misiunea lui să mai întreţină pe lângă aceasta şi o cultură pitorească de pomi. Ba chiar din contră: misiunea creştinismului e să acţioneze în direcţie

opusă, să oprească de-a-şi mai produce fructele lui originale, silindu-l să producă fructe superioare."

Obiecţia că harul nu suprimă natura este numită de autor una din acele false invocări ale Scripturii,

„cu care a voit şi diavolul să înşele pe Domnul, căci creştinul presupune natura, precum presupune grădinarul mărul pădureţ sau trandafirul sălbatic, dar fructele sunt determinate de altoi, nu de rădăcină".

„Misiunea creştinismului e să transporte omenirea din starea de sălbăticie a naţionalităţii naturale în starea nobilă a seminţiei celei una, întemeiată de Dumnezeu; aceasta nu trebuie să se înţeleagă numai în sens simbolic, alegoric sau metaforic." „Sub scutul creştinismului trebuie să se formeze o naţiune unitară, care în urma concepţiei comune despre viaţă să devină în cursul veacurilor şi *o unitate biologică.*" „Comunitatea creştină, dacă s-ar fi realizat în formă pură, cum a încredinţat-o Întemeietorul învăţăceilor săi, ar fi fost în stare să formeze în cursul veacurilor o nouă naţiune, în care să circule un alt sânge, mai nobil decât cel pe care ni l-au lăsat grecii şi romanii, sau chiar germanii şi rasele nordice." Hristos a voit să facă din ceata Sa mică „o naţiune creştină unitară, care să cuprindă toată omenirea şi în care să înceteze legăturile provenite din trup, ce sunt pentru unitatea omenirii deosebiri".

Pentru a dovedi posibilitatea acestei contopiri *biologice*, nu numai morale, a tuturor naţionalităţilor într-una singură sub influenţa creştinismului, W. Moock împrumută de la alt teolog catolic, Iosef Leo Seifert[1], teoria că legile biologice se

[1] Iosef Leo SEIFERT, *Die Weltrivolutionäre, Von Bogumil über Hus zu Lenin*, Viena, 1931.

modelează întru totul după spirit, că „din puterea mai înaltă a spiritului şi a sufletului se emană puteri care străbat până în ultimele celule", transformându-le în bine sau rău, într-o direcţie sau alta. Decăderea spirituală aduce cu sine o degenerare trupească şi viceversa. E drept că „sângele e purtătorul nemijlocit al rasei, dar el nu e un factor autonom, ci e dependent de indicaţiile din sfera spiritual-sufletească". Dacă se ivesc deosebiri biologice între indivizi şi rase, aceasta se datorează în ultima analiză spiritului. De aceea, o cultură spirituală comună poate suprima deosebirile biologice între naţiuni, contopindu-le într-una singură. O astfel de cultură este catolicismul, care reţine tot ce e bun de la fiecare naţionalitate, formând un tot pe care apoi îl impune întregii omeniri.

*

Argumentarea lui W. Moock este interesantă şi ispititoare, pentru că are o parte de adevăr în ea. Ce e drept, nu vom contesta că spiritul exercită o foarte mare influenţă asupra structurii biologice. În articolul din numărul trecut vorbeam chiar de-o preexistenţă a chipului întregului om într-un germene din care nu lipseşte spiritul ca forţă ultimă. Pe lângă toată prezenţa legilor naturale în dezvoltarea trupului, nu se poate contesta totuşi că forma lui o determină, într-o măsură covârşitoare, forţa interioară nematerială care foloseşte legile naturale în serviciul ei. Numai materialiştii ar putea spune că sângele e ultima realitate materială, vizibilă, a trupului şi, de aceea, întâi asupra lui se exercită influenţa spiritului. Deosebirile de sânge sunt întâi deosebiri de spirit.

Concluziile eronate ale lui W. Moock vin însă dintr-o confuzie de noţiuni. El ia drept spirit sistemul de idei, doctrina, concepţia despre lume. Răspândeşti acelaşi sistem de

idei, gata, ai sădit acelaşi spirit în toţi oamenii. Urmarea va fi că şi trupul lor se va schimba, ca şi când oamenii sunt nişte vase goale de spirit, în care torni sistemul, sau spiritul tău, sau ca şi când spiritul pe care-l au de mai înainte poate fi fugărit de-acolo (fie şi numai treptat) de cel pe care-l aduci de la un moment dat.

Numai într-un sens derivat se numeşte un anumit sistem de idei, o anumită învăţătură, spirit. În sens propriu, spiritul e o realitate cu mult mai consistentă, e partea care poartă toată viaţa psihică şi trupească a omului, e acea bază de limită a fiinţei noastre, pe care nici n-o mai poţi determina ce este, pentru că tot ce se poate determina e numai emanaţie a ei, numai manifestare a ei. Spiritul e ipostasul, ceea ce stă dedesubt, este eul incolor şi indeterminabil, din care izvorăsc la nesfârşit cugetările, hotărârile, sentimentele, mişcările, fără ca el să se confunde, să se epuizeze în acestea. În propoziţia „eu am cutare cugetare, cutare sentiment, acest trup etc.", *eul* este *ipostasul*, *spiritul*, *principiul personal*, iar tot ce am e *fiinţa*. Ideile fac parte din fiinţă, sunt lucru, obiect, nu sunt subiectul, eul ca mişcare şi conştiinţă din sine; aceasta cu atât mai mult cu cât sunt din afară.

Eul acesta de la baza fiinţei omeneşti e aprioric oricăror idei primite, oricărei vieţi intelectuale şi trupeşti. Teologia rusească de azi ţine această parte a omului de necreată, de eternă, de emanată chiar din Dumnezeu, pe când partea sufletesc-trupească în care e cufundat eul este creată. Aşa învaţă Berdiaev, Bulgakov, Vâşeslavţev etc.[2]

[2] În lucrarea *Mielul lui Dumnezeu* (ediţie în limba rusă), S. BULGAKOV spunea că: „Omul constă din spiritul dumnezeiesc necreat, adică din eul care se ipostaziază în creatură, şi din sufletul şi trupul creat, adică natura sufletesc-trupească" (p. 209), „în om se deosebesc două părţi: natura sufletesc-trupească şi spiritul ipostatic de provenienţă dumnezeiască, care e făcut de Dumnezeu nu din nimic, ci şi-a primit viaţa din viaţa proprie a lui Dumnezeu" (p. 211). În opinia părintelui Bulgakov, ipostasul dumnezeiesc al lui Iisus Hristos n-a însemnat o catastrofă pentru natura Lui omenească tocmai pentru faptul că la toţi oamenii natura omenească e purtată de un fel de ipostas dumnezeiesc (p. 211).

În orice caz, spiritul unui om e preexistent nu numai întregii vieţi a omului respectiv, ci din veci, măcar întrucât modelul, forţa care-l aduce la existenţă şi-l întreţine din adâncul lui ultim, e etern. În acest sens e şi necreat. De aceea, el nu se formează în cursul vieţii omului, prin însumarea tuturor ideilor, sentimentelor, experienţelor acelui om. Acestea au oarecare influenţă asupra spiritului, dar mai mult ele depind de el. În orice caz, nu-l pot schimba radical. Aşa se explică faptul că fraţi născuţi din aceiaşi părinţi, primind aceeaşi educaţie, trăind (la sat) aceeaşi viaţă, se deosebesc totuşi enorm întreolaltă, pe lângă toată apropierea dintre ei. Se invocă pentru faptul acesta misterioasele capricii ale legii eredităţii, care face ca un copil să semene cu cine ştie ce strămoş, iar pe altul, cu cine ştie ce colateral. Dar tocmai capriciul acesta misterios al legii e o dovadă că ea stă sub imperiul unor forţe mai presus de ea, căci legea naturală se caracterizează doar prin constanţă neclintită, prin repetare monotonă. Şi apoi, oricât ar semăna un copil cu cutare strămoş, deosebirea e totuşi enormă. În general, nu s-au ivit pe lume doi oameni identici; cu toate apropierile, la o mai atentă privire, ţi se descoperă deosebiri prăpăstioase. Aici se vede că spiritele omeneşti vin de la Dumnezeu, nu din natura uniformă, iar Dumnezeu l-a conceput pe fiecare altfel, ca pe o minune, ca pe o nouă surpriză.

Ideile dobândite din mediu, evenimentele trăite pot fi exact aceleaşi. Dar ele sunt recepţionate, frământate, asimilate şi proiectate din nou afară, în alt chip. Eu, chiar dacă aş fi trăit în alt loc, în alt timp, aş fi primit alte idei şi aş vorbi altă limbă, m-aş manifesta în fond tot aşa cum mă manifest acum; tonalitatea, căptuşeala, rezonanţa mentalităţii şi a acţiunii mele ar fi aceleaşi. Fiecare spirit vine de la Dumnezeu cu un anumit desen; omul îl poate umple (însă şi aici colaborează Dumnezeu) cu un material sau altul, schema e mai dinainte dată. Omul nu-şi formează totul de la început, nu se creează din rădăcini, ci e pus în faţa unei scheme date, în cadrul căreia îşi va manifesta libertatea creatoare, umplându-se într-un fel sau altul. Creştinismul n-a făcut doi oameni identici, ca două piese de fabrică. Chiar sfinţii, care au realizat creştinismul până la ultimele limite posibile omului, nu sunt identici. Altfel a fost Apostolul Ioan, altfel Petru, altfel Pavel, altfel Sfântul Antonie, altfel Sfântul Nicolae etc.

Dacă-i aşa cu indivizii, nu înţeleg de ce n-ar fi aşa şi cu naţiunile. Cercetarea e îngreunată aici de multe elemente, dar totuşi se observă, dacă nu închizi ochii voluntar, deosebiri foarte mari între un popor şi altul. Există un eu naţional, chiar dacă n-ar fi altceva decât totalitatea eurilor individuale care compun acel popor, euri de o anumită natură. Vor fi contribuind la formarea unui popor clima, evenimentele istorice, un anumit amestec de alte popoare, ideile de care s-a împărtăşit, dar în toate acestea trebuie să fie mâna dumnezeiască. Realizarea noului tip naţional e urmărită pe dedesubtul evenimentelor de un model-forţă, care tinde să se realizeze, chiar de-ar fi vorba numai de-o sumă de oameni, care însă îşi au în Dumnezeu, etern, icoanele precise.

„Spiritul" lui W. Moock, adică ideile comune, chiar harul comun al creştinismului, poate înălţa şi purifica *spiritul* popoarelor, eul lor specific şi le poate şi înfrăţi, întrucât ajung de se preocupă de aceleaşi probleme, tind spre acelaşi Dumnezeu. Dar nu le poate suprima, nu le poate lua locul. Influenţa ideilor şi a harului asupra spiritului etnic (ca şi individual) îşi are anumite limite care, la rândul lor, sunt valabile şi în influenţa asupra sângelui. Să mai adăugăm că trecutul nu poate fi omorât nici din viaţa individului, nici a naţiilor; el continuă să direcţioneze şi să trăiască în viaţa insului şi a naţiunii.

Nu mai vorbim de amănuntele practice ale realizării acelei naţiuni unice. Ce limbă va avea? Una formată cu elemente din toate, ar răspunde W. Moock. Deci un fel de *esperanto*. Cultura aceea comună ar fi, iarăşi, ceva foarte superficial. O autoritate centrală ar controla pretutindeni să nu se ivească vreun obicei, vreo mentalitate locală, ceva din solul local: oamenii de pretutindeni ar trebui să trăiască numai din marfa adunată din toate părţile, cercetată multă vreme, bine selecţionată şi apoi importată în fiecare ţinut. E o viaţă hibridă, falsă, convenţională, de marionete.

W. Moock spune: creştinismul nu poate admite să mai existe, alături de idealurile sale, altele pământeşti. Creştinismul vrea să absoarbă toate străduinţele omului, nemailăsându-i altele pentru naţiune.

Are dreptate să spună că totul trebuie să se subordoneze unui singur ideal suprem, dar de-aici nu urmează că trebuie să lupţi contra naţiunii. Idealul naţiunii se poate integra deplin în idealul creştin, şi aceasta e cea mai frumoasă ţintă pentru o naţiune: dezvoltarea spirituală, creştină, a puterilor sale. Chiar numai acest ideal îi poate da puterea de

a-şi desfăşura deplin darurile naţionale, de a-şi realiza idealul naţional. Dar aceasta nu duce câtuşi de puţin la o uniformizare a naţiunilor.

Spiritul catolic, care vrea să realizeze o unitate monotonă, abstractă, a naţiunilor şi indivizilor, nu găseşte sinteza între creştinism şi naţiune. I se pare că una nu se poate manifesta nestingherit şi deplin, până ce există a doua. De aceea, una trebuie suprimată.

Bunii catolici se silesc să suprime ceea ce le stă mai puţin la inimă: naţiunea.

Români, Saşi şi Nemţi*

I

La sfârşitul lui decembrie 1930 eram, în România, 18 052 896 locuitori. Dintre ei Muntenia avea 22,3%; *Transilvania* 17,8%; Basarabia 15,9%; Moldova 13,5%; Oltenia 8,4%; *Crişana-Maramureş* 7,7%; Banatul 5,2%; *Bucovina* 4,7% şi Dobrogea 4,5%. Teritoriul care acum ne interesează mai îndeaproape, cel de dincolo de Carpaţii sudici, alimentează 30,7% din toată populaţia ţării, cu Bucovina, 35,4%.

Cum n-ar râvni după ele revizioniştii?!

II

Dar după ele nu râvnesc numai ungurii, ci (în alt sens) şi nemţii.

Sensul nemţesc l-a descris de curând ziarul (oficial) *Reichspost*, din Viena, din „izvor ce nu admite nicio îndoială”. Ziarul *Prager Presse* din 30 mart., pagina 3, l-a reprodus; şi noi îl dăm mai departe:

---

* *Telegraful Român*, an LXXXII, nr. 17, 22 apr. 1934, p. 1. Semnat: *D.*

Pentru naţional-socialişti (hitlerişti), Austria cu ale ei 6 milioane şi jumătate nu-i de-atât interes pe cât se crede. De mai mult interes este *ieşirea spre Est.* Naţional-socialismul trebuie să şi-o asigure cu *orice preţ;* la nevoie şi cu brutalitate. Căci *scopurile germane se află în Orient: Germania trebuie să pună mâna pe tot teritoriul străbătut de Dunăre;* dacă altfel nu se poate, şi cu război. Momentul atacului îl va fixa conducătorul, *der Fuhrer*, adică Hitler.

Sporirea poporului german cere teritorii şi învingeri; în Orient, pe lucrătorii nemţi îi aşteaptă ţări.

Întâi *Austria*!

Apoi *Cehoslovacia*!

Ungaria îşi va câştiga graniţele vechi şi astfel va deveni amica Germaniei.

România nu va putea să opună o rezistenţă serioasă. Teritoriile româneşti şi, înainte de toate, *Basarabia*, sunt menite să devină *colonii germane*. Pentru a asigura teritoriul român-germanizat, va fi poate de nevoie ca nemţii să se întindă până la Constantinopol.

Bulgaria se va uni cu Macedonia şi va căpăta o ieşire la Marea Egee, devenind aliata Germaniei.

Numai concepţia aceasta explică total politica hitleristă.

După ce Orientul european va fi constituit în acest chip, va veni rândul *Franţei* şi înaintarea germană spre Oceanul Atlantic.

Cu alte vorbe, Hitler a moştenit toate tendinţele pangermaniste ale lui... Wilhelm al II-lea!

III

Idei ca cele citate s-au cuibărit de mult şi la saşi. Cine doreşte să le cunoască să citească, de pildă, cartea dr. Carl Wolff (fost şef politic săsesc), *Das deutsche Volk in Europa* (apărută în anul 1924 şi tipărită la Ios. Drotleff - Sibiu).

S-a vorbit mai sus despre Dunăre; şi C. Wolff o împreună în planurile sale cu navigaţia pe Olt, care a fost bine studiată; C. Wolff zugrăvea şi legăturile cu Orientul mai îndepărtat. De pildă, el zicea:

> „de cea mai mare însemnătate pentru România ar fi legătura *Nistrului* cu *Vistula*, care ar da drumul cel mai scurt între *Marea Neagră* şi *Marea Baltică*, un drum cu 1740 de kilometri mai scurt decât drumul Rotterdam – *Sulina*." „Cu importanţa Dunării creşte şi importanţa *Oltului*"[1].

Mai departe: cum să se aducă mult capital nemţesc în Ardeal, C. Wolff nu a discutat numai cu capitaliştii, ci şi cu prinţul Ludovic de Bavaria (mai apoi regele Ludovic al III-lea) în anul 1899; prinţul îi citise memoriul despre întreprinderile industriale şi comerciale în Ardeal. Prinţul acela regretă că românii pătrund în satele săseşti şi că saşii păstrează sistemul de doi copii. C. Wolff a vorbit prinţului şi despre navigaţia pe Olt, explicând-o amănunţit.

Opresc aici exemplele şi întreb: câţi români dintre saşi, câţi sibieni au citit scrierile lui C. Wolff, prin care s-a lăsat moştenire poporului său?

---

[1] Dr. Carl WOLFF, *Das deutsche Volk in Europa*, tipărită la Ios. Drotleff, Sibiu, 1924, pp. 79, 85.

IV. Aşadar, pe la anul 1900, saşii conducători se îmbibaseră de tot pangermanismul fanatic şi primejdios, pe care *Reichspost* l-a destăinuit ca existent şi tot atât de primejdios în concepţia hitleristă.

V. Pentru a dovedi şi mai lămurit legăturile cu pangermanismul din „patria mamă", eu aş recomanda o carte mică (de 71 de pagini), dar suficientă. Este cartea din 1908 a lui Ernst Hasse, *Weltpolitik, Imperialismus und Kolonialpolitik* (München, Lehmann Verlag). După o descriere a tuturor imperialismelor, Hasse îl descrie şi pe cel german şi stabileşte şi legăturile lui cu România, ca, de exemplu, la pagina 49 se discută de un *Zollverein* (o uniune vamală) către Dunăre, Elba, Odera şi Rin; la pagina 65 se arată cum nemţii vor stăpâni Dunărea de Jos; la pagina 66 se afirmă că de la Hamburg până la Constantinopol ei singuri şi în mod *exclusiv* vor trebui să stăpânească şi, în sfârşit, la pagina 67 cu rezumatul:

> „noi avem nevoie de *teritorii*, şi anume nu numai de colonii, ci şi de *teritorii locuite de străini, al căror viitor să-l formăm după trebuinţele noastre (nemţeşti)*".

VI. *Reichspost* ne-a făcut un bun serviciu aducându-ne încă o dată o veste despre primejdia ce-o vrea şi o repară imperiul lui Hitler.

Concluziile *româneşti* le-a tras Statul Român; le-a spus de curând ministrul Titulescu în a sa mare cuvântare; ele sunt însă, trebuie să fie, şi *practice*; astfel orice român este dator să se gândească la acestea şi să le realizeze. A le înşira aici mi se pare de prisos; toate privesc *creşterea tuturor energiilor naţionale*, de tot soiul, economice, politice, culturale etc. Ele înseamnă *consolidări* şi iarăşi *consolidări*, pentru a înfige adânc, în pământul de azi, rădăcinile care hrănesc viaţa poporului nostru.

Dl I.G. Savin şi... Occidentul*

În nr. 7 al revistei bisericeşti *Viitorul*, dl Ioan G. Savin răspunde cam nervos articolului meu „Pactul balcanic şi perspectiva ortodoxă", publicat mai înainte, în nr. 10 din *Telegraful Român*. Articolul Domniei Sale e intitulat: „Dl dr. Stăniloae, Telegraful şi Orientul". Vina mea e că socoteam ineficace metoda practicată de Domnia Sa în vederea consolidării frontului ortodox, metodă de afişare insistentă a neajunsurilor celorlalte Biserici Ortodoxe pentru a le arăta starea de înapoiere faţă de Biserica Română.

Cine nu ştie că nici între oameni, nici între state n-ar mai fi posibilă nicio pace şi nicio prietenie când fiecare, sub pretextul că ţine să stabilească adevărul, ar scormoni toate defectele celui căruia îi solicită prietenia şi şi-ar etala meritele şi virtuţile proprii. Ce tratat de amiciţie sau de alianţă s-ar mai putea încheia între două popoare, după ce ambasadorii lor s-ar gratifica în prealabil cu o enumerare minuţioasă a tot ce se poate spune defavorabil despre partea opusă? Ţine nu numai de diplomaţie, ci şi de o creştinească indulgenţă să nu te împiedici cu orice preţ de partea întunecoasă a oamenilor cu care voiai să închei legături mai trai-

* *Telegraful Român*, an LXXXII, nr. 17, 22 apr. 1934, p. 3. Semnat: *DS*.

nice, atunci când calităţile lor bune sunt totuşi atât de apreciabile, că te-ai hotărât să le oferi prietenia.

Dl Ioan G. Savin răspunde:

> „După cât ştiu, aprecierile ce le-am făcut au fost bazate pe cifre şi date statistice luate din izvoare oficiale ortodoxe".

Să-mi dea voie dl I.G. Savin să-i spun că întâmpinarea aceasta nu atinge observaţia ce o făcusem eu. Nu adevărul datelor l-am contestat eu, ci rostul lor în nişte articole de ziar care urmăreau scopuri ironice; rostul lor ca argument adus tocmai celor pe care voiai să ţi-i apropii. Ele ar putea sta foarte bine într-un studiu cu intenţii pur informative, dar nu într-o pledare pentru apropierea Bisericilor Ortodoxe. Mă mir că dl I.G. Savin n-a sesizat deosebirea aceasta de nuanţe.

Dl I.G. Savin spune că adversitatea grecilor faţă de noi nu datează de-acum. Aşa o fi. Dar, iarăşi, nu se poate nega că metoda Domniei Sale e de natură să mărească această adversitate. Şi cum tindem sincer la o apropiere între Bisericile Ortodoxe, evident că trebuie să căutăm o altă metodă, una inspirată de fineţe şi de reciprocă menajare.

Afirmaţia dlui I.G. Savin că: „Dl dr. Stăniloae acordă Ortodoxiei greceşti pe veci şi în veci conducerea în Ortodoxie", o resping ca pe o invenţie a preopinentului meu. Ortodoxia greacă a încetat de mult de-a mai avea rolul de conducere în Ortodoxie, şi eu, în articolul trecut, n-am pledat pentru întoarcerea la trecut. Să recitească dl I.G. Savin articolul meu şi să dovedească cu citate afirmaţia Domniei Sale. Dimpotrivă, Domnia Sa este acela care preconizează o ştirbire a principiului autocefaliei în Ortodoxie, propunând un fel de organ central care, compus din ortodocşi de diferite naţionalităţi, să se amestece pe o scară întinsă în fiecare Biserică Ortodoxă. Eu socotesc că, deodată cu autonomizarea politică a diferitelor naţiuni în statele actuale naţionale, nu mai poate fi vorba ca Biserica Ortodoxă a unei naţiuni să aibă vreo pretenţie de-a conduce Bisericile Ortodoxe ale celorlalte naţiuni. Singura hegemonie care mai poate avea loc e cea spirituală, singura compatibilă cu fiinţa Bisericii. Dar aceasta nu se revendică cu pledoarii de sistemul celor ale dlui Ioan G. Savin, ci cu creaţii superioare în ordinea spirituală.

Încolo, ce mai spune dl I.G. Savin? Că pactul balcanic „n-are nici în clin, nici în mânecă cu Ortodoxia", ci e de abstracţie pur masonică. Dl I.G. Savin cultivă şi aici confuzie voită. Se prea poate ca diplomaţii care au încheiat pactul balcanic să fie masoni, dar fapt e că realizarea lui a fost enorm uşurată, iar trăinicia lui, puternic asigurată de acel fond comun pe care, pentru trei din patru popoare îl constituie Ortodoxia şi viaţa istorică comună. Eu am spus că „baza spirituală a Pactului balcanic e Ortodoxia", nu că a fost încheiat de ambasadori care urmăresc conştient gloria Ortodoxiei. Dacă n-ar fi această bază spirituală, pactul balcanic nu s-ar fi încheiat atât de uşor şi nu şi-ar găsi rădăcini atât de adânci. Pactele solide sunt posibile numai unde există puternice determinante interioare pentru ele.

Mica înţelegere se bazează de exemplu pe interese vitale comune. Dacă ambasadorii, sau guvernele care au iniţiat-o şi o menţin sunt masoni, aceasta nu înseamnă că ei au creat acea bază morală din care îşi extrage seva vitală.

E îndeobşte admis că bărbaţii de seamă ai tratatului de pace de la Versailles şi Trianon au fost masoni. Înseamnă aceasta că tratatul de pace e operă pur masonică? Dezmembrarea Austro-Ungariei e un merit al masonilor, nu o nece-

sitate impusă de forţe interioare de care masonii au ştiut doar să ţină cont?

Dl I.G. Savin repudiază pactul balcanic pe motiv că a fost încheiat de dl N. Titulescu, care ar fi mason. Cu logica dlui I.G. Savin, ar trebui să respingem toate realizările de politică externă ale dlui N. Titulescu.

Se poate ca pactul balcanic să fi fost realizat de masoni cu anumite scopuri ale lor, dar el corespunde în primul rând unei comunităţi ortodoxe interioare şi poate fi folosit pentru întărirea ei, aşa cum tratatele de pace corespund dreptăţii istorice şi pot fi folosite pentru libera dezvoltare a naţiunilor.

De altfel, însuşi dl I.G. Savin doreşte o solidarizare a statelor balcanice. Numai cât o vrea în spirit ortodox. „Singura solidarizare firească şi deci posibilă e cea pe baza şi în spiritul Ortodoxiei." Să dea Dumnezeu să avem cât mai curând un pact balcanic motivat numai de fondul ortodox şi ţintind întărirea lui, dar până atunci (dacă va fi vreodată, căci statul nu se identifică niciodată cu Biserica), ce e mai firesc decât să plasăm cât mai mult spirit ortodox cu cel pe care îl avem?

Cadrele lui ne permit şi ne stimulează la o acţiune mai vie pentru apropierea Bisericilor Ortodoxe. *Liga Naţiunilor* încă e acuzată de francmasonerie. Cu toate acestea, catolicismul şi protestantismul îşi au la Geneva birouri care, ajutate de centralismul Ligii, îndeplinesc o operă destul de importantă în vederea apropierii religioase dintre popoare.

În sfârşit, să dea dl I.G. Savin o altă soluţie practică, mai practică decât a mea, şi mă declar satisfăcut. Dar să fie şi urgentă. Căci e condamnabil să mai rămânem şi azi fără o mai intimă comunicare între părţile care constituie marea Biserică Ortodoxă.

Ce mai rămâne din întâmpinarea dlui I.G. Savin? O inutilă ironie, care nu pledează deloc pentru genialitatea Domniei Sale. Domnia Sa mă ia de sus de tot, dar n-are seninătatea umorului de esenţă superioară. Expresii ca „Dl dr. D. Stăniloae profesor pare-mi-se la Academia Teologică", „Dl doctor de Sibiu şi Atena", sunt artificii de foarte democratic efect. Nu mă simt deloc ispitit să-l urmez pe această cale.

Gospodăria preotului*

Pastorația este ajutată sau îngreunată în parte şi de totalitatea de motive, de preocupări, de relații care umplu viața preotului în afară de momentele în care îşi exercită chemarea preoțească. Dacă complexul preocupărilor şi actelor nepastorale e prea străin sau chiar incompatibil cu funcțiile preoțeşti, trecerea de la un plan sufletesc la altul se va face anevoios şi nedeplin, sau cu totul exterior. Iar paguba o vor suferi funcțiile preoțeşti care cer imperios, infinit mai mult decât orice alt fel de acte, să fie realizate *cu sufletul întreg*; ele cer de fiecare dată preotului să se aducă jertfă a arderii de tot, holocaust nedivizat în gânduri şi dorințe, neumbrit de aripa altui stăpân.

E de datoria fiecărui preot să-şi selecționeze şi să-şi limiteze preocupările nepastorale în aşa chip, încât să poată stabili raportări armonioase, treceri uşoare între funcțiile lui preoțeşti şi cele de altă natură. Chemarea preoțească trebuie să pună o pecete unitară pe toată viața preotului.

Sunt preoți la care lipseşte această armonie între misiunea lor şi celălalt fel de preocupări, de multe ori pentru

* *Telegraful Român*, an LXXXII, nr. 36, 2 sept. 1934, pp. 1-2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae*.

că grijile gospodăreşti covârşesc activitatea pastorală, încât aceasta e redusă la rolul unei anexe împlinite exterior şi grăbit, în pauzele muncii celeilalte. La aceşti preoți întâlneşti o curte şi o casă plină de toate vredniciile lor economice, dar cărți nu se află, doar *Molitvelnicul*, aruncat undeva în tindă sau coridor, amestecat în vreun colț cu toate obiectele pe cale de-a fi scoase din uz, în societatea păianjenilor şi a necurăției. Un astfel de preot e laicizat cu desăvârşire. Nu mai e în el nimic din puterea transformatoare de suflete, cuvântul lui e rudimentar, fără nuanțe care să fie scoase din suflet şi să meargă la suflet, reminiscențele din cărți şi din Scriptură s-au evaporat. Stai lângă el ca lângă o apă stătută, ca lângă un pom fără fructe. Stângaci în a amesteca în vorbirea lui cuvinte duhovniceşti, el vorbeşte uneori cu multă pricepere despre vite şi holde, despre stupi şi vii, dar se opreşte încurcat de vine vorba despre cele dumnezeieşti şi sufleteşti. Dacă gospodăria lui mai e şi dezordonată şi lipsită de curățenie şi de frumusețe, atunci el nu se mai distinge prin nimic de plugarii de rând. Îți lasă impresia unei sări care a putrezit între alimentele pe care trebuia să le conserve.

Desigur, vremurile sunt grele şi preotul se vede silit să valorifice pământul pe care-l are, al lui sau ca eclejie. Dar se cere de la el să aducă şi în activitatea gospodărească o notă care să-l distingă ca preot. I se cere să aibă totdeauna sentimentul oarecărei detaşări de bunurile materiale, oarecărei independențe, sentimentul că ar putea în tot momentul să se dispenseze de ele fără a se altera în fondul personalității sale. Iar acest sentiment să se manifeste sincer (nu fățarnic) atât în cuvinte, cât şi în acte. Adică să fie străine de el lăcomia, nedreptatea, panica în caz de pierdere, bucuria nestă-

pânită în caz de câştig, concurenţa brutală cu credincioşii lui. Pe el îl prind bine seninătatea, calmul în tot ceea ce priveşte chestiunile materiale.

Nu e de preferat preotul care, trăind în mijlocul satului, nu întreţine niciun pic de gospodărie. Aceasta e o altă extremă, pe care o întâlneşti cu deosebire la unii preoţi tineri. Curtea lor e pustie de orice vestigiu economic. Nu ţin niciun fel de animal domestic şi nu întâlneşti la ei nicio unealtă pentru lucrul câmpului. Străini de tot ce umple viaţa plugarului, ei nu găsesc mijloace de apropiere cu sufletul lui şi sunt în imposibilitate de-a utiliza, în activitatea lor învăţătorească, comparaţii şi evenimente din viaţa câmpului, din viaţa intimă a ţăranului. Ei rămân neîncadraţi în atmosfera vieţii de la ţară, ca nişte piese stridente, inestetice; plugarii îi simt ca atare şi se apropie mai greu de ei. Ei nu văd nimic comun între viaţa lor şi a preotului, nimic de care să se prindă pentru a începe o conversaţie cu el, pentru a ajunge la confesiuni extrapenitenţiale. Cuvintele unui astfel de preot, ca şi viaţa lui, rămân pentru ţărani elemente abstracte, depărtate, străine, neputincioase să pătrundă până la el.

Mai potrivit e ca preotul să întreţină o gospodărie a câmpului, dar nu atât de mare încât să-l copleşească, ci atât cât îi poate servi ca punte de pătrundere în intimitatea sufletelor păstorite şi ca mijloc de educaţie. O gospodărie mai mică, însă perfect ordonată şi curată, să se simtă că stăpânul e un om superior. O grădină cu flori şi legume cum nu se găseşte în tot satul, ca să vină gospodinele să înveţe de la maica preoteasă; câteva vite bine întreţinute, câteva bucăţi de pământ lucrate model şi servind ca loturi de experienţă pentru tot ceea ce ar vrea preotul să introducă în preocuparea sătenilor. Să pună artă în toată gospodăria lui şi să-i fie lucrul în ea mai mult un prilej de destindere după munca intelectuală, un prilej de odihnă a sufletului şi de înnobilare a lui, punând în lucrare imaginaţia creatoare de frumos.

E păcat că în şcolile teologice actuale nu se află şi o oră de economie. În mare parte, aceasta e cauza că unii preoţi tineri dispreţuiesc ocupaţiile agricole, izolându-se de miezul vieţii săteşti, sau le practică fără artă şi fără silinţa de-a le pune în slujba pastoraţiei.

Bibliografie*

Anuarul liceului „Principele Nicolae" din Sighişoara, pe anii 1929/30-1932/33, de H. Teculescu (director), Sighişoara, 1933, 431p.

Mărturisesc că n-am mai văzut un *Anuar* de liceu atât de impunător ca cel despre care scriem. Dacă uiţi să citeşti titlul în întregime şi consulţi de-a dreptul materialul din el, rămâi cu convingerea că ai în faţă rezultatul muncii ştiinţifice dintr-o instituţie universitară în cursul unuia sau mai multor ani. Se cuprind la el următoarele studii: „Educaţia estetică" (H. Teculescu), „Probleme economice" (Al. Botta), „Aurel Vlaicu" (P.P. Amărăşteanu), „Din istoricul educaţiei fizice" (Gh. Babeş), „Sicriul lui Despot Vodă" (H. Teculescu), „Românii în opera lui M. Jokai" (E. Adorjan), „Procesul Memorandului" (Fl. Prodan), „Coralii. Cercetări geologice în judeţul Târnava-Mare" (Z. Torok).

Dacă se mai adaugă la acestea câte-o scrisoare în facsimil, de la domnii N. Iorga, Oct. Goga, M. Sadoveanu, I. Bianu, I.A. Basarabescu, Cincinat Pavelescu, contribuţia unui elev

* *Telegraful Român*, an LXXXII, nr. 36, 2 sept. 1934, pp. 2-3. Semnat: *Dr. D. Stăniloae*.

şi cronica şcolară, se poate avea o icoană despre bogăţia materialului din acest *Anuar*.

Aproape fiecare profesor şi-a adus o contribuţie din specialitatea lui. Toate studiile, întemeiate pe o bogată informaţie bibliografică, se înfăţişează ca cercetări serioase în diferitele domenii ştiinţifice.

Trebuie remarcate studiile dlui director, H. Teculescu: „Educaţia estetică" şi „Oameni şi locuri din Târnava-Mare". Mai ales ultimul, de proporţii impresionante (pp. 225-380), se impune prin soliditatea, erudiţia şi frumuseţea lui literară. Aproape fiecare comună e prezentată cu antecedenţele ei istorice, înfipte până în epoca dacică, şi cu vrednicia ei de astăzi. Fotografii cu ruine de cetăţi vechi, cu uşi de biserici, cu şcoli şi bărbaţi iluştri din Târnava-Mare, ilustrează durata din vechime şi vitalitatea neamului nostru pe aceste plaiuri. Dl director H. Teculescu anunţă o monografie completă a judeţului Târnava-Mare. Credem că studiul de faţă formează baza solidă a monografiei anunţate.

Studiul dlui Z. Torok despre corali ne închipuim (ca nespecialişti) că este, iarăşi, o contribuţie însemnată la explicarea formării configuraţiei actuale a solului târnăvean.

Remarcăm la liceul din Sighişoara o preocupare persistentă pentru ţinutul în mijlocul căruia se află şi din care creşte populaţia lui de elevi. E în aceasta nu numai o imitare a instituţiilor universitare care se creează în anumite locuri pentru a le studia, ci şi tendinţa de-a creşte pe viitorul intelectual cu mai multă dragoste de locurile lui, de-a evita frecventa dezrădăcinare şi pustiire individualistă a atâtora dintre intelectualii noştri, care învaţă perfect istoria Franţei, sau luptele papilor cu împăraţii apuseni, dar nu cunosc şi nu apreciază viaţa trecută şi actuală de pe locurile în care

trăiesc. Corpul profesoral al liceului din Sighişoara înţelege să realizeze acea mult dorită reformă a învăţământului românesc, care constă în întoarcerea lui la realităţile noastre locale, împrumutând din alte părţi doar tehnica mai perfecţionată a cercetării.

Nivelul intelectual al întregului liceu din Sighişoara trebuie să fie foarte ridicat, căci eruditelor studii şi preocupări ale corpului profesoral trebuie să le corespundă capacitatea elevilor de a-şi putea urmări profesorii. Munca ce se desfăşoară acolo ar fi ideal să o vedem molipsind toate şcolile noastre. Harnicului director de la liceul din Sighişoara i se cuvin toate felicitările pentru opera pe care o realizează întru-un ritm tineresc şi în duhul celor mai optimiste nădejdi în viitorul neamului românesc.

Preoţii noştri, îndeosebi cei de pe Târnave, dar şi cei din alte părţi, care doresc să aibă un model de cercetare a trecutului comunelor lor, se vor sili să ajungă în posesia unei atât de preţioase cărţi.

Organizarea carităţii publice*

Trecutul

Biserica Ortodoxă, nu numai cea din România, ci întreagă, se află în faţa unui imperativ pe care vremea noastră i-l impune cu multă forţă şi urgenţă.

Trebuie să recunoaştem că îndelungata asuprire a Ortodoxiei din partea statelor ostile ei, sub care a fost silită să trăiască, a silit-o la o viaţă mai puţin plină, i-a comprimat puterile de ofensivă pătrunzătoare în largul şi afundul societăţii. Reprezentanţii Bisericii s-au văzut nevoiţi să reducă străduinţele lor la un minimum: la conservarea nealterată a adevărului dogmatic. Şi au făcut aceasta cu o cerbicie, cu o tenacitate pentru care merită toată recunoştinţa noastră. Aşa se explică de ce unii – nu numai străini, ci şi ortodocşi – au ajuns să creadă că e în firea Ortodoxiei să se intereseze cu exclusivitate de doctrină, de gnoză, ca singura mântuitoare, dispreţuind acţiunea practică, organizarea creştină a vieţii sociale. V. Soloviov, în pornirea lui de-a găsi cu orice preţ argumente pentru supunerea sub papa, a crezut că găseşte această notă încă la bizantini, formulând:

* *Telegraful Român*, an LXXXII, nr. 37, 9 sept. 1934, pp. 1-2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae*.

„bizantinii au crezut că ajunge, pentru a fi creştin, să păzeşti dogmele şi riturile sfinte ale Ortodoxiei, fără a te îngriji de viaţa socială şi politică, ei au crezut că e permis şi lăudabil să închizi creştinismul în templu şi să abandonezi piaţa publică principiilor păgâne".

Soloviov crede că între Biserică şi statul bizantin a intervenit o convenţie tacită, în baza căreia împăraţii îmbrăţişează Ortodoxia ca dogmă abstractă, iar Biserica a binecuvântat păgânismul în viaţa publică:

„Cele două puteri s-au înţeles reciproc: ele erau legate printr-o idee comună: negarea creştinismului ca forţă socială, ca principiu motor al progresului istoric. Împăraţii îmbrăţişează pentru totdeauna (se înţelege după 842) *Ortodoxia* ca dogmă abstractă, iar ierarhii ortodocşi au binecuvântat *in secula seculorum* păgânismul vieţii publice."

Părerea că ar fi în natura Ortodoxiei nepăsarea faţă de viaţa practică e lipsită de fundament, iar Soloviov exagerează când afirmă că statul bizantin a fost păgân, pe când Imperiul Romano-German a fost creştin. În toate timpurile în care Biserica Ortodoxă n-a fost sub robia unor state străine, ea a înfăptuit mari opere de caritate socială. Tradiţia Sfântului Vasile cel Mare, întemeietorul de spitale, n-a murit în Răsărit. Ea s-a continuat în ţările româneşti, unde cele mai de seamă instituţii spitaliceşti sunt de origine bisericească. Iar statul bizantin, deşi n-a realizat tipul statului creştin ideal, a fost, în orice caz, cu mult mai străbătut în viaţa şi legile lui de principiile creştine decât statul apusean medieval, unde barbaria s-a menţinut sălbatică multă vreme, alături de actele de mare evlavie. Sfinţenia, cea mai înaltă valoare creştină, a fost determinată în Răsărit prin

fapte, nu prin doctrină. Contemplaţia pustnicului a fost numai un stadiu de pregătire pentru realizarea ulterioară de fapte caritative memorabile. Coroana Sfântului Nicolae, unul din cei mai populari sfinţi ai Răsăritului, e împletită numai din fapte de ajutor, şi nu din formulări dogmatice. Creştinismul răsăritean nu e numai un creştinism al *credinţei drepte* şi al contemplaţiei; el este, în natura şi în istoria lui din timpurile de libertate, în egală măsură un creştinism al faptei. Taina faptei este preţuită în mod egal cu taina credinţei.

E o profanare a creştinismului să-l socoteşti şi să-l limitezi numai la mărturisirea dogmelor şi la executarea ritului. Dacă e puterea lui Dumnezeu, prin care El vrea să schimbe destinul lumii, atunci trebuie să pătrundă în toate ramurile vieţii publice, înnobilându-le. E o blasfemie să consideri Biserica un simplu compartiment social, alături de altele, o ogradă peste ale cărei ziduri nu au ce căuta lucrătorii ei. Biserica e centru de radiaţii morale în toate direcţiile, e focarul din care au să pornească puterile transfiguratoare ale întregii vieţi omeneşti, publice şi private. Un centru izolat de mediul asupra căruia lucrează nu mai e centru; e un punct mort, sau cel mult o secţie paralelă cu altele.

Nu s-a actualizat, desigur, nici în epoca bizantină, nici mai târziu, toată forţa transfiguratoare de lume a creştinismului. Puterile lui sunt infinite, pentru că acestea curg din Însuşi Dumnezeu şi fiecare timp suportă din ele atâta cât îi permit împrejurările, mentalitatea, înţelegerea. Creştinismul nu e un fapt împlinit odată pentru totdeauna, ci o putere care se actualizează pe măsura timpurilor. La o parte cu cei care cred că n-avem să realizăm nici noi mai mult din Ortodoxie, decât au realizat veacurile anterioare!

Prezentul

Creştinismul ortodox, eliberat azi de forţele apăsătoare, are conştiinţa că trebuie să păşească la organizarea instituţiilor de ajutor social, la pătrunderea prin caritatea organizată, în păturile largi ale societăţii. Stimularea milosteniei individuale nu poate satisface un suflet cu adevărat creştin. Aceasta rămâne cu totul accidentală. *Se prea poate* ca un anume orfan să găsească un suflet milos care să-l ocrotească, dar un adevărat creştin vrea să aibă *siguranţa* că oricare copil s-ar întâmpla să ajungă orfan îşi va găsi un adăpost şi o grijă de educaţia lui. Nu mă linişteşte *probabilitatea* că bolnavul cutare (care nu are pe nimeni) va găsi o inimă miloasă gata să-l ajute. Vreau să am *siguranţa* că orice bolnav, singur pe lume, găseşte un spital gratuit.

Chiar în doctrina socială se observă azi o depărtare generală de la individualismul liberalist, care formula în chip păgân că raporturile dintre indivizi şi situaţia fiecăruia în parte erau dictate exclusiv de concurenţă. Doctrina aceasta nu-şi dădea seama că indivizii sunt neegali, că e monstruos să pui în luptă de concurenţă pe un orfan cu un moştenitor bogat, pe un bătrân bolnav cu un tânăr sănătos. Azi e admis, teoretic, pretutindeni, iar în unele state (cum e Italia) şi practic, că statul trebuie să intervină în concurenţa dintre indivizi corectând disproporţiile de forţă şi asistând pe nevoiaşi. Cu atât mai mult trebuie să se ferească Biserica de-a lăsa fiinţele mai slab dotate de natură sau împrejurări să devină victime ale concurenţei păgâne, căci pentru Biserică fiecare om îşi are o valoare netrecătoare. Să nu ne adormim cu speranţa că statele, inspirate de doctrina aceasta nouă, se vor îngriji de toţi cei ce au nevoie de ajutor. Statele totdeauna vor avea lacunele şi imperfecţiunile lor.

Să purcedem la organizarea instituţiilor de asistenţă publică. Biserica să nu mai fie numai răspânditoare a cuvântului, ci şi ajutătoare cu fapta. Fiecare centru eparhial ar putea înfiinţa şi conduce măcar un aşezământ caritativ pentru toată ţara, într-un centru eparhial poate fiinţa un spital, în altul un orfelinat, în altul un azil de bătrâni ş.a.m.d. Conduse de clerici, sau de călugăriţe, buni misionari, aceste aşezăminte pot deveni centre de puternică răspândire a credinţei şi moralei. Ştim că Înaltpreasfinţitul nostru mitropolit Nicolae se străduieşte pentru înfiinţarea unui astfel de aşezământ în Sibiu. Dar nu trebuie să se aştepte totdeauna iniţiativa şi fapta centrului. Un păcat al timpului nostru e că aşteptăm totul de la centru. Marile aşezăminte au fost create totdeauna de câte un preot sau de câte un credincios; uneori foarte săraci, dar şi foarte râvnitori. Să înflorească iarăşi sfinţenia faptei. Să nu îndemnăm pe credincioşi numai la evlavie şi corectitudine pastorală, nici numai la milostenie individuală şi accidentală, ci la unirea puterilor pentru ridicarea sau ajutorarea unor instituţii de mare utilitate socială.

Cât n-ar putea face în direcţia aceasta sufletele aprinse de credinţă ale membrilor *Oastei Domnului*?

E de ajuns numai să se formuleze idealul şi să se susţină continuu în văzul privirilor sufleteşti.

Ajută, Doamne, Bisericii Tale să toarne în suflete neastâmpărul neistovit al realizărilor continue, al mereu altor şi altor înfăptuiri!

Bibliografie*

I. Lupaş: „A existat în Transilvania episcopie ortodoxă înainte de întemeierea regatului ungar?", în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3-4/1934, pp. 149-153.

Studiul este o comunicare făcută de dl profesor Ioan Lupaş Academiei Române, la 30 mart. 1934. Se ştie că părerea tradiţională, conform căreia în Ardeal a existat o organizaţie bisericească încă din vechime, dinainte de penetraţia maghiară, a căutat, fără succes, s-o răstoarne canonicul Augustin Bunea.

Dl profesor Ioan Lupaş refereazăacum despre studiul recent al dlui profesor de la Debreţin, *Richard Huss*, publicat în *Siebenburgische Vierteljanhrsschrift* (ian.-mart. 1934), în care, pe baza unei noi examinări a textelor greceşti şi slavone, autorul ajunge la concluzia că în Alba-Iulia a fost episcopie ortodoxă încă de pe la anul 950, de pe timpul prinţului Gyla, botezat la Constantinopol.

*

Tit Simedrea: „*Tetraevanghelul* vistiernicului Matiaş", în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3-4/1934, pp. 154-179.

* *Telegraful Român*, an LXXXII, nr. 37, 9 sept. 1934, p. 3. Semnat: *DS*.

Preasfinţitul arhiereu-vicar al Arhiepiscopiei Bucureştilor descrie amănunţit un *Tetraevanghel* slavonesc, dăruit Mânăstirii Dobrobăţ, la 1535, de către Matiaş, marele vistiernic al lui Petru Rareş. Ca introducere, Preasfinţia Sa înlătură confuzia ce se face la noi între *Tetraevanghel*, *Evanghelie* şi *Evanghelistar*, arătând că primul este o înşirare a celor 4 evanghelii în ordinea canonică (Matei, Marcu, Luca, Ioan), în text continuu, fără împărţire în capitole şi fără consideraţie la succesiunea pericopelor liturgice, deşi textul e împărţit în pericope sau zaceale[1] marcate pe margine. *Tetraevanghelul* „a fost în biserica noastră românească în uz fără rival până la 1682, data apariţiei primei *Evanghelii* tipărită în limba română", iar în bisericile slave, până azi.

Evanghelia este un tip mai nou de carte liturgică, conţinând pericopele evanghelice în ordinea în care trebuie citite în biserică. Ea s-a întocmit pentru uşurarea preoţilor, întâi la greci, de unde de la 1682 s-a introdus şi în Biserica românească.

Evanghelistarul este tipiconul sistematic al Evangheliei, care cuprinde, în 35 de tabele aşezate la urmă, succesiunea evangheliilor la liturghia din toate zilele, cu voscresnele şi glasurile din fiecare duminică. El a fost compus la 1588 de Emanoil Glizonie în Veneţia.

Cartea se încheie cu o scurtă privire asupra personalităţii şi vieţii vistiernicului Matiaş.

Câteva facsimile din text, variate reproduceri de notiţe în text slavon ne materializează şi mai mult icoana acestui Tetraevanghel.

[1] Cuvânt împrumutat din slavonă, folosit cu precădere în limba română veche, desemnând fiecare dintre părţile în care sunt divizate capitolele din Evanghelie, care se citesc în biserică (*n. ed.*).

O propunere pentru *FOR**

Cei care credeau că ziua de 5 mart. 1933, în care s-a întemeiat Frăția Ortodoxă Română (*FOR*), va rămâne o dată fără consecințe istorice, un moment sterp în protocolul trecutului, s-au înșelat. Continuu citim în cotidienele noastre, la pagina *Ardealului*, despre acțiunea *FOR*-ului, când într-un colț de țară, când într-altul. Membrii devotați ai lui străbat satele, îndemnând pe credincioși la o viață mai morală, la un atașament mai strâns față de Biserica strămoșească. Despărțăminte ca al Hunedoarei, Reghinului, Dumbrăvenilor, Ludoșului și altele se întrec în activitatea lor nobilă de regenerare morală și religioasă a satelor. Cine a citit darea de seamă despre activitatea *FOR*-ului, publicată în *Viața ilustrată* (An. I, nr. 7), de harnicul președinte al acelui despărțământ, dr. Eugen Nicoară, își poate vedea confirmate și asigurate cele mai optimiste nădejdi referitor la această asociație religioasă. Să pomenim la locul acesta și de vioaia revistă de familie pe care abia după un an a reușit să și-o dea una din secțiile eparhiale ale *FOR*-ului. E vorba de *Viața ilustrată*, care înaintează tot mai ferm în existența ei, câștigând tot mai multe inimi și tot mai durabil.

* *Telegraful Român*, an LXXXII, nr. 38, 16 sept. 1934, p. 2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae*.

Voim, totuși, să atragem atenția onoraților membri ai *FOR*-ului și Cucernicilor părinți, membrii sfătuitori în comitetele despărțămintelor, asupra unei direcții de activitate care îmi pare cea mai necesară, dacă nu pentru totdeauna, cel puțin acum, la început.

Mă gândesc la o acțiune care să se răsfrângă în mod personal asupra membrilor *FOR*-ului. E drept că intelectualii noștri ardeleni au cea mai respectuoasă atitudine față de Biserică și-i apreciază just importanța unică și indispensabilă în viața poporului. O dovedește chiar entuziasmul cu care au răspuns chemării de-a intra în *FOR*. Dar nu e mai puțin drept că respectul lor față de Biserică e prea mult un act de judecată și prea puțin unul de simțire. Constată ei, atât prin observație, cât și în urma unor raționamente logice, că Biserica e pârghia morală necesară în viața poporului, dar nu simt îndeajuns și pentru sufletul lor trebuința de a comunica cu toate darurile dumnezeiești din ea.

Cei mai mulți sunt gata să țină poporului conferințe pline de îndemnuri de-a cinsti Biserica și de-a trăi la sânul ei, dar nu simt pornirea irezistibilă de-a se spovedi și cumineca, bucuria spontană la contactul cu Biserica rugătoare, poruncile subterane de-a se apropia de Dumnezeu în biserică. Vorbesc de necesitatea sentimentului religios, dar ei nu-l încearcă. Peste acest organ al sufletului s-a așternut stratul gros al unei culturi îndreptate aproape numai asupra naturii în sine, văzută prin prisma utilului. Intelectualul timpului nou a suferit o deplasare spre suprafață; i s-au astupat izvoarele unor realități sufletești mai adânci, s-a pus ceața peste regiunile cele mai reale, cele mai nobile, cele mai bogate ale vieții.

De aici, lipsa de credinţă adâncă, persistentă şi eroică în tot ce facem. De aici, neputinţa de depăşire a interesului propriu, lipsa de orizont larg al faptei şi restrângerea la bucuriile trupeşti şi de-o clipă. Maiestatea Sa Regele a spus în august la Vălenii de Munte un adevăr profund, când a insistat asupra credinţei şi iubirii, ca singurele puteri creatoare. Un gazetar, comentând cuvintele regale, le socotea ca o indirectă mustrare la adresa superficialităţii care ne caracterizează în tot ceea ce facem. Cred că a avut dreptate. Nu punem pasiune titanică şi nobilă în actele noastre, pentru că ne lipseşte contactul cu interiorul, n-avem viziunea marilor realităţi dinăuntru, care să ne obsedeze, care să ne dicteze, fără putere de-a ne opune, formele şi actele vieţii exterioare, care să ne răpească în slujba lor, ca idealuri netrecătoare şi neegoiste.

Iar lipsa aceasta de interioritate, de seriozitate, de pasiune metafizică, se observă oricât am căuta să o mascăm. Şi atunci, degeaba ţinem poporului conferinţe cu îndemnuri nobile. Nu dau rod, pentru că nu mustesc în ele sinceritatea profetică, duhul de viaţă făcător. În zadar cerem intelectualilor noştri să vină la biserică, să se cuminece, să ajute Bisericii în sfatul ţării şi în funcţiile administrative ce le ocupă. Fie vor face toate acestea forţat, fără convingere, fie nu le vor face deloc, pentru că voinţa de a face nu le alimentează focul interior.

Nu de la suprafaţă se schimbă oamenii, ci dinăuntru în afară. E greşit să cerem *manifestaţii* (exteriorizări) religioase de la intelectuali, până nu desfundăm izvorul interior al acestor manifestări. Ne trebuie un program religios pentru membrii *FOR*-ului.

În sensul acesta, avem următoarea propunere: intelectualii noştri şi aşa ies în fiecare seară la cafenea, la casină[1] sau la club, ca să mai afle ce-i în lume, ce-i în oraş. Cred că nu le-ar fi deloc greu să dedice o seară pe săptămână, un ceas, ideilor şi discuţiilor religioase. Se fixează un loc potrivit pentru astfel de întâlniri (eventual chiar o cameră mai retrasă la casină). Cine simte trebuinţa, vine. Nu trebuie se ne descurajăm, chiar dacă nu vin mai mult de 3-4 persoane. Important e să se formeze în fiecare oraş un nucleu cât de

[1] Potrivit argumentărilor lingvistului Sextil Puşcariu, din volumul *Braşovul de altă dată* (Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1977, p. 216), cuvântul „casină" nu are acelaşi înţeles cu modernul „casinò", loc unde se practică jocurile de noroc. Casina ardeleană reprezenta o imitaţie după vienezul *Kasino* (loc desemnând un anume club, deschis în mod exclusiv membrilor săi). Astfel *Casina Română* a fost iniţial o adunare a celor mai importanţi negustori braşoveni, fiind înfiinţată în 1835. Iniţial, negustorii braşoveni (români, greci, balcanici, armeni) se adunau în *Casină* pentru a discuta afaceri, a bea cafea şi a asculta „bucăţi" din *Gazeta de Transilvania, Kronstädter Zeitung* sau *Curierul*, citite de către unul dintre ei, care ştia mai multă carte. Caracterul exclusivist al adunării a fost ulterior părăsit, negustorii iubitori de cultură (ca Gheorghe Nica sau Niţă Iuga) introducând în casină ca membri pe George Bariţiu, Iacob şi Andrei Mureşianu, iar mai apoi, pe fii lor, întorşi de la studii din Viena sau alte oraşe europene. În timp, organizaţii similare, purtând acelaşi nume, s-au deschis şi în alte oraşe din Transilvania şi Banat. Astfel, în mod treptat, o dată cu scăderea numărului negustorilor, aceste adunări au evoluat în adevărate instituţii de cultură, la care luau parte protopopi, avocaţi, judecători, funcţionari de bancă şi alţi reprezentanţi ai intelectualităţii vremii respective. Astăzi, fostul sediu al Casinei are pe frontispiciu o placă memorială pe care scrie: *„În această clădire a luat fiinţă în anul 1835 societatea cultural-politică a românilor braşoveni* ***Casina Română****, care de-a lungul fiinţării sale a adus o importantă contribuţie la lupta pentru unitate naţională. Aici s-au întrunit [în 1848] personalităţi de frunte ale vieţii culturale din Ţara Românească şi Moldova: Vasile Alecsandri, Alecu Russo, Ion Eliade Rădulescu, Christian Tell, Gheorghe Magheru."* (*n. ed.*)

restrâns, mai insistent preocupat de idei religioase. Condiţia principală, care trebuie accentuată cu toată puterea, este ca să nu se vorbească în cursul acestui ceas decât de chestiuni intim religioase. Pe urmă, sau şi înainte, se poate discuta şi despre alte lucruri. În cursul acelui ceas va fi o convorbire cât se poate de naturală, de liberă şi de intimă, dar mişcându-se în jurul unei probleme religioase. Fiecare îşi va mărturisi gânduri şi experienţe, îndoieli şi certitudini de natură religios-sufletească. Discursurile n-au ce căuta. Ele ar însemna o decădere din atmosfera de intimitate şi de concentrată scrutare a sufletului. Nici aşa-numitele exerciţii spirituale nu sunt potrivite, cu forma lor rigidă, de cele mai multe ori teatrală, când citeşte unul cu gravitate circumstanţială, iar ceilalţi trebuie să-şi încreţească fruntea în pumni, nu mai puţin circumstanţial.

Când convorbirea nu se antrenează de la sine, pe nesimţite, în jurul unei probleme, se va lua ca punct de plecare un capitol din Scriptură, sau un aliniat dintr-o carte de cugetare religioasă (*Ortodoxia* lui Bulgakov), şi în jurul ideii din acel capitol se va dezvolta o convorbire, care poate lărgi această idee, o poate aduce în legătură cu altele, o poate pune în lumini diferite. Uneori se va găsi un participant care din gândurile şi lectura lui de peste săptămână va aduce, oral sau în scris, un incipit care ar putea stimula interesante mărturisiri de-ale altora. Protopopul sau preotul din comitetul local al *FOR*-ului va avea, în cele mai multe cazuri, sarcina iniţiativei în alegerea problemei de discutat şi la îndrumarea nesilită a convorbirii pe o linie cât de cât dreaptă.

Să fie acestea nişte şedinţe descoperitoare de suflet pentru fiecare participant. Le consider ca un program minimal pentru membrii *FOR*-ului, cel puţin pentru un an.

Învăţământul teologic în alte ţări*

Acum, la începutul anului şcolar în şcolile noastre teologice, cred că e necesar să medităm puţin la metodele pe care le întrebuinţăm şi, eventual, la acelea pe care ar trebui să le întrebuinţăm pentru a scoate din tinerii, care intră în şcolile teologice, preoţi cât mai corespunzători acestei chemări atât de serioase.

Trebuie să ne gândim la această acţiune educativă cu atât mai mult astăzi, când societatea nu ne trimite decât arareori elemente mai distinse, fie pentru că-i lipseşte înţelegerea pentru valorile spirituale reprezentate de Biserică, fie pentru că, ea însăşi fiind într-o stare de necesitate morală, nu ne poate oferi persoane care să se deosebească de ea în sens favorabil.

Pe de altă parte, să nu uităm niciun moment că regăsirea echilibrului sufletesc şi a sănătăţii morale a societăţii trebuie să fie, dacă nu în întregime, măcar în parte, opera celor ce se afirmă, titular, slujitori ai lui Dumnezeu. Dacă nu ar contribui cu nimic la renaşterea morală a societăţii, şi-ar pierde orice drept la stima ei; s-ar dovedi că nu sunt de niciun folos, că se poate trăi şi fără ei.

---

* *Telegraful Român*, an LXXXII, nr. 40, 30 sept. 1934, p. 2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

Şi astăzi, cu durere, trebuie să constatăm că nu ne prea ridicăm deasupra celorlalţi oameni; că suntem purtaţi cu toţi ceilalţi de curentul general; că nu opunem stavilă dârză, prin cuvânt şi prin viaţă, la tot ce nu e puritate morală, la tot ce e sfidare a moralei eterne.

E nevoie urgentă să apară preoţii eroi, slujitorii efectivi ai lui Dumnezeu şi-ai societăţii, aceia care nu se mai ascund de răspunderi după paravanul păcătos al *văicărelilor* şi al *cârtirii* celor cu o treaptă mai sus. Să apară preoţii care, oricât ar fi de strâmtoraţi materialmente, să poată face abstracţie măcar o parte din zi de necazurile lumii acesteia, să nu ricoşeze orice invitaţie, externă sau internă, la elevaţie spirituală, în carapacea uneori nejustificată a grijilor de existenţa trupească, nici să nu se înece în larma infernală a ripostelor că cei de sus sunt vinovaţi de toate.

Dar eroismul preoţesc persistent nu poate fi decât emanaţia unei depline iluminări interioare, care se proiectează asupra realităţilor de dincolo, pe care le vezi continuu ca pe *ens realissimum*, faţă de care cele materiale îţi par biete umbre trecătoare, nevrednice să te absoarbă într-o prea mare măsură. Eroismul *duhovnicesc* nu poate proveni decât din viziunea aceasta, devenită stare habituală, şi dintr-o voinţă pusă definitiv în acord cu consecinţele ce rezultă din ea, printr-un exerciţiu sistematic, fie el cât de neplăcut la început. Aceasta e ţinta la care trebuie să ajungă tinerii doritori de-a se face preoţi, pe care noi avem datoria de a-i ajuta.

Ce fac alţii în direcţia aceasta? Un respectat om al Bisericii Anglicane din America, *Bernard Iddings Bell*, a făcut o anchetă asupra învăţământului teologic din Biserica Anglicană a Angliei, notând cu obiectivitate (în *The Church Times*, London, din 7 sept. 1934) părţile bune şi cele rele ale lui.

El semnalează, întâi de toate, *pericolul academic* al acestui învăţământ, pe care îl exemplifică cu modul în care se face studiul biblic.

„Mă gândesc, zice el, la pericolul de-a crede că toţi candidaţii la preoţie trebuie să fie, sau să se silească să fie, savanţi în cunoaşterea *tehnică* a Bibliei. Nu la pericolul de-a cunoaşte prea mult Biblia; este cunoaştere şi cunoaştere. Nu se crede prea des, la voi ca şi la noi, că suprema virtute pentru toţi tinerii stă în munca minuţioasă şi ştiinţifică în domeniul criticismului biblic? Este aceasta într-adevăr un element preparativ pentru pastoraţia efectivă? În amândouă ţările tot timpul studiilor e dedicat unei forfecări de subiecte pentru care numai minţile excepţionale, de o admirabilă putere de judecată, sunt capabile. Timpul cheltuit astfel poate fi, în multe cazuri, dedicat mai bine pentru pregătirea tinerilor, cu aplicaţie în teologia morală, în pedagogie, în sociologie creştină, şi în alte materii de felul acesta. Se poate întâmpla că unii dintre candidaţi au o vocaţie specială pentru sfinţenie; aceasta trebuie cultivată."

„Un cunoscut profesor de la Cambridge a spus de curând: Omul care trebuie în şcoala teologică este unul care are mai puţin din domnie şi mai mult din preotul practic; acela care aduce teologia într-o sinteză, astfel ca tinerii studenţi să vadă credinţa mai curând ca un proces de viaţă decât ca o serie de probleme şcolăreşti."

„Nu mai puţin studiu biblic e de trebuinţă, ci *o altă metodă*, inspirată din postulatul că aceia care vor predica pe Hristos trebuie să-L cunoască pe Stăpânul lor tot aşa de bine ca Biblia Lui, şi lumea lor, tot aşa de bine ca pe învăţătorul lor."

În şcolile noastre teologice Biblia nu se predă în măsura în care se predă în Anglia. Şi, dacă acolo nu se simte că e prea multă, cu atât mai puţin se simte aceasta la noi. Ba

chiar consider că ar trebui să se predea mai multă şi la noi, căci preoţii noştri nu cunosc nici pe departe conţinutul Bibliei de cum îl cunosc sectarii, cu care au să lupte, sau *ostaşii Domnului,* care îi pot face de ruşine.

Dar mi se pare că am putea învăţa şi noi ceva din observaţiile juste de mai sus. Mai puţin din jurul Bibliei, şi mai mult din Biblie.

Şi încă o observaţie, care nu se mărgineşte numai la studiul biblic, ci la toate celelalte, şi care cred că exprimă just gândul lui B.I. Bell: *să interiorizăm studiul teologic.* Să mă explic: se poate studia chiar Biblia într-o manieră exterioară. Citeşti o bucată din ea, iei cunoştinţă de întâmplarea istorisită sau de faptul descris sau enunţat, mai înveţi şi explicarea profesorului referitoare la acel fapt, şi răspunzi la examen perfect. De toate iei cunoştinţă exterior; nu te interpui cu viaţa ta intimă, cu durerile şi bucuriile tale, cu gândurile tale proprii, în circuitul acesta care începe cu învăţarea lecţiei şi sfârşeşte cu răspunsul la examen. Trecând prin tine curentul, te va reorganiza potrivit cu el. Este datoria profesorului să pună în acest circuit pe student. Mijloacele? Să le caute, încercând la început unul sau altul. Cred că cel mai potrivit este să se prezinte pe sine însuşi ca pildă.

Teologia este o ştiinţă a reexperienţei spirituale a adevărurilor Bisericii. Deci experienţă, adică aruncarea seminţei, care e un text biblic, o propoziţie dogmatică, în interiorul tău de profesor, încălzită şi îngrijită să apară, în rodul ei, mai vie, mai dezvoltată în toate amănuntele ei, şi apoi făcută cunoscută învăţăceilor, îndemnându-i să-şi semene şi ei acel grăunte şi învăţându-i cum să se îngrijească de creşterea lui.

În domeniul teologiei nu se poate face scindarea obişnuită între elemente de instrucţie şi elemente de educaţie. Ea întreagă este o ştiinţă a educaţiei. Şi aşa trebuie să rămână.

Oare nu cu ce se învaţă în şcoala teologică edifică preoţii pe păstoriţii lor?

Într-un alt capitol B.I. Bell vorbeşte admirativ despre „cucernicia disciplinară" din şcolile teologice anglicane:

> „Disciplina în colegii este admirabilă. Ea nu e o disciplină artificială, impusă coercitiv de sus, ci mai degrabă una acceptată bucuros de studenţi. Aproape în fiecare şcoală afli o frecventă, regulată participare la Euharistie şi sfintele slujbe, o observare plină de credinţă a datoriei *meditaţiei zilnice,* o retragere de lume şi de plăcerile ei, de obicei legitimate, o politeţe creştină faţă de alţii, un respect pentru oamenii bătrâni şi învăţaţi, o bunăvoinţă în urma îndemnurilor bune.
>
> Sigur, un preot, pentru a fi efectiv preot, trebuie să fie un om de cucernicie disciplinară şi sistematică şi unul care a învăţat ce înseamnă liniştea şi blândeţea, unul care cunoaşte că în mediul lor se află Dumnezeu."

Disciplina voluntară! Ce mult vorbim de ea, şi ce greu de realizat e în mulţime, când unul se ispiteşte de la altul în a părăsi atitudinea de bună-cuviinţă, de ordine şi de reculegere. Îţi trebuie un puternic dictator interior, trebuie să simţi acolo prezenţa lui Dumnezeu, sau trebuie să te fi întărit printr-un îndelungat exerciţiu, ca să te poţi reţine de-a răspunde invitaţiei la dezordine.

Aceasta este la noi încă o problemă nedeplin rezolvată, căreia trebuie să-i dedicăm multă atenţie.

Anul nou şcolar începe. Să păşim la lucru cu gândul de-a contribui la formarea de preoţi întregi, străbătuţi până în adâncurile lor de răspunderea şi de focul sfânt al misiunii.

Sensul Şcolii Normale „Andrei Şaguna"*

Importanţa Şcolii Normale „Andrei Şaguna" în viaţa Ardealului n-o poate cunoaşte intuitiv decât acela care a cercetat sau a trăit în satul nostru românesc până la 1918, sau care merge astăzi în vreunul din acele sate unde se găsesc, ca învăţători, absolvenţi de-ai acestei şcoli. Învăţătorul absolvent al Şcolii Normale şaguniene ţi se înfăţişează aproape ca un al doilea preot. Îţi vorbeşte cu un emoţionant respect de chestiunile de credinţă, manifestă ataşament neşovăielnic faţă de Biserică şi un mare interes pentru toate problemele ei, iar cu preotul satului trăieşte şi lucrează în armonie, după un plan comun. Ţine strana în biserică, întovărăşeşte pe preot la şezătorile organizate pentru popor, silindu-se amândoi să imprime tuturor sfaturilor date oamenilor, tuturor întreprinderilor puse la cale în comună, spiritul creştin, principiile religioase şi morale ale Evangheliei.

Când marele mitropolit Andrei Şaguna a încorporat prin *Statutul organic* şcoala Bisericii, mai bine zis a sistematizat un raport între ele, care exista de mai înainte, şi prin aceasta a dat Şcolii Normale din Sibiu un rol atât de important,

* *Telegraful Român*, an LXXXII, nr. 41, 6 oct. 1934, p. 2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

n-a fost inspirat numai de intenţia unei unificări formale a întregii suflări româneşti, nici numai de ambiţia goală a unei dominaţii eclesiastice, ci el a exprimat atunci o concepţie care rezultă în mod necesar din spiritul creştinismului, în special al Bisericii Ortodoxe: *principiile Evangheliei dumnezeieşti sunt aduse de Dumnezeu pe lume nu pentru a fi propovăduite numai în lăuntrul bisericii, la sfintele slujbe, ci pentru a fi aplicabile în tot largul vieţii, pentru a le face să străbată şi să prezideze în orice îndeletnicire omenească.* Şcoala, care se îndeletniceşte de cultivarea omului, care are cea mai importantă îndeletnicire, e cea dintâi care trebuie să fie străbătută de principiile creştine, ea trebuie să-şi însuşească ca pe cel mai ales mijloc de formare a omului principiile evanghelice. Căci de şcoală depinde tot felul de-a cugeta, de-a lucra, de-a simţi, toată viaţa omenească.

Mitropolitul Andrei Şaguna, instituind şcolile confesionale în satele Ardealului, şi îngrijindu-se ca ele să aibă învăţători crescuţi de Biserică, n-a înfăptuit numai o operă naţională, prin emanciparea şcolii româneşti de sub conducerea unor guverne cu intenţii de deznaţionalizare, ci şi un postulat creştin, punând acţiunea educativă sub inspiraţia ideilor creştine, dând şcolii, ca scop principal, formarea morală şi creştină a omului. Aceasta este şi ţinta spre care tinde Biserica în toată lucrarea ei, şi ea se bucură când poate avea la dispoziţie mijlocul cel mai efectiv pentru realizarea acestei ţinte: şcoala.

Prin Şcoala Normală „Andrei Şaguna" s-a cristalizat în acest sens în Ardeal şi o pedagogie creştină, un metod de-a infuza omului virtuţile creştine.

Pedagogii Ion Popescu, Daniil P. Barcianu, Petru Şpan au mers pe-o linie continuă şi linia aceasta a devenit comună întregului învăţământ ardelean.

Biserica Ortodoxă, care crede că învăţătura şi harul dumnezeiesc din ea *pot* schimba pe om până la îndumnezeire, nu poate să renunţe de-a sfătui şi ajuta din toate puterile la organizarea vieţii omeneşti pe bazele evanghelice. Biserica trebuie să tragă concluzia practică necesară din învăţătura creştină şi să afirme că numai în ea, sau în legătură cu ea, se pot organiza instituţiile omeneşti pe baze trainice, aducând real folos spiritual omenirii.

Acesta e sensul acţiunii şaguniene, şi el e încorporat şi în Şcoala Normală „Andrei Şaguna". Biserica Ortodoxă ardeleană e recunoscătoare ierarhului vizionar, care i l-a descoperit şi i l-a imprimat de neşters în toate fibrele. Şi credem că nu e numai în interesul Bisericii să ducă principiile creştine în viaţa omenească, ci şi în interesul omenirii organizate în state.

Urarea M[aiestăţii] Sale Regelui*

În momentul culminant al măreţelor serbări de la Sibiu, Maiestatea Sa Regele a făcut, pe seama viitorului locaş al Şcolii Normale „Andrei Şaguna", o urare care cuprinde, pentru trecut, o recunoaştere a marilor ei merite, iar pentru viitor, un întreg program:

> „fie ca în noua clădire să domine tot timpul aceleaşi năzuinţe, acelaşi spirit de sacrificiu şi aceeaşi râvnă de care au dat pildă cei dinainte, iar pe deasupra tuturor să plutească sufletul şi gândul acelui mare întemeietor al Bisericii ardelene: Mitropolitul Andrei Şaguna".

Năzuinţele Şcolii Normale „Andrei Şaguna", aprobate total de Regele nostru, sunt bine precizate. Ele converg spre învăţătorul creştin, devotat fiu al Bisericii strămoşeşti, ca factor de prim ordin în opera de educaţie a poporului nostru în sensul creştin. Năzuinţele manifestate în această şcoală pornesc din convingerea întemeietorilor şi susţinătorilor ei, precum şi din aceea a profesorilor ei din trecut şi de azi, că idealul creştin despre om e cel mai înalt, cel mai util societăţii şi sieşi, că prin urmare spre acest ideal trebuie să tindă şi sforţările educative. Virtuţile creştine sunt cea mai frumoasă podoabă de care

* *Telegraful Român*, an LXXXII, nr. 42-43, 14 oct. 1934, p. 2. Semnat: *DS.*

poate avea parte omul, iar o societate formată din persoane împodobite cu aceste virtuţi duce o viaţă armonioasă şi linişţită şi este mediul cel mai prielnic pentru creaţiile spiritului. Virtuţile creştine ale hărniciei, cumpătării, generozităţii şi modestiei nu pot fi întunecate, în strălucirea lor eternă, de niciuna din acele „virtuţi" pe care moda şi o dialectică pusă în serviciul ei le poate promova temporar. Dar aceste virtuţi nu pot fi nici propovăduite efectiv de-o pedagogie pentru care omul e limitat la o viaţă pur imanentă. Ele sunt creştine, în sensul că pot fi fundamentate numai pe credinţa omului întru o continuare a vieţii dincolo de limitele timpului, în sensul că sunt emanaţia aproape necesară a viziunii de alte regiuni ale existenţei decât cele închise în orizonturile materiale. O pedagogie care vrea să împodobească pe om durabil cu aceste virtuţi, trebuie să propovăduiască credinţa în Dumnezeu şi în viaţa de după moarte ca ultime perspective pentru om.

Şi profesorii din Şcoala Normală „Andrei Şaguna", şi învăţătorii, foşti ucenici ai lor, propovăduiesc această credinţă, făcându-se astfel cele mai bune ajutoare Bisericii.

Iar sufletul şi gândul acelui mare organizator al Bisericii ardelene, Mitropolitul Andrei Şaguna, ce altceva înseamnă decât ideile lui, planurile lui despre felul cum trebuie organizată întreaga viaţă românească sub influenţa principiilor creştine şi în strânsă legătură cu Biserica.

Nu se putea formula mai curajos, mai cuprinzător şi mai esenţial programul viitor al Şcolii Normale din Sibiu, de cum l-a formulat Maiestatea Sa Regele. Azi, când mulţi sunt dispuşi să creadă că Şcoala Normală „Andrei Şaguna", şi toate şcolile secundare ale Bisericii ar fi îndreptăţite de vechiul lor spirit şi de idealul de până acum al educaţiei lor, vine Maiestatea Sa Regele, şi afirmă necesitatea ca aceste şcoli să se menţină pe linia lor proprie, de-a face din elevii lor buni creştini şi buni români.

Probleme, fapte, comentarii*

A apărut *Viaţa Ilustrată*, revistă publicată sub auspiciile *FOR*-ului, secţia Sibiu, pe luna lui octombrie curent [1934], cu articole, cronici şi versuri exprimate, ca şi până acum, în forme îngrijite din punct de vedere al frumosului şi moralului. Înveşmântată în haină elegantă care îi face multă cinste, rămâne totuşi şi la îndemâna celor cu bugetul mai modest care au trebuinţă de citire sănătoasă şi înviorătoare.

Numărul de faţă, cu figura adânc regretatului Gh. Bogdan Duică şi cu numeroase alte ilustraţii, având contribuţiile unor condeie cu nume bun în lumea tinerei generaţii de scriitori, îşi urmează rolul de a da familiei româneşti o lectură interesantă şi instructivă.

Revista sibiană este apreciată în următorii termeni din partea revistei de curând reapărute, *Gândirea*, de sub redacţia dlui Nichifor Crainic:

> „*Viaţa Ilustrată* se numeşte o revistă lunară ce ne vine din Sibiul ortodox al mitropolitului Nicolae Bălan. E fructul publicist al *FOR*-ului, adică al Frăţiei Ortodoxe Române,

* *Telegraful Român*, an LXXXII, nr. 42-43, 14 oct. 1934, pp. 5-6. Semnat: *DS*.

noua asociaţie de creştinism social-cultural, întemeiată din îndemnul acestui ierarh care, şi prin vasta-i cultură teologică, filosofică şi literară, şi prin profunzimea unei puternice gândiri, e o podoabă a Ortodoxiei naţionale.

În categoria respectivă, mitropolitul Nicolae Bălan e un mare avansat în sensul convingerii că Ortodoxia de azi are nevoie şi de o înaltă faimă de viaţă intelectuală.

Animat de idee, Sibiul devine, prin comparaţie cu ceea ce nu se face în altă parte, centrul intelectual al vieţii religioase naţionale. El singur dă patru publicaţii periodice: *Revista Teologică, Telegraful Român, Lumina Satelor* şi *Viaţa Ilustrată*. În afară de acestea, noua mişcare intelectuală e hrănită de o serie de cărţi impunătoare ce ies regulat din teascurile sibiene, *Ortodoxia* lui S. Bulgakov, carte fundamentală de iniţiere în doctrina şi spiritul credinţei noastre, pe care o recomandăm insistent intelectualilor interesaţi de expunerea filosofică a credinţei, fiind tipărită în această serie, alături de alte cărţi cu caracter mai special teologic.

Viaţa Ilustrată e o revistă de familie, redactată în spirit tradiţional ardelenesc de eminentul profesor N. Colan. Alături de materialul potrivit scopului, revista ne-a dat până acum câteva articole foarte documentate şi strâns gândite pe tema: *Ortodoxie* şi *naţionalism*, semnate cu iniţiala „N.", în care nu e greu să recunoaştem ideile din epocalul discurs al mitropolitului Nicolae, ţinut la inaugurarea *FOR*-ului.

De asemenea, în continuare ea publică poemul dramatic al dlui Victor Papilian, „Cerurile spun...", de o remarcabilă inspiraţie ortodoxă a acestui intelectual şi scriitor de seamă, convertit de la ateismul ştiinţific la Biserica noastră. Prin tot ce scrie, acest autor se revelează tot mai mult ca o figură literară cu totul aparte, asupra căreia critica trebuie să stăruie neapărat."

*

Reapare *Gândirea*.

După o întrerupere de un an şi patru luni, reapare admirabila revistă *Gândirea*, căreia personalitatea literară a dlui Nichifor Crainic i-a imprimat o concepţie literară şi artistică ce derivă din însuşi creştinismul reflectat în inima neamului nostru, din *creştinismul naţional*.

Primul număr reapărut (oct. 1934) manifestă în mod deosebit de festiv şi de insistent această concepţie. Articolul dlui Nichifor Crainic, „Mărturisire de credinţă", schiţează, în sensul acesta, o adevărată filosofie a frumosului în artă şi literatură, o arătare a ultimelor lui izvoare. Orice operă de artă este săltarea inimii spre raiul deliciilor spirituale din care a fost odinioară scoasă şi a cărui amintire şi nostalgie o obsedează continuu.

> „Toată fapta, toată creaţia umană, ce umple timpul şi spaţiul acestui pământ, nu e altceva, în ultimă semnificaţie, decât stimularea frumuseţii inaccesibile a acestui Rai ce dogoreşte de departe memoria ancestrală a omenirii şi înroşeşte oţelul voinţei de înălţare către el." Iar „arta e cea mai nobilă creaţie a geniului omenesc", prin care omul tinde să se apropie de acel Ierusalim ceresc. „Opera de artă e cu atât mai nobilă, cu atât mai generoasă în semnificaţie, cu cât din fiinţa ei misterioasă fulgeră mai tare fâşii din lumina Paradisului pierdut."

Ea e revelaţie dumnezeiască în inima neamului, sau a insului, întrucât participă la fiinţa unui neam. Nu revelaţie în inima sau raţiunea individului abstract, neutru, sau dus de ambiţia de-a crea adevăruri proprii, contradictorii neamului din care face parte. Artiştii scot frumosul din Dumnezeu şi din Revelaţia Lui, în acea oglindă a Lui

care este inima neamului. Frumosul este creştinesc şi românesc pentru noi, şi el nu poate fi în niciun caz internaţional sau individual, pentru că nu poate fi raţional, ci numai experimental. Frumosul este una cu adevărul cel mai adânc.

În alt loc („Argument", p. 245), dl Nichifor Crainic dezvoltă această idee şi cu aplicare la problema raportului între artă şi morală, între frumos şi etic, problemă atât de acută astăzi şi căreia am dori ca dl Nichifor Crainic să-i dedice un studiu mai amplu. Ar fi necesar ca scriitorii noştri care au adevărata înţelegere a artei să pornească o ofensivă împotriva valului de imoralism şi pornografie tarifată, a tuturor factorilor dizolvanţi şi a celor cu pretenţii de dascăli ai neamului românesc.

Dl Nichifor Crainic scrie:

> „Noi nu concepem estetica şi morala ca forme autonome în sine, ce n-ar avea întru nimic a face una cu alta. Idealul frumosului nu era numai pentru filosofii eleni acelaşi ca idealul moral, dar şi pentru concepţia de viaţă creştină, şi mai ales pentru ea".

Dacă frumosul adevărat, care dă strălucire eternă operelor de artă, e una cu ceea ce e mai adânc în inima omului, cu obiectul celor mai durabile şi mai esenţiale aspiraţii ale sufletului omenesc, dacă el nu este decât reflexul transcendentului revelat în om şi în natură şi exprimat de artist, desigur că atunci nu e nicio contradicţie între el şi etic. Iar deosebirea între artă şi morală n-ar fi decât o deosebire în procedura de-a ajunge la ele: în artă prin iluminări fulgerătoare, prin contemplaţie în care e activă doar privirea, doar puterea de recepţie, iar în morală printr-un sistematic şi răbdător suiş, printr-o făptuire neîncetată şi printr-o cercetare necontenită a propriei tale personalităţi.

Creştinismul autohton ca izvor de inspiraţie artistică se arată în numărul acesta al *Gândirii* şi în celălalt material al ei. Astfel, în articolul „Fragment despre Aghia Sophia", dl Lucian Blaga deduce atât de juste şi interesante concluzii despre spiritul celor trei confesiuni creştine, din stilul în care îşi zidesc bisericile.

Recomandăm călduros această revistă preoţimii noastre. Astăzi este una dintre puţinele publicaţii literare ce se poate citi şi de adulţi, dar mai ales de tineri. În plus, este singura revistă de creştinism militant în domeniul înalt al artei şi al concepţiei de viaţă.

Mădularele Bisericii*

Biserica nu are numai mădulare individuale, ci şi colective. Aşa cum celulele din trup, pentru ca să poată îndeplini funcţii specializate, nu sunt juxtapuse uniform şi indistinct, ci organizate pe grupuri în aşa-zisele organe. La fel şi organele singulare din Biserică fac parte, mai mult sau mai puţin voit, din grupuri care exprimă voinţa şi viaţa unitară a Bisericii în feluri diferite, toate necesare. Unitatea în planul de viaţă spirituală, ca şi în natură, nu se realizează printr-o transformare în masă neuniformă a celor ce se unesc. Unitatea înseamnă frăţie, armonie între părţile diferite, care se menţin în varietatea lor ontologică. Ea se realizează atunci când în cei ce trebuie să se unească, să se înfrăţească, se înstăpâneşte conştiinţa că sunt numai *părţi*, că îşi pot îndeplini chemarea numai integrându-se cu toate celelalte părţi într-un întreg cu viaţa unitară, determinată de un principiu unitar, pe lângă toată distincţia lor ca părţi.

Omenirea, ca un mare organism natural, cuprinde în toate vremurile *intelectuali* cu rosturi de luminători ai cărărilor pe care va înainta *poporul*, care nu se poate îndeletnici

* *Telegraful Român*, an LXXXII, nr. 44-45, 23 oct. 1934, pp. 1-2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

întreg cu cercetarea adevărului, fiind absorbit de munca producătoare a mijloacelor de existenţă materială. Ea cuprinde totdeauna un *tineret*, cu o psihologie deosebită de a celorlalte vârste şi cam aceeaşi pentru toate timpurile. Cuprinde *bărbaţi* şi *femei*, cu rosturi diferite în viaţa socială. Biserica nu suprimă aceste părţi naturale ale omenirii colective, această varietate organică, dar le reaminteşte şi le spiritualizează legea naturii lor: de a fi părţi ce se completează reciproc, de a fi una spre ajutorul celeilalte şi de a urmări un singur scop, binele general.

Biserica noastră a strâns diferitele categorii naturale ale poporului credincios în organizaţiile actuale nu pentru a izola pe unii de alţii, nu pentru a ridica între o parte şi alta ziduri care să împiedice vederea şi comunicarea. Aceasta ar însemna să neglijeze o lege a naturii, şi, într-o măsură şi mai mare, o lege a vieţii spirituale care pretinde cea mai deplină comuniune între oameni şi între categoriile omenirii. I-a organizat pentru ca fiecare membru din aceste organizaţii să devină şi mai conştient de datoriile lui speciale, ca celulă dintr-o anumită categorie omenească, şi pentru ca bunăvoinţele individuale să crească în direcţia aceasta în puterea de realizare, cu un cuvânt, pentru ca opera de reciprocă ajutorare între părţile unui popor să se împlinească mai efectiv.

Biserica propovăduieşte unul şi acelaşi adevăr tuturor. Toţi au nevoie de mântuire şi tuturor le oferă ca Mântuitor pe Hristos. Biserica cere tuturor o viaţă inspirată de aceleaşi principii morale. Harul dumnezeiesc pe care-l mijloceşte e acelaşi. Dar vasul care primeşte unul şi acelaşi adevăr şi har variază nu numai de la om la om, ci de la o grupă naturală la alta. În adevărul creştin, intelectualul vede cute şi nuanţe, pe care nu le vede omul cu alte îndeletniciri. Vârsta şi îm-

prejurările de viaţă impun îndatoriri şi direcţii speciale de activitate, care, pentru a fi îndrumate în concordanţă cu principiile creştine, impun o scrutare aparte. Intelectualii, conducătorii naţiunii, cu atâtea îndatoriri complicate, ajung în atâtea împrejurări greu de descurcat, încât pentru a găsi modalitatea creştină de-a ieşi din ele, modalitatea creştină de-a rezolva şi de-a ataca atâtea mari probleme sociale, trebuie să se pregătească, să scruteze consecinţele ce decurg din creştinism în cutare sau cutare direcţie.

Tineretul trebuie să fie atent la ispite proprii lui şi poate realiza virtuţi şi acte, iarăşi proprii vârstei şi împrejurărilor lui de viaţă. Acestea trebuie cercetate aparte cu tinerii, iar bătrânii n-au niciun interes să participe totdeauna acolo, atunci când tinerii, sub conducerea preotului, se silesc să înţeleagă şi să practice virtuţile necesare vârstei lor.

Harul dumnezeiesc este acelaşi, dar el se aplică altor împrejurări de viaţă, altui material uman. Adevărul în mare şi în fond este acelaşi, şi scopul general al vieţii iarăşi acelaşi, dar viaţa e formată din momente mici, foarte variate, din probleme deosebite de la moment la moment, iar adevărul cel mare se fărâmiţează, se ramifică, în atâtea adevăruri mici, care trebuie căutate, în atâtea adevăruri mici, dintre care unele interesează, sau ajung să intereseze pe unii, altele pe alţii.

După acelaşi adevăr mare trăiesc toate mădularele Bisericii, spre acelaşi scop general tind toate, dar cărările lor, îndatoririle lor de fiecare moment sunt altele. Biserica trăieşte prin toate o viaţă unică, închinată unui scop şi adevăr unic, străbătută de un principiu unic: Hristos, dar potrivit cu conformaţia şi cu rostul lor social. Această viaţă unică se manifestă prin alte gesturi şi mişcări în fiecare mădular;

iar gesturile şi mişcările tuturor mădularelor se prezintă ca o simfonie, care în totalitatea ei manifestă viaţa întreagă a Bisericii.

Biserica îşi cercetează azi toate mădularele sale. Sunt ele destul de viguroase, de elastice, de sănătoase ca să poată manifesta corespunzător viaţa Bisericii? Şi este între ele acea perfectă armonie şi reciprocă ajutorare, care e un semn de vitalitate şi de ordine pentru întreaga fiinţă a Bisericii?

La aceste două lucruri este azi atentă Biserica. Şi în această direcţie se mişcă silinţele ei de perfecţionare.

Semănătorii de vrajbă*

În ultima vreme Uniaţia ardeleană face uz neîncetat şi persistent până la obsesie de-un mijloc tactic din cele mai perfide câte se găsesc în arsenalul de ipocrizie al catolicismului. Nu e număr din otrăvitele lor tipărituri periodice, în care Biserica Ortodoxă naţională să nu fie acuzată şi persiflată, în modul cel mai ireverenţios, ca semănătoarea de vrajbă în viaţa neamului românesc, ca singura vinovată de dezbinarea între fraţi şi de înverşunarea confesională a unora împotriva altora, de febra aceasta nesănătoasă pentru un organism naţional, care poate avea urmări din cele mai dureroase.

Ipocrizia acestei campanii trebuie demascată. Vălul subţire de cuvioasă mironosiţă trebuie smuls de pe faţa alterată de cinism şi schimonosită de satisfacţia inavuabilă a celor care pregătesc şi dau lovituri ascunse.

Cine a produs şi produce într-adevăr tulburarea continuă în viaţa comunităţii româneşti? Care este cauza febrei de care e chinuit de peste două sute de ani trupul naţiunii româneşti din Ardeal? Care e microbul ce s-a introdus în or-

* *Telegraful Român*, an LXXXII, nr. 44-45, 23 oct. 1934, pp. 2-3. Nesemnat.

ganismul nostru naţional, tulburându-i dezvoltarea liniştită şi armonioasă, rupând raportul de integrare a fiecărei celule în totalitate, sfâşiindu-i viaţa internă? Punem această întrebare oricărui om a cărui judecată funcţionează normal şi nepărtinitor.

Biserica Ortodoxă, la altarul căreia s-a închinat întreg poporul românesc de la începutul existenţei sale, este de peste două sute de ani, aici în Ardeal, în funcţie de apărare a unităţii naţionale şi a sa proprie. Ea n-a făcut şi nu face altceva decât să opună rezistenţă încercărilor din afară de dislocare a neamului şi să-şi apere patrimoniul moştenit. Pe când uniatismul este un ic, introdus tot mai adânc în comunitatea naţională de cei care au avut şi au interesul să ne slăbească şi răpună prin dezmembrare. Este o săgeată lansată din arcul duşmanilor noştri milenari, un microb produs în cultura microbiană a Vaticanului şi dat nemţilor şi ungurilor să ni-l inoculeze ca mijloc sigur de descompunere. Splendida unitate şi solidaritate a acestui neam de până la 1700, care l-a păstrat întreg în pofida tuturor încercărilor de asimilare, a fost atunci sfâşiată, şi sfâşierea pătrunde pe fiecare zi tot mai adânc în conştiinţe. Microbul alimentat cu o neînţeleasă râvnă chiar de o parte a fiilor acestui neam îşi continuă acţiunea funestă.

Iar Biserica Ortodoxă n-a făcut altceva decât s-a apărat, angajată prin atacurile venite de la străini, în această luptă de apărare. Pentru orice minte limpede *aceasta* este situaţia!

Biserica noastră Ortodoxă n-a sărit pe forturile străine, n-a trimis gloanţe şi n-a lansat proiectile şi miasme ucigătoare în cetăţile străine, dar a vrut şi vrea să rămână dârz pe poziţiile proprii, asaltate şi lovite pe căile cele mai nesincere şi mai inumane.

Şi atunci, cine produce vrajba: cel care se apără fiind continuu atacat? Numai un aparat mintal grav afectat poate spune aceasta. E un adevăr clar ca lumina soarelui, ce nu poate fi mistificat de nicio minte nepervertită, un adevăr care trebuie să stea sus, în văzul tuturor, că nu Biserica Ortodoxă, care a fost şi este în continuă poziţie de apărare, este cauza vrajbei crescânde între fiii neamului, ci uniatismul, care n-a crescut din solul naţional, care nu e de origine autohtonă, ci a fost introdus şi e susţinut în mijlocul neamului românesc de puteri exterioare.

Cine a produs tulburările profunde în poporul românesc din Ardeal în veacul al XVIII-lea? Nu uniatismul impus cu forţa de împăratul Leopold, de Kolonits, Baranyi, Pataky, Maria Tereza, Bukow şi ceilalţi apostoli ai greco-catolicismului? Ce-au făcut românii ortodocşi, preoţi şi ţărani? Au putrezit în temniţe, au fost bătuţi cu biciul, au fost ucişi în toate chipurile, şi-au *apărat* credinţa, ei, cu mâinile goale, putând doar să moară, iar misionarii uniatismului, cu toată puterea lumească şi cu toate armele în mâna lor. A pornit vrajba de la aceşti oameni, care n-au deranjat pe nimeni în credinţele lui, ci şi-au apărat credinţa lor pe singura cale posibilă: murind şi suferind chinuri?

Cine produce vrajba în zilele noastre? Biserica Ortodoxă, care se apără împotriva avalanşei catolice, servită de uniatism? Căci e un adevăr nu numai logic, ci dovedit şi cu faptele şi intenţiile mărturisite de uniaţi şi de catolici, că uniatismul românesc, în proporţia în care se află azi, nu e decât o redută pentru lupta de continuare a catolicizării în sens extensiv şi calitativ. El nu e un punct final, o poziţie care să aibă o valoare pentru sine în catolicism. Uniatismul este arcul încordat al catolicismului agresiv, un punct care trebuie împins continuu mai departe în inima neamului nostru. Uniatismul este prin definiţie catolicismul în marş de expansiune, de revărsare peste popoarele ortodoxe. Encicilici papale des repetate pentru „convertirea" ortodocşilor, jurământul prin care episcopii supuşi stăpânirii papale se obligă să *persecute* pe „schismatici", nunţii „apostolici", şi emisari trimişi printre noi, călugări şi misionari crescuţi în institutul *de propaganda fide* şi în alte pepiniere ale aceluiaşi spirit agresiv, asalturile date pentru a câştiga poziţii importante în stat, cu acelaşi scop de subminare a noastră, intrigi ţesute cu rafinament, batjocuri şi calomnii aruncate fără scrupul împotriva Bisericii noastre şi a instituţiilor ei, împotriva ierarhilor şi a preoţilor ei, acestea şi altele asemenea sunt armele de care se serveşte cu o nemaipomenită îndrăzneală propaganda papistă printre noi, ortodocşii.

Tendinţa prozelitistă e mărturisită în tot momentul. Să pomenim întâi pe faimosul „Păr. I. Georgescu" (aşa se iscăleşte), dat afară de la secretariatul *Astrei,* din care-şi făcuse platformă de propagandă catolică. În *Unirea* din 29 sept. c. [1934], într-un articol paralel cu altul, în care Ortodoxia e acuzată că produce vrajbă între români, scrie: „Bunii creştini din Orient nu trebuie să uite că Ierusalimul ceresc de pe pământ e Roma". Iar în continuare scrie: „Să-şi dea seama, mai ales la noi, unde unii habotnici vor să zădărnicească nobila iniţiativă a părintelui protoiereu de la Chişinăul Basarabiei pentru unirea bisericilor" etc. E clar: ortodocşii când îşi apără credinţa sunt habotnici (şi semănători de vrajbă), iar cine îndeamnă la unirea cu Roma e nobil. Care ar fi epitetul pentru un ortodox când ar îndemna pe catolici să revină la credinţa adevărată? Greu s-ar găsi unul atât de drastic, ca să poată satisface pe argaţii

papei. Fanatismul violent al „Părintelui Ioan Georgescu" merge până acolo, încât chiar şi atunci când comentează apariţia unei ediţii a *Orologhionului*, fruct al maicii Biserici Ortodoxe răsăritene, din care se nutresc aceşti fii renegaţi ai ei (căci papismul lăudat nu le poate da o hrană potrivită necesităţilor lor sufleteşti), nu se poate înfrâna să nu îndemne pe români la unirea cu Roma (*Unirea* din 15 sept. c. [1934]). Să îndemni la unirea cu Roma, cu *Orologhionul* Bisericii Ortodoxe în mână! Iată o necuviinţă, o inconsistenţă de suflet, care nu poate fi explicată decât făcând apel la luminile psihopatologiei.

În direcţia catolicizării depline a greco-catolicilor şi a atragerii ortodocşilor la catolicism lucrează pe faţă franciscanii români, specie cultivată cu dragoste de episcopul Frenţiu al Oradei, hotărât, precum se pare, să înlocuiască cu încetul tot cultul ortodox cu cel catolic, pentru a ridica un perete net despărţitor între credincioşii săi şi ceilalţi români. Franciscanii de-acolo au întemeiat pentru mirenii uniaţi o *Asociaţie a Terţiarilor franciscani pentru ritul greco-catolic român*, căreia i s-a fixat ca scop principal propaganda catolicismului între românii ortodocşi.

> „Ordinul al III-lea franciscan, printre românii greco-catolici, dorim să aibă un rol şi mai fericit, anume acela de-a apropia inimile şi sufletele tuturor românilor din întreaga ţară, strângându-i laolaltă prin aceeaşi credinţă strămoşească, care e credinţa Romei."[1]

[1] „Introducere" în: *Manualul Terţiarilor franciscani pentru ritul greco-catolic român*, Ed. Colegiului Serafic Român Unit, Oradea, 1934.

Cum să lucreze terţiarii pentru câştigarea ortodocşilor? Iată ce spune *Manualul* puţin mai departe, desigur eufemistic, cum se cuvine, într-o carte pe care o pot citi şi alţii:

> „Când li se va da prilejul, să întrebuinţeze toată râvna, condusă de prudenţa creştinească, ca să câştige vreun suflet pentru un ideal atât de sublim, şi cerut cu atâta urgenţă de *interesele noastre vremelnice* şi veşnice".

Am subliniat cuvintele: „interesele noastre vremelnice". Oricât de mult s-ar reţine omul să nu fixeze în scris lucruri care se pot comunica numai verbal, când e stăpânit prea mult de-un gând, el îi joacă festă şi-i scapă neobservat.

În *Manualul* acesta, întocmit de directorul terţiarilor uniaţi, franciscanul P. dr. Dominic Neculaeş, autorul amestecă, pentru uzul terţiarilor, într-un mod penibil, cultul ortodox cu cel catolic, mai bine zis reduce rolul şi extensiunea cultului ortodox până aproape la zero, înlocuindu-l cu cel catolic. De fapt, el nici nu-i mai zice „ritul grec" sau „răsăritean", ci „oriental catolic". Adică un *mixtum compositum*, o creaţie hibridă, întrebuinţată numai ca un stadiu mai avansat de trecere totală la ritul latin. În şi printre ecteniile ortodoxe se intercalează pomenirea unor sfinţi exotici pentru noi, ca: Francisc, Ludovic, Marii Papi locţiitorii lui Dumnezeu, ectenii lungi, invocări, către inima lui Iisus, rozaritul franciscan, rugăciuni de-ale Sf. Bernard, rugăciuni către Anton de Padova, pomenirea deasă a imaculatei concepţii a Fecioarei Maria; se introduc o serie de sărbători noi, catolice, şi se omit multe ortodoxe (se introduce sărbătoarea „Neprihănitei Zămisliri a Sfintei Fecioare", a „Patriarhului Sfântul Francisc", amândouă cu ajunuri în care se va posti),

şi toată făptuirea terţiarilor e stimulată cu făgăduinţa indulgenţelor, cărora li se dedică un întreg tratat scolastic de încurcate definiţii, împărţiri, distincţii şi reguli pentru obţinerea lor. Bizareriile acestui *Manual* ar merita, pentru distracţia cititorilor, să fie prezentate şi analizate într-un articol special. Mai amintim din el numai paragraful cu condiţiile de primire în ordinul terţiarilor, între care se cuprinde şi „ascultarea de Biserica Romană şi de Scaunul Apostolic", interpretată astfel:

> „ascultători, adică supuşi şi respectuoşi faţă de Preasfântul Părinte Papa, faţă de episcopul propriu şi faţă de ceilalţi preoţi, *chiar în cele ce nu sunt numai decât de credinţă şi poruncite*".

Aşadar, şi în chestiunile politice, naţionale ş.a.m.d. E de prisos să mai întrebăm: Oare ce trebuinţă o fi având papa şi de ascultarea în alte chestiuni decât cele religioase?

Dar scopurile prozelitiste şi de dezbinare religioasă sunt urmărite şi de cele mai înalte foruri ale Bisericii Uniate. *Agrul* uniat este *Acţiunea catolică* internaţională, care s-a întins până în România. A mărturisit-o însuşi preşedintele lui, dl Valer Pop, în congresul recent de la Lugoj. Prin el fruntaşii mireni uniaţi s-au înglobat într-o asociaţie internaţională, ce stă direct sub ordinele papei, cu alte cuvinte s-au dezbătut de solidaritatea cu intelectualii, ceilalţi români făcându-se instrumente la noi ale unei forţe străine. S-au dezbinat de comunitatea românească. Acţiunea lor publică între români e dirijată de afară. Ei nu se mai sprijină pe forţe interne şi motivele şi scopurile acţiunii nu şi le mai iau dinăuntrul ţării. Să ne gândim, în această legătură, la miraculoasa ascensiune

a preşedintelui *Agrului*, dl Valer Pop. Cum se face că un om care a trecut prin toate partidele, trădându-le pe toate, şi care nu ştim să se fi remarcat prin vreo operă sau acţiune mare, care să nu se rezeme de vreo forţă electorală, a devenit atât de indispensabil oricărei guvernări de când e preşedinte al *Agrului*? Şi ar mai trebui să amintim şi aceea că în statele cu guverne puternice, deşi în întregime catolice, papa a fost silit să fixeze ca principiu că toţi conducătorii *Acţiunii catolice*, fiind fatal unilaterali în judecata lor, nu pot avea roluri de conducere în stat. Aşa e cazul în Italia, de pildă.

Ascuţişul antiortodox al *Agrului* s-a manifestat şi la Lugoj cu suficientă violenţă. O mare parte din dezideratele formulate acolo sunt îndreptate împotriva Bisericii Ortodoxe. *Agrul* naţional se simte jignit că oficialităţile statului participă la serviciul ortodox în sărbătorile naţionale şi cere ca ele să participe la serviciul uniat, unde clericul uniat e mai mare în rang ca cel ortodox. Pretenţia aceasta e primul atac dintr-un plan întreg de luptă pentru coborârea Bisericii Ortodoxe din drepturile de întâietate în Stat, ca Biserică a marii majorităţi a poporului românesc, ca Biserica neamului prin excelenţă. Biserica naţională are dreptul la această onoare, în întregime, drept recunoştinţă a statului pentru instituţia aceasta sfântă, care a pregătit poporul român pentru unitatea naţională într-un singur stat şi care se identifică şi astăzi pe deplin cu aspiraţiile poporului şi statului român, nemanifestându-se în ea niciun element centrifugal, nicio autoritate exterioară hotarelor ţării. Indiferent că într-un oraş sunt ortodocşi mai puţini, sau un cleric ortodox mai mic în grad, cinstea se aduce şi acolo Bisericii Ortodoxe, ca noţiune totală, ca putere susţinătoare a neamului, şi nu populaţiei ortodoxe din acel oraş. Dacă ar fi să se aplice

consecvent principiul ascuns în cererea *Agrului*, ar trebui ca unde sunt romano-catolici sau reformaţi mai mulţi, autorităţile statului să participe la slujba religioasă a lor. În afară de asta, oficialii unui stat în majoritate ortodox vor fi şi ei, în mod fatal, în majoritate ortodocşi. Şi-atunci, cum vin uniaţii să pretindă autorităţilor ortodoxe ale unui stat ortodox să meargă la sărbătorile naţionale la serviciul divin uniat?

Numai din invidie faţă de Biserica Ortodoxă a izvorât şi plângerea *Agrului* că în armată sunt 14 confesori ortodocşi şi numai unul uniat. Nu aceasta este proporţia între poporul ortodox şi cel uniat? Dacă ar fi 2 confesori uniaţi pe lângă 14 ortodocşi, proporţia ar fi nesocotită.

În mod foarte violent a ridicat pretenţia ca oficialităţile statului să participe la serviciul divin uniat, preşedintele *Agrului* din eparhia Clujului, dl prof. dr. Al. Borza. Domnia Sa se serveşte de argumentul că şi Biserica Uniată e naţională, ba e „cea mai de preţ cetate a sufletului românesc". E atât de românească, încât cei ce nu fac parte din ea nu sunt români (iată apărând ideea deosebirilor naţionale), căci, continuă dl Borza:

> „ea stă aici în mijlocul *atâtor noroade* străine de Roma, care ne-a pus aici de strajă a limbii şi spiritului său" (*Unirea*, 29 sept. 1934).

Noroadele acestea străine de Roma şi faţă de care se simt străini şi uniaţii, nu sunt ungurii, căci aceia sunt mare parte catolici. Aceste noroade suntem noi.

Dar protestul împotriva afirmaţiei că şi Biserica Uniată ar fi naţională îl ridică chiar reprezentanţii ei. Ştim cu ce furie a respins acest atribut Preasfinţia Sa Episcopul Al. Rusu de la Baia-Mare. „Părintele Ioan Georgescu" spune că Biserica Uniată ca tot catolicismul e „supranaţională", adică indiferentă la realitatea naţională (*Unirea*, 15 sept. 1934), la fel fruntaşul mirean uniat Gavriil Todica (*Unirea*, 14 apr. 1934). Noi am analizat în această foaie, nu demult, şi mărturisiri catolice categorice, că într-adevăr catolicismul e antinaţional şi luptă pentru contopirea naţionalităţilor, lucru care se realizează în practică prin înghiţirea naţiunilor mici de către cele mari. Desigur, asemenea mărturisiri se fac mai puţine, din motive de prudenţă. Dar tendinţa antinaţională din Biserica Uniată se manifestă prin fapte. Cine nu ştie că toţi preoţii şi foarte mulţi intelectuali uniaţi îşi îndeamnă copiii să meargă mai bine la Biserica Romano-Catolică decât la cea ortodoxă, acolo unde nu se află Biserică Uniată? Copiii sunt învăţaţi că în Biserica Ortodoxă „se spurcă".

Apoi, au devenit foarte frecvente slujbele săvârşite în comun de preoţii şi ierarhia uniată, cu preoţii şi ierarhia maghiară romano-catolică. La Lugoj au îndrăznit s-o facă aceasta chiar în faţa Maiestăţii Sale Regelui. Fiedler, episcopul catolic al Oradei, cel care a dat concediu unui preot de-al său până la revenirea Ungariei pe teritoriul episcopiei Oradei, a fost văzut de regele ţării în frăţească comuniune cu episcopii uniaţi. Iar serviciul divin săvârşit acolo de ierarhia uniată şi cea maghiară n-a mai fost cel pur răsăritean, ci amestecat cu cel catolic. Căci acea procesiune cu Iisus Euharisticul, executată la Lugoj, e necunoscută în cultul răsăritean.

Un vânt de nebunie bate în lagărul oficial al Uniaţiei. Cu o totală nepăsare faţă de gravele consecinţe ce nu vor întârzia, ierarhia uniată a pornit să creeze şi vizibil tot mai mare deosebire între poporul uniat şi marea majoritate a neamului nostru. Ei sapă de zor la o prăpastie care va fi fatală.

Deosebirile religioase, fiind deosebiri profunde de spirit, sfarmă unitatea naţională. Până acum ele au fost ţinute ascunse de ochii poporului. Acum sunt etalate, se cere poporului să se închine altfel decât fraţii lor ortodocşi. Deosebirile de spirit, deosebirile de închinare lui Dumnezeu, se repercutează încet, în oarecare măsură şi asupra fiziologiei. Şi chiar dacă ar rămâne numai deosebiri de spirit, ele sunt suficiente ca membrii aceluiaşi popor să nu se mai simtă un neam unitar, să-şi facă loc conştiinţa că sunt o nuanţă, un popor deosebit. Exemplul croaţilor este edificator. Şi acolo, tot mâna funestă a catolicismului susţinut de nemţi şi unguri a lucrat. La noi încă nu s-a ajuns atât de departe, căci n-au trecut decât 200 de ani de la separaţie. Dar să ne gândim că ea ar data de la anul 1000. S-ar mai fi putut face unirea de la 1918? Sau să ne gândim ce va fi peste câteva sute de ani, dacă procesul de înstrăinare, iniţiat de forurile uniate, va decurge în acelaşi ritm accelerat ca în zilele noastre.

Maiestatea Sa Regele s-a văzut la Lugoj în faţa unor manifestaţii şi simptome care i-au dat de gândit. Îngrijorat de direcţia acestei dezvoltări centrifugale a Bisericii Uniate, a rostit acel cuvânt, strigăt de alarmă, ca să trezească ierarhia uniată: nu uitaţi că în râvna voastră mai presus de toate trebuie să fie *sufletul unic al acestui neam,* şi acest suflet trebuie să fie românesc. Faţă de spectacolul îngrijorător pe care-l oferă Biserica Uniată, care sacrifică unitatea şi caracterul naţional al sufletului acestui popor, regele s-a văzut silit să accentueze acest imperativ. E semnificativă insistenţa regelui asupra acestui gând. După introducere, în care afirmă mândru, pentru retezarea zvonurilor lansate din oficiile catolice că a devenit în timpul exilului catolic (*Erdelyi Lapok* din 26 febr. 1932): *„Eu sunt născut şi crescut ortodox"*, în toată cuvântarea sa regele revine continuu, obsedant, exclusiv, asupra acestei chemări la realitate. Deşi era oaspetele lor, regele se ridică peste cuvintele de politeţe circumstanţială. Suveranul nu uită că este reprezentantul unui stat şi al unui popor ortodox, cu care se afirmă identificat, şi că se află în faţa unor fragmente minoritare şi confesionale, care prea adesea uită de postulatele supreme ale statului nostru.

> „În această înălţătoare sărbătoare sufletească, permiteţi-mi, pe deasupra credinţelor, pe deasupra confesiunilor, să ridic paharul meu pentru sufletul unic al poporului român".

E leit motivul cuvântării regale, cu care şi încheie Maiestatea Sa.

În această direcţie se mişcă uniaţia română a zilelor noastre. Profund îngrijorată, Biserica Ortodoxă îşi ia măsurile de apărare. Ocrotitoare de la început a unităţii sufletului românesc, ea nu poate fugi de la această datorie nici azi. Furioasă că-i împiedică acţiunea catastrofală pentru neamul nostru, Uniaţia şi-a însuşit metoda perfidă de-a o prezenta continuu ca pe autoarea vrajbei. În chipul acesta crede că poate înşela lumea şi poate abate privirile de la acţiunea ei profund primejdioasă. Dar nu va înşela pe nimeni. Dincolo de zarva plângăreaţă, se vede limpede drumul fatal pe care a apucat. Convinşi de ameninţarea tot mai mare ce-o prezintă Uniaţia pentru unitatea neamului şi a statului, atragem atenţia tuturor factorilor cu răspundere din această ţară asupra necesităţii de a se lichida cea mai gravă primejdie ce se ridică înaintea existenţei noastre ca neam şi stat: *primejdia Uniaţiei.*

Cum au decurs serbările*

Metropola religioasă a Ardealului, Sibiul de veche glorie, care s-a înfiorat de multe ori de marile şi istoricele înflăcărări ale neamului românesc de dincoace de munţi, a adăugat la zilele sale de slavă încă două zile pline de-atâta vibraţie sufletească, de-atâta înălţime în aspiraţii, de-atâta sfânt entuziasm religios şi românesc, încât rar le-ai mai găsi pereche. Numai figurile de stil de cea mai mare forţă şi bogăţie literară şi adjectivele hiperbolice, indicând infinitul, ar putea sugera, pentru cei ce n-au avut fericirea să fie prezenţi, ceva din valul de simţiri fierbinţi şi curate, care a unificat sufletele tuturor, dându-le o singură direcţie, un singur obiectiv, o singură hotărâre. Cuvântul strâmt, definit, făcut mai mult pentru indicarea lucrurilor materiale, se zbate neputincios şi dezolat în faţa viziunilor şi trăirilor magnifice, care au copleşit sufletul în zilele de 28-29 oct. [1934].

Niciodată n-am simţit mai mult ca de astădată trebuinţa să invoc la începutul unei descrieri, asemenea poeţilor vechi, ajutorul dumnezeiesc ca să nu trădez cu desăvârşire măreţia zilelor pe care vreau să le înfăţişez.

---

* *Telegraful Român*, an LXXXII, nr. 46-47, 4 nov. 1934, pp. 2-6. Semnat: *DS*.

*

Sosirea oaspeţilor

Încă de vineri, 26 oct., au început să sosească participanţii la copiosul ospăţ spiritual ce se anunţase. Sâmbătă toate trenurile aduc intelectuali şi popor, în haine de sărbătoare, cu steaguri şi cântece. Cu trenul de 2 sosesc membrii consiliului general al *FOR*-ului, de la Cluj: domnii Sextil Puşcariu, Ioan Lupaş, Silviu Dragomir, Onisifor Ghibu, Victor Papilian, Gh. Stănescu. Deodată cu dânşii sosesc delegaţii Preasfinţiei Sale episcopului Nicolae al Clujului: Preacucerniciile Lor consilierii Stanca, Sava, Curea, prof. Muntean. În întâmpinarea tuturor au ieşit la gară Şcoala Normală de Băieţi şi Fete, cu orchestra, profesorii şi studenţii Academiei Teologice. Dl dr. Gh. Preda, în numele *FOR*-ului, secţia Sibiu, le spune cuvinte inimoase de bun sosit.

Cu trenul de 5 sosesc Preasfinţiile Lor episcopii *Grigorie al Aradului* şi *Vasile al Caransebeşului*, cu consilierii Păcăţianu, dr. Gh. Ciuhandu, dl dr. C. Corneanu etc. Sunt întâmpinaţi cu aceeaşi dragoste.

Cu trenul de 6 soseşte Excelenţa Sa Principesa Alexandrina Cantacuzino, preşedinta *Societăţii ortodoxe naţionale a femeilor române*.

Şi toate trenurile aduc de pretutindeni sute de intelectuali, preoţi şi mii de săteni.

La ora 6 se săvârşeşte în catedrala mitropolitană slujba Privegherii de către Preasfinţitul Arhiereu-vicar Vasile Stan, cu sobor de preoţi. La sfârşit membrii *FOR*-ului se mărturisesc.

Sfânta Liturghie

A doua zi, duminică 28 oct., catedrala mitropolitană se umple de dimineaţă de mulţimea ce freamătă ca la serbările epocale. Străzile împodobite cu steaguri naţionale, cu covoare şi flori, aduc mereu la porţile catedralei o lume românească din toată ţara. La ora 9 *Înaltpreasfinţia Sa Mitropolitul Nicolae*, adus de la reşedinţă de soborul de ierarhi, preoţi în odăjdii şi de corul studenţilor teologi, începe săvârşirea Sfintei Liturghii, înconjurat de *Preasfinţiile Lor episcopii dr. Grigorie Comşa al Aradului, dr. Vasile Lăzărescu al Caransebeşului, dr. Andrei Mager* ***Arhiereul-vicar*** *al Oradei, dr. Vasile Stan* ***Arhiereul-vicar*** *al Sibiului,* Preacuvioşia Sa Arhimandritul Policarp Moruşca şi mulţi preoţi şi patru diaconi. Catedrala e încărcată de lume ca un ciorchine rodnic. Sunt mii de credincioşi care umplu tot spaţiul până la uşile altarului. Stau înghesuiţi pe balustradele balcoanelor, se revarsă în curte pe toate uşile laterale şi la intrare, ca un stup în ajunul roirii.

După intrarea cu sfintele daruri se săvârşeşte hirotonia întru prezbiter a Cuvioşiei Sale Părintelui rector al Academiei Teologice, *Nicolae Colan.*

La sfârşitul Sfintei Liturghii, Înaltpreasfinţia Sa Mitropolitul Nicolae rosteşte o predică cu profund răsunet în inimile ascultătorilor despre *înnoirea forţelor morale ale naţiunii.* Este un dar al Înaltpreasfinţiei Sale, puţin comun, acela de-a înălţa prin cuvântul său ce vine puternic, viu şi adevărat, din adâncimile unei convingeri ce covârşeşte pe toţi, nivelul sufletesc al oricărei adunări la care participă, în sferele sublime ale celei mai pure spiritualităţi. O întrunire care se învredniceşte de cuvântul Înaltpreasfinţiei Sale s-a salvat din monotonie, formalitate şi proză. Împletirile de cuvinte se rotunjesc maiestuos, în formulări definitive, energice, de

adevăruri care nu mai pot fi contestate, care sunt tot atâtea izvoare de idei bogate şi dătătoare de viaţă de mare înălţime spirituală. Iată câteva din cuvintele Înaltpreasfinţiei Sale, care exprimă adevărata diagnoză şi terapeutică a crizei de care suferim:

„Eu mă plec cu smerenie în faţa minunilor prin care Domnul, cu puterea Sa divină, a deschis ochii orbilor şi urechile surzilor, a îndreptat picioarele paraliticilor şi a sculat din nou la viaţă oameni morţi, dar mă prostern cel puţin tot pe atât de mult în faţa minunii acestei renaşteri spirituale pe care a operat-o în împărăţia fără hotare a sufletului omenesc. Hristos a creat adevăratul climat spiritual, oameni noi, şi evanghelia Lui, pretutindeni pe unde s-a răspândit în scurgerea veacurilor, a fost însoţită de această putere de sus, în stare să renască sufletele şi să înnoiască viaţa lor.

De această putere de sus avem cea mai mare şi mai urgentă nevoie, noi şi întregul nostru popor, astăzi, în mijlocul frământărilor şi a crizelor de tot felul prin care trecem. Nu mă îndoiesc că bărbaţii cu răspundere în viaţa noastră publică pun toate silinţele şi toată buna-credinţă a lor pentru îndreptarea lucrurilor. Se croiesc legi peste legi, se fac reforme dese în toate domeniile: în şcoală, în administraţie, în justiţie, în finanţe, în agricultură, în comerţ, se încurajează artele, ştiinţele, tehnica... Toate acestea sunt progrese necesare şi vrednice de aprecierea şi de respectul nostru. Mie mi se pare însă că toate acestea se petrec mai mult la suprafaţa vieţii, dar viaţa însăşi, în adâncimile ei sufleteşti, rămâne neschimbată. Nu-i destul să cureţi numai cele dinafară ale blidului şi paharului, după cum zice Sfânta Scriptură, ci trebuie să te îngrijeşti ca cele dinlăuntru ale lor să fie curate. Baza progresului real şi statornic al unui popor, care nu atinge numai referinţele externe ci pătrunde în resorturile interioare şi-n adâncurile

vieţii, este puterea morală a sufletelor. Fără de aceasta, toate binefacerile civilizaţiei şi toate darurile culturii atârnă în vânt. Puterea sufletească a fiilor unui neam este comoara lui cea mai scumpă, este adevăratul capital naţional ce-l reprezintă în civilizaţia lumii. De aceea, singura ieşire posibilă din strâmtoarea crizelor epocii noastre, singura garanţie neînşelătoare a viitorului nostru, singura problemă mare care se ridică deasupra tuturor celorlalte şi e vrednică să înlănţuiască toate silinţele noastre astăzi, este: *înnoirea forţelor morale ale naţiunii*. Prin acestea, chiar şi atunci când ne-am afla în mijlocul oricăror înfrângeri momentane, vom merge totuşi cu siguranţă la biruinţă!"

După predica Înaltpreasfinţiei Sale, o mulţime de intelectuali în frunte cu profesorii universitari din Cluj s-au împărtăşit, impresionând puternic pe toţi credincioşii.

Şedinţa de deschidere a congresului FOR-ului

Mulţimea nenumărată a poporului a trecut apoi, la ora 11, în sala *Thalia* care, oricât e de vastă, de această dată era neîncăpătoare. Multă lume a trebuit să rămână pe afară s-asculte cuvântările la *naute parleur*. S-au evaluat la vreo 12 000 de persoane. Pe scenă iau loc Preasfinţiţii Arhierei în frunte cu Înaltpreasfinţia Sa Mitropolitul Nicolae, dl Sextil Puşcariu (preşedintele *FOR*-ului), dl ministru Al. Lapedatu, dl Octavian Goga, domnii I. Lupaş şi Silviu Dragomir, Onisifor Ghibu, Excelenţa Sa Alexandrina Cantacuzino, dl Popescu-Necşeşti, dl C. Corneanu, dl G. Lungulescu etc.

Preşedintele, dl Sextil Puşcariu, deschide congresul printr-o cuvântare tot atât de memorabilă ca şi aceea de la constituirea secţiei Sibiu a *FOR*-ului. Distinsul savant lărgeşte anumite adevăruri pe care le-a formulat atunci cu privire la legătura strânsă dintre Ortodoxie şi cultura

românească. O cultură adevărat românească nu e decât aceea care emană din adâncimile sufletului nostru îmbibat de la naşterea lui de Ortodoxie.

„Cultura nu e o marfă de import şi ea nu poate deveni o forţă creatoare decât atunci când se dezvoltă pe solul din care a răsărit." „De acest lucru nu ţin seama cei ce răspândesc amăgitoarea parolă a strânselor legături culturale cu romanitatea apuseană, prin catolicism." „Ceea ce ne trebuie acum când întregul popor românesc a ajuns în sfârşit să se dezvolte în plină libertate, este mai degrabă o emancipare spirituală căreia prea mult timp i-a fost tributară gândirea noastră şi al cărei prestigiu exagerat ameninţă să ne înăbuşe originalitatea noastră." „Numai grefată pe cultura care izvorăşte din structura etnică a unui popor, din concepţiile lui filosofice, dictate de religia în care se închină de două mii de ani, şi câştigate printr-o lungă experienţă, cu ecouri din cele mai îndepărtate timpuri, civilizaţia (apuseană) poate fi o binefacere. Altminteri, ea distruge bunuri de cea mai mare valoare."

În sensul acestui adevăr, care a devenit astăzi celor mai mulţi o evidenţă inevitabilă, dl Sextil Puşcariu cere ca toţi fiii ei să ajute Bisericii Ortodoxe în acţiunea ei de legitimă apărare faţă de asalturile celor străini cu firea sau cu voia de aspiraţiile neamului nostru:

„Gândiri imperialiste sunt străine Ortodoxiei. Aceasta nu înseamnă însă că ea poate rămâne indiferentă faţă de tendinţele tot mai accentuate ale eterodocşilor de-a face prozelitism şi de-a-şi întinde puterea pe socoteala noastră. Nu numai un drept indiscutabil de legitimă apărare ne sileşte să stabilim aceste încercări, ci şi convingerea noastră nestrămutată că apărând Biserica noastră dreptmăritoare,

apărăm însuşi statul român şi slujim ideea naţională ce trebuie să rămână cel mai puternic suport al lui. Naţională cu adevărat nu poate fi decât Biserica ce s-a născut deodată cu poporul nostru şi s-a identificat totdeauna cu aspiraţiile lui, care nu aşteaptă să-i vină cuvântul de ordine de dincolo de hotarele ţării."

Ce deosebit este limbajul preşedintelui *FOR*-ului de cel al preşedintelui *Agrului*. Acela făcea apologia organizaţiei internaţionale a acţiunii catolice, şi se anunţau intenţiile de prozelitism în slujba catolicismului. De neamul românesc şi de cultura lui originală, nicio vorbă, nicio grijă. Preşedintele *FOR*-ului împleteşte în fiecare propoziţie grija de Ortodoxie cu grija de neam şi proclamă neimperialismul Ortodoxiei, care nu vrea decât să se apere şi să apere sufletul neamului împotriva atacurilor. Tot ce s-a spus la Sibiu, ca tot ce se spune de câte ori se vorbeşte de Ortodoxie, a fost în acelaşi timp mărturisirea religioasă şi naţională.

Terminându-şi cuvântarea, preşedintele a citit telegramele expediate Maiestăţii Sale Regelui, Preafericirii Sale Patriarhului Miron Cristea, dlui G. Tătărescu Prim-Ministru, dlui Stelian Popescu, preşedintele *Ligii antirevizioniste*.

După Domnia Sa a luat cuvântul Înaltpreasfinţia Sa Mitropolitul *Nicolae* al Ardealului exprimându-şi bucuria că vede pe fruntaşii mireni ai Bisericii strângându-se în jurul Bisericii.

„*Frăţia Ortodoxă Română* este astăzi mai mult un organ prin care Biserica noastră îşi îndeplineşte divina ei misiune în viaţa neamului, iar în opinia publică reprezintă fără îndoială o conştiinţă de care trebuie să se ţină neapărat seama."

Înaltpreasfinţia Sa a terminat acordând binecuvântarea arhierească primului congres al *FOR*-ului.

A vorbit apoi dl ministru al cultelor, *Al. Lapedatu*, mărturisind hotărârea de-a face ca statul românesc să dea Bisericii sale naţionale toată atenţia ce i se cuvine,

„reparând nedreptăţile şi umilirile ce i s-au adus şi asigurându-i un regim de dreptate şi echitate potrivit legii sale organice, în raport cu numărul credincioşilor, cu situaţia materială şi cu trebuinţele ei reale"; „căci soarta acestei Biserici, precum în trecut, aşa şi în viitor, este legată de aceea a statului şi a neamului, cu care s-a confundat în toate vremurile şi de care înţelege să nu se despartă niciodată".

Rând pe rând au salutat apoi *Frăţia Ortodoxă Română*: Preasfinţia Sa Episcopul *Grigorie* al Aradului, postulând necesitatea de-a lupta omenirea de aici înainte pentru drepturile lui Dumnezeu, căci pentru ale omului a luptat destul, spre nefericirea ei, de la Revoluţia Franceză încoace; Preasfinţia Sa episcopul *Vasile* al Caransebeşului cerând mirenilor noştri intelectuali să-şi dea o doctrină socială şi politică, inspirată din principiile ortodoxe; pr. prof. *Mihail Bulacu* aducând salutul Preafericirii Sale Patriarhului Miron Cristea şi exprimându-şi dorinţa ca *FOR*-ul să se întindă peste toată ţara; Excelenţa Sa *Alexandrina Cantacuzino* în numele *Societăţii ortodoxe naţionale a femeilor române*, care luptă de 25 de ani pentru aceleaşi idealuri; domnii dr. *G. Preda* în numele *Astrei*, părintele dr. *G. Ciuhandu* în numele *Asociaţiei clerului „A. Şaguna"*, părintele *Partenie* în numele *Asociaţiei generale a clerului*, prof. *I. Popa* în numele corpului didactic, prefectul *N. Regman* în numele judeţului Sibiu, studentul

I. Faur în numele studenţimii şi *G. Lungulescu* în numele dlui Stelian Popescu, preşedintele *Ligii antirevizioniste*.

Emoţionant vorbeşte la sfârşit dl prof. *Ioan Lupaş*, făcând propunerea ca *FOR*-ul, împreună cu *Societatea ortodoxă naţională a femeilor române* să se îngrijească pentru ca până peste doi ani, când se împlinesc 100 de ani de la moartea Anastasiei Şaguna, moaştele ei sfinte să fie aduse din Budapesta şi aşezate la Răşinari, lângă cele ale sfântului ei fiu, Andrei. Propunerea e primită cu mare entuziasm şi şedinţa se închide. După aceea a avut loc o masă comună la restaurantul „Bulevard", participând câteva sute de membri.

Concertul de la ora 5 după amiază şi conferinţa dlui Octavian Goga

Aceeaşi mulţime a ticsit încă de pe la ora 4 marea sală *Thalia*, dornic să asculte pe finul intelectual şi vajnicul stegar al naţionalismului în vremurile trecute şi actuale, pe dl Octavian Goga.

Flăcăii şi fetele din corurile *Societatea „Sf. Gheorghe"* din Răşinari, Sadu, Turnişor au aliniat pe scenă, în faţa publicului, culorile clare, tinere şi atât de distinse ale portului românesc din ţinutul Sibiului. Un tablou viu, cu mult alb străbătut de râuri negre, de-o splendoare unică, desfată privirea asistenţilor: neamul românesc în tinereţea, puritatea şi gustul lui artistic, format din limpezimi şi sincerităţi, acelaşi întotdeauna, freamătă în faţa privitorilor, animând nădejdile lor de bine, mândria lor românească. La un colţ al scenei s-a pitit, modest, corul dulcilor melodii religios-populare, al pr. prof. Sterie Stinghe din Braşov, *Mângâierea*.

Programul l-a început corul tineretului răşinărean, cu o cântare religioasă şi cu doina: „Codrule ce te mândreşti". Freamătul melancolic de codru, şopotul de izvoare, chiotul prelungit în soare se amestecau şi se alternau, răzbind printre ele duios glasul unei tinere fete soliste, care părea că reînvie glasul mamelor noastre în câmp sau în livadă.

Feţele tuturor străluceau de încântare. O vrajă se aşternea magic peste toţi. Nu mai eram în sala *Thalia*. Eram pe dealurile însorite şi în văile umbroase ale ţării noastre scumpe, legănaţi de simfonia naturii şi a versului de romancă tânără.

Cu aceeaşi perfecţiune a executat corul *Mângâierea* psalmul 85.

A urmat apoi conferinţa: *Reînvierea naţională a României*, a dlui Octavian Goga. Cu puterea-i poetică de evocare şi de plasticizare, cântăreţul specificului nostru naţional a zugrăvit acest specific ca pe ceva din care nu se poate separa concepţia de viaţă şi felul de manifestare cotidiană şi artistică al Ortodoxiei. Ortodoxia este substanţial convertită în fire românească. Fondul nostru etnic e un aluat în care s-au frământat indisolubil însuşiri şi conţinuturi antice cu elementele culturii bizantine ortodoxe. A zice Ortodoxie, înseamnă a zice românism, şi viceversa.

> „Tiparul milenar al sufletului românesc s-a fixat în cursul vremii alături de Ortodoxie. Aşa de mult s-a îmbibat sufletul nostru de creştinismul primit prin prisma Ortodoxiei, încât nu se mai poate despărţi unul de altul." „Întreaga amploare, întreaga adâncime şi, cum se spune întreaga spiritualitate a poporului nostru românesc este legată de civilizaţia pe care ne-a dat-o Ortodoxia."

Unul care militează în favorul neamului trebuie să militeze *ipso-facto* în favorul Ortodoxiei:

> „cineva care luptă pentru ideea naţională şi pentru consolidarea în sens naţional al acestui stat trebuie să fie de faţă la orice afirmare ortodoxă, fiindcă ea este piatra de temelie a consolidării noastre".

O politică naţională nu poate fi decât o politică ortodoxă. Ortodoxia trebuie să fie rezervorul de inspiraţie al omului politic. Cântăreţul pătimirii noastre trecute a arătat apoi că acea pătimire n-a trecut cu totul; ea se prelungeşte până azi. Suntem dominaţi şi exploataţi şi azi, de aceiaşi străini ca şi ieri. Ba într-o măsură oarecare situaţia s-a agravat, căci demagogia atentează continuu la sufletul neamului stricându-l. Domnia Sa încheie cu un tablou descris de un scriitor ungur: soldaţii români când au intrat în Budapesta duceau în mijlocul lor, într-o căruţă cu coviltir, un preot român în odăjdii, care-i binecuvânta. Oamenii politici români trebuie să fie conducătorii destoinici ai căruţei statului român, în care să aşeze Ortodoxia; singura care poate aduce ţării binecuvântare.

Corurile din Sadu şi Turnişor au încheiat programul cu alte cântări religioase şi naţionale, uimitor de bine executate.

Concertul religios şi conferinţa Înaltpreasfinţiei Sale Mitropolitului Nicolae de la ora 9

La ora 7 s-a terminat programul din sala *Thalia*. De-abia au avut oamenii vreme să mănânce ceva, şi-au trebuit să se grăbească la catedrală, unde la ora 8 şi jumătate nu mai încăpea nimeni.

Corul catedralei condus de păr. profesor Timotei Popovici a executat magistral o serie de cântări religioase. S-a remarcat basul profund şi melodios al solistului Gherman.

Între cântări Înaltpreasfinţia Sa Mitropolitul Nicolae a rostit conferinţa despre *Autonomia Bisericii*. Am mai spus şi repetăm, căci este o realitate: Înaltpreasfinţia Sa este teologul problemelor Ardealului, atât a acelora de totdeauna, cât şi a celor actuale. Nevoile trecutului şi instinctul de apărare al strămoşilor au adaptat într-un fel corespunzător locului şi împrejurărilor, tezaurul religios al creştinismului, într-un fel care astăzi, minune, apare ca cel mai corespunzător creştinismului în întregime. Aici s-au afirmat şi s-au aplicat totdeauna principiile atât de potrivite cu spiritul creştinismului: al autonomiei Bisericii, al colaborării strânse între toţi fiii Bisericii, clerici şi mireni, al strânselor legături, fără a-i nesocoti legile fireşti. Şi aceste principii au fost aplicate atât de just, fără cădere în extreme, încât nu e de mirare că azi modalitatea ardeleană a raporturilor dintre Biserică şi stat, Biserică şi viaţă apare ca ideală şi în toate ţările se tinde a o realiza.

Dar formele acestea de viaţă, pe care strămoşii noştri le-au realizat prin instinct se susţineau până acum fără argumente puternice scoase din spiritul creştinismului, fără a fi aprofundate în sensul lor intim. Înaltpreasfinţia Sa le luminează cu o cugetare într-adevăr teologică. Noţiunea colaborării clericilor cu mirenii şi aceea a raportului Bisericii cu viaţa noastră românească a fost amplu dezvoltată, lărgită, clarificată la adunarea de constituire a *FOR*-ului la Cluj. Noţiunea autonomiei, care pentru noi era o noţiune strâmt juridică, a devenit graţie scrutărilor Înaltpreasfinţiei Sale o noţiune amplă, adâncă şi evidentă

pentru orice creştin adevărat. În toamna trecută, la congresul naţional-bisericesc, Înaltpreasfinţia Sa a lărgit noţiunea autonomiei cu *ideea răspunderii*. Numai o Biserică autonomă poate lucra pe răspunderea ei morală şi se simte în tot momentul responsabilă de tot ce se face şi nu se face în ea. O Biserică robită statului aşteaptă orice iniţiativă şi lucrare de la Guvern şi aruncă răspunderea pentru orice chestiune de natură misionară, duhovnicească, asupra Guvernului, ceea ce e o absurditate. În conferinţa aceasta, Înaltpreasfinţia Sa lărgeşte noţiunea autonomiei din latura adâncimii ei religioase, cu: *ideea autonomiei credinţei şi a lui Dumnezeu*. Biserica e autonomă, ca instituţie, pentru că sufletul e autonom în adâncimile sale religioase. Cu suprafaţa lui, cu trupul, omul e supus statului, care însă nu dispune de mijloace de-a pătrunde mai adânc în suflet, de a-l supune şi ferici. Aici pătrunde şi fericeşte numai Dumnezeu prin Biserica Sa. Omul, în adâncurile sale, se supune numai lui Dumnezeu, în Biserică. Biserica este trupul mistic al lui Hristos, Eul ei este Hristos. Făcând parte din Biserică, facem parte din Hristos. Cum se va lăsa trupul lui Hristos să fie condus de altcineva decât de capul ei, care este Hristos?

Dar autonomia nu înseamnă separaţie. Lucrând în stat şi asupra aceloraşi subiecte ca şi statul, e firesc ca Biserica şi statul să se întâlnească în tot momentul. Biserica străbate statul ca sufletul trupul.

Paralel cu fiinţa Bisericii, cu natura credinţei, Înaltpreasfinţia Sa cercetează şi fiinţa statului, idealurile lui, pentru a putea arăta că Biserica nu poate fi socotită numai un mădular al lui.

Şedinţa de luni înainte de amiază

Luni la ora 8 dimineaţa începe Sfânta Liturghie, săvârşită de Preasfinţia Sa Episcopul *Grigorie* cu Preasfinţiile Lor Arhiereii-vicari *Andrei* şi *Vasile*. E hirotonit în timpul ei întru prezbiter diaconul prof. Octavian Dragoş. La sfârşitul Sfintei Liturghii, Preasfinţia Sa Episcopul Grigorie rosteşte o predică impresionantă. După un *Te Deum* pentru sănătatea Maiestăţii Sale Reginei Maria, a cărei zi de naştere este, are loc în aula Academiei Teologice „Andreiene" a doua şedinţă a *FOR*-ului, la care participă aceiaşi membrii fruntaşi ca şi în prima zi şi câteva sute de intelectuali şi preoţi.

După citirea de către secretarul dl profesor G. Stănescu a raportului general al activităţii din cursul anului trecut, preşedintele dă cuvântul dlui *Cornel Corneanu*, preşedintele comisiei de propuneri. Domnia Sa propune să se întreprindă o acţiune şi mai energică pentru recuperarea *Fundaţiei Gojdu* de la unguri pe seama tineretului studios ortodox. Propune să se blameze cu toată energia provocările şi sfidările *Agrului* din congresul de la Lugoj, provocări aruncate Ortodoxiei sub preşedinţia unui ministru activ. Biserica Ortodoxă nu se va lăsa niciodată scoasă din situaţia de dominantă în statul român. Pretenţia *Agrului*, ca *Fondus regius* al fostului stat unguresc să fie predat în întregime uniaţilor, e o îndrăzneală care trebuie respinsă de la început. Cere ca să se blameze şi intenţiile de prozelitism proclamate de episcopul Nicolescu în cuvântarea ţinută cu ocazia sfinţirii picturii bisericii din Lugoj.

Dl profesor *Victor Papilian* vorbeşte în chestiunea concordatului cu Vaticanul şi al acordului încheiat de dl Valer Pop, prin care statul român este văduvit în favorul catolicismului maghiar revizionist de bunuri de miliarde.

Concordatul este împotriva aspiraţiilor şi idealurilor statului român şi umilitor pentru noi. În statul ungar, unde catolicii erau în număr atât de mare, Biserica Catolică nu era scoasă de sub autoritatea statului şi pusă sub o autoritate din afară. Regele era patronul ei şi al bunurilor ei. Azi Vaticanul e stăpânul unor imense bunuri din statul românesc. O putere străină e stăpână în statul nostru. Prin concordat e lezată demnitatea noastră de ortodocşi, căci Biserica noastră e socotită, faţă de religia „apostolică" internaţională a catolicismului, ca o Biserică de mână a doua. „Această situaţie noi n-o putem primi", declară dl V. Papilian. Domnia Sa formulează necesitatea absolută ca să se reunească bisericile româneşti. Să formăm un singur trup, un singur suflet.

Răspicat, cu autoritate de principesă, vorbeşte în chestiunea concordatului Excelenţa Sa *Alexandrina Cantacuzino*. Frământări şi primejdii mari se arată la orizont. Niciodată nu s-a impus mai mult, în toată lumea, necesitatea unirii naţionale. Ideea aceasta domneşte în Germania, în Italia. Uniaţii trebuie să lepede jugul unei autorităţi externe şi să se încorporeze în trupul şi sufletul unic al neamului. Căci ţara nu se poate apăra numai cu tunul. Mai presus de toate se cere un suflet unic şi independent. *Societatea ortodoxă naţională a femeilor române* se pune cu totul în slujba acestui ideal.

În acelaşi sens vorbeşte părintele Partenie, aducând adeziunea preoţimii din ţara mamă în lupta pentru eliberarea statului de dominaţia străină a Vaticanului.

Este invitat apoi să vorbească dl *Onisifor Ghibu*. Printr-o serie de documente Domnia Sa vorbeşte despre catolicism, că este pus în slujba revizionismului unguresc. Concordatul ţării noastre cu Vaticanul e cel mai umilitor dintre toate concordatele, e o unealtă a acestui revizionism. Actul original al concordatului a cuprins la urmă o declaraţie scrisă cu mâna proprie de secretarul de stat al Vaticanului, în care se admitea că numai prin legi, nu prin acorduri între Guvern şi Vatican, se pot soluţiona eventuale noi chestiuni ce se ivesc între cele două părţi. Acest act original a fost furat de la Ministerul de Externe. Desigur că nu autorităţile statului nostru au avut interesul ca el să dispară. În baza acestei declaraţii, acordul cu Vaticanul în chestiunea statusului catolic nu s-ar fi putut încheia.

Lipsind actul original al concordatului, Curtea de Casaţie şi Consiliul Legislativ, sesizate, au dat de doi ani un aviz că poate fi denunţat concordatul. Avizul acesta stă de doi ani la Ministerul de Justiţie, fără a i se da curs. Acordul încheiat pe o temelie ilegală, încă e de drept neavenit.

Dl Ghibu citează apoi dintr-un articol al dlui Gyarfas, senator maghiar şi credincios catolic, în care scria, la plecarea nunţiului Dolci, că a fost pentru maghiari „un stâlp puternic" şi i-a ajutat enorm să dobândească statusul catolic.

În arhivele a două mânăstiri catolice, în care n-a putut intra decât cu autorizaţia Ministerului Instrucţiunii Publice, a găsit lucruri grave pentru existenţa statului nostru: ordine de la Budapesta şi Roma să reziste şi să lupte contra statului român, contra „hidrei", căci în curând va fi răpusă. Aceste documente le va publica într-o carte cât de curând.

Ordinele Piariştilor şi al Minoriţilor sunt conduse în întregime de unguri, care au impus acestor ordine mondiale politica revizionismului. Cărticica privind statutele Ordinului Piariştilor din Ardeal, tipărită în 1932, are pe coperta cărţii ca emblemă coroana Ungariei. Această cărticică a oferit-o Ministerului Român de Justiţie când a cerut aprobarea înfi-

inţării lui în România. Respingându-se broşura cu această emblemă, au prezentat statutele în altă broşură care, în locul emblemei, are simplu crucea Sfântului Ştefan şi iniţialele M.A. (Magyar Alam). Dintr-un şematism mondial al ordinului (apărut la Roma în 1931) dl Onisifor Ghibu a constatat că şeful ordinului, la Roma este un ungur. În el se spune că părţile din provincia ungară a ordinului „smulse" Ungariei prin tratatul de la Trianon, au format o provincie romană. Numirile localităţilor din Ardeal, deşi broşura e tipărită în latineşte, sunt date în ungureşte.

Suntem guvernaţi de la Roma, de unguri. Acordul în chestiunea statusului catolic nu favorizează pe uniaţi deloc, ci numai pe unguri. Prin el „se perpetuă Ungaria în graniţele României". Dl profesor Onisifor Ghibu spune că a acuzat pe autorul acordului, dl Valer Pop, că e vândut ungurilor, la ceea ce dl Valer Pop n-a avut curajul să răspundă prin sesizarea justiţiei. Dl O. Ghibu mai citează titlul unei cereri făcute către minister de preotul catolic renegat I. Badia în numele *Institutului de orfani regesc ungar „Therezianum"*, din Sibiu, ca şi când am fi în Ungaria.

Toată asistenţa îşi manifestă viu dorinţa să mai asculte gravele dezvăluiri ale dlui Onisifor Ghibu. Dar timpul fiind înaintat, Domnia Sa promite că va ţine seara în „aula Academiei" o conferinţă despre aceste lucruri.

Într-o atmosferă încărcată de indignare împotriva manoperelor catolicismului pus în slujbă ungurească, ia cuvântul Înaltpreasfinţia Sa Nicolae, Mitropolitul Ardealului. Cuvintele păstorului Bisericii naţionale din Ardeal au o maiestuoasă rezonanţă istorică. Înaltpreasfinţia Sa afirma următoarele:

„Dumnezeu ne-a ajutat să răzbim printre atâtea greutăţi şi lovituri, dintre care cea mai puternică a fost aceea de la 1700. Azi este cu dreptate să se pună problema reparaţiilor. Eu sunt urmaşul vechilor ierarhi români de la Alba-Iulia şi sunt în drept să cer reparaţiile loviturilor primite. Măcar azi să vedem greşelile ce s-au făcut de la 1918 şi până acum. Când a fost să se ratifice concordatul cu Vaticanul, eu am spus că statul şi neamul românesc nu au nevoie de concordat. Dacă state cu un procent cu mult mai mare de populaţie catolică au refuzat să încheie concordate cu Vaticanul, de ce l-am încheia noi? Acest concordat nu conţine decât concesii pe seama străinilor. Sub masca aspiraţiilor bisericeşti se protejează aspiraţiile duşmanilor statului şi neamului nostru. Am protestat în Parlament spunând că aspiraţiile unui popor sunt mai tari ca legile nedrepte cu acel popor, şi noi, păstorii lui, vom lupta ca acest concordat să fie denunţat. Ce s-a întâmplat după aceea ne-a dat dreptate. Protejaţi de concordat, duşmanii neamului nostru dau asalturi autorităţii şi solidităţii statului. Azi cerem în numele intereselor statului român să fie denunţat concordatul.

Părintele Partenie m-a întrebat: în ce situaţie se află episcopatul uniat care e supus prin concordat Vaticanului? Eu întreb: în ce situaţie se află întreaga Biserică Uniată? Mă refer la două legi: la constituţie şi la concordat. Când s-a votat constituţia, era cu faţa spre ţară şi a primit să fie naţională, iar când s-a votat concordatul, ca să capete ceva şi de la Vatican, a primit cu aceeaşi bucurie să nu fie naţională, să se înglobeze în catolicism, care nu admite (Syllabus) să aibă caracterul naţional pentru vreo parte din Biserica sa. Comportarea şi situaţia ei îmi aduc aminte de-o povestire a dlui Octavian Goga despre un şvab din munţii Apuseni în timpul revoluţiei lui Avram Iancu. Şvabul şi-a suit nevasta pe acoperişul casei. Când îi spunea soţia că românii sunt mai tari, şvabul îmbrăca iţari, când îi spunea că ungurii sunt mai tari, el îmbrăca nădragi. Aşa şi Biserica

Uniată: la constituţie îmbracă iţari, iar la concordat nădragi. Între astfel de împrejurări eu nu ştiu care e situaţia episcopilor uniaţi.

Episcopul uniat de la Lugoj a spus: « Noi suntem avanpostul Romei eterne pentru a-i câştiga credincioşi ». De unde? întreb eu. Noi nu suntem o colonie africană, teren de misiune pentru orice întâi venit. Noi avem Ortodoxia drept credinţă a sufletului nostru. Biserica românească e Biserica lui Hristos, coborâtă cu toate darurile sale în mijlocul poporului nostru. Noi suntem vatra veche a poporului român. Noi avem dreptul să reclamăm acasă pe fiii rătăciţi ai neamului. Unitatea credinţei şi a sufletelor nu poate rămâne pentru totdeauna ruptă. Cum ne-a ajutat Dumnezeu să se facă unirea naţională, ne va ajuta şi la unirea sufletelor în credinţă. Viaţa unui neam e lungă. Să avem răbdare. Mai curând sau mai târziu vom lichida şi acest neplăcut incident trecător din viaţa neamului nostru.

Cât despre acordul în chestiunea *Statusului catolic*, noi spunem că s-a făcut o greşeală că s-a încheiat. Şi el trebuie să se desfacă. Guvernul ţării trebuie să aibă acest curaj."

Cuvintele înaltului ierarh au fost des întrerupte de aplauze puternice.

Primul congres al *FOR*-ului a luat cu acestea sfârşit într-un entuziasm tot atât de mare ca şi la începutul şedinţelor, cu cântarea religioasă „Cu noi este Dumnezeu". Preasfinţia Sa Episcopul Grigorie al Aradului a invitat *FOR*-ul să-şi ţină congresul din anul viitor la Arad. Ceea ce se şi primeşte. La ora 3 după amiază membrii *FOR*-ului, împreună cu înalţii ierarhi s-au dus la Răşinari, unde s-a slujit un parastas pentru pomenirea Mitropolitului Andrei Şaguna.

*

MOŢIUNE
votată la primul Congres al *FOR*-ului, ţinut la Sibiu în zilele de 27-29 oct. 1934

FOR-ul, convins de necesitatea tot mai mare ca în viaţa religioasă şi morală să fie intensificată conştiinţa că Biserica Ortodoxă este şi rămâne temelia statului român şi cea mai puternică garanţie a consolidării lui, cere:

1. ca solidaritatea ortodoxă să fie susţinută printr-o organizare din ce în ce mai stăruitoare;
2. ca învăţământului religios în şcoli să i se dea atenţie mai mare şi ca el să fie încredinţat unor cateheţi, care dispun de tot timpul necesar spre a face un apostolat din catedrele lor;
3. ca cel puţin la una din academiile teologice din mitropolia noastră să se poată da examen de licenţă, drept recunoscut celei din Blaj;
4. să fie cât mai curând reînfiinţată vechea episcopie a Maramureşului, leagănul istoric al descălecătorilor ortodocşi din Moldova, şi înfiinţarea deocamdată a Episcopiei Timişoarei, satisfăcându-se astfel o veche hotărâre a Congresului Naţional Bisericesc şi o necesitate religios-morală a bănăţenilor;
5. ca atât conducătorii Bisericii, cât şi Guvernul ţării să aibă toată solicitudinea, aducând şi jertfele materiale necesare, pentru ca în secuime să fie readuşi la matca Bisericii Ortodoxe şi recâştigaţi naţiunii românii secuizaţi sub stăpânirea trecută;
6. hotărăşte ca fiecare secţie eparhială a *FOR*-ului să verse jumătate din veniturile anului viitor, 1935, sfintei patriarhii, pentru ridicarea catedralei ortodoxe din capitala ţării;

7. mulţumeşte conducerii *FOR*-ului pentru străduinţele depuse întru recuperarea *Fundaţiei „Emanoil Gojdu"* şi o roagă să persevereze în această acţiune, pentru ca soluţia definitivă să fie dată cât mai urgent;

8. constată cu îngrijorare că în România catolicismul de ambele rituri, cum îi place să se numească, devine din ce în ce mai agresiv; *FOR*-ul respinge cu indignare atacurile sistematice împotriva Ortodoxiei, atacuri care nu cruţă nici prestigiul arhiereilor. Acestei acţiuni a catolicismului, pe care o considerăm primejdioasă nu numai Ortodoxiei, ci şi însuşi statului român, *FOR*-ul îi opune hotărârea sa nestrămutată de a păstra neatinse drepturile Bisericii dominante.

9. în special ne umple de revoltă românească faptul că la ultimul congres ţinut la Lugoj, sub preşedinţia unui ministru activ, s-au putut aduce hotărâri care sunt în flagrantă contradicţie cu Constituţia şi cu dispoziţiile pozitive din legile ţării. Astfel, respingem tentativa de a reduce rolul şi însemnătatea Bisericii noastre dominante cu prilejul manifestărilor cu caracter naţional şi al festivităţilor oficiale şi încercarea de a acapara pe seama catolicismului românesc şi unguresc deopotrivă fonduri aparţinătoare în mod legal exclusiv statului român, ca succesor de drept al fostului stat ungar;

10. cerem ca aşa-zisul acord încheiat la Roma în 30 mai 1932 cu Vaticanul, acord prin care s-a încercat în mod subversiv să se legifereze o instituţie maghiară anticanonică, ilegală şi primejdioasă statului român, să fie declarat nul şi neavenit, fie printr-un act de guvernământ, fie prin votul Parlamentului, fie prin justiţie, pentru ca astfel statul român şi universitatea din Cluj să intre în posesia averilor deţinute în mod ilegal de statusul romano-catolic ardelean, averi în mare parte de origine ortodoxă;

11. comitetul de direcţie al *FOR*-ului va lua toate măsurile pentru ca această hotărâre să fie adusă la îndeplinire cu toate mijloacele, în timpul cel mai scurt;

12. congresul aduce omagii de devotament către Rege şi Dinastia ortodoxă şi mărturiseşte deplină solidaritate a mirenilor cu acţiunea Preasfinţiilor Lor ierarhi şi cu clerul întregii noastre Biserici Ortodoxe.

*

Congresul Asociaţiei clerului „A. Şaguna"

Luni la ora 4 după amiază, după încheierea congresului *FOR*-ului, s-a deschis congresul *Asociaţiei clerului „Andrei Şaguna"*, fiind prezenţi înalţii ierarhi, dna Alexandrina Cantacuzino cu doamnele din comitetul sibian al *Societăţii ortodoxe naţionale a femeilor române*, dl Onisifor Ghibu, preot Partenie, prot. Marin Preoţescu de la Piteşti, prot. Oprişeanu din Gorj, dr. G. Preda şi câteva sute de preoţi.

Preşedintele, *prot. G. Ciuhandu*, a deschis şedinţa în cuvinte frumoase, semnalând simbioza fericită ce s-a format între *FOR* şi *Asociaţia clerului*. Din colaborarea cu mirenii se pot nădăjdui cele mai bune rezultate.

Ia apoi cuvântul Înaltpreasfinţia Sa, spunând cam următoarele:

„Iubită preoţime,

Ieri şi azi am fost martorii unor frumoase serbări religioase. Am văzut de ce entuziasm cald sunt străbătuţi mirenii pentru Sfânta noastră Biserică. Aceasta ne obligă pe toţi preoţii şi mai mult. S-a fixat şi un larg program de introducere a spiritualităţii creştine în păturile poporului.

Iată de ce congresul de azi al preoţimii vine să încheie atât de potrivit festivităţile *FOR*-ului. Cea mai potrivită în-

cheiere este să se oblige fiecare preot să ducă la îndeplinire aspiraţiile Bisericii vii.

Trăim vremuri grele. Azi credinţa trebuie să fie steaua luminoasă pentru suflete. Numai cu ea înainte poate să învingă poporul greutăţile de tot felul. De aceea, trebuie să ne perfecţionăm metodele de lucru, să ne încălzim iubirea pentru poporul nostru. Noi avem încredere în Acela care ne protejează, ne încălzeşte şi povăţuieşte în tot momentul. Noi ştim cui slujim. Aceasta trebuie să ne dea curajul de-a porni cu toată energia la luptă misionară. Un popor sprijinit pe piatra credinţei nu poate fi învins de greutăţi.

Rog pe Bunul Dumnezeu să coboare harul Său asupra lucrărilor congresului, iar eu îi împărtăşesc arhiereştile mele binecuvântări."

Excelenţa Sa *Alexandrina Cantacuzino,* aducând salutul *Societăţii ortodoxe naţionale a femeilor române,* ţine o foarte substanţială cuvântare. Cine a avut ocazia să o asculte pe această admirabilă reprezentantă a aristocraţiei de spirit nu se poate să nu fi rămas cucerit de energia verbului ei sacadat şi luminos şi de soliditatea cugetării ei, de serioasa ei cultură religioasă, care se ridică până la înălţimea unui profund cugetător religios. Temeinicia cu care a vorbit despre educaţia religioasă a fetelor, despre realizările Domniei Sale în această direcţie, nu sunt simple exerciţii de retorică festivă, linie pe care principesa Cantacuzino o depăşeşte infinit. Domnia Sa a adus la cunoştinţa congresului că a introdus încă de anul trecut, printr-un acord cu Ministerul Instrucţiunii Publice, în toate şcolile secundare de fete ale societăţii femeilor ortodoxe o oră zilnică de *reculegere* religioasă, pe lângă orele obişnuite de religie. În acestă oră copila e obişnuită să cugete la datoriile sale. Căci omul nu are numai drepturi, cum l-a obişnuit mentalitatea mai nouă, ci mai ales

mari datorii. În virtuţile Ortodoxiei trebuie să găsim posibilităţile de-a ne birui pe noi înşine şi de-a birui pe alţii.

În clasa I, în această oră, se dezvoltă sentimentele interioare şi se clarifică prin antitezele: adevăr – minciună, dreptate – injustiţie, recunoştinţă – ingratitudine, iubire de alţii – egoism, toate prin povestiri, exemple apropiate, potrivite vârstei. Ora decurge în convorbiri, în comunicări de la suflet la suflet, între duhovnic şi eleve.

În clasa a II-a se cultivă sentimentele de milă pentru toate vietăţile.

În clasa a III-a se explică şi se trezeşte iubirea pentru toate manifestările credinţei în cultul Bisericii noastre.

În clasa a IV-a se cultivă dragostea pentru faptele mari şi pentru eroii de tot felul din trecutul creştinismului.

În clasa a V-a se contemplă, contra scepticismului, vieţi eroice, de savanţi, de scriitori, de oamenii politici, care au fost în acelaşi timp buni creştini.

În clasa a VI-a se scrutează cauzele care împiedică dezvoltarea conştiinţei morale.

Roadele acestor ore de reculegere sunt foarte bune. A fost introdus şi sfatul părinţilor, care se adună tot la 15 zile, pentru a discuta şi a face propuneri referitor la educaţia creştină a copiilor.

Părintele Partenie aduce salutul *Asociaţiei generale a clerului* din Vechiul Regat, mulţumeşte pentru clipele de înălţare ce i s-au prilejuit la Sibiu şi îşi exprimă speranţa că preoţimea se va uni într-o singură mare asociaţie.

După *dr. G. Preda,* care aduce salutul *Astrei,* vorbeşte însufleţit şi cu frăţească dragoste Prot. *Marin Preoţescu* în numele *Societăţii preoţeşti „Frăţia"* din Eparhia Argeşului. Sfinţia Sa, cunoscut pentru atitudinea favorabilă legii de organizare

bisericească, pe care a şi susţinut-o în congresul de acum doi ani al clerului din Vechiul Regat, foloseşte acest prilej pentru a spune că reprezintă, în chestiunea unirii forţelor preoţeşti într-un mănunchi, ideea federalizării, susţinută şi de preoţimea ardeleană. Căci numai prin federalizarea diferitelor societăţi preoţeşti regionale sau eparhiale se respectă şi diferitele tradiţii şi se ţine legătura strânsă cu ierarhii care nu sunt în afară de preoţime, ci conducătorii ei fireşti.

Părintele *Oprişteanu* aduce un salut bărbătesc de la Preasfinţia Sa Episcopul Vartolomeu şi de la energica preoţime olteană, organizată în *Societatea preoţească „Renaşterea"*, care susţine şi ea ideea federalizării.

Citeşte apoi părintele *Il. Felea* frumosul referat despre: „Cum activează în parohia mea: Oastea Domnului", *Societatea „Sf. Gheorghe"* şi *„Reuniunea de femei"*, atrăgându-şi din partea Înaltpreasfinţiei Sale Mitropolitul Nicolae alese aprecieri.

La discuţia referatului, un membru al adunării exprimându-şi oarecare nedumeriri cu privire la *Oastea Domnului*, iau cuvântul Preacucerniciile Lor părinţii protopopi: dr. Iosif Blaga, Em. Stoica şi dr. V. Oana, arătând roadele minunate ale acestei mişcări. În această privinţă, părintele Gh. Secaş vorbeşte transfigurat despre necesitatea *renaşterii* preoţeşti.

La urmă ia cuvântul Înaltpreasfinţia Sa Mitropolitul Nicolae, rostind o cuvântare inspirată în favorul *Oştii Domnului.*

Este un lucru pe care l-am remarcat demult, dar cred că numai acum mi s-a limpezit într-o explicare suficientă: captivanta frumuseţe a cuvântărilor libere ale Înaltpreasfinţiei Sale, care cuceresc şi înalţă dintr-odată atmosfera pe culmile gândurilor pure şi a pornirilor la jertfă. Cred că ea se explică prin aceea că în aceste momente vorbeşte în mod direct simţirea intensă a Înaltpreasfinţiei Sale. Sunt puţini oamenii aceia, nu numai într-o tagmă cum e cea preoţească, ci chiar într-o ţară, la care să vorbească, în acelaşi timp, ca la Înaltpreasfinţia Sa, în mod direct simţirea, dar cu luminozităţile şi cu clarităţile proprii intelectului.

Enorma majoritate suntem robii idolului de intelect. Nu lăsăm simţirea să vorbească de-a dreptul, ci îi trecem inspiraţiile prin critica orânduitoare, distilatoare a intelectului, chiar dacă nu suntem raţionalişti. Prin aceasta omorâm simţirea în momentul când cugetăm la ea şi vrem să o exprimăm. Vorbirea noastră apare rece, fără viaţă. Sau, dacă vrem să lăsăm simţirea să vorbească direct, ne trezim în nebulozităţi, contradicţii, părăsiţi de măsură în tonul şi gesturile noastre. De aceea *trebuie* să servim mai mult intelectul, deşi duşmănim teroarea lui. E aici, pentru cei conştienţi, o dramă, o criză, pe care nu o pot lichida decât puţini.

Înaltpreasfinţia Sa are acest excepţional dar: în cuvântările Sale libere nu e nicio disjuncţie între intelect şi simţire; intelectul e în mijlocul simţirii fără să fie deraiat de simţire. Cei mai mulţi pot exprima fie viaţa din ei, o viaţă confuză, fie adevărul, un adevăr rece. În cuvântul Înaltpreasfinţiei Sale pulsează adevărul şi viaţa, viaţa plină, dar clară. Şi mi se pare că acesta este idealul în artă, în vorbire şi în toate. La Înaltpreasfinţia Sa adevărul e viaţă, şi viaţa e adevăr.

Cine ar putea să redea cele spuse de Înaltpreasfinţia Sa în legătură cu renaşterea preoţească, fără de care „Biserica e ca o holdă de grâu cu spice goale", cu necesitatea ca tot cuvântul dumnezeiesc să circule în lumea credincioşilor „ca seva în organismul viu", cu metodele de câştigare a sufletelor. Sufletul scriitorului acestor lucruri a fost învăluit, copleşit, la un loc cu ale tuturor celorlalţi preoţi, încât nu i-a

mai fost posibil să fixeze pe hârtie nici măcar momente din torentul de lavă duhovnicească ce se revărsa peste ei. La sfârşitul cuvântării preoţii au rămas multă vreme cufundaţi în contemplarea viziunilor mărețe, de peste care cuvântul Înaltpreasfinţiei Sale a dat la o parte cortina grea, cotidiană.

Ce-a mai urmat, citirea raportului de activitate din cursul anului trecut, cuvintele de mulţumire ale preşedintelui, au trecut topite în această vrajă. Congresul s-a încheiat în acordurile cântării de laudă a lui Dumnezeu „Bine eşti cuvântat, Doamne...".

*

Şi aşa trecut-au cele două zile mari, cu vântul lor răscolitor, peste sufletele noastre.

Uniaţia „naţională"*

Unirea, foaia mitropoliei blăjene, dedică nr. 44 aproape în întregime Ortodoxiei. Un articol se ocupă cu *FOR*-ul într-un limbaj care nu iese deloc din spiritul titularilor: „Ura dominantă. Autorii războiului confesional. Un congres de asmuțare bizantină. Negativismul Ortodoxiei ardelene." Aflăm din el că acest congres al *FOR*-ului a decurs într-o „logică de balamuc", „pe o linie intelectuală dureros de scăzută", a proclamat „idioţii pătimaşe", inspirat de „ura ancestrală bizantină"; că Ortodoxia lucrează cu mijloace şi metode „infame", că acuzăm Uniaţia din motive „şuchiate", că a vorbi ceva rău de Uniaţie e o „nerozie preţioasă". În afară de vorbăria aceasta iritată, în care se succed toate înjurăturile pe care o minte incendiată de patimă le poate inventa, nu găsim nimic, absolut nimic din răspunsul la gravele dezvăluiri care s-au făcut într-o şedinţă a *FOR*-ului cu privire la activitatea funestă a catolicismului din România. Ba da – să nu nedreptăţim pe nimeni –, se sesizează de o pretinsă afirmaţie a dlui prof. O. Ghibu, care nu ştim cum s-a strecurat în presă în forma aceasta eronată, că dl Valer Pop a

---

* *Telegraful Român*, an LXXXII, nr. 48-49, 18 nov. 1934, pp. 2-3. Nesemnat.

prezentat Parlamentului spre ratificare un text incomplet al concordatului. În realitate dl O. Ghibu a spus, la impersonal, că a fost prezentat Parlamentului un text al concordatului fără clauza de mare importanţă scrisă şi subscrisă de cardinalul Pietro Gaspari, prin care se afirmă că pe viitor statul român va soluţiona orice alte chestiuni ale catolicismului din România numai prin Parlament, nu prin acorduri cu scaunul papal. A fost vorba de dl Valer Pop, dar în legătură cu alte acte de trădare a intereselor statului român.

Reţinem deci înainte de-a trece mai departe faptul semnificativ că *Unirea* n-a răspuns la nimic din ce s-a spus la congresul *FOR*-ului, oprindu-se doar la o eroare a ziarelor. Aceasta-i dovada că ar fi vrut să răspundă la toate, dar n-a putut, şi că toată argumentaţia uniată contra ortodocşilor nu se alimentează decât din răstălmăciri şi neadevăruri debitate pe seama acestora.

Şi mai găsim în articolul acesta încă o minciună patentă. Se afirmă în el că „episcopului Nicolaescu i s-au atribuit (la congresul *FOR*-ului) lucruri pe care niciodată nu le-a spus". Ce i s-a atribuit la congresul *FOR*-ului? S-au citat din discursul pe care l-a rostit la congresul *Agrului* din Lugoj, cuvintele:

> „noi suntem un avanpost al Romei eterne. Azi ne-am măsurat puterile dând dovadă de multă disciplină. Aceasta este calea noastră de propagandă şi de a cuceri credincioşi". (*Vestitorul*, nr. 20 din 15 oct. 1934)

În *Telegraful Român*, cuvintele s-au redat puţin comprimate, după cum s-au putut nota: „Noi suntem avanpostul Romei eterne pentru a-i cuceri credincioşi". În *Curentul*, cuvintele s-au redat cu alte prescurtări, dar se observă că ele

constituie un fragment din citatul amintit: „Roma, aceasta este calea noastră de propagandă şi de cucerire a credincioşilor" (nr. din 1 nov. 1934).

Minciuna *Unirii* e evidentă. Ea e relevantă pentru tot felul de-a scrie al *Unirii* şi de-a acţiona al uniaţilor. Spun şi fac lucruri pe care apoi le neagă fără să roşească. Aşa au făcut mai anii trecuţi, cu ocazia vizitei nunţiului Marmagi la Blaj.

În ceea ce ne priveşte, accentuăm încă o dată fanatismul prozelitist al episcopului Nicolaescu. Ca de atâtea ori, şi de această dată, orice manifestare a Uniaţiei el o interpretează numaidecât ca o întărire mai mult pentru lupta prozelitistă. Manifestarea *Agrului* la Lugoj şi disciplina ce a văzut-o în el cu această ocazie nu l-au bucurat ca fapte în sine sau folositoare pentru mântuirea sufletelor uniate, ci ca instrumente de propagandă a catolicismului. Iată mărturisirea limpede, din partea unui episcop, care a întrebuinţat toporul de care vorbeşte *Unirea* în nr. 45 şi care, cunoscând desigur ce este *Agrul*, mărturiseşte că această organizaţie n-are alt scop decât propaganda catolicismului. Disciplina şi puterile pe care le-a dovedit la Lugoj au rostul exclusiv al propagandei catolice. Şi atunci, ce mai rămâne din comunicatul dat de comitetul *Agrului* în zilele trecute, plin de afirmaţia că *Agrul* e o organizaţie de pace confesională? Şi atunci, cine a atacat: *FOR*-ul, care n-a ţinut decât să blameze aceste proclamaţii de luptă contra Ortodoxiei, sau *Agrul*, care le-a făcut? Ce rost mai are deci toată răguşeala protestantă a *Unirii* contra congresului *FOR*-ului de la Sibiu?

Autorul articolului „Ura dominantă" găseşte prilejul să facă şi unele reproşuri *FOR*-ului şi Bisericii Ortodoxe, că nu se ocupă cu alte probleme religioase mai înalte, ci numai cu

Uniaţia. Congresul *FOR*-ului „nu s-a desfăşurat în acord de rugă şi de senin evanghelic"; „Ortodoxia n-are nicio problemă mai importantă şi mai ardentă decât concordatul cu Roma şi ruperea sigiliilor de la 1700"; „în loc de zidire creştinească, negarea stearpă".

Cine se trezeşte împătimit de probleme înalte, de acord de rugă, de zidire creştinească! Unul care e în stare să acumuleze pe o jumătate de pagină de foiţă mică atâtea înjurături, încât cred că ar putea lua premiu în materie. Unul care etalează în telefonul fiecărui număr din *Unirea* o colecţie de perle lingvistice şi „morale", în care întâlneşti tot ce se refulează cu mare ruşine în convorbirea şi scrisul oamenilor care au ieşit din stadiul de nomazi.

Ortodoxia are probleme şi le discută la un nivel de mare elevaţie spirituală. Să urmărească autorul prozei telefoniste publicaţiile periodice şi cărţile ce ies la Sibiu, mişcările de mare profunzime religioasă din sânul Bisericii Ortodoxe, problemele care se pun în diferite congrese ale organizaţiilor noastre bisericeşti. Să citească toate dezbaterile ce-au avut loc la Sibiu cu ocazia congresului *FOR*-ului. Dacă a trebuit să se sesizeze şi de problema Uniaţiei, aceasta a fost o necesitate de apărare.

Al doilea articol din acelaşi număr, semnat de *Ion Cepariu*, vizează articolul „Semănătorii de vrajbă" dintr-un număr trecut al foii noastre. Ne-am fi aşteptat ca măcar în acesta să găsim oarecare răspunsuri mai temeinice la dovezile ce s-au adus în articolul nostru despre tot mai marea înstrăinare a Uniaţiei de comunitatea românească. În realitate, nu găsim în el decât puţină teoretizare de suprafaţă asupra raportului între catolicism şi românism, cu provocare la Iosif Frollo şi cardinalul Michael Faulhaber, naiva afirmaţie că

Uniaţia a fost o mişcare religioasă determinată de convertirea sufletească a maselor româneşti, mirarea că ne legăm de „sărăcuţii Sf. Francisc de Assisi, aşezaţi la câtva timp în metropola Crişanei, la Oradea" care „au multe de spus şi mai ales de făcut" şi deci „să nu ne amestecăm în treaba lor", şi aceeaşi mirare că ne silim să scrutăm cauzele misterioasei accederi a dlui Valer Pop, ministru pe viaţă al Ţării Româneşti, când aceste cauze le cunoaşte toată lumea că sunt „Maiestatea Sa Regele şi corpul alegătorilor politici".

Pentru că *Unirea* încearcă să ocolească acuzele ce s-au adus Uniaţiei şi să înece totul într-o frazeologie fără conţinut, dar lungă şi injurioasă, pentru a face impresie, revenim asupra unora din învinuirile aduse, cu noi dovezi, doar-doar vom căpăta un răspuns *ad-rem*.

Mai întâi ceva despre „Acordul Valer Pop", de care *Unirea* nu aminteşte decât în treacăt, vrând să lase impresia că-l apără, dar neavând curajul s-o facă. Se va vedea că membrii congresului *FOR*-ului au avut motive serioase să fie indignaţi. De câteva zile a apărut o carte de peste 1000 de pagini a dlui Onisifor Ghibu referitor la această chestiune şi altele înrudite, plină toată, afară de vreo 100 de pagini, de documente. E intitulată: *Acţiunea catolicismului unguresc şi a Sfântului Scaun în România întregită.*

În această carte se dovedeşte, cu documentele de fundaţie şi cu alte acte din trecutul averilor deţinute de statul catolic, că aceste averi au fost ale statului ungar şi deci de drept sunt acum ale statului român. Statul catolic şi le-a însuşit prin uzurpare.

Între ele sunt cele 7 licee ungureşti din Ardeal şi o serie de bunuri care revin de drept Universităţii din Cluj, cum e *Biserica Universalităţii, Convictul* şi *Seminarul Bathory, Biblioteca*

înființată de Maria Tereza, Fondul de burse, din care se înfruptă azi tineretul maghiar în spirit revizionist (pp. 718-829).

Când chestiunea statului catolic era aproape de-a fi rezolvată în interesul statului român, după ce Vaticanul își manifestase voința de-a nu se amesteca, iar conducătorul lui, dl E. Gyrfas, declarase în Parlament că va ceda toate acele bunuri statului român, numai să se asigure existența a două-trei licee ungurești (pp. XXXII-XXXIII), s-a ivit dl V. Pop ca ministru de justiție (*Deus ex machina?*). În scurtă vreme, după tratative secrete cu reprezentanții statului catolic, Domnia Sa încheie cu ei un acord prin care le cedează tot: adică dă o formă legală statului catolic, aducându-l în legătură cu Dieceza maghiară de Alba-Iulia, și-i recunoaște toate bunurile, pe care acela în era maghiară numai le administra în numele statului maghiar (XL-XLI). Aceasta s-a întâmplat în 7 mai 1932. Şi acordul a fost definitiv (XLIII). Dl O. Ghibu îi pune câteva întrebări grave dlui Valer Pop în legătură cu încheierea acestui acord cu o organizație nelegală și frauduloasă, fără știrea primului ministru (XLI-XLII).

Ungurii voind să dea o bază și mai trainică acestui acord au forțat lucrurile ca el să fie sancționat și de Vatican, și astfel dl V. Pop, împreună cu Mailath – Gyarfas – nunțiul Dolci, pleacă la Roma în 18 mai 1932. Dl Valer Pop, într-o broșură a Domniei Sale de justificare, intitulată *Acordul de la Roma*, spune că plecând la Roma era de convingerea că Acordul încheiat cu ungurii nu e definitiv și că va stoarce de la Vatican multe concesii, și nunțiul Dolci pe drum îl încuraja. Același nunțiu însă ducea în valiză o adresă a ministrului de externe, prin care se declară acordul cu ungurii definitiv și care nu i s-a comunicat Domniei Sale decât la Roma, spre cea mai mare stupefacție.

Ce rezultă de aici? Dacă e sincer dl Valer Pop în ce spune, rezultă că Vaticanul a lucrat cu multă perfidie, numai și numai ca să ajute pe unguri în paguba statului român. Sau, dacă Domnia Sa aștepta de la Roma mari concesii în chestiunea statului catolic, de ce și-a tăiat craca de sub picioare cedând ungurilor tot ce-au vrut, în țară? N-ar fi fost mai rezonabil ca să preseze asupra ungurilor înainte de încheierea acordului de la București cu ei?

Cu dreptate explică dl O. Ghibu slabele încercări ale dlui Valer Pop de-a îndulci puțin, la Roma, condițiile aspre ale acordului admise la București, prin dorința de-a simula oarecare grijă pentru interesele statului român în fața românilor de la ambasada de pe lângă Vatican.

Întâmplările petrecute la Vatican, cu acea ocazie, profund umilitoare pentru statul român, le-a descris E. Gyarfas în raportul către Statul catolic. Acesta spune că silința trimișilor guvernului de-a obține ceva pentru statul român

> „a făcut cea mai rea impresie asupra cardinalului secretar de stat, care în cursul amiezii a anunțat pe delegații guvernului că nu dorește a mai continua tratativele penibile, care îi răpesc timpul. Fie să se țină strict de cele stabilite la 7 mai, fie, dacă vor să modifice orice în aceste puncte, să trateze mai întâi cu noi, și numai în acel caz să se mai prezinte la dânsul, dacă vor fi reușit să cadă de acord cu noi asupra tuturor punctelor, pentru că Sfântul Scaun nu e dispus să facă nicio modificare Acordului din 7 mai fără învoirea noastră".

Săracii de noi! Cum am ajuns să ne trateze Vaticanul delegații statului nostru! Abia a doua zi după începerea tratativelor, secretarul de stat îi concediază plictisit: să roage pe unguri dacă vor să obțină ceva. Şi în loc ca dl V. Pop să fi

trântit uşa şi să fi venit în ţară, pentru că nu noi aveam de pierdut ceva în acest caz, se milogeşte la unguri zile întregi pentru a obţine de la ei locuinţa paracliserului, compusă din 2-3 camere, de pe lângă biserica din curtea Universităţii. Cu mari greutăţi a mai obţinut de la unguri să se facă în biserica Universităţii şi câte o liturghie şi câte o predică pentru studenţii uniaţi, *de un preot ce-l vor angaja ungurii.*

„Am fixat că suntem dispuşi a face să se ţină în fiecare duminică la orele 12 de către preoţii noştri câte o predică, în limba română, pentru tinerimea universitară. La această concesie ne-a determinat şi faptul că la 26 mai, până seara târziu, ne-a rugat ministrul Valer Pop să fim concesivi în această chestiune, declarând că altfel nu-i e cu putinţă să subscrie Acordul."

La 28 mai ministrul, bazându-se pe promisiunea

„că noi înşine, ca proprietarii bisericii, vrem să ne îngrijim de necesităţile sufleteşti ale tinerimii catolice de limba română, ne-a făcut propunerea că, primind el punctul principal de drept, să facem concesia ca să permitem a se face nu numai o predică românească, ci şi o liturghie de rit grec, printr-un preot ce-l vom angaja noi". În 29 mai „după consfătuiri îndelungate cu ministrul, ne-am înţeles cu privire la modalităţile ţinerii liturghiei greco-catolice *pe baza dispoziţiilor ce le vom lua noi.*" (pp. 409-413)

Iată unde am ajuns. Să facă educaţia tinerimii române uniate, statul catolic, prin preoţi angajaţi de el. Aceasta în statul român. Pentru atâta lucru şi pentru o locuinţă de paracliser să se roage o săptămână întreagă de unguri? Ce-a făcut dl Valer Pop după aceea? A încercat să mistifice opinia

publică, cum dovedeşte dl O. Ghibu. Prin acord universitatea clujeană n-a obţinut decât locuinţa paracliserului bisericii. Dar iată ce-a comunicat presei - Telegramă din Roma:

„V. Pop a făcut presei declaraţii cu privire la acordul cu Vaticanul. Conform acestor declaraţii clădirile anexate Universităţii din Cluj trec fără nicio sarcină în proprietatea Universităţii".

Ziarul *Curentul*, comentând această telegramă, scrie:

„cu alte cuvinte asistăm la o românizare a bunurilor statului catolic. Rămâne de văzut cât de efectivă şi de garantată va fi această românizare." (2 iun. 1932)

Şi într-adevăr, dl V. Pop a reuşit să mistifice lumea neştiutoare. Toţi credeam până acum că tot s-au obţinut lucruri importante prin acel acord.

Ziarul *Patria* din Cluj a numit toată afacerea aceasta: „isprava unui farsor politic" (6 iunie), pe care dl O. Ghibu o dovedeşte, dimpreună cu alte calificative, ca aceea de „avocat al statului catolic", „mai păcătos decât cel mai odios renegat" (LIII-LX).

Specialitatea aceasta de mistificator, în care „bate recordul iezuitismului", cum scrie dl O. Ghibu, a căutat s-o utilizeze şi în broşura Domniei Sale despre „Acordul de la Roma". În ea spune că Acordul n-a stabilit ale cui sunt bunurile statului catolic, ci a hotărât numai în alb că ele vor fi ale acelora care vor dovedi cu acte că sunt posesorii lor:

„Acordul dă putinţa legală, consacrată de capul Bisericii Catolice, de-a examina din nou actele şi decretele [...], deci

de-a face să beneficieze şi alţii de aceste fonduri, decât Biserica Catolică de rit latin [...]. Nimic nu se mai împotriveşte la afectarea fondurilor pentru [...] Universitate sau pentru alte instituţii şi trebuinţe publice."

Cu drept cuvânt îl întreabă dl O. Ghibu:

„Dar atunci, de ce-a mai fost de lipsă acordul de la Roma? Un act n-are putere doveditoare în sine, ci trebuie să i-o aprobe Vaticanul?"

Afirmaţiile acestea sunt respinse de reprezentantul statului catolic, E. Gyarfas, care zice:

„acordul a făcut cu putinţă nu numai să păstrăm neatins dreptul de proprietate al fondurilor şi fundaţiilor noastre, *pe care nimeni nu le mai poate ataca*, dar ne-am asigurat şi administrarea şi susţinerea acestora în mod corespunzător cu autonomia noastră".

Sunt respinse cu totul şi de textul acordului. Art. II:

„Toate drepturile patrimoniale ce se găseau până în prezent sub administraţia zisului: « Status rom. cath. Transylvanensis » vor fi pe viitor administrate de *Ordinul catolic de rit latin de Alba-Iulia*" (LXIX, LXXI, LXXII).

În felul acesta s-a apărat dl V. Pop şi a doua zi, după congresul *FOR*-ului, prin ziarul *Curentul*. Adică la documentele zdrobitoare ale dlui O. Ghibu a răspuns pur şi simplu că nu-i adevărat şi că a clarificat chestiunea prin broşura *Acordul de la Roma*. Nu aşa se apără un om asupra căruia planează atât de grave acuzaţii. Noi întrebăm: *cum mai poate fi ministru în ţara românească un om care a adus atât de grave prejudicii statului român şi asupra căruia apasă atât de grozave învinuiri?* Să se noteze că o mulţime de instanţe judecătoreşti au blamat actul dlui Valer Pop, prin aceea că au continuat să cerceteze originile averilor **statusului** catolic şi să dea sentinţe de intabulare asupra statului român. L-a blamat Universitatea din Cluj, care continuă să ceară să fie pusă în posesia drepturilor sale uzurpate de **statul** catolic. L-a blamat studenţimea din două congrese şi atâtea alte categorii sociale.

Şi atunci, nu e drept să întrebăm: cine îl susţine cu orice preţ în guvern? „Corpul alegătorilor?" Haida-de! Nu ştim ca alegătorii să-şi fi manifestat voinţa ca dl Valer Pop să fie numaidecât ministru. Maiestatea Sa Regele? Aceasta-i o necuviinţă a dlui Ion Cepariu.

Dar din acordul acesta decurg şi alte concluzii. Ultimul proprietar al averilor pretinse ale **statusului** catolic a devenit prin acest acord Vaticanul. Căci în dosarul diecezei de Alba-Iulia stă Vaticanul. Prin concordat Vaticanul a devenit proprietarul altor imense bogăţii din statul român: fostele bunuri patronale. Iată deci un stat străin, căci Vaticanul se consideră că este şi stat mai ales de la acordul din Lateran, stăpânind averi considerabile din statul nostru, uzurpând suveranitatea acestuia. Iar bunurile acestea le foloseşte, sau să zicem numai le garantează, după ce le-a răpit statului român, pentru scopuri străine şi chiar păgubitoare statului nostru, căci ştim la ce acţiune subversivă se dedă clerul catolic în România. Iar pentru toate aceste umiliri şi păgubiri ale statului român, Vaticanul întrebuinţează ca unealtă lagărul oficial al Uniaţiei. Dacă n-ar da sprijinul lor conducătorii Uniaţiei, dacă întreg poporul românesc ar fi ortodox,

catolicismul unguresc ar fi circumscris şi neputincios. El nu ar avea arma puternică pe care le-o dă societatea, aprobarea şi ajutorul unei părţi a poporului român.

Am vrea să mai facem şi puţină analiză teoretică a raporturilor dintre catolicism şi românism, singura chestiune mai însemnată pe care a ridicat-o superficial dl Ion Cepariu în articolul Domniei Sale. Dar preferăm să cruţăm o parte din spaţiul ziarului şi pentru alte chestiuni. Îi promitem însă acest lucru pentru primul număr în care vom avea spaţiu disponibil. Deocamdată îl invităm să contemple practic, în lumina Acordului de la Roma, cel mai recent act „naţional" uniat, natura acestor raporturi. Şi îl îndemnăm să citească la o problemă cum e aceea despre religie şi românism nu numai pe Iosif Frollo şi cardinalul Faulhaber, care nu sunt nici români, nici mari filosofi sau scriitori. Să vadă ce spune şi un Nichifor Crainic (bunăoară în articolele din ultimele două numere din *Gândirea*), sau Nae Ionescu, care nu ştim să fi fost învins în acea discuţie pe care a avut-o cu Iosif Frollo.

Cât despre afirmaţia că unirea de la 1700 a fost o mişcare de conştiinţă a maselor, ea e bună de mostră la un muzeu de recorduri în naivităţi sau oarbe habotnicii. Citeşte, dragul meu, istoria, sau în orice caz taci când vine vorba de chestiunea asta, dacă nu vrei să-ţi schimbi pseudonimul de *cepariu* în renume. Mişcare de conştiinţă a poporului românesc, când el nu ştie nici azi, după două sute şi mai bine de ani de uniaţie, prin ce se deosebeşte de fraţii lui ortodocşi. Doar, ca să nu-ţi mai placă o religie şi să simţi trebuinţa de-o alta, trebuie cel puţin s-o cunoşti în prealabil, în ce se deosebeşte de cea veche. Săracă logică de... ceapă! Ia să ne indice dl Cepariu un ţăran (sau un preot măcar), care a suferit chinuri şi moarte pentru Uniaţie. Ce mişcare religioasă e aceea fără martiri, fără eroism, fără convertiri? Ia să ne comunice dl Cepariu biografia minunată a unui ţăran care la un moment dat s-a rupt cu viaţa sa de întuneric şi de păcat şi s-a *convertit* la o viaţă nouă, a văzut lumina cea adevărată prin catolicism.

Dl Cepariu încearcă cu temeritate şi un fel de biată „filosofie" pe chestiunea firii româneşti, ajungând la teribila concluzie că părinţii noştri ortodocşi au fost orbi, şchiopi, surzi, muţi şi aşa mai departe şi că, dacă nu vrem să rămânem şi noi, fiii lor, tot aşa de estropiaţi, trebuie să intrăm în clinica miraculoasă a catolicismului, care ne dă toate organele. Bravo, dle Cepariu! Arată-te mai bine pe toate părţile, permite-ne să-ţi pipăim cu de-amănuntul toate încheieturile spirituale, ca să ne convingem, înainte de-a intra şi noi în faimoasa clinică a catolicismului, că într-adevăr eşti perfect. Dar una s-o ştii: că de nu ne-om convinge de catolicism că te-a vindecat de toate metehnele, degeaba ţi-e speranţa că neamul românesc „va primi ca mâine, în *întregimea* lui, şi unirea cu Biserica Romei, fiindcă se va convinge că numai făcând acest pas va intra în el, pe toate terenurile, în ritmul progresului universal". Înregistrăm însă că recunoşti şi matale că Uniaţia trebuie să facă propagandă în favorul catolicismului.

Cât despre „sărăcuţii Sfântului Francisc", toată compătimirea noastră. Mai ales când un dr. Nicolăeş nuanţează atât de hilar această sărăcie. Dar rugămintea „să nu ne amestecăm în treaba lor", căci „au multe de spus şi mai ales de făcut", n-o putem accepta când prin făptuirea lor vor să strice unitatea sufletului românesc, lucru despre care n-am găsit niciun cuvinţel în toată vasta polilogie a *Unirii*.

Remarcăm, de încheiere, ura grozavă ce emană din articolele ce le scrie *Unirea* de vreo lună încoace. Este ura sufocantă, plină de veninul cel mai îngrozitor, pe care a nutrit-o în tot trecutul catolicismul faţă de neamul românesc prin regii unguri, prin ordinele religioase, pe toate căile. Ura aceasta împotriva credinţei sufletului românesc a reuşit s-o strecoare azi catolicismul în câteva cozi de topor, care, conştient sau inconştient, o revarsă peste tot ce constituie fiinţa intimă a neamului românesc.

Dar poporul ţinut printr-o vastă escrocherie în controalele agenţilor catolicismului, nu împărtăşeşte această ură. Lui îi repugnă orice manifestare de ură împotriva legii sale strămoşeşti şi a fraţilor săi, cu care se consideră una în credinţă, viaţă şi destin. Poporul e al nostru, e mădular nedespărţit din comunitatea românească şi spirituală a întregului nostru neam. Ura agenţilor papali oricât e de mare, rămâne neputincioasă.

Zaharie Boiu şi Nicolae Cristea – doi luptători din vremuri grele –*

Arhiepiscopia noastră îşi îndeplineşte o sacră datorie, prăznuind, duminică, în 25 nov. [1934], amintirea celor doi mari luptători în slujba Bisericii şi a neamului, de la a căror naştere se împlinesc 100 de ani: *Zaharie Boiu* şi *Nicolae Cristea.*

Amândoi discipoli şi colaboratori ai mitropolitului Andrei Şaguna, care i-a trimis la studii la Lipsca şi le-a îndrumat apoi activitatea, ei prelungesc strălucirea intelectuală şi morală a epocii şaguniene, ei sunt flăcările prin care continuă să lumineze şi să încălzească postum duhul lui Şaguna.

Personalităţi cu însuşiri multiple, izvoare de muncă spornică şi neostenită, ei şi-au ramificat acţiunea de îndrumători şi deschizători de orizonturi în domenii variate.

Zaharie Boiu a fost un îndrumător al şcolii şi al preoţimii. A compus diverse manuale pentru şcoala primară, în frunte cu *Abecedarul* său, toate epocale pentru vremea sa. *Abecedarul* său este cea dintâi carte pentru începători în care „tradiţia religioasă veche şi simplă" e înlocuită, orientându-se „de-a dreptul după progresele realizate pe terenul pedago-

* *Telegraful Român*, an LXXXII, nr. 50, 25 nov. 1934, p. 1. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

gic şi al literaturii didactice de poporul german", cum se exprimă un bun cunoscător al istoriei noastre pedagogice[1].

În domeniul bisericesc a fost un predicator al cărui nume a răzbit strălucitor în toate colţurile locuite de români. Predicile sale apărute în: 1. *Cuvântări funerale şi memoriale* şi 2. *Seminţe din ogorul lui Hristos* (trei tomuri), au constituit rezervorul de inspiraţie şi norma aproape unică pentru toată activitatea predicatorială a preoţimii noastre până în ziua de azi. Lucrarea din urmă a şi fost premiată de Academia Română.

Într-o vreme în care predica nu era prea mult cultivată de preoţime, Zaharie Boiu, cu marea atenţie ce-o acordă acestei îndeletniciri esenţiale a păstorului de suflete, apare ca o adevărată forţă ce luptă pentru înviorarea apostolatului preoţesc; ca un luminat premergător al vremurilor noastre. Predicile sale, trebuie să recunoaştem, rezistă încă şi azi dintelui vremii, n-am putea spune că au fost sensibil depăşite. Elementul duhovnicesc, preocuparea de Dumnezeu şi de ceea ce-i specific religios abundă în ele, constituind baza nelipsită pentru sfaturile practice pe care le deducem din ea. O limbă vioaie încă şi pentru noi, şi destul de actuală şi azi, le face preferate şi acum preoţimii noastre. Desigur, preoţii se silesc să traducă în cuvinte populare unii termeni cam abstracţi şi neînţeleşi pentru popor, ai unor predici care au fost ţinute la oraş. Predicile lui Zaharie Boiu sunt lucrate temeinic şi vădesc o cultură teologică de admirat pentru vre-

[1] Onisifor GHIBU, *[Din] istoria literaturii didactice române[şti]: [I. Bucoavnele. II. Abecedarele. III. Cărţile de cetire din Transilvania]*, Bucureşti, 1916, 359p.

mea lui. A se citi predica la Duminica Tomii[2], un adevărat tratat despre credinţă şi despre calea cunoaşterii lui Dumnezeu. Trebuie să admirăm erudiţia lui teologică şi puterea lui de cugetare, chiar dacă am descoperi în ea influenţa scolasticismului, astăzi depăşit în teologia ortodoxă, dar atunci dominant.

Zaharie Boiu a fost profesor la Seminarul Teologic-Pedagogic, redactor al *Telegrafului Român*, al *Transilvaniei*, al revistei *Astra*, membru de vază în comitetul *Astrei* şi în alte societăţi, membru corespondent al *Academiei Române*, asesor consistorial, calitate în care a participat cu un rol însemnat la îndrumarea şi animarea zi de zi a vieţii noastre bisericeşti.

Nicolae Cristea, căruia dl profesor I. Matei i-a închinat o scurtă dar însufleţită biografie în „Foişoara" ziarului nostru, în luna august, şi, după cum suntem informaţi, îi va închina una mai amplă în curând, apare din luptele şi frământările politice ale veacului al XIX-lea ca una dintre cele mai simpatice şi mai venerabile figuri ale acelui timp. Redactor timp de 18 ani (1865-1883) al *Telegrafului Român*, şi în această calitate, inspirat zi de zi vreme de 8 ani de mitropolitul Şaguna, mare şi ca bărbat politic, a ajuns inevitabil în situaţia să înţeleagă ţesătura complicată a vieţii politice şi să cunoască firul pe care trebuiau să-l urmărească fruntaşii români din Ardeal. În deosebirea de vederi de atunci, Nicolae Cristea a fost acela care a susţinut prin *Telegraful Român* politica activistă a lui Şaguna, în pofida atacurilor violente şi concentrice ale pasiviştilor cărora Nicolae Cristea trebuia să le

[2] Zaharie BOIU, *Seminţe în agrul lui Christos... Cuvântări la dumenicile de peste an*, tom I, Sibiu, 1898, pp. 5-10.

răspundă. Dar, mai presus de aceasta, ţinuta lui românească dârză la cârma *Telegrafului Român*, trebuind pentru aceasta să sufere mult de la Guvernul unguresc şi să părăsească redacţia organului şagunian, întemeind *Tribuna*, un alt crucişător al luptei româneşti, apoi frumuseţea morală pe care a iradiat-o în timpul procesului *Memorandului*, când şi-a luat liniştit răspunderea, cu fruntea bătrână aureolată de împăcarea până şi cu jertfa cea mai supremă, şi, în general, toată viaţa lui rectilinie, dar fără aroganţă, viaţă de martir, care a renunţat la bătrâneţe la bruma lui de salariu din vistieria statului unguresc, iar cât timp l-a avut, l-a cheltuit, de multe ori plătind chiria pentru casa meseriaşilor români, toată această luptă pentru neam în mijlocul suferinţelor de tot felul, nerevendicând pentru el şi pentru numeroasa lui familie nicio răsplată, nicio atenţie, nicio glorie, îl ridică azi pe Nicolae Cristea la înălţimea acelor figuri clasice la amintirea cărora te descoperi înfiorat de cucernicie. Totul pentru neam, şi nimic pentru el, nici măcar o vorbă prin care să atragă atenţia la ceea ce a făcut.

Nicolae Cristea a fost primul om la noi care şi-a dat seama că, în afară de intelectuali şi ţărani, neamul nostru mai are nevoie şi de-o pătură de meseriaşi, care trebuie creată şi încadrată în disciplina naţională. De aceea el a purces la adunarea puţinilor meseriaşi pe care îi aveam atunci, într-o reuniune (1867), cu scopul de a le cultiva sentimentele româneşti, de a-i însufleţi pentru idealurile naţionale şi spirituale ale neamului nostru. El îşi dădea seama că aceşti fii ai neamului trăind în legături strânse cu patroni şi confraţi străini, străbătuţi de alte aspiraţii, se pot răci cu sufletul pentru idealurile noastre. Nicolae Cristea, preot al Bisericii, punându-se în fruntea meseriaşilor, a realizat şi în latura

aceasta concepţia şaguniană, singura sănătoasă, că Biserica trebuie să fie sfătuitoarea şi susţinătoarea tuturor mădularelor neamului. Munca industrială trebuie să fie şi ea sfinţită şi uşurată de rugăciune şi pusă pe fundamentul Duhului dumnezeiesc.

Zaharie Boiu şi Nicolae Cristea! Fiii spirituali ai lui Şaguna şi fraţi de muncă entuziastă, născuţi şi morţi la răstimpuri apropiate. Vouă vă datorează neamul românesc din Ardeal atâta recunoştinţă! Luptători viteji şi destoinici în slujba trezirii neamului nostru la o viaţă de lumină şi de creaţie, fiţi cu noi şi de aici înainte! Pilda voastră să sporească în sufletele noastre puterile de muncă şi de idealism!

Sentințe care nu rezistă*

La tribuna *Unirii* își dau rândul toate somitățile Uniației, care au de spus ceva contra *FOR*-ului sau Bisericii Ortodoxe. A strigat întâi, până i s-a epuizat vocabularul telefonist, cineva din redacția monitorului; s-a făcut loc apoi cu mari nădejdi dlui Cepariu; în sfârșit, se dă cuvântul, într-o tăcere respectuoasă, dlui Gavril Todica. Domnia Sa, conștient de seriozitatea momentului, privind fețele care așteaptă încordat să-și deschidă gura, începe latinește, așa cum se cade unui oracol care aduce sentințele inapelabile într-o chestiune hărțuită: *„Dixisti ingratum..."*

Lecția se adresează *FOR*-iștilor, care au arătat Uniației

> „o ingratitudine mai neagră decât a leproșilor din evanghelie, căci aceștia erau ingrați din neștiință, în timp ce ei sunt ingrați din răutate".

Ascultați, dlor Sextil Pușcariu, Ioan Lupaș, Victor Papilian, O. Goga, O. Ghibu! Ascultați și vă smeriți în fața sentinței acestui Zarathustra, de care nu vă sinchiseați până acum și poate nici nu știați. Nu sunteți decât niște leproși ingrați,

* *Telegraful Român*, an LXXXII, nr. 50, 25 nov. 1934, pp. 1-3. Semnat: *DS*.

împreună cu Ortodoxia voastră cu tot, în vreme ce Uniația este Hristos în persoană! (Doamne, iartă-ne, că trebuie să-i repetăm blasfemiile).

*

Pentru că vrea să apară atât de doct, să pipăim puțin sentințele dlui G. Todica, să vedem cât rezistă.

Prima sentință: La congresul *FOR*-ului s-a discutat mai mult despre Uniație decât s-a discutat la congresul *Agrului* despre Ortodoxie. O arată și faptul că în moțiunea *FOR*-ului sunt mai multe puncte privitoare la Uniație decât în cea a *Agrului* privitoare la Ortodoxie.

Răspuns: În moțiunea *FOR*-ului, din 10 puncte, numai două se referă la confesiuni străine, punctul 8 și 9. Dintre acestea, punctul 9 nu vorbește de Uniație, nici măcar de catolicism, ci numai de „Acordul de la Roma". De ce îl consideră dl Todica cu orice preț îndreptat contra Uniației? De ce atribuie Uniației o vină pe care congresul *FOR*-ului nu i-a atribuit-o? Așa-i când se simte omul cu musca pe căciulă.

Așadar mai rămâne un punct, care se referă însă nu exclusiv la Uniație, ci la Uniație și catolicism. Și ce se spune în acest punct? Se resping *în general* atacurile pe care catolicismul le-a adus la Lugoj Ortodoxiei și *se specifică* două dintre aceste atacuri: acela prin care se încearcă de-a se scădea importanța Bisericii Ortodoxe la festivitățile naționale și acela prin care se pretinde exclusiv pe seama catolicismului român și unguresc fondul de studii aparținător în mod legal statului român. Iată deci o moțiune moderată. Nu numai că nu ridică niciun atac împotriva catolicismului, cum a făcut *Agrul* la Lugoj, dar nici măcar nu le enumeră pe toate câte i s-au adus în acel congres. Balanța ar fi dreaptă când *FOR*-ul ar fi res-

pins toate atacurile care i s-au adus la Lugoj, şi apoi ar fi dat şi el atâtea palme catolicismului câte i s-au dat Ortodoxiei la Lugoj; când ar fi avut şi el iniţiativa unui număr egal de atacuri. Sau, ţinând seama de legea firească a sufletului omenesc, care ripostează mai violent decât cum a fost atacat, ar fi trebuit ca *FOR*-ul să aducă şi mai multe atacuri Uniaţiei, care s-a legat la Lugoj, tam-nesam, de Ortodoxie.

Cât priveşte discuţiile din congresul *FOR*-ului, de ce ţine dl Todica, deopotrivă cu toţi care se rânduiesc la cuvânt în coloanele *Unirii*, că se referă la Uniaţie discuţiile despre „Acordul de la Roma" şi despre concordat? Toată discuţia de la *FOR*, referitoare la catolicism, s-a învârtit aproape exclusiv în jurul acestor două chestiuni, inclusiv acţiunea subversivă a ordinelor ungureşti din România, ce se sprijină pe concordat. De ce se declară Uniaţia atât de insistent solidară cu statul catolic şi cu ordinele catolice ungureşti? Nu i se pare că, apărându-se în felul acesta, mai mult se acuză?

Încolo, ce s-a mai discutat? S-a blamat în treacăt propoziţia prozelitistă a episcopului Nicolescu şi cele două atacuri pomenite în punctul 8 al moţiunii. Chiar scurta alocuţie a Înaltpreasfinţiei Sale Mitropolitul Nicolae nu este decât un răspuns la fraza prozelitistă a episcopului Nicolescu. N-avea drept s-o facă?

Să citească dl Todica încă o dată *Telegraful Român*, să vedem găseşte altceva? Găseşte vreun atac *iniţiat* de *FOR* contra Uniaţiei, aşa cum a făcut Uniaţia la Lugoj?

*

Sentinţa a doua: Nu e moral să te împărtăşeşti şi apoi să ataci cu ură alte convingeri religioase, cum au făcut membrii *FOR*-ului.

Răspuns: E, dimpotrivă, foarte necesar ca cel ce se împărtăşeşte *să-şi apere credinţa* de atacuri. Va găsi dl Todica destule locuri în Sfânta Scriptură care să dovedească aceasta. Sigur, nu cu ură, ci cu sfântă indignare, aşa cum au făcut membrii *FOR*-ului. În orice caz, dacă e permis *să ataci* alte convingeri religioase după ce te-ai împărtăşit, ceea ce s-a întâmplat la Lugoj, cu atât mai mult e permis *să respingi atacurile*.

*

Sentinţa a treia: „Religia se referă la suflet, prin urmare e supranaţională".

Răspuns: Chestiunea aceasta trebuie analizată mai pe larg. Mai întâi, concluzia nu rezultă din premisă. Ar rezulta numai în cazul când sufletul, spre deosebire de trup, n-ar avea calitate naţională. Dar naţiunea nu-i o noţiune pur biologică, ci mai ales una spirituală. Naţiunile sunt entităţi deosebite şi după suflet. Adâncimile sufleteşti constituie baza deosebirilor între naţiuni.

Dl Todica se provoacă la ce-a scris în aprilie c. [1934] în *Unirea* privitor la această chestiune: creştinismul e fie supranaţional, fie se alterează în păgânism naţional, atunci când ia caracter naţional. Dl Todica, asemenea tuturor catolicilor, se află într-o confuzie care produce sus-numita dilemă, din care nu se poate ieşi decât în direcţie supranaţională. Domniei Sale i s-a predat, la religie, doctrina catolică, după care omul primordial consta din două secţiuni suprapuse: *natura* şi *donum superadditum*, sau supranatura. Natura avea în fiinţa ei germenele morţii şi pofta păcătoasă (*concupiscentia carnis*). Nemurirea şi curăţenia nu stăteau în natura omului, nu erau în legătură ontolo-

gică cu firea omenească, ci erau ceva adăugat, neaparţinând constituţiei intrinsece a naturii omeneşti. Ortodoxia nu ştie de acest dualism ontologic în om, ci învaţă că nemurirea şi curăţenia erau potenţe naturale ale omului, pe care acela avea să le dezvolte împreună cu întreagă natura sa. Doar *chipul* dumnezeiesc a fost impregnat în constituţia însăşi a naturii omeneşti, nu a fost ceva adăugat ca un supra, ca ceva neesenţial ei. Altfel am face pe Dumnezeu creator al morţii şi al păcatului, dacă natura omenească pe care a creat-o ar fi, prin firea ei, în mod normal păcătoasă şi muritoare. Căderea în păcat ar apărea în acest caz neînţeleasă, dacă pe Adam l-ar fi reţinut de la păcat nu voia lui, ci *donum superadditum*. Cum se face că acest dar dumnezeiesc a cedat la un moment dat poftei spre păcat a omului sau asalturilor şarpelui?

Întrucât e chip al lui Dumnezeu, natura omenească e bună, are ca ceva firesc, normal, viaţa spirituală superioară, legătura cu Dumnezeu. Dar întrucât e creată, această natură poate să se schimbe, poate să cadă, să se ştirbească, să cadă din viaţa ei divino-omenească normală.

Iată ce spune teologul rus S. Bulgakov:

> „Omul nedezvoltat şi tânăr avea în sine şi puterea vieţii (*posse non mori*), şi puterea purităţii (*posse non peccare*), nu ca un dar extraordinar (*donum superadditum*), ci ca normă internă, ca *fire* autentică a naturii sale. Atât moartea cât şi păcatul, deşi *posibile* în om în virtutea caracterului său creat, totuşi au fost pentru el *nenormale şi contrare firii sale*". „Omul era cu totul deschis acţiunii dumnezeieşti, fiind destinat la deplina realizare a îndumnezeirii sale, numai în baza neprihănirii şi nemuririi sale: Dumnezeu venea în fapt de seară să vorbească omului, ca unui prieten, dar această *convorbire* nu era *donum superadditum* în raport cu natura lui necrescută încă, ci dimpotrivă, această comunicare cu Dumnezeu îi era dată şi destinată lui, în baza naturii sale"[1].

Astfel prin păcat nu s-a retras simplu *donum superadditum*, aşa încât natura să rămână în întregimea ei. Starea omului după căderea în păcat nu e o stare naturală, el nu-şi mai are natura lui în plenitudinea şi sensul ei firesc; el are o natură ştirbită, în care s-a introdus defectuozitatea. Pentru catolici omul a rămas cu natura lui deplină.

Fără îndoială, refacerea naturii omeneşti se face printr-un ajutor de sus. Faţă de natura deteriorată se distinge limpede coborârea puterii de sus, de deasupra. Observăm că, pe lângă ceva de jos, în om vine ceva de sus. Dar primului om nu i s-au dat tot astfel, în două reprize, o bază, ca natură cu înclinaţii spre păcat, şi un adaos extraordinar, ca frâu contra păcatului. Aceluia i s-a dat totul la un loc, ca un întreg.

Acest *infra* şi *supra* îl observăm la omul de azi nu numai în momentul când peste ce are el deteriorat vin puterile de sus, ci observăm aceasta şi după aceea, atâta timp cât între acele puteri şi starea păcătoasă, pe care a avut-o omul dinainte, nu s-a făcut o sudare perfectă.

La un creştin imperfect, păstrând încă impulsuri tari spre păcat, se poate încă vorbi nu de natură şi supranatură (pentru că natura în sensul ei adevărat nu-i ceva păcătos), dar în orice caz de ceva *infra* şi de ceva *supra*. Observăm aceasta intuitiv în sufletul nostru, fiecare. Putem vedea cum în anumite momente suntem duşi de porniri pizmaşe,

---

[1] S. Bulgakov, *Rugul nears*, ed. rusă, pp. 24-25.

pofticioase, inferioare, şi putem simţi cum în alte momente vine peste ele, slăbindu-le, ceva de sus, de dincolo de sfera noastră strămoşească.

Dar distincţia aceasta nu se mai poate face la un creştin perfect. Desigur, un creştin absolut perfect n-a existat, dar au fost personalităţi creştine care s-au înălţat la mari înălţimi. Să zicem Apostolul Ioan. Se mai pot distinge în sufletul lui două zone: una *infra*, a lui, păcătoasă, şi una *supra*? Mai poţi spune: acestea sunt porniri şi gânduri de jos, celelalte de sus? Nu este el în întregime creştin?

Aceasta este dar ţinta spre care tindem: la o sudare deplină a puterilor de sus cu starea deteriorată a omului, astfel ca să nu mai fie în el două zone, ci să dea o sinteză, care nu e altceva decât natura omului restabilită, natura lui cum a fost cugetată şi creată de Dumnezeu. Cât timp rămâne puterea de sus redusă în om într-un anumit sector, spunem că acel om nu e creştin deplin, n-a pătruns în toate fibrele lui puterea înnoitoare.

Să luăm o asemănare: un bolnav şi medicina. Bolnavul este natura omenească după căderea în păcat. Medicina e harul ce-l vindecă. Omul la început n-a fost făcut în două reprize şi secţiuni distincte: după natură bolnav, dar prin leacul ce i se picura, ţinut în stare de sănătate. A fost creat ca un întreg sănătos. După ce-a devenit bolnav, se observă cum restabilirea lui se face printr-un leac din afară de el. Şi distincţia între omul bolnav şi leac se observă încă până ce leacul a străbătut ţesuturile lui, s-a absorbit în ele şi, prin aceasta, ele au căpătat forţa lor firească, iar omul a devenit sănătos.

Sigur, asemănarea aceasta are defectul că închipuie pe om ca primind harul dumnezeiesc numai într-un anumit răstimp şi, după aceea nu-l mai primeşte, îl are în sine. În realitate omul stă continuu sub efluviile harului, şi starea lui se înalţă, se îndumnezeieşte continuu. Dar aceasta este viaţa firească a naturii lui. Cum toate cresc în trup, aşa şi omul e făcut să crească în Duh, în Dumnezeu. Natura nu are o limită de dezvoltare, nu e ceva static. Ţine de natura omului ca să-l plouă continuu harul dumnezeiesc, dar să absoarbă continuu această ploaie, producând roade tot mai frumoase. Dacă la început, până nu a fost în stare să absoarbă deplin în ţesuturile sufletului său harul, se observă şi observă şi el discontinuitate între el şi har, un vacuum, un oarecare hiatus, după ce sufletul şi-a câştigat această funcţiune, după ce s-a făcut sinteza cu harul dumnezeiesc, nu mai observă discontinuitate faţă de harul care continuă să vină. Omul este ridicat în lumina dumnezeiască şi nu mai distinge surplusurile care îi vin mereu, ci se simte scăldat într-o lumină continuă, articulat cu ea, se simte în elementul său. Îndumnezeit şi plin de har este sufletul său, îndumnezeire şi har îi vin continuu. Nu se mai distinge o natură (în sens păcătos) şi o supranatură. Natura în sensul păcătos a dispărut pur şi simplu. La o cameră întunecoasă şi fără aer, în primul moment când ia contact cu soarele şi aerul, se observă o discontinuitate între întunericul şi mirosul din ea şi lumina şi aerul de afară. Şi această discontinuitate durează câtva timp. Dar ea merge scăzând până se face o deplină continuitate între atmosfera din cameră şi cea de afară, care vine continuu înăuntru.

Dar dacă nu se mai poate vorbi de-o natură şi de-o supranatură, ci pur şi simplu de-o natură în normală dezvoltare, nu urmează oare de aici pentru creştinism frângere în bucăţi, o variaţie după fiecare individ şi naţiune? Nu se periclitează ecumenicitatea lui?

Răspundem hotărât: nu. E drept că din sinteza între creştinism şi starea pe care o aduce fiecare om sau naţiune, rezultă mereu şi mereu alte tipuri de creştin. Altfel de creştin a fost Apostolul Ioan şi altfel Apostolul Pavel. Harul face să înflorească germenii ce se cuprind în fiecare om. La fel, cu naţiunile. Harul se manifestă înnobilând şi înfrumuseţând aptitudinile şi conţinuturile spirituale ale fiecărei naţiuni. La o naţiune înfloreşte sub influenţa puterii dumnezeieşti o lirică superioară, pentru că acea naţiune a adus înclinaţii sentimentale. La alta o filosofie, la alta o organizaţie, la alta o artă superioară. Creştin devine tot conţinutul de tradiţii, de creaţii, de manifestări ale unui popor. Şi atunci, evident că fiecare popor reprezintă creştinismul altfel realizat.

Dar atunci, cum rămâne cu ecumenicitatea creştinismului? Există două feluri de ecumenicităţi. Există o ecumenicitate egală cu uniformitatea. În sensul acesta ecumenic e tezaurul credinţei, izvorul harului, ecumenic în sensul acesta e creştinismul privit ca un sistem de idei şi puteri de sine stătător, distinct de roadele pe care le produce în fiecare persoană sau naţiune, conceput în sine. Şi există o ecumenicitate înţeleasă ca o simfonie, ca un câmp de flori stropit de aceeaşi ploaie, încălzit de acelaşi soare, îngrijit de acelaşi grădinar. Această ecumenicitate e cu mult mai largă şi mai vie, mai iubitoare. Ea nu mai cuprinde numai sistemul uniform de idei şi puteri care stă gata să lucreze în oameni, ci toată spiritualitatea acelor popoare în care lucrează credinţa şi harul. Tot conţinutul spiritual al acelor popoare se acordă, între acele conţinuturi e o simţire de frăţietate, simt că sunt străbătute de acelaşi sânge duhovnicesc. În sensul acesta există o relaţie de ecumenicitate între poezia rusă şi cea română (sigur, se cere cel puţin ca autorii să nu fie direct anticreştini), între tradiţiile greceşti şi sârbeşti (căci sensul lor e acelaşi, chiar dacă au conţinuturi diferite) etc. Şi evident, această ecumenicitate creşte continuu, pe măsură ce conţinuturile sufleteşti cu care au intrat în creştinism două naţiuni sunt frământate tot mai mult timp de acelaşi har dumnezeiesc. Niciodată însă nu se ajunge la uniformitate.

Iată în ce sens creştinismul este şi supranaţional, dar şi naţional. Ecumenicitatea nu e dizolvată prin nota lui naţională.

Cu totul alta este situaţia catolicismului. Pentru el natura e o realitate limitată la ceea ce este omul înainte de-a veni harul ca un *supra*. Natura nu poate ieşi din această stare, care este eminamente păcătoasă. La ei harul rămâne pururea un pedagog care ţine în frâu un elev ce nu poate deveni, intern, altfel. Elevul se zbate continuu, dar nu poate ieşi din frâu. Dacă pedagogul s-ar depărta un moment de lângă el, chiar dacă l-ar fi şcolit ani îndelungaţi, el îndată se dedă la blestemăţii. Catolicismul nu ştie de-o schimbare intrinsecă, continuu progresivă, a firii elevului.

Dacă-i aşa, evident că un individ, ca şi o naţiune, păstrează sub acel *supra* de la Dumnezeu totdeauna o natură care e prin fire potenţial păcătoasă. Nu se face o deplină transfuzie între aceste două principii. Natura (în sensul catolic: starea păcătoasă) nu se poate propriu-zis creştina. De aceea creştinismul rămâne totdeauna ceva deasupra, nepenetrat în natură, neabsorbit de ea. Rămân două planuri distincte: unul variabil, al indivizilor şi naţiunilor în starea lor naturală potenţial păcătoasă, şi altul uniform, ce planează deasupra tuturor. A vorbi de-o naţionalizare a creştinismului, de un creştinism naţional, pentru catolici e o blasfemie. Ar însemna să înlăturăm hiatusul dintre cele două sfere.

În catolicism, ecumenicitatea nu e înţeleasă decât ca uniformitate. În ea n-au ce căuta spiritualităţile specifice, dar creştine, ale diferitelor popoare. Pentru ei creştinism înseamnă propriu-zis numai sistemul de idei şi puteri ce planează deasupra. Creştinismul nu are şi înţelesul de totalitate a diferiţilor creştini în întregimea persoanei lor. Când spun catolicii despre catolicism că e supranaţional, aceasta o înţeleg ei în sens exclusiv şi literal. Nicio natură naţională nu se poate ridica în acel supra, şi nici acel supra nu schimbă în interior o natură naţională. Între ele este o prăpastie ce nu se poate trece. În realitate supranaţional înseamnă un loc ontologic undeva în afară de toate naţiunile, iremediabil în afară: internaţional.

La unii catolici antipatia aceasta de *natură* necesar păcătoasă se transformă în tendinţa de-a o distruge, de-a o înlocui cu acel *supra*, cu sistemul de dogme catolice. Şi atunci vorbesc de un antinaţionalism, de necesitatea transformării naţiunilor într-o naţiune uniformă catolică. Aşa susţine W. Moock, pe care l-am comentat într-un număr din aprilie al ziarului nostru.

Iată cum pentru catolicism există de fapt dilema: supranaţional (în sens de inter- sau antinaţional) şi păgânism naţional, din care nu pot ieşi decât în prima direcţie. Pentru Ortodoxie dilema aceasta nu există: ea e naţională, fără a înceta să fie supranaţională şi ecumenică.

Rog pe preopinenţii mei să nu se lege de vreun cuvânt nedeplin adecvat, folosit şi din necesitatea de-a accentua puţin conturul unor deosebiri de nuanţă. Să contemple sensul general al Ortodoxiei şi catolicismului în această chestiune, aşa cum rezultă el din învăţătura dogmatică a celor două confesiuni.

*

Celelalte judecăţi ale dlui Todica sunt:

Ortodoxia, în loc să conlucreze la combaterea forţelor anticreştine, „se fardează". Noi ştim că el, catolicismul, este acela care nu ia parte la mişcarea ecumenică a creştinismului, ci dimpotrivă, tulbură şi celelalte ramuri ale creştinismului cu prozelitismul lui, nelăsându-le să-şi întrebuinţeze toate forţele în combaterea anticreştinismului. Cine se fardează aici?

E nedrept să acuzăm Uniaţia că vrea să amestece în cultul răsăritean şi anumite rituri frumoase catolice. La această judecată şi la aceea că nu e bine să ne legăm de săracii unguri vrând să le luăm averile statului catolic, ceea ce înseamnă de fapt o secularizare, nu mai răspundem, atât pentru că nu ne mai permite spaţiul, cât şi pentru că la acestea poate răspunde şi un copil. Luăm notă că statul catolic mai are un avocat între uniaţi, un avocat care nu găseşte un cuvânt de înţelegere pentru strâmtorarea materială în care a trăit în statul ungar şi trăieşte şi azi Biserica Ortodoxă *Românească*, dar apără prelungirea unor privilegii nedrepte ale erei ungare, pe seama ungurilor.

Dacă dl Todica vrea să răspundem mai pe larg şi la acestea, să facă un semn, şi ne executăm cu plăcere.

Tovărăşia uni[a]to-iezuito-maghiară*

În sfârşit, după repetate negări, *Unirea* recunoaşte tot ce s-a atribuit Uniaţiei în numerele anterioare ale ziarului nostru şi la congresul *FOR*-ului. Recunoaşte că misiunea ei este să facă prozelitism între români în favoarea Romei. Adnotează însă că prozelitismul Romei e paşnic şi se face prin convingere, luminare etc., nu ca al Ortodoxiei, care ar fi un prozelitism al forţei, al banului etc.

Of! Cât de paşnic şi de duhovnicesc e prozelitismul Romei. E destul să mergem pe locul ruinelor vechilor mănăstiri ortodoxe, să deschidem cartea martirilor români din veacurile anterioare, sau să mergem mai departe în trecut şi să citim documentele despre cruciadele contra sectelor şi schismaticilor din Evul Mediu, despre activitatea Inchiziţiei, despre atâtea arderi pe rug. De vreo lună de zile, oficialii uniaţi proclamă melodramatic prin toate oficinele catolice că îşi aşteaptă cu inima hotărâtă torturile şi moartea în persecuţia ortodoxă care se anunţă. Să lase aerele comice de candidaţi la mucenicie! „Ortodoxia n-a ars pe rug credinţa nimănui." Uniaţia se va destrăma de la sine, ca toate ofensivele catolice între români. Nu este în firea Ortodoxiei cu-

* *Telegraful Român*, an LXXXII, nr. 51, 2 dec. 1934, pp. 1-2. Nesemnat.

cerirea sufletelor prin omorârea trupurilor. Atributul acesta rămâne exclusiv în apanajul catolicismului. „Marele Inchizitor", fie că utilizează intimidarea prin frică, fie că supune spiritul prin bani, rămâne o instituţie care defineşte ca un stigmat catolicismul. Noi ştim cum lucrează Uniaţia pe la Balşa, Tău, Arpaşul de Sus etc.

Unirea recunoaşte, de asemenea, că statul catolic trebuie să rămână stăpân pe averile uzurpate de la statul român. Împotriva dovezilor zdrobitoare ale dlui O. Ghibu, repetă mistificările dlui V. Pop, respinse odată de dl O. Ghibu.

Iată naţionalismul Uniaţiei! În probleme atât de importante pentru statul nostru, ea se rupe din solidaritatea românească, aliindu-se cu ungurii. Foile catolice strigă de-o lună că Uniaţia şi catolicismul nu fac neromâni pe mărturisitorii lui. Noi constatăm un fapt, cu evoluţie firească: tot mai frecvent Uniaţia rupe frontul românesc pentru a trece în tabăra adversă. Religia e o parte esenţială în sufletul românesc. E firesc deci ca ea să creeze ataşamente şi simpatii mai degrabă cu cei cu care ai aceeaşi credinţă decât cu cei cu care ai aceeaşi naţionalitate. Mai ales că, după catolici, religia e supranaturalul, iar naţionalitatea, un biet *natural*, de-o valoare infinit inferioară şi influenţată de supranaturalul religios.

Căci, e superficial ce spune dl Iosif Frollo, că religia se formează din elemente care n-au nicio influenţă asupra etnicului, prima rămânând în sectorul supranatural, iar ultimul în sectorul natural (*Farul Nou*, 25 nov., 1934). A se vedea ce s-a scris în numărul anterior al ziarului nostru în legătură cu puternica influenţă pe care o are elementul religios asupra „naturii". Nu spunem că uniaţii ar putea deveni unguri, sau în general s-ar putea confunda într-o naţiune existentă actualmente. Dar, e cert că tinzând să se deosebească reli-

gios tot mai mult de ceilalţi români, aceasta le formează înclinaţii, însuşiri şi simpatii sufleteşti, care îi vor face un fragment etnic deosebit de marea masă a poporului român.

A se vedea acest ataşament special al conducătorilor Uniaţiei la străini, şi în fenomenul curios că în ultimul timp nu se mai face nicio deosebire între foile uniate şi foile catolice scoase de străini. Şi în unele, şi în altele iscălesc străinii catolici, alături de românii uniaţi. În foaia pentru propaganda catolicismului în România, *Farul Nou,* ce e scoasă de familia Frollo (Anton, Iosif, Mia etc. Frollo) şi stă sub protecţia Sf. Bernadeta, scriu regulat românii uniaţi George Şerban, dr. N. Popa ş.a. Ba chiar se umblă cu ideea ca această foaie catolică (nu uniată) străină să fie făcută oficios al *Agrului* (*Farul Nou* din 25 nov. 1934).

Dacia creştină de la Iaşi e, iarăşi, foaie catolică, scrisă îndeosebi de iezuiţii stabiliţi la Iaşi legal. Dar şi în ea scriu regulat uniaţi (cum e „Păr. Georgescu"). Ba această devălmăşie s-a realizat în ultimul timp şi la *Unirea* blăjeană. În ultimul număr (24 nov. 1934), primul articol e iscălit de iezuitul P. Wiercinski[1]. Ceea ce scrie acest iezuit în *Unirea* este un îndemn, cu pilde din altă parte, adresat *Agrului* să purceadă la un prozelitism mai zelos printre ortodocşi (arată câţi ortodocşi au convertit laicii catolici prin Polonia şi Rusia, la ordinul episcopilor catolici). Prin faptul că *Unirea* publică acest articol, dovedeşte pentru a nu ştiu câta oară cât de sincer e comunicatul *Agrului* cu asigurarea că n-are scopuri prozelitiste.

[1] Suntem siguri că realizările cu care se făleşte că le-a obţinut în Rusia, sunt tot atât de adevărate ca relatările ce le făcea acum câţiva ani în revista iezuită *Simmen der Zeit* despre catolicismul integral şi de totdeauna al României.

Tovărăşia aceasta dă curaj străinilor să se erijeze în monitori ai poporului românesc şi ai credinţei sale, aici, în ţara noastră. Cine a strigat mai tare de vreo lună încoace împotriva *FOR*-ului şi a Bisericii Ortodoxe Române decât dl Iosif Frollo, care e italian? Şi încă pe ce ton? Auziţi-l:

> „A afirma că Ortodoxia este sinonimă cu românismul [...] înseamnă a spune din punctul de vedere religios o inepţie, iar din punctul de vedere românesc, când se mai adaugă şi pretenţia de-a monopoliza patriotismul şi a se erija în unicii reprezentanţi autorizaţi ai românismului, o curată impertinenţă [...]".

Auziţi, domnilor reprezentanţi ai *FOR*-ului, cine vă dă lecţii în ţara voastră! L-am ruga pe domnul oaspete să-şi mănânce liniştit pâinea pe care pământul şi ospitalitatea românească i-o dau mai uşor decât în altă parte, şi să nu se amestece în treburile noastre, sau cel puţin să-şi aleagă cuvintele.

Iar dacă nu înţelege cum poate fi Ortodoxia naţională, fără a deveni păgânism, să lase puţin la o parte acea scindare catolică între natură şi supranatură şi să citească ce s-a scris în numărul anterior al ziarului nostru. Sau, în orice caz, să consulte şi doctrina Bisericii Ortodoxe înainte de-a se pronunţa.

Curios! Doctrinarul Uniaţiei române e tocmai dl Iosif Frollo.

*

În aceste condiţii, înţelegem de ce *Unirea,* numărul ultim, declară că nu mai vrea să ne recunoască de fraţi şi nu mai vrea să stea de vorbă cu noi. Odată ce şi-au găsit alţi fraţi, evident că s-au înstrăinat de noi. Sănătate bună, scumpilor! Bine vă stă în societatea lui Wiercinski, Hausner, Bangha, Frollo, Fiedler şi tot neamul lor!

Căile Uniației*

Monitorul paterilor de pe Târnave nu mai răspunde de mult timp la demascările ce continuăm să le facem în acest ziar pe seama Uniației. Extenuat, de-abia mai găsește în restul de resurse telefonice al celor osândiți să-l redacteze, atâtea cuvinte câte sunt absolut necesare pentru a continua necesara pledoarie în favorul statului catolic și pentru a mai afirma, prin urmare, o dată că Uniația e „națională".

Dar noi nu scriem în funcție de puterile de replică ale monitorului iezuito-uniat, care sunt cu atât mai scăzute, cu cât sunt mai irefutabile faptele ce le notăm aici. Noi scriem pentru ca opinia publică să cunoască drumul rătăcit și primejdios pentru unitatea națională pe care au apucat mercenarii de limbă românească ai papismului. Vom adăuga la dosarul înstrăinării Uniației de comunitatea românească, zi de zi, câte ceva din mulțimea de fapte care o ilustrează.

Preasfințitul Episcop Frențiu a afirmat la serbarea Bisericii Ortodoxe din Oradea următoarele:

> „către același scop și cu aceleași mijloace mergem pe două căi, *nu opuse, ci paralele, care dacă vor rămâne paralele,*

* *Telegraful Român*, an LXXXII, nr. 52, 9 dec. 1934, p. 1. Nesemnat.

> *niciodată nu ne vom putea ciocni*, ci întrecându-ne în dragoste și progresând în virtuți ne vom întâlni în dragostea lui Hristos" (*Vestitorul*, din 1 dec. 1934).

Noi, în naivitatea noastră, am fi vrut să luăm cuvintele acestea în serios. Uitasem că iezuiții au început să joace un rol atât de mare în diriguirea Uniației. Preasfințitul Episcop Frențiu a ținut însuși să ne trezească arătându-ne rezervele mintale ce le-a avut când a spus acele cuvinte. Căci la câteva zile după ce spusese că

> „suntem două Biserici românești, care urmărim același scop, de-a propovădui învățătura lui Hristos, avem aceleași porunci și aceleași mijloace – sfânta jertfă liturgică și cele sfinte taine",

a răspândit în mii de exemplare o rugăciune pe care s-o rostească tot poporul uniat pentru întoarcerea la papă a fraților ortodocși, căzuți în stăpânirea diavolului. Cel care vorbea de două Biserici, la fel de înzestrate cu puterea de-a mântui pe oameni, învață poporul uniat să spună rugându-se:

> „dacă frații noștri sunt azi depărtați de părintele obștesc, se datorează lucrării dușmanului. De aceea tu (Fecioară Preacurată) dă-i pe față cursele, dezarmându-i cetele, pentru ca ei să vadă că nu este cu putință mântuirea în afară de unirea cu urmașul Sf. Petru, Papa de la Roma".

Oare nu-i aceasta mai grozavă semănare de vrajbă între fiii aceluiași neam? Oare nu-i aceasta un îndemn fățiș la propagandă prozelitistă, adresat poporului uniat? Să nu ni se spună, fariseic, că poporul nu e îndemnat decât să se roage. Chiar dacă emisarii papismului nu vor îndemna oral la pro-

paganda directă contra Ortodoxiei, concluzia în sensul acesta şi-o trage orice fiu zelos al Bisericii când i se pune la inimă să repete continuu această rugăciune, care-i aduce 50 de indulgenţe de fiecare dată. Cu ce ochi vor privi uniaţii la fraţii lor ortodocşi, după ce vor începe să ia în serios această rugăciune?! Întrebăm restul de conştiinţă al oficialilor uniaţi, dacă-l mai au: nu e îndreptăţită acum Biserica Ortodoxă, în legitimă apărare, să îndemne şi ea poporul să se roage ca Dumnezeu să surpe *cursele diavoleşti* care lucrează prin emisarii papismului şi să-i scape pe fraţii lor uniaţi de sub stăpânirea Satanei? Şi dacă va începe şi o parte a poporului şi alta să se roage trăgând cu ochiul la partea adversă şi văzând în ea o victimă a celui rău, nu-i gata vrajba şi tulburarea? Nu se va simţi orice creştin mai zelos îndatorat să scape pe fraţii săi de cel rău, adică să propovăduiască contra Bisericii Ortodoxe sau contra papei?

Dar cu drumul paralel cum rămâne, Preasfinţite?

Iată, în acelaşi număr al *Vestitorului* uniat de la Oradea, în care se publică cuvântarea amintită a Preasfinţitul Frenţiu, se publică vreo câteva dări de seamă despre zelul ce-l depun ordinele călugăreşti catolice în satele Bihariei pentru introducerea cultului inimii lui Iisus, a indulgenţelor, a *imaculatei concepţii* şi a altor inovaţii catolice. La *Ciheiu* şi *Cordău*

> „i s-a explicat poporului marea importanţă a indulgenţelor jubiliare şi foarte mulţi se năzuiesc să îndeplinească condiţiile cerute pentru câştigarea indulgenţelor plenare".

Iar la Şcoala Normală greco-catolică din Oradea au aranjat o astfel de serbare de catolicizare integrală, în ziua de 18 nov. c. [1934], trei asociaţii, toate exotice: *Agru*, *Inima lui Iisus* şi *Ordinul al III-lea al Sf. Francisc.*[1] A vorbit acolo faimosul Nicolăeş despre ce poate el să vorbească. Corul a executat „Imnul preasfintei inimi" şi s-a declamat poezia: „Familia Franciscană".

Acesta e drum paralel? N-a luat-o razna Uniaţia, sub conducerea „prietenului franciscanilor" Preasfinţitul Frenţiu? Să ne mai mirăm că în acelaşi număr din *Vestitorul*[2], un anume *Simion Gogan* vorbeşte, în articolul intitulat „1 decembrie" (deci într-un fel de articol festiv dedicat Unirii de la 1918), despre hotărârea catolicismului de-a nu ceda.

La ideea unei dorite lichidări a incidentului Unirii de la 1700, dl Gogan declamă caraghios şi eroic:

> „Biserica Catolică, care e zidită pe *piatra din unghi* apostolul-corifeu Petru, şi este cimentată cu sângele milioanelor de martiri, care au fost, sunt şi vor fi pururea într-însa nu e un *incident* [...]".

Domnia lui face, cu dragă inimă, confuzie între catolicism şi Uniaţie. Catolicismul o fi ce-o fi, dar fapt e că Uniaţia este un incident politic, fără „milioane de martiri". Pe noi nu ne interesează catolicismul apusean, ci Uniaţia, întemeiată şi susţinută nu cu sânge de martir, ci cu oxigenul fondurilor papale. Noi ştiam că 1 decembrie e sărbătoarea neamului, nu a catolicismului internaţional; că în această zi trebuie să ne afirmăm voinţa de-a rămâne stăpâni pe pă-

---

[1] Credeam că măcar *Agrul* va fi un paznic mai zelos al tradiţiilor răsăritene în cultul Uniaţiei.

[2] Vedeţi ce recoltă bogată ne poate da un singur număr de oficină uniată cu aiurelile ei?

mântul patriei, nu aceea de-a rămâne milogii catolicismului iezuito-unguresc.

Mai zilele trecute au apărut nişte interviuri uniate în ziarul *Curentul* (a cărui simpatie pentru catolicism, după încheierea plebiscitului românesc, e foarte misterioasă), în care se spune că Uniaţia nu vrea să se latinizeze, nu vrea să introducă *cultul inimii lui Iisus* şi a *imaculatei concepţii*. S-a spus aceasta sincer sau cu ipocrizie? Dacă s-a spus sincer, constatăm că în Biserica Uniată deocamdată domneşte haosul. Fiecare se închină cum vrea.

Credem însă că declaraţiile din *Curentul* sunt ipocrite. Deducem aceasta din faptul că ipocrită este şi declaraţia că uniaţia doreşte să se încadreze în comunitatea românească. Doreşte, cu o singură condiţie: ca tot poporul românesc să primească unirea cu Roma. Dar noi, ortodocşii, nu vrem nici cu acest minimum de condiţii. Cum i-a plăcut şi lui Şaguna – zice interviul.

Dacă dorinţa de unificare a neamului este ceea ce-l face pe autorul acelui interviu să propună o cale de împăcare, nu e mai firesc şi mai uşor să vină cei puţini la cei mulţi?

De fapt, motivul propunerilor de unificare este nu cel naţional, ci cel sectar catolic. Iar supunerea sub papa nu e decât la început condiţia unică. Cu ajutorul ei, ulterior, agenţii papalităţii introduc toate dogmele şi riturile catolice, cum se întâmplă azi cu Uniaţia. Şi cum o spune şi dl Iosif Frollo în articolul „Intransigenţa catolică" (*Farul Nou*, din 22 iul. 1934):

> „Căci, în special, când vine vorba de unirea Bisericilor, i se impută celei catolice o anumită mândrie, intoleranţă de a nu *trata* cu celelalte, ca una ce se crede superioară tuturor şi rebelă oricărei concesii. De ce alţii să-i cedeze şi ea niciodată? *Pentru că, în materie de adevăr, nu există drept la tranzacţie* [...]. În cazul acesta intransigenţa trebuie să fie egală din fiecare parte, iar *unirea nu poate avea loc decât prin trecerea uneia în tabăra celeilalte, sau dacă sunt mai multe, a tuturora în tabăra uneia*, pentru că una din Bisericile creştine trebuie să fie cea adevărată [...]."

Ca să demonstrăm că nu numai glasuri sporadice şi inşi singulari lucrează pentru catolicizarea Uniaţiei şi în cult, ci chiar şi *Agrul* merge pe această cale, să reproducem certificatul de bună purtare ce i-l dă revista catolică din Iaşi, *Lumina Creştină* (numărul de pe noiembrie p. 167), pentru că şi-a încheiat congresul de la Lugoj cu *procesiunea* euharistică, aşa cum se obişnuieşte în Apus:

> „Congresele euharistice din străinătate se sfârşesc totdeauna cu o impunătoare procesiune, în care Hristos, Regele cerului şi al pământului, este purtat pe străzile oraşelor, ca să i se dea cinstea cuvenită din partea credincioşilor. Şi la congresul de la Lugoj s-a petrecut acelaşi lucru, aproape fără să se creadă aşa uşor în realizarea unei asemenea manifestaţii."

Nici catolicii străini nu s-au aşteptat la atâta docilitate şi putere de asimilare din partea *Agrului*:

> „A fost acolo reprezentat întregul catolicism din România, atât episcopi români uniaţi, cât şi latini. Ceea ce rar se va mai întâmpla poate în viitor, însuşi capul ţării, Maiestatea Sa Regele Carol al II-lea a luat parte în urma Împăratului ceresc, înconjurat de sfetnicii săi."

Tupeul catolic nu se poate reţine de a nu exploata bunăvoinţa unui act de politeţe a înaltului oaspete, într-un sens din care vrea să scoată nu ştiu ce folos. În continuare *Lumina Creştină* dă grijă *Agrului* ca în anul viitor să nu uite să aibă prezent şi pe reprezentantul papei. Nu mai continuăm. Deocamdată e suficient pentru a ne face o imagine despre căile Uniaţiei, care se înfundă drept în internaţionalismul catolic.

Metoda uniată: minciuna şi injuria personală*

În toate articolele publicate în ziarul nostru, de vreo lună încoace, în legătură cu căile mai noi ale Uniaţiei, ne-am ţinut la un nivel verbal potrivit cu starea noastră de intelectuali şi preoţi. Am evitat cu cea mai mare grijă cuvintele nepotrivite, şi sensibilitatea noastră a reacţionat jenată la orice gând de-a urma pe preopinenţii noştri de la Blaj în alunecarea spre vulgaritate. Am ţinut scrisul nostru la strictul comentariu al faptelor şi al ideilor, lăsând persoanele în pace, fiindcă ştiam că o discuţie decăzută la inventarea şi exagerarea de scăderi personale e un lucru nedemn de oamenii care mai au un rest de demnitate şi de seriozitate.

Dar preopinenţii noştri de la *Unirea* n-au voit să înveţe nimic din exemplul nostru. O incapacitate congenitală de-a se ridica la oarecare înălţime de gând, o slăbiciune proprie iezuitismului catolic, şi disperarea, provenită din neputinţa de-a infirma faptele şi concluziile prezentate de noi, îi silesc să utilizeze singura armă de care sunt în stare: aceea a minciunii şi a calomniei personale, în termeni care, desigur, deţin tristul record al lipsei de talent şi de scrupule.

* *Telegraful Român*, an LXXXII, nr. 53, 16 dec. 1934, pp. 1-2. Semnat: *S.*

Iar numărul 49 din *Unirea* pune vârf acestei dizgraţioase porniri. Suflă în paginile ei vântul unei răutăţi înveninate care nu mai poate fi reţinută, ci-şi face mendrele cum vrea cu graiul şi cu condeiul victimelor ei. Noi purtăm aici discuţia, îngrijoraţi de tot mai strânsa cârdăşie uniato-iezuito-ungurească, iar *Unirea* nu are nimic de spus la aceasta; ea deviază la injurii personale.

*

Să vedem cam ce are de spus *Unirea* în acest număr, în care s-au întâlnit deodată toţi temerarii purtători de cuvânt ai Uniaţiei: dl Cepariu, Todica şi redactorii telefonului?

Întâi ceva despre spusele dlui Cepariu, care în sfârşit s-a gândit să răspundă articolului nostru: „Uniaţia naţională".

Domnia Sa, neînţelegând generozitatea noastră de-a nu fi scărmănat mai detaliat afirmaţia Domniei Sale că la 4 sept. 1700 s-au unit cu Roma 54 de protopopi, cu 1582 de preoţi şi cu 200 000 de suflete româneşti, revine băţos asupra ei. Or, actul la care se provoacă Domnia Sa a fost dovedit demult ca fals, de către istoricii serioşi[1]. Pretinsul act din 4 sept. 1700, cu iscăliturile celor 54 de protopopi cu delegaţie anume de la 1582 de preoţi şi atâtea sute de mii de credincioşi, nu e decât o traducere românească ulterioară a traducerii interpolate pe care a făcut-o iezuitul Baranyi după manifestul de unire din 7 oct. 1698, al celor 38 de protopopi. Cei 54 de protopopi cu cei 1582 de preoţi, de care se afirmă

[1] Vezi I. CRIŞAN, *Beiträge zur Geschichte der kirchlinchen Union der Rumänen in Siebenbürgen unter Leopold I*, Hermannstadt, 1882, pp. 49-51 şi G. POPOVICI, *Uniunea românilor din Transilvania cu Biserica Romano-Catolică sub împăratul Leopold I*, Lugoj, 1901, pp. 124-146.

că au iscălit acel act, formează catalogul clerului ce exista în acel an. Iată ce spune Şincai:

> „pe hârtia, ce se ţine în arhiva vlădicăi Făgăraşului, de pe care s-a luat această scrisoare (pretinsul act din 4 sept. 1700) *nu sunt iscăliţi mitropolitul Atanasiu şi protopopii cu preoţii de sub dânşii*, ci dintr-un protocol de sub acelaşi Atanasiu se vede că, pe timpul acela, aceştia au fost protopopi peste atâţia preoţi câţi se însemnă după dânşii"[2].

Un falsificator de mai târziu a împreunat catalogul clerului din 1700 cu acea traducere după traducerea lui Baranyi, ca să acrediteze părerea că tot clerul şi poporul s-a unit la 1700.

Grosolănia falsului se vede şi din aceea că între cei iscăliţi e prezentat şi protopopul Braşovului cu 25 de preoţi, deci câţi vor fi fost atunci în protopopiatul Braşovului. Or, se ştie că din ţinutul Braşovului n-a primit nimeni unirea. Dl Silviu Dragomir a arătat în *Istoria dezrobirii religioase*, vol. I, pp. 13-19, cu documentele vremii, că preoţimea din Ţara Bârsei şi Ţara Oltului întreagă, iar din celelalte părţi marea majoritate, n-a primit unirea.

De falsificarea actului şi-a dat seama şi dl Cepariu, căci, deşi în legătură cu pretinsa hotărâre din 4 sept. 1700, de la care ar fi emanat acel act, se spune că au primit atunci unirea ca la 200 000 de familii, Domnia Sa a fost silit, pe baza faptului dovedit cu statistici contemporane că nu erau cu totul în Ardeal mai mult de vreo 120 000 de familii române, să interpreteze arbitrar datele în acest punct şi să spună că

[2] G. POPOVICI, *Uniunea românilor din Transilvania...*, p. 136.

nu e vorba de familii, ci de suflete. Aşadar dl Cepariu reeditează, cu bună ştiinţă, o afirmaţie dovedită mincinoasă.

Poporul n-a primit unirea, căci nici n-a ştiut de ea şi nu ştie până azi. Acesta e adevărul. Chiar cei 38 de protopopi care au subscris la 1698 cunoscutul manifest, n-au admis decât legătura cu papa, şi nu pentru că ar fi fost convertiţi la dogmele Romei, ci pentru *priviligiomurile* promise de împărat. Iezuitul Baranyi a adăugat însă în traducerea latinească şi dogmele catolice, în special cele 4 puncte, fără ştiinţa şi voia bieţilor protopopi înşelaţi de acei maeştri ai falsului şi înşelăciunii. Originea Uniaţiei este în dorinţa după *priviligiomuri*, iar originea celor 4 puncte ale ei stă în falsul şi frauda iezuită, nu în „convertire", „apostolat", „misiune", „mişcare de conştiinţă a maselor". Să nu profanăm înţelesul înalt al acestor cuvinte.

Încolo, ce mai spune dl Cepariu? Îşi dă măsura capacităţii, insultând, fără nicio legătură de idei, grosolan pe Înaltpreasfinţia Sa mitropolitul de la Sibiu şi pe dl profesor Onisifor Ghibu. Auziţi şi vă cruciţi! Afirmă că Înaltpreasfinţia Sa „are capitaluri enorme la băncile din ţară şi străinătate", „are vile şi hoteluri la Păltiniş", „se plimbă cu vagon ministerial", şi aşa mai departe, pe nerăsuflate. Tot atâtea minciuni sfruntate şi calomnii ordinare. Credeam că ceapa care a luat locul capului la dl Cepariu e încă verde. Se vede însă că a intrat în descompunere. Uite, de va găsi dl Cepariu vreun libret de-al Înaltpreasfinţiei Sale pe la vreo bancă din lume, să fie al Domniei Sale. Şi-l asigurăm că va mai primi pe deasupra şi un premiu. Iar cele două camere pe care le foloseşte Înaltpreasfinţia Sa la sanatoriul consiliului arhiepiscopal de la Păltiniş le oferă bucuros, în schimb pentru unul din apartamentele palatelor *personale* ale

Preasfinţitului Frenţiu de la Stâna de Vale. „Vagonul ministerial" l-o fi văzut dl Cepariu în halucinaţiile sărmanului său cap.

Iar pe dl Ghibu – a cărui carte, dacă e de peste 1000 de pagini, nu înseamnă că e şi de vreo valoare, după părerea autorizată a dlui Cepariu – nu se sfieşte să-l reducă în doi timpi şi trei mişcări la nimic. Omul care a câştigat, în ciuda Uniaţiei, pe seama statului român liceul deţinut pe nedrept de piarişti din Timişoara, şi cel din Şimleul Silvaniei, deţinut de minoriţi, aducând astfel statului român un câştig de zeci de milioane, e suspectat de un sărman, al cărui pseudonim ridicol i se potriveşte ca un destin, în ceea ce priveşte dezinteresul splendid ce-l arată în toate acţiunile sale. Opera importantă pe care a realizat-o în Basarabia în 1916-1917 şi de la 1926, prin înfiinţarea *Astrei*, e bănuită ca fiind făcută pentru bani, deşi *Astra* nu i-a răscumpărat nimic din cheltuielile făcute acolo pentru propagandă. Omul care se îndatorează până peste cap ca să poată tipări nu mii de pagini goale, ci mii de pagini pline cu documente, din care rezultă dreptatea cauzei noastre, e împroşcat cu noroi de un biet omuleţ care nu s-a putut ridica niciodată din noroi.

Acela care a câştigat pentru statul român Universitatea din Cluj, când atâţia demnitari români cereau să fie lăsată ungurilor, e înţepat de-o mică insectă, înfruntându-l din superba ei târâială. Şi e acuzat că a vrut să redea statului român biserica din piaţa Clujului, pe care statul ungar a dat-o în cursul timpului când unui cult, când altuia, lucru care din nefericire nu s-a realizat spre marea bucurie a Uniaţiei.

*

Dar să auzim ce ne mai spune celălalt oracol al Uniaţiei, dl Todica. Căci iată, Domnia Sa ne anunţă de la început că ne dă „alte sentinţe pentru cei ce rezistă cu încăpăţânare adevărului". Va să zică, primele n-au fost bune.

Întâi ne spune în articolul „Sentinţe care nu rezistă", că i s-au redat trunchiat cuvintele ca să poată fi respinse. De pildă, Domnia Sa spusese că:

> „religia referindu-se la suflet, iar acesta fiind nemuritor, urmează logic că religia e supranaţională".

În articolul din ziarul nostru i s-au redat cuvintele astfel:

> „religia se referă la suflet, prin urmare e supranaţională".

Aşa a fost uşor să-mi fie respinsă teza că religia e supranaţională, se plânge dl Todica.

> „Eu pun accentul pe nemurire, spune Domnia Sa. Aceasta îmi explică mai simplu esenţa supranaţională şi *faza* (sublinierea e a dlui Todica) naţională sau individual-omenească a sufletului." „Într-adevăr sufletul fiind nemuritor, despre atitudinea sau misiunea lui naţională se poate vorbi numai în scurta lui existenţă de pe pământ. Dar, după moarte? [...] Nici nu se însoară, nici nu se mărită, nu e nici ungur, nici german, nici român, ci suflet, mai mult sau mai puţin pur."

Nu ştim: n-a priceput dl Todica articolul „Sentinţe care nu rezistă", ori e de rea credinţă? Căci, când s-a spus în el că „naţiunea nu-i o noţiune pur biologică, ci mai ales una spirituală", că „naţiunile sunt entităţi deosebite şi după suflet", s-a subînţeles sufletul în întregime, cu nemurire cu tot, care e o însuşire esenţială a lui, spre deosebire de trup. Numai când calitatea naţională ar ţine doar de trup, ea ar înceta prin moarte. Dacă ţine de suflet, evident că ea durează şi după moarte. Aşadar, când s-a zis în articolul „Sentinţe care nu rezistă" că şi sufletul e naţional, s-a înţeles că sufletul e naţional în existenţa lui eternă. Şi atunci, tot ce s-a spus în acel articol despre raportul între religie şi sufletul naţional rămâne în picioare şi după acest inutil *distinguo* al dlui Todica.

Când s-a afirmat în articolul acela că „naţiunea nu-i o noţiune pur biologică", se presupunea ideea dlui Todica, neexprimată încă atunci, dar acum formulată precis, că naţiunea e ceva pur trupesc. Când moare trupul, dispare calitatea de naţional.

Dacă-i aşa, atunci la ce să mai luptăm pentru o menţinere a naţiunii noastre? Dacă numai după trup se deosebesc naţiunile, ce pot aduce ele specific în cultura universală? Şi merită trupul acesta hatârul de a da lupte atât de înverşunate pentru a-l păstra distinct din punct de vedere naţional? Ce contează că trupul poartă semnul naţiunii acesteia sau aceleia? Dacă această calitate naţională durează numai până la moarte, la ce să ne mai zbatem pentru a ne-o păstra? La ce mai lasă bătrânii ca ultim testament îndemnul de-a ne apăra naţionalitatea? La ce mai mor oamenii în lupta de apărare a naţionalităţii? Vedeţi cum îşi demască catolicismul antinaţionalismul, prin rostul naiv al dlui Todica?

Dl Todica judecă aşa: tot ce-i naţional piere odată cu moartea. Deci cine vorbeşte de suflet naţional nu crede în nemurirea sufletului, e materialist. *FOR*-iştii sunt prin urmare materialişti.

Lasă, domnule Todica, teologia! Vezi-ţi de necazuri! Sau roagă pe vreunul din batalioanele de canonişti şi de profesori ai „culturalei" Uniaţii, să ia chestia asta în dezbatere, ca să nu te mai faci de râs. În Domnia Ta şi în dl Frollo din Italia şi-a pus toată nădejdea Uniaţia?

În orice caz, să ştii că ne eşti simpatic cu trăsnăile pe care, cu naivitatea Dumitale, le aduci în scenă! Şi-ţi promitem să mai revenim o dată (când avem spaţiu) asupra chestiunii acesteia, ca să te clarificăm mai pe larg, căci mărturisim că ne plac dezbaterile în jurul ideilor teologice, cel puţin tot pe atâta pe cât le place telefoniştilor *Unirii* injuria şi vocabularul josnic!

Dl Todica citează, nu prea înţeleg în ce legătură de idei, pe dr. Iacobovici, care ar fi zis odată la Senat că „nu crede în supranatural şi că România este rezultanta forţelor biologice ale poporului român". Dl Todica vrea să-l combată, dar mi se pare că n-ar trebui. Doar sunt de acord. Căci dacă numai trupul e naţional, la ce s-ar fi angajat sufletul într-o creare a României Mari? Aceasta n-a interesat decât trupul.

Într-alt pasaj dl Todica face iarăşi apologia amestecării cultului răsăritean cu cel catolic din partea Uniaţiei, spunând că tot e mai bine aşa decât să-l amestece cu inovaţii protestante, cum fac ortodocşii. Ce-o fi vrând să zică dl Todica aici? Îl poftim să ne spună şi nouă.

Nu ştiu ce tot are apoi cu cei 800 000 de eroi morţi pe câmpul de luptă. Îi pomeneşte în fiecare articol, contestându-le dreptul de-a fi onoraţi de noi ca făuritori ai României. Tot spune că dacă n-ar fi fost catolicul Foch şi Dumnezeu, n-ar fi folosit jertfa lor. Aşa o fi. Dar nici Foch poate că n-ar fi reuşit de nu erau aceşti 800 000. Şi Dumnezeu le-a ajutat şi lor, sau şi nouă mai bine zis, deşi catolicismul

afirmă că noi n-avem pe Dumnezeu, căci unde nu-i papa, nu-i Dumnezeu. Şi mai ştim că jertfa celor 800 000 nu s-ar fi adus, sau n-ar fi izbândit dacă nu exista o unitate sufletească, făurită mai dinainte şi menţinută prin credinţa ortodoxă pe care o are până azi *întreg* poporul românesc, cu toate luptele disperate ale agenţilor papali de a despărţi poporul pe chestiunea credinţei.

Dl Todica ne mai spune despre catolicism că nu vrea să ia parte la mişcarea ecumenică pentru că el „însuşi este ecumenic". Aceasta poate fi credinţa catolicilor, cum e şi credinţa noastră despre Ortodoxie. Dar aici, când e vorba de lupta contra puterilor vrăjmaşe creştinismului, nu contează ce crezi despre confesiunea ta, ci starea de fapt că, întrucât catolicismul sau Ortodoxia nu îmbrăţişează azi pe toţi creştinii, alianţa cu celelalte forţe creştine dă mai multă putere în lupta contra curentelor anticreştine. Parcă uniaţii (şi *Agrul*) ne tot vorbesc, fariseic, de-o voinţă de colaborare. Or, iată că dl Todica spune acum despre catolicism că nu poate colabora cu nimeni, ci aşteaptă să revină toţi creştinii la sânul lui. Să aştepte mult şi bine! Dar n-ar fi mai bine ca până la acea eventuală întoarcere să colaboreze cu ceilalţi creştini la combaterea anticreştinismului? Dar dacă până la întoarcerea celorlalţi creştini la catolicism se va petrece o catastrofă fatală pentru toţi? Întrebăm deci din nou: nu catolicismul e cel ce se fardează în mijlocul furtunii, aşteptând acea eventuală întoarcere a tuturor la catolicism, care nu se va petrece niciodată? Că luptă în Spania, Mexic ş.a.m.d., luptă de nevoie. Dacă e lovit, trebuie să se apere. Dar care ramură de creştinism nu luptă? Cea ortodoxă nu luptă în Rusia? Dar n-ar lupta mai bine în colaborare?

Încolo, dl Todica ne mai spune că loviturile primite de Ortodoxie la Lugoj le-a meritat. Iar în încheiere, îşi trage un straşnic perdaf că e aşa şi pe dincolo, înger adevărat nu altceva. Şi tocmai pentru că-i înger spune că are dreptul să nege toate dovezile ce le-a adus dl Ghibu, că averile deţinute de statul catolic sunt ale statului român, repetând mistificările dlui V. Pop, respinse deja în volumul recent de dl O. Ghibu.

Nu adevărul îl mână pe dl Todica să scrie, căci adevărul rezistă. Dar sentinţele Domniei Sale nu rezistă nici una.

*

Sărmanul monitor al Blajului! Neîncrezător în ce-au putut face domnii Cepariu şi Todica, a apelat, în disperare de cauză, la un articol scris acum 24 de ani de I. Chendi contra *Telegrafului Român* într-un moment de supărare, fiindcă îl pişcase puţin o oarecare chestiune. Păcat de voi telefonişti! Aţi scăpat de greul de-a vă mai stoarce neputinciosul creier pentru a ne răspunde. V-a salvat un articol de acum 24 de ani. Slavă vouă, străbuni!

...şi din Maria Fecioara S-a făcut om*

Învăţătura bisericească ne spune că în Iisus Hristos s-a împreunat natura dumnezeiască cu cea omenească, într-o persoană. Natura omenească a fost primită întreagă, însă fără ipostas propriu, căpătând ca ipostas, ca principiu personal, Ipostasul naturii dumnezeieşti.

Lucrul acesta din urmă este cel mai greu de înţeles: *natura omenească a fost primită întreagă, dar fără ipostasul ei propriu*. Se naşte întrebarea: în ce legătură este ipostasul, principiul personal, cu natura pe care o poartă? Dacă e parte intrinsecă din acea natură, atunci propoziţia: *a primit natura omenească întreagă, dar fără ipostasul ei propriu*, ne pare o contradicţie.

Cum nici la Calcedon şi nici ulterior Biserica n-a precizat în ce constă ipostasul omenesc, ci s-a indicat numai că el nu e nici voinţa, nici raţiunea omenească, pentru că Hristos le-a avut pe acestea fără să aibă ipostasul omenesc, s-au propus până acum două teorii cu privire la el.

Una din ele a dominat exclusiv până în timpul nostru şi e impregnată de formalismul scolastic. În sensul ei, ipostasul

* *Telegraful Român*, an LXXXII, nr. 54, 25 dec. 1934, pp. 2-3. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

nu e ceva în plus pe lângă natură, ci e doar o formă, un mod de-a fi al naturii. Ipostasul omenesc nu adaugă nimic la natura omenească, ci este doar modul de-a sta de sine al acestei naturi. De exemplu, ca să luăm o pildă din lumea fizică, o masă indefinită de lut rămâne natură atâta timp cât nu-i vezi marginile, nu e conturată. Dar îndată ce-ai împărţit-o în bucăţi, se produc atâtea ipostasuri fizice câte bucăţi rotunjite în sine ai făcut. Natura omenească din Hristos n-are ipostas pentru simplul fapt că nu stă rotunjită în sine, ca o realitate închisă, independentă. Ea e nedespărţită de natura dumnezeiască. Dacă s-ar fi despărţit vreun moment de aceea, ar fi format, în mod automat, un ipostas propriu.

Teoria aceasta evident că nu mulţumeşte pe nimeni. Dacă am aplica-o şi la Sfânta Treime, ea ne-ar sili să nu ne putem închipui altfel cele 3 persoane decât despărţite. Apoi unirea dintre Fiul lui Dumnezeu şi natura omenească ar rămâne, după această teorie, doar un fel de alipire a naturii omeneşti la cea dumnezeiască, n-ar fi o pătrundere în mijlocul firii omeneşti a Ipostasului dumnezeiesc. Şi mai sunt şi alte multe obiecţii care se ridică în faţa acestei teorii ce reduce ipostasul la natură.

În timpul mai nou, s-a ivit o altă teorie pentru explicarea ipostasului, cu mult mai adâncă, mai satisfăcătoare. Ea se leagă de descoperirea persoanei în filosofia mai nouă. Nici filosofia, nici teologia veche nu se apropiaseră de taina persoanei, decât doar Sfânta Scriptură. Persoana era privită din afară, ca un obiect, ca un contur al naturii. Nu se intuise taina persoanei, care nu se descoperă decât din adâncimea sufletului şi se prezintă ca ceva dincolo de natură. Cugetarea rusească, în special, a descoperit taina eului, taina principiului personal, care poartă din adâncimea sa natura

noastră trupesc-sufletească. Eul e dincolo de actele cugetării, de actele voinţei, de simţiri, de tot cuprinsul vieţii sufleteşti şi trupeşti. El e subiectul, purtătorul, izvorul şi creatorul acestora, străbătându-le, dar nedeplasându-se din transcendenţa sa, aşa cum străbate centrul cercului prin toate liniile care ies din el, fără a-şi părăsi locul său.

Filosofia aceasta a persoanei a aplicat-o părintele S. Bulgakov în chip magistral la dogma unirii ipostatice[1]. După Sfinţia Sa orice spirit (omenesc, îngeresc, dumnezeiesc) e constătător din personalitate, ca subiect, şi din natura lui, din tot ce posedă el, din viaţa lui.

> „*Eul* trăitor are *viaţa sa proprie*, este izvorul ei, plinirea, începutul şi sfârşitul ei. Aceasta înseamnă că spiritul personal are în sine *natura* sa, în care trăieşte, realizându-se pe sine necontenit prin ea, determinându-se, descoperindu-se prin ea." „Natura nu e independentă de *eu*, întrucât e *actul* lui propriu, afirmarea creatoare a eului în sine; totuşi, în realitate, în existenţa luată pentru sine, ea e fapt independent de eul care-i stă la bază. Spiritul viu şi trăitor se descoperă pe sine, sieşi, într-o realitate oarecum obiectivă, ce-şi are realitatea ei proprie. În ea spiritul trăieşte ca în casa sa." (pp. 112-113)

După părintele Bulgakov, acest eu, purtător al naturii sufleteşti-trupeşti, e de altă provenienţă decât natura sa. Natura e făcută de Dumnezeu din ţărână, *eul* e insuflat de Dumnezeu din Sine. Eul este de provenienţă direct dumnezeiască.

[1] S. BULGAKOV, *Mielul lui Dumnezeu*, ed. rusă, Paris, 1933.

„În om sunt două părţi constitutive: natura lui sufletesc-trupească, creată din nimic şi de aceea creatură în sensul deplin, şi spiritul ipostatic de provenienţă dumnezeiască, care e creat de Dumnezeu nu din nimic, ci şi-a primit viaţa din propria viaţă dumnezeiască." (p. 212) „Dumnezeu cheamă la existenţă suflarea Sa, ipostaziază o rază a slavei Sale proprii." (p. 115)

Omul are în sine deci ceva dumnezeiesc, spre deosebire de toată lumea creată. Aceasta face posibilă o îndumnezeire a omului.

„Această *dualitate de naturi* în om, teandria lui originară, face posibilă îndumnezeirea vieţii, comuniunea nedespărţită şi necontopită a celor două naturi în om." (p. 117)

În felul acesta nu mai poate fi vorba de-o netă separare între natură şi dumnezeiesc, de acea limită îngustă peste care nu poate trece în sus natura, cum învaţă catolicismul.

În Iisus Hristos tocmai acest ipostas al naturii omeneşti a fost înlocuit prin Logos, prin al doilea Ipostas al Sfintei Treimi. Natura omenească a fost primită întreagă, dar fără eul ei de provenienţă dumnezeiască. Întrucât acest eu este scânteie dumnezeiască în natura creată, înlocuirea lui cu Logosul, cu Ipostasul dumnezeiesc, n-a însemnat o catastrofă pentru natura omenească, ci a fost ceva potrivit cu ea, cu destinaţia ei, deoarece totdeauna a fost purtată de un subiect de provenienţă dumnezeiască.

„Natura omenească e unită cu spiritul ipostatic, spiritele ipostatice care provin din Dumnezeu fiind deosebite şi multe, deşi sunt legate între ele în multiunitatea omenirii. În numărul acestor spirite ipostatice se include pe Sine şi Logosul, care a înlocuit în omenitatea lui Hristos ipostasul omenesc personal. Iar natura omenească în Hristos a putut primi această înlocuire şi suporta în sine principiul personal dumnezeiesc în calitate de principiu personal propriu. De aceea şi putem mărturisi pe Hristos *om perfect*, în care se păstrează plinătatea constituţiei omeneşti, pentru că sălăşluirea Logosului în om are o suficientă bază ontologică. Aceea ce în om e spiritul lui omenesc ieşit din Dumnezeu, în Hristos este Logosul dinainte de veac, Spiritul dumnezeiesc, al doilea Ipostas al Sfintei Treimi." (p. 211)

Constituţia dumnezeiesc-omenească a omului, departe de-a fi alterată în Hristos, este dusă la ultimul grad de plenitudine:

„De aceea în Hristos nu s-a întâmplat o violare a naturii omeneşti, nu s-a introdus în viaţa ei ceva necompatibil cu ea, ci în Noul Adam se realizează plinirea adevăratului chip al Vechiului Adam, prefigurat în acela." (p. 212)

În baza acestei teorii a părintelui S. Bulgakov, toţi cei patru termeni ai sinodului din Calcedon (firile s-au unit în Hristos: neamestecat, neschimbat, nedespărţit, neîmpărţit) pot fi înţeleşi cu mult mai concret şi mai profund.

Pe baza vechii teorii era foarte greu de exemplu să înţelegi că firile nu stau *împărţit* şi *despărţit*. Odată ce ipostasul nu înseamnă nimic altceva decât modul de-a sta de sine al naturii, nu era nimic care să vină chiar în sâmburele naturii omeneşti întregind-o cu Ipostasul dumnezeiesc, care să fie în acelaşi timp şi al celei dumnezeieşti, principiul personal unic al amândurora. După vechea teorie nu puteai să-ţi închipui raportul între cele două firi decât aşa, că natura omenească a fost alipită de cea dumnezeiască, ca o alipire

strânsă a două naturi formând un întreg ce stă de sine. Nu e nimic care să formeze unitatea, „neîmpărţirea" acestei dualităţi.

Pe baza teoriei celei noi „neîmpărţirea" se înţelege foarte bine, cele două naturi sunt reduse la un principiu unitar real, care este subiectul lor comun.

Iar nedespărţirea nu mai suntem siliţi să o înţelegem ca o juxtapunere statică, ci *ca o intimă întrepătrundere şi împreună lucrarea în fiecare moment*. Ipostasul, care e dumnezeiesc, şi deci are cu el şi natura dumnezeiască, e în centrul naturii omeneşti, în fibrele ei sufleteşti şi trupeşti, reducând la *o unitate de viaţă* cele două naturi. La fiecare mişcare, cuvânt, cugetare a lui Iisus Hristos participă ambele naturi ale Lui; subiectul lor unic lucrează prin amândouă în tot momentul, lucrarea fiind totuşi unitară. Aşa cum în fiecare act al nostru, fie el cât de spiritual (cugetarea) sau cât de trupesc, participă într-o strânsă şi misterioasă unitate şi sufletul şi trupul (de exemplu: nu se poate vorbi despre cugetare, fără creier), iniţiativa actului pornind din adâncimea principiului personal, de la hotărârea persoanei.

În niciun act al lui Iisus Hristos n-a lucrat Ipostasul Lui numai prin natura dumnezeiască sau omenească. Aceasta este „nedespărţirea" firilor, care n-ar fi posibilă de înţeles pe baza teoriei vechi.

Desigur că teoria părintele Bulgakov prezintă şi ea anumite greutăţi. E în natura realităţilor spirituale, exprimate în dogme, ca să nu poată încăpea în nicio teorie în mod complet.

Aceste greutăţi se reduc, cred, la două:

1. E greu de înţeles cum sunt eurile omeneşti fărâme individualizate, ipostaziate, de natură dumnezeiască. Un fel de raze, de scântei dumnezeieşti, căpătând o anumită individualitate şi stare de sine, un fel de expiraţii dumnezeieşti, cum ne vorbeşte Sfânta Scriptură la crearea lui Adam. Chestiunea este mult mai greu de înţeles, decât greu de admis, căci Sfânta Scriptură ne arată că spiritul vine mai direct de la Dumnezeu decât trupul cu partea lui vitală.

2. A doua greutate stă în ideea că între principiul ipostatic al omului şi natura omenească legătura e de aşa fel, că poate fi cu totul desfăcută, principiul ipostatic omenesc putând fi înlocuit cu un Ipostas al Sfintei Treimi. În analiza raportului dintre eu (spirit) şi natura omenească (suflet raţional - trup), cred că ar trebui să se insiste asupra dependenţei naturii de eu. Cred că eul nu e numai un regulator, un manipulator al naturii, adică al cugetării, simţirii, actelor trupeşti şi un canal prin care se scurge de la Dumnezeu viaţa spirituală în natura omului, ci şi un fel de izvor, de formator al naturii, măcar în partea ei sufletească. Natura omenească nu se formează de sine, independent de eul care o diriguieşte, ci eul este factorul principal în formarea ei. Natura unui om depinde de eul lui. Dacă-i alta, natura lui Hristos având ca eu, ca principiu ipostatic, al doilea Ipostas al Sfintei Treimi, ar fi trebuit, parcă, să fie formată cu totul altfel decât a celorlalţi oameni; mai ales că Logosul nu Şi-a luat o natură omenească formată deja de un eu omenesc, ci El a început s-o formeze.

Părintele S. Bulgakov se apără de eventuala acuză de apolinarism. De fapt Sfinţia Sa nu rupe natura omenească, cum făcea Apolinarie, în trup biologic şi raţiune-voinţă, înlocuind în Hristos partea ultimă cu Logosul. Părintele S. Bulgakov lasă natura omenească în Hristos întreagă: trup şi suflet raţional. De apolinarism în niciun caz nu poate fi

acuzat. Totuşi această separare a eului de natură parcă ne dă despre om o imagine prea dualistă şi nu ştiu dacă o natură omenească care nu creşte sub conducerea eului ei formator, mai poate deveni o natură omenească.

Pe de altă parte, sigur că în Hristos, persoana, eul, subiectul omenesc, a fost înlocuit cu Logosul.

Aşa că nedumeririle exprimate în acest articol cu privire la teoria părintele Bulgakov ar avea poate sorţi să fie cu succes lămurite printr-o aprofundare şi printr-o mai bună fundamentare şi explicare a ei.

Anul 1935

Un an nou*

Niciodată nu e omul mai melancolic ca în seara de Anul Nou; de ce oare? Pentru că niciodată nu ai atât de puternică senzația *trecerii*, a vremelniciei, a apropierii sfârşitului, a instabilității tale decât în această seară, în care timpul se opinteşte parcă să treacă mai mult decât de obicei prin strunga momentului de față, în domeniul definitiv pierdut, al trecutului. Niciodată n-ai atât de acută senzația timpului, care constă în trecere, în curgere, în măcinarea a ceea ce este, fără să-ți dea numaidecât siguranța că, după distrugerea a ceea ce mai ai, vei descoperi în viitor pe seama ta alte reziduuri de viață, nemăcinabile.

> „Timpul provoacă în noi senzații de mâhnire şi tristețe, mâhnire şi tristețe în raport cu trecutul, mâhnire şi tristețe în raport cu viitorul. Teama de viitor se preface în teamă de moarte, teama de moarte, în teamă de iad."[1]

Nu te poți gândi la timp fără să fii trist. Trist pentru cele trecute, trist pentru nestatornicia clipei de față, temător față

---

* *Telegraful Român*, an LXXXIII, nr. 1, 1 ian. 1935, p. 1. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

[1] N. Berdiaev, *Eu[l] şi lumea obiectelor. [O încercare de filosofie a singurătății şi comuniunii]*, Paris, 1934, p. 144.

de viitor. Timpul e „purtător de moarte", *tanatofor*. În sânul lui duce germenele morţii pentru toate câte sunt supuse lui.

Oare numai latura aceasta o are timpul? Timpul nu poate fi experiat decât ca *grijă*, cum crede filosoful german Heidegger (*Sein und Zeit*)? Aşa ar fi dacă timpul ar sta suspendat deasupra nimicului şi între nimicuri, nimic la început şi nimic la sfârşit. Dacă timpul ar fi singura formă de existenţă, învăluită din toate părţile de moarte, atunci n-ai putea spera nimic cu adevărat. Căci speranţele pentru scurte plăceri viitoare, care trec, nu merită acest titlu. „Nu spera şi nu ai teamă" ar fi cel mai înţelept sfat ce s-ar putea da omului. Anticipează moartea de acum, fă-te apatic faţă de toate, dacă în curând nu ne aşteaptă altceva decât nimicul! Sau îneacă-ţi gândurile acestea neplăcute în zgomotul petrecerii, în uitarea ameţelii alcoolice şi în paroxismul simţurilor periferice dezlănţuite!

Dar nu, timpul nu e ultima realitate. Timpul e numai o faţă a vieţii. E faţa exterioară, faţa lumii căzute din regiunea trăirii spirituale. Omul capabil de viaţă spirituală simte mai puţin timpul. Fiecare ştie din experienţă că ceasurile fericite nu se observă când trec. Dimpotrivă, suferinţele puternice se experiază ca timp foarte lung, mai lung decât timpul matematic. Timpul se măsoară cu două măsuri: *cu trăirea internă* şi *cu unitatea matematică*, iar legătura dintre aceste două forme ale timpului e foarte laxă. O oră de timp matematic poate fi experiată uneori intern ca ceasuri întregi, iar alteori, ca un moment, sau pur şi simplu nici nu se observă. Aceasta înseamnă că veşnicia străbate în timp, invadează în el şi determină curgerea lui. Veşnicia n-o vom concepe ca succedând la capătul viitor al timpului. Aceasta înseamnă să o concepem ca ceva exterior, obiectivizat, ca un timp ce se lungeşte continuu, şi prin urmare, ca ceva foarte plictisitor. Timpul poate fi depăşit în parte de acum. De pe acum putem scăpa de senzaţia dureroasă a trecerii, de încordarea aşteptării: să vină odată ceea ce ştim că are să înlocuiască ceea ce este. Iar veşnicia pe care o putem descoperi câte puţin de pe acum nu are să fie concepută nici ca ameţeală, nici ca imobilitate nirvanistă, ca dezinteres şi neobservare a ceea ce se petrece, ci ca viaţă spirituală bogată în descoperiri de sensuri, în experienţe ce ţâşnesc una din alta, în eforturi de-a înţelege şi de-a potrivi cele externe în lumina acestor sensuri duhovniceşti interioare.

De stihia îngrijorătoare şi înfricoşătoare a timpului şi a dispariţiei scapi când nu mai trăieşti întrerupt, cu senzaţia că fiecare moment dus e dus pentru totdeauna, şi fiecare moment viitor e cu totul altfel decât cele de până acum. De timp scapi când nu mai eşti întreg înfundat în fiecare clipă care trece, ci îţi câştigi senzaţia durabilă că rădăcinile tale se scaldă într-o trăire care, pe lângă toată mişcarea, pe lângă toată viaţa plină de experienţe şi sensuri continuu noi, rămâne netrecătoare, fără trecut mort şi fără viitor nefecundat şi neanticipat în prezent, într-o trăire pe care n-o simţi decât ca prezent continuu, fără să te gândeşti la trecut, fără să te îngrijorezi de viitor. Nu în zgomotul petrecerilor scapi durabil de timp. Căci după petrecere te simţi şi mai trist, şi mai părăsit. Ci în trezvia trăirii interioare cu Duhul dumnezeiesc. Lumina acestei trăiri s-o revărsăm peste activitatea noastră în lume.

Vizitarea familiilor*

În ajunul Bobotezei preotul merge pe la casele creştinilor spre a le stropi cu apă sfinţită. Astăzi, obiceiul acesta e interpretat şi îndeplinit numai ca act liturgic, ca lucrare sfinţitoare. Cred însă că sensul lui e mai larg. În el se exprimă voinţa Bisericii de-a căuta pe credincioşi, prin preoţii ei, în casele lor, de a întinde misionarismul din locul public până în colţurile cele mai private ale vieţii omeneşti. Umblarea „cu botezul" indică asupra unei datorii pastorale: vizitarea familiilor cu scopul de-a le cunoaşte, învăţa şi sfinţi.

Vizitarea familiilor e considerată în *Pastorala* mai nouă ca unul din mijloacele cele mai importante pentru apropierea de sufletul credincioşilor. Se ştie că viaţa adevărată, proprie, şi-o trăieşte omul în intimitate. În mulţime trăieşte o viaţă de suprafaţă, de împrumut. În mulţime omul uită de ce e el în intimitatea sufletului său şi se pomeneşte judecând superficial împreună cu toţi ceilalţi. Condamnă prea repede sau apreciază prea repede. Reacţionează la tot ce află, aproape fără să gândească; şi aproape niciodată un îndemn, un sfat, un gând ce se adresează unei mulţimi nu pătrunde

* *Telegraful Român*, an LXXXIII, nr. 2, 6 ian. 1935, p. 1. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

prin stratul gros al psihologiei acestor momente până la *el*, nu ajunge să răsune acolo, în afundul lui sufletesc, să provoace un dialog serios între gândurile lui şi îndemnul ce i se comunică.

De aceea se pune azi atâta greutate pe pastoraţia individuală. Omul cu care ai stat odată de vorbă despre lucrurile tainice ale sufletului, mărturisindu-ţi şi el şi mărturisindu-ţi şi tu gândurile intime despre viaţă, despre Dumnezeu, dureri ascunse şi nădejdi, îţi devine mai apropiat. În predicile ulterioare aruncându-ţi ochii asupra lui îi surprinzi o privire de înţeles, între tine, preot, şi el se stabileşte îndată un circuit pe dedesubtul cuvintelor ce le rosteşti: vă leagă ceva în mod deosebit, formaţi o comunitate neştiută de ceilalţi. Cuvintele tale le leagă el de cuvintele de atunci şi i se luminează mai mult decât altora. Un om pe care l-ai cunoscut în intimitatea sufletului său (care totdeauna e mai curată şi mai gingaşă decât manifestările aspre şi ursuze) se va ruşina mai mult dacă-l vei surprinde vreodată în atitudini şi fapte nepotrivite. Îl va inunda amintirea acelui ceas de convorbire, în care ţi-a simţit inima învăluindu-l cu dragoste şi în care şi el s-a arătat că are, în fond, un suflet mai sensibil de cum arată. Peste tot e o metodă excelentă aceea de-a dezgropa de sub straturile de răceală şi de sălbăticie floarea gingaşă a sensibilităţii pe care o are aproape fiecare suflet. Căci sensibilitatea sufletului este organul religiozităţii. Prin ea recapătă viaţă obişnuinţele religioase, devenite forme automate. Şi tot ea este aceea care reţine pe om de la ultima decădere şi-l ajută să se refacă. Iar sensibilitatea sufletului nu poate fi dezmorţită decât în atmosfera caldă a tăinuirii intime.

Nu mă gândesc aici la acea legătură care există de obicei între preot şi o seamă de parohieni fruntaşi. Aceasta de

multe ori nu se deosebeşte de oricare altă legătură. Ea nu străbate până la intimităţile fragede ale sufletului, ci rămâne tot la preocupări de suprafaţă: la chestiuni de conlucrare în domeniul administrativ, politic, financiar, economic. Chiar prietenia ce se leagă între preot şi unii fruntaşi ai satului, de cele mai multe ori nu are caracter spiritual. În convenirile distractive ale lor domneşte un spirit cu totul laic, adică de suprafaţă. Prietenia e numai aparentă, căci nu e întemeiată pe o profundă pătrundere a unuia în sufletul celuilalt, pe iubirea adâncă a unuia faţă de altul.

Eu mă gândesc la o legătură individuală care să constea într-o apropiere sinceră a adâncurilor sufleteşti. O apropiere care se face prin dragoste, prin aducerea omului în acea stare de seriozitate, de încredere şi de sinceritate, în care îşi deschide comoara cea mai ascunsă a sufletului său. Mă gândesc la convorbiri şi legături în care se vorbeşte de Dumnezeu, de sufletul propriu, de problemele şi durerile proprii pe o coardă gravă şi meditativă.

Pentru acest fel de contact individual cu oamenii se recomandă foarte mult vizitarea caselor lor. Duminică seara şi în sărbători e timpul cel mai potrivit. Va începe cu fruntaşii satului, ca să se obişnuiască oamenii cu acest obicei. Îi va anunţa înainte, dându-le grijă să nu se pregătească în mod deosebit. Va merge cu preoteasa, căci astfel vizita pare mai puţin oficială, mai familiară. Preoteasa, ca femeie, ştie să creeze totdeauna mai uşor o atmosferă de intimitate. Se vorbeşte la aceste ocazii de câmp, de semănături, de întâmplările din lumea mare. La unele vorbeşte mai mult gospodarul, la altele are cuvântul preotul, interpretând faptele într-o lumină religioasă; strecurând câte o părere care echivalează cu un sfat, cu un îndemn în privinţa raporturilor

dintre membrii familiei, a curăţeniei din casă, a ordinii din gospodărie, a atitudinii ce are să o ia omul faţă de un anumit curent social, faţă de anumite ziare. Sunt prezentaţi copiii, cu care ocazie se găsesc câteva cuvinte de laudă pentru ei, un sfat cu privire la creşterea lor, la îndrumarea lor spre o şcoală mai înaltă sau spre meserie, sau spre continuarea gospodăriei părinteşti.

O ochire pe pereţi, prin casă, îţi descoperă ce cărţi, ce gazete se folosesc în casă, ce icoane se află. Vei şti astfel de e cazul să înlocuieşti o anumită gazetă cu o alta, să aduci altădată o carte pentru copii, să le vorbeşti de icoane. Afli ce piedici sunt în casă în calea unei vieţi religioase mai profunde: neînţelegeri între soţ şi soţie, mizerie, greutăţi mari, influenţarea din partea vreunor rude sau vecini, idei eronate la soţ primite din armată sau din altă parte. Cunoşti astfel terenul. Ştii cum să-ţi direcţionezi lucrarea referitor la această familie. Cu ocazia aceasta capul familiei îţi face eventual vreo rugăminte pentru a-l ajuta într-o chestiune sau alta. Dacă familia e cam înstrăinată de biserică, o astfel de vizită poate să-i mai încălzească.

Ar putea fi folosit şi prilejul umblării „cu botezul" în sensul acesta? Cred că da, acolo unde e parohia mai mică, până într-o sută de familii. Dar chiar dacă ajunge până la 200 de familii, dacă începe preotul cercetarea caselor cu 2-3 zile mai înainte, poate să umble mai domol, să jertfească câte 10 minute în fiecare casă; mai întrebând pe-ai casei de una şi de alta, mai învăţându-i câte ceva, lăsând în urma sa impresia că se interesează de viaţa casei aceleia.

Hristos şi preotul*

Preotul este în mod deosebit purtător de Hristos. Toată misiunea lui este să mijlocească pe Hristos oamenilor, învăţând despre El, împărtăşindu-L prin Sfânta Taină a Euharistiei ca şi prin celelalte taine, arătându-L cum e de faţă şi cum lucrează prin puterea şi faptele sale. Preotul este un organ văzut al lui Hristos, nu un înlocuitor al Lui. Hristos este prezent în lucrarea propovăduitoare şi sfinţitoare a preotului şi El este acela care lucrează prin preot. Lucrează fără să fie văzut, dar orice inimă deschisă lui Dumnezeu simte că lucrarea e a Lui.

Preotul încă este conştient că prin el lucrază Hristos. Şi simte că Hristos e în el şi lucrează prin el cu atât mai mult cu cât se roagă, meditează şi se sileşte mai mult pentru lucrarea Lui. Prin rugăciune şi meditaţie, preotul îşi ascute simţul prin care ia cunoştinţă de prezenţa lui Hristos în el, mărind lumina din sine, care-i permite să-L vadă pe Domnul său. Prin sforţările sale de-a iubi tot mai mult pe Domnul, îi creşte şi i se permanentizează conştiinţa că Iisus este cu el, că lucrează prin el. Şi se înţelege că nu este datorie mai mare pentru preoţi decât aceea de-a se sili prin toate mijloacele duhovniceşti să vadă şi să simtă tot mai intensiv şi tot mai des că Hristos este în ei.

---

* *Telegraful Român*, an LXXXIII, nr. 3, 13 ian. 1935, p. 1. Semnat: *DS*.

Dar preotul are pe *Hristos în Biserică*. Ea este trupul Lui, iar El este capul ei. Şi capul nu stă singur, ci numai în legătură cu trupul. Cu Hristos nu poate petrece decât acela care e mădular din trupul Lui. În afară de trupul Lui, se poate vorbi despre Hristos, dar nu se poate trăi din El, nu poţi primi viaţă din viaţa Lui. Cine ar spune: eu am aici deoparte pe Hristos, eu petrec separat cu Hristos al meu, acela se înşală. Căci Hristos nu este în inima celui ce stă separat, ci în iubire, cea care strânge la un loc, într-un trup, pe cei ce cred în El.

Cu Hristos ne întâlnim în Biserică. Cine vrea să se retragă cu El departe, dincolo de Biserică, nu mai duce nimic cu el.

Aceasta se vede în mod deosebit la preot. El primeşte calitatea de organ învăţător şi sfinţitor al lui Hristos prin ierarhii Bisericii. Toţi ierarhii şi preoţii, de când există Biserica, au primit calitatea de-a fi organe ale lui Hristos, prin ierarhii Bisericii. Numai Sfinţii Apostoli au primit această putere fără mijlocirea vreunui organ văzut. Dar şi dintre apostoli, Sfântul Pavel, deşi în calitate de viitor apostol, a fost chemat de Hristos direct, pe drumul Damascului, totuşi a fost îndrumat tot de Hristos să primească această calitate în mod deplin pe calea obişnuită, prin organele Bisericii, prin Anania (*Faptele Apostolilor* 9, 6). Sfântul Apostol Pavel nu s-a lăsat ispitit de viziunea pe care a avut-o pe drumul Damascului, ca să spună că nu mai are nevoie de-a se prezenta la organele Bisericii, Anania şi soborul apostolilor, şi de-a se încorpora lor. După 14 ani s-a suit la Ierusalim pentru ca să arate celorlalţi apostoli Evanghelia pe care a propovăduit-o între neamuri şi să vadă de nu cumva a alergat în deşert; aşa a primit Pavel „dreapta împărtăşire" de la ceilalţi apostoli (*Galateni* cap. 2). Toţi episcopii, toţi preoţii de după aceea au fost chemaţi la această demnitate prin ierarhii Bisericii. Sfântul Pavel aşază episcopi

pe Timotei, Tit şi pe alţii. Iar aceştia aşază preoţi prin cetăţi. Şi toţi s-au considerat în acelaşi timp trimişi ai lui Hristos şi trimişi ai Bisericii. Trimiţându-i Biserica, îi trimitea Hristos, sau Hristos îi trimitea prin Biserică. Lui Timotei îi spune Pavel: „Îţi amintesc să aprinzi şi mai mult din nou harul lui Dumnezeu, care este în tine *prin punerea mâinilor mele*" (*1 Timotei* 1, 6).

Darul arhieriei nu se capătă de-a dreptul de la Hristos, ci prin alţi ierarhi; de asemenea şi darul preoţiei (*Faptele Apostolilor* 14, 23).

Preotul lucrează în tot timpul ca delegat al Bisericii, mai concret, al ierarhului lui. Încă apostolii, oricât fuseseră chemaţi de Domnul fără mijlocirea unor organe văzute, se considerau că lucrează ca delegaţi de soborul apostolilor. Când se ivea vreo nedumerire, se adunau s-o lămurească. Iar când unul făcea ceva în dezacord cu soborul apostolesc, era tras la răspundere. Niciunul nu se scuza însă că aşa i-a spus lui Domnul. Era conştient că Domnul nu-l poate îndemna la paşi contrari Bisericii în totalitatea ei.

Nu există acţiune publică a preotului privitoare la conducerea credincioşilor, pe care să n-o îndeplinească în numele Bisericii, ci în numele său personal. Orice realizare bisericesc-religioasă a preotului este a Bisericii, pentru că a făcut-o în calitate de trimis, de reprezentant al Bisericii. O biserică zidită de un preot într-o parohie, o casă parohială, sunt ale Bisericii. O societate religioasă, o mişcare religioasă trezită de un preot este tot a Bisericii. Ar fi o mare eroare să spună un preot: aceşti credincioşi sunt ai mei pentru că eu i-am întors de la o altă confesiune, sau: eu i-am trezit la o viaţă religioasă mai intensă. Preotul lucrează prin puterea şi harul primite de la Biserică şi în toate acţiunile lui bisericeşti este un slujbaş al Bisericii. Lucrează ca un angajat al ei, pentru ea, nu pentru sine. Desigur, fiecare preot e chemat să aducă maximum de râvnă, de silinţă, de pasiune personală. Să lucreze nu ca o slugă, gândindu-se numai la salariu, ci cu toată inima şi talentul său. Dar nu pentru sine, ci pentru Domnul Care este în Biserică. Fiecare preot trebuie să se silească a zidi pe temelia care este Iisus Hristos, ofranda cea mai bună a sufletului său. Fiecare să se silească a zidi aur, sau argint, sau pietre scumpe, şi nu lemne, sau fân, sau trestie (cf. *1 Corinteni* 3, 12). Dar cel care zideşte aur n-are nici el niciun drept să se numească proprietar al zidirii, căci pentru lucrul lui îşi va primi plată în ziua cea mare. „Dacă lucrul cuiva, pe care l-a zidit, va rămâne, va lua plată" (*1 Corinteni* 3, 14).

Toţi suntem numai lucrători, angajaţi în via Domnului, dar nu proprietari ai ei. Sfântul Apostol Pavel nu şi-a însuşit niciuna din comunităţile creştine întemeiate de el, ci, dimpotrivă, când a auzit că unii se declară ai lui, s-a grăbit să-i dezmintă de la o astfel de pornire periculoasă şi pentru el, şi pentru ei: „Dar ce este Appolo? Şi ce este Pavel? Slujitori prin care aţi crezut voi, şi după cum i-a dat Domnul fiecăruia" (*1 Corinteni* 3, 5).

Toate comunităţile le-a dat, îndată ce le-a întemeiat, Bisericii.

Orice preot trebuie să fie fericit când poate face mai mult pentru Biserică, adică pentru Domnul. Fericit când poate aduce la sânul Bisericii mai multe suflete, când poate face mai mult pentru strălucirea slavei lui Hristos în Biserica Sa. Atunci mulţumeşte lui Dumnezeu că l-a învrednicit să fie o unealtă rodnică. Mulţumirea lui vine din conştiinţa că şi-a făcut datoria şi nu aşteaptă nimic pentru sine. Preotul dă numai Bisericii; e departe de el gândul să ia de la Biserică. Şi fericirea lui e cu atât mai mare, cu cât l-a ajutat Domnul să dea mai mult.

Răscumpărarea vremii*

„Ieşi-va omul la lucrul său şi la lucrarea sa până seara" (*Psalmul* 103,24) – era norma vieţii pe vremea psalmistului.

Munca era condiţia vieţii. Şi prin muncă se binecuvânta existenţa omului. Dar vremurile de atunci nu mai au întoarcere în toate ţările. De când trăim în zodia maşinilor, mai ales la oraşe, munca se măsoară cu ceasul, şi până seara îi rămân omului ceasuri „goale", pe care nu ştie cum să le „umple".

Înainte vreme, lumea se indigna şi protesta că muncitorii au prea multe ceasuri de lucru şi se pretindea să li se reducă numărul orelor. Iar munca femeilor şi a copiilor era un rest de sclavie. Lumea se plângea de prea multă trudă a muncii. Dar maşinile au adus lumea să se plângă că nu ştie cum să cheltuiască vremea. Lipsa de ocupaţie şi munca istovitoare sunt plăgi sociale. Dar mai serioasă e lipsa de ocupaţie. Ea constituie o plagă socială şi morală înfricoşătoare. S-a făcut constatarea că cei mai disperaţi criminali sunt aceia recrutaţi din rândurile vagabonzilor. Diavolul caută orice să iscodească pe seama celui fără de lucru. S-au căutat remedii pentru această plagă, dar ştiinţa nu găseşte lecuire.

* *Telegraful Român*, an LXXXIII, nr. 3, 13 ian. 1935, p. 2. Semnat: *TS*.

Dintre bărbaţii de stat, Ducele Italiei s-a gândit să iscodească posibilităţi pentru întrebuinţarea timpului liber al cetăţenilor. Planul fascist constă dintr-un mare număr de ocupaţii diferite, începând cu sportul, reprezentaţii cinematografice, excursii, studiul igienei, educaţie fizică, slujbă socială, şezători literare, reprezentaţii dramatice etc. Dacă acestea sunt menite să înlocuiască truda zilnică a muncitorului fără lucru, se poate spune că statul a avut gând bun iscodind acele distracţii, dar lipseşte principiul unificator care e capabil să demonstreze poporului utilitatea şi necesitatea acelor lucrări. Şi acel principiu nu poate fi decât de ordin spiritual, care-şi are reazemul în religie.

Există şi la noi timp liber, şi ce se face cu el?

În ţară agricolă trăind, poporul nostru dispune de mult timp liber de toamna şi până primăvara. În vederea întrebuinţării raţionale a timpului liber am înfiinţat *Casa culturală*, societăţile *„Sf. Gheorghe"* şi *„Sf. Maria", Oastea Domnului.*

Pentru că slujba Bisericii e să evanghelizeze, să întoarcă poporul la Hristos şi să-l determine a rămâne în stăpânirea Lui, în şcoala Lui, sub steagurile Lui mântuitoare. Iar ceea ce Biserica e chemată să facă, nimeni şi nimic n-o poate substitui.

Biserica e chemată să câştige simpatia celor fără de lucru şi, prin rugăciunile şi prin învăţăturile ei sacre, să intervină salvatoare acolo unde condiţiile familiale sunt vitrege şi educaţia insuficientă, iar mizeria e mai strigătoare.

Biserica poate înlocui, în caz de nevoie, pe medic, pe avocat, pe judecător etc. – pe ea însă n-o pot înlocui toţi aceştia laolaltă.

Iezuiţii, dascălii Uniaţiei*

Cu venirea sărbătorilor *Naşterii Domnului* pusesem punct neplăcutei hărţuieli cu profesioniştii calomniei şi ai injuriei adăpostiţi prin redacţiile oficinelor uniate. Credeam că vor tăcea şi ei măcar până trece bine acest timp, pe care Dumnezeu l-a voit să decurgă „în pace şi bunăvoire". Dar ţi-ai găsit astfel de sensibilitate la aceia la care „a grăi" înseamnă cu exclusivitate a calomnia, iar „a scrie" înseamnă „a înţepa". Şi pentru că noi am tăcut, cu toate provocările ce ni le-au aruncat încă a patra zi de Crăciun, nemaiavând material nou de exploatat în spirit de ceartă, s-au apucat să recapituleze iarăşi şi iarăşi vechile poveşti. Articolul de fond al *Unirii* din 29 dec. 1934 poartă titlul: „Otravă dominantă", având între subtitluri: *Publicaţiile ortodoxe înjură. Toţi seamănă vrajbă şi ură*, iar articolul de fond din numărul din 12 ian. 1935 poartă ca titlu „Recapitulări de folos", iar ca subtitluri: *Vrajbă veche în anul nou. Autorii războiului confesional. Aparatul de stat în slujba prozelitismului.*

Nu ştim cui îi vor folosi atâtea recapitulări ale invectivei. Probabil că Uniaţiei, odată ce are atâta atracţie pentru ele. În articolul acesta al „recapitulărilor" episcopia de Cluj

* *Telegraful Român*, an LXXXIII, nr. 6, 3 febr. 1935, pp. 1-2. Semnat: *DS*.

e apostrofată pentru a nu ştiu câta oară în legătură cu Maramureşul. *Unirea* recunoaşte, e drept, că Maramureşul „e chinuit de multe nevoi, de mizerie şi analfabetism", dar în loc să arate pe vinovat, care e uniaţia sub a cărei oblăduire a stat acest ţinut atâta vreme, face un tărăboi nemaipomenit pe simplul motiv că episcopia Clujului a hotărât să trimită în parohiile ortodoxe de acolo preoţi licenţiaţi în Teologie. Ca şi când o eparhie ortodoxă n-ar avea drept să se îngrijească de parohiile sale, ci ar trebui să le dea plocon Uniaţiei, care şi-a dovedit cu prisosinţă condamnabilul obscurantism şi totala incapacitate culturală în acest năpăstuit ţinut românesc.

Întregul articol e plin de otrava insinuării şi a neadevărului. El se respinge de la sine pentru orice om care-l citeşte. Neadevărul că statul român a încurajat prozelitismul ortodox printre uniaţi îl respingem în altă parte a ziarului cu dovezi concrete, de care mai putem aduce destule în numerele viitoare. Lumea imparţială ar trebui să vadă cât neadevăr urâcios se ascunde în cuvinte ca acestea:

> „Reforma agrară s-a pus în slujba idealului panortodox. De aceea, s-au dat sesiuni parohiale ortodoxe în sate curat uniate, pentru a cumpăra suflete cu pământ".

Cu stupefacţie înregistrăm şi acea izbucnire de ură care se cuprinde în cuvintele:

> „Ni s-a trimis pe cap o ploaie de *dascăli regăţeni* (sublinierea e a *Unirii*), cu menirea de-a face prozelitism".

Iată din ce motive s-a alimentat şi se alimentează continuu tensiunea profund dăunătoare unităţii noastre naţionale

între românii dintre Carpaţi şi cei de dincolo. Iată care a fost izvorul de unde s-a generalizat în conştiinţa simplistă a poporului, care n-a avut nimic să împartă cu fraţii de peste Carpaţi, atitudinea de neîncredere faţă de aceia. Iată ce intenţii atribuie Uniaţia miniştrilor noştri de instrucţie, care habar n-au avut de astfel de motive când au trimis învăţători de peste Carpaţi în provinciile alipite. De ce au trimis astfel de învăţători în Bucovina şi Basarabia? Doar acolo nu sunt uniaţi.

Unirea repetă mereu acuza că organele statului fac prozelitism, dar ca ilustrare nu pot induce niciodată decât întâmplarea de la minele Ocna-Şugatag, deşi această întâmplare e departe de a putea fi interpretată cum vrea *Unirea*. De ce nu îşi aminteşte *Unirea* cazurile cu adevărat reale şi destul de frecvente când funcţionari ai statului, uniaţi, persecută pe ortodocşi? Să mai pomenim de exemplu pe acel prefect sacrileg din Maramureş care a aruncat Sfânta Euharistie ortodoxă în şanţuri?

A se vedea, ca pildă, şi agronomul de la Făgăraş, dl Ilie Agârbiceanu, care refuză să execute sentinţa Curţii de Apel prin care parohia ortodoxă din Feldioara primeşte o sesie[2] parohială.

Tot în numărul din 12 ian. 1935 al *Unirii* răspund dl I. Cepariu şi G. Todica la un articol mai vechi din ziarul nostru.

Iezuitismul îşi arată unghiile mai fără sfială în articolul dlui Cepariu. Mai întâi Domnia Sa ţine pentru a nu ştiu câta

[1] Sesia era denumirea dată în Evul Mediu, în Transilvania, lotului de pământ, parte dintr-un domeniu, asupra căruia ţăranul dependent avea drept de posesiune, în schimbul rentei către stăpânul feudal, şi care putea fi transmis ereditar (*n. ed.*).

oară să repete nişte observaţii puţin favorabile făcute de anumiţi călători străini prin ţările româneşti cu privire la ierarhia ortodoxă, înainte de unirea de la 1700. Ar vrea chipurile să arate că unirea a adus o adevărată mântuire pentru neamul nostru. E propriu tuturor uniaţilor (vezi şi pe Preasfinţitul Nicolescu de la Lugoj) să caute cu lupa petele de pe viaţa trecutului nostru şi să le exagereze, pentru a demonstra calea greşită pe care a parcurs-o poporul nostru. Sărmanii! Ei nu recunosc viaţa atât de bogată în virtuţi excepţionale pe care a avut-o poporul nostru în trecutul lui. Viaţă de ordine şi puritate morală, viaţă sobră şi plină de sentimente de duioşie pentru semeni şi pentru dobitoace, viaţă de cinste şi omenie. Am vrea să mai vedem multe popoare cu o astfel de viaţă. Şi aceasta, sub cele mai grele şi nestatornice vremuri, sub războaie, bejenii şi asupriri neîntrerupte. Cu siguranţă că nici conducătorii acestui popor n-au putut fi nişte destrăbălaţi dacă au putut educa în sensul acesta un popor. Că vor fi fost şi unii conducători mai lacomi, mai cu păcate? Ceea ce-i trist pentru bieţii uniaţi este că ei *sunt siliţi de punctul de vedere în care stau a privi cu repulsie şi cu neîncredere la toată structura şi la tot conţinutul spiritual al neamului nostru, ca unul ce e determinat şi străbătut de duhul ortodox*. Ei sunt siliţi să respingă orice inspiraţie creatoare ce le vine din adâncimile sufletului lor etnic, pentru că acest suflet s-a dezvoltat, după ei, greşit. Ei sunt condamnaţi la o sterilitate radicală pe terenul marilor creaţii spirituale, căci acestea nu sunt altceva decât ţâşniri şi cristalizări din etosul naţional. Se vor putea ei valida pe terenul ştiinţelor naturale, pe terenul filologic şi istoric, cu un cuvânt pe un teren unde nu se cer decât compilaţie şi experiment fizic, *dar pe terenul spiritual vor fi cu atât mai sterili cu cât vor vrea să fie mai catolici.*

Dar să-i dăm şi noi dlui Cepariu câteva citate despre situaţia morală a catolicismului în ţările apusene, acolo unde nu erau necazurile de la noi. Împrumut deocamdată caracterizările câtorva papi (şefii infailibili ai catolicismului), făcute de un istoric bun catolic, al cărui manual e normativ pentru facultăţile de teologie din Germania, având, se înţelege, şi pe *imprimatur.* Iată cum vorbeşte *Alois Knöpfler* despre papi, începând cu Sixtus al IV-lea[2]:

„Acum a început pentru papalitate o nouă perioadă. Dacă până atunci nepotismul se manifestase mai mult ori mai puţin izolat, acum a fost ridicat la rangul de sistem formal. Purtătorilor următori ai Tiarei li s-a părut că oficiul lor înalt trebuie să fie în prima linie un mijloc pentru îmbogăţirea şi înălţarea familiilor lor. Întreaga putere papală a fost aservită acestui scop în modul cel mai lipsit de scrupule. Perioada aceasta demnă de plâns a nepotismului condamnabil a introdus-o generalul franciscan Francesco della Rovere, care după o scurtă conclavă a fost ales la 9 aug. 1471 ca Sixtus al IV-lea (1471-1484)"[3].

[2] Sub conducerea acestui papă a fost înfiinţată în mod oficial Biblioteca Vaticanului, prin bula papală din 15 iunie 1475. O altă măsură importantă luată de către Sixtus al IV-lea o reprezintă construirea Capelei Sixtine în palatul Vaticanului, spre a servi în special slujbelor oficiate de papă. Aceasta a fost dedicată Imaculatei Concepţii, instituindu-se o liturghie aparte pentru sărbătoarea din 8 decembrie. Pentru împodobirea acestei capele au fost chemaţi cei mai renumiţi pictori ai vremii, dintre care amintim: Mino da Fiesole, Sandro Botticelli, Domenico Ghirlandaio, Pietro Perugino şi nu, în cele din urmă, maestrul Michelangelo (*n. ed.*); cf. Claudio RENDINA, *Papii...*, p. 606.

[3] Alois KNÖPFLER, *Lehrbuch der Kirchengeschichte*, Freiburg i. Br., [4]1920, p. 509.

De urmaşul acestuia, Inocenţiu al VIII-lea (1484-1492), zice acelaşi istoric:

„În urma acestora s-a produs treptat o instabilitate juridică şi o *imoralitate, care ameninţa să strice nu numai statul pontifical, ci însăşi Biserica.* Înainte de a intra Inocenţiu în tagma clericală, i se născuseră *dintr-o legătură nepermisă mai mulţi copii.* Dintre ei un fiu, Francisc, şi o fată, Teodorina, care au trăit şi după pontificatul lui; pentru a îngriji papa în modul trebuitor pe un nepot de 13 ani, Ioan, l-a făcut cardinal". „Punctul culminant l-a ajuns această perioadă tristă a papalităţii, când Rodrigo Borgia a ieşit în 11 aug. 1492 din conclavă, prin cumpărarea voturilor, ca Alexandru al VI-lea (1492-1503). Viaţa lui de până atunci fusese foarte laxă. Înainte trăise în Spania ca ofiţer, până ce unchiul său (Calixt al III-lea) îl chemă la Roma şi-l îmbrăcă în purpură. Dar şi în această funcţie îşi continuă viaţa desfrânată. Cu toate îndemnurile serioase ale lui Pius al II-lea, intră în legături foarte intime cu o romană, numită Venozza de Cataneis, care i-a născut cinci copii, din care la urcarea sa pe tron mai erau în viaţă patru. Grija pentru înălţarea şi îmbogăţirea lor, completată cu o dragoste de nepoţi absolut nedemnă, este pecetea principală a pontificatului său"[4].

Ea scârbeşte şi pe cel mai umil creştin. Să citească dl Cepariu din Knöpfler opera citată, paginile 511-512.

Să citez din acest autor şi câteva cuvinte despre starea morală a poporului înainte de apariţia lui Luther. Menţionez încă o dată: Knöpfler se sileşte cât poate să atenueze petele grozave cu care se prezintă viaţa catolică de atunci.

[4] Alois KNÖPFLER, *Lehrbuch der Kirchengeschichte*, p. 510.

„Cu toată învăţătura omiletică şi catehetică, starea religios-morală a poporului era, în general, puţin îmbucurătoare [...]. Naivitatea dinainte se transformase în neînfrânare morală, lascivitate şi obscenitate, care otrăveau profund viaţa poporului şi lăsau urme murdare în literatură, de exemplu în aşa numitele *jocuri din nopţile de post* ale v. 15. Continuu se înmulţesc plângerile despre profanarea duminicilor şi sărbătorilor, despre batjocorirea poruncilor de-a ţine postul, despre neglijarea cuminecării, despre contractarea de căsătorii nepermise, despre necinstirea caselor lui Dumnezeu prin afaceri lumeşti etc."[5]

Iată deci, dle Cepariu, că nu e indicat să declari o epocă şi un popor cu totul imoral sau absolut desăvârşit. Viaţa noastră, cât timp curge în vremelnicie, e cu lipsuri mai mult sau mai puţin retăcute.

De ce Preasfinţitul Episcop Niculescu nu lasă lui Ştefan cel Mare linişte nici în mormânt, ci se atinge de amintirea lui plină de vrednicie pentru urmaşi?

Dar să trecem la al doilea punct din răspunsul dlui Cepariu. Arătasem în articolul nostru „Metoda uniată: minciuna şi injuria personală" din *Telegraful Român* de la 16 dec. 1934, pe baza celor susţinute de I. Crişan (*Beiträge zur Geschichte der kirchlinchen Union der Rumänen in Siebenbürgen unter Leopold I*[6]) şi G. Popovici (*Uniunea românilor din Transilvania cu Biserica Romano-Catolică sub împăratul Leopold I*), că actul cu data de 4 sept. 1700, în baza căruia ar fi primit atunci unirea 54 de protopopi cu 1582 de preoţi şi 200 000 de suflete româneşti, e fals. Dl Cepariu în loc să răstoarne argumentele puternice pe care le aduc aceşti istorici (şi să mai amintesc aici şi pe Densuşianu, *Analele Academiei Române*, seria II, tom. II, 1879-1880) deviază la cele mai ordinare calomnii la adresa regretatului I. Crişan. Întâi înşiră numele unei serii lungi de istorici uniaţi care au admis acel act. Dar observăm că toţi istoricii uniaţi citaţi sunt anteriori lui Densuşianu, Crişan şi Popovici. Numai A. Bunea nu s-a ocupat cu această chestiune în mod special (vezi Z. Pâclişteanu, *Unirea*, nr. 2, 1935). Numai iezuitul N. Nilles s-a ocupat amănunţit cu unirea de sub Atanasie, după ce Densuşianu şi Crişan au demonstrat neautenticitatea pretinsului act din 4 sept. 1700[7]. Dar ceea ce-i foarte semnificativ e că Nilles nu aduce absolut nimic pentru răsturnarea argumentelor zdrobitoare ale lui Densuşianu şi Crişan. Nici nu pomeneşte că acest act a fost contestat. Spune doar într-o notă sub text (vol. I, p. 246) că actele sinodului din sept. 1700 „sunt luate din *cod-msc. A. E. Tr.* (*Archivum Episcopatus Transilvaniae Albae Carolinae*), a cărui autenticitate am arătat-o la pagina 165" (Eruta sunt ex *codice masc. A. E. Tr., cujus authentiam declaravimus supra* – p. 165). Iar la pagina 165 spune, tot într-o notă sub text referitor la actele sinodului din 21 mart. 1697, de sub episcopul Teofil, că şi-a luat textul din *cod. msc. A. E. Tr.*, care e o copie după exemplarul primordial latin, dus de

[5] Alois KNÖPFLER, *Lehrbuch der Kirchengeschichte*, pp. 553-554.

[6] Ioan CRIŞAN, *Beiträge zur Geschichte der kirchlinchen Union der Rumänen in Siebenbürgen unter Leopold I*, teză de doctorat, Sibiu, 1882, 64p; în româneşte sub titlul: „Adaus la istoria unirii bisericeşti a românilor din Transilvania sub Leopold I", în: *Anuarele III şi IV ale Institutului teologic-pedagogic din Sibiu*, pe anii 1886/1887 şi 1887/1888, 65 p; cf. Pr. Mircea PĂCURARIU, „Crişan Ioan", în: *Dicţionarul Teologilor Români*, p. 145 (*n. ed.*)..

[7] Nicolaus NILLES, *Simbolae ad illustrandam historiam ecclesiae orientalis in terris coronae S. Stephani*, 2 vol., Oeniponte, Innsbruck, 1885.

Baranyi în Arhiva Primatului din Strigoniu („Textum nostrum ipsi eruimus ex codice msc. A. E. Tr., exacto ad exemplar princeps, quod e Transilvania allatum Baranyi in scrinus A. Pr. St. repostuit").

Ce urmează de aici? Nilles n-a văzut nici măcar traducerea latinească primordială de pe actul de la 4 sept. 1700. Şi de ce n-a văzut-o, dacă spune că se afla în arhiva din Strigoniu? Doar Strigoniu era mai aproape de Innsbruck decât de Alba-Iulia! Pentru simplul fapt că nu se afla acolo. Dar chiar dacă s-ar fi aflat, ea încă tot nu înseamnă nimic. Protopopii au trebuit să audă şi să subscrie (dacă au subscris) la 4 sept. 1700 un act românesc. Şi aici subscrierile originale interesează. Acel act românesc *original* nu există nicăieri şi nici Nilles nu poate să spună unde se află. Şincai[8] şi Samuil Clain[9] spun anume că acel original nu se afla nici pe timpul lor.

Argumentele aduse de Densuşianu, Crişan, Popovici, din analiza critică a documentului ce se pretinde din sin. din 4 sept. 1700, n-au fost scrutate şi respinse aşadar de nimeni până acum. E foarte semnificativ: a trecut o jumătate de veac de când actul de bază al Uniaţiei a fost dovedit falsificat, şi nu s-a găsit nimeni să ia rând pe rând argumentele care pledează pentru falsitatea lui şi să le respingă. A. Bunea, istoricul mai de seamă al Uniaţiei, n-a îndrăznit să se ocupe cu chestiunea. La cele câteva argumente pe care le-am înşirat şi noi în articolul „Metoda uniată", dl Cepariu nu răspunde, ci declară simplu pe Crişan de „calomniator şi falsificator care-şi întemeiază minciunile şi scorniturile

[8] Vezi art. din *Telegraful Român* din 16 dec. 1934.

[9] G. Popovici, *Uniunea românilor din Transilvania...*, 137.

sale etc.", „a cărui nulitate desăvârşită o arată celebrul scriitor N. Nilles etc.".

Să vedem mai departe cine e istoric serios, Crişan ori Nilles? Densuşianu şi Crişan au fost primii istorici care au descoperit actul original al unirii din 7 oct. 1698. Până atunci nu se cunoştea decât traducerea românească după traducerea falsă pe care a făcut-o Baranyi după acel act. Actul original descoperit de Densuşianu-Crişan sună:

> „Noi mai josu scrişii Vlădica, Protopopii şi Popii Bisericelor romanesci [...], ne unim cu Beserica Romei cea catolicească, şi ne mărturisim a fi mădularele ceste Beserici Sante catolicească a Romei prin cesta carte de mărturia a noastra, şi cu acele Privelegiomuri voimu să trăimu cum traiescu madularile şi popii acestei Beserici Sante [...]".

Cum a tradus iezuitul Baranyi? A vârât în mijlocul acestui text cele 4 puncte şi toate credinţele Romei:

> „[...] cum Ecclesia Romano-catholica Unionem inimus, ejusdemque Sanctae Matris Romano-catholicae Ecclesiae commembra nos tenere praesentium declaramus, *omnia admitentes, profitentes et credentes, quae illa admittit, profitetur ac credit, praesertim vero iila quator puncta, in quibus hactenus dissentire videbamur etc."*

Tot ce-i substras e adaosul iezuitului. Iezuitul Nilles priveşte aceste adaosuri ale lui Baranyi numai ca pe nişte explicaţii ale ideilor sinodului[10]. Pe Crişan care, asemenea lui Densuşianu, a văzut aici o falsificare esenţială a actului

[10] Nicolaus Nilles, *Simbolae ad illustrandam historiam ecclesiae...*, p. 205.

îl declară Nilles calomniator. De ce n-a căutat iezuitul Baranyi să convingă pe protopopi să admită în textul românesc aceste adaosuri privitoare la credinţă? Densuşianu şi Crişan deduc, pe drept cuvânt, că protopopii n-au admis decât un fel de alianţă bisericească, pe când iezuitul, după obiceiul iezuitic, a introdus în traducerea sa şi renunţarea lor la credinţă. Cu drept cuvânt spune Crişan că protopopii n-au acceptat decât ce le cerea împăratul Leopold prin Diploma sa din 14 apr. 1698: *legătura cu pontificele roman, fără nicio schimbare în cele ale credinţei.* Căci iată ce se spune în acea Diplomă:

> „Qui ex sacerdotibus graeci ritus edita profesione ad observantiam graeci ritus apud catholicos cum agnitione summi Pontificis se declaraverit, quod iusdem prorsus juribus, privilegiis etc."

Precum se vede, împăratul cere numai „recunoaşterea pontificelui roman". Nilles îl declară şi pe acest motiv pe Crişan calomniator şi mincinos (p. 216). Dar se vede cine este mincinosul.

Unde iezuitismul lui Nilles ajunge culmea, iar dl Cepariu îl urmează orbeşte, este acolo unde afirmă că profesorii lui Crişan văzând nulitatea lucrării lui n-au voit să-i admită publicarea[11]. Când nu poate răspunde deschis, iezuitul loveşte perfid. Pe ce se sprijină iezuitul Nilles când afirmă aceasta? Pe o notiţă al lui Crişan de la pagina 3 a lucrării sale („Quoniam Ioannes Crişan in fragmento disertationis inauguralis, quam ejus in Universitate Lipsiensi profesores, ipso fatente, indignam publica luce judicarunt" p. 3 = „Deoarece

[11] Nicolaus Nilles, *Simbolae ad illustrandam historiam ecclesiae...*, p. 172.

Ioan Crişan într-un fragment al lucrării sale de doctorat, care, după propria lui mărturie la pagina 3, n-a fost găsită demnă de publicat de profesorii lui de la Universitatea din Lipsca"). Iată notiţa lui Crişan:

> „Die der philosophischen Facultät zu Leipzig schon im März 1880 vorgelegte Arbeit hatte in ausfürhrlicherer Darstellung die Geschichte der griech schen Kirche in Siebengürgen im Mittelalter unde unter den Wahlfüsten behandelt. Nachdem inzwischen der zweite Band von Hurmuzake's Fragmenten zur Geschichte de Rumänen erschienen, hat die philosophische Facultat zu Leipzig, da durch Hurmuzaki's Werk meine ältere Abhandlung leider in wesentlichen Theilen antiquirt worden ist *nur die Veröffentlichung* der Unionsverhandlung unter Kaiser Leopold I genehmigt."

Traducere:

> „Lucrarea pe care am prezentat-o Facultăţii Filosofice din Lipsca încă din mart. 1880 trata într-o expunere mai amănunţită istoria Bisericii Greceşti din Ardeal, în Evul Mediu şi sub principii ereditari. După ce între timp a apărut al doilea volum din scrierea lui Hurmuzachi, *Fragmente zur Geschichte der Rumanen*, Facultatea Filosofică din Lipsca, dat fiind faptul că tratatul meu mai vechi devenise, prin opera lui Hurmuzachi, învechit, a aprobat numai publicarea fragmentului *Tratativele de unire sub împăratul Leopold I*".

Profesorii lui Crişan au admis deci publicarea tocmai a acelei părţi din lucrare, pe care a folosit-o Nilles şi de care ne ocupăm: *Beitrag*, apărută în 1882. Partea care trata istoria mai veche n-au mai admis-o, nu din alt motiv, ci pentru că între timp, în 1881, apăruse lucrarea mai nouă a lui Hurmuzachi.

Iezuitul Nilles declară în general că profesorii lui Crişan nu i-au admis publicarea scrierii, ca să arunce bănuiala tocmai asupra părţii acesteia, admisă spre publicare. La dl Cepariu calomnia iezuitului Nilles ia o formă şi mai iezuită:

> „Nu şi-au supus asupra pamfletului său vulgar verdictul de condamnare înşişi profesorii săi de la Lipsca, refuzând să-i tipărească elucubraţia în publicaţiile institutului lor?"

În rezumat, actul pretins de la 4 sept. 1700 nu-i decât darea pe româneşte a traducerii false iezuite de pe hotărârea protopopilor din 7 oct. 1698. I s-a pus traducerii româneşti a acelui fals data de 4 sept. 1700 şi i s-au adus numele tuturor protopopilor câţi erau în catalogul eparhial de atunci, împreună cu preoţii lor. Toată înscenarea s-a întocmit mai târziu.Le trebuia iezuiţilor un act românesc *cu cele 4 puncte, aprobat de tot clerul român.* Cel din 7 oct. 1698 nu împlinea niciuna din aceste două condiţii.

Într-un număr viitor se va vedea mai pe larg, din două acte de la 1747 (Msc. Wallachische Union, Muzeul Brukental), unul emanat de la protopopii uniaţi, altul de la secretarul lui Inocenţiu Clain, cât de absurdă este afirmaţia dlui Cepariu că unirea s-a făcut printr-o mişcare de conştiinţă. Din ele se va vedea că nici protopopii uniaţi de atunci nu înţelegeau prin unire o schimbare a credinţei, întocmai ca şi protopopii din 7 oct. 1698, căci vorbesc de *religio nostra,* pe care o avem de demult, de pe timpul lui Gavril Bathory (1609), şi de mai demult, cum dovedesc bisericile noastre vechi („Religionem nostram semper fuisse in hoc regno toleratam, templa nostra antiqua semper sufficienter testantur."). Iar de unire zic:

> „Deus novit, utrum ex desiderio cleri aut contra voluntatem facta fuerit."
>
> =
>
> „Dumnezeu ştie dacă a fost din dorinţa clerului sau contra voinţei lui".

Să ne ierte şi stimabilul G. Todica dacă nu mai avem loc să răspundem acum noilor Domniei Sale elucrubaţii astronomico-teologice. Vom vedea într-un număr viitor în ce prăpăstii a căzut sărmanul, declarând că familia şi naţiunea sunt nişte prejudecăţi de care Hristos cere să ne eliberăm.

Lozinci regale pentru Biserică*

Tot mai des şi tot mai dezvăluit îşi manifestă Maiestatea Sa Regele concepţia înaltă ce-o are despre misiunea Bisericii Ortodoxe în ţara noastră şi tot mai insistent îşi arată voinţa de-a fi un călduros ocrotitor al ei şi un asiduu animator al activităţii pastorale a slujitorilor ei. Majestatea Sa Regele, dându-şi seama de marele rol ce-l are Biserica în viaţa unui popor şi a unui stat, înţelege, ca şi vechii domnitori din ţările ortodoxe, să se intereseze îndeaproape de mersul vieţii bisericeşti, să participe la tot ce interesează conducerea şi îndrumarea Bisericii. Majestatea Sa Regele nu vrea să fie un domnitor laic într-un stat laic. Grija ce-o acordă Bisericii Ortodoxe, ca Suveran al statului, arată că, în concepţia Maiestăţii Sale, fiinţa şi destinul statului român e nedezlipit legat cu cel al Bisericii Ortodoxe. Rege ortodox al unui stat ortodox, aşa se consideră Maiestatea Sa, şi aceasta este realitatea.

Cu ocazia învestirii Înaltpreasfinţiei Sale Nicodim ca mitropolit al Moldovei, Maiestatea Sa a exprimat din nou, în forme şi lozinci strălucitoare de înţelepciune, rolul Bisericii Ortodoxe şi al slujitorilor ei în timpurile noastre, precum şi legăturile ei cu statul, cu poporul şi cu Regele nostru:

---

* *Telegraful Român*, an LXXXIII, nr. 7, 10 febr. 1935, p. 1. Semnat: *DS*.

„Astăzi, Biserica trebuie să reînceapă să-şi trăiască adevăratul ei rol şi acest rol, nu poate să şi-l îndeplinească decât prin energia şi înţeleapta îndrumare a conducătorilor ei.

Astăzi, viaţa nu mai e contemplativă ca în vremea marilor ierarhi premergători ai Înaltpreasfinţiei Sale; astăzi se trăieşte intens, se trăieşte repede, agitat; Biserica trebuie şi ea să urmeze cu vremea, ea nu mai poate fi numai contemplativă, ea trebuie să devină vie, să se afirme cu putere în faţa nevoilor vieţii moderne."

Cei mai mulţi slujitori ai Bisericii simt azi trebuinţa să folosească şi alte mijloace şi ocazii de propovăduire decât slujba simplă. Simt că trebuie să ducă cuvântul dumnezeiesc în toate locurile unde sunt reţinute azi, aproape tiranic, sufletele omeneşti: în case, fabrici, în sindicate, pe străzi. Slujitorii altarului văd, afară de câţiva înapoiaţi cu sau fără voie, că e necesară *organizarea* atât pentru propovăduire, dar, mai ales, pentru ajutorarea oamenilor la nevoie. Majestatea Sa Regele vine acum să confirme şi să dea forţă nouă acestor silinţe ale Bisericii, arătând cu hotărâre că acesta e drumul misionarismului actual. Cu o pătrunzătoare înţelegere a spiritului vremii, care şi-a înnoit în toate ramurile de activitate metodele, Majestatea Sa Regele a constatat că şi în păstorirea sufletelor e necesară o împrospătare a metodelor, potrivite cu felul de-a gândi şi de-a lucra al omului de azi. Sforţările omului contemporan pe teren agricol, pentru a scoate tot mai multe roade dintr-un pământ cât de puţin promiţător, pot fi un puternic îndemn pentru slujitorii altarului să facă la fel în lucrarea sufletelor:

„Mai mult ca oricând parabola Mântuitorului despre semănător este actuală, dar nu trebuie să ne speriem de pământul neroditor; ca şi în agricultură, trebuie să ne pregătim ogorul ca să încolţească cât mai roditor lanul.

Înaltpreasfinţia ta şi ceilalţi ierarhi sunteţi semănătorii, tot restul clerului sunt plugarii şi muncitorii pământului, care vă pregătesc ogoarele."

Impresionante cuvinte are Maiestatea Sa când, vorbind de pericolele ce ne pasc credinţa, din partea unor credinţe străine, cere tuturor să se înroleze în lupta pentru apărarea şi întărirea ei, în frunte cu Maiestatea Sa. Căci Ortodoxia şi românismul sunt două forţe indispensabile pentru propăşirea ţării:

„Se aud multe plângeri că alte credinţe ne copleşesc. Aceste plângeri trebuie să devină un îndemn serios pentru păstrarea Bisericii noastre. Toţi acei care îi aparţinem trebuie să ne dăm mâna, să muncim cu putere la reîntărirea şi ridicarea credinţei noastre ortodoxe româneşti. În trecut, aşa de strânse au fost legate aceste noţiuni, patrie şi credinţă, încât ele fac parte integrantă din efortul spre progres al României."

Îi suntem profund recunoscători Maiestăţii Sale Regelui pentru această hotărâtă proclamare a necesităţii vitale pentru poporul nostru, de-a fi sprijinită credinţa acestui neam de toţi fiii lui, prin urmare, în primul rând, de conducătorii statului nostru. Rămâne ca guvernele ţării să ţină seama de voinţa regală, sprijinind sforţările pastorale ale Bisericii Ortodoxe şi apărând-o de loviturile neloiale ale sectelor şi confesiunilor străine.

În legătură cu aceasta, Maiestăţii Sale Regele nu uită să sublinieze importanţa factorului mirenesc în apărarea şi întărirea Bisericii:

„Datoria aceasta incumbă mai ales conducătorilor şi credincioşilor Bisericii. Colaborarea strânsă şi desăvârşita încredere între aceste două elemente componente ale ei este mijlocul prin care se va atinge acest scop".

Colaborarea clerului cu mirenii este un bun care s-a transmis, prin Legea bisericească din Biserica Ardealului, întregii Biserici Ortodoxe Române. Maiestatea Sa Regele arată în ce spirit trebuie să aibă loc această colaborare şi ce roade binefăcătoare se pot aştepta de la ea. Această colaborare încă este unul din acele mijloace pastorale noi, prin care slujitorii Bisericii au ocazia să iasă din izolare şi contemplativitate şi să propovăduiască pe Hristos la atâtea ocazii. Mirenii sunt „un component" al Bisericii şi ca atare trebuie să-i interesăm în opera de întărire a Bisericii.

Binevenit este şi îndemnul categoric al Maiestăţii Sale ca slujitorii altarului să nu se mai lase deviaţi de la misiunea lor duhovnicească, de politică, cu tot cortegiul ei de interese materiale şi egoiste. Ierarhia bisericească va trebui să se îngrijească pentru ca acest îndemn regal să aibă urmări reale. Căci e o evidenţă ce nu mai poate fi pusă în discuţie că prin politică preotul îşi slăbeşte activitatea misionară şi eficacitatea ei. Dintre preoţii care fac politică nu cred să se fi distins vreunul cu adevărat în creşterea sufletelor în credinţă. Desigur, sunt interese de ordin material în fiecare parohie, dar ele vor trebui satisfăcute pe alte căi decât în dauna păstoririi sufletelor. O anumită „politică" în sens de diplomaţie, în acest scop, rămâne în sarcina centrelor eparhiale.

Mulţumim Maiestăţii Sale Regelui pentru grija ce-o poartă Bisericii neamului. Slujitorii altarului se vor sili să urmeze înţeleptele sfaturi şi îndemnuri ale Maiestăţii Sale, iar gândul că Maiestatea Sa veghează cu iubire asupra lor le va da putere şi mai multă.

Soluţii simpliste*

În sfârşit proiectul de unificare a codului penal a venit în discuţia Senatului. Prin el se legalizează şi permisiunea avortului pentru anumite cazuri. Legiuitorii recomandă, între altele, avortul social, în cazul când într-o familie sunt prea mulţi copii, iar mijloacele de subzistenţă sunt puţine.

Iată o soluţie extrem de simplistă a unei probleme atât de importante. În faţa greutăţilor economice ale vieţii, legiuitorii noştri nu găsesc altă soluţie decât aceea a uciderii permanente a unui mare procent de prunci. Numai atât poate lăudata ştiinţă şi înţelepciune a conducătorilor de azi? Iar conştiinţa morală a omului modern s-a tocit într-atâta, că recomandă fără nicio ezitare omorârea atâtor prunci nevinovaţi numai ca să poată trăi mai uşor altă parte de oameni?

Cât mai e până la aplicarea acestei soluţii şi la fiinţele omeneşti trecute peste cele nouă luni de petrecere în sânul maicii lor? Nu mai este decât distanţa unei concluzii logice până la legiferarea uciderii unui anumit număr de oameni pentru ca să trăiască mai uşor restul.

Mai este acesta suiş omenesc? Nu e un trist coborâş până la întunecatul nivel al celei mai crunte barbarizări morale?

---

* *Telegraful Român*, an LXXXIII, nr. 8, 17 febr. 1935, p. 1. Semnat: *DS*.

Conducătorul de azi nu găseşte altceva nimic pentru uşurarea condiţiilor de viaţă ale membrilor unui popor?

La atât se reduc puterile slăvitei raţiuni a omului nostru modern? Auzi pe toate cărările printre medici şi printre „feministe" că e necesară „raţionalizarea" anarhiei naşterilor. „Raţionalizarea" aceasta, cu care atât se mândreşte omul de azi, pe care o consideră ca cea mai progresată funcţie omenească, a ajuns să însemne pustiire a vieţii. Dar ce raţiune şi „raţionalizare" îţi mai trebuie pentru un lucru atât de simplist şi de barbar? Dacă numai atâta poate raţiunea, „raţionalizarea" omenească, ea îşi dă cel mai radical certificat de paupertate şi nu mai poate avea nicio pretenţie de-a prezida destinele vieţii.

Crizele economice vin pe capul oamenilor ca să le prilejuiască o încordare a puterilor spirituale în găsirea soluţiilor şi modificarea organizaţiei sociale. Şi nu credem că dificultăţile timpurilor noastre sunt absolut insolubile, aşa încât singura uşurare să stea în uciderea unei părţi de prunci. Conducătorii statului să-şi încordeze puterile mintale, în acord cu conştiinţa morală, şi să găsească alte soluţii pentru greutăţile sociale, nu una ca aceea care face ruşine unei minţi omeneşti cât de modeste. Să vadă că poate e ceva greşit în mecanismul actual al distribuţiei bunurilor, să purceadă la organizarea unor instituţii serioase de ajutorare a familiilor numeroase, de creştere a copiilor fără părinţi şi să ia măsuri educative şi stricte pentru îndreptarea moravurilor, care sunt cauza conceperii nelegale de prunci, nu să distrugă pruncii care n-au nicio vină pentru imoralitatea celor ce i-au născut. Calea cea sănătoasă este nu permisiunea avortului pe seama fetei siluite, ci căutarea paternităţii şi silirea autorilor să-şi ia răspunderea faptei. Altfel, vom asista

la dezlănţuirea unui desfrâu ca în vremurile celei mai triste decadenţe şi disoluţii sociale.

În alte ţări, cum e Italia şi Germania, s-au creat instituţii puternice pentru ocrotirea şi ajutorarea familiilor numeroase, pentru încurajarea căsătoriilor şi a naşterilor. Acestea sunt soluţii.

Să găsim posibilitatea de vieţuire pe seama oamenilor chiar când împrejurările sunt mai grele, să adaptăm, să modificăm, să refacem condiţiile externe, dar nu să ucidem pe om. Omul e valoarea supremă dintre făpturi, toate sunt pentru el. Toate silinţele conducătorilor de state trebuie să socotească omul un factor dat, un suveran al creaţiei, pe seama căruia trebuie create şi întocmite posibilităţile de viaţă. Lucrurile sunt pentru om, nu omul pentru lucruri.

Statul nostru nu admite pedeapsa cu moartea pentru criminali, şi bine face. Ca şi creştini înţelegem că sfârşitul vieţii unui om nu poate fi determinat decât de Dumnezeu.

> „Statului nu-i aparţine cuvântul ultim în soarta unui om, hotărârea ultimă asupra personalităţii. Statul nu trebuie şi nu poate să ştie ceasul morţii omului, pentru că aceasta este cea mai mare taină, faţă de care trebuie să ne raportăm în modul cel mai cucernic. Pedeapsa cu moartea este o violare săvârşită de stat asupra lui Dumnezeu, asupra providenţei dumnezeieşti."[1]

Dar dacă statul nostru nu admite uciderea răufăcătorilor şi crede încă, ceea ce-i foarte creştineşte, în putinţa îndreptării

[1] Nicolae Berdiaev, *Despre menirea omului. Încercare de etică paradoxală*, ed. rusă, Paris, 1935, p. 222.

lor, cu atât mai mult trebuie să respingă ideea uciderii pruncilor, dacă vrea să fie consecvent cu sine însuşi. Criminalii au totuşi vini grave şi îndreptarea lor e foarte problematică, pe când pruncii din sânul maicii lor n-au nicio vină şi vor fi, în majoritatea cazurilor, factori pozitivi, creatori pentru societate, în unele cazuri chiar bărbaţi providenţiali.

Dacă conducătorii statului nu vor să ţină seamă de atâtea considerente importante, e momentul ca Biserica să protesteze energic şi să se opună cu ultima energie acestei legiferări a crimei. Dacă Irod a rămas în conştiinţa Bisericii personajul cel mai desfigurat din punct de vedere al sentimentelor morale, ea nu poate tolera să se legifereze permanentizarea faptei irodiane. Cerem autorităţilor ierarhice ale Bisericii să ia toate măsurile pentru a se renunţa la legiferarea avortului. În ultimă instanţă să îndemne a expune credincioşilor pericolul şi a organiza un protest general al întregii Biserici.

Problema învăţământului teologic*

În jurul organizării şi unificării învăţământului teologic se poartă de mai mulţi ani o discuţie ce pare să nu mai aibă sfârşit. Cea mai mare parte din cercurile bisericeşti, în frunte cu Sfântul Sinod, e pentru aducerea acestui învăţământ, cum e firesc, sub conducerea Bisericii, după modelul academiilor teologice din Ardeal, şi acest punct de vedere e exprimat şi în proiectul de organizare a învăţământului teologic, ce se află de mai multă vreme la ministerul cultelor. Ideea aceasta însă nu e acceptată de unii din profesorii Facultăţilor şi Seminariilor teologice, care vor ca învăţământul teologic să rămână şi pe mai departe sub conducerea statului şi să constea şi de aici înainte numai din facultăţi şi seminarii, cu excluderea academiilor.

Cel mai aprig apărător al tezei din urmă e părintele Popescu-Mălăeşti, profesor la Facultatea de Teologie din Bucureşti. Preacucernicia Sa a scris de câţiva ani mai multe pledoarii în favoarea acestei teze. Cel mai nou articol al Preacucerniciei Sale pe această temă e cel publicat în nr. 2.534-2.535 (din 22-23 febr.) din ziarul *Curentul*, sub titlul: „Legea învăţământului teologic".

---

* *Telegraful Român*, an LXXXIII, nr. 10, 3 mart. 1935, pp. 2-4. Semnat: *Dr. D. Stăniloae*.

În cele ce urmează ne vom permite să examinăm argumentele Preacucerniciei Sale, să vedem dacă rezistă măcar unei critici cât de puţin stăruitoare.

Argumentele Preacucerniciei Sale se pot împărţi în trei categorii: 1. istoric-tradiţionale; 2. dogmatice şi 3. sociale.

Preacucernicia Sa afirmă în repetate rânduri că nu e în tradiţia Bisericii Ortodoxe să conducă ea şcolile pentru formarea clerului.

> „Motivul înfiinţării academiilor îşi are originea, cum am spus mai înainte, într-un principiu străin de Ortodoxie, adică în acela că numai Biserica ocârmuitoare este în drept şi în stare să pregătească pe viitorii slujitori ai altarului."

Este de mirare cum Preacucernicia Sa, cel mai pasionat adversar al şcolilor teologice conduse de Biserică, nu şi-a luat o dată osteneala să cerceteze care este într-adevăr tradiţia ortodoxă în această privinţă. Căci, din nefericire pentru Preacucernicia Sa, tradiţia aceasta nu vrea să se acomodeze presupunerilor Preacucerniciei Sale. Îl invit pe Preacucernicia Sa să citească scrierea lui dr. Fierdrich Fuchs, *Die hoheren Schulen von Konstantinopel im Mittelalter* (Leipzig, Teubner, 1926). Va vedea de acolo că aproape în tot decursul Imperiului Bizantin a existat, alături cu înalta şcoală împărătească pentru studiile profane, *o înaltă şcoală patriarhală* pentru studiile teologice. Profesorii ei erau funcţionari ai curţii patriarhale şi erau desemnaţi de patriarh, iar din elevii ei se recruta clerul superior. În grad inferior faţă de şcoala patriarhală erau şcolile episcopale. Deşi statul avea atunci un caracter atât de teocratic, totuşi formarea preoţilor era lăsată *în grija Bisericii.*

Pentru timpul dinainte de Constantin cel Mare şi de după 1453, când Biserica nu s-a bucurat de protecţie din partea statului, nu e necesar să insistăm asupra dovezilor că şcolile teologice au fost conduse de Biserică.

Academiile şi seminariile teologice din Rusia depindeau iarăşi de Sfântul Sinod rus; ele nu comunicau în nicio chestiune cu guvernul, ci numai cu Sfântul Sinod. În chestiunile de importanţă secundară ajungeau aprobarea şi controlul mitropolitului, în altele era necesară aprobarea Sfântului Sinod. Foarte interesante sunt, din acest punct de vedere, propunerile Academiei din Kazan adresate Sfântului Sinod la 1867[1].

S-ar putea obiecta că în Sfântul Sinod rus, Ober, procurorul imperial, avea mai multă putere decât ministrul nostru de culte în Sfântul Sinod român, şi prin urmare, şcolile teologice ruseşti tot de stat depindeau. Dar fapt e că şcolile teologice ruseşti aveau un alt regim decât celelalte şcoli, deşi Statul şi Biserica erau atât de strâns, prea strâns împletite. Fapt e că şcolile teologice aveau ca imediată autoritate superioară un organ bisericesc: Sfântul Sinod.

Obiceiul ca şcolile teologice să depindă direct de stat, cu evitarea ierarhiei, nu datează mai mult ca de-o sută de ani. El s-a introdus, ca o inovaţie, mai întâi în Grecia, cu facultatea de teologie, şi în Ţările Române, cu seminariile.

Adevărata tradiţie ortodoxă, în ceea ce priveşte organizarea şcolilor teologice, s-a menţinut în Ardeal şi-i corespund actualele academii teologice.

Îl rog deci pe părintele Popescu-Mălăeşti să renunţe la cuvintele pompoase: tradiţie ortodoxă, spiritul Bisericii

[1] *Hristianskoe Ctenie*, partea II, St. Petersburg, 1867, pp. 613-618.

noastre etc., dacă mai are de gând să pledeze împotriva drepturilor Bisericii la şcoala pentru formarea preoţilor. Să nu mai abuzeze de aceşti termeni naivi, care vor să se afle şi ei în vorbă.

Părintele Popescu-Mălăeşti ar dori să justifice şi dogmatic teza Preacucerniciei Sale, şi anume cu doctrina ortodoxă despre Biserică. Regret însă că Preacucernicia Sa rămâne în acest punct foarte vag. Ar fi de dorit să-şi precizeze opinia despre Biserică. Vom putea discuta atunci de pe poziţii mai clare. După cât înţelegem din expresiile sfielnice ale părintelui Popescu-Mălăeşti, Preacucernicia Sa nu vede în Biserică o instituţie precis conturată faţă de Stat, cu putinţa de-a conduce aşezămintele şi de a-şi disciplina membrii. Iată ce spune Preacucernicia Sa:

> „Biserica Ortodoxă nu concepe situaţia Bisericii în Stat ca romano-catolicii. Ea nu este un Stat în Stat. *Deci nu poate şi nu are nevoie să-şi formeze un aparat şcolar cu totul deosebit de cel al Statului*".

Desigur că Biserica nu vrea să fie un Stat în Stat în sensul rău al cuvântului. Pentru că ea nu este Stat şi nu se ocupă cu chestiunile care ţin de fiinţa Statului. Ea se ocupă cu adâncurile sufleteşti ale oamenilor, cu ceea ce nu se ocupă şi nu se poate ocupa Statul. Ea nu rivalizează cu Statul şi nu-i rupe niciun domeniu din jurisdicţia firească a lui.

Dar Biserica este totuşi o instituţie văzută. Dacă părintele Popescu-Mălăeşti este de altă părere, să o spună. Ca instituţie, ca frăţie religioasă ce se manifestă şi în ordinea celor văzute, Biserica are un centru de gravitaţie, un centru conducător, spiritual-disciplinar: ierarhia. Şi ca organism social Biserica formează un întreg, toate funcţiile ce se exercită în

ea, toţi slujitorii ei şi toţi membrii ei, în ce priveşte viaţa lor religioasă, depinzând de centrul ei, de organul ei conducător. Ce organism spiritual-social mai e acela ale cărui mădulare nu depind toate de el, ci se rup de la el şi se agaţă de organisme străine?

Modul de argumentare al părintelui Popescu-Mălăeşti, urmărit consecvent, ne duce până la a admite că şi preoţii pot depinde direct de minister, ierarhul rămânând doar cu dreptul „punerii mâinilor" la hirotonie. Dar când fiecare preot se ştie că depinde numai de minister, unde mai e conştiinţa de sine a Bisericii ca un întreg? Unde mai e organul purtător al acestei conştiinţe şi organizator al acţiunilor Bisericii? Să fie ministerul acest organ? Nu cred că poate afirma părintele Popescu-Mălăeşti acest lucru. Cine ia în acest caz răspunderea pentru ce se face şi ce nu se face în Biserică? O mai pot lua organele conducătoare ale Bisericii? Nu rămâne toată răspunderea ministerului, ceea ce-i anormal?

Eu cred că normal e ca fiecare preot să se ştie pe sine nu ca o fărâmă izolată lucrând în bisericuţa lui după propria inspiraţie şi după ordinele ministerului, ci ca un lucrător aparţinând unei mari organizaţii active, conduse de un comandament unic.

E normal aspectul pe care ni-l prezintă situaţia de azi? De o parte Biserica în întregimea ei, iar în afară de sfera ei de conducere, facultăţile şi seminariile teologice? Nu se datoresc în bună măsură hărţuielile excesive de astăzi pe teme bisericeşti şi acestei situaţii? Este edificatoare sfâşierea aceasta a Bisericii? Toţi slujitorii ei stau sub comandamentul unic al ierarhiei, numai aceia cu rolul cel mai important: pregătitorii preoţimii, sunt pe dinafara acestui comandament. Eu cred că nu aceasta este situaţia normală. Un pregătitor de

preoţi trebuie să fie un trimis al Bisericii şi să aibă permanent această conştiinţă. Studentul teolog, iarăşi, aflându-se în stadiul de *pregătire* pentru preoţie, trebuie să-şi întărească zi de zi conştiinţa de slujitor al Bisericii. Tot ce i se predă în şcoală, toate îndrumările teoretice şi practice, care i se dau, trebuie să aibă conştiinţa că i se predau pentru a le folosi în slujba Bisericii, al cărui slujitor devotat până la supremul sacrificiu trebuie să fie. El trebuie să trăiască în timpul acestei pregătiri în atmosfera vieţii concrete şi actuale a Bisericii, să se frământe în faţa problemelor actuale ale Bisericii, să participe la biruinţele ei şi să sufere suferinţele ei, să participe simpatetic la viaţa ei. Un student teolog nu poate să privească la Biserică aşa ca la ceva de *vis-à-vis* şi nici n-ar putea să se simtă ca o persoană suspendată în cadrul individualităţii şi al preocupărilor sale preferate. Acesta zic şi eu că e protestantism. În plin centrul vieţii bisericeşti trebuie să stea şcoala teologică, nu la periferia sau înafara ei.

Dar este dependenţa ei de stat un factor propice acestei atmosfere? Sau, nu promovează cu mult mai mult dependenţa de Biserică o astfel de stare de spirit?

Teologia nu e o ştiinţă ca scop în sine. Când tinde să devină aşa ceva, ea nu mai are nicio legătură cu religia. Prin teologie se propovăduieşte într-o mai deplină măsură cuvântul dumnezeiesc, celui ce va avea să-l propovăduiască altora, mai departe. Teologia e propovăduirea Cuvântului dumnezeiesc. Cine e chemat să facă această propovăduire? Statul, nu Biserica? Evident că Biserica. Ea trimite la propovăduire în largul poporului, dar şi la grupele alese, să fie propovăduitori ulteriori. Profesorii de teologie sunt „διδάσκαλοι τοῦ Εὐαγγελίου" şi, ca atare, fac parte din corpul slujitorilor supuşi ierarhiei, ca odinioară la Constantinopol.

Cine să pregătească Bisericii propovăduitori? Statul? Nu e firesc. Aşa cum statul nu-i poate încredința unei alte organizații sociale să-i formeze armata, tot astfel nici Biserica nu poate lăsa altcuiva să-i formeze preoții.

Parintele Popescu-Mălăeşti, ca să nu pară că e pentru excluderea totală a Bisericii din învățământul teologic, spune că acesta trebuie organizat „pe baza raportului de armonie şi colaborare dintre Biserică şi Stat"; „Statul să se ocupe cu partea materială, iar Biserica trebuie să aibă grijă de partea spirituală".

Formula e justă şi o primesc şi eu. Dar când căutăm să vedem cum o vrea realizată practic Preacucernicia Sa, constatăm că Bisericii nu-i mai lasă aproape niciun rol. Astfel, Preacucernicia Sa cere ca facultățile de teologie să rămână cu organizarea de acum, care nu dă Bisericii niciun drept. A se vedea Legea învățământului superior din 1932, în care niciodată nu e menționată ierarhia sau Biserica în legătură cu facultatea de teologie. Totul la facultatea de teologie: numirea profesorilor, examenele, conduita profesorilor, stau în funcție de Ministerul Instrucțiunii, ca şi la Facultatea de Medicină.

Parintele Popescu-Mălăeşti spune că nimeni nu i-a oprit pe ierarhi de la „cercetarea şcolilor teologice". Dar nu-i suficient atâta. Ce folos că ierarhul e admis, din politețe, să facă uneori câte o vizită la şcoală dacă el n-are niciun drept la numirea profesorilor, la disciplinarea lor, la luarea de măsuri pentru îndreptarea unei şcoli? Că poate să reclame ministerului în caz că are vreo nemulțumire? Dar acest drept îl are orice particular. Biserica trebuie să-şi reclame şi afirme dreptul ce-i aparține exclusiv, de a-şi creşte ea însăşi preoții. Numai o Biserică lipsită de conştiința de sine a putut renunța la acest drept, cedându-l Statului, iar ierarhii unei astfel de Biserici, consimțind, să poată intra ca musafiri în

şcolile care cresc pe viitorii preoți! Această situație e tot ce poate fi mai anormal şi în contradicție cu Biserica!

Părintele Popescu-Mălăeşti când spune că lasă Bisericii latura spirituală în conducerea învățământului teologic, înțelege ca Biserica să rămână într-un domeniu ireal, din care nu poate exercita nicio influență serioasă asupra şcolii. Adică Biserica să aştepte până când vreun profesor va călca un paragraf dogmatic, devenind eretic notoriu, ca abia atunci, dar şi atunci cu câtă greutate, să aibă putința unei intervenții eficace. E prea puțin pentru Biserică. Ea nu are de supravegheat numai să nu se calce vreo dogmă, ci are chemarea să ia în mâna ei *întreaga conducere efectivă* a şcolilor de creştere a clerului. Ea-şi va îndeplini uşor această chemare numai dacă are dreptul să conducă direct şcoala, nu să se roage de minister pentru orice lucru. Linia între „spiritual" şi „material" nu-i atât de uşor de tras. Şi trebuie să ne ferim de a trece şi „spiritualul" în domeniul „materialului".

Colaborare între Biserică şi Stat există şi în cazul când Biserica are un drept real la conducerea învățământului teologic. Orice catedră nou înființată, orice măsură mai însemnată se realizează numai cu prealabila încuviințare a ministerului. Dar şi altfel, între Biserica noastră şi Stat există o strânsă colaborare, prin urmare, între toate organele şi instituțiile bisericeşti şi cele ale Statului. Dar această colaborare are loc între Biserică şi Stat luate ca două unități. Nu poate un organ al Bisericii sau al Statului să colaboreze întreolaltă cu de la sine voință şi putere, ci numai întrucât îndeplinesc un mandat al Bisericii sau al Statului, privite cu mărimi unitare. O şcoală teologică se întâlneşte cu Statul prin conducerea bisericească sau prin delegație din partea Bisericii, dar nu ca instituție de sine stătătoare. Altfel nu mai e nicio uni-

tate în Biserică. În colaborarea dintre Biserică şi Stat pe un teren atât de strict bisericesc, e firesc ca iniţiativa, conducerea şi răspunderea întreagă să o aibă Biserica, nu Statul.

Părintele Popescu-Mălăeşti aduce în sprijinul tezei Preacucerniciei Sale şi câteva consideraţii de ordin practic-social. Una dintre ele este că viitorul preot e bine să fie în timpul studiilor „alături de ceilalţi studenţi", formându-şi pentru mai târziu prieteni şi colaboratori în slujba Bisericii. E ciudat că acest argument nu mai are nicio putere în ochii Preacucerniciei Sale atunci când respinge existenţa seminariilor tocmai prin faptul că izolează pe tânăr de la început în cercul acelora care vor fi aproape toţi numai preoţi, apărând mai târziu în societate fără prietenii trainice din vârsta fragedă a şcolii secundare, fără punţi de înţelegere, fără amintiri comune cu medicii, avocaţii, inginerii. Este unul din argumentele ce le avem în vedere când cerem să fie lăsat copilul să crească în liceu, la un loc cu viitorii intelectuali de toate categoriile. Dar de ce nu mai are acest argument valoare aplicat la seminarii? E secretul Părintelui Popescu-Mălăeşti.

Şi totuşi, argumentul aplicat la şcoala teologică superioară nu mai are atâta forţă. Studentul e, oricum, închis în cercul specialităţii şi al colegilor săi de facultate. Rare legături mai are cu cei de la alte facultăţi. Cât timp ţine studiul universitar, tânărul se retranşează în specialitatea sa, în problemele legate de ea; abia după aceea, apare iarăşi în complexul social, aducând societăţii serviciile pe care i le permite pregătirea specială pe care o are.

Iar legăturile acestea, aşa cum sunt ele, mai firave decât cele de pe băncile şcolii secundare, le poate întreţine cu studenţii diferitelor universităţi şi un student teolog a cărui şcoală e condusă de Biserică. Studenţii Academiei

Teologice din Cluj întreţin cu ceilalţi studenţi legături care nu sunt cu nimic mai slabe decât cele pe care le întreţin ceilalţi studenţi între ei. Parcă se sesizează tinerii în întâlnirile lor de întrebarea: oare şcoala voastră e condusă de minister sau de Biserică?

O altă consideraţie de ordin social invocată de părintele Popescu-Mălăeşti în favoarea tezei Preacucerniciei Sale este aceea că preoţii ortodocşi sunt oameni căsătoriţi, cu familie, deci mai legaţi de societate şi, ca atare, trebuie educaţi în mijlocul societăţii, nu în afară de ea, „în pădure sau în mânăstire".

La aceasta răspundem mai întâi că niciun aderent al şcolii teologice conduse de Biserică n-a susţinut vreodată că viitorii preoţi trebuie crescuţi „în pădure sau în mânăstire" (deşi, fie vorba în treacăt, un timp oarecare de retragere după terminarea şcolii teologice n-ar strica). Academiile teologice din Ardeal fiinţează toate la oraşe şi în mijlocul societăţii. Sigur, cu orele cuvenite de reculegere în retragere, care nu strică viitorilor preoţi, ci le dau o atitudine mai elevată când ies în societate. Dacă am continua argumentarea părintele Popescu-Mălăeşti, ar trebui să zicem: deoarece preoţii sunt căsătoriţi şi trăiesc în societate, nu mai trebuie să depindă de ierarhie, ci de guvern. Argumentul căsătoriei nu poate fi utilizat ca armă împotriva unor principii fundamentale ale învăţăturii şi organizării Bisericii.

Şi mai puţin serioasă este spaima părintelui Popescu-Mălăeşti că aducerea şcolii teologice într-o mai strânsă dependenţă de Biserică ar înlesni „scoaterea Bisericii din statul ortodox, ca în principiile scolastic-comuniste". Nu faptul că are sub conducerea sa câteva şcoli teologice e în stare să împiedice statul să rupă legăturile cu Biserica atunci când mentalitatea cercurilor conducătoare se îndreaptă în această direcţie.

Ci forţa unei opinii publice, trezite de o Biserică activă, sau de un curent sănătos de idei ce începe să domine spiritul veacului. Colaborarea Bisericii cu Statul e mai vie în viaţa de toate zilele decât în cele câteva şcoli teologice în care, la urma urmelor domneşte o totală autonomie, Statul având doar ocazia să aprobe din când în când câte o hotărâre a conferinţei profesorale. Dacă Statul va simţi că se poate dispensa de colaborarea Bisericii în viaţa de toate zilele, nu-l va opri o slabă legătură birocratică de la realizarea planului său.

Ce să mai zicem apoi de afirmaţia părintele Popescu-Mălăeşti că numai dependenţa şcolilor teologice de Stat le poate ajuta să progreseze?

> „Prin puterea ce se dă statului în şcolile bisericeşti, tocmai schimbările politice apără de absolutism şi totodată garantează şi împing aceste şcoli să se ţină la nivelul progresului pe care îl face societatea în toate ramurile de activitate."

Trebuie observat la aceasta că tot părintele Popescu-Mălăeşti este potrivnic organizaţiei actuale a Bisericii pe motiv că introduce în corporaţiile bisericeşti elementul mirenesc, alături cu cel clerical. Aici Preacucernicia Sa nu mai vrea să recunoască folosul pe care-l aduce „societatea", prin elementul mirenesc, în bunul mers al treburilor bisericeşti. Şi aici, oricum, elementul mirenesc, societatea, e încadrată între clerici, e prezidată de ierarhi, e sfinţită oarecum de atmosfera bisericească în care e ridicată, înăbuşindu-se pornirile ei rele şi aducând ca ofrandă a Bisericii, numai priceperea, inspiraţiile sănătoase, talentele ei. Pe când în forma legii de azi, în şcoala teologică se exercită puterea societăţii animată numai de voinţa ei, de iniţiativele ei nefiltrate de o asistenţă, de un cadru bisericesc.

Dar indiferent de această contradicţie a părintelui Popescu-Mălăeşti, Preacucernicia Sa vrea să prezinte şcolile teologice conduse de Biserică ca izolate de viaţa socială. Ceea ce nu-i adevărat. Mai întâi, Biserica însăşi e în mijlocul societăţii; acţionează asupra ei şi se orientează în lucrarea ei după trebuinţele sociale. Dacă preoţimea depinde de ierarhie şi nu de minister, nu înseamnă că nu e în societate. Apoi, Biserica noastră e îndrumată de corporaţii în care intră reprezentanţii întregii societăţi, şi şcolile Bisericii sunt conduse de aceste corporaţii, în colaborare cu ierarhul. Iar dacă-i vorba de progresul pe care-l poate inspira societatea unei şcoli teologice, cu siguranţă că aceste inspiraţii nu vin din birourile ministerului, ci din viaţa socială concretă, de care nu sunt străini profesorii de teologie, chiar dacă nu depind direct de minister, aşa cum nu sunt străini preoţii. Cu deosebire în predarea cuvântului dumnezeiesc, în studiul teologiei, nu poate veni din birourile unei instituţii care nu se ocupă special cu aceste lucruri, ci din frământările şi experienţele Bisericii, din felul cum se proiectează *în conştiinţa ei* problemele sociale, din acţiunea ei misionară, din ciocnirile de curente din sânul ei, iar nu de-a dreptul din minister.

Mai are un argument părintele Popescu-Mălăeşti. Unul pe care făcea mai bine să nu-l scrie, ci să-l mărturisească numai confidenţial. E cel despre care ştim că e mai puternic şi animă toată pasiunea Preacucerniciei Sale. E teama de despotismul ierarhilor. Preacucernicia Sa ştie că nefiind în nicio dependenţă de ierarhi, profesorul pregătitor al preoţilor poate critica fără riscuri orice nu-i este pe plac la ierarhi. Dar ierarhul nu conduce în Biserica noastră despotic. El e încadrat de atâtea corporaţii. Să-şi exercite acestea

autoritatea ce le-o acordă legea. Pe lângă aceasta, eu cred că e mai nobil şi mai eroic să lupţi pentru îndreptarea lucrurilor ce nu ţi se par cum trebuie, luând asupra-ţi toate riscurile. Spunându-ţi cuvântul, fără publicitate demagogică, în faţa celui ce greşeşte, fără reticenţe. Şi, mai ales, făcându-ţi tu toată datoria, în slujba pe care o ai, ca să fii spre pildă şi spre mustrare cât mai multora.

În articolul de faţă m-am preocupat numai de demonstrarea unui principiu. La întrebarea: ce şcoli teologice, din cele actuale, agreez: facultăţi de teologie, academii sau seminarii, nu găsesc de trebuinţă să dau un răspuns prea exclusiv. Să rămână, după mine, în fiinţă toate trei categoriile, dar un lucru e necesar: legătura mai strânsă a facultăţilor şi a seminariilor cu autoritatea conducătoare bisericească. În special, cred că facultăţile răspund unei nevoi reale: pregătirea clerului conducător. Pentru păstorii de rând sunt excelente academiile, cu grija ce-o dau ele pastoraţiei şi vieţii bisericeşti concrete. Afară de aceea, nu toţi tinerii care îmbrăţişează misiunea preoţească sunt înzestraţi cu puteri intelectuale eminente pentru a avea pretenţii la titluri înalte şi la roluri de îndrumători ai Bisericii. Dintre aceştia sunt destul de puţini. Două facultăţi pe ţara întreagă ajung. Dar să fie aduse într-o mai strânsă legătură cu Biserica şi să fie prevăzute cu internate care să încapă pe toţi studenţii lor. Chiar dacă n-ar fi aduse tocmai în aceeaşi dependenţă de Biserică în care se află academiile din Ardeal, totuşi este necesar ca Biserica să aibă măcar un drept egal cu Statul la numirea profesorilor, decanului, la proclamarea de licenţiaţi şi doctori, la modificarea programelor de învăţământ, a regulamentelor etc.

Cât priveşte seminariile, deduc, din ceea ce scriu directorii şi profesorii lor, că sunt într-o criză gravă, care le

va aduce în curând, inevitabil, la transformarea lor în licee confesionale după tipul celor câteva din Ardeal. Atât părintele Popescu-Mălăeşti în articolul de care ne ocupăm, cât mai ales părintele Olimp Căciulă, directorul Seminarului „Nifon", ca şi alţii, scriu că seminariile nu mai pot fi considerate numai ca şcoli pregătitoare de preoţi, atât din motivul că e crud să predestinezi copii fragezi la o misiune pentru care nu vor simţi poate nicio chemare, cât şi pentru că astăzi seminariştii nu mai găsesc locuri de preoţi decât foarte puţini. Seminariile trebuie să devină şcoli care să pregătească pe tineri pentru a apuca pe toate căile profesiilor intelectuale. Dar în faţa acestei necesităţi, părintele Olimp Căciulă constată („Criza învăţământului seminarial", ziarul *Curentul* din 11 ian. 1935) că programa actuală a seminariilor e nesatisfăcătoare. Sunt prea multe materii teologice şi prea puţine din celelalte, aşa încât absolventul, dacă nu se poate face preot, rămâne un neadaptat al vieţii. Trebuie deci reduse materiile teologice:

> „Tinerii seminarişti, cărora li se dă o educaţie sufletească deosebită, exclusiv în vederea frumoasei şi nobilei misiuni preoţeşti, se simt nişte fiinţe hibride, nişte oameni lipsiţi de armătura sufletească pe care o cere viaţa aprigă de astăzi. [...] Şi atunci, aceşti tineri, care au fost crescuţi exclusiv pentru preoţie, terminând seminarul, dar negăsindu-şi loc în preoţie [...], încep să-şi macine încetul cu încetul idealurile înalte, făurite pe băncile şcolii şi cu ele îşi macină sufletele etc."

O tragedie grozavă se petrece cu aceste biete fiinţe. Şi credem că nu e permis părintelui Popescu-Mălăeşti, sau altora, s-o nesocotească numai din aversiune pentru academiile

teologice ardelene şi din ambiţia de a menţine o instituţie bună altădată, dar perimată azi.

Aşadar, reducerea orelor de teologie la seminarii. Apropierea lor, în privinţa programului, de licee. Dar dacă nu se vor mai deosebi de licee decât printr-o oră sau două de religie mai mult pe săptămână, ce le va da caracterul confesional? Evident, conducerea bisericească, cea care desemnează profesori potriviţi şi creează o atmosferă prielnică creştinismului în acele şcoli, pe lângă toată pregătirea ştiinţifică robustă şi optimistă ce se dă elevilor. Aşa cum sunt cele câteva licee confesionale din Ardeal: cel din Braşov, din Brad, Şcoala Normală din Sibiu. Institutele acestea n-au creat niciodată fiinţe hibride, aşa cum nu s-au făcut vinovate de acest păcat nici academiile teologice din Ardeal.

Şi totuşi părintele Popescu-Mălăeşti nu le poate suferi!

Dar dacă nu vor mai exista – şi e necesar să nu mai existe – seminariile ca şcoli pentru pregătirea clerului, ajunge să ne mulţumim numai cu facultăţile? Cred că cei mai mulţi vor spune nu. Academiile teologice sunt instituţiile cele mai bune şi absolut necesare pentru pregătirea clerului de rând.

Papagalii iezuiţilor*

Credeam că după loviturile de graţie pe care le-a primit, dense şi incontestabile, dl Cepariu, prietenul dlui Todica întru misiunea ingrată de-a apăra Uniaţia, a sucombat de-a binelea. Constatăm însă, cu stupefacţie, că tot mai are puterea să facă măcar cu degetul semnul necedării. Adevărat record de tenacitate, cap unic în vârtoşenia lui de fildeş, nebiruit nici de cele mai tari argumente şi nici de dovezile cele mai zdrobitoare pentru restul omenirii.

I-am arătat că nu e bine să se agaţe de Nilles, care a fost un mare mistificator, căci riscă să cadă împreună cu acela în groapa celei mai lamentabile discreditări. I-am arătat, prin citate, ce calomniator fără scrupule a fost acest iezuit (cazul cu Crişan) şi ce perfid căuta să se strecoare din situaţiile grele, vrând să lase aparenţa că dreptatea e totuşi cu el (cazul cu „autenticitatea" actului de la 5 sept. 1700).

Dar dl Cepariu e tenace. „He, he, stai că mai e un punct la care n-ai răspuns!", îmi strigă, cu ultima nădejde de salvare de la înec. Domnia Sa n-a răspuns la niciunul dintre argumentele care dovedesc iremediabil falsificarea actului de la 7 oct. 1698 şi inexistenţa manifestului de la 5 sept. 1700,

* *Telegraful Român*, an LXXXIII, nr. 11, 10 mart. 1935, pp. 1-2. Semnat: *DS*.

dar ţine cu neînduplecarea unui creier strâmt să răspund şi la amănuntul ultim. Eu credeam că dacă am demonstrat odată în punctele principale că Nilles e un personaj care nu merită nicio credinţă, nu mai e necesar să arăt aceasta şi într-o chestiune de infim amănunt.

Dar dacă acesta este ultimul pai de care se agaţă ostentativ dl Cepariu, să ne executăm, cu toată mila ce-o simţim pentru victimă.

Dl Cepariu ne ripostează că n-am răspuns la acuza ce-o aduce Nilles lui Crişan, că a tradus greşit în latineşte un cuvânt din textul românesc al manifestului de unire de la 7 oct. 1698. În prima anexă a acestui document se află cuvântul „*obicei*" în următorul context:

> „însă într-acesta chip ne unim şi ne mărturisim a fi mădularele sfântei noastre catholiceştii Biserici a Romei, cum pre noi şi rămăşiţele noastre din *obiceiul Besericei noastre* a Răsăritului să nu ne clătească. Ci toate ceremoniile, sărbătorile, posturile cum până acum, aşa şi de acum înainte să fim slobodi a le ţine după călindariul vechiu etc."

Această primă anexă, ca şi a doua, a lui Atanasie, nu s-a tradus în textul latinesc, pentru că ele vorbesc de restricţiile şi limitele unirii, şi iezuiţilor nu le convenea. I. Crişan a dat, pentru publicul străin, o traducere latinească a acestor două anexe. Dar punând pe o coloană paralelă şi textul românesc. El a tradus cuvântul *obicei* în latineşte cu *fides, credinţă*. Nilles, ca să-l discrediteze, îl acuză pentru aceasta de fals[1] şi dl Cepariu îl urmează, iar orbeşte. Să vedem e cinstit procedeul?

[1] Nicolaus NILLES, *Simbolae ad illustrandam historiam ecclesiae...*, nota 1, p. 216.

Mai întâi un om care falsifică nu pune în coloană paralelă textul original. Chiar dacă nu s-ar accepta latinescul *fides* propus de Crişan pentru românescul *obicei*, actul lui tot n-ar fi un fals, ci o *propunere*. Crişan a lucrat ştiinţific. El a văzut că termenul *obicei* din textul românesc, în context are un sens mai adânc decât cel pe care îl exprimă latinescul *ritus*[2] şi, pe baza acestui fapt, precum şi a altor motive, a crezut că *real* acestui termen îi corespunde *cel mai bine* latinescul *fides*.

Care au fost argumentele lui Crişan pentru această interpretare a cuvântului *obicei*?

1. Mai întâi, însuşi acest cuvânt în contextul în care se prezintă. Fără îndoială, cuvântul acesta la plural: *obiceiuri*, înseamnă o sumă de acte, de manifestări constante cu oarecare vechime. Dar cuvântul *obicei* la singular, folosit nu pentru un singur act, pentru o anumită manifestare, ci în sens de totalitate pentru un anumit domeniu, cum e cel religios, are un înţeles mai adânc decât manifestările pur externe, rituale, referindu-se şi la *modul de-a fi* (de-a simţi, de-a gândi), la *structura vieţii tale*. Crişan a intuit, cu simţul lui neaoş de limbă românească, acest sens al cuvântului şi a simţit că protopopii cer aici nu numai menţinerea ritului lor, ci a întregului lor fel de-a fi, a mentalităţii lor religioase. În corpul principal al actului, protopopii refuzaseră să înscrie cele 4 puncte. Ei concepeau unirea aceasta numai ca o alianţă cu Biserica Romano-Catolică, menţinându-şi toată credinţa lor. Conform cu ce-au scris în corpul principal al actului, s-au gândit că trebuie să mai repete o dată lucrul şi în forma negativă.

[2] Cum îl traduce N. NILLES în *Simbolae ad illustrandam historiam ecclesiae...*, p. 204.

Nilles a crezut că-l dă gata pe Crişan referindu-se la *Dicţionarul român-francez* al lui Cihac. Vii tu, străin, fără cunoştinţă de limbă românească, să înveţi româneşte pe baza a ce se spune într-un dicţionar atât de departe de bogăţia de nuanţe a limbii vii, pe un intelectual român atât de distins, cu atâta spirit critic, cum se dovedeşte a fi fost Crişan! Iar dl Ceparіu se ţine strâns de Nilles.

2. Dar Crişan a mai avut un argument şi mai puternic pentru a traduce cum a tradus. În al doilea adaos la manifestul de la 7 oct. 1698, scris de Mitropolitul Atanasie, se spune:

> „Şi aşe ne unim acei ce-s scrişi mai sus cum toată legea noastră, slujba Besericei, liturghia şi posturile şi dorul nostru să ste pe loc"etc.

Acest adaos a avut scopul să precizeze şi mai bine cum înţelegeau unirea Atanasie şi protopopii în acea adunare. *„Toată legea noastră"* nu poate să însemne *ritus*, pentru că *ritus* înseamnă *slujba* care urmează. E drept că de multă vreme teologii uniaţi au obiceiul să vorbească de *lege* în sensul de *rit*, spunând că uniaţii păstrează *legea românească*, sunt *de-aceeaşi lege cu toţi românii*, dar înţeleg totdeauna prin aceasta *ritul*. Dr. Augustin Bunea are chiar îndrăzneala să afirme că şi poporul înţelege prin *lege*, *rit*:

> „Pentru aceea, în Transilvania, poporul zice că uniaţii şi neuniaţii au una şi aceeaşi lege, va să zică, deşi se deosebesc în credinţă, au aceleaşi forme externe, care sunt identice în Biserica uniată şi neuniată."[3]

[3] Augustin Bunea, *Chestiuni din istoria şi dreptul Bisericii române unite*, vol. II, Blaj, 1894, p. 15.

Evident că aceasta este o afirmaţie necinstită. Poporul nostru când zice *lege românească* zice *tot* ce se cuprinde în sfera religioasă. Când zice „nu vreau să-mi las legea", nu înţelege numai: nu vreau să-mi las ritul, ci religia ortodoxă în întregime. Dacă s-ar pune ţăranilor noştri întrebarea, ce înţeleg prin *lege*, sunt sigur că aproape toţi ar răspunde dintr-odată: *Credinţa noastră strămoşească.*

Poporul şi la 1700 a înţeles prin *lege*, credinţa lui. Şi evident că şi umilii protopopi cu episcopul lor Atanasie, oameni din popor care nu e de crezut să fi fost deprinşi cu speculaţiile şi distincţiile teologice de azi. Chiar şi preoţii şi protopopii de azi, dacă ar fi aduşi în situaţia să scrie că vor să rămână la *legea* lor, ar înţelege prin aceasta *credinţa* lor românească.

Nu e nicio îndoială, aşadar, că prin cuvintele „toată legea noastră", din adaosul al doilea al manifestului din 7 oct. 1698, se referă la *toată credinţa noastră*, şi Ioan Crişan, care a făcut *istorie critică*, analizând minuţios şi confruntând documentele (Nilles a realizat doar o naivă tipărire a documentelor din colecţia iezuitului Hervenesi, fără să se ocupe de autenticitatea lor, fără să prelucreze informaţiile ce le oferă acele documente într-o expunere critică a evenimentelor, calomniind doar grosolan pe istoricii pe care nu-i putea combate), a văzut că aceste cuvinte *„toată legea noastră"* din adaosul al doilea, corespund cuvântului *obicei* din adaosul întâi al actului şi deoarece, cuvântul *lege* a trebuit să-l traducă în latineşte prin *fides* (alt cuvânt corespunzător nu există), ce era mai firesc decât a traduce şi corespondentul lui, *obicei*, tot prin *fides*?

Dar fiindcă s-a pus această chestiune, vom mai aduce şi noi câteva dovezi că unirea de la 1698 s-a înţeles numai ca o

alianţă şi că protopopii declarând că-şi păstrează „obiceiul" şi „toată legea" au înţeles că-şi păstrează toată credinţa.

3. La 16 sept. 1747, se adună la Daia aproape toţi protopopii uniaţi din districtele de la sudul Mureşului şi în scrisoarea ce-o adresează episcopului Inocenţiu Klein[4], ţinut în mizerie la Roma, ca să le trimită binecuvântarea pentru a ţine un sinod general din care să-l reclame acasă, vorbesc de *religia lor*, pe care o au din vechime, şi de unirea pe care au făcut-o, menţinând *religia lor*, cu *religia* romano-catolică:

> „[...] *Ita religionem nostra semper fuisse in hoc regno toleratam*, templa nostra antiqua sufficienter testantur. Similiter ex Privilegio, cuius copiam ex transumptibus qui apud aliquos nostrorum reperiuntur sub litera A[5] descriptam Illustritati Vestrae transmisimus, qualiter religios nostra steterit, videbit Illustritas Vestra, et mutationes eb eo tempore ad illud, quo facta est *Unio cum religione romano-catholica* (Deus novit, utrum ex desiderio cleri aut, contra voluntatem facta fuerit)" etc.

Aşadar, la 1747, protopopii încă vorbesc de vechea religie ortodoxă, *ca de-a lor*. Dovadă că prin unire n-o părăsiseră. Prin cuvântul religie, sigur că n-au înţeles rit, căci mai apoi afirmă că s-au unit cu religia romano-catolică. Şi e sigur că nu s-au unit cu *ritul* romano-catolic. Prin religie

[4] Vezi colecţia *Wallachische Union 35* din Muzeul Brukenthal, copie după nr. 40, 1748 al Cancelariei aulice transilvane; actul acesta nu e folosit de dr. Aug. Bunea, deşi a scris pe larg istoria lui Inocenţiu Klein, pentru că nu-i convenea.

[5] În marginea textului se spune că e vorba de diploma lui Gavril Bathory, din 9 iunie 1609, prin care se acordă preoţilor români scutirea de sarcinile publice.

ei înţeleg întregul complex religios. În anul 1747 încă nu se pierduse înţelegerea justă a actului din anul 1698. Trăiau încă, sigur, destui din protopopii de la adunarea din anul 1698.

4. Dar putem aduce şi o dovadă că în romano-catolicism există azi, şi deci foarte probabil că a existat şi pe la 1700, un curent de opinie care socoteşte că unirea între catolici şi ortodocşi nu trebuie să însemne părăsirea credinţei lor nici de către unii, nici de către alţii, ci, aşa cum au trăit în comunitate înainte de anul 1054, cu toate că existau unele deosebiri dogmatice între ei, pot reface această comuniune şi azi, fără nicio schimbare la unii sau la alţii. Opiniei acesteia îi dă glas scriitorul catolic *Chiril Korolevsky* în scrierea *L'uniatisme* şi catolicul român dl *M. Theodorian-Carada*. Amândoi au cuvinte aspre la adresa Uniaţiei actuale, care crede că nu se poate afla în comunitate cu Roma decât apropiindu-se în credinţă şi rit de romano-catolicism, caricaturizându-se printr-un amestec urât de Ortodoxie şi catolicism, şi prin aceasta împiedicând enorm unirea Bisericilor cu atmosfera de încordare ce-o întreţine între ele.

Iată cuvintele dlui M. Theodorian-Carada, pe care dacă le-am scrie noi, ne-am atrage o ploaie de injurii din partea *Unirii*:

> „Uniatismul este un hibridism urâcios, născut din ignoranţa unora şi lipsa de inteligenţă a altora. Uniatismul nu este însă o ipocrizie. *A fost o prostie.* [...] Adversar hotărât am fost şi sunt al acelui hibridism ce se numeşte Uniatism". „Voiesc unirea ca înainte de 1054, şi nicidecum Uniatismul" (*Cuvântul* din 15 dec. 1931).

Aşa s-a înţeles unirea şi în anul 1698. Dar au venit mai târziu sfătoşii cu... prostia, la care ţin cu încăpăţânare nătângă şi azi; ba încă o şi înmulţesc pe zi ce trece.

*

5. Fiindcă spusesem în articolul: „Iezuiţii, dascălii Uniaţiei", că de peste 50 de ani, de când N. Densuşianu şi I. Crişan au demonstrat falsurile din actele de naştere ale Uniaţiei, nu s-a găsit niciun istoric uniat care să se ocupe în mod special cu această chestiune, respingând argumentele lui Densuşianu şi Crişan, dl Cepariu îmi obiectează că n-am pomenit pe dr. Aug. Bunea care a scris despre aceste lucruri. Trebuie să-i răspund dlui Cepariu că articolaşele lui Aug. Bunea din volumul *Chestiuni din dreptul şi istoria Bisericii române unite* (partea a II-a, pp. 3-56) mi s-au părut atât de superficiale (nu începuse încă activitatea lui istorică propriu-zisă), încât nu le-am considerat ca studii critice, demne de demonstraţiile lui Densuşianu şi Crişan. În special articolaşul „Autenticitatea şi genuitatea manifestului de unire", care se ocupă cu actul de la 5 sept. 1700, e atât de neserios, încât nu se ridică nici măcar până la nivelul articolelor dlui Cepariu. În el nu e altceva decât reluarea, compromiţătoare pentru autor, a lamentabilei poveşti cu „autenticitatea" actului de la 5 sept. 1700, lansată de iezuitul Nilles şi demascată în articolul nostru din *Telegraful Român*, din 3 februarie. Astfel că articolaşul acesta „al celui mai mare istoric uniat" ne îndreptăţeşte şi mai mult să considerăm povestea cu manifestul de unire din 5 sept. 1700, subscris de 54 de protopopi pentru o mie şi atâtea sute de preoţi şi atâtea sute de mii de credincioşi, *definitiv* îngropată.

În articolul privitor la actul de la 7 oct. 1698, Aug. Bunea are, e drept, un argument în aparenţă mai serios în

favoarea tezei că acel act n-a fost falsificat prin traducerea în latineşte, dar numai în aparenţă. În realitate argumentul acesta are un ascuţiş mai pronunţat împotriva tezei lui Bunea. Adică el este un sofism. Iată acel argument, sau mai bine zis, acele argumente – căci constă din două mai mici:

Originalul actului, aflat în biblioteca din Budapesta de N. Densuşianu pe la 1880, şi constă din 3 foi, pe prima faţă a foii întâi e manifestul în româneşte, pe faţa a doua e traducerea latinească, în care sunt interpolate cele 4 puncte şi alte schimbări, iar pe prima pagină şi a doua a foii a doua şi pe prima pagină a foii a treia sunt subscrierile protopopilor. Dr. Aug. Bunea deduce de aici că traducerea latinească s-a făcut chiar în sinod, căci altfel subscrierile ar fi urmat imediat, pe a doua pagină a primei foi. Deci traducerea latinească a fost cunoscută protopopilor. Concluzia însă nu rezultă cu necesitate. Iezuiţii din sinod au putut face pe oameni să înceapă iscăliturile după o faţă goală, spunându-le că pe ea vor scrie traducerea şi aşa vor trimite actul în ambele limbi către forurilor superioare, deci şi cu textul original, pentru o mai bună edificare. Sau, chiar dacă au scris traducerea latinească chiar în sinod, n-au putut spune ei protopopilor că au tradus exact? Cine ştie latineşte din ei?

În orice caz, se ridică întrebarea tulburătoare, capabilă să răstoarne toate combinaţiile sofistice: de ce n-au acceptat protopopii să inducă în textul românesc cele 4 puncte dacă au fost dispuşi să le primească în textul latinesc?

Şi a doua parte a argumentării lui Bunea: Iezuitul Barany, sau Hevenesy au păstrat acest document original, iar mai târziu (nu ştiu când, în orice caz după moartea lor) acest document împreună cu alte documente strânse şi copiate de Hevenesy au trecut în biblioteca din Budapesta.

Dacă iezuiţii ar fi falsificat textul traducându-l, adică dacă versiunea latinească cu cele 4 puncte n-ar fi fost adoptată chiar de sinod în anul 1698, ar mai fi păstrat ei originalul? Nu l-ar fi distrus, lăsând să circule numai traducerea de pe versiunea latinească?

Concluzia lui Bunea e greşită.

Iezuiţii au avut interes să-şi vâre şi textul lor înainte de iscăliturile protopopilor şi imediat după textul original. Şi au făcut-o în sinod, sau ulterior. Prin aceasta ştiau că istoria viitoare va socoti că versiunea lor latinească a fost aprobată chiar de sinod. Aveau însă interesul ca documentul cu textul original să dispară deocamdată, până când lumea se va obişnui încet, încet cu ideea că s-au admis şi cele patru puncte. Căci altfel, ar fi putut să se lege cu toată tăria de ceea ce s-a admis prin textul românesc. N-aveau însă interesul să dispară definitiv, pentru că aşa s-ar fi putut isca vreodată bănuieli în legătură cu întrebarea, de ce-a dispărut actul original: N-a fost oare vreun interes să dispară? Aşa însă, istoria va spune mai târziu: iată, sinodul din anul 1698 a subscris şi versiunea latinească cu cele 4 puncte. Textul original, fără cele 4 puncte, va putea apărea după ce Uniaţia s-ar fi consolidat în cele 4 puncte, fără a mai aduce cu sine niciun pericol.

Numai aşa se poate explica de ce un document atât de însemnat n-a fost trimis imediat forurilor superioare, împreună cu versiunea latinească, sau n-a fost depus de iezuiţi imediat într-o bibliotecă sau arhivă publică, ci a fost ţinut în posesie privată şi tainică de Barany sau Hevenesy. De ce n-au circulat măcar copii de pe textul original românesc? De ce au început să circule numai traduceri de pe versiunea latină? Ei mor, Hevenesy la 1715, iar Barany la 1719. Deci cel puţin până atunci actul original a fost ţinut în secret. Şi

probabil că şi după aceea, după dispoziţiile ce le vor fi lăsat aceşti iezuiţi. Dr. A. Bunea spune despre Hevenesy:

> „din contră, noi ne simţim chiar datori a da părintelui iezuit, ce a mântuit manifestul de pieire, tributul nostru de laudă şi recunoştinţă"[6].

Din toate acestea rezultă că iezuiţii au lucrat cu o dibăcie neîntrecută, căzându-le în cursă amărâţii de uniaţi, care se închină şi astăzi până la pământ în faţa lor şi iau de bune tot ce zic.

---

[6] Augustin BUNEA, *Chestiuni din istoria şi dreptul...*, p. 33.

Sensul icoanei*

Icoana se bucură de mare cinste în Biserica noastră. Duminica în care s-a putut restabili cu toată solemnitatea cultul ei e socotită ca o zi de triumf al Ortodoxiei, ca *Duminica Ortodoxiei.*

Timpul mai nou, superficial şi raţionalist, incapabil de-a înţelege legătura strânsă, misterioasă dintre cele văzute şi cele nevăzute, întrepătrunderea lor, priveşte cu arogant şi ignorant dispreţ la tot ce reprezintă şi cuprinde, ca vas şi ca gest sensibil, puterile dumnezeieşti. Timp incapabil de-a înţelege *simbolul* în sensul lui mistic, de conţinător sensibil al forţelor nesensibile, el se comportă cu indiferenţă sau chiar cu ostilitate faţă de toate încorporările realităţilor religioase: Biserică, taine, cult. Un vânt rece, de la Apus, seacă înţelegerea adâncă, mistică şi bogată a spiritului răsăritean. De aceea, era momentul suprem să apară acea splendidă şi profundă apologie a icoanei, pe care ne-a dat-o părintele S. Bulgakov sub titlul: *Icoana şi închinarea ei* (Paris, 1931).

Lovitura cea mai grea a dat-o icoanei iconoclasmul veacului 8 şi 9. Adversităţile ulterioare, apusene, s-au nutrit din

* *Telegraful Român*, an LXXXIII, nr. 12, 17 mart. 1935, p. 1. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

acelaşi argument. Iconoclaştii stăteau tare pe lângă afirmaţia că dumnezeirea lui Iisus – pentru că cearta se învârtea în jurul icoanei lui Hristos – nu poate fi redată în imagine. Poate fi redat numai trupul Său. Dar dacă numim imaginea trupului lui Hristos imagine a lui Hristos însuşi, înseamnă fie că despărţim trupul Său de dumnezeirea Sa ca Ipostas separat, fie contopim trupul Său cu dumnezeirea Sa. În primul caz ajungem la nestorianism, în al doilea la monofizitism.

Părintele Bulgakov constată cu uimire că apărătorii icoanelor din veacurile 8-9 n-au putut răspunde serios argumentelor iconoclaştilor. Ei admiteau premisa iconoclastă, că Dumnezeirea nu poate fi exprimată în imagine, dar fără să se sfiască de inconsecvenţă afirmau că Iisus Hristos totuşi poate fi redat în imagine, întrucât a fost şi om. Incoerenţa lor se prezenta în forma aceasta: Hristos ca Dumnezeu nu poate fi redat ca imagine; ca om însă da; dar imaginea omenităţii Lui e imaginea Lui în întregime. Admiteau premisa iconoclastă, dar nu mai admiteau concluzia acestora, care rezultă necesar din premisă.

Părintele Bulgakov întreprinde fundamentarea icoanei pe baze mai adânci, rămânând deplin consecvent cu sine însuşi.

Preacucernicia Sa se sesizează de însăşi premisa iconoclastă, de teza că Dumnezeirea nu poate fi imaginată. Argumentarea Preacucerniciei Sale constă în a arăta că Dumnezeu nu poate fi exprimat decât într-o serie de antinomii. Dumnezeu ca Absolut, ca mai presus de orice relaţie cu lumea, nu poate fi numit cu nicio numire pozitivă. Dar ca Ziditor al lumii, ca unul din termenii relaţiei Dumnezeu-lume, El poate fi caracterizat după toate însuşirile bune ale lumii. Ca Absolut, nu are nicio legătură cu lumea, nu poate

fi imaginat, iar ca Făcător şi Proniator al lumii, El e prezent cu puterile Lui în ea, e simţit, e văzut ca printr-un mediu străveziu. Lumea e traducerea în forme vizibile a conţinutului Său de viaţă, al Sofiei necreate. Dar în formele vizibile palpită şi dau viaţă modelele invizibile.

Aşa încât se poate spune că Dumnezeu e şi inimaginabil, şi imaginabil.

Se pot folosi şi alte considerente pentru ducerea mai departe a argumentului de mai sus şi pentru dovedirea că în icoana Mântuitorului nu e prinsă numai imaginea omenităţii, ci şi a dumnezeirii Lui.

Sufletul omenesc, oricât e de spiritual, *se vede* prin trup, şi într-o fotografie sau într-un tablou al unei persoane nu se redă numai trupul acelei persoane, ci şi simţirea, caracterul, temperamentul, *sufletul* ei. Între trup şi suflet e o întrepătrundere tainică. Privirea unui om nu e numai combinaţie de celule, numai aglomeraţie de materie cărnoasă, ci şi *sens, idee, sentiment*. Faţa omului este lucrul cel mai minunat de pe lume. E o tainică, dar incontestabilă unire de spiritual şi material. Materia cu spiritul fac întregul ce se cheamă faţă. Feţele omeneşti sunt tot atâtea apariţii ale spiritului în lumea naturii materiale, întreruperi ale naturii, soli ai altei lumi. Trupul întreg e un chip, o imagine a sufletului. Nu înţelegem cum poate fi ceva material, imaginea, icoana a ceva spiritual, dar realitatea cuprinde şi lucruri pe care nu le înţelegem noi. Ochii sunt imagine a vederii, mâinile ale acţiunii, urechile ale auzului; orice organ al trupului e o imagine a unei funcţii spirituale şi toate la un loc, trupul în întregime, e o imagine a sufletului cu funcţiile lui.

Iar dacă într-un suflet e sălăşluit har ceresc, nu se străvede şi el prin privirea şi faţa omenească, prin tot felul unui om de a se comporta vizibil? Evident că da. Când suntem în preajma unui om înălţat de harul dumnezeiesc, simţim şi vedem harul din el. Nu direct, ci prin trup. Iar dacă e pictat sau fotografiat acel om, nu va fi redat cu toată starea lui sufletească?

Mântuitorul Iisus Hristos purta sub forma vizibilă, omenească, însăşi Dumnezeirea. Dacă harul se revarsă pe ferestrele pieliţei străvezii a trupului, cu atât mai mult a trebuit să se vadă dumnezeirea din El. Ce forţă, ce dulceaţă, ce mângâiere trebuie să fi iradiat din El! Şi dacă evanghelistul Luca sau altcineva i-ar fi redat pictural imaginea, ar fi fost aceea numai o imagine a trupului Lui, nu şi a sufletului încărcat de dumnezeire?

Evident că iconoclaştii n-aveau şi n-au dreptate. Dumnezeirea ca şi sufletul străbate prin cele materiale. De suflet ştim că e chipul lui Dumnezeu. Adică, aşa cum trupul e imaginea sufletului, deşi e atâta deosebire de substanţă între ele, tot aşa şi sufletul în funcţiile lui: în cugetare, în simţirile curate, în voinţa spre bine, e imagine a lui Dumnezeu! De aceea, chiar redând un om cu trupul şi sufletul lui, redai chipul, imaginea lui Dumnezeu.

Părintele Bulgakov acordă mare însemnătate sfinţirii icoanei de către Biserică. Prin sfinţire persoana reprezentată în icoană îşi însuşeşte această imagine. Adică imaginea din icoană devine însăşi imaginea persoanei reale reprezentate. Prin sfinţirea unei icoane care reprezintă pe Iisus Hristos, imaginea din această icoană devine cu adevărat chipul, imaginea Mântuitorului. O icoană sfinţită, care reprezintă pe Hristos, este într-adevăr un tablou, o fotografie a Lui. Deşi avem, în diferitele icoane ale lui Hristos, diferite imagini ale Lui, variate între ele, totuşi ele sunt imagini ale feţei Lui

reale. Aşa cum numele dat unei persoane se referă la eul ce uneşte toate înfăţişările acelei persoane, care variază cu vârsta şi cu împrejurările, tot astfel diferitele imagini ale lui Iisus, din nenumăratele icoane, sunt reduse la acelaşi suport, la acelaşi *eu*, prin faptul că li se dă acelaşi nume. În toate icoanele apare faţa lui Iisus Hristos, dintr-un moment sau altul.

Ce n-am da să ni se fi păstrat o fotografie, un tablou al Mântuitorului! L-am reproduce în milioane de exemplare, l-am privi fără să ne mai săturăm, ne-am cufunda cu ochii în privirile Lui, în taina lor nesfârşită, i-am săruta cu dragoste neţărmurită. Or, iată că icoana ne redă tocmai imaginea feţei Lui. Cum nu ne vom închina ei? Cum nu o vom adora din adâncul sufletului nostru?

Un alt monitor al calomniilor răsuflate*

Farul Nou al familiei italiene Frollo, care crede că şederea în România, bine salarizată de Statul Român, nu poate fi folosită altfel decât batjocorind credinţa acestui neam şi pe marii lui ctitori, reia în numărul din 17 mart. a.c. [1935] o veche calomnie uniată la adresa celui mai mare bărbat al Ardealului ortodox, Andrei Şaguna. E cunoscuta calomnie că marele mitropolit a introdus în anul 1848 limba ungurească în şedinţele consistoriului episcopesc. Deşi această invenţie meschină a fost arătată în ipostaza ei de minciună de către istoricul lui Şaguna, dl profesor I. Lupaş, în broşura *Răspuns detractorilor lui Şaguna*, *Farul Nou* ţine s-o repete pentru a nu ştiu câta oară.

Farul Nou îşi întemeiază, chipurile, afirmaţia pe o îndrăzneală necuviincioasă, întâi pe o pretinsă copie de pe procesul verbal al şedinţei consistoriale din 20 ian. 1848, copie ungurească legalizată în 1889 de notarul Zagoni Gabor, iar în al doilea rând pe afirmaţia lui Papiu Ilarian[1], care zice de Şaguna:

* *Telegraful Român*, an LXXXIII, nr. 15, 5 apr. 1935, pp. 2-3. Nesemnat.

[1] Papiu ILARIAN, *Istoria românilor din Dacia Superioară*, vol. III, editat după manuscris inedit de Ştefan Pascu, Sibiu, 1943, p. 262.

„Acest episcop cu vreo faptă publică nu se însemnase până acum (până la adunarea din 3/15 mai 1848, *n. red.*), afară de introducerea limbii ungureşti în Biserica română din Sibiu, înainte de a fi obligat la aceasta prin vreo lege".

Ce poate fi acea copie ungurească? În arhiva consistoriului din Sibiu nu s-au păstrat decât protocoalele şedinţelor consistoriale de la 1850 încoace, şi câteva dinainte de 1850. În niciuna din ele nu e măcar un rând ungureşte. Din anul 1847 s-a păstrat un protocol cu rezumatul chestiunilor tratate în fiecare şedinţă. El e redactat, iarăşi în întregime, româneşte. Protocoalele din anii 1848-1849 nu s-au păstrat. Au fost arse în mart. 1849 de armata lui Bem. Cum a putut atunci notarul public Zagoni Gabor să legalizeze în 2 oct. 1889 o copie de pe un proces verbal din protocolul şedinţelor din 1848? Pretinsa copie legalizată de el fie e un fals, fie cel mult vreo copie de pe vreo traducere în ungureşte a procesului verbal în chestiune, pe care ar fi trimis-o consistoriul din Sibiu în 1848 la Budapesta în legătură cu vreo cerere. Cum însă notarul Zagoni nu spune precis aceasta, ci vrea să prezinte copia lui ca luată de-a dreptul de pe procesul verbal din protocol, e vizibilă tendinţa de mistificare, reaua credinţă şi deci, chiar în al doilea caz, toată povestea acestei copii. Altfel, e necinstit să te foloseşti de ea. Îi provocăm în mod categoric să dea această explicaţie.

Dar să urmărim puţin şi mai departe povestea acestei copii.

Unirea din 12 iun. 1909 scria, pregătindu-se pentru centenarul Şaguna:

„Originalul actului consistorial prin care s-a adus această hotărâre (de-a se introduce limba ungurească în consistoriu, *n. red.*) a fost pus o lună de zile spre vedere publică în Blaj, în 1890".

În numărul din 17 iul. acelaşi an, însă, răspunzând broşurii citate a dlui prof. I. Lupaş care împrăştia aceste calomnii, *Unirea* nu poate replica asupra acestui subiect decât atât:

„Acum ar fi bine dacă cineva ar fotografia faimosul act şi l-ar publica în facsimil, ca să-l facă accesibil şi istoriografilor vechi şi noi de la Sibiu".

A avut Blajul în anul 1890 actul original prin care se hotărăşte de către Şaguna introducerea limbii ungureşti în şedinţele consistoriului? Nu l-a avut. Am spus că niciun act consistorial nu s-a păstrat din anii 1848-1849. Apoi, dacă l-ar fi avut Blajul, nu l-ar fi publicat? Vedem dar că această dorinţă o avea Blajul, dar n-aveau ce publica. Sau, nu l-ar publica azi *Farul Nou*? S-ar mulţumi să ne prezinte numai o copie de pe un oarecare proces-verbal din anul 1848? Să mai notăm că *Farul Nou* ne prezintă această copie ca singura pe care o are, deşi articolul e inspirat, dacă nu şi scris, de Z. Pâclişanu, specialistul de azi în calomnierea lui Şaguna.

„Actul original" de care vorbea atunci *Unirea* nu e decât copia de care vorbeşte acum *Farul Nou*. Aceasta se deduce din următoarele consideraţii: copia de care vorbeşte acum *Farul Nou* a fost legalizată la 2 oct. 1889. Peste câteva luni, în anul 1890, Blajul pretinde că are un act original în aceeaşi chestiune, dar nu îndrăzneşte să-l publice. De „copia" legalizată cu câteva luni înainte nu pomeneşte însă nimic, deşi ar fi trebuit să o cunoască (doar nu se va fi apucat Zagoni aşa, de la sine, să legalizeze „o copie" într-o astfel de chestiune!).

Ce rezultă de aici? O ţesătură de minciuni şi un plan meschin, urmărit cu cea mai conştientă intenţie de-a micşora pe marele Şaguna. Au pregătit întâi o „copie". Au minţit apoi că au chiar actul original. Minciuna persevereză şi azi, reluată de Z. Pâclişanu şi *Farul Nou*.

Iezuiţii au făcut şcoală în Uniaţie. Îi poftim să dovedească că nu-i aşa!

Cât priveşte afirmaţia lui Papiu Ilarian, ea trebuie înseriată în mulţimea de inexactităţi şi neadevăruri debitate de acest autor pe seama lui Şaguna, fie că nu cunoştea bine referinţele de la Sibiu, fie că era preconceput. Nicolae Popea le-a dovedit pe toate mincinoase, în chipul cel mai indubitabil, în monografia despre Şaguna. Dacă Şaguna ar fi introdus limba ungurească în şedinţele consistoriului din Sibiu de dragul lui Kossuth, cum afirmă Papiu Ilarian, cum se face că acelaşi Kossuth declara în 26 aprilie 1849 că pe toţi capii românilor îi iartă, numai pe Şaguna nu?

Dar Papiu Ilarian ar mai putea fi iertat. El scria în 1852, deci într-un timp în care geniul lui Şaguna şi opera lui binefăcătoare pentru neamul românesc nu se desfăşuraseră încă, într-o vreme în care, ca orice om tânăr, reprezenta încă un semn de întrebare. Pe când *Unirea* şi *Farul Nou* nu mai pot fi în niciun chip justificate. Astăzi opera românească a lui Şaguna stă deschisă ca o carte în văzul tuturor. Numai o rea credinţă meschină mai poate exprima îndoielile lui Papiu Ilarian cu privire la naţionalismul lui Şaguna.

Dar *Farul Nou* a avut în articolul amintit îndrăzneala, care nu se mai sfieşte faţă de nimic, de-a opune pe Lemenyi lui Şaguna şi de-a prezenta pe acela ca mai mare român. De Lemenyi putea şti Papiu Ilarian mai bine ca de Şaguna, căci trăise la Blaj, iar când şi-a scris cartea, Lemenyi nu era la

începutul episcopatului, ci îl încheiase cu ruşine. De aceea, dăm cuvânt lui Papiu Ilarian, ca să se vadă naţionalismul lui Lemenyi, care ar fi putut fi fatal Bisericii Uniate:

„[...] In curtea episcopului Lemenyi, care la a[nul] 1830 a tienutu predica ungureasca la moartea episcopului I. Bobu în beserica mitropoliei din Blasiu – cea dântâiu predica ungureasca în aceasta beserica! – în curtea episcopului Lemenyi nu mai audiai alta limba, de câtu cea ungureasca, în câtu se si numia *kis magyarorszag* (*Ungaria Mica*); locuitorii curtei acesteia nu se salută altramente, de câtu cu ungurescuiu *alaz-szolgaja*, cumu dice unu corespundente de pe atunci in Gazeta de Transilvania; protopopii e (şi) preoţii cei mai de frunte şi tramitea fetele la cultura ungureasca la Clusiu, Osiorheiu etc. şi deca învetia acolo ungurescе si lua portulu ungurescu: apoi nu le mai era îndemana a vorbi cu feciorii romani, ci conversa mai bucuroase cu unguri curteni; *in seminariulu teologiloru din Blasiu era lege, care oprita pe teologi se nu vorbeasca romanesce* – suptu pedepsa de carentia – scopulu legei, ce e dreptu, era, ca se se deprenda teologii in limba latina, in care se propunea studiele teologice, si deca n-aru ave altu scopu vietia e (şi) crescerea seminaristica, de câtu acesta, ca din fecioru romaniloru se faca teologi buni in limba latina, ca apoi se-i tramita, ca misionari pe cea-alalta lume, ca acolo se-lu întorca la legea crestineasca pe Romulu, Cicerone e (şi) Traianu si pe cei-lalti strabuni ai nostri, cari au repausatu, ca pagani – fia-le tierena usiora! – atunci legea e institutiunea aceasta a seminariului din Blariu ar fi fostu buna; dar fiindca seminariulu cu tota institutiunea sea e numai unu mediocru pentru cultura cea morale-religiosa a poporului romanu, care nu vorbesce e nu intielege latinesce; asiadar Blasiului numai atunci şi-ar pute desculpare naintea mentei celei sanetose acesta mesura de institutiune, candu i-ar pote facere pe romani se creda, ca preotii e dascalii romaniloru mai lesne-lu voru pote invetiare pe

poporulu romanu atunci, candu ei si voru li facutu cursului scientieloru in limba latina, de câtu candu le aru fi inventiatu si ei tote scientiele romanesce, asia teologii, cari de frica carentiei nu vorbia romanesce, dar nici latinesce de ura, ce o avea catra limba latina, de candu, mancase bataia pentru *hic nomen laudabile*, vorbia mai bucurosi ungurresce, si ungurismului atâtu de tare apucase in seminariu pe la a. 1833, in câtu afara de cantarile cele prescrise nu audiei alte cantece natiunale in seminariu, dar numai *Kis-Komarom, Hagy-Komarom* [...].

LXXI. Limba unguresca incepuse a se introduce chiaru si in admenestratiunea interna a besericei romanesci. Episcopului Lemenyi pe la a. 1841 a cerutu voia dela guberniutu transilvanu de a tiparire in limba unguresca nisce carti liturgice romanesci traduse in ungurresce de unu preotu romanu dintre secui, ce necapetandu dela guberniu, care-i dede respunsu ca guberniulu nu se mesteca in riturile bisericesti, episcopulu se intorse cu rogamintea sea catra archi-episcopulu besericei unguresci din Strigoniu, care nesciendu, ca preotii e poporulu romanu de secle intregi se roga e canta in limba nationale, lu intreba: cu ce dreptu se sierbescu romanii cu limba romanesca in cele dumnezeesci? (quo jure utuntur Valachi in sacris lingva valachica?), asia necapetandu voia de nicairi fu constrinsu a lasare lucrul intr-atata, unu lucru! De care se ensusi Rakotzy, candu s-ar scula din morti, s-ar mira, cumu s-au schimbatu tempurile, de acumu episcopulu romaniloru cere voia dela unguri a traducere cartile bisericesci in ungurresce, candu inainte de 200 de ani ungurii i facuse pe romani a-si traduce liturghia in limba natiunale![...]

La episcopia Blasiului mergea multe instantie dela *romani* scrise *ungurresce*, sciendu suplicantii pre-bene, ca nu facu cu acest-a lucru neplacutu nici consistoriului, cu atâta mai pucinu episcopului. Unii protopopi incepusera a ducere si protocolele in limba unguresca.

[...] Pe cleru lu oblegase formele episcopulu anca in sinodului dela a. 1838 pentru unguri, facundu-lu, se depuna *juramentului celoru trei natiuni* facutu a nume asupra romaniloru, asiadar se conjura si clerulu serbatoresce asupra romaniloru, fiiloru sei sufletesci [...]"[2].

Şi când te gândeşti că Z. Pâclişanu ţine conferinţe la Bucureşti arătând pe Lemenyi ca mare român, iar pe Şaguna, mai puţin. Oare tot atât de mult au fost închinate adevărului şi celelalte conferinţe ale *Agrului*, ţinute în iarna aceasta la Bucureşti?

Farul Nou dacă vrea să cunoască mai bine trecutul Uniaţiei ardelene, să-şi exprime dorinţa ca să deschidem îndată, între altele, arhiva lui Szabo Ianos şi Laoran Agoston.

[2] Papiu ILARIAN, *Istoria românilor din Dacia Superioară*, pp. 105-109.

Cele două fețe ale spiritualității*

Problema răului s-a cercetat puțin în Biserica Ortodoxă. Mai mult ca celelalte dogme creștine, soluția ei a rămas cuprinsă într-o schemă care exprimă, desigur, adevărul, dar un adevăr nelimpezit prin dezvoltare. Răul își are originea și suportul în voia liberă a spiritelor create, fie că aceste spirite sunt o parte din îngeri, fie că sunt oameni. Aceasta e teza creștină. Dar până la deplina ei înțelegere, e o cale foarte lungă.

Și totuși, în epoca gnosticilor, Biserica a fost puternic presată să-și dezvolte concepția despre izvorul răului. Toate curentele gnostice au fost chinuite de întrebarea de unde e răul. Și toate au ajuns la soluții dualiste, stabilind pe seama răului un principiu aparte, al cărui domeniu cel mult se amestecă cu al binelui, dar nu-l poate străbate în miezul lui, nu-l poate altera, prefăcându-l în rău. Curentele gnostice s-au vărsat toate în maniheism, care reduce răul la materie, la trup, ca principiu existențial aparte și de sine stătător.

Pericolul reprezentat de aceste curente, ca și cel reprezentat de maniheism, se vede însă că n-a fost atât de serios

---

* *Telegraful Român*, an LXXXIII, nr. 16, 14 apr. 1935, pp. 1-2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

ca să provoace în Biserică o mai insistentă preocupare în legătură cu problema dogmatică a răului. La aceasta a contribuit, desigur, și concepția optimistă a Bisericii noastre despre om. Biserica Ortodoxă învață că chipul dumnezeiesc n-a fost alterat radical în om, ci doar întunecat în oarecare măsură, așa încât și față de cel mai păcătos om ne apropiem cu încredere, cu nădejde, vedem mai mult licăririle bune din el decât umbrele răului. Pe noi, crescuți în spiritul Bisericii Răsăritene, niciun păcat, nicio decădere a unui om, nu ne poate descuraja în speranța de a-l revedea renăscut, nu ne poate distruge încrederea că totuși au rămas în el colțuri tainice care, de știm a le trezi, ne pot vrăji cu farmecul delicatei lor bunătăți.

Astăzi însă soluția problemei răului se cere în mod foarte categoric dezvoltată, detaliată, propovăduită. Mentalitatea creștinilor ortodocși a început să fie serios influențată de un maniheism de proveniență apuseană.

Cum a crescut acest maniheism în Apus? Cred că nu atât sub influența catolicismului (deși doctrina lui că păcatul rezidă în *concupiscentia carnis*, deci în ceva pur trupesc, a putut ajuta), sau a protestantismului, cât mai mult a raționalismului și a umanismului extra-religios. Omul încrezător în puterile sale și ale rațiunii sale crede că, cu cât se ridică mai mult din punct de vedere cultural, cu atât e mai puțin păcătos, iar savantul sau eruditul sunt oamenii cei mai îngerești, pentru că s-au ridicat peste excesele trupești ale celor simpli. E foarte frecventă ideea că omul se poate desăvârși prin sine însuși, fără niciun ajutor de sus, tocmai întrucât se ridică peste poftele trupești ale oamenilor neumblați pe la școală multă. De fapt, omul *cult* nu mai bea, nu mai fumează, nu mai trăiește în desfrânare, se reține de

la a vorbi de rău pe alții, se reține de la orice exces şi manifestare externă exuberantă, duce o viață comprimată şi pedantă din punct de vedere extern. Şi toată lumea îl crede fără de păcat. Aşa s-a înrădăcinat încet-încet ideea că păcatul este ceva pur trupesc şi cu cât îți comprimi mai mult manifestările trupeşti, cu cât trăieşti mai mult *în spirit*, cu atât eşti mai puțin păcătos, sau chiar deloc.

Spiritul acesta raționalist şi *umanist* (de excesivă încredere în puterile omului, luat în separație de Dumnezeu) se validează şi în secte. Astfel că în lumea ortodoxă el a ajuns pe două căi: 1. prin circulația cărților, prin comuniune intelectuală; 2. prin secte.

Spiritul maniheist, deşi e atât de atrăgător pentru omul simplu, n-a prea avut trecere în poporul nostru ortodox. Posturile, mersul la biserică, abstinența de alcool şi fumat, voturile monahale, deşi au fost practicate şi de alte dăți, într-o măsură cu mult mai mare şi mai sinceră, totuşi n-au fost considerate de cei ce le practicau ca mijloace absolut purificatoare. Persista mai departe conştiința păcătoşeniei proprii.

Astăzi e mai necesar ca oricând să readucem oamenilor aminte că ultimul izvor al răului e în regiunea spirituală. Spiritualitatea nu e doar puritate şi înălțime morală. În regiunea cea mai intimă a spiritului sunt două fețe, de doi poli: unul luminos şi altul întunecos, cum dezvoltă atât de clar teologul rus V. Zenkovski în *Problemele educației în lumina antropologiei creştine*[1]. Dualitatea aceasta în miezul spiritului nu e evidentă celor ce nu sunt familiarizați peste tot cu o viață spirituală,

[1] V. Zenkovski, *Problemele educației în lumina antropologiei creştine*, Paris, 1934, p. 110.

celor ce sunt încă cu totul sub stihia vieții externe, periferice. Dar cu cât creşte cineva în viața spirituală, desfăcându-se de robia celei exterioare, cu atât cresc în el mai mult ispitele şi greşelile pur spirituale. Cu cât se ridică omul mai sus pe culmile spirituale, cu atât creşte mai mult, paralel cu grâul bunelor porniri, neghina ispitelor.

Şi e foarte des cazul când neghina biruieşte cu totul. Cu cât se ridică omul mai sus peste obişnuitele păcate în trup ale celor mulți, cu atât se simte mai ispitit să se autodivinizeze pentru biruința sa, pe care o crede foarte mare, cu atât îşi tămăduieşte mai mult propriile puteri, cu atât se depărtează mai mult de Dumnezeu. Dacă desăvârşirea ar sta în spiritualitate pur şi simplu, într-o înfrânare până la mortificare a manifestărilor inferioare externe, câți filosofi şi savanți atei, câți adepți ai diferitelor sisteme tehnice de orânduire a vieții externe, n-ar fi mântuiți, cu toate că disprețuiesc ideea de Dumnezeu şi se prezintă pe ei ca dovezi că omul se poate desăvârşi şi fără Dumnezeu.

Dar dacă e posibil saltul dintr-o viață de excese trupeşti într-una excesiv spirituală fără ajutor dumnezeiesc, nu mai e posibilă mântuirea de răul spiritual fără Dumnezeu. Abia în această îmbunătățire internă a omului se valorifică în toată plenitudinea ei învățătura că fără Dumnezeu nu putem face nimic.

În polul luminos al spiritualității domneşte smerenia în fața lui Dumnezeu, în cel întunecos, mândria pentru vrednicia proprie, cu uitarea lui Dumnezeu. Astfel e foarte evident de ce nu poți face să biruiască polul luminos al spiritualității în tine până nu-L accepți pe Dumnezeu, până nu te pleci înaintea măririi Lui, până nu-I ceri ajutorul. Cu cât creşte smerenia în om, smerenia față de Dumnezeu şi cu

cât scade mândria din el, cu atât spiritualitatea luminoasă alungă întunericul din el. O desăvârşită smerenie înseamnă o absolută acceptare a lui Dumnezeu, convingerea că tot ce realizezi, realizezi cu ajutorul Lui; o desăvârşită smerenie înseamnă o radicală desfiinţare a mândriei, a convingerii că *tu* faci ceea ce faci, că eşti superior altora, că n-ai nevoie de Dumnezeu şi de alţii pentru fericirea ta, pentru opera ce vrei s-o realizezi. O mândrie potenţată la gradul ultim înseamnă negarea lui Dumnezeu, negarea celorlalţi oameni şi biruinţa totală a polului întunecos al spiritului.

Smerenia este, astfel, virtutea cea mai fecundă de spiritualitate luminoasă, de frumuseţe morală. Ea singură generează iubirea de Dumnezeu şi de oameni, înlăturând din noi marea piedică a iubirii: trufia şi dispreţul, şi arătându-ne pe Dumnezeu şi pe semenii noştri vrednici de atenţia şi de iubirea noastră.

Smerenia trăieşte un moment de extraordinară exaltare în taina pocăinţei. Ea repurtează atunci o biruinţă strălucitoare asupra mândriei noastre. Dar o biruinţă grea. Şovăind, împleticindu-ne în ton şi în cuvinte, ridicăm maiul să dăm o lovitură mortală mândriei noastre; reputaţiei noastre externe, reputaţiei noastre cotidiene în faţa propriilor noştri ochi. Săvârşim atunci o operaţie dureroasă, chinuitoare, de parcă e vorba de propria noastră desfiinţare.

Aici stă însemnătatea căinţei: în acest cutremur al spiritualităţii noastre prin cea mai grea operaţie posibilă: omorârea mândriei din noi şi exaltarea smereniei. Enumerarea cât mai exactă şi mai tehnică a devierilor noastre externe n-are o valoare în sine, ci numai întrucât prin ea realizăm mai deplin acel cutremur molecular al fiinţei noastre. De aceea, de taina pocăinţei n-au trebuinţă numai oamenii cu greşeli trupeşti precise: cutare, cutare şi cutare, ci, şi mai mult, „spiritualiştii", aceia care, oricât îşi inspectează trecutul, nu găsesc nicio deviere mai remarcabilă. Tocmai la aceştia mândria a crescut mai mult şi deci şi smerenia trebuie să se manifeste printr-o zguduire mai pătrunzătoare. Un intelectual nu are mai puţină nevoie de Taina Pocăinţei ca oamenii simpli: răul spiritual e mai învârtoşat decât răul trupesc.

Înţelepciunea Bisericii a aşezat spre sfârşitul postului Taina Pocăinţei. Ea ne arată astfel că după ridicarea peste excesele trupeşti, trebuie să ne vindecăm şi spiritul. Căci nu numai trupul păcătuieşte. Se prea poate ca unii, în urma unei precise îndepliniri a poruncii postului, să creadă că au devenit curaţi de păcate. Biserica le aminteşte că există şi o păcătoşenie a spiritului, căreia îi dăm cea mai puternică lovitură în Taina Pocăinţei.

De-abia după această biruinţă a spiritualităţii luminoase în noi, ne-a hărăzit Biserica să ne apropiem de eonul cel nou al lumii: de viaţa după Înviere.

Cu Iisus printre semănături*

La Înălţarea Domnului, la Rusalii, după Sfânta Liturghie iese poporul la holde cu preotul în frunte, pentru sfinţirea semănăturilor. Ce tablou impresionant! Praporul se leagănă pe cale, bătut uşor, pe deasupra spicelor, de adierea văzduhului. În urma lui cămăşile albe şi feţele cucernice ale credincioşilor se acordă cu limpezimea atmosferei şi cu veselia molcomă a câmpului într-o sărbătoare plină de vrajă. Preotul în odăjdii, cu evanghelia pe braţe, revarsă, laolaltă cu cântăreţii, peste lanuri şi livezi psalmodiile mângâietoare ale înţeleptelor tropare. Cu pămătuf întocmit din spice preotul botează holdele, ce se închină elastic în faţa lui, şi frunţile cu gândurile în contemplaţie pioasă ale credincioşilor.

Nu e Iisus aici? Cine nu-L vede păşind încet în rând cu credincioşii? Cine nu-L simte străbătând prin perdeaua de lumină a azurului, mângâind uşor praporul ce atinge capetele credincioşilor, înmuind inimile din melodia troparelor şi glăsuind domol din evanghelie? Cine nu se simte în mijlocul holdelor multicolore, sub bolta nemărginitului senin, în aerul îmbălsămat, purtat pe braţe de Părintele ceresc?

---

* *Telegraful Român*, an LXXXIII, nr. 26, 16 iun. 1935, p. 1. Semnat: *DS*.

Niciodată nu se trezeşte instinctul metafizic (acest simţ prin care sesizăm pe Dumnezeu) atât de puternic ca în astfel de momente. În tovărăşia naturii Dumnezeu ni Se descoperă mai uşor, mai măreţ, mai mângâietor. Toate întrebările, toate frământările ce însoţesc trezirea acestui instinct, atunci când eşti izolat, se topesc în clipele deplinei înfrăţiri cu natura. E un semn că pe Dumnezeu Îl aflăm mai repede nu în izolare, nu în abstracţiunea individualistă, ci în comuniunea cu semenii şi cu natura. Aşa precum soarele nu poate fi văzut decât anevoie când vrei să fii singur, când vrei să-ţi dai impresia că e numai al tău, că numai cu tine vrea să comunice.

Ceea ce-i curios însă e că nu prea ştim să folosim mediul naturii, atât de favorabil simţirii religioase, pentru a-L arăta pe Domnul. Ce efect bogat nu poate avea o cuvântare scurtă la sfârşitul slujbei de sfinţire a câmpului? Desigur că această predică nu va fi patetică. Ce e mai discordant decât micul patetism omenesc pe scena şi între spectatorii uriaşi şi calmi ai naturii? Dar va fi o predică din care să se difuzeze sentimentul micimii omeneşti în faţa grandorii lui Dumnezeu şi, totodată sentimentul că Dumnezeu ne poartă de grijă şi nouă, celor atât de mici. O mână ridicată spre cer în semn de indicare, un ochi aruncat peste holde deodată cu un cuvânt de admiraţie, un firişor de spic, un munte din faţă, luate ca pilde ale atotputerniciei lui Dumnezeu, sunt tot atâtea părticele de efect ale unei predici la astfel de ocazii.

Dar scena lui Iisus ce merge printre semănături cu apostolii, învăţându-i, poate servi ca pildă şi pentru o activitate pastorală mai largă în mijlocul naturii, în decursul verii. Ea poate fi pusă ca *moto* al unui program pastoral de vară. Cine nu ştie că preotul se consideră peste vară oarecum dispensat de orice activitate pastorală, pe motiv că po-

porul e acum ocupat, plecat din sat, de neîntâlnit. Judecată evident greşită. Preotul doar nu e legat de zidurile unei parohii, ci de sufletele ei. E şi nedemn pentru un preot să rămână în zilele de vară pe uliţele pustii ale satului, împreună cu babele şi cu gâştele, mai omorându-şi plictiseala doar cu câte-o scaldă la râu. La câmp, după sufletele păstorite! Aceasta să fie deviza. În cutare parte a câmpului îşi va face de lucru cu inspectarea unei holde a lui, sau a lucrătorilor ce-i are acolo. Pe cale, mergând domol, se întâmplă adesea să aibă acelaşi drum cu unul sau mai mulţi credincioşi. Vorba trece de la necazuri şi greutăţi, pe care e foarte bine de le cunoşti şi le poţi alina într-un fel oarecare, la laturi mai puţin oportuniste ale vieţii. Iată ocazia de-a povesti ceva cu tâlc, de-a îndemna, de a-ţi împrieteni un suflet. La un punct al drumului o familie lucrează pe locul ei, aproape de cale. Câteva vorbe nu prea cu grabă, un zâmbet, un sfat merg la inimă. Câteva minute de odihnă fac bine omului care lucrează. Mai încolo cosesc câţiva bărbaţi, povestind una şi alta la începutul brazdei şi când respiră. Mergi puţin timp paralel cu brazda ce-o trag, le ţii tovărăşie de câteva ori la începutul brazdei noi, afli ce discutau şi adaugi ceva de la tine. Îţi vor comenta vreun ceas cuvintele, istorioara. Ai introdus în preocuparea lor din acea zi o idee înaltă, ai aruncat în inima lor o sământă. Pe drum spre casă, seara, ce prilej admirabil de-a povesti oamenilor cu care vii, niscai întâmplări şi istorioare cu tâlc folositor. Mulţumiţi cu ce-au lucrat peste zi, rugând tainic pe Dumnezeu să le ajute şi mai departe, ei măsoară încet drumul peste care se coboară umbrele înserării, aruncându-şi uneori ochii la imensitatea cerului albastru şi povestindu-şi câte le vin în minte. Aproape nu există timp mai propice contemplaţiei şi conversaţiei dezinteresate ca acesta, al întoarcerii de la lucru în pacea şi misterul înserării. Mintea li se duce la lucruri din domeniul fanteziei. Îl auzi pe câte unul formulându-şi modest câte-o cugetare crescută tainic în inima lui. O ilustrează apoi cu diferite observaţii, cu ce-a mai auzit de pe la niscai domni, cu ce-a citit prin vreo carte ce i-a căzut în mână. Ce bine ar cădea preotul între ei! Depănând molcom vreo istorioară, scoţându-i învăţătura, adăugând niscai gânduri deale lui, aducând pe Dumnezeu în legătură cu fenomenele din natură, interpretându-le evenimentele mai noi din lume, el se poate despărţi după un ceas de drum cu ei, mulţumit că n-a pierdut ziua degeaba.

Vara, printre semănături şi livezi, e timpul şi locul cel mai potrivit pentru pastoraţia individuală.

Satul şi preotul*

Nu se poate închipui, cel puţin într-o ţară creştină, ca a noastră, să existe *sat fără preot.*

Sat şi biserică, în întinderea acestei ţări se confundă ca înţeles.

Viaţa satului românesc se prezintă şi astăzi, ca întotdeauna, profund împletită cu viaţa Bisericii. Omul izolat faţă de Biserica lui este socotit drept străin în sat, şi niciun sătean nu-i va oferi încrederea şi simpatia, cel mult mila şi compătimirea datorată de-aproapelui nenorocit al sorţii.

Pornind de la astfel de constatări, năzuinţa preotului trebuie să fie nu numai să-şi impună autoritatea şi prestigiul necesar, ci să dobândească în aceeaşi măsură şi iubirea creştinească a tuturor credincioşilor ce i s-au încredinţat spre păstorire. Lucrul pare uneori uşor, altă dată destul de greu.

Întrebarea este: păstrând prestigiul preoţesc, cum să izbuteşti a obţine deplina încredere a ţăranului român, cu experienţa lui de om potolit, păţit şi chibzuit?

Sunt unii preoţi, îndeosebi la începutul carierei lor de păstorire, care, sosiţi în satul ce li s-a nimerit îşi înţeleg rostul lor aşa, că, în conformitate cu pregătirea lor costisitoare

---

* *Telegraful Român*, an LXXXIII, nr. 34, 11 aug. 1935, p. 1. Nesemnat.

şi greu muncită, nu pot să-şi întărească înrâurirea asupra turmei cuvântătoare decât printr-o cât mai discretă participare la viaţa publică a statului, şi consecvenţi acestei hotărâri, se îndepărtează de această viaţă, trăind (după socoteala lor) într-o „splendidă" singurătate.

Este o *rătăcire*, asemănătoare cu a preoţilor acelora care, trecând în cealaltă extremă, nu şovăie să ia parte, alături de parohieni, nu numai la manifestări culturale sau naţionale de-ale vremii cu belşug de sărbători, ci şi la petrecerile lor lumeşti, la întrunirile lor politice, de partid, şi la altele de acelaşi fel, socotind că prin asemenea mijloace se vor apropia sufleteşte de mintea şi inima sătenilor şi le vor câştiga o cât mai considerabilă încredere şi dragoste.

Drumul, pentru atingerea acestei dorinţe şi nobile ţinte, este altul însă, mai simplu şi mai firesc, care nu spune altceva slujitorului Bisericii, decât: *lucrează şi împlineşte-ţi cu prisosinţă datoria de preot,* şi vei avea încrederea şi dragostea satului, care n-a încetat de-a se identifica mereu cu Biserica sa.

Activitatea *în* biserică, asociată cu munca *în afară* de biserică înfăptuiesc raportul sănătos între păstor şi păstoriţi.

Întreaga viaţă sătească aşteaptă să fie împărtăşită de îngrijirea preotului.

Dovezi ale lucrării lui de adevărat părinte, doritor de propăşire obştească, sunt, pe lângă cele de ordin pur preoţesc, următoarele: a iniţia şi a sta în fruntea mişcării *Oastea Domnului;* a organiza reuniuni de femei; a contribui la progresul economic al păstoriţilor, prin sfătuiri de acest soi, prin promovarea de cooperative ş.a.; a organiza un cor bisericesc; a conduce conferinţe religioase şi serbări de-ale poporului, menite să-i ridice moralul creştin şi naţional.

Pe asemenea căi se înrâureşte asupra satului şi se dobândesc o cunoaştere mai de aproape şi o încredere sporită.

Preotul nu va uita, pe lângă aceasta, să viziteze, din vreme în vreme, locuinţele sătenilor – aşa, mai mult *întâmplător*, nu intenţionat. Aici are prilej bun de-a se informa şi de-a informa, cu tact şi socoteală. Acelaşi bun prilej i se dă adesea în sat, sau la lucrul câmpului, la întâmplări sărbătoreşti cu familia, la botez, nuntă, înmormântare, fără a mai pomeni cazurile când înşişi sătenii i se adresează de-a dreptul la casa parohială, cerând sfat şi îndrumare: buna lor primire, din partea preotului care stă bucuros şi prevenitor în slujba solicitatorilor, va avea efect hotărâtor asupra sentimentelor de cinste şi iubire datorate păstorului din partea tuturor parohienilor.

Când o casă parohială este des cercetată de cei strâmtoraţi, e semn învederat că acolo sălăşluieşte adevăratul *om al lui Dumnezeu*, om nelacom, înzestrat cu duhovnicească răbdare, cu blândeţe, cu bunătate, cu pricepere, prin care poate să înfăptuiască schimbări spre bine şi chiar minuni.

E vorba, să cugete şi *să voiască*.

Realism şi idealism pastoral*

Care dintre preoţii plini de râvnă pastorală n-a fost întâmpinat, la descrierea planului lui de activitate, din partea unor colegi mai statici în misiunea lor, cu un zâmbet superior de mare filosofie şi cu eterna maximă: nu eşti realist, nu cunoşti realitatea, eşti un naiv?

Sunt covârşitor de mulţi aceia care concep realitatea, fie din convingere, fie pentru a-şi justifica inactivitatea, ca pe o *dura lex*, ca pe-o faţă etern neagră a lucrurilor. Omul e, după părerea lor, un păcătos iremediabil. Şi toţi oamenii sunt la fel. Elanul idealist e o naivitate, sortit unei înfrângeri sigure.

Nu vreau să pledez în aceste rânduri pentru un idealism necunoscător al realităţii. Ne întâlnim adesea şi cu idealişti dintre aceia care n-au aproape nicio cunoştinţă a realităţii. Aceştia sunt nişte bieţi oameni caraghioşi, deşi uneori simpatici. Cu o fantezie care n-are niciun punct de contact cu lucrurile, cu o judecată care, neplecând de la un teren solid, ţi se înfăţişează foarte nenormală, ei nu reuşesc decât să te distreze sau să-ţi stoarcă, atunci când sunt prea serioşi, un zâmbet de sinceră compătimire. Aceştia sunt oameni care clădesc

* *Telegraful Român*, an LXXXIII, nr. 38, 8 sept. 1935, p. 1. Semnat: *DS*.

în vid sau, mai bine zis, nu pot să aibă nicio influenţă asupra realităţii, pentru că nimeni nu-i ia în serios.

Nu de idealism de acesta are nevoie preotul şi Biserica, ci de un idealism de altă natură, totdeauna constructiv. Idealistul, care nu profanează acest nume e un om care are un strâns contact cu realitatea. Am putea spune că e cu un ochi continuu aţintit asupra realităţii, iar cu altul neîntrerupt fixat asupra idealului. Un om care nu uită niciun moment nici terenul dedesubt, nici forma de viaţă superioară la care poate ridica realitatea tristă. Nu un om fixat static între planul ideal şi cel real, ci unul care tinde continuu a se ridica, dar nu suspendându-se faţă de realitate, ci împreună cu ea.

Un idealist creator este în acelaşi timp şi un mare realist. El nu se pierde în visare incontestabilă, nu face planuri prea transfigurate de frumuseţe, nu se aşteaptă la rezultate absolute şi prea rapide, dar nici nu se dă bătut de realitate, ştiind că în bună parte ea e transformabilă, însă cu mare sudoare.

Idealistul constructiv e un om sobru, care vede lucrurile aşa cum sunt şi cu posibilităţile pe care le au. Ştie că realitatea e grea, e dură, că sufletele oamenilor sunt trase adânc de patimi, dar el ştie în acelaşi timp că în realitate sunt şi mulţi germeni de frumuseţe morală care, căutaţi şi cultivaţi cu răbdare, pot copleşi faţa întunecoasă a ei. Sobră dar nu disperată e privirea, şi concepţia acelui om, încrezător şi cu nădejde e sufletul lui, dar nu lesne încrezător, nu naiv în nădejdile lui.

Idealist şi realist a fost Mântuitorul, Care terminându-Şi opera pământeană a declarat că e biruitor al lumii, în acelaşi timp profeţind eterna persistenţă a răului în multe creaturi. Idealistă şi realistă e Biserica creştină, când crede în transformarea morală a multor oameni, dar ştie că pentru mulţi e gătit iadul etern.

Mi-a trezit întotdeauna un sentiment penibil resemnarea unor preoţi, care îţi răspund la întrebările tale, la îndemnuri cu vorba disperată: la ce? oamenii sunt nişte fiare imposibil de înnobilat; în zadar le predici, în zadar le faci bine, în zadar te jertfeşti pentru ei, cel mai bun lucru e să-ţi vezi de interesele tale; ei numai de frică ştiu; cât eşti tare politiceşte şi materialmente, te respectă şi te ascultă, dar cu îndemnurile şi cu învăţătura n-ai făcut nimic.

Realitatea, desigur, e greu de încovoiat, puterea răului asupra ei nu e de subapreciat, şi de aceea atâţia dintre preoţii tineri, de-un idealism prea molatic, cad repede jertfă disperării sau nepăsării. Dar ea poate fi totuşi în bună parte modelată. Această nădejde nu trebuie să o pierdem niciodată. Nu vom reuşi să facem din toţi oamenii îngeri. Dar unii pot ajunge, sub conducerea noastră. Vor rămâne mulţi înfundaţi în rău şi foarte mulţi vor ajunge aproape liberi de orice rău. Dar aceasta nu trebuie să ne facă să disperăm.

Ne trebuie un idealism bărbătesc, vârtos, de care să se poată izbi, fără a-l sfărâma, toate valurile răului. Idealistul nu trebuie să fie o biată mimoză sentimentală, un omuleţ cu multe disponibilităţi lacrimogene. Fără a fi o fiinţă dură, el trebuie să fie una rezistentă şi perseverentă.

Exagerări*

Ziare şi pelerini aduc continuu ştiri impresionante de la Maglavit. În vreun număr ulterior ne vom aşterne şi gândurile noastre personale asupra acestor lucruri, de ne va ajuta Dumnezeu. La timpul său, după cercetările necesare sau după verificările ce le va da timpul acestor întâmplări, căci credem că dacă Dumnezeu ţine să ne dea un semnal mai palpabil al grijii Sale de noi, va ajuta neamului nostru să-l primească unanim şi, printr-o repetare a lui în timp mai îndelungat, îşi va spune şi Biserica cuvântul său de autoritate.

De astă dată ne oprim un moment numai pe marginea unui atac de-o manieră foarte neştiinţifică şi neurbană, ridicat împotriva evenimentelor de la Maglavit de dl dr. Dem. Em. Paulian, medic de boli nervoase în Bucureşti, în ziarul *Zorile* din 9 sept. a.c. [1935].

Sub titlul care promite mult: „Psihoza maglaviteană în lumina cercetărilor şi interpretărilor ştiinţifice", dl dr. Paulian nu face decât să condamne, în termeni nepotriviţi cu ştiinţa şi cu presupuneri injurioase la adresa păstorului Petrache Lupu şi a preotului Bobin, fenomenul maglavitean. Fără a

* *Telegraful Român*, an LXXXIII, nr. 39, 15 sept. 1935, p. 1. Semnat: *DS*.

intra într-o analiză cât de fugară a vreuneia dintre *faptele precise* care ţin de complexul misterios al acestui fenomen, şi departe de tonul calm şi obiectiv al ştiinţei, Domnia Sa afirmă sumar că nimeni nu s-a vindecat la Maglavit, pentru că:

> „ştiinţa modernă care a realizat adevărate minuni reale în toate domeniile nu admite supranaturalul" şi „nicio boală organică n-a fost vindecată prin minune decât în închipuirea acelora care au ca principiu: crede şi nu cerceta"[1].

Cum poate să afirme ştiinţific dl dr. Paulian aşa ceva? A fost ştiinţa prezentă la fiecare din minunile întâmplate în istoria creştinismului, ca să demonstreze că nu s-au întâmplat? Şi, în cazul Maglavitului, a cercetat dl dr. Paulian persoanele care se prezintă ca vindecate de diferite boli, prin declaraţii înscrise şi verbale? A cercetat dacă acele persoane erau bolnave înainte de a merge la Maglavit şi dacă s-au vindecat chiar acolo?

Dl dr. Paulian cere Bisericii să oprească credinţa în minune, în general, simulând un mare respect pentru Biserică? Dar Biserica însăşi se întemeiază pe o minune, pe minunea învierii şi crede în putinţa intervenţiei lui Dumnezeu în viaţa omenească *şi altfel* decât prin intermediul legilor naturale.

Explicaţia ce-o dă dl dr. Paulian fenomenelor de la Maglavit este şi neserioasă şi injurioasă, inutil şi nemotivat injurioasă. Domnia Sa spune că totul e un produs al halucinaţiei unui debil mintal şi al escrocheriei unui preot.

[1] Gazeta *Zorile* a dlui Socor pune chiar ca manşetă această maximă a dlui Paulian.

„Căldurile excesive din vara aceasta au aprins creierul unui nenorocit debil mintal şi halucinat." Acesta a fost încurajat apoi de preotul Bobin, pentru a strânge bani cu scopul zidirii unei biserici. În sprijinul acestei explicaţii dl doctor crede că poate aduce câteva şedinţe de ocultism în care a fost dovedită escrocheria.

Să fi dat *domnul doctor,* în rândurile Domniei Sale, grai numai iubirii pentru ştiinţă? Nu ne vine să-l credem atât de naiv, să poată afirma astfel de lucruri, fără să se amestece şi puţin alt interes.

Să ofensezi în modul acesta oameni pe care nu-i cunoşti şi despre a căror viaţă anterioară n-ai niciun indiciu că ar fi fost necinstită, e de-a dreptul incompatibil cu un mare doctor. Grozave şi căldurile astea! Ce sursă inepuizabilă şi capricioasă de explicaţii ştiinţifice mai sunt!

Încercare despre teofanii* (I)

În toiul discuţiilor ce s-au iscat în jurul arătărilor pe care Petrache Lupu declară că le-a avut, s-a auzit, nu numai din partea unor persoane care nu sunt introduse în teologie, cum e dl dr. Paulian, ci chiar şi din partea unui membru fruntaş al clerului, cum e părintele protopop Al. Brote (vezi *Gazeta Transilvaniei* din 22 aug. a.c. [1935]), afirmaţia hotărâtă că Dumnezeu nu Se poate arăta deoarece în Evanghelie se spune că „pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată" (*Ioan* 1, 18).

Mi se pare, de aceea, oportun să vădesc eroarea unei asemenea păreri, încercând să schiţez şi o explicaţie teologică a modului în care Se arată Dumnezeu oamenilor. Că Dumnezeu S-a arătat oamenilor de multe ori ne mărturiseşte însăşi Sfânta Scriptură. Ajunge să amintesc despre arătarea lui Dumnezeu la stejarul Mamvri, de care s-a împărtăşit Avraam (*Facerea* cap. 18) şi de cea de care s-a împărtăşit proorocul Daniil (cap. 10, 5).

Acei care se înţepenesc lângă citatul Evanghelistului Ioan (1, 18) n-au observat poate aşa-numitul grai *antinomic*

---

* *Telegraful Român*, an LXXXIII, nr. 40, 22 sept. 1935, p. 1. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

al Scripturilor şi, în general, al oricărui mistic. Sfânta Scriptură mai puţin sistematic, dar cei mai mulţi mistici foarte sistematic, vorbesc despre Dumnezeu în termeni direct contradictorii.

Aşa de pildă Sfânta Scriptură ne spune pe de o parte că „pe Dumnezeu nu L-a văzut nimeni dintre oameni", că: „locuieşte într-o lumină neapropiată (inaccesibilă)" (*1 Timotei* 6, 16), că „cele ale lui Dumnezeu, nimeni nu le-a cunoscut decât Duhul lui Dumnezeu" (*1 Corinteni* 2, 11). Pe de altă parte, locurile mai sus amintite, ca şi toată Sfânta Scriptură, sunt o continuă descoperire a adâncurilor lui Dumnezeu, pe tot felul de căi: prin arătări în chip de om, prin diferite alte semne şi mai ales prin comunicări de-a dreptul în inima omului.

Cum avem să împăcăm aceste expresii contradictorii referitoare la accesibilitatea, respectiv inaccesibilitatea lui Dumnezeu?

Răspunsul cel mai satisfăcător la această întrebare l-a dat mistica ortodoxă în vâltoarea discuţiilor isihaste din veacul al XIV-lea. Iată acel răspuns: *cu fiinţa Dumnezeu este inaccesibil, cu puterile şi lucrările Sale El coboară până la noi.* Prea departe n-a putut ajunge însă teologia de atunci în explicarea şi aprofundarea acestui răspuns.

Material preţios pentru dezvoltarea doctrinei se află la teologia rusă mai nouă (Bulgakov – Berdiaev) şi la misticii germani din Evul Mediu. Cred că această doctrină ar putea avea în rezumat forma următoare:

Fiinţa lucrurilor şi îndeosebi a subiectelor personale rămâne inaccesibilă oricărei sforţări de-a intra în contact nemijlocit cu ea. Suportul ultim al unei persoane cu care sunt în strânse legături îmi rămâne ascuns sub şapte peceţi. Există, mai adânc de stările de conştiinţă şi de manifestările unei persoane, o realitate indeterminabilă. Chiar adâncul nostru ne rămâne nouă ascuns şi indeterminabil. Cunoaştem manifestările, lucrările, puterile acelui ascuns, dar el însuşi nu e identic cu niciuna din aceste lucrări şi nici cu ele în totalitate. Ascunsul acesta nu e suma tuturor manifestărilor sale, chiar dacă acestea s-ar realiza în număr infinit. Nu numai cantitativ le depăşeşte, ci, ca să spun aşa, oarecum chiar calitativ, deşi fiinţial sunt identice. El e incolor, neactualizat, nedeterminat, dar din el ţâşnesc toate culorile conştientului, toate manifestările determinate. El nu e nici cugetare, nici voinţă, nici putere activă, nici ideea din acest moment, nici decizia din momentul următor, nici sentimentul acesta, nici gestul sau mişcarea cutare, nici toate la un loc. Şi totuşi toate acestea sunt din el; el e şi cugetare, şi simţire, şi lucrare etc. Propriu-zis, pentru orice mijloc de investigaţie omenească, *el nu este*, nu poate fi aflat, constatat. El e abisul pustiu pentru privirea noastră, golul fără sfârşit, dar golul fecund, creator de infinit. Am văzut că despre el nu putem vorbi decât antinomic, determinându-l prin manifestările (măştile) lui, dar, nemulţumiţi cu această determinare imperfectă, aruncând peste bord orice adjectiv şi rămânând la constatarea *inexistenţei* lui pentru mijloacele noastre de a-l cunoaşte.

Acest ascuns care e dincolo de stările determinate ale conştiinţei, nu-l numesc „eu", cum face părintele Bulgakov. Acest ascuns e altceva decât ceea ce numim „persoană", deşi face parte integrantă din persoană. „Eul" este, pentru mine, factorul voluntar şi luminător, care trece prin vama sa aproape toate ţâşnirile din acel câmp gol şi fecund. Eul

este nu numai o strungă pasivă prin care sunt silite să treacă, determinându-se şi luminându-se astfel, toate valurile plecate din adâncul indeterminat, ci are şi un rol de iniţiativă, oarecum de constrângere a „ascunsului". Mişcându-se „eul", mişcă prin aceasta şi ascunsul, silindu-l să emită din sânul lui o anumită manifestare. Totuşi puterea aceasta de constrângere a „eului" îşi are limitele ei. Sunt manifestări ale „ascunsului" care nu trec prin vama „eului" pentru a se realiza, şi de multe ori „eul" nu poate obţine din sânul „ascunsului" ceea ce doreşte.

Să numim acel ascuns „fiinţă" sau „substanţă", pentru că este de fapt ceea ce stă mai dedesubtul lucrurilor, este esenţa lor. Se înţelege că la lucruri fiinţa nu-şi trece ţâşnirile prin vama unui factor regulator, conştient şi voluntar.

La Dumnezeu „adâncul", „ascunsul" sau „fiinţa" sunt infinit mai pline de posibilităţi. Şi Dumnezeu fiind persoană, toate manifestările „fiinţei" trec prin sfera ei de iniţiativă. Trebuie să ne închipuim totuşi că „abisul" fiinţei divine nu e, faţă de factorul personal divin, în aceeaşi stare de obscuritate şi oarecum de libertate ca la om. Dumnezeu are o viziune clară în „adâncul" Său, şi acesta Îi stă cu desăvârşire la dispoziţie.

Eventuala obiecţie că admiţând la Dumnezeu un „adânc fără fund", pe de o parte, pe de alta admitem lucrări, sau manifestări deosebite de El e cu totul neserioasă întrucât Îl facem pe Dumnezeu compus. „Adâncul", „fiinţa" divină e cu totul simplă, interminabilă, unitară, dar plină de posibilităţile infinite. Posibilităţile acestea realizate nu sunt „fiinţial" deosebite de adâncul din care au ieşit. Totuşi nu le putem identifica nici pe câte una în parte, nici pe toate la un loc cu „adâncul", cu „fiinţa".

Ceea ce ne e accesibil nouă de la Dumnezeu sunt numai iradierile, manifestările, lucrările „fiinţei" divine. Toate numirile ce le dăm lui Dumnezeu, chiar numele de „fiinţă", le luăm de la aceste lucrări. Îi zicem lui Dumnezeu „viaţă" de la lucrarea Lui de viaţă făcătoare, „înţelepciune" de la lucrarea Lui de înţelepciune dătătoare, „fiinţă" de la lucrarea de fiinţă ziditoare. Însuşi „adâncul", „fiinţa" Lui, rămâne mai presus de orice nume, de orice apropiere, fie cu gândul, cu simţirea, cu experienţa inimii etc. Acel „adânc" „nu este" pentru noi, sau „încă nu este" (μή ὂν); el e „tăcerea", „ascunsul". Numai imperfect îi dăm numirile lucrărilor ce izvorăsc din el. Când vrem să fim mai adecvaţi, nu-i dăm nicio numire. Spunem că Dumnezeu e „viaţă", dar ne grăbim să spunem că totuşi El nu e „viaţă", ca Unul ce e mai presus de viaţă. De aici graiul antinomic când vorbim de Dumnezeu.

Nouă ne sunt accesibile şi împărtăşibile lucrările lui Dumnezeu, fiinţa Lui rămâne inaccesibilă şi neîmpărtăşibilă (Sf. Vasile cel Mare, citat de Sf. Grigorie Palama de multe ori; Sf. Dionisie Areopagitul în diferite locuri). În lumea relativă nu vin decât lucrările divine. Aceasta nu înseamnă că „fiinţa" lui Dumnezeu nu e pretutindeni. Dar precum adâncul nostru rămâne neîmpărtăşibil, chiar dacă e prezent în acelaşi loc unde apar şi manifestările noastre, cu atât mai mult adâncul divin rămâne inaccesibil, metafizic, ontologic inaccesibil, nu spaţial. E o categorie de existenţă ce nu se împărtăşeşte, la care nu e niciun fel de acces. Trebuie să operăm aici cu categoria „adâncului", a „intensivului" spiritual, nu cu a spaţiului.

Lucrările lui Dumnezeu ni se împărtăşesc şi le putem lua într-o măsură oarecare (după om) la cunoştinţă în două

forme: întâi avem rezultatele lor, toate cele create şi mai apoi ele însele în acţiunea lor prezentă. Lumea creată, rezultatele lucrărilor dumnezeieşti (τα αποτελέσμάτα), ne spune că aici a fost activă odată puterea dumnezeiască. Lucrurile poartă în ele impregnat semnul fostei lucrări dumnezeieşti, aşa cum roşeaţa cărămizii e semnul rămas al focului ce-a fost odată prezent în cărămidă. Unii oameni nu văd decât atâta din Dumnezeu. Aceştia sunt cei cu argumentele cosmologice, raţionalişti, deişti, sau chiar teişti!

Dar lucrările lui Dumnezeu sunt în fiecare moment active şi prezente. Nu toţi le sesizează însă în actualitatea lor vie. Nu toţi le pot primi sau se pot împărtăşi de ele.

Şi aici vine al doilea motiv pentru care Sfânta Scriptură spune că Dumnezeu este inaccesibil omului. Atâta timp cât omul rămâne singur cu puterile sale, nu poate sesiza divinitatea şi nu se poate împărtăşi de ea. Cum explică foarte frumos Sfânta Scriptură, Sf. Grigorie Palama spune că omul nu le poate cunoaşte şi nu le poate vedea pe cele ale lui Dumnezeu; numai Duhul lui Dumnezeu le poate cunoaşte. Deci este necesar ca Duhul lui Dumnezeu să Se sălăşluiască într-un om, ca acela să le poată cunoaşte pe cele ale lui Dumnezeu. Aşa încât nu mai este omul care cunoaşte pe cele ale lui Dumnezeu, ci Însuşi Duhul Lui. Omul care leapădă duhul lumii

> „primeşte în lăuntrul său Duhul de la Dumnezeu, Care cunoaşte cele ce sunt ale lui Dumnezeu, precum duhul omului cunoaşte cele ce sunt ale omului [...] Cum nu va vedea acela prin Duhul primit lumina nevăzută? [...] Doar nu-Şi este Sieşi invizibil Dumnezeu, ci celor ce-L privesc şi-L cugetă cu ochi şi cugetări create şi naturale. Celor în care se înarticulează Dumnezeu ca organ conducător, nu le va oferi, prin Sine, într-un chip manifest, şi vederea darului Său? [...] Căci precum raza din ochi numai unindu-se cu razele soarelui devine lumină activă şi vede cele sensibile, în acelaşi fel mintea numai devenind un Duh cu Domnul vede clar cele duhovniceşti"[1].

Dar cu aceasta am trecut la altă chestiune: la modul cum Se poate arăta Dumnezeu oamenilor. Ceea ce ne vom sili să înţelegem întrucâtva în alt număr.

---

[1] Dumitru STĂNILOAE, „Două tratate ale Sfântului Grigorie Palama", în: *Anuarul Academiei Teologice Ortodoxe „Andreiene" din Sibiu*, vol. IX, 1932-1933, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1933, pp. 39-40 (*n. ed.*).

Vindecările minunate văzute de mine la Maglavit*

Mărturisesc în fața lui Dumnezeu și a oamenilor, eu, preotul și profesorul D. Stăniloae, despre următoarele tămăduiri minunate pe care le-am constatat cu ochii mei la Maglavit, păstrându-mi spiritul de observație și simțurile în cea mai perfectă funcțiune. Nu mă cunoaște nimeni ca pe un om care afirmă ca pozitive lucruri de care nu-i sigur, nici ca pe un om ușor de scos din atitudinea de observator calm și critic.

Am ajuns la Maglavit duminică seara, 22 sept., și am plecat de acolo miercuri dimineața, 25 sept.. Am avut deci timp suficient să mă edific. Nu descriu acum scenele zguduitoare ale atâtor dureri adunate din toată țara în lunca Maglavitului, nici tablourile unice ale diferitelor grupe de pelerini în stare de rugăciune, cum n-am mai văzut oameni rugându-se (căci nicăieri nu se roagă oamenii ca la Maglavit: cald, insistent, în retragere printre arbori), ci voi înșira scurt câteva *minuni* în înțelesul pur și precis al cuvântului.

Luni dimineața m-am coborât din sat spre Dunăre și m-am oprit la locul numit „Buturugi", unde S-a arătat

* *Telegraful Român*, an LXXXIII, nr. 41, 29 sept. 1935, pp. 2-3. Semnat: *Pr. Dr. D. Stăniloae.*

Dumnezeu de 3 ori lui Petrache Lupu. Aici sunt așezați sute de bolnavi pe rogojini, pe paturi, în colibe de ramuri. Vezi acolo nenumărați orbi, surdomuți, ologi, paralitici, nevropați de toate vârstele. Cine vrea să vadă minunile trebuie să se oprească aici, învingându-și orice scârbă. Cine trece pe lângă ei în fuga mașinii sau chiar pedestru pentru a ajunge cu un kilometru mai încolo, la stâna lui Petrache, până unde l-a întovărășit Dumnezeu și unde predică acum de 2 ori pe zi, riscă să nu vadă nimic decât descrierea simplă a arătărilor, pe care e posibil să nu le creadă.

M-am oprit între bolnavi cu părintele ieromonah Dionisie Lungu și preotul Mocanu de la Filipești-Brăila. Îndată ne-au asaltat cereri din câteva părți să venim să vedem cum cutare copil a început să vadă, sau cutare fată a început să vorbească. Oamenii se silesc și ei să dea o mulțumire lui Dumnezeu pentru marea binefacere de care i-a împărtășit și știu că cea mai mare mulțumire ce o pot da este să vestească lumii prin preoți minunile Lui. Am luat declarații de la următorii:

Femeia *Lița Iancu Gazaru*, din comuna Cupava jud. Olt, surdomută, oarbă și paralizată de 15 ani. A început să vadă, să audă, să vorbească din ziua Sfintei Cruci. Am văzut-o, am vorbit cu ea.

Costică Cobarzan, copil de 8 ani, din comuna Ciucea, jud. Cluj, surdomut din naștere, a început să vorbească duminică noaptea, 22 sept., cu puțin înainte de-a ajunge noi între bolnavi. Unchiul său, *Vasile Golban*, un flăcău de vreo 25 ani, îi spunea cuvinte în văzul și auzul nostru și al mulțimii, pe care copilul începea să le rupă. Îi spuneam și noi să spună: popa, Petre, Doamne etc. Se vedea că acum începe copilul să învețe a vorbi. Amintesc că niciunul dintre bolnavi nu-și

recapătă deodată întreaga sănătate, ci treptat. Copilul Costică Cobarzan auzea încă greu, dacă strigai tare, dar auzea. Aceasta e principalul.

Plecând de la coliba lui Cobarzan, ne iese înainte o femeie numai bucurie, cu o fetiţă drăgălaşă de 10 ani, rugându-ne să binecuvântăm fetiţa ca să poată progresa mai repede în graiul pe care îl căpătase cu o zi înainte, duminică 22 sept. Spunând copilei diferite cuvinte să le rostească, ea le rostea după oarecare ezitări din ruşine. Fetiţa se numeşte *Talia Bugărin* a lui Ion Târşu (mamă-sa nu e cununată cu Ion Târşu), din Apadjia, „de pe la Caransebeş".

Maria Vulcu din comuna Vizir, jud. Brăila, în vârstă de 29 de ani, surdomută din naştere, a început şi ea să vorbească duminică, 22 sept., repetând cu oarecare greutate cuvintele ce i le spuneam.

Fetiţa *Sofia* a lui *Anton Popescu*, comuna Cazasu, judeţul Brăila, de 14 ani, surdomută din naştere. A început să vorbească şi să audă sâmbătă, în 21 sept..

Mălăin Ion, tânăr de vreo 25 de ani, din comuna Tunarii-Noi, jud. Dolj. Avea amândouă picioarele îndoite din genunchi, mergând în cârje şi simţind junghiuri la umblat. Ne-a întâmpinat luni seara fără cârje, declarându-ne plin de-o bucurie emoţionantă că se simte acum tot mai uşor. A venit la Maglavit joi, în 19 sept., şi a început să se simtă mai bine de sâmbătă, 21 sept.. Ne spunea adorabil că are să meargă în sat, să facă „o predică, să spună la oameni despre sfântul, că deşteptăciune are de la Dumnezeu".

Marţi dimineaţa, ducându-ne spre stâna lui Petrache, când treceam pe lângă bolnavi, întâmpină pe părintele Mocanu de la Filipeşti, Brăila, un bărbat ca de vreo 50 de ani. Uimit la culme, părintele Mocanu constată că este Radu Voicu din comuna Mircea-Vodă, jud. Brăila, la depărtare de 1 km de Filipeşti. Părintele Mocanu îl ştia înainte cu genunchii îndoiţi, de vreo 5 ani, neputându-şi-i îndoi, şi cu mâinile şi cu degetele de la mâini înţepenite de nu şi le putea ridica şi mişca nici la mâncare. Trebuia să-l aşeze alţii în pat şi pe scaun. A venit prima oară la Maglavit cu căruţa proprie, într-o vineri. A asistat la un Maslu şi a plecat înapoi. Încă de la Maslu s-a făcut mai bine. Acum se întorsese iarăşi. Mergea fără cârje, îşi îndoia genunchii cum voia, ridica mâinile. Degetele mai erau încă puţin amorţite. Nu crezuse nimeni în sat să se mai poată vindeca, după ce cheltuise cu doctorii 60 000 de lei în zadar.

Când venise Radu Voicu prima oară, trecuse prin satul lui natal (în Mircea-Vodă era căsătorit), Teiuş, jud. Olt, de unde luase pe nepoata Elena Ispas, oloagă. Fetiţa a fost dusă de la căruţă până la locul Maslului pe braţe. S-a întors la căruţă singură. Ne-a mărturisit-o Radu-Voicu.

Marţi după masă fiind adunaţi lângă locul de unde predică Petrache, acesta, înainte de-a începe istorisirea arătărilor, cere să i se aducă fetiţa de care i se spusese că a sosit de dimineaţă la Maglavit de la Brăila, căpătându-şi graiul pe vapor. Copila a fost dusă cu mare greutate, fiind ruşinoasă, de o mătuşă cu care venise, ea fiind orfană de ambii părinţi. Se numeşte Ioana. Mai mult n-am avut vreme să prind din numele ei, deoarece am plecat spre casă. De cu seara premergătoare, 23 sept., fiind pe vapor la masă cu mătuşă-sa şi cu altă lume, copila a început să spună: apă, sare, pâine, uluind pe toţi cei de faţă. Am văzut-o la amvon. Era ca de vreo 12-14 ani. Rostea cuvintele ce i le spunea Petrache. Interesant e că mătuşă-sa avea şi ea o fetiţă bolnavă, dar nu se vindecase a ei, ci nepoată-

sa. Şi desigur că se va fi rugat mai mult pentru copila ei decât pentru Ioana.

Minunile la Maglavit se întâmplă la tot pasul, încât te uluiesc. Remarc că nu gazetele sunt acelea care întreţin faima Maglavitului şi duc bolnavii acolo, cum greşit afirmă dl Iorga, ci minunile care se întâmplă acolo, vindecaţii care se împrăştie de acolo în toată ţara. Dovada: dacă într-o zi nu se întâmplă nicio minune, curajul bolnavilor scade îndată, te întreabă ce să facă şi se gândesc la plecare. Dacă 2-3 zile nu s-ar întâmpla nicio vindecare acolo, în mijlocul lor, în văzul lor, ar goli cu toţii locul. Căci aşa e omul: repede cade în descurajare.

Mai mărturisesc în afară de vindecările minunate pe care le-am constatat eu, cu ochii mei, despre un alt lucru minunat: am văzut, fără să mă înşel, privind cu calm şi cu simţ critic, o figură stranie, în spatele lui Petrache Lupu, când stătea pe tribună pe la ora 11 a.m. Era un fel de bust de proporţii mari, de culoare albăstrui-verzuie, pe orizont. Nu era format din nori, căci se mişca ba la dreapta, ba la stânga, cum se mişca Petrache, şi nu se destrăma pe încetul, ci fie apărea întreg, fie dispărea întreg. Nu era nici umbra lui Petrache, căci mai erau şi alţii cu el pe tribună, dar în dosul lor nu se vedea nimic. Afară de aceea, umbrele cădeau jos, nu pe orizont. Auzisem pe mulţi oameni despre vederea acestui bust, dar nu ştiam ce să zic. Acum l-am văzut şi eu şi, împreună cu mine, mulţi care erau în jurul meu: părintele Mocanu, soţia dânsului, soţia mea şi alţii.

Soţia mea a văzut la alte predici ale lui Petrache şi un nimb în jurul capului lui, dar eu nu l-am putut vedea, oricât se silea dânsa să mi-l arate.

Acestea sunt lucrurile minunate pe care le-am văzut eu la Maglavit şi pentru care îmi iau toată răspunderea în faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor, că spun purul adevăr. Nu vreau să redau aici nimic din minunile pe care le-am auzit de la alţii. Atâta pot spune, că se întâmplă în fiecare zi multe, încât nimeni nu le mai ştie numărul.

Închei fără niciun comentariu. Acest articol nu cuprinde decât pure constatări.

Încercare despre teofanii*
(II)

Prima parte a articolului nostru am terminat-o spunând că o treaptă superioară a sesizării divinului este simțirea lucrărilor dumnezeiești în actualitatea lor vie, nu numai după rezultatul lor. O treaptă și mai înaltă în apropierea de Dumnezeu este simțirea Lui lângă și în tine *ca persoană*. Desigur, și persoanele dumnezeiești ca și persoanele omenești ancorează și acționează prin manifestările lor, dar cea care dirijează și susține lucrarea este persoana, care e tot atât de prezentă ca și lucrarea. Nouă ni se întâmplă adeseori să sesizăm vreo acțiune, vreo influență, vreo presiune exercitată asupra noastră, dar nu ne dăm seama că această acțiune e intenționată, se leagă de-o persoană. Simțim că ne tulbură o influență din afară, nu dinăuntrul nostru, dar nu ne dăm seama că această tulburare se datorește deznădejdii, necazului, suferinței în care se află un apropiat al nostru la depărtare de noi. De la el vin lucrări, manifestări până la noi, dar fie că nu suntem legați prea mult sufletește de el, fie din altă cauză, nu sesizăm în acea lucrare ce ajunge la noi *per-*

* *Telegraful Român*, an LXXXIII, nr. 44, 20 oct. 1935, p. 1. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

soana proprietară a ei. Simțim o neliniște în spate. Nu ne dăm seama, decât după ce ne întoarcem, că acțiunea ce-o suferim vine de la o persoană, și anume de la cutare persoană. Cunoașterea persoanei care conduce o acțiune asupra noastră e o treaptă superioară cunoașterii acțiunii ei. Până cunoaștem numai lucrarea, acțiunea, înclinăm să luăm aceasta drept o acțiune a naturii, a cine știe cărei forțe din natură. În orice caz foarte puțin suntem înclinați să o derivăm dintr-o persoană.

Așa și cu lucrările exercitate de Dumnezeu asupra noastră: le sesizăm, una sau alta, dar până n-am progresat la sesizarea Lui ca persoană, le luăm drept lucrări ale unei forțe impersonale. Sunt foarte mulți cei ce prind în antenele conștiinței lor suflarea unor puteri mai presus de ei și de natură, dar sunt foarte puțini cei care văd, nu teoretic, ci concret, persoana dumnezeiască manifestându-se în cutare lucrare sau cutare persoană, în sufletul lor. De aici frecvența panteismului și greutatea de-a ne raporta, practic, față de Dumnezeu ca față de-o persoană ce stă în preajma mea ca oricare casnic, cu singura diferență că e invizibil ochilor trupești. Cugetăm pe Dumnezeu deistic (din efectele fostelor Lui lucrări) și-L simțim panteistic (ca lucrări suspendate sau emanate din cine știe ce forță impersonală), dar nu-L simțim personalistic. Aceasta e realitatea de cele mai multe ori. Cât de greu și de rar ajungem să ne facem, din rugăciunea noastră chiar, o convorbire cu Vecinul nostru Dumnezeu. De cele mai multe ori rugăciunea ne este un fel de meditație (adică o gândire la ceva departe de noi), o stare de vorbă cu noi înșine, o rostire de cereri fără conștiința actuală că ele merg la o persoană, ci undeva în vid.

Dar dacă trebuie să simţim vecinătatea lui Dumnezeu ca persoană, nu urmează că trebuie să-I simţim lucrând în noi multe lucrări, că trebuie să-L simţim aproape cu o mulţime de atribute. Precum putem constata prezenţa unei persoane omeneşti în vecinătatea noastră, chiar dacă acea persoană ni se manifestă printr-o singură intenţie sau atribut, tot aşa putem constata persoana sau persoanele dumnezeieşti în jurul nostru, chiar dacă ni se revelează în acel moment cu o singură însuşire sau intenţie. Putem avea astfel într-un moment conştiinţa că Dumnezeu ne priveşte cu severitate, şi numai cu severitate, altă dată că ne uşurează de o grijă, altă dată că ne face să înţelegem cutare idee. Cu alte cuvinte, chiar dacă ne revelează Dumnezeu într-un moment dat un singur atribut, un singur act de voinţă, acel atribut sau act de voinţă nu se prezintă suspendat, detaşat de persoana dumnezeiască, ci însăşi persoana dumnezeiască se arată în acel atribut, concretizată în el. De aici multiplicitatea chipurilor în care ni se pot revela nu numai persoanele omeneşti, ci şi cele dumnezeieşti. Privirea cu care simţim că ne priveşte într-un moment dat persoana dumnezeiască, cuvintele ce ni le spune, gesturile ce le face, chiar îmbrăcămintea în care se arată, sunt concretizarea acelui act de voinţă prin care ni se revelează atunci persoana dumnezeiască.

*

Dar acum să abordăm însuşi miezul chestiunii. Cum e posibil să Se arate Dumnezeu oamenilor sub o formă senzorială?

Mai întâi să vedem: forma aceasta senzorială este întradevăr externă nouă din punct de vedere spaţial, ocupă ea un loc în spaţiu şi prin urmare e întinsă şi oarecum materială? Îşi face Dumnezeu *ad hoc* o formă spaţială sau sonoră? Lucrul se pare posibil. Dar aici cercetăm modul mai frecvent de apariţie a lui Dumnezeu, acela în care nu Se serveşte de ceva spaţial. Câteva exemple: Vedeniile Sfântului Ioan din Apocalipsă s-au petrecut „în Duh" (*Apocalipsa* 1, 10); Lumina de pe Tabor, şi în ea Moise şi Ilie, deşi „strălucea ca soarele" (*Matei* 17 ,2), n-a fost văzută de cei de la poalele Taborului; Arhidiaconul Ştefan, „fiind plin de Duh Sfânt şi privind la cer, a văzut slava lui Dumnezeu şi pe Iisus stând de-a dreapta lui Dumnezeu" (*Faptele Apostolilor* 7, 55), fără ca cei din jurul lui să vadă ceva; Proorocul Daniel (cap. 10) spune că cei din jurul său n-au perceput vedenia lui. Îngerii şi cântările lor din noaptea naşterii Mântuitorului n-au fost văzuţi şi auziţi de altă lume afară de păstori. Şi, ca să vedem întrucât corespund condiţiilor teofaniilor vedeniile lui Petrache Lupu, ele n-au fost văzute de ciobanii de lângă el sau de preot, deşi îl auzeau vorbind cu cineva. Toţi aceştia au privit cu ochii deschişi, dar şi lumea din jurul lor avea ochii deschişi, şi totuşi nu vedea.

Aceasta-i dovadă că nu prin puterea naturală a ochilor au văzut toţi aceştia şi prin urmare ceea ce au văzut nu era ceva întins în spaţiu, un obiect între celelalte. Imaginii văzute de aceştia nu-i corespundea deci ceva spaţial, material, sensibil. Ceea ce spune Sf. Grigorie Palama despre lumina de pe Tabor se poate aplica tuturor vedeniilor înşirate de noi. El zice:

> „deci, dacă nu prin puterea senzorială au văzut acea lumină, căci atunci ar fi văzut-o şi necuvântătoarele, ci prin puterea mintală care percepea prin simţuri, sau, mai bine zis, nici prin puterea mintală, căci atunci orice ochi ar fi văzut-o, şi mai ales cei apropiaţi, strălucirea ei fiind mai

presus de soare, dacă deci nici prin aceasta propriu-zis n-au văzut acea lumină, atunci nici lumina aceea n-a fost propriu-zis sensibilă"[1].

Nu sunt atunci cumva toate aceste vedenii, închipuiri, produsele imaginației, sau halucinații, cum cred aşa de mulți? Aceasta e întrebarea capitală.

Ce sunt produsele imaginației, ce sunt produsele halucinației? Şi unele şi altele sunt imagini şi sunete, adică date senzoriale, fără obiect extern, spațial. Întocmai ca şi vedeniile sfinte. Există totuşi mari deosebiri între aceste genuri. Într-un articol viitor, le vom caracteriza pe rând scoțând la iveală concluzii fireşti.

[1] Dumitru STĂNILOAE, „Două tratate ale Sfântului Grigorie...", p. 49.

Un mare pas înainte*

Prin târnosirea Paraclisului Academiei Teologice, act ce va avea loc cu toată solemnitatea mâine, în 27 oct., instituția noastră de creştere a preoților face un mare pas înainte. Cu atât mai mult cu cât paraclisul se ridică deasupra bibliotecii modern instalate şi utilate. Din coridorul de jos al Academiei se intră în Biblioteca permanent deschisă, iar din coridorul de sus, în paraclisul gata şi el să primească în tot momentul pe studentul şi profesorul şcolii dornic de rugăciune.

Rugăciunea, ce mare lucru pentru creştin! Dar pentru preot? Un preot care nu se roagă mult nu vădeşte în înfățişare şi în acțiunea lui nimic din duhul preoțesc. Personalitatea de preot, farmecul şi atracția lui, nu rutina unor gesturi rituale şi a unor frânturi de *Molitvelnic*, o formează rugăciunea. Când vom avea o preoțime care se roagă mult, vom fi rezolvat virtual toată problema religioasă. Preotul care se roagă mult, sincer, intim, cu concentrare, poartă cu el oriunde apare, în mod nefățarnic, ceva din Dumnezeu, aduce ceva purificator, înălțător în contactul cu oamenii, în convorbirile cu ei.

* *Telegraful Român*, an LXXXIII, nr. 45, 27 oct. 1935, p. 1. Semnat: *DS*.

În preajma lui simţi că o forţă dulce şi irezistibilă te ridică din meschinărie şi frivolitate. Acel preot aduce cu el ca o adiere de aer alpin în îmbâcseala cotidianului omenesc.

De aceea e cel mai important lucru a deprinde pe viitorii preoţi să se roage. Rugăciunea va trebui să constituie în programul şcolii partea esenţială. Rugăciunea trebuie să se mişte cel puţin tot atât de frecvent în conştiinţa tânărului ucenic al Domnului, cât preocuparea de studiu. Şi acest lucru îl face posibil şi chiar îl impune noul paraclis: face din rugăciune un element de preocupare curentă, un element continuu prezent în viaţa şcolii. E datoria profesorilor şi a celor ce conduc internatul şcolii ca să îndrume viaţa sufletească a tinerilor în aşa fel, încât să nu fie aproape clipă în care paraclisul să nu aibă un rugător îl el. Aşa cum e lucru firesc în orice şcoală să nu fie clipă în care nu e cineva în bibliotecă, sau cu o carte în mână.

Rugăciunea şi studiul sunt cele două forţe cu ajutorul cărora se înalţă preotul în sferele mai apropiate de Dumnezeu. Un preot care se roagă mult şi care citeşte mult, în singurătate şi împreună cu credincioşii, e un preot care-şi va îndeplini toată misiunea în mod ideal. Nu cunosc idealist mare între slujitorii Bisericii din tot trecutul care să nu se fi rugat mult şi să nu fi citit mult, sau cel puţin să nu se fi rugat mult. Rugăciunea e prima, şi apoi studiul. Sau studiul fără rugăciune e materie rece, inertă şi te face şi pe tine inert sau cel mult tragic, aruncându-te în tot felul de îndoieli. Dar studiul încălzit de focul rugăciunii te şi bucură, te şi luminează mai mult (căci inspiraţiile rugăciunii înmulţesc înţelegerea dobândită prin studiu) şi-ţi dă şi putere de acţiune.

Academia noastră teologică are acum la dispoziţie în forma cea mai atrăgătoare amândouă posibilităţile: atât pe cea a rugăciunii, cât şi pe cea a studiului.

Înaltpreasfinţia Sa mitropolitul nostru a înţeles, ca un mare şi luminat ierarh, ceea ce trebuie mai mult unei şcoli de formare a preoţilor.

Numele Înaltpreasfinţiei Sale se leagă prin acest dar, ce-l face academiei noastre teologice, de fiinţa ei, de roadele ei, de prestigiul ei în continuă creştere, într-un mod indisolubil, ca numele unui mare ctitor şi reformator al ei. Cu atât mai mult că darul ce-l face şcolii nu e lucru de improvizaţie, ci e o operă de artă, la care s-a pus suflet, gust şi talent în fiecare amănunt, ca să atragă astfel şi prin forma lui. Operă măiastră a cunoscutului arhitect G. Cristinel.

Paraclisul, ca şi biblioteca, impresionează pe acela care îşi duce paşii în el. Iconiţele de cea mai pură tradiţie bizantină din iconostas se armonizează cu îngerii graţioşi şi cu apostolii de fină şi reculeasă tăietură ai maestrului A. Demian, într-o lume care-ţi oferă, fermecându-te de la intrare, minunate potire cu arabescuri din nu ştiu ce transcendent, iar prin ferestre spre exterior, o lumină care-ţi dă senzaţii şi fericiri stranii.

În paraclis intri ca într-o lume nouă, total deosebită, străină şi purificată faţă de cea de-afară. O lume în care te simţi potopit de ploaia luminii cereşti şi sub care simţi că trebuie să cazi în genunchi.

Dumnezeu să primească darul ctitorului şi să-l facă să aducă roade binecuvântate în Biserica Sa.

O nouă biserică în Simeria*

Gheaţa şi stânca sunt solide, dar în anume împrejurări gheaţa se topeşte, iar stânca se macină. Această senzaţie am avut în Simeria, asistând duminică în 3 nov. a.c. [1935] la sfinţirea cu o solemnitate rară, prin Înaltpreasfinţitul Mitropolit Nicolae al Ardealului, a bisericii ortodoxe din acea localitate.

Acest însemnat nod de căi ferate, prin exploatările de cărbuni de pe Valea Jiului, era un ostrov puternic al stăpânirii ungureşti, care a înfiinţat această colonie cu case uniforme pentru impiegaţi, cu ateliere de mecanici, cu internate pentru ucenici, cu o şcoală primară de stat importantă, în slujba maghiarizării, şi cu biserici, azi ale minoritarilor, cu casină, bibliotecă etc. Toată forţa stăpânirii maghiare s-a topit ca gheaţa în luna aprilie, când fosta stăpânire s-a prăbuşit şi s-a urzit stăpânirea românească.

O seamă de ingineri inimoşi ai naţiei noastre, în colaborare cu destoinicul preot A. Lula, au început opera de naţionalizare în colonia Simeria. De la început s-au cugetat să zidească şi o biserică ortodoxă, semnul prezenţei şi al permanenţei stăpânirii naţionale.

* *Telegraful Român*, an LXXXIII, nr. 47, 10 nov. 1935, p. 1. Semnat: *TS*.

Din daruri şi contribuţii modeste s-a strâns un fond de o jumătate de milion de lei, care însă prin prăbuşirea micilor bănci provinciale s-a irosit.

Conducerea parohiei nou înfiinţate s-a adresat Ministerului de comunicaţii pentru zidirea unei biserici, şi Casa Muncii s-a angajat să realizeze acest lăcaş de închinare. Fireşte că a trecut mult timp până la completa terminare a bisericii, pentru că această instituţie de stat a fost angajată şi la alte aşezăminte pentru slujbaşii căilor ferate, iar criza financiară, care bântuie de câţiva ani, a făcut să întârzie lucrările începute.

Frumoasa biserică ortodoxă din Simeria se înalţă pe un întins platou între gară şi şoseaua naţională. În preajma ei se clădesc locuinţe ale funcţionarilor, birouri, iar cu timpul vor urma şi alte aşezăminte pe seama mulţimii de angajaţi ai căilor ferate.

S-au concentrat la Simeria sute de slujbaşi cu familiile lor, din toate colţurile ţării.

Biserica noastră va avea marea misiune de a-i unifica sufleteşte şi a face să bată la unison sufletele lor. Pentru că fără acelaşi izvor de inspiraţie şi de disciplină naţională şi socială, muncitorimea e ameninţată să cadă în mrejele propagandelor subversive, socialiste, sectare şi antipatriotice.

Pentru un conglomerat muncitoresc, ca cel din Simeria, Biserica este un prim factor de educaţie şi de civism.

Elementul muncitoresc din atelierele căilor ferate e recrutat din rândurile ţărănimii de jos, cu destulă soliditate morală. Dar procesul de transformare din condiţiile vieţii conservative ţărăneşti într-o clasă uvrieră impun Bisericii obligaţii mari şi imperative.

O colonie nu se formează numai prin zidiri de case, rezervoare de apă, de luminat, asigurare de condiţii igienice, ci în primul rând prin opera Bisericii, care e chemată să formeze caracterul locuitorilor, să-i întrunească şi să-i fortifice spre a putea rezista ispitelor. Biserica pregăteşte oameni virtuoşi, şi fără religie cetăţeanul devine egoist, renitent şi ilegal.

Ziua sfinţirii din 3 nov. a.c. [1935] a pus în evidenţă marele aport al Bisericii noastre asupra sufletelor. Impresionanta slujbă a sfinţirii, prima liturghie a Arhipăstorului nostru şi predica rostită cu acest prilej, mânecând din cuvintele Domnului: „Aşa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, aşa încât să vadă faptele voastre cele bune şi să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri" (*Matei* 5,16), din predica de pe munte, au produs o profundă impresie asupra închinătorilor.

Înaltpreasfinţia Sa a mulţumit Casei Muncii din Bucureşti pentru jertfele aduse pe seama coloniei.

La recepţiile, urmate după slujbă, clerul nostru şi autorităţile eclesiastice şi civile au prezentat înaltului ierarh omagiile lor.

S-a dat o masă pentru oaspeţi şi invitaţi, la care au toastat Înaltpreasfinţia Sa pentru Maiestatea Sa Regele, iar alţi vorbitori, pentru reprezentanţii Casei Muncii şi pentru autorităţi.

La Vecernie, mulţimea de ostaşi din *Oastea Domnului* şi-a desfăşurat un bogat program, sub conducerea reprezentanţilor sibieni Preacucernicul dr. Nicolae Popovici şi G. Secaş. Iar seara, după cină, a urmat un festival artistic prezentat de corul Casei Muncii venit din Bucureşti, care a dat şi răspunsurile liturgice în biserica nouă, precum şi de corul

mixt din Simeria, sub conducerea neobositului director şcolar dl Jula. Între punctele festivalului, Preacucernicul Tr. Scorobeţ a dezvoltat conferinţa religioasă asupra *rostului religiei în lupta vieţii*.

Participanţii au plecat de la sfinţirea bisericii din Simeria cu convingerea că s-a săvârşit acolo un act memorabil, menit a strămuta viaţa într-o regiune sufletească superioară, de unde pogoară încredere în puterile noastre şi ajutor în frământările vieţii.

Sărbătoarea recunoştinţei*

La ziua Sfântului Apostol Andrei, ardelenii s-au obişnuit să prăznuiască cu pietate şi cu recunoştinţă pomenirea fericitului şi neuitatului arhiepiscop şi mitropolit Andrei Şaguna.

Marii binefăcători ai mulţimii au drept la recunoştinţa posterităţii.

Istoria ardeleană a veacului trecut e istoria acestui providenţial ierarh. E o personalitate reprezentativă, care întruchipează strădaniile şi aspiraţiile nobile ale poporului ardelean din acea epocă a Renaşterii. A fost o personalitate de elită şi uriaşă, care a reclamat spaţiu, a umplut epoca şi a dominat-o, iar creaţiile lui i-au supravieţuit.

Deşi fiu al epocii de renaşteri, prin ideile şi concepţiile sale s-a deosebit de contemporanii săi. Tradiţionalist fiind, totuşi n-a continuat calea antecesorilor săi. Progresist fiind, totuşi n-a ales direcţia fruntaşilor din acea epocă. A fost un solitar în vremea sa, cum sunt toţi oamenii mari ai istoriei. Un fior pătrundea prin cei din vecinătatea lui. Masele poporului au simţit prin instinct că au conducător şi au mers după el cu o încredere neşovăielnică.

* *Telegraful Român*, an LXXXIII, nr. 50, 1 dec. 1935, pp. 1-2. Semnat: *TS*.

Nu tot astfel au fost fruntaşii de pe vremuri ai vieţii româneşti. A fost un bărbat de acţiune, într-o epocă de mari prefaceri şi a izbutit să schimbe dorinţele în fapte împlinite şi idealul în puteri pozitive.

Realizările lui au izvorât din concepţii superioare.

Pe câmpia libertăţii a ascultat vorbirea renumitului tribun al libertăţii naţionale, Simion Bărnuţiu, dar Şaguna n-a înţeles libertatea în accepţia naturalismului francez, ci în sensul biblic religios, că omul se naşte într-o lume stăpânită de legi, şi cel dintâi lucru ce are să-l facă omul e să cunoască legile şi să se supună lor, pentru că legile sunt de la Dumnezeu.

Legea şi libertatea nu sunt antagonice. Libertatea nu e să facă fiecare ce vrea, ci să trăiască în conformitate cu legea. Loialitatea faţă de lege e condiţia libertăţii.

Epoca în care a trăit şi şi-a desfăşurat activitatea sa arhiepiscopul Andrei n-a fost o epocă favorabilă Bisericii, este epoca liberalismului revoluţionar şi potrivnic Revelaţiei şi supranaturalului.

Religia în veacul trecut era considerată ca un lucru aparte. Viaţa Bisericii era limitată la un număr restrâns de indivizi, cler şi cucernici. În general, viaţa în veacul trecut şi-a pierdut unitatea. S-a fărâmiţat într-o mulţime de părţi, fără legătură una cu alta şi departe de a fi aliniate la o normă generală şi finală. Religia nu mai era izvorul de inspiraţie al celor mai nobile idealuri şi activităţi ale vieţii.

Mărimea lui Şaguna şi meritul lui principal e că a fost apologetul îndrăzneţ şi convins al Bisericii şi al suveranităţii ei divine. Pentru Şaguna, Biserica e o unitate organică şi o creaţie divină. E comunitatea creştinilor, înălţaţi, prin intervenţie divină, la rostul adevărat al existenţei umane.

Pentru Şaguna o existenţă autonomă, separată de Dumnezeu, ca şi un individ ieşit din societatea omenească, e o fiinţă despărţită de eul său empiric, menită a deveni o creatură provizorie, sterilă, smulsă din realitatea vieţii şi o încorporare a negaţiei.

Prin ideile şi concepţiile lui, ca şi prin realizările lui, mitropolitul Andrei ne-a dat o sinteză a vieţii, prefăcând Biserica noastră în centrul de gravitate al întregii vieţi naţionale, sociale şi culturale, obligând posteritatea să-i apere deplina ei autonomie spirituală.

Prilejuri pastorale iarna*

Am mai scris, mi se pare, în coloanele acestui ziar, că păstorirea nu poate să rămână şi în viitor (dacă voim să devenim o preoţime străbătută până în adânc de chemarea noastră) numai îndeletnicire de duminici şi sărbători.

Aceasta din mai multe motive, între care este şi acela că preotul nu poate rămâne un izolat în mijlocul parohienilor săi, iar legăturile lui cu ei, dacă el este un preot din cap şi până în tălpi, nu pot să fie de natură pur profană, needificatoare în sensul religios.

Elementul religios al vieţii, al cărui reprezentant şi animator, prin misiune specială, este preotul, tinde să se încopcieze apoi într-un mod firesc cu celelalte preocupări şi momente din viaţa parohienilor. Aceasta e o idee atât de strâns urmărită de Biserica noastră, atunci când e prezentă cu binecuvântările şi sfinţirile sale la tot pasul, la toate răscrucile, la toate începuturile de lucru, la toate momentele de bucurie şi de durere ale vieţii pământeşti.

Duminicile şi sărbătorile sunt pentru toţi. Atunci li se spun oamenilor lucrurile generale, care îi interesează pe toţi; atunci se proclamă solemn anumite adevăruri generale

* *Telegraful Român*, an LXXXIII, nr. 51, 8 dec. 1935, p. 1. Semnat: *DS*.

de viaţă spirituală. Duminica îşi uită omul, pe cât e posibil, cele ale sale, pentru a se cufunda în bucuria spirituală obştească. Şi e un bine aceasta. E o odihnă a sufletului în multe înţelesuri.

Dar vin zilele de peste săptămână, cu situaţiile lor speciale pentru fiecare persoană, pentru fiecare familie. Se retrage omul duminica seara, din atmosfera de preocupare obştească, în căminul în care apasă din grindă, peste capul lui, atâtea griji în legătură cu lucrul, cu copiii, cu bolile, cu lipsurile. Intră omul în păienjenişul de preocupări speciale ale familiei sale.

Găseşte el pentru toate puţină uşurare şi răspunsuri în merindea spirituală agonisită în cursul duminicii sau sărbătorii respective? La această întrebare nu se poate răspunde cu un da integral şi universal. Vor veni peste săptămână momente de grea cumpănă, ispite, greşeli ireparabile, acte disperate. La fundamentul vieţii şi a familiei lui se stratifică astfel masivul unor impulsuri, pasiuni, orientări, care greu va mai putea fi dizolvat de străduinţele ulterioare ale preotului.

Peste săptămână, cu un cuvânt, preotul găseşte destul de lucru în câmpul vast cât viaţa al pastoraţiei speciale şi individuale. Cu deosebire iarna, când toate casele sunt pline de localnicii lor, cu destul de puţin lucru. Iarna, când oamenii gândesc mai mult, îşi eliberează instinctul social în întâlniri de tot felul, caută ştiri din lume cu toată aviditatea şi mai ales stau la taifas ceasuri întregi. Am putea spune, iarna e mai activ spiritul ţărănimii, pe câtă vreme vara e mai activ trupul. Iar religia e în primul rând o preocupare a spiritului. De ce n-am folosi disponibilităţile atât de largi ale spiritului poporului în timp de iarnă, pentru a-l preocupa şi cu alte chestiuni culturale, dar mai ales cu cele pentru care el are o deosebită plăcere: cu cele religioase?

Să înşir câteva prilejuri pastorale în cursul iernii:

Mai reamintesc vizitele la familii, de care a mai fost vorba în acest ziar. Iarna e anotimpul lor excelent. Nu vei sta într-o casă o jumătate de ceas fără să se fi adunat 2-3 vecini, care vin să împrumute vreo unealtă, ca să se piardă în convorbiri cu mult must de înţelepciune, presărată cu un foarte original umor. Mi-l închipui pe preot, venit eventual cu preoteasa care şi-a adus ceva de lucru (este obiceiul iarna de-a merge o femeie la alta cu lucru), în mijlocul sfătoşilor şi bucuroşilor gospodari, cutreierând cu convorbirea şi cu închipuirea multe tărâmuri, şi reale şi ideale, tâlcuind pilde şi sentinţe din bătrâni şi exprimându-şi mai aşa, într-o doară, vreo dorinţă sau regret în legătură cu starea religios-morală a lumii. Îl văd ţinând pe genunchi vreun ţânc, netezindu-i frumos părul şi spunându-i vreun basm cu împăraţi şi cu feciori de împăraţi cuminţi.

Trece apoi în drum spre casă pe la grădiniţa de copii, tot cu doamna preoteasă, ca să evite orice bănuieli. Se interesează de e destul nisip, destule păpuşi, destui soldaţi şi cărucioare de joc. Copiii vor arăta ce poezie şi ce cântare au mai învăţat. Preotul le duce vreo carte cu chipuri şi cu animale; cu vreo doi trei pe genunchi, cu ceilalţi împrejur răsfoieşte cartea, explicând fiecare chip şi luând prilej de la vreun chip să le spună vreo poveste cu animale (acestea le plac foarte mult copiilor) sau cu alte subiecte. În preajma Crăciunului îi învaţă, fără forme şi fără severităţi, vreo colindă scurtă şi le spune de pruncul Iisus Care S-a născut în iesle, de mama Lui, de îngeri, de păstori. Le va arăta un joc nou, le va ajuta să ridice un castel în nisip.

Nu este prevăzut în niciun program pastoral vizita la grădiniţa de copii, şi ea nici n-ar trebui să se facă la poruncă, din silă, ci ca o plăcere, ducând prietenie şi voie bună la copii. Dar ar fi bine ca aceste vizite să se facă totuşi din când în când, măcar o dată pe săptămână.

Sunt apoi la sate, iarna, şezătorile de lucru. Nu cunosc variaţiile lor de formă după regiuni. Prin multe locuri se adună femeile dintr-o parte a satului seara, până pe la miezul nopţii, la câte una dintre ele pe rând, sau permanent în aceeaşi casă, pentru a toarce. Aceasta-i şezătoarea de femei. Fetele se adună deosebit, în şezătoarea de fete, acolo mergând şi flăcăii.

Cel puţin şezătoarea de femei este o ocazie care poate fi folosită cu mult succes de preot în sensul misiunii lui de păstor. Se va duce şi acolo cu preoteasa, care-şi aduce ceva de lucru. Nu e nevoie să stea mai mult de o oră. Şi nici să meargă în fiecare seară, ci din când în când. La şezătorile acestea se cheltuieşte de obicei mult spirit: se spun păţanii, se fac glume, se depun sforţări pentru a menţine o anumită stare de vioiciune ca să nu vină somnul pe la gene. Dar, mai ales, se bârfeşte mult. Unele din femei sunt la curent cu situaţia din lăuntrul fiecărei familii, cu defectele, cu greşelile tuturor sătenilor. În şezătoare se expun, se comentează. Se varsă şi multă răutate la aceste prilejuri.

Prezenţa preotului poate fi de mult folos moral. În parte va asculta şi el convorbirile din şezătoare. Cu siguranţă că în faţa lui se va observa multă rezervă când se va vorbi despre cei absenţi. Dar el va avea şi un rol activ. Poate să povestească ceva interesant şi numai edificator, care să ţină atenţia plăcut încordată. Povestirile de natură religios-morală sunt cele care desfată şi odihnesc sufletul mai mult şi pot ţine atenţia mai durabil concentrată. Se creează astfel în şezătoare o atmosferă mai curată, de gânduri mai frumoase. O atmosferă care va dăinui chiar după ce se duce preotul, ca un fel de frâu care reţine de la bârfelile răutăcioase. Mi-aduc aminte că odată, în copilărie, le-am citit femeilor adunate la şezătoare, în casa părinţilor mei, *Vămile văzduhului*. Şezătoarea se transformase într-un cor de oftaturi, de interjecţii căincioase. Fiecare se gândea la păcatele ei şi la vama la care va avea să îndure cel mai greu moment. Toată seara a fost petrecută după aceea în comentarii cucernice în legătură cu cele auzite din carte. Prin şezători se pot propaga uneori adevărate epidemii de erori, de curente stricăcioase. Mi-aduc aminte că într-o iarnă toate şezătorile s-au transformat dintr-odată în şedinţe de spiritism, aruncând tot satul în febra unei panici. Un străin trecuse prin sat, ajunsese întâmplător într-o şezătoare şi învăţase femeile să ridice masa prin invocaţii idolatre. Practica aceasta, şi în legătură cu ea altele asemănătoare, se răspândi fulgerător în tot satul, adunând seara tot a treia, a patra casă, familiile din jur pentru a o săvârşi. Şezătoarea e un mediu prielnic de-a propaga o idee cât se poate de repede.

Chiar şi şezătorile tineretului adult ar putea fi folosite ca prilejuri pastorale. Dar acesta e un prilej care cere atâta tact, încât cred că puţini preoţi sunt în stare să-l folosească cu succes. Cei mai mulţi încercând să-l folosească poate că ar compromite intenţia bună de care ar fi străbătuţi. Aş fi foarte fericit dacă vreun cucernic preot ar raporta vreodată în acest ziar ce rezultate a putut obţine folosind acest prilej. Dar chestiunea cum pot fi folosite manifestările şi momentele fireşti din viaţa tineretului rural ca prilejuri pastorale, e prea importantă ca să nu necesite, vreodată, o dezbatere aparte.

Pruncul Iisus*

Taina devenirii Fiului lui Dumnezeu om pare atât de potrivnică ideilor noastre despre Dumnezeu, încât n-o luăm, în cugetarea noastră obişnuită, în toată serioasa ei realitate. Când vorbim despre întruparea Cuvântului, ne gândim că Fiul lui Dumnezeu a *înfăşurat ca într-o haină*, ca într-o perdea omenească natura şi strălucirea Sa dumnezeiască, cugetăm că numai natura omenească a fost supusă dezvoltării, pe când Ipostasul dumnezeiesc cu natura Lui dumnezeiască a rămas în aceeaşi stare, de veşnică atotputernicie, atotştiinţă şi neschimbabilitate, în tot decursul vieţii pământeşti a Fiului lui Dumnezeu. Ne închipuim că naturile lui Hristos îşi duc viaţa paralel, cea omenească în zbucium, în dureri, cea dumnezeiască în impasibilitate, neafectată de niciuna din suferinţele naturii omeneşti şi chiar diluându-le pe acestea prin fericirea pe care o dă ea persoanei Mântuitorului.

Luăm, cu alte cuvinte, într-o accepţiune cam dochetică (iluzionistă) suferinţele şi, peste tot, viaţa omenească a Fiului lui Dumnezeu.

* *Telegraful Român*, an LXXXIII, nr. 53, 25 dec. 1935, p. 2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

Toată obişnuinţa aceasta, care ia în deşert cutremurătoarele suferinţe ale Fiului lui Dumnezeu pentru mântuirea noastră, vine de-acolo că nu s-a adâncit încă suficient în învăţătura despre Hristos *latura kenotică*, adică aceea a umilirii, a auto-împuţinării reale a Fiului lui Dumnezeu.

Kenoză este cuvântul biblic grecesc folosit de Sfântul Apostol Pavel în vestitul loc *Filipeni* 2, 5-11, care vorbeşte despre umilirea lui Iisus Hristos. El înseamnă, literal, „S-a deşertat", „S-a deşertat pe Sine, chip de rob luând" (*Filipeni* 2, 7).

Hristologia kenotică a început să fie dezvoltată de-abia la sfârşitul veacului trecut de protestanţii Thomasius, Gess, Godet (*Commentaire sur l'évangile de St. Iean* II 1877) ş.a.

La ortodocşi cel dintâi teolog care-i dă amploare şi o încadrează în spiritul dogmei calcedoniene este Părintele S. Bulgakov în monumentala operă hristologică *Agnets Bozhyi* (Paris 1933)[1].

Vom da în rezumat ideile Părintelui S. Bulgakov despre kenoză. Ea se referă atât la natura dumnezeiască, cât şi la al doilea Ipostas din Sfânta Treime.

> „Natura Cuvântului, ca bază a existenţei ipostatice şi izvor al vieţii, rămâne neschimbată şi nemicşorată şi în Hristos." „Micşorarea se referă nu la natură (οὐσία), ci la norma de viaţă potrivit naturii dumnezeieşti (μορφή, cum se spune în *Filipeni* 2, 5-11), la chipul dumnezeiesc, de care S-a dezbrăcat Hristos prin Întrupare. De aici urmează că

[1] S. BULGAKOV, *Agnets Bozhyi*, Paris, YMCA Press, 1933; ediţie tradusă în limba franceză cu titlul *Du Verbe Incarné: L'Agneau de Dieu*, trad. de Constantin Andronikof, Lausanne: Editions l'Age d'Homme, 1982; respectiv limba engleză, intitulată *Lamb of God*, trad. de Boris JAKIM, Wm. B. Eerdmans Publishing Co., Michigan, 2008, 449p. (*n. ed.*).

natura şi chipul, deşi se află într-o legătură reciprocă, ca bază şi consecinţă, totuşi pot fi despărţite între ele" (p. 252).

„Chipul" e slava, mărirea, de care Fiul S-a dezbrăcat luând „chipul de rob", norma de existenţă a făpturii, având ca după înviere să-şi recapete iarăşi slava ce-a avut-o mai înainte de a fi lumea (*Ioan* 17, 5). Slava este Sofia, adică natura dumnezeiască manifestată, descoperită sieşi. Ea e bucuria şi dragostea dumnezeieştilor persoane întreolaltă. De această bucurie şi fericire S-a golit pe Sine Fiul.

„Fiul lui Dumnezeu Se coboară din cer părăsind viaţa dumnezeiască. Natura Sa dumnezeiască păstrează numai potenţa slavei, care va fi din nou actualizată la sfârşitul vieţii pământeşti."

În teologia rusească s-a dezvoltat în ultima vreme mult doctrina despre Sofia. Aceasta la Părintele Bulgakov înseamnă viaţa dumnezeiască, mărirea, slava Lui, ca manifestare intertreimică a naturii dumnezeieşti. Ea este Sofia necreată. Dar afară de ea există şi Sofia creată, care e universul creat, copie şi efect al lumii dumnezeieşti interne. Fiul lui Dumnezeu prin Întrupare a coborât Sofia necreată, viaţa Sa dumnezeiască, din starea ei de plenitudine, integral manifestată din veac, în stadiul de devenire, de dezvoltare. A redus-o prin urmare, în clipa naşterii ca om, la momentul iniţial al dezvoltării, la o stare pur potenţială, la starea de *Prunc* şi după viaţa Lui dumnezeiască, nu numai după cea omenească.

În viaţa internă a Sfintei Treimi nu s-a schimbat prin aceasta nimic. Cele trei centre ipostatice continuând să existe şi Fiecare din cele trei persoane continuând să-şi menţină veşnica Ei relaţie personală cu celelalte două, fericirea ce radiază din aceste relaţii de asemenea continuă să existe, Tatăl Se bucură de Fiul şi de Duhul Sfânt, Duhul Sfânt, de Tatăl şi de Fiul, iar Fiul continuând să existe ca persoană dumnezeiască, iradiază în mod obiectiv viaţa şi fericirea dumnezeiască.

În sine viaţa şi fericirea dumnezeiască a Fiului continuă să existe, dar El subiectiv n-o mai gustă, *pentru Sine* ea a încetat.

„Slava şi Dumnezeirea în Sofia strălucesc dinainte de veac în cer pentru Sfânta Treime, totuşi al doilea Ipostas, coborându-Se din cer, părăseşte această strălucire, El *pentru Sine* n-o mai are, ci primeşte înfăţişarea robului, în libera asceză a kenozei". [...] „Şi în acest înţeles *Pruncul tânăr-Dumnezeu dinaintea de veac* încetează de-a mai avea *pentru Sine* Dumnezeirea Sa; rămâne numai cu Natura Dumnezeirii, dar fără Slava ei" (p. 253).

Micşorarea se referă şi la Ipostasul Cuvântului. Şi lucrul acesta se poate înţelege de la sine. Dacă natura s-a micşorat, Ipostasul, care reprezintă şi poartă natura, n-a putut rămâne în strălucirea lui deplină. Şi din alt motiv a fost de lipsă aceasta. Natura omenească n-a putut creşte ca natură omenească în cadrele unui ipostas atât de deosebit de ea, cum e cel dumnezeiesc. Întrebarea, cum s-a putut uni un Ipostas dumnezeiesc cu o natură omenească, a format obiectul articolelor mele din cele două numere trecute de Crăciun ale foii noastre. Cum S-ar mai fi născut ca „om deplin" Iisus Hristos, când Ipostasul Lui e atât de deosebit de natura Lui omenească?

Nu pare natura omenească aproape ca un apendice exterior întregului încheiat, care e natura dumnezeiască cu

Ipostasul Ei? Cum a putut deveni Ipostasul dumnezeiesc într-un mod mai organic, mai intim, Ipostas al naturii omeneşti, ca să formeze şi cu ea un întreg firesc?

La întrebarea aceasta Părintele S. Bulgakov dă un răspuns destul de satisfăcător, cu ajutorul ideii de kenoză:

> „Fiul nu numai că S-a dezbrăcat de Dumnezeirea Sa, părăsind slava Sa sofianică, şi nu numai că *S-a făcut trup*, îmbrăcând firea noastră grosieră, ci S-a făcut şi *ipostas omenesc*." „Logosul a primit trupul nu ca pe ceva exterior şi lateral, ci El însuşi S-a făcut ipostas omenesc" (pp. 259-260).

Ipostasul sau eul omenesc fiind substituit în Iisus Hristos de Ipostasul sau eul al doilea din Treime, Acesta s-a împuţinat până la nivelul unui ipostas sau eu omenesc, ca substituirea să se facă în modul cel mai deplin şi mai firesc.

Ipostasul constă în conştiinţa eului despre sine însuşi. La om eul e cufundat în curentul devenirii; el apare şi creşte. Dar în acelaşi timp el are şi caracter supratemporal. Timpul *nu-l produce*, ci numai îl desfăşoară, îl actualizează. Eul există şi înainte de apariţie ca subconştient şi din subconştientul acesta mereu creşte conştiinţa, se precizează eul. Ca principiu entelechial, care conduce dezvoltarea fiinţei omeneşti, e de la început.

În actul nostru de conştiinţă noi sesizăm această supratemporalitate a eului, sau mai bine zis această supra şi subtemporalitate a lui. Noi îl sesizăm ca spirit, dar ca spirit şi supus devenirii şi deasupra ei.

La Dumnezeu însă Ipostasurile nu sunt supuse devenirii. Dar unul din Ipostasurile divine Se face şi ipostas omenesc (în numărul de Crăciun din anul trecut am arătat o altă idee a Părintelui Bulgakov: aceea că între ipostasul omenesc şi cel dumnezeiesc e oarecare apropiere originară întrucât şi ipostasul omenesc e o rază din Dumnezeire individualizată în momentul Întrupării, deci orice om e oarecum un dumnezeu-om), şi anume tocmai în sensul că renunţă la actualitatea permanentă a conştiinţei sale, intrând şi în această privinţă în curentul devenirii. Eul Cuvântului rămâne, se înţelege, în fiinţa Lui acelaşi, dar îşi potenţializează conştiinţa, primind ca ea să se dezvolte ca o conştiinţă omenească.

> „Ipostasul al doilea Se dezbracă pe Sine de Dumnezeirea Sa, părăsind-o, nu ca izvor al vieţii reciproc-ipostatice, ci de existenţa Sa dumnezeiască personală: Fiul încetează de-a mai fi Dumnezeu *pentru Sine* şi de aceea El nu Se mai referă acum către Tatăl numai ca un Ipostas de egală Dumnezeire („Eu şi Tatăl Meu una suntem" – *Ioan* 10, 30), ci şi ca spre Dumnezeul Său. Conştiinţa *paternităţii* Tatălui face loc, e astupată de referinţa trimiterii de către Tatăl" (p. 257).

Obiectiv, în Sine, Fiul rămâne tot Ipostas treimic şi în aceeaşi relaţie eternă de născut din Tatăl, dar subiectiv, pentru Sine, El Se dedică relaţiei de ascultător Tatălui, de ipostas omenesc.

În momentul când se începe procesul Întrupării, Fiul deja e în starea de ipostas cu conştiinţa şi cu puterea cufundată în pură potenţă. De aceea nu El face conceperea, ci alt Ipostas dumnezeiesc, Duhul Sfânt; *nu El vine, ci e trimis*. El numai începe a fi (a fi actual, se înţelege). Actul de umilire, de împuţinare, de deşertare a puterii şi măririi s-a săvârşit înainte de întrupare, în transcendent. *Golgota, sacrificiul zguduitor, s-a săvârşit în cer, cea de pe pământ e numai o consecinţă firească a aceleia.*

Ipostasul dumnezeiesc s-a redus până la acel grad de eficienţă, ca din sângiuirile Fecioarei Maria să se formeze exact o natură omenească cu limitările ei; pentru natura omenească El a însemnat un ipostas omenesc.

Interesante consideraţii se află în cartea Părintele S. Bulgakov referitor la creşterea, la dezvoltarea autoconştiinţei de Dumnezeu în Iisus Hristos, despre care se afirmă următoarele:

> „Autoconştiinţa Lui se actualizează prin conştiinţa omenească" (p. 257). „Aici avem cea mai neînţeleasă şi mai zguduitoare automicşorare a Ipostasului veşnic dumnezeiesc al Logosului, care Se cufundă în vremelnicie şi succesiune, pentru ca, după ce S-a stins în subconştient prin *petrecerea în sângiuirile Maicii*, să Se ridice din apele Letei la suprafaţă în faza conştiinţei somnoroase a copilului, care va *creşte* (*Luca* 2, 40), ajungând *la măsura creşterii depline a lui Hristos* (*Efeseni* 4, 13)" (p. 260).

Omul îşi vede, lăuntric, eul său, ca fiind deasupra timpului, deşi îşi desfăşoară conţinutul în timp, Iisus de asemenea Îşi vedea, lăuntric, tot mai clar eul Său dumnezeiesc. Dar nu printr-o conştiinţă paralelă cu cea omenească, ci tocmai prin aceea.

> „*Ipostasul omenesc* al lui Iisus, *fiul lui Iosif şi al Mariei, fiul teslarului*, având rudenii pământeşti, este *Ipostasul Logosului*, şi aceasta e taina şi adâncul ce se descoperă în conştiinţa Lui omenească treptat şi fără încetare, odată cu creşterea conştiinţei Lui omeneşti, ca conştiinţa şi filiaţia Lui dumnezeiască. Dar această vedere a tainei filiaţiei Sale dumnezeieşti, această conştiinţă de Dumnezeu, nu suprimă în Hristos conştiinţa Lui temporală şi omenească *prin care* şi *în care* Ea luminează în timp, ca un soare lăuntric ce luminează geamul conştiinţei empirice".
>
> „Autoconştiinţa Ipostasului Dumnezeu-Omului, răsărind din starea preconştientă, dezvoltându-se şi precizându-se treptat, se deosebeşte, sigur, esenţial de conştiinţa omului obişnuit. Totuşi, *după tipul dezvoltării*, Ipostasul dumnezeu-omenesc nu se deosebeşte de cel omenesc, şi Dumnezeu-Omul este într-adevăr Om. În realitate şi Spiritul ipostatic e părtaş de veşnicie şi Se vede pe Sine nu în formă de devenire, ci ca existenţă supratemporală. [...] În acelaşi fel şi persoana omenească a lui Iisus are conştiinţa Dumnezeirii Sale ipostatice, a Ipostasului Său nedespărţit de Tatăl şi de Duhul Sfânt, dar conştiinţa aceasta şi-o câştigă nu numai printr-o vedere netemporală, ci şi, omeneşte, discursiv. [...] Această conştiinţă, prin care Se ştie pe Sine ca Logos *prin* prisma omenească şi prin viaţa omenească, nu în afară de ea şi pe deasupra ei, nu e numai o autoconştiinţă omenească, sau numai una dumnezeiască, ci e dumnezeiesc-omenească. Cu un cuvânt, Hristos e Dumnezeu-Om nu numai în înţelesul că în El sunt unite într-un ipostas două naturi, dumnezeiască şi omenească, ci şi însuşi acest ipostas este, în urma unei astfel de uniri, de asemenea *dumnezeiesc-omenesc*: unirea celor două naturi străbate până în miezul Lui propriu" (pp. 261-262).

Fără această automicşorare, fără kenoză, prăpastia dintre Dumnezeu şi om n-ar fi fost învinsă nici în Iisus Hristos. Numai prin kenoză Dumnezeirea S-a putut coborî chiar în sânul omenităţii, ca s-o înnobileze nu din exterior, ca pe un obiect, ci din interior. Fără kenoză natura omenească n-ar fi putut suporta în strânsă intimitate cu ea natura dumnezeiească; ar fi ars, s-ar fi topit de prea marea putere a naturii dumnezeieşti. Cum ar mai fi putut rezista ştiinţa mărginită omenească în acelaşi cap cu ştiinţa fără margini a lui

Dumnezeu? Sau neputinţele omeneşti în acelaşi subiect cu atotputernicia Lui?

> „Dumnezeirea în Iisus inspira persoana Lui dumnezeiesc-omenească şi se manifesta *în măsura* în care natura omenească o putea primi şi încăpea pe Aceea, dar nu forţând asupra ei şi nu în afara de ea, şi în aceasta se arată kenoza neîntreruptă, actuală a Dumnezeirii, Care se măsoară pe Sine după cele omeneşti" (p. 265).

Numai în lumina kenozei se pot înţelege bine termenii de la Calcedon, despre intima nedespărţire, fără amestec, a naturilor din Iisus Hristos, despre viaţa Lui unitară.

Numai în lumina realei automicşorări a Fiului lui Dumnezeu înţelegem ceva din adâncimea adevărului „Prunc Se face Făcătorul".

Sărbătoarea *Naşterii Domnului* ne este, fără îndoială, prilej de bucurie, căci prin ea ne-a venit mântuirea. Dar când ne dăm seama cu ce preţ grozav, când cugetăm la marea, la dureroasa jertfă care a premers în cer Naşterii, din bucuria noastră dispare orice notă de uşurătate, luându-şi un aer de gravă seriozitate.

Anul 1936

În pragul unui nou an*

Dacă *Naşterea Domnului* o aşteptăm şi o serbăm cu o bucurie care ne scoate afară din timp şi din noi înşine, ultimă clipă a anului vechi şi cea dintâi a anului nou o aşteptăm şi o trăim cu o intensă simţire a timpului şi a trecerii noastre.

La scurt interval după o sărbătoare care ne-a pus în legătură cu baza veşnică a vieţii, vine o alta care ne întoarce privirea şi ne-o leagă obsedant de cestălalt revers al ei, de realitatea timpului, a devenirii, a trecerii. Poate că nu fără sens a aşezat Biserica sărbătorile ei, astfel încât deodată cu Anul Nou civil să cadă şi Tăierea Împrejur a Domnului. De la bucuria extatică a sfintei familii, a păstorilor, a tuturor celor ce-au cunoscut că ne-a trimis Dumnezeu pe Fiul Său spre mântuire, a trebuit să se ajungă la grija primei „împliniri a Legii", a supunerii sub rânduielile acestei vieţi care se desfăşoară în timp şi spaţiu. A supunerii sub legile esenţiale, originare ale vieţii, nu sub legile accesorii, secundare, derivate din păcat, ale ei. Aceste legi sunt condiţiile necesare pentru desăvârşirea tuturor fiinţelor în afară de Cel ce este Absolut. Numai încadrându-te în ele, în interiorul lor, le poţi depăşi. Ele nu pot fi învinse din exterior, ci numai din

---

* *Telegraful Român*, an LXXXIV, nr. 1, 1 ian. 1936, p. 1. Semnat: *DS*.

interior. Numai din mijlocul lor te poţi ridica în sus, dar nu de pe laturile lor. Cine caută să saboteze prin negaţie sau prin violenţă ordinea vieţii, acela n-o poate depăşi, ci e strivit până la urmă de ea. Anarhismul şi misticismul forţat şi dezordonat nu te duc în sus, ci la alterări grave ale resorturilor fiinţei tale. Cine se sileşte să smulgă din fiinţa sa legile eterne ale vieţii reuşeşte să se deformeze, să cadă din plenitudinea normală a vieţii.

Prin actul ceresc de supunere sub legile vieţii făpturilor, Iisus a admis, implicit, şi tăierea Sa împrejur, pentru a se face dovadă despre realitatea întrupării Sale, a intrării Sale „sub lege", dar şi pentru a începe cum începeau atunci toţi cei de „sub lege" activitatea Sa.

Fără îndoială în felul cum ne raportăm, sau cum ar trebui să ne raportăm, la viaţă, la sărbătoarea Naşterii Domnului şi a Anului Nou e şi ceva comun: şi la Anul Nou palpitanta intuiţie a timpului se întreţese, sau ar trebui să se întreţească, cu intuiţia veşniciei care stă la baza timpului. Fără a nega în seara de Anul Nou realitatea *timp*, sufletul credincios nu se poate cufunda în îngustimea de orizont în care nu vede în viaţă decât timp şi trecere, ci timpul pentru el e luminat de razele veşniciei pe care o sesizează acum mai mult înlăuntrul său. Timpul (succesiunea) e văzut de sufletul credincios în realitatea sa, dar ca o lege în serviciul veşnicei vieţi în duh. În fiecare clipă el caută să realizeze ceva bun în serviciul celor din locul unde trăieşte, căci binele făcut în fiecare clipă celor dimprejurul său îi îmbogăţeşte tezaurul din care se va alimenta cu fericire viaţa sa în veci. Cine dispreţuieşte clipele de rând ale vieţii şi pe cei din jurul său (neamul său), aşteptând numai momente excepţionale ca să facă binele şi vizând nu omul concret de lângă el, ci o

omenire generală, abstractă, acela nu face nimic nici pentru veşnicirea sa.

În seara de Anul Nou se pot afla mulţi creştini care să nu găsească viaţa în timp şi spaţiu zadarnică; se vor afla destui care să se bucure de trecut şi de locul în care trăiesc, oricare ar fi el, şi care să aştepte viitorul nu cu vană curiozitate, nici cu plictiseală sau teamă, ci cu dorinţa de a-l folosi pentru fericirea veşnică.

Cu intenţia de-a depăşi timpul şi spaţiul în fiecare clipă, a intrat în ele Domnul nostru Iisus Hristos, tăindu-se împrejur.

Cu aceeaşi intenţie să păşim şi noi în noul şirag de zile şi ore, tot atâtea ocazii de a ne desăvârşi, de a ne purifica şi întări în focul încercărilor vieţii.

Anul nou 1936*

Stăm iarăşi, la final de an vechi şi început de an nou, în faţa clipelor de sufletească reculegere, când omul cugetător meditează, măcar în treacăt, asupra anului celui ce moare şi asupra urmaşului ce-i ia locul.

Şi, recapitulând sumar evenimentele petrecute în anul 1935, este cu neputinţă să nu surprindă punctele de preţioasă orientare pentru activitatea din anul ce se naşte, dacă e vorba să-l trăiască şi în folosul neamului şi al Bisericii sale, ba mai ales în *acest* scop.

*

În primul rând, din cele petrecute în trecutul an bisericesc, înregistrăm *alegerea chiriarhilor* noştri, cu mult făgăduitoare nădejdi de mai bine pentru cler şi popor.

În scaunul de Dumnezeu păzitei Mitropolii a Moldovei şi Sucevei s-a urcat cărturarul de renume, fostul stareţ al Mânăstirii Neamţ Înaltpreasfinţitul *Nicodim* Munteanu, care a fost însoţit în drumul spre reşedinţa mitropolitană a Iaşilor de Preafericirea Sa Patriarhul *Miron* şi Înaltpreasfinţitul Mitropolit *Nicolae* al Ardealului.

---

* *Telegraful Român*, an LXXXIV, nr. 1, 1 ian. 1936, pp. 1-2. Nesemnat.

Ca Arhiepiscop al Cernăuţilor şi Mitropolit al Bucovinei şi Hotinului a fost însărcinat Înaltpreasfinţitul *Visarion* Puiu, urmaş al neuitaţilor Silvestru Moraru, Vladimir de Repta şi Nectarie.

Spre sfârşitul anului, votul Congresului Naţional Bisericesc a ridicat în scaunul arhieresc al Aradului, ca urmaş al regretatului episcop Grigorie, pe Preasfinţitul *Andrei Magier*, iar în cel al Hotinului, pe Preasfinţitul *Tit Simedrea*, cu misiunea ca la margini de ţară, la apus şi la răsărit, noii episcopi să continue a desfăşura şi înteţi activitatea binecuvântată pentru Ortodoxia românească şi pentru patria noastră în hotarele sale fireşti, statornicite pe vecie.

În toate aceste alegeri de ierarhi, pacea şi frăţeasca dragoste au ieşit biruitoare, înlăturând micile clipe ale nemulţumirilor ivite în asemenea cazuri.

*

Am ţinut să subliniem importanţa *cuvintelor şi sfaturilor regale*, rostite cu ocazia învestirii ierarhilor sfintei noastre Biserici Ortodoxe.

Despre păstrarea acestei sfinte Biserici şi despre însemnătatea factorului mirenesc în apărarea şi întărirea ei, Maiestatea Sa (la învestirea Înaltpreasfinţitului Mitropolit Nicodim) se exprimase zicând:

> „toţi acei care îi aparţinem Bisericii noastre române trebuie să ne dăm mâna, să muncim cu putere la reîntărirea şi ridicarea credinţei noastre ortodoxe române. În trecut au fost aşa de strâns legate aceste noţiuni, *patrie* şi *credinţă*, încât ele fac parte integrantă din efortul spre progres al României. [...] Datoria aceasta incumbă mai ales conducătorilor şi credincioşilor Bisericii. Colaborarea strânsă şi desăvârşita în-

credere între aceste două elemente componente ale ei este mijlocul prin care se va ajunge la acest scop".

Tot atât de grăitor este cuvântul Suveranului spus la solemnitatea recentei învestiri a Preasfinţiţilor episcopi Andrei şi Tit, când Maiestatea Sa a expus, în cuvinte luminoase, concepţia ce o poartă despre rolul Bisericii (în altă parte a ziarului redăm şi acest cuvânt).

Clerul şi toţi credincioşii Bisericii aduc omagială recunoştinţă Maiestăţii Sale Regelui ortodox, pentru înţeleptele îndrumări şi îndemnuri ce li s-au împărtăşit cu părintească purtare de grijă.

*

Realizările ctitoriceşti, pe terenul construirii şi reclădirii de sfinte locaşuri şi alte aşezăminte, le încrestăm şi de astădată cu bucurie îndreptăţită şi tot cu mai mari speranţe pentru viitor.

Ca să amintim pe cele din oraşe şi orăşele, *s-au târnosit*: măreaţa biserică din *Mediaşul* de pe Târnave; capela şi biblioteca mitropolitană din *Sibiu*; frumoasa biserică ortodoxă de la *Simeria*, ca semn al statorniciei stăpânirii româneşti în ţinutul de muncitori, unde Biserica Ortodoxă are misiunea unificării sufleteşti a masei de lucrători şi de slujbaşi ai căilor ferate, pentru a putea rezista împotriva tuturor curentelor subversive ale sectarilor şi revizioniştilor. La *Turda*, de istorică pomenire, în localul smeritei bisericuţe se înalţă noua biserică ortodoxă, o fală în ţara prigoniţilor urmaşi ai lui Horia şi a tovarăşilor săi de suferinţe şi vitejie, comemoraţi tot în acest an în toate unghiurile ţării. La *Blaj*, schimbat în capitală de judeţ, s-a pus piatra fundamentală a sanctuarului ortodox, ca acesta să devină nou izvor de viaţă creştină şi de întărire a credinţei celei adevărate.

*

Societatea intelectualilor mireni ortodocşi ai Ardealului, *FOR-ul*, tânăra instituţie de apostolat laic, sub preşedinţia dlui profesor universitar Sextil Puşcariu, a continuat munca reîncreştinării individului, a familiei şi a societăţii noastre de pe aceste plaiuri.

Lupta ce o poartă *FOR*-ul pentru menţinerea şi întărirea statului nostru creştin, cu religia sa ortodoxă dominantă, s-a manifestat strălucit în *memoriul* prezentat guvernului, cu privire la *repatrierea Fundaţiei „Emanoil Gojdu"*, şi la *desfacerea „Acordului cu Vaticanul"*, acord declarat de peste o jumătate de milion de ortodocşi ardeleni ca dăunător şi primejdios ţării şi neamului. Biserica noastră ortodoxă declară că nu va înceta a stărui din toată puterea pentru realizarea îndreptăţitelor sale deziderate.

Şi, dacă n-au dat greş aşteptările puse în societatea *FOR*-ul, care cu ramificaţiile sale pătrunde binefăcător şi tot mai adânc în viaţa noastră religioasă, culturală şi naţională, este cu atât mai de dorit ca mişcarea din Ardeal şi Banat să deştepte ecoul şi în sânul mirenilor din toate celelalte ţinuturi ale ţării.

*

Aici e locul să amintim şi: inaplicabilitatea *Concordatului* cu Vaticanul şi, prin urmare, necesitatea denunţării lui. Cititorii noştri s-au putut edifica, în această chestiune, din broşurile şi articolele (tipărite în Tipografia Arhidiecezană din Sibiu), şi îndeosebi din excelenta publicaţie a dlui pro-

fesor universitar *Onisifor Ghibu* (*Noutatea Concordatului*), şi nu mai puţin din cuvintele scrise de dl preşedinte al *FOR*-ului, *Sextil Puşcariu*, care spune:

> „în urma concordatului, catolicismul de la noi se identifică cu maghiarismul şi cu tendinţele lui de refacere a vechii Ungarii pe ruinele României".

*

În nota vremii şi a trebuinţelor Bisericii, s-a întrunit la Sibiu (în două zile din aprilie) *Primul congres al profesorilor academiilor teologice ortodoxe române ale Mitropoliei Ardealului*, discutând problema învăţământului teologic printr-o reorganizare a şcolilor noastre de teologie. După cuvântarea rostită în congres de Înaltpreasfinţia Sa Mitropolitul *Nicolae*, care a expus clar icoana ideală a preotului ce ne trebuie, congresul profesoral s-a exprimat: pentru pregătirea de personalităţi preoţeşti însufleţite de *convingere religioasă* şi pătrunse de *râvnă misionară*, alături de instrucţia teologică cu pregătire solidă de cunoştinţe, *internatele* de pe lângă Academiile teologice având să întregească pregătirea caracterului preoţesc.

Toate aceste criterii, stabilite în congresul de la Sibiu, alcătuiesc motive tari, în propriul interes al statului, să aducă necesarul concurs cu scopul ca Biserica să-şi poată creşte adevăraţii slujitori.

*

Adunarea Eparhială din Sibiu a dat anul acesta deosebită luare-aminte chestiunilor bisericeşti duhovniceşti.

Membrii adunării au rostit poate mai puţine şi mai scurte cuvântări decât în alţi ani, luminându-se în mare măsură din rapoartele îngrijite şi cuprinzătoare, care au avut darul să înfăţişeze icoane vii şi complete despre toate problemele puse în dezbaterile din şedinţele adunării.

Clerul şi mirenii Arhiepiscopiei de Alba-Iulia şi Sibiu s-au dovedit şi se dovedesc ca veghetori neînfrânţi ai legii dreptmăritoare şi ai fiinţei noastre naţionale, deschizând drumuri noi pentru slava Bisericii şi cinstea fiilor ei.

*

Între cele două Biserici creştine naţionale, *Anglicană* şi *Ortodoxă Română*, se fac paşi pentru a stabili temeiuri de apropiere.

O delegaţie de înalţi demnitari bisericeşti anglicani a venit în acest scop la Bucureşti. Schimbul de idei cu reprezentanţii Bisericii Ortodoxe n-a putut decât să contribuie la o mai aprofundată cunoaştere a problemelor, puse şi de-o parte, şi de alta, a celor întruniţi în conferinţă.

Gândul de căpetenie a fost lămurirea unor chestiuni importante şi de actualitate (o duşmănire *d'a capo*, cum încearcă s-o arate unii, rămâne astfel fără înţeles).

Deocamdată s-a pus temelia de discuţii viitoare între Biserica Ortodoxă Română şi Biserica Anglicană.

*

Asociaţia religioasă *Oastea Domnului*, cea mai viguroasă între societăţile similare, s-a adunat la Sibiu în al IV-lea congres, condus de Înaltpreasfinţitul Mitropolit *Nicolae*.

Ostaşii, povăţuiţi şi supravegheaţi de preoţimea ortodoxă cu părintească iubire, sunt cu adevărat membri pilduitori prin viaţa lor creştinească renăscută. S-au înfăţişat în congres cu toată pietatea, s-au împărtăşit cu Sfintele Taine,

au ascultat povăţuirile vorbitorilor veniţi din apropiere şi depărtare şi, întăriţi sufleteşte, s-au înapoiat la căminuri.

Duhul de înnoire ce bate tot mai întins peste sufletele însetate a făcut ca numeroşi „ostaşi", împreună cu alţi credincioşi să întreprindă pioase pelerinaje spre locul, astăzi atât de vestit, al unui smerit sat de pe malul dunărean.

*

Seria *publicaţiilor, iniţiate de Înaltpreasfinţitul Mitropolit Nicolae,* s-a îmbogăţit prin câteva preţioase lucrări. Pomenim aici: monumentala operă istorică a părintelui *Ştefan Meteş;* apoi cartea mult dorită, „din grădina florilor duhovniceşti", *Cartea de Rugăciuni*, tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfinţiei Sale, atât pentru credincioşii săteni, cât şi pentru orăşeni.

Cartea s-a bucurat de o primire atât de entuziastă, încât editura va trebui să îngrijească o nouă ediţie neîntârziată.

*

Neajunsurile, în urma nedreptelor salarii preoţeşti, au pricinuit şi anul trecut multe dureri şi amărăciuni în familiile slujitorilor altarelor Bisericii noastre ortodoxe.

Organele noastre bisericeşti n-au întârziat a interveni cu energie la toate ocaziile în favoarea năpăstuiţilor, cerând repararea nedreptăţirilor şi mai multă bunăvoinţă pentru clerul nostru, cu adevărat prigonit în ultimii ani.

*

În pragul acestui nou an, urăm iubiţilor noştri cititori şi abonaţi toate fericirile, rugând pe bunul Dumnezeu să-i apere de tot răul veacului şi să le dăruiască răsplata dorită.

Încercare despre teofanii* (III)

Sfârşisem partea a doua a articolului nostru despre teofanii cu promisiunea că vom arăta deosebirile între imaginaţie, halucinaţie şi vedenie sfântă.

Imaginaţia este o facultate a spiritului nostru cu o sferă de activitate mult mai largă decât i se atribuie de obicei. Ea nu este numai facultatea prin care croim imagini pentru lucruri care ştim că există, dar nu le cunoaştem de aproape, sau tot felul de imagini neraportate numaidecât la vreo realitate, nu este aşadar numai o substituire a percepţiei şi un joc al spiritului, ci este calea unică pe care vin să se prezinte în faţa conştiinţei toate conţinuturile ce se desprind din adâncurile sufleteşti. Şi când zic adâncuri sufleteşti, nu înţeleg prin aceasta nici numai imagini percepute în trecut şi depozitate acolo, dar nici numai un subconştient redus la vreo unică sau mai multe potenţe biologice în sensul şcolii lui Freud sau a celor apropiate. El este izvorul nesecat al vieţii integrale omeneşti, de acolo cresc înţelegerea lumii, virtuţile omului, sentimentele, acolo e desemnat drumul

* *Telegraful Român*, an LXXXIV, nr. 2, 5 ian. 1936, pp. 2-3. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

fiecărui ins. Adâncul sufletesc este puterea creatoare a omului. Toată viaţa lui manifestată iese de acolo.

Iar imaginaţia este calea pe care vine în faţa conştiinţei tot ce pleacă din adâncul nostru sufletesc, sau prin care smulgem câte ceva pentru conştiinţă din întunericul acela nesecat. Într-adevăr, orice idee, orice simţire, orice tendinţă din moment ce începe a-şi spori prezenţa în conştiinţă începe a se îmbrăca într-o imagine mai mult sau mai puţin precizată. Fenomenul e mai evident în legătură cu ideile. Să urmărească oricine în sine procesul naşterii unei idei. Îndată ce-a apărut primul colţişor al ei sub obiectivul atenţiei, aşadar îndată ce a început să existe, ea are o oarecare haină, care e un început de imagine. Nu vorbesc numai de noţiunile generale ale lucrurilor văzute, ci şi de ideile referitoare la date imateriale, şi de legăturile dintre diferitele idei. Anumite legături dintre ele ţi se prezintă ca un fir, altele ca nişte suprapuneri etc. Se observă mai ales la oricare idee un început de imagine sonoră, ca să numesc astfel cuvântul în care se îmbracă ideea; un fel de tensiune de a-şi preciza haina sonoră.

Cu cât insişti mai mult asupra ideii, cu atât se precizează, se înviorează, se umple de detalii ca imagine. Cu cât se apropie spre punctul de a fi comunicată, aşadar cu cât sporeşte pe calea manifestării, cu atât se plasticizează mai mult ca imagine. Parcă auzi cuvântul pe care nu l-ai rostit încă, dar stai gata să-l rosteşti. E drept că în uzul zilnic, mai ales oral, dar şi în scris, ideile vin şi trec fără să le mai imaginăm. Dar aceasta înseamnă că nu insistăm asupra lor, asupra conţinutului deplin al lor. Acum insistăm mai mult asupra legăturilor dintre ele. Şi poate nici la aceasta. Dar odată şi odată tot am insistat asupra lor, şi imaginea lor pe care am văzut-o, deci şi înţelesul lor deplin, rămâne neutilizată acum, intrând în scenă numai un rudiment de imagine, un simbol. Cine n-a insistat niciodată asupra ideilor pe care le întrebuinţează, cine n-a avut o imagine cât mai vie a lor face uz prost de ele. E un superficial sau un erou caragialian. Se poate observa că îndată ce convorbirea dintre doi inşi devine mai plină de sens, ei încep să insiste asupra a câte unei idei, asupra detaliilor ei. În acele momente intră în funcţiune *vederea* ideii. La artişti, care nu insistă mult asupra legăturilor dintre idei, ci asupra lor luate de sine stătătoare, ideile au un maximum de vizibilitate şi sonoritate, adică de imagine. La cugetători, care insistă mai mult asupra legăturilor dintre idei, legăturile au mai mult caracter imaginativ, şi mai puţin ideile.

Adâncurile noastre sufleteşti ni se manifestă prin imagini. Lipsa totală de imagine echivalează cu lipsa de sens, de înţelegere, de conştiinţă. Inteligibil este tot una cu imaginabil.

Două concluzii ţâşnesc din cele anterioare. Prima: între spirit şi imagine nu poate fi numai o legătură incidentală, laxă, ci una foarte intimă, organică, dacă realităţile spirituale devin imagini îndată ce încep a exista pentru conştiinţă.

Asupra acestei legături intime între spirit şi imagine vom insista mai încolo.

A doua concluzie, strâns legată de prima: imaginaţia nu are numai un caracter reproductiv, readucând în conştiinţă şi aplicând la noile idei imaginile percepute în trecut, ci este prin excelenţă o funcţie de sinteză, o funcţiune creatoare de imagini noi. Din material senzorial cu totul nou? La această întrebare n-am putut răspunde pozitiv. Dar chestiunea n-are aproape nicio importanţă odată ce din aceleaşi câteva elemente senzoriale sunt formate în natură şi se pot

forma în spirit imagini la infinit. În orice caz imaginile formate prin imaginaţie nu sunt numai aranjări variate ale unuia şi aceluiaşi material senzorial perceput în trecut. Feţele de om pe care le formăm cu imaginaţia nu sunt numai nişte agregate din părţile de la niscai feţe văzute. Ele ni se reprezintă ca nişte individualităţi unitare în trăsăturile şi în sensul ce-l exprimă aceste trăsături. În special marii artişti creează în pictură şi în literatură feţe noi, care se prezintă ca dintr-o bucată.

În procesul de formare al acestor imagini încă nu se observă o lucrare de cârpeală, ci imaginea izvorăşte unitară, deşi încă nu destul de clară.

Imaginaţia nu fabrică cum fabrică croitorul, pantofarul sau zidarul, ci naşte. Materialul percepţiilor e totuşi utilizat, dar nu printr-o operaţie de adunare, ci după o asimilare, o topire a lui. Chiar dacă a putut face cineva numai puţin timp uz de simţurile capitale, câştigându-şi un număr minim de date senzoriale, el totuşi poate forma după aceea imagini la infinit. Sunt chiar orbi din naştere care-şi imaginează culorile, surdo-muţi care-şi imaginează sunetele. Sunt cazuri când anumite persoane văd cu zile înainte feţe de oameni pe care nu i-au mai văzut şi pe care îi întâlnesc după câtva timp. Cu drept cuvânt se iveşte aici întrebarea: nu cumva e capabilă imaginaţia să producă imagini fără a utiliza câtuşi de puţin un material perceput, pe care eventual să nu-l aibă? Oare nu cumva ţin anumite forme, anumite conturări de idei, de senzaţii lăuntrice, de-a dreptul de conştiinţă, de inteligenţă? Orbul care trăieşte numai în întuneric nu-şi poate oare închipui, prin contrast cu întunericul, culoarea albă, luminoasă? Ţine de cugetare, nu de simţuri, să individualizezi ideile ce se ridică din tine, să le dai contururi, să simţi că fie-

care stă deosebit şi e altfel decât celelalte. Însăşi această individualizare a lor e o imaginare. La urma urmelor nu e numaidecât necesar un material de percepţii venite din exterior pentru ca să se poată contura cugetarea noastră, pentru a individualiza totuşi în oarecare imagini (în sensul cât de impropriu al cuvântului) ideile, simţirile lăuntrice.

Dacă voim să caracterizăm din altă latură produsele imaginaţiei, din cea opusă produselor halucinatorii, observăm că cele dintâi implică o asistenţă cât mai activă a conştiinţei personale. În crearea de imagini subiectul face sforţări. Uneori mai mari, alteori mai mici. Chiar când sforţările sunt mai mici, când deci „inspiraţia" e mai pronunţată, conştiinţa e totuşi perfect de trează. Alta e situaţia la produsele halucinatorii. Aici conştiinţa personală nu se mai păstrează în toată integritatea ei. Ea intră într-o destrămare, care poate fi de diferite grade. S-ar putea stabili patru categorii de produse halucinatorii, după gradul de destrămare a conştiinţei personale: iluzie, coşmar, delir, alienaţie.

Iluzia are loc când iei un obiect drept altul. Are deci în mare măsură drept cauză ceva exterior, interpretat greşit din cine ştie ce înclinaţii sau motive interioare. Iei seara un stâlp drept un hoţ care te aşteaptă. Ea nu este propriu-zis halucinaţie decât de la un anumit grad înainte. De când începi a crede foarte serios în realitatea imaginii, care n-are un suport real exterior, afectându-ţi întreaga fiinţă. Ea poate ajunge atunci până la delir. Dar chiar până s-ajungă la nivelul delirului subiectul nu mai e cu totul stăpân pe sine. El intră într-o stare de pasivitate cu mult mai accentuată decât în jocurile imaginaţiei. Nu se mai poate elibera de imaginile care s-au produs involuntar. Ele devin un chin. Subiectul cade pradă obsesiei şi chiar panicii. Face gesturi nestăpânite, automate.

Manifestările instinctive nu mai pot fi stăvilite de conştiinţă. Sunt momente în care subiectul respectiv îşi uită chiar de sine, cuprins cu totul de vârtejul obsesiei sale. Totuşi conştiinţa nu se eclipsează total. E numai un început de destrămare a ei, continuă să existe un cât de mic rest din ea, ca un martor neputincios şi zăpăcit. Paralel sau alternativ cu credinţa în realitatea imaginilor-iluzii, subiectul respectiv are şi conştiinţa că e prada unei iluzii – dacă nu în fiecare clipă, dar măcar alternativ cu credinţa în realitatea imaginii închipuite. Dl dr. I. Stănescu, psihiatru legist din Paris, care a făcut eroice şi repetate eforturi prin ziarul *Zorile* să explice vedeniile lui Petrache Lupu cu elemente de psihopatologie, a crezut că-l poate înghesui pe Petrache Lupu şi în această rubrică. Domnia sa, reţinând mărturisirea lui Petrache Lupu că nu s-a dus în primele două rânduri să spună la lume porunca arătării, a luat acest fapt drept argument că Petrache Lupu nu credea serios că imaginii aceleia i-ar corespunde ceva real. Şi astfel Domnia Sa a identificat cazul lui Petrache Lupu cu acela al unei femei, descrisă de Brière de Boismont. Această femeie vedea că un hoţ îi intra în cameră şi se ascundea sub pat; pacienta devenea anxioasă şi oarecum agitată, cunoştea însă falsitatea percepţiilor şi făcea eforturi ca să-şi risipească temerile pe care viziunea le năştea în sufletul ei (*Zorile* din 11 oct. 1935). Dl. dr. I. Stănescu a neglijat însă un amănunt, care deosebeşte total cele două cazuri: Petrache Lupu mărturiseşte că nu s-a dus în primele două rânduri să spună lumii ce a văzut şi auzit, nu pentru că îşi dădea seama de falsitatea imaginii, ci pentru că îi era teamă de oameni că-l vor lua în râs.

> „Nu m-am dus să spun la lume ca să nu râdă lumea de mine. Apoi, Moşule, degeaba mă trimiţi, că nu crede lumea, va râde lumea de mine."

Pe când în iluziile halucinatorii, numite *halucinoze*, persistă alături sau alternativ cu credinţa în realitatea obiectivă a imaginii şi conştiinţa falsităţii ei, Petrache Lupu n-are nicio urmă de îndoială că ceva obiectiv i s-a arătat, însă nu ştie ce a fost aceea. Cel puţin de la a doua arătare convingerea lui e de deplină. Deci n-avem aici niciun element psihologic din categoria halucinozelor. De sinceritatea lui Petrache Lupu nu ne putem îndoi. În orice caz, ar trebui să-i atribuim o prea mare isteţime ca să credem că intenţionat şi-a modificat în expunere acest amănunt.

Coşmarul e un fel de halucinaţie în stare de semi-somn. Când nu poţi dormi, cazi uneori într-o toropeală ce vine dintr-o mare oboseală nervoasă. În astfel de stări se închegă în faţa ta fel de fel de întâmplări şi scene bizare şi fără o logică potrivită cu realitatea cunoscută în starea de trezvie. Tu dispari aproape cu totul din aceste asocieri ciudate de scene. Numai din când în când te trezeşti parcă şi revezi cu o neplăcută uimire, oarecum retroactiv, aceste înlănţuiri halucinatorii. Ai fost şi n-ai fost prezent cu conştiinţa la desfăşurarea lor: n-ai fost pentru că eşti surprins în momentele de trezvie; ai fost pentru că eşti în stare să rememorezi acea deşirare de halucinaţii. Pasivitatea atinge un grad şi mai mare ca la halucinoze. În momentele luminoase ale deplinei trezvii ai vrea să nu mai cazi pradă acestei toropeli halucinatorii. Dar eforturile îţi sunt zadarnice.

Nici în această rubrică nu poate fi aşezată vedenia lui Petrache Lupu. În coşmar lipseşte logica. Înlănţuirea dintre acele imagini involuntare este, ce-i drept, provocată de anumite înrudiri între ele, dar de înrudiri bizare, cu totul secundare, accidentale, periferice, de dispoziţia afectivă în care îmbraci tu, subiectul cutare, percepţii cu totul străine

între ele, de împrejurările identice în care ai perceput lucruri foarte deosebite între ele. În coşmar nu e o logică intrinsecă, determinată de sensurile principale esenţiale ale imaginilor, o logică cu ajutorul căreia să poţi găsi o utilitate practică sau teoretică acelei înlănţuiri. Lipseşte conştiinţa şi puterea ei care să impună această logică şi să selecteze numai imaginile care se pot încadra în ea. În vedenia lui Petrache Lupu este însă o logică perfectă, între arătare şi poruncile ei şi între porunci e cea mai firească înlănţuire. Petrache Lupu este în tot timpul în posesia conştiinţei depline, perfect de treaz. Dovadă e faptul că e conştient până în amănunt de peisajul fizic în care se petrece faptul. Toată ordinea fizică exterioară lui, şi cea mintală, interioară, rămân în limpezimea lor, fără a se produce răsturnări şi confuzii. Nimic din acestea n-are loc în coşmar când subiectul pierde conştiinţa spaţiului în care se găseşte, iar mintea lui încetează să mai activeze.

Delirul ar putea fi socotit ca halucinaţia în sensul cel mai strict al cuvântului. Imaginea are, în acest fenomen, pentru conştiinţa subiectului, un caracter deplin detaşat de el, o perfectă aparenţă de consistenţă extrasubiectivă. Imaginea, cu caracter de obiect exterior subiectului, apare din nimic, din senin în faţa ochilor lui deschişi. Nu mai e aici numai o greşită interpretare a vreunei percepţii exterioare. Astfel, delirul e la polul opus al imaginaţiei, subiectul nemaifăcând nicio sforţare pentru producerea acestor imagini halucinatorii, iar ele prezentându-se cu totul detaşate de subiect, independente de el. Conştiinţa personală, din punct de vedere al producerii acestor imagini, e redusă la cea mai completă pasivitate. Dar din punctul de vedere al judecării acestor imagini, al orânduirii lor, e activă con-

ştiinţa şi e trează? Când am numit delir acest fel de halucinaţie, am anticipat răspunsul la întrebarea pusă. Am înţeles că acest fel de halucinaţie nu se produce decât în starea de boală, şi prin urmare, de întunecare a conştiinţei. Să vedem dacă am avut dreptate.

Acest fel de halucinaţii se întâlneşte la bolnavii cu temperatură foarte urcată. Cu ochii deschişi ei văd în odaie persoane şi obiecte care nu sunt de faţă. Dar conştiinţa lor nu funcţionează normal nici măcar în ce priveşte judecarea şi orânduirea acestor imagini halucinatorii. Imaginile nu persistă, nu-şi dau rândul într-o ordine logică, ci se amestecă, se încalecă, se leagă bizar una de alta, încât îl zăpăcesc, îl chinuiesc pe bolnav. El nu poate înţelege ceva sistematic, ci numai frânturi. Ba foarte des conştiinţa i se cufundă cu totul, încât se miră când îi spun cei din jur după câtva timp despre vorbele ce le-a spus şi despre imaginile ce le-a remarcat. Dar sunt indivizi care au astfel de halucinaţii şi fără temperatură urcată. Un delir fără febră. Astfel, unii ucigaşi văd adesea victima lor apărându-le ca din pământ. Sunt aceşti indivizi sănătoşi? Conştiinţa lor se menţine lucidă? De sănătate nu poate fi vorba. Dar la ei nu e o boală de plămâni sau de intestine, ci una de nervi. Şi boala se manifestă chiar înainte de a ajunge acel ins în faţa halucinaţiilor. Nelinişte, remuşcare, temere, obsesia ideii ce i se va concretiza în imaginea halucinatorie sunt tot atâtea indicii ale bolii ce progresează. Observăm aici apoi că toate halucinaţiile de acest fel au un sens defavorabil subiectului; aproape totdeauna, dacă nu totdeauna, ele sunt concretizarea unei pedepse pentru cine ştie ca faptă rea. De mai puţine ori sunt realizarea vreunor temeri provenite din caracterul fricos sau din vreo spaimă mare trecută a individului. De aceea, cu

intrarea în faza halucinaţiilor starea individului respectiv nu se îmbunătăţeşte, ci se agravează în aşa fel, că, fără intervenţie medicală, el ajunge singur la alienaţie. În momentele de halucinaţie însăşi, starea sufletească a subiectului e tulburată până la paroxism, el face gesturi reflexe dezordonate, îşi pierde puterea de judecată şi chiar conştiinţa de sine se diminuează uneori până la dispariţie. Bolnavul, după trecerea crizei, ştie să-ţi spună despre momentul iniţial al halucinaţiei, dar, de cele mai multe ori, nu ştie să-ţi spună nimic despre ce a urmat după aceea.

Încercare despre teofanii* (IV)

Cazul lui Petrache Lupu nu se poate identifica, dacă nu forţăm lucrurile, nici cu delirul din categoria din urmă. Bolnav de nervi n-a fost nici înainte de a fi avut vedeniile, nici după aceea. Calmul lui, veşnica lui egalitate cu sine însuşi, o dovedeşte cu prisosinţă. Nimic ilogic, nimic bizar în purtarea lui, în cugetările lui, nimic sinistru, speriat în privirea lui. Dimpotrivă, o foarte pozitivă logică şi o foarte sănătoasă „lege comună" în ce spune şi face. Înainte de a avea vedenia, pe drum spre stână, el nu se gândea la imaginea lui Dumnezeu, cum mărturiseşte însuşi şi cum dovedeşte mirarea lui. „Ce vorbă a fost asta, ce Moş a fost ăla?". Dacă ar fi fost obsedat de imaginea lui Dumnezeu şi de vorbele ce i le-a spus, s-ar fi manifestat în purtarea lui instinctivă în acele clipe o imediată înţelegere a vedeniei şi a cuvintelor ei. În momentele cât a durat vedenia, Petrache Lupu îşi păstrează judecata în toată luciditatea ei. Nu numai că vede precis peisajul fizic şi ţine minte toate cuvintele ce i le spune arătarea, dar se gândeşte şi la greu-

---

* *Telegraful Român*, an LXXXIV, nr. 3, 12 ian. 1936, pp. 1-2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

tatea situaţiei lui de aici înainte: va trebui să spună la lume, căci cu această arătare nu e de glumit, dar cum va putea face aceasta?, căci va râde lumea de el. Simţul realităţii pozitive prin care vede importanţa lumii concrete nu se lasă bagatelizat, neglijat, oricât de minunată şi de superioară „lumii" apare vedenia. Precum vedem, o judecată rece, neinfluenţată, nedeviată întru nimic de caracterul excepţional al momentului.

Deosebirea între vedenia lui Petrache Lupu şi halucinaţiile bolnavilor intraţi în delir se poate observa şi din durata vedeniei. Halucinaţiile bolnavilor de delir sunt scurte şi e imposibil să nu se producă ceva dezordonat, ilogic în perindarea scenelor din cursul lor; vedenia lui Petrache Lupu durează, a treia oară, timp îndelungat: se duc împreună la stână parcurgând un drum de vreo 800 de metri, stau împreună până ce Petrache Lupu mulge, pleacă de la stână înapoi tot împreună. A durat cel puţin un sfert de oră. Şi în perindarea scenelor, cea mai logică înlănţuire, iar la Petrache Lupu, o încăpăţânată rezistenţă pe lângă acel gând la „lume", un refuz de a se înflăcăra, manifestat în încetineala cu care îndeplineşte lucrurile, diversele lui zăboviri. Unde se vede aici vreo ieşire din logică, din bun simţ, din realism? El dă o luptă cu arătarea, înarmat cu toate armele de bun simţ şi de realism, de critică. El nu se lasă luat de aripile vreunui sentiment, el nu se lasă orbit, scos din conştiinţa de sine. În comportarea lui Petrache Lupu din aceste momente există un realism cum numai la poporul românesc se poate întâlni şi cum nu cred să se mai poată găsi un caz asemănător în toată istoria arătărilor sfinte. (Moise refuză numai o dată, când îl trimite Dumnezeu la Faraon; Iona şi profetul Irimie, tot numai o dată.)

Despre alienaţie nu e necesar să spunem prea multe, căci e cu totul exclusă vreo apropiere între acest fel de fenomene şi cazul lui Petrache Lupu. Ceea ce caracterizează aceste fenomene este amnezia, sau cel puţin ecmnezia, adică dispariţia conştiinţei personale total sau numai cea care se referă la o perioadă de viaţă (o persoană uită viaţa sa din ultimii 20 de ani şi se socoteşte tânăr de 10 ani, de exemplu, dacă în realitate are 30 de ani). Conştiinţa personală poate fi înlocuită cu o altă conştiinţă personală. Cutare persoană de ex. uită cine este şi se socoteşte drept împăratul Chinei sau altceva. La alienaţi dispare factorul conştiinţă, care selectează, ordonează şi sistematizează imaginile, şi rămâne suveran laboratorul acela subconştient de imagini, care face între ele legăturile cele mai bizare. După ce bolnavul trece peste stările de amnezie sau revine la conştiinţa eului propriu, el nu-şi mai aduce aminte de halucinaţiile sale din faza de boală.

*

Petrache Lupu este un om sănătos din punct de vedere mintal, sănătos în sensul clarificat în rândurile anterioare. Aceasta au stabilit-o şi psihiatrii, prof. dr. Gh. Marinescu şi dr. I. Popescu-Sibiu. Dânşii au precizat că la Petrache Lupu n-avem de-a face cu o halucinaţie, ci cu o viziune, nu cu ceva morbid şi promotor de boală, ci un fenomen superior, promotor de sănătate şi de putere sufletească.

> „Halucinaţiile sunt proiecţii cu efect distinctiv atât pentru individ, a cărui personalitate o destramă, cât şi pentru societate. Viziunile apar ca forţe constructive de o valoare socială, aducând totodată şi o consolidare a eului ce le are.

Personalitatea ciobanului Petrache Lupu n-a suferit nicio deformare prin viziunea ce-a avut-o."[1]

Acelaşi medic citează şi următoarele rânduri ale celebrului psihiatru Laignel-Lavastine:

„Eul profund al misticilor este un eu profund normal, însă o creştere a energiei psihice; al psihonevrozaţilor, un eu maladiv cu o diminuată energie sufletească".

Iar dl profesor dr. Gh. Marinescu spune:

„este vorba dar de o ridicare a potenţialului psihic al individului, dându-i puterea de a face lucruri mari" (*Universul* din 6 nov. 1935).

Dar dacă Petrache Lupu e sănătos şi vedenia lui nu e ceva morbid, putem ajunge la concluzii şi mai înaintate. La oamenii sănătoşi mintal nu poate avea loc o trecere a produselor imaginaţiei în produse halucinatorii. Detaşarea unei imagini de funcţia imaginaţiei, şi transformarea ei în imagine în perfectă aparenţă de consistenţă exterioară, nu poate fi înţeleasă decât în două feluri: prin boală sau prin intervenţia unei forţe extrasubiective. Cu elemente pur subiective, adică, fenomenul acesta nu se poate explica decât la indivizii cu nervii bolnavi. Când nu e cazul de astfel de boală, explicaţia pur subiectivă nu mai e suficientă. În unele cuvinte ale domnilor psihiatri mai sus pomeniţi încă se poate citi o asemenea recunoaştere, deşi într-o formă mai învăluită:

[1] Dr. I. Popescu-Sibiu în *Curentul* din 23 oct. 1935.

„Fenomenul Bernadettei, ca şi al lui Petrache Lupu se explică prin activitatea inconştientului dinamic, creator. Sufletul lor avea intuiţia divinităţii, căci prin simpatie şi credinţă vedea pe Sfânta Fecioară şi pe Dumnezeu în care credea inima lor, fiindcă îi iubea. Intuiţia religioasă purcede din inconştientul dinamic şi din intuiţie. [...] Trebuie să spun că e o greşeală dacă credem că religia ar fi rezultatul unei fantezii morbide, sau ar avea o origine ireală."

Iar dl dr. Popescu-Sibiu spune:

„Întrucât nu se cunosc încă toate cutele sufletului omenesc, această intensitate interioară, consideraţiile ştiinţifice nu pot epuiza total fenomenul Maglavitului; se pot face doar apropieri ştiinţifice, dar nu explicaţii efective. Încât credem că nu s-ar putea impune exclusiv valoarea punctului de vedere ştiinţific; trebuie să se ţină seamă şi de realitatea, şi de forţa unei alte valori: credinţa ce-şi are şi ea o lumină a ei".

Astfel încât socotesc că rămân aproape de linia ideilor domniilor lor, deşi sunt preocupat mai mult de factorul „de dincolo" al viziunii mistice, şi nu atât de cel „de dincoace", în dezvoltările ulterioare. Nu voi vorbi deci atât de mult de antena în care se prind semnalele divinităţii, adică de inconştientul dinamic, ci mai mult de dovezile că divinitatea este aceea care e prinsă de inconştientul dinamic (sau de altceva din suflet!), în viziuni. La transformarea „imaginilor imaginative" în „imagini halucinatorii" are loc o afectare a nervilor perceptivi; a celui optic şi auditiv cu deosebire. După neurologie, mecanismul halucinaţiei constă în coborârea unor sentimente spre organele simţurilor, pe calea de la cen-

trii imaginativi la centrii perceptivi[2]. Dar afectarea aceasta, când se datorează unor cauze interne, e morbidă. Dacă nu se face prin boală, înseamnă că trebuie să căutăm o cauză care nu face parte din organismul omenesc. Din cauze pur subiective se pot face imaginile mai vii, de parcă acum le vezi, pot deveni imagini aşa-numite pseudohalucinatorii (câtva timp după ce ai văzut un mort care te-a impresionat, parcă-l vezi mereu înaintea ochilor), dar nu pot deveni, în stare de sănătate mintală, chiar halucinaţii, adică vedenii, de a căror realitate extrasubiectivă să nu te îndoieşti. Între pseudohalucinaţie şi halucinaţie e totuşi o prăpastie.[3]

*

Dar, să facem plauzibilă şi prin alte consideraţii intervenţia unei cauze extrasubiective, pe care a trebuit să o postulăm pentru explicarea vedeniilor sfinte ce le au oamenii sănătoşi, rămânând să le analizăm la urmă mecanismul formării sau, mai bine zis, modul în care le produce acea cauză nesubiectivă.

Imaginile ce se perindă prin conştiinţă nu toate sunt scoase la iveală de amintire sau de forţă creatoare a imaginaţiei conştiente sau inconştiente. Sunt destul de dese cazurile când ele sunt trezite sau produse în noi de o cauză

[2] P. QUERCY, *L'hallucination: Philosophes et mystiques*, Paris: Alcan, 1930, p. 179.

[3] Asupra pseudohalucinaţiilor, studiate acum vreo 40 de ani de psihiatrul rus Kandinski, insistă mult filosoful rus N. Lossky în studiul „Vedeniile sfinţilor şi ale misticilor", publicat în revista *Puti*, nr. 43, 1934 şi tradus în *Telegraful Român*, nr. 45-46, 48-50 din anul 1935, încercând să explice cu ajutorul lor vedeniile sfinţilor.

depărtată de noi, nesubiectivă. Într-o noapte recentă eu am fost obsedat, într-o lungă toropeală, de imaginea preotului dintr-o localitate depărtată, pe care nu-l văzusem decât de două ori, foarte fugitiv, în viaţă. Dimineaţa, prima persoană cu care m-am întâlnit pe stradă a fost preotul respectiv, venit cu treburi în oraşul în care mă găsesc. Cine n-a trăit adeseori cazuri identice? Sunt foarte frecvente cazurile când te gândeşti sau vorbeşti de o persoană, şi îndată acea persoană apare fără să fie aşteptată. Voi da două exemple şi mai ciudate din cele observate şi adunate de F. Maxwel în opera *Les phénomènes psychiques* (Paris, 1920). Sunt fenomene de previziune, realizate prin privirea într-un glob de cristal, sau într-o oglindă, sau în corpuri cu suprafeţe poleite. Astfel o doamnă a văzut odată în oglinda dulapului ei, aşezată în faţa ferestrei ca să nu reflecteze niciun obiect din cameră, ci numai o culoare uniformă, în cazul acesta cea a cerului albastru, un om şezând pe trotuarul unei străzi determinate; omul acesta avea în frunte o rană de o formă iarăşi determinată; între alte detalii ale costumului, el avea un sac înfăşurat în jurul gâtului, iar pe sac erau imprimate două iniţiale: V.L. Doamna se văzu, în viziunea ei, abordând pe rănit, conducându-l la spital şi cerând acolo să fie pansat. A doua zi ieşind din cameră de dimineaţă, ea întâlni pe rănit exact la locul unde îl văzuse în ajun, şi viziunea se realiză integral, până la iniţialele de pe sac. Exemplul care urmează e şi mai interesant, căci viziunea a fost povestită lui F. Maxwel înainte cu 8 zile de a se realiza şi a povestit-o şi el mai departe înainte de realizare. Un senzitiv a văzut într-un glob de cristal scena următoare: un mare vapor având un pavilion din trei fâşii orizontale, una neagră, alta albă şi a treia roşie, şi purtând numele *Leutschland*, naviga în plină mare;

vaporul a fost deodată înconjurat de fum, marinari, pasageri şi oameni în uniformă aleargă în număr mare pe punte, el văzând vaporul scufundându-se. Opt zile mai târziu ziarele anunţau accidentul vaporului *Deutschland*, căruia i se spărsese un cazan, obligându-l să-şi întrerupă lucrul. F. Maxwel relevă la această premoniţie faptul curios că ea nu s-a îndeplinit întocmai: vaporul nu s-a scufundat. Dar încolo s-au realizat toate detaliile. Detaliul că senzitivul a citit în loc de Deutschland, Leutschland n-are mare importanţă, cuvintele străine fiind de multe ori citite greşit. Şi adaugă F. Maxwel:

> „În sfârşit, un fapt demn de observat este absenţa completă a vreunui interes ce l-ar fi putut prezenta această viziune senzitivului, care n-a avut niciodată vreo relaţie cu Germania, şi ignora, cel puţin conştient, existenţa acestui vapor." „Exemplele de premoniţie, zice mai departe F. Maxwel, pe care le-am observat şi controlat şi din care am dat câteva aici, n-ar putea fi, îmi pare, pure coincidenţe. Care poate fi cauza acestor previziuni? Ce semnificaţie au în raport cu realitatea timpului? De ce se adresează aceste viziuni unor oameni care n-au, adeseori, niciun fel de interes să le aibă? Iată tot atâtea chestiuni pe care le pun fără a-mi permite să indic soluţia!"[4]

F. Maxwel propune pentru explicarea simţurilor şi imaginilor telepatice aşa-numitele clar-viziuni, fenomenul exteriorizării sensibilităţii. La anumite persoane sfera sensibilităţii, deosebit de pronunţată, se extinde pe o zonă destul de depărtată de trup. Un mediu simţea în piele

[4] F. MAXWEL, *Les phénomènes psychiques recherches, observations, méthodes*, Paris: Alcan, 1920, pp. 181-194.

împunsăturile ce se făceau în căptuşeala hainei sale, pe care şi-o scosese, fără să fie prevenit.

Fenomenul exteriorizării sensibilităţii mi se pare că nu poate explica singur senzaţiile şi imaginile telepatice. E plauzibil ca imaginea unei anumite persoane ce mi se trezeşte în conştiinţă să fie efectul ajungerii vreunui simţ al meu până la ea. Dar ce determină acel simţ al meu să se lanseze tocmai spre acea persoană şi de ce alteori când aş vrea să-mi trimit puterea vreunui simţ la vreo persoană nu reuşesc să prind nimic de la ea? De ce se lansează, uneori, apoi puterea perceptivă a unui astfel de simţ spre o persoană necunoscută, ca într-unul din cazurile citate înainte? Nici persistenţa cu care se gândeşte la tine o persoană de la distanţă nu te face totdeauna să simţi ceva de la ea sau să-i vezi imaginea. Şi dacă voinţa unei persoane de a se gândi la tine ar fi ultima cauză a exteriorizării sensibilităţii tale în direcţia ei, am face sensibilitatea noastră, şi a oricărei persoane, dependentă în această activitate a ei de un factor spiritual de dinafară: de voinţa altei persoane; îi percepem imaginea pentru că ne porunceşte. Că nu totdeauna ne vin imagini de la distanţă pe cale fizică arată şi faptul că adeseori simţim numai în suflet, în gândire ceva de la altă persoană, dar nu-i avem imaginea. Lucrurile se pot întâmpla de multe ori aşa, şi acest fapt ne uşurează avansarea spre concluziile ce le dorim. Dar se pare că de multe ori nici persoana a cărei imagine ne apare în conştiinţă de la distanţă, ca o înştiinţare a stării în care se află, nu se prea gândeşte la noi. În aceste cazuri, ce a determinat sensibilitatea noastră să se deplaseze chiar la ea? Cum are să se explice, îndeosebi, imaginile unor realităţi de viitor, care nu sunt, aşadar, în momentul viziunii constituite exterior? Aici nu poate fi vorba în niciun caz de

simpla lansare a sensibilităţii cuiva până la o realitate situată la distanţă, nici de alunecarea imaginii acelei realităţi până la persoana perceptivă. Aici imaginea se arată constituită înainte de realitate. Poate culege persoana previzionară cu antenele subconştientului, din forma prezentă a unei realităţi, forma ei viitoare? În cazul acesta, imaginea acelei realităţi de viitor n-ar putea veni în câmpul simţurilor persoanei perceptive pe o cale fizică, ci ea s-ar constitui în acea persoană în urma unei lucrări, fie şi subconştiente, în psihicul ei. Sau poate că persoana perceptivă depăşeşte în aceste viziuni timpul, deplasându-se din momentul actual, cu realităţile lui, într-unul viitor? De o venire pe cale fizică a imaginii la acea persoană tot parcă nu poate fi vorba nici în acest caz.

Reţinem din aceste consideraţii atât: între imaginile ce ne apar în conştiinţă nu toate sunt efectul memoriei, al imaginaţiei creatoare subiective şi al percepţiei obiectelor din faţa noastră. Unele sunt produse de influenţa vreunui factor exterior nouă, pe o cale, dacă nu totdeauna, cel puţin uneori nefizică, de voinţa şi gândirea aceluia şi abia apoi în simţirea, gândirea şi în viziunea noastră. Nu totdeauna voinţa noastră, sau interesul nostru, este ceea ce ne pune în legătură cu acel factor. Ştiinţa nu este încă în situaţia să poată fixa în mod definitiv şi general criteriile în baza cărora să ştim cu precizie care dintre imaginile ce apar în conştiinţa noastră sunt avize de la realităţi actuale sau viitoare, făcându-se abstracţie, se înţelege, de percepţiile prezente.

Încercare despre teofanii* (V)

Dar chiar dacă ştiinţa n-a fixat încă într-un mod definitiv criteriile de care vorbim, dată fiind încă marea obscuritate a acestui teren, totuşi la anumite cazuri în parte se pot vedea destul de clar indiciile nesubiectivităţii imaginii. Iar imaginea ce a avut-o Petrache Lupu este, cum am văzut înainte, una din acestea. Şi întrucât toate imaginile din categoria aceasta se prezintă ca ştiri cât mai adecvate despre o realitate efectivă, n-avem niciun motiv să nu credem că şi imaginea avută de Petrache Lupu e o ştire cât mai adecvată despre realitatea a cărei expresie se prezintă: Dumnezeu.

Dar indiciul cel mai puternic despre originea nesubiectivă a acestei imagini este perfecta ei aparenţă de consistenţă extrasubiectivă. Pe ce cale şi-a luat însă un astfel de caracter imaginea aceasta? Iar în legătură cu acest răspuns trebuie să dăm unul şi la întrebarea: pe ce cale Şi-a format Dumnezeu, ca mod de arătare lui Petrache Lupu, imaginea sub care i S-a arătat? Se înţelege că un răspuns sigur nu se poate da la aceste întrebări. Sau s-ar putea da mai multe răspunsuri.

---

* *Telegraful Român*, an LXXXIV, nr. 4, 19 ian. 1936, pp. 1-2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

Unul din ele ar putea fi următorul: Persoana dumnezeiască Şi-a adăugat lucrarea Sa la funcţionarea subconştientă creatoare de imagini a lui Petrache Lupu, influenţând-o pe aceea să formeze, folosindu-se de materialul de percepţii şi de imagini din subconştientul lui Petrache Lupu, o imagine vizuală şi auditivă, şi prin aceasta inteligibilă, cât mai potrivită cu ceea ce voia să-i descopere Dumnezeu. Astfel s-ar confirma ceea ce spune dl profesor dr. Gh. Marinescu în cuvintele citate mai înainte despre o intuiţie, o vedere a divinităţii prin inconştientul dinamic. Dar trebuie să accentuăm că în această întâlnire a inconştientului dinamic cu Dumnezeu, iniţiativa o are Dumnezeu, atât prin aceea că Se coboară de Se face sesizabil de sufletul omenesc, cât şi prin aceea că se adaugă imaginaţie creatoare, adică puterii de sesizare a sufletului, stimulând-o şi ajutând-o să prindă obiectul acestei cunoaşteri într-o imagine cât poate mai adecvată cu el. Ba suntem înclinaţi să spunem că în aceste momente puterea imaginativă a omului e suspendată cu totul, substituindu-i-se lucrarea dumnezeiască ca organ de percepere, cu ajutorul materialului imaginativ din om, a lui Dumnezeu. Numai aşa s-ar putea explica suficient sentimentul de totală neparticipare a puterilor tale omeneşti la formarea vedeniei, un sentiment mai accentuat cu mult ca la apariţia în conştiinţă a altor imagini telepatice, pe care e sigur că nu le formăm noi. E mai accentuat acest sentiment de neparticipare chiar şi ca la produsele delirante, întrucât suntem conştienţi că la ideile fixe anterioare, prin care se pregătesc vedeniile halucinatorii, construim şi noi cu ceva. Petrache Lupu însă n-a anticipat prin vreo imagine obsedantă, vedenia ce a avut-o. Aceasta am dovedit-o la locul său. La el s-a întâmplat această arătare cu totul surprinzător, dintr-odată şi chiar

împotriva voii lui. Admiţând această totală substituire a imaginaţiei omeneşti, în funcţie de cunoaşterea domeniului intelectual şi spiritual, prin lucrarea dumnezeiască, confirmăm şi luminăm cuvintele Sf. Grigorie Palama citate mai la începutul acestui articol, că nu omul este cel care vede pe Dumnezeu în experienţele mistice, ci Dumnezeu Se vede pe Sine însuşi, vede omul prin duhul lui Dumnezeu. În modul acesta am avea să înţelegem dintr-o latură nouă ceea ce cer toţi misticii drept condiţie pentru vederea lui Dumnezeu: încetarea oricărei activităţi intelectuale, imaginative, precum şi încetarea oricărei pasiuni.

> „Căci această unire a celor îndumnezeiţi cu lumina de sus se întâmplă în vreme ce încetează orice activitate intelectuală, cum zice marele Dionisie[1]. Ea nu e o aflare a lui Dumnezeu cu ajutorul cauzalităţii, sau al analogiei, căci atunci am avea de-a face cu o lucrare a minţii; ea se întâmplă după suspendarea (κατ' ἀφαίρεσην) oricărei idei, fără ca ea însăşi să constea în această suspendare. Dacă această unire ar fi numai o astfel de suspendare, atunci ar sta în puterea noastră. Nu e deci numai înlăturare, suspendare şi negaţie privirea aceasta, ci unire şi îndumnezeire, produsă prin harul lui Dumnezeu în chip tainic şi ascuns, după înlăturarea impresiilor de jos sau, mai bine zis, după încetarea activităţii minţii."[2]

Dumnezeu, străbătând cu lucrarea Sa în sufletul lui Petrache Lupu, Şi-a constituit din materialul găsit în el o imagine cât mai potrivită, în cadrul acelui imaterial, cu

---

[1] Aici Sf. Grigorie Palama citează din marele teoretician al misticii ortodoxe, Pseudo-Dionisie Areopagitul, *PG*, 3, 1001.

[2] D. Stăniloae, „Două tratate ale Sfântului Grigorie...", p. 40.

atitudinea în care a voit să Se descopere oamenilor. Imaginea este, cum am dezvoltat mai la începutul studiului, forma necesară în care apar în conştiinţă realităţile spirituale. Dacă ideile trebuie să devină imagini când intră în conştiinţă, cu atât mai mult mi se pare că ni se vor revela ca atare, într-un mod mai manifest şi mai plauzibil, persoanele lumii spirituale, pentru că o persoană are prin natura ei un caracter ipostatic, de independentă, vie şi detaşată existenţă chiar şi atunci când pătrunde în spiritul nostru. Detaşarea aceasta de spiritul nostru, în cadrul lui, precum şi viaţa aceasta independentă mi se pare că înseamnă, pentru conştiinţa celui ce o sesizează, o imagine. Iar persoanele lumii spirituale fiind după puterea, după influenţa lor, de grade diferite, constituind o ierarhie, mi se pare că această deosebire dintre ele, această ierarhie a lor ar putea-o experia acela în al cărui câmp de conştiinţă ar pătrunde în acelaşi timp mai multe persoane de acelea, aşa cum experiem în conştiinţă varietatea de persoane omeneşti ce ne înconjoară. Deosebirile acestea ce le-ar face între diferitele persoane ale lumii spirituale cel ce le experiază este încă un fel de precizare a lor, un fel de prindere a lor în imagini. Intenţia cu care pătrund ele în conştiinţa noastră, misiunea ce o au către noi sunt, iarăşi, elemente care intră în constituirea imaginilor lor.

Între persoanele lumii spirituale şi imaginile prin care ni se revelează, mai ales imagini de persoană omenească, este o aderenţă intrinsecă, nu o legătură accidentală. La fel, între persoanele dumnezeieşti şi imaginile de om. Dacă spiritul omenesc, străbătând în lumea materială şi ataşându-şi-o, o polarizează pe aceasta în mod necesar în forma trupului omenesc, oare spiritul dumnezeiesc, care e modelul celui omenesc, n-are şi El în Sine, ca un fel de virtualitate,

tensiunea spre imaginea de om, atunci când vrea să-Şi facă mai plauzibilă prezenţa? Dacă diferitele funcţiuni ale spiritului omenesc îndată ce vor să se sădească în materie clădesc această materie în organele cunoscute, pentru a se manifesta prin ele în lumea văzută, imaginea aceasta văzută nu e cuprinsă entelechial în spiritul omenesc şi, în oricare caz, şi în cel dumnezeiesc, al cărui chip e cel omenesc? Ceea ce face spiritul omenesc, în urma înclinaţiei sale fireşti, în curs de câţiva zeci de ani nu ar putea face într-o clipă, cu o deosebită preferinţă, Spiritul dumnezeiesc atunci când vrea să-Şi facă evidentă prezenţa? E doar o deosebire de durată. Cred că putem spune că Dumnezeu, atunci când vrea să se reveleze într-un mod care să nu mai lase îndoieli despre arătarea Sa, se arată mai firesc ca om. Înaintând în sufletul omenesc, în acest magazin şi laborator de imagini, să zicem în această „materie", Dumnezeu aprinde acolo o lumină: Îşi sintetizează o imagine, actualizând o înclinaţie a fiinţei Sale. Imaginea de persoană omenească în general este forma oarecum firească în care apare Dumnezeu. Detaliile în care se îmbracă această imagine omenească generală, într-o revelaţie sau alta, depind apoi atât de intenţia cu care Se revelează de fiecare dată Dumnezeu, cât şi de „materia" de imagini în care străbate şi din care Îşi formează, transfigurând-o, o imagine Sieşi. Detaliul de om bătrân apare adeseori, întrucât în materialul de imagini lansează calitatea şi, deci, lucrarea de Părinte al tuturor. „Moşul" văzut de Petrache Lupu are privirea aspră, deoarece Dumnezeu a vrut să-Şi manifeste nemulţumirea Sa faţă de viaţa actuală a oamenilor, anticipând în această severitate asprimea cu care va întâmpina pe cei răi la judecata din urmă. Părul alb, luminos, în care a apărut acoperit până jos şi care a format pentru atâţia un

pretext de ironii, este hlamida maiestuoasă de împărat (maiestuosul nu apare în haină scurtă, care arată o fire zglobie sau uşuratică), pe care Petrache Lupu a exprimat-o cum a putut. Ce ar zice cei ce se scandalizează de imaginea atât de plină de sens cu care S-a arătat Dumnezeu lui Petrache Lupu dacă ar cunoaşte imaginile cu mult mai stranii sub care S-a arătat Dumnezeu adeseori în Sfânta Scriptură? Afară de aceea, ca toţi care s-au învrednicit de asemenea vederi, Petrache Lupu nu pretinde că poate reda exact ceea ce a văzut, ci numai aproximativ şi foloseşte, de aceea, adeseori particula „ca".

„De aceea se atârnă de cele mai multe ori la aceste descrieri particula „ca", prin care se caută o asemănare, fiindcă vederea e negrăită şi mai presus de orice nume."[3]

Imaginea ce a avut-o Petrache Lupu a apărut ca exterioară lui şi plasată într-un peisaj fizic. Acest caracter a putut fi dat de Dumnezeu imaginii Sale prin aceea că lucrarea Sa, adusă ca un plus de forţă spiritului lui Petrache Lupu, a străbătut până la nervul optic şi auditiv, influenţându-le în aşa fel încât să vadă mai vie, mai concretă imaginea şi să o audă nu numai mintal, cum ni se întâmplă adeseori să auzim voci dinăuntru, ci sonor. Noi ne dăm seama că există o mare deosebire între imaginile sau reprezentările din noi şi intuiţiile sau percepţiile actuale ale obiectelor externe. Ce ajută conştiinţei noastre să constate această deosebire? Că unele sunt derivate de noi, altele independente de noi, exterioare? Răspunsul ni-l oferă dl C. Rădulescu-Motru, şi anume:

[3] D. STĂNILOAE, „Două tratate ale Sfântului Grigorie...", p. 28.

„Intensitatea şi ordinea diferitelor reacţii care se înşiră între aparatul senzitiv extern şi pătura cerebrală"[4].

Plusul acesta de intensitate în nervii perceptivi trebuie să se datorească unui stimulent mai energic pe care-l exercită imaginea care vine din exterior, prin aceea că e mai vie, mai palpabilă, cu o realitate mai mare. Acest stimulent mai energic l-a putut exercita şi imaginea divină ce a văzut-o Petrache Lupu, în urma marii ei realităţi şi vioiciuni. Imaginea aceasta, atingând nervii din el, s-a descărcat în aceştia o energie nouă, care i-a făcut să reacţioneze aşa cum reacţionează în faţa imaginilor exterioare, văzând o imagine independentă şi auzind cuvintele de la ea. Că din spirit vin impulsuri şi adaosuri de energie în organele trupului e un fapt asupra căruia nu mai trebuie să insistăm. Această nouă energie poate confirma ceea ce spune Sf. Grigorie Palama într-un citat de la începutul acestui studiu, că sfinţii nu prin puterea naturală a ochilor privesc vedeniile cereşti, căci atunci le-ar vedea orice om, ci printr-o putere nouă, ce vine de la Duhul Sfânt.

Şi imaginile halucinaţiei morbide se produc poate printr-o extraordinară stimulare a nervilor perceptivi, dar încordarea aceasta la ei e ceva bolnăvicios, aşa cum toată vioiciunea mişcărilor din trupul bolnavului nu e un fenomen de sănătate, ci de morbiditate, încordarea disperatului înainte de prăbuşire. Pe când la cel ce se învredniceşte de vedenii sfinte, acest surplus de forţe în nervii săi nu e ceva morbid, obositor, ci ceva natural, liniştit, având ca urmare

[4] C. RĂDULESCU-MOTRU, *Curs de psihologie*, Ed. Cultura Naţională, Bucureşti, 1923, p. 123.

nu o scădere, ci o înmulţire fără sforţări a energiilor sale psihice. Această energie nouă, prin care nervii perceptivi fac pe cineva să dea imaginilor fără obiect material ceea ce orice om dă numai imaginilor cu suport material, e ceva atât de important, încât ea nu poate proveni din cadrul fiinţei omeneşti decât ca un simptom al unei boli grave, urmând după ea dezlănţuirea bolii. Când însă nu se manifestă în legătură cu acest fenomen niciun semn de boală, e dovadă că avem de-a face cu o forţă din afară de cadrele fiinţei omeneşti.

Dar dacă am numit caracterul exterior al imaginii divine ceva aparent, prin aceasta nu am înţeles că în exterior nu e nimic din ceea ce reprezintă ea ca realitate, ci numai că nu e în afară un obiect material de tipul acesta. Puterile spiritului străbat prin trup în lumea exterioară. Gândurile unei persoane, chiar nerostite, străbat uneori la persoanele din jur. Sentimentele cuiva, la fel. Voinţa unei persoane se impune prin concentrare asupra vietăţilor şi obiectelor înconjurătoare. Oarecum în jurul unei persoane pluteşte reţeaua forţelor sale spirituale. Marele plus de putere spirituală, care e puterea dumnezeiască, a străbătut cu siguranţă prin trupul lui Petrache Lupu în exterior, umplând locul din jurul lui. Spiritul nostru este imaterial, dar puterile lui, lucrările lui izbucnesc la suprafaţă în şi asupra celor materiale; la fel şi Spiritul dumnezeiesc. Întrucât puterea dumnezeiască a străbătut în magazinul şi laboratorul de imagini din sufletul lui Petrache Lupu, a sintetizat acolo o imagine. Dar puterea aceasta, care-şi dovedea mai convingător şi mai clar prezenţa în imagine, a umplut toată fiinţa şi toată împrejurimea lui Petrache Lupu. Imaginea însăşi nu am putea-o plasa într-un punct fix, căci nu putem face acest lucru nici cu imaginile noastre. Dar cu siguranţă că ea a fost şi de-a lungul nervilor

perceptivi, până la punctul lor exterior, reprezentând până acolo puterea dumnezeiască. Puterea divină putea lucra astfel asupra lui Petrache Lupu nu numai din interior, ci şi din exterior. În orice caz, e absurd să izolezi spiritul de materie, închizându-l într-o celulă din lăuntru, cum face protestantismul cu sectele lui.

Precum se vede, nu există nimic care să ne împiedice de-a crede că Petrache Lupu L-a văzut pe Dumnezeu. Vedenia lui întruneşte toate criteriile teofaniei.[5]

---

[5] Ultimele trei părţi ale studiului au fost reproduse din *Gândirea* de la 1 ian. 1936.

Unificare religioasă*

Multe au fost mijloacele prin care au căutat să ne nimicească opresorii noştri de până ieri. Dar niciunul n-a egalat actul de rafinată măiestrie vaticano-austriacă din anul 1700, care se ştia că va iniţia un proces de mereu crescândă dezbinare spirituală în sânul poporului român, o sfărâmare a unităţii lui mai întâi numai exterioară, iar cu timpul tot mai adânc fiinţială.

Norocul a fost că poporul n-a putut fi smuls din credinţa lui strămoşească, cu toate caraghioasele opinteli ale atâtor *reverendissimi* dezrădăcinaţi şi cu toată avalanşa de persecuţii cumplite, dezlănţuită asupra poporului nostru la cererea siniştrilor „păstori" ai Blajului.

Rămas fără conducători spirituali, căci aceştia se vânduseră pentru un blid de linte, poporul a rezistat martiric, fără nicio armă lumească, în faţa tuturor armelor de viclenie, de foc şi de sabie, doar cu arma întăritei sale convingeri care nu era de vânzare. Am înscris astfel în istoria noastră un secol şi jumătate de eroică şi cutremurătoare mucenicie religios-ţărănească, dovada definitivă că nu suntem un neam de nevolnici sau de uşuratici, ci un neam profund re-

* *Telegraful Român*, an LXXXIV, nr. 4, 19 ian. 1936, pp. 2-3. Nesemnat.

ligios şi gata să-şi pecetluiască cu sângele propriei vieţi convingerile sale religioase.

Un popor sărac, luptând cu toate forţele lumii: cu stăpânitorii lui politici, cu Vaticanul, niciodată săturat de sânge, cu şefii lui spirituali prin care se legitima intervenţia sabiei şi-a temniţei în viaţa obiditului popor - a rămas până la urmă biruitor.

Căci în zadar au înmatriculat fiscalii Vaticanului prin diverse viclenii şi uneltiri unele sate româneşti în condica lor; acele sate sau fragmente de sate au rămas şi mai departe în viaţa lor religioasă anterioară, în indisolubila legătură cu credinţa şi cu viaţa religioasă a fraţilor pe care viclenia naivă a *reverendissimilor* nu i-a putut înscrie în condica lor.

Poporul român a rămas ortodox în întregime, iar cele câteva grupe de *revendissimi* şi *ilustrissimi*, care se dau în vânt şi se agită în tot felul ca să-şi arate importanţa în rosturile neamului românesc, nu reprezintă decât cea mai hilară şi mai fără sens inutilitate.

Poporul nostru îşi trăieşte netulburat şi unitar viaţa lui religioasă de veacuri, nesinchisit de mica gălăgie şi pretenţiozitate a celor câţiva doctoraşi de la *Propaganda Fide*, care, urcaţi ca nişte ţânţari pe spinarea lui, se frământă invizibil şi ţipă fără a fi auziţi, deşi cu foarte multe cuvinte latineşti, ca să apară mai solemni, că de la ei începe istoria şi înţelepciunea acestui neam.

Dar dacă artificiul acesta era întreţinut până în 1918 de fosta stăpânire străină în speranţa că el se va transforma totuşi odată şi odată într-o realitate fatală neamului românesc, după unirea politică şi după eliberarea lui, nu mai poate avea în cadrul acestui stat niciun factor de greutate interesul să mai susţină un stat-major de agenţi care să slujească

interesele Vaticanului şi să înveninează relaţiile de fraţi între fiii aceluiaşi neam. O agentură papistaşă de intrigi, de vrajbe, de îndemn la rezistenţă de câte ori e vorba de-o acţiune solidară românească, chiar dacă nu-şi va putea realiza intenţia infernală de-a săpa o prăpastie spirituală între fiii neamului nostru, va face totdeauna imposibilă pacea deplină, solidaritatea şi reciproca încredere între ei. Iar nouă ne trebuie o perfectă unitate în cuget şi simţiri, o iubire frăţească fără nicio umbră de suspiciune reciprocă, dacă vrem să întărim statul nostru tânăr atât faţă de minorităţile care nu ne iubesc, dar ne-ar putea stima, cât şi faţă de poftele mereu actuale ale duşmanilor dinafară. Nu e permis să ne periclităm independenţa naţională pentru hatârul câtorva biete capete zăpăcite, care nu văd că, simplu spus, catolicismul nu este nici printre românii uniaţi o realitate şi nu va fi în vecii vecilor.

Necesitatea unirii sufleteşti în domeniul de bază al vieţii, în cel religios, a început s-o vadă şi opinia publică intelectuală, pe lângă poporul satelor noastre. Marele zid românesc *Universul* îi dedică în nr. din 6 ian. c. [1936] un impresionant articol de fond. După ce arată motivele care au făcut pe stăpânitorii de ieri ai neamului nostru să-l blagoslovească cu „sfânta unire", ziarul sus-numit încheie:

> „Unificarea religioasă a românilor în cadrul ortodoxismului este strâns legată de întâlnirea forţelor noastre naţionale, sociale, culturale şi morale. De aceea, ea trebuie să fie examinată cu toată seriozitatea cuvenită, căci nu este o simplă chestiune de ordin confesional, ci de apărare naţională."

Din nefericire, chestiunea aceasta de primă necesitate naţională, pe care şi-o pune poporul nostru şi opinia publică, n-a fost înţeleasă şi de cei ce au reprezentat de la război încoace statul român.

Desigur, n-ar fi fost nimeni din fiii ortodocşi ai acestui neam să ceară statului să intervină cu mijloace măcar pe departe asemănătoare celor folosite în sprijinul Uniaţiei de fosta stăpânire. Ortodoxiei îi repugnă aceste mijloace atât de savurate de mentalitatea catolică.

Dar statul român ar fi avut măcar datoria de dreptate, să nu pună piedici prin diferitele legiuiri curentului popular de întoarcere la Biserica strămoşească. Să nu fi continuat cu atâta ciudată încăpăţânare sau lipsă de înţelegere, în forme moderne, regimul de până la 1918, al favorizării cultului catolic în paguba celui ortodox.

Ar fi vremea măcar acum să abroge acele legiuiri nedrepte. Căci iată, poporul se mişcă iarăşi. Chiar la poarta Blajului, la Valea Lungă, Micăsasa, Şoroştin, Proştea Mare şi pe toată valea Târnavei poporul uniat rupe peceţile absurde şi se îmbrăţişează într-un elan sfânt cu ceilalţi fraţi. Să nu fie oprită iarăşi pornirea poporului nostru, dus în toate momentele mari de o minunată şi justă inspiraţie, printr-o regretabilă neînţelegere a celor care-şi zic luminătorii şi conducătorii lui.

Cazuri ca cel petrecut la Valea Lungă cu vrednicul primpretor *Septimiu Sava*, care e persecutat de prefectul uniat din Blaj numai fiindcă a trecut la Ortodoxie, nu mai pot fi tolerate astăzi şi umplu de legitimă revoltă conştiinţa ortodoxă a acestei ţări. Mijloacele iezuite şi fără scrupul folosite de politicaştri angajaţi la carul „acţiunii catolice" în România trebuie date pe faţă, şi cei ce se fac vinovaţi de aplicarea lor cu o temeritate intolerabilă trebuie puşi la locul lor. Tânguielile băbeşti ale tipăriturii blăjene, că „se tulbură

pacea" când fiii poporului românesc rupţi cu sila din unitatea lui bisericească se întorc iarăşi la altarul strămoşesc, trebuie demascate în toată perfidia lor.

Lucrând cu dragoste faţă de popor şi faţă de marile lui interese sufleteşti şi naţionale, Biserica Ortodoxă a neamului nu se poate lăsa abătută din calea ei, de a primi cu braţele deschise pe cei ce se întorc acasă. Toate uneltirile din umbră ale agenţilor papistaşismului trebuie făcute neputincioase în faţa hotărârii poporului de a-şi reintegra vechea sa unitate bisericească, căci în ea zace tăria lui.

De râs şi de plâns*

Dl avocat Anton-Vladimir Frollo, unul din membrii familiei Frollo şi din redactorii foii papistaşe *Farul Nou*, dedică *Telegrafului Român* în numărul de Crăciun al acelei tribune catolice o „lămurire" în stil de suburbie napolitană. Merită să reproducem câteva rânduri din ea, pentru uluitorul ei cuprins, care nu rămâne mai prejos de forma-i imundă, atât de precis indicatoare a calităţii celui ce-a scris-o.

> „În stilul slugilor-ţigani de pe moşiile bunicii mele, autentic vlăstar al unei vechi familii boiereşti din Oltenia, de aproape înrudită cu voievodul care, pentru prima dată, a unit cele trei principate române într-unul singur, *al cărui ultim urmaş este subsemnatul*, ziarul întemeiat de Andrei Şaguna (*baron din mila ungurilor calvini pentru motivul: Caterina Varga*) susţine că suntem străini." [...] „Familia mea este una din puţinele familii de elită românească, din Vechiul Regat, care au păstrat neştirbită credinţa şi tradiţiile adevărat strămoşeşti. Acestea sunt adevăruri atât de bine cunoscute, încât numai aceia care având în fruntea mişcării mirene masoni sadea pot publica inepţia: *se ştie că acum câţiva ani catolicismul şi francmasoneria au încheiat un pact de alianţă*, pot să le nege, sfidând opinia publică."

---

* *Telegraful Român*, an LXXXIV, nr. 4, 19 ian. 1936, p. 4. Nesemnat.

Nu ştii ce să blamezi mai mult în această proză urâtă: masiva ignoranţă, îndrăzneala şi lipsa de cea mai elementară jenă a veneticului faţă de marile noastre valori naţionale, totala absenţă a oricărui scrupul moral în alegerea cuvintelor sau, în sfârşit, acea rea credinţă specifică ucenicului iezuiţilor?

Într-adevăr, numai o ignoranţă care întrece pe cea a copiilor de şcoală poate spune că pe Şaguna l-au făcut baron ungurii calvini, care n-aveau nicio influenţă la curtea imperială în epoca absolutistă de după 1848. Ignoranţă sau rea credinţă de cea mai rea speţă este să mai faci caz de Caterina Varga, după ce chestiunea aceasta a fost de mult timp elucidată de istorici[1].

Nu vrem să insistăm aici asupra afirmaţiei acestui avocat italian că e „ultimul urmaş" al lui Mihai Viteazul. Personajul acesta, pe care-l vedem cultivând neadevărul cu o pasiune bolnăvicioasă, în acest punct e de-a dreptul pirandelian.

Dar e o sfidare, care iarăşi trebuie să-i fie iertată, având în vedere starea în care se află, adusă tuturor familiilor de elită ale acestui neam, când afirmă că numai familia Domniei Sale a mai păstrat „credinţa adevărat strămoşească" (Mihai Viteazul a fost catolic?)

Dar sărmanul personaj al lui Pirandello ajunge într-o poziţie de-a dreptul de compătimit când declară că „adevărurile" debitate până acum sunt atât de sigure ca şi alt „adevăr":

[1] Vezi G. Bariţiu, *Criticele „istorice" ale lui Iosef Sterca Sulutiu de Kerpenyes scarmanate: informatiune tiparita ca maunscriptu*, Tipariul lui W. Krafft, Sibiu, 1892.

catolicismul nu s-a aliat cu francmasoneria. Aici i se pare că a atins siguranţa deplină şi e convins că am afirmat un neadevăr când am scris în acest ziar despre acea alianţă între cele două internaţionale.

Nefericitul ultim urmaş al lui Mihai Viteazul nu e deloc bine informat, deşi scrie la gazetă. Şi nu ştie că noi, cei de la această foaie, încă n-am putut fi dezminţiţi în nicio chestiune şi am biruit în toate polemicile. Pentru că noi ştim pe ce ne bazăm când afirmăm ceva.

Dlui avocat Anton-Viteazul îi cităm acum din cartea bine informată a lui Engelbert Huber (*Freimaurerei*), unde se vorbeşte despre recenta alianţă a celor două internaţionale împotriva naţionalismului în resurecţie:

> „E ciudat că în ultimul deceniu polemica de veacuri între Biserica Catolică şi Fracmasonerie s-a domolit. În anul 1926 autoritatea antimasonă a Bisericii Catolice, iezuitul Gruber, a publicat această *nouă orientare* a catolicismului, poate mai bine zis a iezuitismului, faţă de Francmasonerie, într-un cuprinzător schimb de scrisori cu francmasonul vienez dr. Kurt Reichel. Acestui schimb de scrisori trebuie să i se dea cu atât mai multă importanţă, cu cât P. Gruber nu a fost un oarecare luptător contra Francmasoneriei, ci autoritatea antimasonică prin excelenţă, cel puţin a ordinului său. [...]
>
> Pacea care s-a încheiat la Aachen, 28 iun. 1928, fixează atitudinea iezuitismului faţă de Francmasonerie pe aceeaşi linie pe care a stat reprezentanţa politică a poporului catolic german, centrul, faţă de liberalismul democrat şi marxismul ireligios în ordinea politică.
>
> [...] Că P. Gruber a făcut această abdicare în faţa liberalismului la un îndemn de sus, nu din iniţiativă proprie, mărturiseşte, afară de mărturisirile epistolare ale sale, faptul că îndată după această *nouă orientare* a sa, iezuiţii din

toate ţările au purces la această *stilizare a metodelor de luptă.* Revistele iezuite din Franţa şi America, *Etudes religieuses* şi *Catholic News*, vorbesc de atunci numai de *fraţii din celălalt lagăr.*"

P. Gruber nu lasă, în schimbul său de scrisori cu dr. Reichel, nicio îndoială asupra motivelor care au dus la încetarea luptei Bisericii Catolice contra Francmasoneriei. El spune că acestea sunt: „*păşirea naţionalismului rasist în această linie de luptă* şi creşterea antisemitismului naţional din cauza puterii mondiale pe care evreimea a obţinut-o prin Francmasonerie."[2]

Ei, domnule avocat, ce mai ai de zis? Suntem curioşi să vedem ce mai poţi inventa pentru amuzamentul nostru.

[2] Engelbert HUBER, *Freimaurerei*, Stuttgart: Union, 1934, pp. 131-133.

Trecutul nostru*

Indivizii, ca şi popoarele, pe măsură ce sporesc în conştiinţa de sine îşi cercetează tot mai mult trecutul şi-i dezvăluie tot mai bine semnificaţia. E falsă opinia că îndeletnicirea cu istoria e un apanaj al epocii în care începe cultura unui popor. Din moment ce s-a trezit la conştiinţa de sine un individ sau un popor, trecutul îl interesează neîntrerupt. Dar înţelegerea trecutului se adânceşte după cum se adânceşte gradul de înţelegere generală a vieţii şi a individualităţii proprii.

Dacă la început cercetarea istorică se mulţumeşte pur şi simplu cu aflarea faptelor trecute, cu date, cu întâmplări, văzute pentru ele, sau cel mult cu dovedirea vechimii sau vredniciei propriului popor, mai târziu istoricul caută sub faptele trecute *fiinţa naţională*, precizarea prin trecut a cunoştinţei ce-o are din prezent despre caracterul spiritual al neamului său.

Cunoaşterea intuitivă a substanţei naţionale prezente are nevoie de o examinare şi de precizare prin trecut. În actualitate se amestecă prea multe voci, vuieşte de prea mult

* *Telegraful Român*, an LXXXIV, nr. 7, 9 febr. 1936, pp. 2-3. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

zgomot, încât cu greu poţi distinge ceea ce-i veritabil şi durabil românesc de ceea ce-i sforţare şi artificiu. Trecutul însă e liniştit; în el n-a supravieţuit decât vocea veritabil românească. Tot restul s-a stins, neavând urmare. Trecutul e un cristal care s-a format după legile fiinţei româneşti. Cu el înainte putem controla ce e veritabil românesc în tumultul de azi şi încotro trebuie să ajutăm a se îndruma viaţa românească.

Trecutul e deget întins spre viitorul normal.

Dar trebuie dezvăluit ca atare. Şi aceasta a realizat-o în mare măsură părintele *Ştefan Meteş* în monumentala sinteză a trecutului nostru bisericesc: *Istoria Bisericii şi a vieţii religioase a românilor din Transilvania şi Ungaria*[1].

Utilizând toată literatura istorică de până azi asupra subiectului, opera aceasta cuprinde toate informaţiile (câte s-au putut aduna până azi) despre trecutul nostru bisericesc, dar astfel grupate, orânduite şi valorificate, încât la fiecare alineat ni se deschide un peisaj larg, de ansamblu, şi ni se oferă o judecată generală.

Noi am avut un trecut unic. Popor născut şi crescut în lacrimi şi necazuri, trecutul nostru bisericesc nu vuieşte de certurile dogmatice ale teologilor, nici de luptele ambiţioase pentru întâietate între ierarhi şi principi, nici de dezbinările fanatice sectare. Dar tocmai de aceea trecutul nostru bisericesc e mai veritabil religios: e viaţă de închinăciune a poporului, e jertfă umilă a celor mulţi şi săraci pentru a-şi zidi şi împodobi locaşuri de rugăciune potrivit concepţiei lor, e luptă simplă fără armele vicleniei, ale teologiei, şi ale puterii lumeşti, pentru apărarea credinţei. Luptă în care din primul moment trebuia sacrificată viaţa, ca în timpul primilor martiri ai creştinătăţii.

[1] Ştefan METEŞ, *Istoria Bisericii şi a vieţii religioase a românilor din Transilvania şi Ungaria*, vol. 1 (până la 1698), Sibiu, ^{2}1935; cf. Pr. Mircea PĂCURARIU, „Meteş Ştefan", în: *Dicţionarul Teologilor Români*, p. 282 (*n. ed.*).

Trecutul nostru bisericesc e *trecut religios popular*. Din istoria bisericească a altor popoare se poate afla orice, numai viaţa religioasă a poporului nu; numai ceea ce-i mai curat nu.

De aceea, istoria noastră bisericească trebuie să se închege, aşa cum e închegată a părintelui Ştefan Meteş, din amănuntele modeste, dar atât de preţioase pentru cunoaşterea neamului nostru din punct de vedere spiritual, ale vieţii religioase ţărăneşti.

N-avem un trecut *măreţ* prin fastul şi veşnica ciocnire între ambiţiile unei pături sociale care umblă totdeauna după măriri deşarte. *Măreţia* aceasta a aparţinut pe aici altor neamuri. Dar trecutul nostru pe meleagurile transilvănene are o altă măreţie, de-o esenţă mult mai nobilă: măreţia bunătăţii, a frumuseţii morale. Noi n-am împilat pe nimeni, trecutul nostru nu cunoaşte cruzimi şi desfrâuri, crime sociale şi aberaţii morale. Dumnezeu a ţinut să ne crească sub regimul sobru al lipsurilor şi să ne călească virtuţile sub vântul aspru al suferinţelor. Am fost un popor bun; bun nu numai în sensul negativ, ci în cel pozitiv: un popor tenace în virtuţile creştineşti. Numai aşa se explică faptul unic în istorie că un popor fără conducător n-a putut fi slăbit sub ordinea morală.

El şi-a chivernisit singur viaţa religioasă obştească, fiindu-şi singur consistoriu, vlădică, minister etc. El şi-a ridicat prin meşteri din sânul lui biserici din materialul lui autohton şi într-un stil în care se remarcă toată originala armonie a spiritului românesc. Aprobat şi de alţi mulţi savanţi străini, arhitectul neamţ Fr. Schulcz a putut scrie:

> „Bisericile norvegiene nu oferă nici pe departe în formele esenţiale claritatea şi conştiinţa de sine arhitecturală de a face efect prin masele principale. [...] Impresia acestor biserici de lemn este covârşitoare, neobişnuită. Ele au ceva misterios, un aspect foarte serios, dar şi graţios, aşa că impresia ce o fac asupra privitorului niciodată nu poate fi ştearsă [...], aceste clădiri de lemn sunt opere de artă arhitecturală perfecte în felul lor"[2].

Poporul le-a împodobit cu lemnăria atât de minunat înflorită. El le-a dat o pictură în care canonul erminiei şi influenţele occidentale nu pot înlătura un anumit timbru autohton.

Marele merit al Părintele Meteş e că a dat glas în opera Preacucerniciei Sale acestui grai religios al poporului, punând la contribuţie tot ce-l putea face auzit într-o formă cât mai plenară: artă bisericească, literatură popular-religioasă, obiceiuri testate pentru cutare răstimp din trecut.

Albia de lumină trasă de Preacucernicia Sa peste trecutul nostru va mai putea fi, să sperăm, în viitor lărgită, dar ea e cu siguranţă şi acum îndestulătoare pentru o privire de ansamblu asupra lui, pentru a-l înţelege în esenţa lui.

Tot ce rugăm pe părintele Meteş este să ne dea mai repede celelalte două volume, ca să avem în sfârşit prima operă de sinteză a întregului nostru trecut bisericesc.

[2] Ştefan METEŞ, *Istoria Bisericii şi a vieţii religioase...*, p. 149.

Suferinţele tagmei preoţeşti*

Timpurile noastre sunt covârşitor de grele pentru toţi cei avizaţi de voie – dintr-un eroism moral – sau de nevoie, la un unic izvor de întreţinere: acela al muncii lor cinstite şi conştiincioase, dedicată întreagă, până la limită, unei singure misiuni.

Grele sunt pentru învăţătorii şi profesorii care îşi închină toate puterile catedrei, grele sunt pentru magistraţii care nu vor să sustragă nimic din disponibilităţile lor spirituale şi fizice datoriei lor, pentru a le îndrepta spre vreun alt izvor de câştig, grele sunt pentru toţi aceia de la care societatea şi natura misiunii cere idealism, iar ei iau în serios acest imperios postulat.

Dar deosebit de grele sunt timpurile de azi pentru slujitorii altarului. Peste ei toate sacrificiile impuse de conducătorii ţării celorlalţi slujbaşi ai neamului au venit cu o apăsare „specială". S-au impus curbe de sacrificiu la toate salariile, salariul preotului a fost onorat cu două curbe mai mult decât al celorlalţi.

Preotul are şi alte venituri, au spus şi spun toţi aceia care nu-şi iau osteneala să cunoască sau să cumpănească

* *Telegraful Român*, an LXXXIV, nr. 8, 16 febr. 1936, p. 2. Semnat: *DS*.

critic situația de astăzi a vieții sătești. Preotul nu face slujbă decât o oră pe săptămână, și nu merită pentru această muncă mai mult de câteva sute de lei la lună, strigă alții și mai puțin stăpâni cu judecata pe vorbele lor.

O scurtă examinare a condițiilor actuale ale existenței preoțești spulberă toate aceste vorbe fără noimă.

Eclejia[1] e în cele mai multe locuri aproape inexistentă, prin cantitatea sau calitatea ei. Dar nici în locurile rare, în care se găsește într-o măsură mai apreciabilă, ea nu constituie, în condițiile actuale de mare criză a economiei, un izvor de câștig. Dacă preotul și-ar putea-o lucra singur, ca unul din gospodarii de rând, poate că tot i-ar rămâne, în urma unei munci istovitoare și după cheltuiala cu întreținerea utilajului agricol, o bună parte din cele necesare pentru alimentarea casei. Dar un astfel de preot n-ar putea corespunde nici pe departe misiunii sale așa cum i se cere și de către societatea de azi.

Oricât ar fi de departe de un preot ce vrea să fie la înălțimea vremii de azi, gândul la o domnie în sensul burghez al cuvântului, el silindu-se să rămână, mai presus de categorisirile sociale, frate și părinte al tuturor, va concepe orice om de bună credință că o cufundare totală a preotului în preocupările agricole îl face inapt pentru misiunea sa. Astăzi pastorația a devenit o funcție grea, care reclamă multă muncă și multă pregătire. Viața socială s-a complicat, probleme grele se pun la tot pasul, ispitele și greutățile, viciile și curentele stricăcioase bat cu duiumul la ușa sufletelor.

[14] Eclejia desemna acea proprietate a comunității ecleziastice, pe care o folosea preotul în întreaga perioadă a activității sale pastorale (*n. ed.*).

Preotul trebuie să stea în tot momentul treaz și înarmat cu armele spirituale cele mai perfecte, făcând uz continuu când de o învățătură, când de alta. Pe vremuri viața poporului nostru curgea liniștită, simplă, fără noutăți tulburătoare, în permanent aceeași matcă seculară. O invenție prea deasă, cu mijloace deosebite, a preotului era aproape inutilă. El păstorea prin sfintele slujbe, venerate unanim și fără rezervă, și printr-o viață dreaptă, dar simplă, de preocupări și înțelepciune țărănească.

Astăzi își dispută, cu mari frământări sociale, pe scena sufletului țărănesc întâietatea tot felul de doctrine noi, politice, sectare, atee; osatura morală tradițională pocnește sub loviturile insistente ale atâtor înțelepciuni lumești, aduse de o superficială și oportunistă clasă de pseudointelectuali.

Nu știm de va fi ceva trecător această avalanșă furtunoasă de „idei" și forme noi de viață, sau va dura multă vreme, încercând insistent rezistența la viață a neamului nostru.

În orice caz, momentul actual ne cere o preoțime bine pregătită și luptătoare fără încetare pe atâtea fronturi ale vieții. Preotul trebuie să cunoască perfect doctrinele sociale și să fie în stare să le combată când sunt ostile creștinismului; el trebuie să cunoască doctrinele sectare și mijloacele de-a le combate. Dar pentru aceasta trebuie să cunoască Sfânta Scriptură și să fie neobosit în propaganda și antipropaganda lui. Preotul trebuie să smulgă lumea din indiferentismul religios și din păgânismul moral printr-o propovăduire zeloasă, printr-o încălzire a sufletelor la ocazii obștești și în nenumăratele împrejurări de contact individual. Spre aceasta se cere ca preotul să pătrundă și prin studiu teoretic în tainele cele mai adânci și mai variate ale sufletului

omenesc, ca să ştie să nimerească uşor cauza şi leacul multiplelor boli sufleteşti de azi. Preotul trebuie să cunoască mai mult decât alţii ştiinţa în continuu progres a economiei şi să o practice model, în proporţii mai modeste, pentru a servi ca îndreptar viu poporului. Preotul trebuie să fie, în toate frământările şi preocupările complicate ale vieţii de azi, farul care salvează prin lumina ce-o ştie arunca pe toate întinderile ei.

Căci, să ni se ierte întrebarea, care intelectual are idealismul să rămână în mijlocul satului, să facă misionarism prin stăruinţă şi prin aplicarea durabilă a ideilor din conferinţa pe care o rosteşte grăbit şi pleacă la oraş? Şi, cum spunea mai deunăzi dl Rădulescu-Motru, tocmai de aceea dau faliment toate încercările de culturalizare a satelor, pentru că poporul nu se mişcă decât după ce vede sfatul sau ideea pusă în practică, iar intelectualii noştri n-au puterea să se aşeze în sat pentru doi-trei ani să aplice ideile lor frumoase de ordin agricol, gospodăresc sau igienic.

Învăţătorii şi notarii, deşi trăiesc în sat, nu sunt proprii pentru această cârmuire generală a vieţii satului, fiind reţinuţi şi epuizaţi cu desăvârşire la o lucrare specială, oarecum în izolare de viaţa totală.

Astfel preotului de azi i se cere studiu mult şi activitate pastorală intensă. Unde mai este timp de agricultură largă pentru acoperirea trebuinţelor casei? Unde mai este timp pentru alte ocupaţii aducătoare de câştig? Bineînţeles, mă gândesc numai la cele ce ar fi compatibile cu misiunea preoţească.

Dar condiţiile actuale ale existenţei preoţeşti sunt jalnice. Ele îi pun tot felul de piedici la studiu şi la activitatea pastorală. El n-are cărţi, nu-şi poate comanda reviste, el nu se poate dedica cu sufletul senin, neapăsat de grijile familiei, operei de uşurare a vieţii altora. Un preot cu un salariu lunar variind între una până la două mii de lei e o fiinţă care fie cade într-o stare de tânjire, de deprimare, fie se cufundă în rusticitatea fără orizont şi fără nobleţe spirituală a preocupărilor materiale.

Un astfel de preot nu poate fi pionierul culturii adevărate şi al moralei împotriva iureşului atâtor forţe dizolvante. În astfel de condiţii anihilăm singura putere care e în stare să lupte efectiv pentru reaşezarea sufletească a poporului în matca cea sănătoasă.

Să i se dea preoţimii acel minimum necesar unei existenţe demne, şi apoi să i se ceară, fără menajamente, cu oricâtă asprime, să lucreze neîntrerupt. Stăm în preajma unui nou an bugetar. L-am vrea pe dl ministru al cultelor punând odată, în mijlocul guvernului, radical, amplu şi cu tot curajul problema existenţei materiale a preoţimii neamului. Am vrea să-şi lege numele de rezolvarea în mod echitabil a acestei probleme. Ştim că s-a silit şi până acum. A şters cele două curbe speciale, care împovărau la fel, într-un mod nedrept, pe toţi preoţii, ca să repartizeze povara lor după o mai justă proporţie.

Dar uşurarea a fost aproape imperceptibilă. Dimpotrivă, având în vedere criza produselor agricole şi modicitatea veniturilor după epitrahil, unii dintre preoţi au fost şi mai loviţi ca înainte, creându-se şi multe nedreptăţi.

Aceasta este dorinţa arzătoare şi generală a preoţimii, însetată după înţelegere şi după dreptate, ca dl ministru al cultelor să realizeze în sfârşit acea mult anunţată armonizare a salariilor ei cu salariile slujbaşilor cu pregătire şi cu importanţă egală în viaţa neamului. Precum se vede, nu e o

cerere îndrăzneaţă, ci cea mai îndreptăţită de pe lume. Pe urmă, aceste venituri se pot detrage din salariile astfel stabilite, acolo unde e cu adevărat cazul şi după o *reală* calculare a veniturilor de la eclejie.

Şi mai cere preoţimea cu o supremă încordare să nu mai fie lăsaţi în plata Domnului preoţii tineri, în primul an al păstoririi lor. Tânărul nu poate fi lovit, fără a se resimţi toată viaţa lui, de la începutul păstoririi, cu o măsură atât de grea. Fără niciun pic de gospodărie închegată, în toiul scumpetei de azi, în mijlocul satului care l-ar judeca rău dacă ar începe să se împrumute sau să apeleze la mila lor, ce poate face el? În Arhiepiscopia Sibiului avem peste 50 de astfel de tineri preoţi, unii prin sate necăjite. Idealismul lor, oricât de masiv, e frânt poate pe toată viaţa de mizeria neîntreruptă a 365 de zile. Unii din ei şi-au trimis soţia la părinţi, pentru că n-au cu ce-o ţine.

În toate celelalte branşe s-au numit slujbaşi noi cu salariu: învăţători, profesori, medici. De ce să rămână iarăşi tagma preoţească cea mai obidită?

Sau se crede că satul nu poate rămâne cu un post de învăţător neocupat, dar fără preot poate?

Preoţimea ar vrea să-l simtă pe domnul ministru ocrotitor, că-şi pune sufletul pentru ea; şi-l va înconjura cu dragoste nepieritoare.

Din durerile trecutului*

Viaţa strămoşilor noştri pe aceste plaiuri a fost o mucenicie zilnică, iluminată doar de bucuria cea mai netrupească ce-o dă credinţa în Dumnezeu şi victoria de fiecare moment a spiritului asupra urgiei neîntrerupte, revărsată de duşmani puternici peste traiul lor.

Greu mai întâlneşti în istoria omenirii spectacolul grandios al unui atât de prelungit şi încordat război între cele două puteri universale etern antagoniste, dar niciodată atât de net separate, ca în istoria noastră: spirit şi materie. De o parte, de partea poporului nostru, numai sufletul cu regiunea lui religioasă şi morală, cu înfăţişarea modestă, dezbrăcat de orice armă şi prestigiu material; de cealaltă parte, de partea asupritorilor noştri şi a uneltelor lor, numai forţă de stat, latifundii, momeli şi ameninţări, pentru a smulge din sufletul celor fără nicio *putere* de aceasta convingerea religioasă şi românismul lor. Iar biruitor rămâne în acest lung război cel slab în aparenţă, dar tare în realitate: cel cu sufletul, poporul nostru.

Cine vrea să urmărească intuitiv un episod din acest război zguduitor, atacurile perfide, loviturile barbare, stri-

---

* *Telegraful Român*, an LXXXIV, nr. 9, 23 febr. 1936, pp. 1-2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

gătele de durere şi tot cortegiul impresionant al suferinţelor celor fără arme trupeşti, dar în acelaşi timp rezistenţa lor supraomenească, să citească pasionanta operă recentă a Preacucerniciei Sale dr. Gheorghe Ciuhandu: *Episcopii Samuil Vulcan şi Gherasim Raţ. Pagini mai ales din istoria românilor crişeni (1830-1840)*[1].

Istoricul, de-o activitate atât de fecundă, al vieţii bisericeşti din Crişana ne-a zugrăvit, în această monumentală şi erudită lucrare, în culori vii, bazat pe temeinice şi multilaterale informaţii (cele mai multe inedite), o decadă de zbucium, de apărare a legii strămoşeşti, de realizări culturale şi naţionale la românii din ţinutul Aradului.

Acţiunea prozelitistă dezlănţuită în primăvara anului 1834 de episcopul uniat de la Oradea, Samuil Vulcan, asupra românilor ortodocşi din Eparhia Aradului, la început vacantă, iar din anul 1835 condusă de vrednicul episcop Gherasim Raţ, e descrisă în toate aspectele ei revoltătoare. Mijloacele de care se servea catolicismul şi atunci nu fac decât să prelungească un întunecat şi barbar Ev Mediu, să ilustreze încă o dată cinismul şi cruzimea proverbială a confesiunii care şi-a legat numele de cele mai triste pagini din istoria religioasă a omenirii.

Ar trebui să cităm sute de pagini din scrierea părintelui Ciuhandu, ca să putem reda adecvat toată monstruozitatea acelei persecuţii religioase. Paginile acestea ar trebui citite de fiecare român care vrea să se edifice asupra spiritului

[1] n.n. Pr. Gheorghe CIUHANDU, *Episcopii Samuil Vulcan şi Gherasim Raţ. Pagini mai ales din istoria românilor crişeni (1830-1840)*, Arad, 1935; cf. Pr. Mircea PĂCURARIU, „Ciuhandu Gheorghe", în: *Dicţionarul Teologilor Români*, p. 106 (*n. ed.*).

catolic în ceea ce are el mai esenţial şi asupra genezei Uniaţiei române. Ele constituie, împreună cu cele două volume despre dezrobirea religioasă a românilor ardeleni ale dlui profesor *Silviu Dragomir*[2], un rechizitoriu nepieritor şi de nedezminţit la adresa catolicismului inchizitorial.

Samuil Vulcan era ajutat în acţiunea sa de captare a poporului ortodox din ţinutul Aradului de autoritatea comitatensă, de solgăbirăii[3] şi notarii unguri şi în special de câţiva latifundiari stăpâni peste satele asupra cărora s-a dezlănţuit urgia unionistă: de *Markovits Iosef*, prefectul domeniului erarial[4] de pe care au fost cucerite 8 comune, de *contele Konigsegg* de pe domeniul căruia au fost silite să treacă la Uniaţie 7 comune, de nemeşul *Torok Istvan* şi *Salbek Iakab* de pe domeniile cărora încă au fost dezmembrate câteva comune.

Câteva pilde: contele Konigsegg, care în anul 1829 revocase sesiunile parohiale din 9 sate de pe teritoriul domeniului său, pune în anul 1834 pe administratorul moşiei sale de la Susani, pe un anume Rudy, să scrie administratorului Keresztes Antal de la Sebeş să se silească să atragă la Uniaţie pe preotul Moise Ghergariu din Nădălbeşti, unul din cei lăsaţi mai înainte fără sesia[5] parohială.

[2] Silviu DRAGOMIR, *Istoria desrobirii religioase a românilor din Ardeal în sec. XVIII*, vol. I (Sibiu 1920), vol. II (Sibiu 1930); cf. Pr. Mircea PĂCURARIU, „Dragomir Silviu", în: *Dicţionarul Teologilor Români*, p. 160 (*n. ed.*).

[3] Termen folosit, în trecut, în administraţia austro-ungară, care definea funcţionarul cu diverse atribuţii (corespunzând pretorului sau prim-pretorului) (*n. ed.*).

[4] În organizarea administrativă a Imperiului Austro-Ungar reprezenta „Administraţia financiară a statului" (*n. ed.*).

[4] În Evul Mediu, în Transilvania, Bucovina şi Banat, reprezenta un lot de pământ dat în folosinţă unui paroh, unei şcoli, unei primării etc. (*n. ed.*).

„Rady comunica în chip confidenţial colegului şi prietenului său cum contele, din consideraţie specială faţă de preotul Moise Ghergariu, fiindcă-l aflase deştept şi de toată încrederea, l-a împărtăşit de anumite imunităţi personale, iar ingratul de popă valah acum se împotriveşte intenţiilor contelui de-a propaga Uniaţia pe moşiile sale. Şi, ce e mai mult, contele nu numai că e gata să-i revoce imunităţile, dar vrea să-i facă şi alte mizerii. [...] Şpanul de la Nădălbeşti este deci sfătuit de colegul său de la Susani: să-l ia de scurt pe preot, ca acesta să dovedească Excelenţei Sale că nu în zadar s-a încrezut în dânsul mai mult decât în ceilalţi preoţi şi să nu se dea înapoi de lume, ci după cum au primit şi ceilalţi mai slabi de judecată colegi ai lui, şi el să se întoarcă la unire cu toate oile şi caprele sale. [...] Eu am aflat, spune şpanul mai departe, *de la Excelenţa Sa că toţi cei de pe domeniul său au să fie convertiţi*, dar mai ales vrea să-l frângă pe preotul Moise. Vei face deci mult bine dacă-l câştigi, căci ceilalţi şpani i-au câştigat pe preoţii de sub mâna lor."[6]

„Oficialii şi argaţii domeniali ai lui Salbeck Iakab cutreierau satele acestuia, încercând să determine iobagii de-a primi Uniaţia." „Fanaticul domn de pământ, totodată şi jude de Tablă al comitatului, chemă la Petriş, sediul său boieresc, pe preotul uniat Eftimie Popovici, ca să slujească în biserica ortodoxă şi să facă propagandă."[7]

Ca momeală de-a prinde pe bieţii iobagi era veşnica promisiune că li se vor uşura sarcinile iobăgeşti. Locuitorii din comuna *Negrea* denunţă, în cererea de-a fi lăsaţi să se

[6] Pr. Gheorghe CIUHANDU, *Episcopii Samuil Vulcan şi Gherasim Raţ*, pp. 140-141.

[7] Pr. Gheorghe CIUHANDU, *Episcopii Samuil Vulcan şi Gherasim Raţ*, pp. 130-131.

reîntoarcă la ortodocşi, ca elemente de captaţie următoarele făgăduinţe:

„reducerea la 12 a zilelor de robotă, reducerea dijmelor la 1/10 în loc de 1/5, cât li se lua după roadele pământului, apoi că terenul numit *Pustuţa*, pe care îl aveau mai înainte de la domnul de pământ pe bani grei de 100 fl., îl vor avea, după Uniaţie, fără nicio plată"[8].

Momeli de acestea denunţă aproape toate comunele în cererile lor de-a fi eliberate din lanţurile Uniaţiei. După ce oamenii erau „convertiţi" cu astfel de promisiuni şi ameţiţi cu rachiu din belşug (un „misionar" unionist a împărţit, după declaraţia naivă a preotesei sale, numai în Pauliş *20 acae* de rachiu, peste 1000 de litri rachiu de *propagandă*) şi cu bani (episcopul Samuil Vulcan se laudă că a cheltuit 13 000 de florini în primăvara anului 1834, în acest scop), venea în grabă o delegaţie de oficianţi unguri de la comitat, care constata numărul celor ce voiesc să treacă şi dacă erau majoritatea, lua pe loc biserica şi şcoala de la ortodocşi şi o dădea uniaţilor. „Constatarea" aceasta se făcea iarăşi cu mijloace foarte suspecte.

Aşa, de pildă, comuna *Revetiş* în cererea sa de-a fi eliberată de Uniaţie, cerere semnată prin opt fruntaşi ai comunei, declară că numai primii doi din semnatari au fost acasă când a venit „deputaţia" în sat pentru treceri. Iar unul din cei doi nu s-a prezentat înaintea „deputaţiei".

Comunele *Minead*, *Bocsig*, *Neagra* şi altele se plâng că

[8] Pr. Gheorghe CIUHANDU, *Episcopii Samuil Vulcan şi Gherasim Raţ*, p. 171.

atunci când a venit „deputația" comitatului, pe cei absenți i-au scris la uniați soțiile sau copiii minori.

Cu adevărat machiavelică era procedura că, odată înscris cineva la uniați, chiar fără voia lui, nu se mai putea întoarce înapoi decât după nemaipomenite formalități birocratice.

„Procedura de-a intra în tabără catolică era dintre cele mai uşoare. Nu aveai, spre acest scop, decât să-ți dai tu, sau oricine să-ți dea numele, că doreşti să îmbrățişezi credința catolică." Dar „se creau artificii din cele mai silnice pentru a împiedica pe cei trecuți de-a reveni la vechea religie şi pe cei rămaşi în credința veche de-a se constitui în comunitate şi de-a-şi ține biserică şi preot, decât numai dacă numărau cel puțin 100 de suflete." „Întoarcerea de la catolici la vechea religie, necatolică, era legată de formalități grele de îndeplinit: Satele care voiau să revină treceau prin şicanele unei instrucții religioase în principiile credinței catolice, în curs de 6 săptămâni, ceea ce uneori ținea cu anii, deoarece instrucția se făcea, pentru mai bună capacitate, cu fiecare individ separat. Şi dacă această cateheză rămânea infructuoasă, se făcea din nou raport la autorități şi până la rege. Acesta dădea apoi voie ca doritorii de revenire la vechea lor credință să facă petiție către rege, fiecare petiționar arătând motivele sale pentru *dezerțiune* de la religia catolică, pentru ca apoi să se dea din nou prilej administrației publice să-l examineze pe petiționar şi cauza sa, pentru ca după aceea să se propună, sau nu, regelui, de a-i da voie să se întoarcă la vechea sa religie ori să rămână catolic."[9]

[9] Pr. Gheorghe CIUHANDU, *Episcopii Samuil Vulcan şi Gherasim Raț*, p. 187.

În ținutul Hațegului, sate declarate de la 1782 că vor să revină la ortodocşi erau încurcate încă şi pe la 1830!

Astfel li se lua în acel moment ortodocşilor biserica, în urma înscrierii prin fraudă sau momeli a unei jumătăți de sat la uniați, dar n-o mai puteau recăpăta nici în zeci de ani, chiar dacă în momentul următor oamenii, înțelegând de ce e vorba, protestau contra celor săvârşite. Mai mult, bieții oameni înscrişi prin astfel de tertipuri pe lista uniată nu mai puteau chema preotul ortodox pentru trebuințele lor religioase: toate cererile comunelor din ținutul Aradului, momite la 1834-1835, cuprind jalba că oamenii îşi îngroapă morții singuri, rămân cu copiii nebotezați, trăiesc necununați etc. Însuşi episcopul Samuil Vulcan „denunță" la 15 oct. 1834 la comitat pe „uniții" din ținutul Sebeşului:

„că se îngropau fără preoți, deoarece nu li se îngăduia înmormântarea cu preoți ortodocşi"[10].

Dar este imposibil să relevăm toate laturile machiavelice ale acestei acțiuni, prezidată de acea unealtă în mână catolicismului şi ungurismului, care a fost episcopul Samuil Vulcan, despre care s-a creat pe nedrept legenda că a fost un mare român şi un mare sprijinitor al culturii româneşti. Părintele Ciuhandu spulberă cu argumente definitive această legendă. S. Vulcan a lucrat la ordinul şi mână în mână cu duşmanii noştri seculari. Cancelarul de curte Adam Reviczky, prin referatul său din 21 dec. 1834, pro-

[10] Pr. Gheorghe CIUHANDU, *Episcopii Samuil Vulcan şi Gherasim Raț*, p. 211.

pune regelui asigurarea materială a preoţilor trecuţi la uniaţi; pentru a se îndemna şi alţii la trecere.

> „Dânsul spune că provocase pe Samuil Vulcan să contribuie spre acest scop. Răspunsul episcopului uniat este foarte elocvent. El spunea că zelul său a avut de urmare că până acum în dieceza sa au trecut la uniaţie 16 sate."[11]

Episcopul arată cât a cheltuit până acum şi cere să se regleze această chestiune în interesul prozelitismului catolic.

Părintele Ciuhandu stabileşte că tot naţionalismul lui Samuil Vulcan era o gogoriţă cu care voia să câştige pe românii ortodocşi din ţinutul Aradului, căci în jurul său şi în eparhia Oradei nu a existat în timpul acestui episcop absolut nicio manifestare culturală. Asesorii săi erau nişte figuri şterse de maghiaroni (Vasile Erdelyi, cel mai remarcabil dintre ei, urmaşul în scaun al lui Samuil Vulcan, corespunda în ungureşte cu satele româneşti). În gimnaziul din Beiuş întemeiat de S. Vulcan din veniturile imensului latifundiu dat episcopiei de Oradea pentru propaganda catolicismului, limba de predare era, după dispoziţiile lui S. Vulcan, cea latină. De această şcoală nu se leagă niciun nume ilustru în cultura românească, nicio mişcare culturală, cum se leagă de şcolile de la Aradul căruia S. Vulcan voia să-i dea lecţii de românism.

Mai mult chiar, părintele Ciuhandu declară: „Noi nu cunoaştem nicio carte românească care să se fi tipărit cu cheltuielile" acestui episcop latifundiar, în vreme ce profesorii săraci de la Arad se întreceau să tipărească la cărţi, pe care le citesc tot ortodocşii, în nordul uniat necomandându-se decât foarte rar câte una.

[11] Pr. Gheorghe CIUHANDU, *Episcopii Samuil Vulcan şi Gherasim Raţ*, p. 182.

Cei trei mari ostracizaţi ai Blajului, cu care acum se laudă, n-au găsit nici în Episcopul Samuil Vulcan un mecenat. El s-a mulţumit să aibă o copie manuscrisă de pe Cronica lui Şincai, dar n-a avut curajul sau largheţea s-o tipărească. Tot un profesor sărac de la Arad, Alexandru Gavra, a tipărit-o, fără niciun ajutor de la episcopul S. Vulcan. Cărţile celor trei mari luceferi ai Blajului au fost publicate de ortodocşi şi citite de ortodocşi. Ele nu erau pe placul oficialilor uniaţi, cu românismul lor dârz şi cu dovezile lor istorice prea puţin favorabile unirii de la 1700. Aşa se explică de ce până şi mitropolitul sârb de la Carloviţ da binecuvântarea pentru tipărirea *Cronicii lui Şincai*, pe când de Samuil Vulcan nu se pomeneşte nimic. Ostilitatea faţă de anumite idei din scrierile acestea o manifestă Episcopia Uniată de la Oradea în mod vădit la 1863 şi 1864, când se gândeşte la tipărirea lor, cam forţată de împrejurări, dar numai după o prealabilă suprimare a „propoziţiilor antibisericeşti"[12].

Ce mai rămâne atunci din legenda despre „academia ştiinţifică românească" de la curtea episcopală din Oradea? E o întrebare legitimă a părintelui G. Ciuhandu.

Cartea aceasta, bogată ca un stup, în fapte, informaţii, idei, ar fi păcat să nu fie citită de fiecare român.

[12] Pr. Gheorghe CIUHANDU, *Episcopii Samuil Vulcan şi Gherasim Raţ*, p. 382.

În Postul Mare*

„Iată vremea pocăinței, iată ziua mântuirii, intrarea postului; *suflete, priveghează și intrările poftelor închide-le, către Domnul uitându-te*". E una din scurtele, dar cuprinzătoarele și adâncile cântări cu care întâmpină Biserica noastră începutul Postului Mare.

Postul e timp de retragere a spiritului din vârtejul vieții și de îndreptare a lui spre Dumnezeu. *Înfrânare* și *extaz*, iată cele două componente ale postului. Înălțarea spre Dumnezeu nu poate avea loc fără reculegerea din zgomotul tulburător, din pasiunile și grijile obsedante, din poftele și răutățile care ne leagă de pământ. Până nu „închidem intrările poftelor", rămânem pândind, palpitând la ferestrele lor. Trebuie să tragem, cu hotărâre, obloanele spre exteriorul ispititor, să trântim uși de stejar peste izvoarele din care pot țâșni imagini și pofte roditoare și să ne ducem spiritul în cel mai interiorizat centru, acolo unde, gândind la Dumnezeu, Îl poate întâlni.

Datorie specială apasă în acest timp asupra preoților, pedagogii credincioșilor spre Dumnezeu. Cu pilda și cuvântul trebuie să învețe pe păstoriți cum să petreacă timpul postului. Să folosească toate mijloacele ce le oferă Biserica noastră spre acest scop.

* *Telegraful Român*, an LXXXIV, nr. 10, 1 mart. 1936, p. 1. Semnat: *DS*.

Miercuri, în această primă săptămână a Postului, nimerindu-mă în preajma Înaltpreasfinției Sale Mitropolitului nostru Nicolae, pe când ieșea de la Liturghia Darurilor Înainte Sfințite, am putut auzi ce impresii puternice lasă această minunată slujbă asupra Înaltului nostru Păstor. Din nicio altă slujbă, spunea Înaltul ierarh, parcă nu emană atâta mister.

Într-adevăr, Liturghia aceasta pune sufletul într-o vibrație neobișnuită. Vezi pe preot în odăjdii negre, de căință adâncă, mișcându-se concentrat, apăsat de conștiința că, așa păcătos cum se află, e totuși îndatorat să poarte pe capul său Trupul Domnului și să se împărtășească cu El; toate mișcările sunt tăcute (îi e teamă să vorbească), în aceeași stare se află toți cei din biserică: concentrați, serioși, parcă vezi o grupă de oameni meditându-și, regretându-și o mare înfrângere. Le este teamă să privească în sus, le este teamă de mustrare; le este greu să privească unul la altul, le este rușine unul de altul, cât de nevrednici s-au dovedit.

Lipsește din slujba aceasta atmosfera deschisă, de bucurie și îndrăzneală, a celorlalte Liturghii. La celelalte Liturghii preotul se întoarce cu mișcări și gesturi largi, îndemnătoare; cântarea la strană, ca și în altar se înalță liberă, descătușată, în văzduh. Libertate, curaj, bucurie, fețe larg deschise. Acestea sunt elemente sufletești ale celorlalte Liturghii.

Liturghia Darurilor Înainte Sfințite e un admirabil mijloc ce stă la îndemâna preotului pentru întărirea vieții religioase, pentru înviorarea și clarificarea credinței în păstoriții săi.

Cultul Bisericii noastre e o mină inepuizabilă de idei și emoții cât se poate mai veridic religioase. Păcat însă că încă nu știm să-l valorificăm așa cum se cuvine. Iată și Liturghia Darurilor Înainte Sfințite stă în părăsire, ferecată în cărți ca

într-o temniţă. Înaltul nostru Păstor îmi spunea cu durere că nici a treia parte din preoţi nu o săvârşesc. Şi s-ar bucura nespus de mult să vadă cum se mişcă măcar în această privinţă preoţimea mai spontan – dintr-o trebuinţă internă religioasă şi dintr-o părintească căutare după alimente spirituale pe seama fiilor lor înfometaţi –, nu să aştepte totdeauna ordine categorice.

Şi câte n-ar mai putea realiza preotul în timpul atât de potrivit al Postului, în ogorul înţelenit şi plin de buruieni al sufletelor. În vremea din urmă se înregistrează o recrudescenţă febrilă a propagandei sectare pe tot întinsul ţării, inclusiv în arhiepiscopia noastră. Oamenii sunt prinşi uşor în mrejele acestor neobosiţi seducători. Setea lor religioasă îi face să primească uşor orice lichid stricăcios ce li se oferă. Pericolul sectar ne va ameninţa mereu, atâta vreme cât preotul nostru va rămâne ceea ce este azi: funcţionar ritual la ore fixe; până ce nu va deveni *misionar zilnic*, chemat şi nechemat, adâncit în Sfânta Scriptură şi semănând cuvântul ei şi al Bisericii oriunde apare. Când vom vedea în sfârşit ziua în care preotul nostru va fi *numai preot*, şi nimic altceva, preot în substanţa lui, preot în sens ontologic, fiinţă integral deosebită, prin cugetarea, prin preocuparea, prin totalul manifestărilor sale, de orice altă categorie de oameni? Când îl vom vedea acum intrând la un bolnav, în momentul următor sfătuind un necăjit, după aceea ajutând un orfan, pururea având cuvânt nobil, religios, pe buze?

Să ne hotărâm, fraţii mei, să realizăm cât mai mult din acest postulat. Şi mai ales acum, în Postul Mare, timp dedicat sufletului, căci mântuirea, şi cea spirituală, dar şi cealaltă, numai de aici poate veni, prin noi, prin activitatea noastră pentru Dumnezeu.

„Puncte cardinale în haos”*

Nichifor Crainic este de pe acum în cultura românească un nume care străluceşte cu o lumină unică, neclintită de niciun tumult de azi şi din viitor şi necovârşită de niciuna din imaginile senzaţionale care se silesc să se impună atenţiei cu exagerările şi ciudăţeniile lor.

Cugetarea lui Nichifor Crainic are toate caracterele unei viziuni profetice, ale unei citiri adânci în destinele neamului nostru şi ea va trebui de aceea să fie urmată cât mai curând în mod inexorabil, de către aceia care conduc şcolar, cultural şi politic această naţiune, dacă nu voiesc să o macine total într-o prea mult prelungită şi năroadă luptă cu chemarea, cu fiinţa ei.

Nichifor Crainic descinde din Bălcescu, Eminescu, A.C. Cuza şi N. Iorga, dar chintesenţa gândului lor, intuiţia lor apare la acest urmaş al lor adâncită, lărgită şi clarificată într-o doctrină închegată şi atotcuprinzătoare, datorită, desigur, şi noilor experienţe care s-au mai vărsat în cultura omenească şi în istoria românească de la aceia încoace.

Cartea lui Nichifor Crainic, *Puncte cardinale în haos*, în care sunt adunate o serie de eseuri publicate în cursul ultimilor

---

* *Telegraful Român*, an LXXXIV, nr. 10, 1 mart. 1936, pp. 1-2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

ani în *Gândirea*, e o răfuială cu toate ereziile ideologice, politice şi artistice importate la noi de europenizanţii cu orice preţ, erezii care ţin în amorţire latenţele noastre creatoare şi în confuzie jalnică viaţa noastră publică. În locul imitaţiei maimuţăreşti a Occidentului, în locul reportajului steril şi snob, Nichifor Crainic proclamă *tradiţia* ca singura forţă creatoare de cultură, iar prin creaţie şi cultură înţelege cugetare şi artă proprie românească. Cheia de boltă a viziunii lui Nichifor Crainic, care pe cât e de magnifică prin unitatea ei, pe atât e de cuceritoare prin abundenţa de idei, de nuanţe, de argumente constitutive ale acestui întreg armonic, e ideea tradiţiei, dragostea de tradiţie. De aceea fermecătoarele eseuri: *Sensul tradiţiei*, *A doua neatârnare*, *Persifal*, sunt atât de revelatoare, în calitatea lor de adevărate evanghelii şi apoteoze ale tradiţiei româneşti. Ele trebuie să rămână stâlpul de foc al orientării şi acţiunii fiecărui intelectual român.

Dar tradiţia la Nichifor Crainic nu e o piatră ruginită, un complex de forme vechi, osificate, care să ne lege butuc de o fază trecută a vieţii româneşti, să ne anuleze orice forţă creatoare de valori noi. Mai înainte de a se publica *Ortodoxia* teologului rus Bulgakov, cu admirabilele ei pagini despre tradiţia bisericească, concepută ca un torent viu, ca o forţă animatoare, Nichifor Crainic a spus adevăruri identice despre tradiţia naţională. Tradiţia este în cugetarea lui Crainic o substanţă vie şi de viaţă făcătoare, ce trăieşte şi curge etern în istoria unui neam pe sub manifestările individuale. Din ea se hrăneşte, din ea se inspiră, ea e motorul, condiţia şi criteriul oricărei creaţii spirituale autentice. Individul creator în ordinea spirituală aduce şi ceva strict personal: e informaţia sa largă, e studiul altor culturi, care serveşte ca o haină intelectuală în care îmbracă o substanţă spirituală etnică, ca un arsenal de instrumente prin care explorează măruntaiele solului spiritual autohton.

„Am spus altădată că tradiţionalismul îl concepem ca o forţă dinamică, iar nu ca o forţă statică. Adversarii noştri însă ne obiectează necontenit *paseismul* romantic, adică întoarcerea la trecut, refugiul în trecut şi, prin aceasta, anacronismul, inactualitatea. Să observăm că, în ce ne priveşte, această obiecţie e gratuită, întrucât noi nu căutăm refugiul în trecut şi n-am socotit trecutul ca un model pentru prezent sau pentru viitor. Paseismul romantic presupune într-adevăr un ideal de perfecţiune în trecut care e dat ca îndreptar şi model. Mersul lumii, după această concepţie, trebuie suspendat şi actualitatea vieţii turnată într-o formă istorică ce s-ar fi dovedit perfectă. Un astfel de tradiţionalism nu s-ar putea naşte decât în aria unei culturi care, în trecutul ei, oferă culmi de perfecţiune vrednice de dorit, în comparaţie cu mizeria prezentului acelei culturi. [...] Dar, din punct de vedere social şi politic bunăoară, idealurile istoriei noastre însăşi abia astăzi îşi trăiesc realizarea."[1]

„În cultură, tradiţionalismul nu se concepe stereotipic. El nu e un pas bătut pe loc, la nesfârşit. Cultura e un organism în creştere continuă, cu rădăcini în seva neamului, cu frunziş în atmosfera timpurilor. *Seva e aceeaşi, atmosfera e schimbătoare. Tradiţionalismul e disciplina lăuntrică ce călăuzeşte creşterea.* [...] Această osatură ce păstrează trăsătura unitară în varietatea formelor unei culturi e tradiţionalismul. În libertatea de apariţie a fenomenelor culturale, a fenomenelor de artă, el păstrează continuitatea înrudirii dintre ele [...]."[2]

---

[1] Nichifor CRAINIC, „Sensul tradiţiei", în: *Puncte cardinale în haos*, Bucureşti, 1936, p. 106-107.

[2] Nichifor CRAINIC, „A doua neatârnare", în: *Puncte cardinale în haos*, p. 143.

„În raport cu istoria românească, tradiţia noastră eternă îşi are sediul în popor şi în expresia lui multiplă care e cultura populară ca produs etnic. Ea stă într-un anume fel de a poetiza, într-un anume fel de a plasticiza, într-un anume fel de a cânta, într-o anume atitudine faţă de natură şi faţă de Dumnezeu. Creaţiile superioare ale unei culturi au valoare de proprietate în măsura în care sunt transfigurări ale formelor vii din popor, transfigurări ale formelor rudimentare în care s-a revelat, liber şi inconştient în fermecătorul lui joc, geniul poporului."[3]

La lumina clară a acestei concepţii, tendinţa atât de frecventă în cercurile intelectualilor români de a dispreţui etnicul ca izvor de creaţie spirituală şi de a importa de-a gata sau în prelucrări superficiale produsul de ultimă oră al Occidentului, apare în toată trista ei sărăcie şi naivitate. Prin aceasta ne condamnăm la o corvoadă inutilă, la o sterilitate în orice domeniu spiritual.

Tradiţionalismul recomandă informaţia cât mai multiplă. El, care „voieşte o cultură creatoare de valori autohtone, nu exclude consumaţia culturală, ci o implică". Dar nu o face scop în sine, ci îi dă „însemnătatea subordonată pe care o are în realitate".

„A şti e un mijloc care ajută creaţia autohtonă. Dar această *creaţie* rămâne ţinta supremă". Pentru europenizanţi, pentru adversarii etnicului, consumaţia culturală a produselor apusene e scop în sine.

Concepţia schiţată în rândurile anterioare este îndreptarul revistei *Gândirea*. Ca şi *Semănătorul*, şi *Gândirea* s-a aplecat cu dragoste peste sufletul poporului nostru, dar deosebirea dintre ele este totuşi mare. *Semănătorul* a văzut un ţăran schematic, redus la câteva instincte telurice, de suprafaţă, exagerate ca în balade. Jocul intim de lumini şi umbre al sufletului, pe treptele lui mai adânci, acolo unde se tăinuieşte cu Dumnezeu şi unde se zămislesc gândurile serioase şi imaginile artistice, a scăpat de sub privirea grăbită a *Semănătorismului* luptător şi plin de emfază retorică.

[3] Nichifor CRAINIC, „Sensul tradiţiei", în: *Puncte cardinale în haos*, p. 111.

Gândirea priveşte mai cu răgaz şi cu instrumente mai fine în sufletul etnic. Ea vede sub valurile de suprafaţă ale mării, în adâncimile liniştite şi izvorâtoare ale sufletului românesc.

De aici, înţelegerea pentru viaţa religioasă ortodoxă a poporului, care e stratul cel mai de dedesubt al sufletului românesc, din care se explică şi se influenţează cugetarea, arta, atitudinea cotidiană a poporului nostru. Sunt în această scriere a lui Nichifor Crainic atâtea pagini nepieritoare despre fiinţa Ortodoxiei, topită în sufletul românesc. Ele trebuie să fie privite ca un punct cardinal pentru orientările noastre teologice şi misionare, căci şi pe acest teren prea e mare dorinţa de-a imita Occidentul.

Ideile politice ale lui Nichifor Crainic, care nu sunt decât aplicări în domeniul politic a concepţiei sale naţionaliste şi creştine, idei dezvoltate în câteva eseuri magistrale cuprinse în cartea de care vorbim, au mai fost expuse în ziarul nostru.

Condiția principală a apropierii dintre Biserica Ortodoxă și cea Catolică* (I)

Cultura creștină, revista blăjeană reapărută în anul acesta după o lungă tăcere, aduce pe lângă celălalt material care nu se deosebește nici prin intenția, nici prin calitatea lui de cel al *Unirii*, în numărul din febr. c. [1936], și un „Răspuns la o anchetă în chestia antagonismului dintre cele două Biserici românești", datorat părintelui dr. Nicolae Brânzeu. Deoarece autorul face sforțări lăudabile să păstreze un ton potolit și o judecată obiectivă, vom face câteva observații în legătură cu părerile ce le enunță.

În ceea ce privește natura antagonismului ce stă la baza rivalităților și fricțiunilor dintre cele două Biserici românești, părintele dr. N. Brânzeu crede că ea nu e nici dogmatică, nici socială sau culturală, ci pur psihologică. La darea acestui răspuns se constată din șirul ideilor că părintele dr. N. Brânzeu nu dă o atenție specială celor două Biserici *românești*, ci are în vedere continuu *catolicismul universal* în raport cu Biserica Ortodoxă în întregime, privite în decursul

* *Telegraful Român*, an LXXXIV, nr. 13, 22 mart. 1936, p. 1. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

istoriei. Nedând o atenție deosebită terenului special în discuție, părintele Brânzeu face mari greșeli în concluzii.

Astfel Preacucernicia Sa, făcând un excurs în istoria universală mai veche, ne vorbește de ura grecilor contra latinilor, conchizând:

> „Dispoziția aceasta sufletească: ura, prejudiciul, a trecut de la greci la celelalte popoare de rit oriental, la ruși, la sârbi, bulgari, durere chiar și la noi românii, care mai puțin motiv am avea".

Cu o sinceritate frumoasă, Preacucernicia Sa recunoaște aceeași vină și catolicismului:

> „Aș fi nedrept dacă n-aș recunoaște că aceleași prejudicii se găsesc și la catolici față de ortodocși".

În felul acesta, rivalitatea dintre ortodocși și uniați se reduce, după părintele Brânzeu, la prejudicii pe care cei dintâi le-au importat de la greci și slavi, cei din urmă din Europa Centrală.

Situația însă nu e tocmai aceasta. „Ura" ortodocșilor contra catolicilor și viceversa e ceva foarte platonic, o teorie lipsită de simțire pasionată, atâta timp cât unii sunt departe de alții, atâta timp cât catolicismul stă în casa lui și nu tulbură cu propaganda lui prozelitistă comunitatea ortodoxă.

Grecii i-au urât pe latini numai de când au început aceștia să-i tulbure cu amestecul lor inoportun acasă la ei: pretinzând să așeze și să depună patriarhi și încercând să smulgă teritorii din Răsărit pentru a le supune jurisdicției Romei. Slavii s-au trezit la această aversiune în împrejurări asemănătoare. Iar la români s-au ivit sentimentele contra

catolicismului de când au început să sufere din partea lui prin persecuţii şi prin sfâşierea unităţii lui.

Să poftească părintele Brânzeu în Vechiul Regat, sau în mijlocul Rusiei, sau chiar în Grecia. Aproape că nu va întâlni o *ură actuală* contra catolicismului. Va constata la teologi doar o pedantă distincţie dogmatică, iar în popor o vagă şi naivă întrebare: cum or fi papistaşii aceia? Împreunată cu un adorabil sentiment de compătimire: săracii, Dumnezeu să-i ierte şi pe ei.

Tot cam aceleaşi stări le întâmpinăm şi noi, ortodocşii, la catolicii din Apus care n-au ajuns aici, la graniţa între cele două Biserici, într-o luptă confesională. Mulţi dintre teologii ortodocşi au în inima lor duioase amintiri de la câte un profesor de teologie catolică din Apus.

Ca să explici natura antagonismului dintre cele două Biserici româneşti trebuie să vezi deci *aici*, nu e suficient să te pierzi în istorie şi în lumea largă, ci-ţi mai trebuie şi o privire dreaptă în împrejurările noastre speciale.

Românii ortodocşi sunt plini de indignare împotriva catolicismului şi a celor ce-l reprezintă la noi, nu din iluzorii presentimente (din motive *psihologice*), *ci pentru că el a produs şi menţine dezbinarea sufletească a neamului*. Nu ne trezeşte niciun sentiment de indispoziţie catolicul din Franţa, sau chiar un preot catolic german din România de pildă, dar nu ne inspiră deloc sentimente bune un misionar al Vaticanului printre români.

Părintele Brânzeu afirmă că antagonismul acesta nu se bazează deloc pe motive dogmatice. Preacucernicia Sa poate să fie sincer. Cel puţin poporul român rupt din comunitatea bisericească a fraţilor celorlalţi nu ştie de o astfel de deosebire. Dar dacă aşa judecă în conştiinţă părintele Brânzeu şi ceilalţi fraţi ai Preacucerniciei Sale, de ce nu renunţă la tulburarea poporului şi dezbinarea lui pe teren religios? Sau e sincer catolicismul când afirmă că nu există deosebiri dogmatice între catolici şi ortodocşi, dar atunci e inconsecvent susţinând prozelitismul printre cei din urmă, sau nu e sincer în această afirmaţie.

Noi ştim şi recunoaştem că există şi deosebiri dogmatice între cele două Biserici. Dar suntem de acord că tăişul lor dureros nu se simte decât în rivalităţile de fiecare zi, decât acolo unde cele două Biserici ajung în conflict practic, adică prin pătrunderea catolicismului pe teritoriu ortodox. La München şi la Atena se discută academic, cu delicii intelectuale, distincţiile dogmatice dintre ortodocşi şi catolici. Noi aici trăim în carnea inimii noastre, ca pe nişte adevărate lovituri personale, toate micile deosebiri de dogmă, de cult, de disciplină, pe care slujitorii Vaticanului se silesc să le strecoare zi de zi în conştiinţa poporului uniat pentru a-l înstrăina tot mai mult sufleteşte de fraţii ortodocşi. Conflictul practic dă putere deosebirii dogmatice. Înlăturând conflictul practic, atunci deosebirile dogmatice nu mai împiedică reciproca îngăduinţă şi chiar prietenia.

Cu acestea am ajuns la a doua întrebare la care răspunde părintele Brânzeu: cum s-ar putea înlătura antagonismul dintre cele două Biserici? Răspunsul părintelui Brânzeu e nesatisfăcător. În numărul viitor vom da noi un răspuns, pe care îl considerăm eficace, deşi, cel puţin în situaţia de azi, fiind foarte greu de înfăptuit.

Condiția principală a apropierii dintre Biserica Ortodoxă și cea Catolică* (II)

Părintele dr. N. Brânzeu crede că antagonismul dintre cele două Biserici românești ar putea fi înlăturat printr-un acord în virtutea căruia să renunțăm la „ura grecească dintre noi, care suntem un popor latin" și să colaborăm față de relele care „ating deopotrivă interesele morale ale ambelor Biserici".

Am anunțat în prima parte a articolului nostru că răspunsul părintelui Brânzeu îl socotim ineficace. Pentru a stabili raporturi frățești între cele două Biserici românești trebuie să înlăturăm cauza reală a antagonismului. Iar aceasta nu e *ura* grecească, ci amestecul catolicismului în viața religioasă a neamului nostru.

De unde urmează că o potolire în raporturile dintre cele două Biserici românești este imposibilă. Nu din vina Bisericii Ortodoxe, ei nu-i aparține câtuși de puțin inițiativa în aceste fricțiuni. Ea este continuu în situație de apărare, dar de apărat, trebuie să se apere.

---

* *Telegraful Român*, an LXXXIV, nr. 15, 5 apr. 1936, p. 1. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

Atâta timp cât există între români o Biserică uniată, antagonismul este inevitabil. Pentru că uniatismul reprezintă penetrația catolică pe teritoriul Bisericii Ortodoxe și tendința activă de a dezbina neamul nostru. Bisericile creștine pot coexista în liniște și pot colabora prietenește cât timp rămâne fiecare în casa ei. Pasiunea misionară găsește destul teren în ținuturile necreștine. Dar dacă e foarte adevărat că Bisericile creștine s-au făcut vinovate de învrăjbirea creștinilor, slăbind enorm forța creștinismului în fața dușmanilor lui, tot pe atât de adevărat e că Biserica Ortodoxă n-are din acest punct de vedere nicio pată pe conștiința ei.

Întreaga vină o au catolicismul și protestantismul.

Dar dacă înregistrăm azi la unele ramuri necatolice (de exemplu la anglicanii care nu mai vor să tulbure pe ceilalți creștini cu prozelitismul lor) renunțarea la aceste păcate împotriva creștinismului, cu atât mai mult ar fi de așteptat această cumințire din partea catolicismului. Mai cu seamă având în vedere că acțiunea lui printre ortodocși nu i-a adus roade serioase. Dimpotrivă, mai mult i-a stricat, îndepărtându-și sufletește enorm Biserica Ortodoxă. Și chiar dacă a reușit să rupă de la sânul Bisericii Ortodoxe 3-4 milioane de suflete sub forma hibridă și nesigură de uniați, și-ar putea da seama că aceasta n-a putut-o face decât prin mijlocirea puterii politice a două state catolice pe teritoriul cărora se aflau pe atunci ortodocși: Austro-Ungaria și Polonia. În viitor însă câștiguri de felul acesta nu mai sunt de sperat. Popoarele ortodoxe s-au putut aduna cu ajutorul lui Dumnezeu în statele lor. Catolicismul spera, când a inițiat metoda acomodaționistă uniată a câștigării ortodocșilor, că prin primii uniați și printr-o perpetuare a regimului politic

de atunci va putea câştiga toată creştinătatea ortodoxă. A dat însă fiasco pe toată linia.

Ce-i este mai scump acum: Să rămână în braţe cu puţinele firimituri uniate (nici ortodoxe, nici catolice) amintitoare ale unei acţiuni prozelitiste de manieră medievală, dar într-o tensiune netrecătoare cu Biserica Ortodoxă în întregime? Nu e mai onorabil şi mai deschizător de perspective frumoase să abandoneze aceste neînsemnate coji din marele corp ortodox, pentru a deschide calea apropierii de el?

Pentru mult dorita unire dintre cele două Biserici e necesar în prealabil crearea unei atmosfere prietenoase, a unei reciproce simpatii. Dar pentru a ajunge acolo, catolicismul trebuie să înlăture mărul de ceartă, care nu e altul (am vrea să se convingă odată de adevărul acesta orice catolic) decât Uniaţia, care trebuie să se retragă în albia lui. Cum vrei să te aştepţi la unire prin căsătorie a două familii vecine atâta timp cât una a ocupat şi ţine cu forţa o bucată din curtea celeilalte, ba tinde să pună stăpânire pe toată? Dar îndată ce şi-a retras vecinul lacom pretenţiile de pe teritoriul alăturat, începe între cele două familii o viaţă mai prietenoasă, care poate duce la înrudire, la unire, încât cele două curţi pot deveni una la urmaşi.

Sau crede catolicismul că va realiza unirea cu ortodocşii mai degrabă prin mijloace neevanghelice, căutând să-şi întindă stăpânirea pe teritoriul ortodox împotriva voinţei Bisericii Ortodoxe? N-are decât să creadă şi să continue a lucra şi mai departe în consecinţă. Noi însă suntem datori să ne apărăm. Şi să ştie că până la biruinţa finală (în care noi nu credem, căci ce se urmăreşte prin forţă şi prin fraudă în domeniul religios, nu se dobândeşte durabil), toate luptele dintre creştini, toată ura care

se strânge în ei în paguba creştinismului va apăsa pe conştiinţa catolicismului.

Iar fraţilor români uniaţi le spunem: Dacă vreţi să contribuiţi atât la unirea sufletească a neamului nostru, cât şi la cea a creştinătăţii, lăsaţi-vă de situaţia nefirească şi ingrată în care v-a aşezat o istorie nefericită. Renunţaţi la rolul trist de unelte ale învrăjbirii atât naţionale, cât şi creştine. Întoarceţi-vă acasă, ca apoi cu toţii să începem a trăi în alte sentimente, mai bune, mai frăţeşti faţă de confesiunea căreia nu am mai avea de ce să-i fim atât de duşmănoşi.

Dumnezeiasca Euharistie*

Biserica noastră mărturiseşte că în cadrul Sfintei Liturghii, când preotul rosteşte epicleza asupra pâinii şi vinului pregătit la proscomidie, acestea *se prefac real* dar tainic în Trupul şi Sângele Domnului.

Cine poate să aducă o rază de lumină sigură pentru înţelegerea acestei *taine*, mai închisă raţiunii noastre decât oricare alta? Au fost totuşi încercări de-a o pătrunde. Dar Biserica noastră s-a ferit de-a prevedea cu autoritate de dogmă vreo astfel de încercare şi probabil că va avea aceeaşi atitudine şi faţă de alte încercări viitoare, care nu pot fi decât combinaţii omeneşti, ce nu trebuie lăsate să pătrundă în sanctuarul adevărurilor dumnezeieşti ca să le dilueze caracterul tainic, mai presus de orice pricepere omenească.

Încercările acestea, atâta timp cât se mişcă în cadrul schemei prin care se exprimă dogma, necălcând nici la dreapta, nici la stânga peste hotarul ei precis, sunt permise însă de Biserică, dar ca simple teorii, nu ca adevăruri de crezut.

În această calitate ele sunt chiar folositoare ca ilustrări, ca mijloace de intuiţie, *poate* din alt plan, al adevărurilor

* *Telegraful Român*, an LXXXIV, nr. 16, 12 apr. 1936, pp. 3-4. Semnat: *Dr. D. Stăniloae*.

dogmatice. Ele presupun şi promovează o efervescenţă a vieţii spirituale şi o preocupare lăudabilă a cugetării cu cele mai înalte realităţi.

În legătură cu dumnezeiasca Euharistie număram până acum o singură încercare rămasă oarecum în limitele revelate ale dogmei, încercare proclamată, din păcate, de Biserica Romano-Catolică drept dogmă.

Este *teoria transubstanţiaţiunii*.

Biserica noastră nu a ridicat această teorie omenească la rangul de dogmă, deşi unii teologi au avut simpatii pentru ea. Alţii însă au criticat-o aspru. Încă Dosoftei, Patriarhul Ierusalimului, şi-a auzit reproşuri pentru întrebuinţarea termenului *transubstanţiaţiune* în Mărturisirea sa, iar în timpul mai nou, doi teologi însemnaţi, *C. Diobuniatis* şi *S. Bulgakov*, combat această teorie cu toată energia. Ei spun că teoria *transubstanţiaţiunii* se bazează pe o ipoteză din filosofia lui Aristotel, că lucrurile se compun din substanţă şi accidente, ipoteză părăsită azi în filosofie. În orice caz, Biserica nu-şi poate angaja autoritatea ei în consacrarea ca dogmă a unei ipoteze filosofice şi nu poate lega soarta unei dogme de un element omenesc atât de şubred.

Îndeosebi Părintele S. Bulgakov dă acestei teorii lovituri grele[1]. Preacucernicia Sa spune că teoria conform căreia fiecare lucru are o substanţă ca un sâmbure al lui, şi cu schimbarea necontenită a lucrurilor între ele se schimbă şi aceşti sâmburi, aceste substanţe,

> „este privită pur filosofic, într-aşa măsură grosolană şi incompatibilă cu conştiinţa filosofică contemporană, încât

[1] S. BULGAKOV, „Dogma euharistică", în: *Puti*, nr. 20-21, 1930.

a lua ca evidenţă, cum face dogma catolică despre transubstanţiaţiune, înseamnă a comite o siluire directă, cu totul inutilă asupra ei. Cel mult poate fi luată ca una din posibilităţile cele multe ale cosmologiei, în rând cu altele, deşi şi aceasta e greu de admis, dar nu spre a o face normă unică obligatorie".

Părintele S. Bulgakov mai aduce împotriva acestei teorii două obiecţii, pe care le redăm cu cuvintele Preacucerniciei Sale:

„Pe de-o parte, *transubstanţiaţiunea* e privită ca o înlocuire a substanţei unui lucru prin substanţa altuia, de unde urmează că *ambele se află în unul şi acelaşi plan ontologic*. De altă parte, accidentele pâinii şi vinului rămân, deşi lipsite de substanţialitatea lor, fără subiect, totuşi în realitatea lor, cu caracterul lor de pâine şi vin, adică, sumar vorbind, rămân ele însele, pâine şi vin, în care în oarecare chip tainic Se sălăşluieşte Hristos, dându-se pe Sine *în pâine, cu pâine şi sub pâine*. Aceasta este ceea ce a exprimat direct Luther şi desigur mai consecvent, în *teoria impanaţiei*, care a respins cu pasiune teoria aristotelică a transubstanţiaţiunii, formulată mai hotărât de Toma d'Aquino. Transubstanţiaţiunea, ca şi impanaţia neagă prefacerea, n-o afirmă după cum cred chiar unii dintre teologii ortodocşi."

Precum se vede părintele S. Bulgakov neadmiţând existenţa unei substanţe în pâine şi vin, dincolo de complexul lor fizico-chimic care rămâne după teoria transubstanţiaţiunii neschimbat, reduce transubstanţiaţiunea la impanaţia luterană. Într-adevăr, e greu de afirmat că ar exista o substanţă naturală a lucrurilor, în planul naturii create, şi e greu de spus în ce-ar consta aceea şi cum s-ar referi la complexul lor fizico-chimic. Teologia catolică însăşi n-a spus, pe cât

ştiu, nimic serios în chestiunea aceasta. Şi dacă ar exista o astfel de substanţă naturală a lucrurilor, e jenant de cugetat că Trupul Domnului ar intra în ordinea aceasta a substanţelor naturale, luând locul uneia dintre ele.

*

Dar părintele S. Bulgakov nu rămâne numai la respingerea teoriei transubstanţiaţiunii şi la afirmarea generală, indistinctă, a tainei prefacerii euharistice. Ci încearcă însuşi o explicaţie.

Prefacerea euharistică, după Preacucernicia Sa, nu e un eveniment fizic, ce se petrece în lumea naturală. Prefacerea e de alt ordin, metafizic, spiritual, care nu atinge stihiile naturale ale lucrurilor. Trupul omenesc din punct de vedere fizico-chimic, pentru simţuri, e acelaşi fie că e sufletul în el, fie că nu mai e (comparaţia e imperfectă, dar tot ajută puţin). Deosebirea e de ordin sufletesc, spiritual. La fel pâinea şi vinul, fizico-chimic, structural sunt aceleaşi şi în Euharistie, atât când nu sunt, cât şi când sunt Trup şi Sânge al Domnului, fără a se schimba în structura lor naturală. Dar ele sunt acum aşa zicând *însufleţite*, înduhovnicite prin aceea că Şi le-a însuşit intim, cum îşi însuşeşte sufletul trupul, Subiectul Iisus Hristos.

„Pâinea şi vinul în această lume şi pentru viaţa acestei lumi rămân pâine şi vin, prefacerea lor nu este fizică, ci metafizică, ascunsă acestei lumi. Pentru această lume prefacerea pur şi simplu nu s-a realizat, pentru că Sfintele Daruri şi după prefacerea lor păstrează toate însuşirile unor lucruri naturale. Dar aceste lucruri devin *nemijlocit, ca atare, fără nicio transformare*, corp al lui Hristos." „*Nu e necesară nicio transformare pentru prefacere*, pentru că după voia lui

Dumnezeu, în această lume, în loc anumit, pe un altar anumit, Trupul şi Sângele lui Hristos sunt tocmai această pâine şi acest vin, aşa cum sunt ele, şi ele n-au lipsă de nicio schimbare, dimpotrivă, e necesar să se păstreze natura lor, căci prin nimicirea ei îşi pierde puterea şi taina."

Cu alte cuvinte, o anumită pâine şi vin capătă prin consacrarea euharistică a preotului o altă funcţiune, depăşesc starea lor de independenţă şi capătă suprema funcţiune de Trup şi Sânge al Domnului, nu numai ca un titlu, ci prin aceea că sunt atrase în raza specială a Subiectului divino-uman.

Această teorie şi-o bazează părintele S. Bulgakov pe ideea că Trupul Domnului după Înviere şi mai ales după Înălţare nu mai constă într-o corporalitate spaţială, ci într-o putere a Lui de-a Se întrupa în tot momentul luându-Şi ca trup orice materie şi orice formă voieşte; Domnul în cer are numai un trup dinamic, spiritual.

„Dar această stare dinamică a trupului nu este numai o potenţialitate, ca o lipsă de putere de-a fi actual, ci, dimpotrivă, ea are deplină stăpânire peste corporalitate în general («datu-Mi-s-a Mie toată stăpânirea în cer şi pe pământ» *Matei* 28, 18), care nu mai e legată în mod necesar de vreo formă *particulară* a trupului, fiind trupul îndeobşte. Ea are puterea să se îmbrace într-o formă trupească potrivită cu trebuinţele spiritului, o formă care e totdeauna individuală. [...] Fiinţa trupului constă nu în părticelele materiale care intră şi ies din el (chiar şi în sensul acesta trupul nu e închis în sine, ci e deschis lumii), ci într-o putere specială, pe care o are spiritul pentru întrupare."

Aceasta nu înseamnă că Mântuitorul a anulat prin Înviere şi mai cu seamă prin Înălţare, Întruparea Sa, redevenind

numai Dumnezeu, sau numai Spirit. Spiritualizarea trupului nu înseamnă dezîntrupare. Mântuitorul păstrează pentru vecie trupul potenţial, puterea care se actualizează când vrea în trup vizibil.

„Cerul, în care S-a Înălţat, nu este un loc în spaţiul astronomic. Dimpotrivă, Înălţarea constă într-o deplină părăsire a lumii; ea e întovărăşită de o trecere a trupului lui Hristos în starea spirituală, liberă de materialitatea cosmică. Aceasta nu e dezîntrupare, ci într-un anumit înţeles dematerializare."

Dar despărţindu-Se de lume Mântuitorul nu pierde legătura cu ea.

„Iar această legătură se realizează nu numai spiritual, prin sălăşluirea lui Hristos în om («nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăieşte în mine» *Galateni* 2, 20), ci şi *corporal*. Nemaiavând trup material, El primeşte ca atare forma pe care o voieşte."

În dumnezeiasca Euharistie este forma regulată în care apare în mod tainic.

Se înţelege că în această sumară expunere am ciuntit şi schematizat mult interesele şi argumentatele idei ale părintelui S. Bulgakov. Cred totuşi că am redat fidel sâmburele lor.

Într-un număr viitor vom însemna câteva consideraţii critice pe marginea lor şi vom vedea dacă nu e posibil şi vreun alt mod de-a ne apropia şi prin cugetare de această mare taină, fără a ieşi, peste cadrele ei misterioase, vreun mod mai adecvat cu ea.

Spre statul român creştin*

Trăim vremuri de răspântie. Viaţa noastră socială şi politică a ajuns la un impas care ne sileşte să constatăm că drumul parcurs până acum a fost greşit, iar continuarea în direcţia lui ar însemna o nenorocire naţională.

Politicii statului nostru i-a lipsit până acum elementul esenţial pentru consolidarea unei ţări, pentru întărirea ei sufletească şi tehnică: credinţa religioasă. Cu programe pur raţionale, fie în ele preponderentă preocuparea economică, sau cea pedagogică, să se mişte ele în direcţia socializării sau a celui mai integru liberalism, nu se pot trezi în suflete forţele uriaşe şi nobile ale muncii în folosul general, ale cinstei, ale entuziasmului patriotic şi naţional.

Teza că politica e un domeniu cu totul izolat de cel al credinţei religioase a dat un faliment evident. Dimpotrivă, se verifică cu exemplul indiscutabil al unor state, care au pus în timpul mai nou la baza lor credinţa religioasă că puterile creatoare ale naţiunii şi sănătatea ei morală nu găsesc un mediu mai prielnic decât cel al credinţei. Politica din credinţă e cea mai bună politică. Nu se poate recomanda o de-

* *Telegraful Român*, an LXXXIV, nr. 18, 26 apr. 1936, pp. 1-2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae*.

viză mai sănătoasă unui om politic care vrea să lase urme binecuvântate în istoria neamului său, care vrea să facă istorie, nu politică meschină şi căpătuială egoistă.

Să avem în considerare din neajunsurile vieţii noastre româneşti numai tot mai îngrijorătorul fenomen al depopulării Banatului, care a început în anii din urmă şi în alte regiuni ale ţării. Ce soluţii oferă politicienii noştri atât de guralivi? Raţionalizarea naşterilor prin permiterea avortului? Dar măsura aceasta arată şi mai mult marasmul moral de care sunt chiar ei covârşiţi. Raţionalizarea repartiţiei bunurilor, încurajarea materială a familiei şi în special a celor numeroase? Nu vor fi în stare s-o facă cu psihologia lor contaminată de individualismul comod. Dar chiar, dacă ar putea să aducă astfel de legiuiri, cu ele tot nu ar putea umple leagănele. Care părinte îşi ia asupra-şi nenumăratele greutăţi ale creşterii de prunci, dacă nu-l apasă conştiinţa poruncii divine?

Nu mai vorbim de fraudele uriaşe care devastează sistematic avutul ţării, de incapacitatea politicienilor noştri de-a restabili respectul principiilor morale, de-a opri vântul de disoluţie şi de meschin egoism din viaţa noastră politică.

La cârma statului român trebuie să se facă simţită asistenţa lui Hristos. Acest ideal trebuie să ne mobilizeze toate străduinţele noastre, ale preoţilor. Guvernele unor ţări fixează pe un număr imediat de ani o problemă de rezolvat. Conducerea noastră bisericească ar face bine să fixeze slujitorilor altarului ca obiectiv nemijlocit: încreştinarea politicii, încreştinarea statului.

Altfel, în zadar ne muncim în colţuri izolate, particulare, să semănăm ceva. Până nu vom îndigui fluviul vieţii de stat ca să nu-şi mai trimită valurile lui stricăcioase peste

micile noastre straturi, vom roboti fără spor, ba chiar va spori dezastrul. Să organizăm răul, să-l cuminţim ca, în loc să ne strice munca noastră, să colaboreze cu ea.

Din fericire se arată zări mai bune. Din direcţii diferite se ivesc tot mai mulţi luptători pentru idealul statului creştin. În special tineretul, aproape întreg, se arată decis să rupă cu tradiţia, nu prea veche, a unei politici fără orizont spiritual.

Cine urmăreşte presa (nu cea cotidiană, căci aceea în cea mai mare parte e străină de acest ideal) în care vorbeşte acest tineret, se umple de nădejdi şi de bucurie. Perspectivele ce se deschid cititorului te inundă cu bogata lor lumină.

Într-un articol de sărbători un tânăr profesor, analizând corporatismul ca formă de stat, arăta în cuvinte convingătoare că şi el e tot numai o aranjare tehnică, de suprafaţă, a raporturilor sociale, ca şi celelalte forme de stat. În toate aceste forme domină ideea că puterile în stat vin de jos, de la masă, şi judecata masei este ultimul criteriu pentru a adopta o formă de stat sau alta, precum masa este ultimul scop al politicii.

Tânărul profesor, care nu e teolog, opune acestui fel de politică, concepţia că şi masa are un scop mai presus de sine: Dumnezeu. Orice politică trebuie să ducă naţiunea spre Dumnezeu.

> „Puterea publică derivă din Dumnezeu. Şi atunci, în loc să zicem că singura bază pe care se poate clădi azi e un stat de corporaţii, trebuie să spunem: singura bază pe care se poate clădi un stat e Dumnezeu. Dumnezeu origine, Dumnezeu punct de ajungere. [...] Dumnezeu e singurul criteriu, singura realitate care ca *ideal* poate polariza în direcţii convergente aspiraţiile naţiunilor; ca atare, singura posibilitate de înfrăţire a popoarelor [...]." Şi încheie tânărul profesor: „Fără Dumnezeu, orice sistem social, fie el cât de perfect ca formă, e un uriaş sicriu în care rânjeşte moartea."

Într-un alt ziar creştin şi naţionalist, un tânăr şi talentat romancier semnează un articol de-o remarcabilă şi originală cugetare, brodat în fond pe aceeaşi idee. Constatând că toată politica Apusului a dus omenirea la un faliment sufletesc, pentru că începând de la Renaştere ea s-a dezvoltat într-o direcţie de îndepărtare de la Dumnezeu şi semnalând caracterul creştin al mişcării tineretului român, autorul desemnează perspectiva luminoasă a unei regenerări a popoarelor prin neamul nostru, ales, se pare, de Dumnezeu, în sfârşit, şi el pentru o misiune universală:

> „Aşadar criza de azi e o criză sufletească, răsfrântă în toate planurile vieţii, de la cultural la economic, una din cele mai tragice crize sufleteşti pe care le-a încercat omenirea. Cauza ei e veche şi lentă, e în însăşi temelia pe care au pornit să fie zidite vremurile de azi şi se cheamă: depărtarea noastră de Dumnezeu."
>
> „Revenirea către Dumnezeu se petrece azi cu puteri adânci, cu mari rezonanţe colective, numai în neamul românesc. [...] Va să zică politica determinată *creştineşte* e un fenomen românesc. Şi acest fenomen a ajuns astăzi la un relief maxim. Căci în năzuinţa de azi a tineretului românesc spre Dumnezeu stă toată pilda lui Hristos."

Tineretul de azi se roagă, posteşte, primeşte Sfintele Taine şi toate acestea le practică nu ca acte autopedagogice, raţionale, ci ca antene prin care intră în mediul tainic al puterilor dumnezeieşti. Tineretul de azi practică religiozitatea iarăşi mistic, după cea mai genuină Ortodoxie.

„De aceea se chinuie azi omenirea: pentru că s-a depărtat de taină, pentru că *nu mai acceptă taina*. Acest proces sufletesc e vechi şi banal în istoria omenirii. De multe ori până azi, proasta lor trufie i-a făcut pe oameni să se creadă aidoma lui Dumnezeu sau înlocuind pe Dumnezeu."

Analizând astfel fenomenul cel mai nou românesc în opoziţie cu stările Apusului, autorul ne face să întrezărim un timp apropiat când nu numai că vom crea o cultură originală *alături* de celelalte culturi naţionale, ci vom fi învăţătorii Apusului şi salvatorii lui prin introducerea într-o măsură şi o formă unică a spiritului creştin în viaţa statului.

„Tot ce-a putut să conceapă mai îndrăzneţ actuala năzuinţă românească a fost originalitatea unei culturi româneşti, alături de alte culturi originale ale omenirii. Dar de o perspectivă de supremaţie a sufletului românesc peste toate celelalte suflete ale neamurilor, de o aşezare cardinală a sufletului nostru care va fi semn şi îndrumare pentru căutarea altora, de o poziţie de axă a sufletului românesc pentru orânduirea vârtejului sufletesc al omenirii, de această aşezare de *învăţători*, în care au stat până acum neamurile apusene, nici cei mai romantici dintre vizionarii noştri nu au îndrăznit să ne vorbească. Şi totuşi noi îndrăznim să vorbim."

Bine că a descoperit Dumnezeu unei părţi din intelectualii noştri cheia de aur spre viaţa cea frumoasă şi originală a neamului. Credinţa e cheia de boltă a adevăratului stat românesc.

Şi în orice caz, până la înfăptuirea lui, acesta e scrisul care ne trebuie. Scris de viziune mesianică ce trezeşte uriaşele puteri latente ale neamului şi le pune la lucru în flacără

de bucurie şi de entuziasm, nu scris de imundă, rece şi perversă analiză a gunoaielor, scris care corupe şi blamează tineretul.

Statul român creştin: iată imaginea-ideal care trebuie să ne domine visurile şi să ne încoroneze puterile spre a o face cu un ceas mai curând realitate. Iată haina cea potrivită a sufletului românesc pe acest pământ!

Misiunea preotului*

La învestitura recentă a celor trei ierarhi, Maiestatea Sa Regele a formulat, ca la toate ocaziile identice, minunat de just şi de clar programul de lucru al Bisericii pentru zilele noastre. Se vede în cuvântările Maiestăţii Sale despre misiunea actuală a Bisericii o cugetare personală şi asiduă şi o concepţie hotărâtă, precisă. Biserica trebuie să fie activă, apropiată de realităţile sufleteşti şi sociale ale poporului nostru, misionară, expansivă, ea

> „trebuie să fie un organism de luptă şi de misionarism, care să cucerească sufletele după marea lege a Domnului nostru Iisus Hristos".

Biserica nu se poate mărgini la repetarea apatică şi automată a rânduielilor de cult, nici la rezolvarea pedantă a chestiunilor de cancelarie şi de contabilitate. Viaţa de azi cere eforturi cu mult mai mari de la slujitorii Domnului. Peste hârtiile cancelariei şi dincolo de ţărmurile slujbelor, *trimişii* lui Dumnezeu între oameni trebuie să privească personal şi drept în faţa şi în sufletul oamenilor, să le cu-

* *Telegraful Român*, an LXXXIV, nr. 25, 14 iun. 1936, p. 1. Semnat: *DS*.

noască necazurile şi metehnele şi să-i ajute să le învingă. Sigur, nu bagatelizând slujbele, ci ducând mai departe spiritul lor de rugăciune şi de încredere în Dumnezeu, purtându-l nu numai în foşnetul patrafirului şi în psalmodierea glasurilor, ci în suflet şi în relaţiile de fiecare clipă cu oamenii.

Preoţii trebuie să aibă deci *o personalitate religioasă*. Slujbele şi administraţia se pot îndeplini şi de cei ce sunt lipsiţi de puterea personalităţii, de şterse păpuşi vorbitoare. Ajunge să înveţe anumite formule, care se repetă fără sfârşit. Dar pentru a fi *preot* şi după ce-ai recitit în odăjdii formularul slujbei, pentru a fi preot în toate împrejurările vieţii, se cere o *personalitate religioasă*. Nu pur şi simplu *o personalitate*; căci în cazul acesta, poţi să fii un foarte important factor comercial, politic sau economic, ci o personalitate religioasă. Numai atunci eşti *factor* determinant în viaţa sufletească a credincioşilor. Numai atunci eşti *cineva*, eşti *o cauză*, un *agent* sufletesc. Numai atunci poţi lumina, întări, cuceri, anima sufletele pentru idealurile frumoase.

Vorbim mereu de apostolat în limbajul religios. Apostol înseamnă *trimis, trimis de Dumnezeu*. Dumnezeu nu trimite pe cineva numai să facă slujbe şi să rezolve hârtii. Trimiterea are un caracter universal; Dumnezeu trimite pe slujitorii Lui în toate împrejurările şi frământările vieţii, oriunde se găseşte un om sau mai mulţi preocupaţi să rezolve o întrebare, o frământare a vieţii, să depăşească un moment al ei. Dumnezeu trimite pe slujbaşii Săi către sufletul omenesc oriunde s-ar afla şi oricum ar fi.

Să nu ne scuzăm comoditatea, hulind pe Dumnezeu că, în cutare împrejurare, „n-am ce căuta, Dumnezeu nu m-a trimis". Un preot are oriunde ce căuta; caută sufletele după

care e trimis. Sigur, n-are ce căuta dacă îşi închipuie că unde se duce trebuie să se contopească cu cei de-acolo.

De *misiunea universală* a preotului în viaţa poporului nostru a vorbit repetat şi insistent şi Maiestăţii Sale Regele la învestitura recentă. Preotul e factorul de frunte în viaţa satelor. El trebuie să lupte pe toate planurile vieţii săteşti pentru un scop unic: îndrumarea poporului în direcţia ascendentă, pentru întărirea şi înnobilarea lui sufletească.

Misiunea preotului în viaţa neamului, înţeleasă astfel, covârşeşte enorm misiunea oricărei alte tagme. Cine este zi de zi în mijlocul poporului sfătuindu-l în fiecare împrejurare mică şi mare a vieţii, luminându-l în toate problemele directe sau indirecte de care se loveşte, mângâindu-l, întărindu-l şi ajutându-l la necaz, dacă nu preotul? Cine are autoritatea de natură nu numai omenească şi toate mijloacele sufleteşti şi harice, să cârmuiască viaţa zilnică a credincioşilor, pe care o are preotul? Şi cine are o ţintă atât de clară, de sigură, spre care să cârmuiască viaţa credincioşilor ca preotul?

Pedagogul principal şi universal al satului nu poate fi altul decât preotul. Învăţătorul singur îi poate fi un ajutor important. Ceilalţi voiajori culturali, domni delicaţi şi pretenţioşi ce se abat duminica prin sat în credinţa că ei aduc toată lumina, împestriţează doar cu accidente distractive o operă ce se realizează prin munca încordată şi netrâmbiţată de fiecare zi.

Maiestatea Sa Regele a recunoscut acest rol uriaş al preoţimii când a spus:

> „În acest apostolat preoţimea are un rol de căpetenie. În dezvoltarea metodică şi rodnică a păturii ţărăneşti trebuie să ne bizuim pe două elemente de frunte ale satelor: preotul şi învăţătorul".

Dar aceasta numai în cazul când preotul e activ şi plin de râvnă, când se apropie în fiecare clipă de sufletul credincioşilor pentru a-i cunoaşte şi ajuta:

> „pentru acel slujitor al altarului, care-i menit să fie îndrumătorul de fiece clipă a vieţii credincioşilor, se cere o cunoaştere mai apropiată a vieţii de toate zilele ca să poată să-şi îndeplinească cu real folos misiunea ei".

De aceea Maiestatea Sa le pune noilor episcopi la inimă să se ocupe de preoţime, de întărirea şi înviorarea ei. Aceasta socoteşte Maiestatea Sa că este misiunea de frunte a episcopilor: să îngrijească de armata lor, de forţa Bisericii, de aceia prin care se realizează totul sau nimic în Biserică.

> „Unul din rolurile de căpetenie al Preasfinţiilor Voastre este de a întări preoţimea voastră, de-a o supraveghea, de-a o îndruma, aşa ca să devină adevărata îndrumătoare a sufletului neamului românesc."

Reţinem cu recunoştinţă înalta şi justa apreciere ce-a făcut-o Maiestatea Sa cu privire la rolul preoţimii în viaţa neamului nostru. E pentru preoţime o satisfacţie care o răzbună de anumite cuvinte neprietenoase ce i s-au spus în anii din urmă din locuri de sus.

Conştiinţa că Regele ţării priveşte cu interes, cu dragoste şi cu justă înţelegere la misiunea ei îi înteţeşte râvna pentru o şi mai vioaie activitate.

Fortărețele credinței noastre*

Mânăstirile au avut în tot trecutul un rol însemnat în Ortodoxie. În ansamblul vieții religioase a Bisericii, ele au reprezentat totdeauna o splendidă intransigență în cele ale credinței și moralei.

Pe scara cu nenumărate trepte sufletești pe care se situează în Biserică slujitorii și credincioșii ei, de la laicismul cel mai secularizat până la ardoarea și mistica religioasă, mânăstirile au ocupat treapta cea mai de sus. Nicăieri nu ai mai curat, mai întreg, mai ferit de compromisurile cu lumea duhul și preocuparea religioasă, ca în mânăstiri. Dacă în general biserica, cu slujbele ei, reprezintă în fapt fereastra deschisă a pământului spre cer, mânăstirile îndeplinesc, pentru conștiința credincioșilor, într-un mod mai sensibil această funcțiune: ele coboară, prin spiritualitatea lor îngerească, o bucată de cer în mijlocul lumii.

Mânăstirile tocmai în această funcțiune sunt un element organic în Ortodoxie. Nu se poate închipui Ortodoxie plină fără mânăstiri. Catolicismul nu închide în ființa lui mânăstirea, protestantismul o respinge de-a dreptul. Mânăstirea

* *Telegraful Român*, an LXXXIV, nr. 26, 21 iun. 1936, p. 1. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

catolică, propriu-zis, nu e mânăstire, mânăstire în sensul ortodox și genuin al cuvântului. În catolicism mânăstirea e o *instituție socială*, atrasă cu totul în sfera pământescului, chiar dacă acel pământesc e eclesiastic. Mânăstirile catolice se ocupă de lume, nu de Dumnezeu, de meșteșugul de a te insinua în diferitele domenii ale lumii, nu de urcușul spre Dumnezeu.

Mânăstirea catolică e biruită de spiritul laicist al confesiunii căreia îi aparține. Ea a devenit utilă societății, dar de-o utilitate pe care o poate satisface orice altă instituție.

Mânăstirea ortodoxă a rămas antiteza secularismului mereu prezent într-o oarecare măsură în viața credincioșilor și mereu treaz și gata de ofensivă. Mânăstirea ortodoxă duce lupta cu acest spirit tocmai prin fixitatea sa într-o poziție care depășește integral laicismul, într-un transcendentalism vizibil am zice, în starea îngerească dar corporală. Mânăstirea ortodoxă slujește astfel societății, dar nu prin meșteșuguri detaliate, distribuite după diferitele trebuințe sociale, ci impresionând în general spiritul societății, făcând religios sâmburele vieții.

Ar fi interesant de determinat Ortodoxia și după această indisolubilă legătură a ei cu mânăstirea, cu mânăstirea opusă radical laicismului. E aici o dovadă de viabilitate a impulsului după o altă lume, după eshatologic, nemulțumirea cu lumea aceasta; în Ortodoxie au trăit totdeauna și trăiesc încă mari puteri adversare laicismului.

Mânăstirile s-au bucurat de o venerație nemărginită și la poporul nostru din Ardeal. Și au reprezentat și la noi aceeași intransigență în credință; au fost aceleași adversare ale compromisului, aceleași admirabile *naive*, aceleași splendide *surde*, care n-au voit să audă nimic de privilegiile materiale cu care au momit puternicii zilei pe atâția dintre conducătorii bisericești ai poporului nostru la 1700.

Ele au fost fortăreţele în care n-a putut pătrunde inamicul şi din care se înteţea lupta pentru dreapta credinţă în satele noastre. Neputându-le câştiga, inamicul a recurs la un mijloc barbar: le-a distrus cu tunul, iar pe luptători neputându-i îngenunchea, i-a exilat. Dar la luptă tot n-au renunţat vitejii dreptei credinţe. Ţinuţi de credincioşi în loc ascuns, ei sfătuiau şi încurajau, iar când venea momentul se aşezau în fruntea oastei nearmate doar cu armele nevăzute ale Duhului şi răspundeau pe puternicii zilei.

Călugării ne-au salvat Ortodoxia în Ardeal la 1760 şi o avem astăzi în plin mers triumfal.

Călugării hrăneau poporul cu hrana cea dulce a credinţei prin graiul şi traducerile de cărţi religioase. Ei ţineau legătura credinţei între noi, cei din Ardeal, şi cei de peste munţi, zădărnicind voia duşmanilor noştri care voiau să sfârtece trupul sfânt al unui neam străbătut de aceeaşi credinţă.

Cât de îmbibate erau mânăstirile în viaţa neamului nostru din Ardeal se vede după densitatea lor: în ţara Oltului, pe sub munte, aproape nu era sat lângă care să nu fie şi o mică mânăstire.

Părintele *Ştefan Meteş*, a cărui vrednică şi entuziastă muncă ne-a dat recent monografia mult aşteptată a mânăstirilor ardelene într-un splendid şi impunător volum de erudiţie şi vibraţie sufletească, *Mânăstirile româneşti din Transilvania şi Ungaria*[1], ne prezintă date despre vreo 165 de astfel de cuiburi ale credinţei.

[1] Ştefan METEŞ, *Mânăstirile româneşti din Transilvania şi Ungaria*, Sibiu, 1936, CXXVIII+364p; cf. Pr. Mircea PĂCURARIU, „Ştefan Meteş", în: *Dicţionarul Teologilor Români*, p. 282 (*n. ed.*).

Nu se putea aduce un omagiu mai meritat dârzelor luptătoare pentru păstrarea rasei şi a credinţei noastre pe aceste plaiuri, decât o rememorare amplă şi pioasă ca această operă a părintelui Ştefan Meteş.

Preoţii şi mirenii noştri, citind-o, se vor umple de recunoştinţă faţă de modeştii călugări care au făcut pentru neamul nostru aşa de mult. Şi vor trage concluzia că absenţa actuală a mânăstirilor în viaţa religioasă a Ardealului e o mare şi păgubitoare lipsă, pe care ne-a provocat-o spiritul laicist al Apusului venit la noi prin pacostea Uniaţiei. Lipsa aceasta trebuie s-o înlăturăm cât mai grabnic.

Despre opera părintelui Ştefan Meteş, ce să spun? E erudită şi vioaie, străbătută de dragostea autorului pentru sfintele locaşuri, e împodobită cu ilustraţii, e prevăzută cu o hartă a tuturor mânăstirilor şi are toţi indicii trebuitori pentru orientarea uşoară. Frumuseţea şi valoarea ei nu se pot gusta integral decât citind-o, ceea ce dorim din toată inima cât mai multora.

Cuvânt către Preasfinţiţii episcopi ai Clujului şi Oradei la despărţirea de Academia Teologică „Andreiană”* (în 14 iunie 1936)

Preasfinţiţi Părinţi,
Preacucernici Părinţi şi colegi,
Doamnelor şi Domnilor,
Iubiţi studenţi,

Aniversarea celor 125 de ani de existenţă vrednică şi merituoasă a şcolii noastre ar fi fost potrivit să ne afle într-o stare sufletească de calmă, mângâiată şi mândră contemplare a trecutului şi de senină şi plină de nădejdi ochire spre viitor. Dar s-a nimerit ca ultimul moment al acestor 125 de ani, momentul de acum, să fie încadrat nu numai de toată gloria pentru Academia noastră, ci şi de un potenţial atât de mare de emoţie, încât în zadar am vrea să-l străbatem fără tulburare sufletească; degeaba am vrea să-i facem bărbăteşte vânt la vale, spre trecut; toată simţirea ni s-a mobilizat şi a pus în tremur şi gândul, şi graiul, şi privirea noastră.

E o clipă greu de trecut. Şi suntem siguri că anevoie ne vom putea elibera de emoţia ei.

---

* *Telegraful Român*, an LXXXIV, nr. 27, 28 iun. 1936, p. 2. Semnat: *DS*.

Şi cum n-ar fi aşa, când două mădulare de frunte ale trupului spiritual, care este şcoala noastră, se rup din el, când două lumini din cele mai strălucitoare se depărtează, ca să lumineze pe alte meleaguri.

Preasfinţite Părinte Episcop al Clujului,

Ai împrăştiat timp de 14 ani lumină şi căldură din sufletul Preasfinţiei Tale în sufletele celor ce-au ucenicit pentru slujba Domnului între zidurile acestui locaş.

Ai frânt cu entuziasm şi cu inimă largă pâinea cea bună a sufletului Preasfinţiei Tale şi ai împărţit-o ucenicilor spre creştere şi întărire sufletească.

Şase ani ca profesor iubit, alţi opt şi ca profesor şi ca rector luminat, blând şi părintesc.

Rândurile de preoţi crescuţi sub conducerea înţeleaptă a Preasfinţiei Tale au dus cu ei icoana scumpă a unui părinte bun, a unui pedagog iscusit, icoană care îi poate îndruma şi mai departe în mijlocul împrejurărilor vieţii.

Iar noi, colegii, am ascuns în sufletele noastre amintirile frumoase de caldă colegialitate, amintirile unor sfaturi luminate şi îndemnuri prietenoase; vom ţine minte toată atmosfera de frăţie, de nobleţe, de înălţime sufletească a raporturilor dintre noi în acest timp.

Preasfinţite Părinte Episcop al Oradei,

Patru ani de activitate tinerească şi intensivă ai dăruit Academiei noastre, după ce alţi patru te-ai împărtăşit din învăţătura şi din duhul ei.

Patru rânduri de preoţi începători şi-au îmbogăţit mintea şi sufletul cu învăţăturile şi sfaturile dăruite din belşug şi cu măiestrie de Preasfinţia Ta.

Ai fost în această Academie un dascăl admirabil şi un coleg cu suflet cald, apropiat, înţelegător şi ajutător.

Măiestru în cuvânt, pilduitor în faptă, solid în gândire, nu Te vor putea uita cei pe care i-ai îndrumat cu toată căldura unui suflet părintesc.

Rămânem nemângâiaţi că te duci din mijlocul nostru.

Preasfinţiţi Părinţi,

Academia Teologică „Andreiană" vă mulţumeşte cât se poate de mult pentru munca ce i-aţi închinat-o, pentru energia ce-aţi cheltuit-o în slujba ei, pentru iubirea de care aţi fost însufleţiţi faţă de ea.

Aţi lăsat în zidirea spirituală a ei ceva din sufletul Preasfinţiilor Voastre pentru veci. Viaţa din fiecare clipă a acestei Academii poartă în sine ca într-un torent ceva din sufletul tuturor care au trecut prin ea.

Şi cu cât personalitatea cuiva e mai puternică şi cu un rol mai important, cu atât viaţa ulterioară a Academiei se resimte mai mult din ideile, de directivele, de obiceiurile, de atmosfera ce acea personalitate a fost în stare să-i imprime.

Preasfinţiile Voastre aţi dat o pecete bine reliefată vieţii acestei Academii.

Ea se va recunoaşte întotdeauna.

Şi parcă văd cum timpul care trece va îmbrăca amintirile care rămân de la Preasfinţiile Voastre, predate din generaţie în generaţie, în ramă de legendă. Dar nu numai că aţi dat spiritualităţii acestei şcoli, ci aţi şi primit din ceea ce formează tradiţia ei vie în care s-au vărsat toate contribuţiile spirituale ale dascălilor ei din trecut. Fiinţa Preasfinţiilor Voastre s-a îmbibat de această spiritualitate, sufletul Vi s-a structurat după ea.

Şi aşa, oricât vă depărtaţi acum de noi, conştiinţa Academiei Teologice „Andreiene" vă va socoti totdeauna ai ei şi sunt sigur că şi Preasfinţiile Voastre veţi socoti această şcoală şi ca a Preasfinţiilor Voastre.

De aceea, cu cât Vă va fi mai glorioasă activitatea în noul teren de muncă, cu atât Academia noastră va fi mai mândră.

Şi acum, când se scurge ultima clipă în care mai aparţineţi formal Academiei noastre, primiţi asigurarea că plecarea Preasfinţiilor Voastre e întovărăşită de toate urările şi rugăciunile familiei spirituale din care plecaţi, ca Dumnezeu să vă încununeze străduinţele cu o coroană bătută din aurul masiv al faptelor nepieritoare, din nestematele unui nume iubit şi venerat şi din aureola bunăvoinţei şi a binecuvântării divine.

Biserica şi naţionalismul*

Serbările de instalare a celor doi episcopi plecaţi din Sibiu s-au desfăşurat atât la Oradea, cât şi la Cluj, într-un cadru de impunătoare festivitate şi bogat în momente sufleteşti înălţătoare. Primirile grandioase şi entuziaste de care s-au bucurat ambii vlădici, începând de la marginile eparhiilor lor şi până la oraşele de reşedinţă, prezentarea lor demnă şi părintească, cuvântările lor calde, clare şi pline de tot duhul evanghelic, impresiile excelente ce le-au făcut asupra tuturor – ar reclama un condei de maestru al scrisului ca să poată fi împărtăşite celor ce n-au fost de faţă.

N-ar trebui să se omită dintr-o prezentare îndestulătoare a acestor serbări nici însufleţirea şi aprobarea ce-au trezit-o la Cluj între participanţi bunele şi româneştile cuvinte ce le-a adresat Preasfinţia Sa Episcopul Iuliu Hossu noului vlădică ortodox, precum şi răspunsul frăţesc, plin de satisfacţie, al Preasfinţiei Sale episcopul Nicolae al Clujului.

Dar noi vrem să insistăm aici puţin mai mult asupra unui moment plin de semnificaţia cea mai actuală şi mai generală.

Ne gândim la declaraţia atât de solemnă pe care a făcut-o Înaltpreasfinţia Sa Mitropolitul Ardealului în legă-

* *Telegraful Român*, an LXXXIV, nr. 28, 5 iul. 1936, p. 2. Semnat: *DS*.

tură cu atitudinea Bisericii noastre faţă de naţionalism. E o declaraţie deosebit de importantă atât prin calitatea ei intrinsecă, cât şi prin personalitatea celui ce-a făcut-o şi prin locul de unde s-a rostit. De pe amvonul catedralei din capitala Ardealului, cel mai autorizat reprezentant al Bisericii ardelene a ţinut să declare, într-un moment atât de potrivit, că Biserica noastră este alături de naţionalismul românesc, aşa cum a fost întotdeauna animatoarea lui.

> „O spun de aici, ca să se audă în toată ţara, că Biserica noastră este sprijinitoarea naţionalismului românesc, a cărui vatră caldă a fost întotdeauna. Avem convingerea profundă că precum în numele ideii naţionale a fost întregit statul român, tot în puterea naţionalismului înfrăţit cu Ortodoxia se va şi consolida."

Pentru a preîntâmpina atât de obişnuita şi superficiala obiecţie *umanitară*, că Biserica se abate de la legea iubirii universale susţinând naţionalismul, Înaltul ierarh a formulat cu o irezistibilă logică esenţa naţionalismului, care nu e altceva decât *apărarea dreptului la viaţă al unui popor*, care are, împreună şi alături cu celelalte popoare, o misiune de împlinit pe acest pământ. Nu lupta împotriva altor popoare este esenţa naţionalismului, ci împiedicarea acelor popoare de a înăbuşi viaţa poporului în sânul căruia te-a aşezat Dumnezeu. Biserica Ortodoxă Română, rază din marele soare duhovnicesc care este Biserica şi iubirea lui Dumnezeu pentru lume îndeobşte, are să se îngrijească de floarea către care e trimisă: s-o apere de încălecarea din partea altor plante şi să-i promoveze deplina dezvoltare.

„Naţionalismul este sufletul românesc pătruns de conştiinţa drepturilor sale şi a misiunii sale pe acest pământ", a spus magistral Înaltul ierarh.

Dar a mai ţinut Înaltpreasfinţia Sa să facă o precizare. Şi aceasta este clasică. Ea scoate definitiv pe slujitorii altarului din nedumerire în faţa atâtor partide şi curente naţionaliste, care toate reclamă aderenţe. E una din acele distincţii concise şi definitive asupra cărora nu mai poţi discuta, ele rămân bun definitiv câştigat pentru cultura timpurilor.

„Dar naţionalismul pentru noi nu este partid, ci este suflet."

Slujitorii altarului propovăduiesc naţionalismul, educă pe credincioşi în spiritul lui, dar ei nu se angajează în toată bucătăria de detalii şi de obligaţii a unui partid sau altul. Biserica propovăduieşte o concepţie pe care o scaldă în razele spirituale, ale harului şi ale credinţei. Şi această concepţie vrea să fie a tuturor credincioşilor, a tuturor românilor, ca toţi să-şi iubească neamul şi să lupte pentru înălţarea lui.

Declaraţia de la Cluj rămâne pentru Biserica noastră ca un punct cardinal de orientare în problema atât de importantă a naţionalismului.

În faţa ofensivei comuniste*

Asistăm la o mişcare tot mai înrăită a comunismului zguduitor şi răsturnător de vechi aşezăminte sociale, aşezăminte pe care s-au rezemat şi se reazemă structura oricărui stat ca pe cele mai necesare valori morale şi de propăşire.

Emisari de-ai colosului de la Nord, simţind că la noi şi în alte ţări deocamdată nu pot constitui aşa-zisul *Front comunist revoluţionar* după tipicul moscovit, se mulţumesc şi cu un front mai subţirel, formând (cu participarea partidelor democrate) aşa-numitul *Front popular* sau *Front antifascist*, fireşte ca o punte de trecere la frontul neaoş comunist revoluţionar, care ca sistem politic ştim că şi-a înscris pe stindardul roşu şi cu seceră de foc: *dictatura proletariatului prin înfăptuirea revoluţiei universale.*

Ce ispravă a pus la cale frontul dirijat din afară se vede în frumoasa şi zbuciumata Peninsulă Iberică, unde se dărâmă altare şi se suprimă slujitorii lor; şi se vede şi în Franţa, unde Partidul Radical Democrat s-a unit cu socialiştii şi comuniştii atei şi stă azi în fruntea ţării.

Cheltuind sume uriaşe de bani şi de făgăduieli şi mai uriaşe, propaganda pervertită se desfăşoară şi în afară, şi în

---

* *Telegraful Român*, an LXXXIV, nr. 35, 23 aug. 1936, p. 1. Nesemnat.

lăuntrul ţării noastre; căci, fără stări anarhice cât mai dese şi răspândite, comunismul ar avea soarta peştelui ce se zbate pe uscat.

Dar, cu toată însuşirea lui dospitoare de nerânduieli şi pregătitoare de conflicte, revoluţii şi războaie, viforul bolşevismului, care ne ameninţă integritatea teritorială şi unitatea naţională, trebuie să se prefacă în aburi. Poporul român, conştient de marele pericol, răspunde acţiunii iudeo-comuniste cu arma puternică a *naţionalismului creştin*.

Acest popor, cu sentimentul naţional redeşteptat împotriva celor ce încearcă să-l strângă, vrea să stăpânească neatârnat şi liber pământul său românesc şi să-şi valorizeze drepturile fireşti asupra lui.

În aspra luptă ce se dezlănţuie între naţionalism şi comunism, omul cu scaun la cap nu poate decât să se simtă solidar cu cei ce susţin ideea de *patrie*, de *ordine*, de *cultură morală* şi de *credinţă religioasă*.

Constatăm cu multă bucurie că mişcarea naţională de însănătoşire îşi strânge tot mai mult rândurile împotriva primejdiei de rafinată şi diabolică destrămare, născocită şi propagată, în prima linie, de ucenicii jidovului comunist Karl Marx.

Se impune cu atât mai vârtos şi *preoţimii* noastre necesitatea unei împotriviri hotărâte în faţa duşmanului răsturnător de tot ce este rânduială în viaţa publică şi particulară din patria noastră.

Preotul ortodox român, în noul său apostolat, ca făuritor al viitorului de mâine, nu se va încadra în grupuri ce se hărţuiesc între ele, dar va năzui, deasupra lor, cu neadormită râvnă, ca toţi păstoriţii săi să fie pătrunşi de duhul evanghelic şi conduşi de neschimbatele învăţături creştine,

care, ele singure, pot păstra şi promova pacea, cinstea şi bunăstarea unui neam în orice vreme.

Datoria preotului este a se pune în serviciul acestei mişcări sănătoase, tălmăcind-o lămurit şi cerând să fie sprijinită de oricare plugar şi muncitor român care nu vrea să cadă pradă străinului exploatator, ci doreşte să fie împărtăşit de un trai mai omenesc.

Şi totuşi, într-o ţară creştină, care vrea să fie şi să rămână a românilor, drapelul roşu, cu toate secerile lui de foc, n-are să iasă triumfător.

Cunoaştem şi recunoaştem iubirea de patrie şi alipirea de tron a ţăranului nostru ardelean; rămâne ca, prin faptă şi cuvânt, slujitorul altarului să-i întărească tot mai mult o luminată conştiinţă naţională cu toate roadele ei binefăcătoare.

Naţionalismul în cadrul spiritualităţii creştine*

Astăzi îşi dispută superioritatea în politică două idealuri, două direcţii, care se numesc pe scurt: stânga şi dreapta.

Idealul stângii e unul limitat în orizontul pur material. Stânga vrea să vadă pe fiecare om sătul, la fel de sătul cu toţi ceilalţi; să mănânce toţi la fel, să se îmbrace toţi la fel, să fie onoraţi toţi la fel şi să poruncească toţi la fel.

Ce trece peste aceasta puţin o interesează. Problema economică odată rezolvată în sensul amintit, raiul s-a pogorât pe pământ şi nu mai are niciun înţeles să mai vorbim de altul. Din mulţimea de dorinţe care se zbat în sufletul omenesc, stânga vede numai una: pe aceea de-a mânca, de-a se sătura, de-a mânca la fel cu toţii şi totdeauna cât îi trebuie.

Filosofia stângii, oricât ar fi de savantă în termeni, nu trece peste preocuparea de economic. „Domnia proletariatului" e idealul din urmă al filosofiei marxiste.

Între democraţia dusă la extrem şi între comunism există o mare apropiere din punctul de vedere al concepţiei

* *Telegraful Român*, an LXXXIV, nr. 36, 30 aug. 1936, p. 1. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

despre viaţă. De aceea, ele s-au întovărăşit azi în ceea ce se cheamă *Frontul popular*. E drept că democraţia ţine la cât mai nestingherita libertate individuală, iar comunismul nu pune niciun preţ pe libertate, dar aceasta e numai o deosebire de tehnică, de mijloc prin care înţeleg acestea două să realizeze acelaşi postulat, acelaşi ultim ideal de egalitate şi bunăstare economică.

Se înţelege, creştinismul nu e cu totul indiferent faţă de cele materiale şi faţă de idealul egalităţii între oameni. Dumnezeu a aşezat pe om în mijlocul naturii fizice ca s-o stăpânească şi să-şi extragă din ea hrana necesară trupului. Între trupul nostru şi natura fizică se petrece continuu un proces de schimb. Trupul nostru nu se poate menţine decât primind fără întrerupere elemente materiale din afară şi eliminându-le apoi după anumite prefaceri. Dumnezeu ne-a lăsat să fim într-o comunicare indisolubilă cu natura, cu universul fizic, tocmai pentru a nu-l dispreţui, pentru a nu ne dezinteresa de el.

Dar ultimul scop al omului nu este numai înlăturarea piedicilor din calea acestui proces necesar de schimb, numai crearea condiţiilor în care acest proces să se desfăşoare cât mai lesne. Fiinţele umane nu sunt numai nişte piese mecanice din universul material. Menţinerea trupului, şi anume tocmai printr-o intercomuniune continuă cu natura, e numai un mijloc pentru ca spiritul omenesc să poată activa pentru realizarea unor idealuri mai înalte, să poată face eforturi cât mai mari de depăşire, de ridicare spre lumea valorilor morale şi spirituale.

Iar ca omul să facă eforturi serioase spre aceste valori, ele trebuie interpretate în lumina eternităţii. Fără credinţa într-o viaţă eternă niciun efort de aici nu are preţ suficient

şi nu te poate antrena adânc şi durabil. Numai eternitatea dă preţ sforţărilor noastre de aici, oricât de mici ar fi ele şi în oricare domeniu ar fi realizate. Scopurile spre care tindem în viaţa aceasta n-au valoare serioasă decât dacă străpung bolta cerului şi se prelungesc în eternitate.

Nu cred că s-a creat ceva mare pe pământ fără credinţa în prelungirea eternă a vieţii proprii şi fără conştiinţa vie, în cel ce-a realizat-o, că stă şi va sta veşnic cu fapta lui sub privirea lui Dumnezeu.

Credinţa în eternitatea vieţii proprii e rădăcina oricărei spiritualităţi mari. Ea nu condiţionează numai o spiritualitate, pe cea religioasă, alături de care mai pot fi şi altele, cum afirmă dl C. *Rădulescu-Motru* în recenta carte *Românismul sau catehismul unei noi spiritualităţi* (1936), ci e rădăcina unică a oricărei spiritualităţi adevărate.

Astăzi, în politică, în faţa stângii ostile total acestor aspiraţii din sufletul omenesc, se ridică în toate ţările un naţionalism care dogoreşte în elanul său tocmai de această credinţă în destinul spiritual al neamului, interpretat în lumina eternităţii.

Din timpurile de demult, de când împăraţii se socoteau aşezaţi de Dumnezeu pentru a-I sluji Lui în funcţia lor, n-a mai fost în mişcările politice atâta convingere despre destinul oarecum religios al neamului ca în naţionalismul cel nou.

Între naţionalismul veacului trecut şi cel de azi e o mare deosebire. În parte, chiar şi dl Rădulescu-Motru a văzut această deosebire în cartea amintită. Naţionalismul veacului trecut n-avea nimic spiritual în el; el concepea naţiunea geografic, extensiv, ca o grupă de oameni ca toţi ceilalţi, doar lingvistic şi geografic deosebiţi. El nu lupta pentru altceva decât pentru libertate ca supremul ideal naţional. Azi, naţionalismul pleacă de la convingerea, dovedită şi ştiinţific, despre caracterul specific al fiecărui neam şi din credinţa într-o misiune spirituală proprie a neamului său. Azi, naţionalismul nu mai are ca scop libertatea, înţeleasă oarecum fizic, ci dezvoltarea însuşirilor specifice ale neamului propriu, realizarea spiritualităţii tale proprii, cu convingerea că această spiritualitate are o valoare eternă.

Naţionalismul de azi vorbeşte de Dumnezeu ca ziditor al neamului din care face parte şi ca ajutător în dezvoltarea tipului de spiritualitate cu care l-a înzestrat. Naţionalismul de azi e conştient că neamul slujeşte lui Dumnezeu atunci când prin muncă încordată îşi dezvoltă însuşirile sale proprii.

Biserica nu poate decât să se bucure de această resurecţie a spiritului şi a idealurilor spirituale în politică, iar preoţimea e datoare să ajute din toate puterile mişcarea naţionalistă creştină, combătând ideile materialiste, atee şi internaţionaliste ale stângii.

În special la oraşe, între muncitorii momiţi uşor de stânga cu idealuri atât de gastronomice, preoţimea are un rol îndoit de important.

Pentru o mai bună educație în școlile teologice*

De curând s-a ținut la Ministerul Instucțiunii o conferință a conducătorilor de instituții de învățământ teologic, sub președinția dlui Ministru dr. Angelescu, cu scopul de a se stabili măsurile pentru o mai bună educație și disciplină a studenților teologi.

Chestiunea este nu numai actuală, ci permanent actuală. Idealul de preot e ceva așa de înalt, încât totdeauna, oricât de mult s-ar face pentru a apropia pe tinerii teologi de el, mai rămâne mult de făcut. Până la deplina înduhovnicire a omului e o cale atât de lungă!

Din păcate, astăzi, această problemă se dezbate prea mult în sens negativ. Se cere ca tânărul ucenic al Domnului să fie oprit de la lucrul cutare și cutare, iar în caz că a călcat una din interdicții, trebuie să fie pedepsit sever, chiar cu eliminarea.

Nu contest o anumită eficacitate acestei educații negative. Dar eficacitatea aceasta se extinde numai la anumite firi, mai puțin accentuate ca personalitate, iar omul format de ea va fi, într-adevăr, un om blând, ordonat, supus autorității, dară fără putere de inițiativă, fără curajul de a se avânta într-o acțiune, într-o luptă în sensul vederilor creștine, o luptă pe care numai el ar putea-o porni în satul în care el este conducătorul. Metoda negativă are marele defect de a comprima și mai mult forțele latente din om, în loc să le dezvolte. În firile mai plăpânde, fără prea mult curaj și încredere în sine, comprimarea aceasta atrofiază cu totul bunele lor aptitudini pozitive, iar în firile mai agresive efectul ei de cele mai multe ori nu e altul decât acela al unui capac așezat peste un cazan cu apă pusă la fiert.

* *Telegraful Român*, an LXXXIV, nr. 38, 13 sept. 1936, p. 1. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

Educația are însă alt scop, mai ales în ceea ce privește pe viitorul preot, care trebuie să fie și un om de inițiativă și de curaj, un factor care reprezintă dinamic, nu pasiv, o concepție de viață, în fața altora atât de agresive azi. Scopul educației vrea să creeze un factor determinant în societate, să dezvolte la maximum însușirile bune dintr-un tânăr și să le canalizeze, pe cele îndreptate spre obiective inferioare, către obiective superioare. Celor timizi, dar buni în fond, trebuie să le dai curaj să-și manifeste și dezvolte însușirile bune, celor prea expansivi și renitenți le îndrumi, cu o artă care, e drept, e greu de dobândit, energiile tumultuoase spre scopuri idealiste.

Așadar, peste tot trebuie să domine metoda pozitivă, la care să se adauge într-o doză cu mult mai mică și în anumite condiții metoda negativă.

Și fiind vorba de viitorii preoți, pentru care idealul de educație este să ajungă cât mai mult străbătuți de duhul dumnezeiesc pentru a lucra cu convingere, cu iubire și cu avânt pentru Dumnezeu în mijlocul societății, metoda pozitivă în școlile teologice se rezumă principal în promovarea în tineri a unei vieți cât mai spirituale. Școala teologică, pe lângă marea ei misiune, are și marele avantaj față de toate

celelalte şcoli că posedă un mijloc desăvârşit de educaţie pozitivă: *viaţa spirituală*. Unde pătrunde aceasta în suflet, totul se organizează frumos, totul se rezolvă de la sine. Marea artă, marea problemă pentru profesorii de teologie, pentru conducătorii internatelor teologice este trezirea şi intensificarea vieţii spirituale în tineri.

Iar viaţa spirituală este viaţa dominată în toate momentele şi actele ei de gândul la Dumnezeu. Când Dumnezeu ajunge Stăpânul nelipsit, pururea socotit prezent, privindu-te şi judecându-te, ai apucat solid şi fără întoarcere pe calea vieţii spirituale.

Dar această stare se câştigă cu exerciţiu îndelungat şi răbdător. Duhovnicul va fi factorul care-i ajută continuu, nu la altceva, ci tocmai la aceasta. Prin lecturi bine alese, prin convorbiri menţinute la această problemă şi necoborâte pe planuri inferioare, prin emanarea din sine, din purtările sale a acestei vieţi spirituale, prin corectarea cu blândeţe duhovnicească a celor mai mici detalii greşite din manifestarea tinerilor, duhovnicul va reuşi să facă mult. În felul acesta se îmbină organic, se topesc una în alta metoda pozitivă cu cea negativă.

Iar pentru că tot trebuie stabilite anumite norme de viaţă comună, cât mai compatibile cu o viaţă de viitor preot, ele trebuie temeinic şi profund argumentate, încât tinerii să se convingă de necesitatea lor şi cu voinţă să le împlinească, la început mai greu, cu timpul tot mai uşor, intrându-le în sânge, ca lege a firii lor.

Se înţelege că e necesar ca şi cursurile de la catedră trebuie să fie la unison cu tendinţele de educaţie din internat. Profesorii nu vor fi indiferenţi faţă de problema educaţiei viitorilor preoţi. Au atâtea ocazii în cadrul orelor să laude o virtute sau alta, să dezaprobe un fel de purtare sau alta, uneori foarte concret, la unul din studenţi; au mai ales posibilitatea de a vorbi cu căldură despre fericirea ce ţi-o dă viaţa cu Dumnezeu, îndrumând toate explicaţiile de la cursuri în această direcţie. Iată de ce e neapărat necesar ca internatul şi şcoala să fie sub o singură autoritate, sub o singură conducere, ca să se poată face o osmoză perfectă între ele. O mică aluzie ironică a profesorului la cutare măsură din internat, ajunge ca să strice enorm.

Nu trebuie să se cadă în greşeala că viaţa spirituală înseamnă o uniformizare a aptitudinilor şi, peste tot, o îmbătrânire prematură a tinerilor. Viaţa spirituală dă direcţie înaltă pasiunii şi avântului tineresc, nu o anulează. Să fie lăsaţi tinerii cu temperamentele lor, cu înclinaţiile lor, puse în slujba lui Dumnezeu. Unul e liniştit, meditativ: să citească, să gândească, să-şi comunice şi altora fructul gândurilor sale; altul e avântat: să predice, să înflăcăreze pe ceilalţi pentru acţiunile nobile; care e vesel să fie vesel şi să cânte, dar veselia să-i fie curată.

Desigur că aici se cere de la povăţuitorii tinerilor şi multă cunoştinţă de psihologie, de psihologie individuală, pentru a şti ce poţi scoate bun din fiecare tip de temperament.

Ceea ce ne lipseşte azi este o prelucrare a asceticii, atât pe baza idealurilor creştine, dar şi pe a rezultatelor aşa de bogate ale ştiinţei psihologice: să ştim cum se introduce şi se înrădăcinează păcatul cutare sau cutare în suflet, cum se manifestă, cum lucrează la rădăcina omului, cum poate fi localizat şi combătut. Ne lipseşte orice lucrare serioasă pe terenul medicinii sufleteşti. Ştiinţa bolilor sufleteşti şi a combaterii lor e într-o fază primitivă. Ne place şi azi să ardem boala cu fierul roşu al pedepsei, în loc s-o tratăm dinăuntru în afară, organic.

*

Dar pentru că problema aceasta a disciplinei în şcolile teologice s-a pus în legătură cu anumite manifestări deviate de naţionalism, să spunem câteva cuvinte şi despre naţionalismul studenţilor teologi şi al preoţilor.

Nu trebuie să se dezaprobe în şcolile teologice spiritul naţionalist. Dimpotrivă, el trebuie cultivat atât de profesori, cât şi de conducătorii internatelor. Dacă nu vrem să ajungem ca în Spania, la război fratricid, trebuie să întărim din vreme spiritul naţionalist împotriva comunismului care lucrează febril. Cine va apăra satele de ofensiva propagandei comuniste dacă nu preotul? Biserica Ortodoxă, legată în fiecare ţară de poporul de acolo cu fire groase şi adânci, nu este indiferentă ca Biserica Catolică faţă de ce se întâmplă cu neamul cu care se înfrăţeşte organic. Cu atât mai mult că neamul este aproapele în formă concretă, iar iubirea de neam te îndeamnă la muncă, la sacrificii, la altruism pentru cei din jurul tău, pe când internaţionalismul e o mască sau o scuză pentru egoism.

După iubirea de Dumnezeu, iubirea de neam, acesta e programul şcolilor teologice şi al preoţimii. Şi acesta e raportul just între ele. Nu e mai presus iubirea de neam, ci cea de Dumnezeu, dar amândouă sunt atât de strâns legate, încât una fără alta e pentru noi un lucru nenatural, abstract, extreme bolnăvicioase: catolicism sau păgânism.

Din raportul astfel stabilit reiese clar cum trebuie să fie naţionalismul studentului teolog şi al preotului. Naţionalism până la sacrificiu, dar manifestându-se în acte compatibile cu Dumnezeu şi cu un preot stăpânit de gândul la Dumnezeu. Naţionalism de concepţie, de simţire fierbinte, de muncă şi devotament în slujba neamului; să pui în slujba

neamului toate virtuţile creştine şi preoţeşti. Naţionalism impus cu sabia duhului, care taie durabil duşmanii şi-i pregăteşte cale triumfală, nu naţionalism de strigăte, de marşuri, de cămăşi şi de violenţă. Chiar dacă vor fi având şi ele oarecare efect, el e cu mult mai mic şi în orice caz e incompatibil cu preotul şi cu studentul teolog, care în felul acesta mai mult pierde din prestigiul personal şi al instituţiei bisericeşti decât câştigă. Propaganda cu cuvântul, cu ideea, dar nu de pe scena adunării electorale, de unde se dau şi bani şi rachiu, ci în toate ocaziile fireşti ale vieţii. Propaganda pentru idee, pentru neam, pentru iubirea lui, dar nu pentru cutare sau cutare partid. Să nu substituim neamului partidul. Să fim naţionalişti, nu partidişti. Să vorbim de neam, nu de un partid sau altul. Să aprindem dragostea de neam, nu de un partid. Rămânem aşa mai presus de împerecherile oamenilor, ascultaţi de toţi şi aşa pregătim mai bine toate sufletele pentru organizaţiile naţionaliste. Să nu ne înscriem într-un partid naţionalist care, pe lângă iubirea de neam, mai are şi multe detalii mai puţin frumoase, cu care noi nu putem face cauză comună. Să rămânem nu înscrişi, ci crescuţi din trunchiul neamului.

Să aducem naţionalismului o contribuţie de clarificare a ţelurilor, de purificare a scăderilor, pentru că aşa îi facem un serviciu mai mare, căci numai ceea ce-i la unison cu virtuţile creştine durează mult. Să aducem naţionalismului o contribuţie de spiritualitate, căci aceasta o aşteaptă el de la noi şi aceasta numai noi i-o putem da. Contribuţia de gâtlejuri, de braţe care lovesc o poate da oricine. Să nu ne cufundăm în masă, să nu pierdem calitatea de preoţi şi de viitori preoţi practicând naţionalismul aşa cum nu se potriveşte cu noi. Preoţi în frunte, dar cu crucea, nu cu puşca.

Atenție, comunismul!*

Sub titlul de mai sus, cunoscutul om de bine și director al revistei din capitală, *Libertatea*, dl *I.P. Gigurtu*, publică în fruntea acestei reviste, în numărul său mai nou, un remarcabil articol, a cărui parte finală este următoarea:

„Comuniștii uzează de metode diferite și de multe ori chiar contradictorii. La noi sunt internaționali; în Palestina, naționali. În Rusia ei sunt azi naționali; în Spania și Franța, sunt internaționali. Atitudinea lor depinde de elementele pe care sunt nevoiți să le mânuiască și procedează în așa fel, încât să-și atingă mai ușor scopul urmărit, adică revoluția și distrugerea tuturor monumentelor care pot aminti popoarelor timpuri de glorie trecută și care le leagă de istoria țării lor, și distrugerea tuturor sentimentelor umane pe care omenirea a căutat să le dezvolte în mod instinctiv, în individ, și care constituie patrimoniul scump al neamului, fără de care deosebirea dintre om și animal ar dispărea.

Distrugerea bisericilor și omorârea preoților este o lege generală. Barcelona a pierdut însă, din cauza acestei legi, tot ce constituia atracție artistică și se spune că acolo n-a mai rămas un preot în viață. Ferocitatea rece cu care revoluționarii omorau tocmai pe aceia care se apărau mai puțin

* *Telegraful Român*, an LXXXIV, nr. 38, 13 sept. 1936, pp. 2-3. Nesemnat.

nu se poate explica, dacă nu se admite un cuvânt de ordine primit de la centrul comun al acestor revoluții, sau poate prin instinctul acestor bestii, care își dau seama că, orice ar face, credința e mai puternică decât ei, iar frica de pedeapsa divină îi mână la distrugerea semnelor exterioare și, a reprezentanților cultului, știind bine că puterea spirituală n-o pot distruge nici în sufletele lor posedate.

Este de o importanță hotărâtoare ca orice intelectual, orice om ordonat și muncitor, orice cetățean conștient și iubitor al locului în care s-a născut, legat prin morții neamului său de satul sau orașul în care se găsește, să-și dea seama că acest comunism nu este o doctrină umanitară și nu dorește binele de aproapele; cu el nu e permis să se facă vreo tranzacție. Pericolul cel mare îl constituie mii de intelectuali și mulți din oamenii ocupați aiurea, îngăduitori cu tot ce cred că ar putea constitui un progres, care cred în cuvântul magic de democrație și consideră comunismul ca *un ideal al acestei democrații. Asemenea elemente slabe* sau mute sunt aproape mai periculoase decât cele active și în orice caz mai vinovate, căci slăbesc puterea de rezistență a poporului. Ei servesc indirect propagandei comuniste.

Acțiunea comunistă a luat o desfășurare mare în ultimul an. Peste cincizeci de ziare și reviste, din care douăzeci clandestine, caută să otrăvească sufletul poporului, în afară de marile ziare democratice, care pregătesc terenul prielnic comunismului, conștient sau nu.

Nimeni nu se întreabă cu ce bani apar aceste publicații. Țara noastră a dat însă dovadă de o putere de rezistență și de-o vitalitate care, desigur, a surprins Kominternul, care o credea probabil tot așa de ușor de cucerit ca Spania. Totuși, comuniștii și-ar fi putut da seama că lucrul nu e chiar atât de ușor, amintindu-și cum armata noastră a respins în Moldova ideologia comunistă și cum contactul cu bolșevicii ruși n-a putut-o înrâuri cu nimic. Dimpotrivă, destrămarea de-o zi pe alta a uriașei armate ruse a dovedit soldatului nostru greșeala care stă la baza concepției co-

muniste. Reacţia din întreaga ţară, în care naţionalul domină azi demagogia democratică, e semnul cel mai bun că poporul român se găseşte într-o perioadă de ascensiune şi că respinge prin instinctul său sigur orice acţiune în stare să-l slăbească."

Strigătul contra dictaturii şi antifascismului care n-are niciun sens la noi, a deschis ochii tuturor, şi azi e limpede ca ziua că mişcarea naţionalistă nu este decât o strângere a rândurilor contra pericolului de destrămare a ţării.

Acţiunea aceasta nu are însă un front unic, nu lucrează după sisteme experimentate, nu are o ordine de bătaie, ea e tare numai prin credinţa în drepturile ei legitime.

Există, însă, un pericol şi din această parte. Am văzut cum în alte ţări comunismul a ştiut să utilizeze instinctul naţional ca să provoace tulburări, de care să profite apoi la momentul oportun. Diferitele centre naţionale, în special cele extremiste, a căror acţiune n-ar avea alt rost decât acela de a reacţiona contra progreselor comunismului, pot greşi în tactica lor şi greşeala poate fi utilizată contra lor. Nu trebuie uitat că mişcarea comunistă are în spatele ei o experienţă de douăzeci de ani şi fonduri inepuizabile. Ea n-are nevoie de lume multă într-o ţară care reacţionează sănătos. În asemenea ţări, tactica preferată este disasocierea organizaţiilor potrivnice comunismului; aruncarea de sugestii pentru viziunea acţiunii, iar, dacă se poate, ducerea acestei acţiuni până la înăsprirea relaţiilor şi la lupta dintre fraţi, determinându-i să piardă obiectivul de la care acţiunea lor a plecat şi scopul spre care trebuie să tindă.

Întregul nostru continent trece printr-o criză grea. De rezultatul luptelor civile din Spania depinde liniştea viitoare a Europei. Ţara noastră este printre cele mai periclitate, atât

prin situaţia ei geografică, cât şi din cauza marelui număr de minoritari, ca şi prin posibilitatea pe care o are de-a juca un rol spiritual covârşitor în sud-estul european. Întărirea noastră contrazice planurile obscure ale multor centre. De aceea, trebuie să fim foarte atenţi, atât în acţiunile noastre individuale, cât şi în cele colective. Să ne ferim să fim coadă inconştientă de topor. Să dăm din timp strigătul de alarmă: Atenţie, comunismul! Aici stă adevăratul pericol şi pentru noi, şi pentru ţară, atât pentru trecutul ei, cât mai cu seamă pentru rosturile ei în viitor.

Necesitatea ierarhiei în viața socială*

Atitudinea de simpatie hotărâtă a Bisericii noastre față de ideea națională este prea bine cunoscută. În privința aceasta, Biserica noastră nu s-a încurcat în niciun echivoc, cum s-a încurcat bunăoară catolicismul și, în dependență de el, Uniația, care declară, prin organele sale, pe șleau că oamenii Bisericii trebuie să trăiască în bună pace și să colaboreze frățește cu masonii.

Dar, afară de ideea națională și de credința în Dumnezeu, mai sunt și alte puncte de doctrină socială în privința cărora există un mare dezacord între creștinism și comunism.

Comunismul duce până la consecințele extreme deviza Revoluției Franceze: *egalitate*. El pleacă de la ideea greșită că oamenii sunt în natura lor egali și societatea actuală calcă în picioare această egalitate naturală. Ordinea socială trebuie modificată deci, în sensul că egalitatea naturală între oameni să nu mai fie întru nimic prejudiciată.

Biserica creștină, și îndeosebi cea ortodoxă, are cheia pentru înțelegerea cea mai justă a omului și pentru schițarea celui mai bun program de ordine socială. Ea știe că oamenii

---

* *Telegraful Român*, an LXXXIV, nr. 39, 20 sept. 1936, pp. 1-2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

nu sunt egali; nu sunt egali nu numai pentru că variază în aptitudini și nu sunt uniformi („multe daruri, dar același Domn"), ci și pentru că unul este înzestrat mai puțin ca altul, chiar dacă am lua pe oamenii cu același fel de înclinație. Unul are un talent, și altul mai multe. Sunt oameni mai puternici, și alții mai nevoiași. Sunt distanțe uriașe între oameni în ceea ce privește puterile lor spirituale. Unii se ridică în ordinea intelectuală la înălțimi la care alții, cu toată silința lor, nu numai că nu se pot ridica cu de la sine putere, dar nici măcar nu pot fi ridicați de cei care au descoperit acele piscuri ale cugetării. Unii au puteri uimitoare de a trezi în popoare mari elanuri cotropitoare, alții nu pot mișca din amorțire nici măcar doi-trei cunoscuți. Ce diferență de vitalitate între un Mussolini, bunăoară, și un oarecare muritor de duzină, fie el chiar licențiat sau doctor în ceva. Care dintre oameni nu are cu o evidență masivă sentimentul profundei sale inferiorități de câte ori se compară cu vreunul din geniile actuale ale omenirii, pe teren științific sau politic? Dar nu trebuie să socotim că geniile stau într-o tabără și toți ceilalți oameni în altă tabără; că singura deosebire ce există în omenire e cea între genii și oamenii de rând. Geniile sunt în vârful scării, dar până la ei, de la treapta cea mai de jos, sunt multe trepte. De la cel cu un talent până la cel cu zece, mai sunt multe trepte intermediare. În orice caz, se ridică uneori oameni providențiali care sunt în stare să dea avânturi nebănuite statelor.

Pe diferența de puteri între oameni, pe această ierarhie ontologică, se bazează ierarhia socială. Sensul existenței ei nu e acela de-a asigura domnia unora asupra altora, ci de-a asigura un maximum de ordine și de bine pe seama tuturor. Existența în mijlocul stihiilor naturii și în condițiile actuale

de păcătoşenie a omului se poate menţine într-o relativă ordine şi cu asigurarea unui tot mai ridicat standard de viaţă numai printr-o luptă dusă solidar şi sub conducerea celor mai destoinici. Nicio familie, niciun sat, nicio instituţie nu poate trăi în linişte şi nu poate prospera dacă nu conduce cel mai destoinic.

Dacă creştinismul ortodox se deosebeşte de democraţia şi comunismul care uniformizează oamenii, prin recunoaşterea diferenţei reale ce există între ei, el se deosebeşte radical şi de concepţiile antropologice din Antichitate, care nu recunoşteau calitatea de om decât foarte puţinora, concepţii care se validau pe un teren politic în formele de stat despotice. Pentru creştinismul ortodox cei ce conduc nu conduc pentru plăcerea lor de-a fi stăpâni, iar cei conduşi nu sunt robi ce trăiesc pentru şi mai marea mărire a conducătorilor; cei ce conduc stau în serviciul celor pe care îi conduc; conducerea lor trebuie să fie străbătută de spiritul jertfei; ei îşi dedică talentul şi puterile lor mai mari fericirii celor mai puţin dotaţi. Cei mai buni nu au nici măcar dreptul de a se dezinteresa de mulţimile de rând, trăind în turnul lor de fildeş; Dumnezeu i-a înzestrat cu puteri mai mari nu de dragul lor, ci pentru binele întregului grup social. Dacă protestantismul individualist a promovat pe teren politic şi social egoismul şi liberalismul, atât de păgubitor celor slabi, Ortodoxia cuprinde în sine ca indicaţie socială solidarismul celor tari cu cei slabi, ierarhia socială spre binele în primul rând al celor slabi, pe care trebuie să-i sprijine cineva în lupta cu atâtea adversităţi din partea naturii şi a oamenilor.

O ierarhie socială, emanaţie cât mai deplină a ierarhiei ontologice, şi ierarhia aceasta animată de spiritul de dragoste, de jertfă, de ideea că are o misiune în favoarea binelui obştesc. Aceasta este concepţia ortodoxă în această chestiune, concepţie adecvată realităţii celei mai autentice.

Dacă privim bine, tocmai pe ideea aceasta e întemeiată ordinea, atât de naturală, a familiei. În familie domneşte tatăl, cel mai destoinic şi mai dotat. În familie nu e vot. Hotărârile în familie nu sunt emanaţia unei majorităţi de voturi. Tatăl se sfătuieşte cu membrii familiei – proporţional cu vârsta şi cu înţelepciunea membrilor – şi trebuie să preţuiască obiectiv părerile lor, dar în cele mai multe cazuri hotărârile le poate lua numai el. Dar la lucrarea acestor hotărâri, tatăl e condus numai de grija de-a asigura familiei o cât mai bună viaţă. Tatăl conduce, bărbatul este cap femeii, dar nu pentru satisfacerea unui orgoliu, ci împovărat de întreaga răspundere. E şi tragică situaţia unui conducător, fie el tată sau altfel de conducător. El vede că numai el e în stare să ia o hotărâre, şi trebuie s-o ia, căci numai el se poate ridica la înţelegerea problemei în chestiune, că ceilalţi se lasă naivi şi încrezători în grija lui, sau se opun neînţelegători – dar în acelaşi timp îşi dă seama de marea răspundere care-l apasă, ştiind că de hotărârea lui depinde binele sau răul celor conduşi.

Sunt convins că între cele trei cicluri: Dumnezeu, familie şi stat există o similitudine. Toate stau pe aceeaşi bază, pe aceeaşi normă de existenţă, iar criteriul îl dă Dumnezeu. În creştinism viaţa în Dumnezeu e o viaţă de grup familial. Este un Tată, şi un Fiu, chiar dacă nu înţelegem bine situaţia Duhului Sfânt. Felul acesta etern de viaţă e lege pentru ciclurile sociale. După modelul lui e constituită familia pământească şi după modelul familiei trebuie să se orienteze statul. Desigur, păcatul în care trăieşte omenirea pune mari piedici în calea modelării vieţii de familie după cea divină

şi a vieţii de stat după cea familială. Viaţa internă a divinităţii e reprodusă mult alterat de familia pământească, dar şi mai alterat da familia mare a statului. În acestea din urmă, în special în viaţa socială, autoritatea, în loc să fie perfect echilibrată de iubire, înclină mult spre despotism. Sau se manifestă tendinţele de sfărâmare a comunităţii în indivizi egoişti. În ambele cazuri avem de-a face cu o scădere a iubirii şi cu o creştere a egoismului.

Între extremele bolnave, individualism şi despotism – feţe ale aceluiaşi egoism păcătos –, stă tendinţa creştinismului ortodox către solidarismul naţional, ierarhic organizat, în care se întâlnesc în sinteză armonioasă conducerea cu iubirea.

Toată concepţia socială ortodoxă contează însă şi pe un factor de care nu ştiu celelalte concepţii. Este păcatul din oameni. El explică multe neajunsuri sociale. Iar lupta pentru o mai bună ordine socială trebuie să înceapă nu din alt punct, ci de la păcat. Lupta contra păcatului din oameni e singura luptă eficace pentru o mai bună ordine socială.

Dar despre aceasta într-un alt număr.

Biserica împotriva comunismului*

Ierarhii ortodocşi ardeleni, întruniţi luna trecută la scaunul mitropolitan din Sibiu, au adresat clerului şi poporului credincios din Mitropolie o epistolă pastorală prin care îi pun în gardă împotriva propagandei comuniste şi-i îndeamnă să lupte cu acest duşman al neamului şi al ordinii.

Pastorala aceasta e cum nu se poate mai binevenită. Preoţimea şi fiii devotaţi ai Bisericii sunt de mult înşiruiţi în rândurile luptătorilor împotriva acestei hidre care se ridică împotriva lui Dumnezeu şi a ordinii morale şi spirituale, întemeiată pe credinţă şi singura în stare să asigure o relativă pace şi bună-înţelegere între oameni. Duşi de îndemnurile şi indicaţiile fireşti ale credinţei în Dumnezeu şi ale iubirii de neam, ei au simţit că trebuie să se înroleze fără ezitare în lupta contra acestui adversar implacabil al tot ce e nobil şi înalt. Dar pastorala aceasta a ierarhiei va avea darul să dea luptei împotriva comunismului un caracter mai sfânt, mai grav, mai hotărât: însăşi Biserica în calitatea ei de instituţie divină, lăsată de Dumnezeu să păstreze intacte marile adevăruri care pot asigura oamenilor un maximum

* *Telegraful Român*, an LXXXIV, nr. 42, 11 oct. 1936, p. 1. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

de bună convieţuire pământească şi de fericire cerească, însăşi ea, cu toată autoritatea ei morală, a declarat luptă făţişă acestui duşman care de demult o batjocoreşte şi o loveşte cu mijloacele cele mai crude şi mai inumane acolo unde are puterea în mână.

Pastorala ierarhilor ardeleni e o analiză şi o combatere temeinică a acestei frivole şi îndobitocite concepţii de viaţă pentru care „toate trebuinţele omului s-ar fi oprind la: mâncare, băutură, îmbrăcăminte şi adăpost".

Între creştinism şi comunism există un antagonism ireductibil. Prin toate fibrele sale unul neagă pe celălalt. Aceasta deoarece comunismul nu e numai o doctrină de tehnică socială, ci este şi o concepţie integrală despre lume, din care e alungată radical credinţa în Dumnezeu, în suflet şi în viaţa viitoare. Comunismul nici n-ar putea să le admită pe acestea, căci atunci ar trebui să lase ceva din patetica afirmare că numai printr-o tehnică socială se poate ferici omenirea, iar virtuţile care derivă şi sunt în funcţie de credinţa în Dumnezeu, nu pot avea niciun rol în înnobilarea raporturilor dintre oameni şi în uşurarea greutăţilor sociale. Necredinţa e parte organică, fiinţială a comunismului. Şi de aceea el dă peste tot un fiasco deplin.

El este un regim nenatural, anormal pentru oameni. Şi viaţa nu poate curge în cadre anormale multă vreme. Comunismul a putut fi la unele popoare cel mult o etapă scurtă, de experimentare; până n-a fost aplicat s-au putut lega de el mari speranţe. Dar experienţa l-a condamnat în scurtă vreme şi definitiv ca pe o anormalitate care stinghereşte şi păgubeşte viaţa oamenilor.

Astăzi, după ce două popoare au experimentat cu preţul unor mari suferinţe comunismul, ar fi o neghiobie să mai

caute a-l experimenta şi altele. Pilda lor să ne ajungă şi să ne fie de avertisment zguduitor.

Mai ales neamul nostru trebuie să se ferească de-o asemenea experienţă, căci ea ar fi desigur fatală pentru libertatea lui, câştigată cu mari jertfe şi după sute de ani de grea aşteptare şi de amară viaţă în robie. Dacă Rusia nu şi-a periclitat existenţa ca stat, fiind locuită de un popor uriaş, şi nici Spania, fiind o ţară omogenă şi nepândită de competiţii străine, statul nostru, înţesat de atâtea minorităţi şi pândit de atâţia duşmani în amintirea cărora sunt proaspete îngenuncherile de ieri, ar cădea cu siguranţă, din prima zi de anarhie şi de amorţire a sentimentului naţional, pradă lăcomiei acelora care prea s-au învăţat să trăiască domneşte din exploatarea noastră ca sclavi.

Comunismul duce apa la moara străinilor. La noi, în mod cu totul special, din pricina superiorităţii culturale a străinilor, comunismul ar fi instrumentul de exploatare a noastră din partea străinilor. Doar nu degeaba îl susţin cu atâta fanatism tocmai anumiţi indezirabili proaspeţi cetăţeni ai ţării noastre. Au ei atâta dragoste de poporul nostru că vor cu orice preţ să-l fericească? S-o creadă cei naivi! Pe noi să ne slăbească cu dragostea. Şi statul nostru trebuie să fie mai tare, i-o spune azi Biserica şi-i dă toată binecuvântarea, şi să ia de urechi pe toţi aceşti indivizi de anumită rasă, pe care „dragostea" pentru neamul nostru nu-i mai lasă să se astâmpere, şi să-i ducă până la Constanţa, îndreptându-i cu un gest definitiv spre ţara de unde s-au împrăştiat.

Chestiunea aceasta, atât de indisolubil legată de problema apărării noastre eficace de puhoiul distrugător al sălbăticiei comuniste, trebuie rezolvată urgent aşa cum o cer interesele neamului nostru, nu cu fraze, ci cu fapte radicale şi curajoase.

Libertate şi păcat*

De la Renaştere încoace, de când s-a uitat de Dumnezeu în organizarea societăţii omeneşti, au apărut o mulţime de utopii politice. S-a crezut că omenirea poate fi făcută, cu ajutorul unui sistem de organizare pur raţional, complet şi repede fericită. Utopiile acestea au rămas o vreme visuri frumoase, insule de refugiu interior, literatură romantică, pe marginea căreia sufletul se răzbuna cu închipuirea şi, pentru o clipă, de toate necazurile şi greutăţile vieţii concrete. Dar de la un timp, utopiile acestea, luate în serios, au început să tulbure greu şi sângeros viaţa omenească. A venit Revoluţia Franceză cu lozincile ei, care au adus şi prin efectul lor firesc, dar şi prin patima cu care au voit aderenţii lor să se impună, atâta suferinţă zadarnică între oameni; au venit revoluţiile marxiste, care zguduie din temelii ordinea socială şi trezesc, ca în prevestirile apocaliptice, fiara din om.

Din toate aceste încercări de a ferici dintr-odată şi pe deplin omenirea lipseşte Dumnezeu. Şi de aceea, ele au tocmai efectul contrar: răvăşesc ordinea interioară din om, or-

* *Telegraful Român*, an LXXXIV, nr. 44, 25 oct. 1936, p. 1. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

dinea exterioară socială, produc numai haos şi nefericire. Rezultatul obţinut printr-o lucrare grea, răbdătoare, de mii de ani, al unei relative înnobilări a omului, al supunerii fiarei din el sub frâna unei voinţe orientate spre idealuri spirituale mai înalte, e lichidat dintr-odată printr-o exaltare impudică şi printr-o apologie sistematică, tocmai a apetiturilor şi a pornirilor celor mai josnice din firea omenească.

Între cele două mari utopii care au vrut să-l fericească pe om fără ajutorul lui Dumnezeu, să-l fericească printr-o satisfacere de ordin material, lumesc, egoist, între democraţia radicală de la sfârşitul veacului al XVIII-lea şi bolşevismul actual, există, pe lângă toată înrudirea în ceea ce priveşte orizontul de viaţă, şi o mare deosebire, o mare contrazicere, care vădeşte, având în vedere că bolşevismul este o continuare a democraţiei, cât de şubrede au fost unele dogme ale Revoluţiei Franceze odată ce astăzi sunt părăsite chiar de acest urmaş al ei, de comunism.

E vorba de libertate, de libertatea individuală, nu de cea naţională, de libertatea individuală înţeleasă în sens absolut, fără nicio limită, de acel *laissez faire, laissez passer* radical, atât în ordinea economică, cât şi în cea spirituală.

Comunismul a părăsit cu totul această dogmă, fiind cel mai mare duşman al libertăţii personale, anulând cu totul personalitatea în favoarea masei, în favoarea totului social.

Întrebarea firească ce se impune este: de ce a părăsit comunismul această dogmă, de ce e duşman de moarte al ei? De ce nu lasă firea omenească să se manifeste în toată libertatea, sub inspiraţiile ei naturale, dacă crede că omenirea merge în mod mecanic spre ordinea socială cea normală (în speţă cea comunistă) dacă se înlătură numai jugul extern capitalist?

Fără îndoială că aici este o recunoaştere implicită a păcatului care înfiinţează libertatea, fie şi a păcatului înţeles altfel decât în creştinism. Se recunoaşte că libertatea trebuie să fie îngrădită, că fericirea nu e o etapă automată în dezvoltarea imanentă a omenirii, ci trebuie impusă de deasupra, în mod forţat, de câteva minţi mai luminate.

Pentru noi, această concluzie la care au ajuns doctrinele care vor să fericească omenirea fără ajutorul lui Dumnezeu, este preţioasă. Prin ea se confirmă teza creştină că omul e o fiinţă defectuoasă sub raportul moral, iar libertatea trebuie astfel îngrădită şi dirijată, încât să se manifeste prin ea cât mai puţin din ceea ce-i rău şi egoist în om, salvând o relativă ordine şi dreptate în viaţa socială. O libertate deplină nu s-ar putea acorda indivizilor decât atunci când ar fi într-o stare morală perfectă, pentru a nu folosi această libertate spre paguba bunei rânduieli sociale. Dar o concepţie de viaţă care nu ştia de Dumnezeu şi care credea în atotputernicia raţiunii omeneşti nu putea să ştie nici de păcatul din om. Iar comunismul, dacă îngrădeşte azi libertatea individuală, o face în mod inconsecvent cu doctrina sa materialistă şi nu e în stare să lupte cu ceea ce-i rău în manifestările libere ale omului decât cu forţa, fiind condamnat astfel la un insucces cu grabnică scadenţă.

Creştinismul ştie că libertatea poate fi şi este întrebuinţată, de cele mai multe ori, rău de om şi de aceea trebuie puţin îngrădită, iar omul silit întrucâtva spre împlinirea datoriilor sale faţă de ordinea şi propăşirea obştească. Dar îngrădirea şi sila aplicate unor indivizi din care nu e dezrădăcinat creştinismul, ci dimpotrivă promovat, sunt îndulcite şi făcute suportabile de conştiinţa că, prin renunţările ce li se cer la libertate, ei se fac mai buni, se înnobilează cu firea şi săvârşesc un lucru bine plăcut lui Dumnezeu, dobândind mântuirea cea veşnică a sufletului. Anumite limitări ale libertăţii sunt luminate ca un mijloc pedagogic în serviciul unor ţinte care depăşesc orizonturile strâmte şi materiale ale lumii acesteia. Cu limitările legii, limitări în favoarea ordinii sociale, în favoarea unei organizări care numai ea e în stare să asigure un maximum de mulţumire materială a tuturor, merge paralel o educaţie a omului, care îl întăreşte într-un sistem de virtuţi ce-i fac uşoare limitările şi sarcinile sociale.

Creştinismul, cu doctrina lui realistă despre om, vede laturile vieţii variate şi ireductibile una la alta; el ştie că societatea nu poate fi condusă numai cu îndemnurile deduse din concepţia panliberalistă, dar nici numai cu sila derivată dintr-o concepţie antropologică radical pesimistă, ci educaţia şi îndemnul trebuie înţelept împletite cu ordinul autoritar, aşa cum conduce tatăl copiii. Dar creştinismul ajută statelor în care e păstrat cu stimă, pentru ca şi mijloacele mai aspre ce le aplică pentru păstrarea ordinii şi pentru progres să nu fie simţite ca tiranice şi arbitrare şi, deci, ca insuportabile de către supuşi. Şi cele mai grele jertfe de libertate şi de altă natură, ce se cer în anumite timpuri de către un stat supuşilor săi, se fac uşoare când se justifică în lumina unui bine social la care Dumnezeu ne cere să colaborăm cu toţii, acesta fiind binele aproapelui.

Păcatul, pe care numai creştinismul îl ştie cât e de puternic în oameni şi cât de mult trebuie ţinut seama de el în plăsmuirile ideologice pentru fericirea popoarelor şi în organizarea statelor, nu-şi găseşte antidotul care să-l înmoaie uşor decât tot în creştinism, în principiile lui de educaţie şi în harul lui dumnezeiesc. Este o fatalitate pentru omenirea

care trăieşte după coborârea lui Iisus Hristos în mijlocul istoriei omeneşti: nu mai poate organiza durabil un stat şi nu mai poate menţine o minimă fericire pentru oameni în afară de Hristos. În zadar se zvârcolesc utopiştii cei fără Hristos. Zvârcolirile lor antihriste, pe lângă toată suferinţa ce-o aduc în viaţa omenească (şi această suferinţă încă atestă neputinţa lor de a face ceva pozitiv pentru fericirea omenească), n-au durată, nu sunt încununate de succes. Ele nu împlinesc nimic, fiind neputincioase, ca unele ce sunt pur omeneşti.

Bibliografie*

Ioan G. Savin: *Curs de Apologetică. Chestiuni introductive*, Bucureşti, 1935, 152p.

Dl Ioan G. Savin, profesorul de *Apologetică* de la Facultatea de Teologie din Chişinău, şi-a tipărit partea introductivă a cursului de Apologetică pe care îl ţine studenţilor acestei facultăţi. Volumul cuprinde în 150 de pagini următoarele capitole: „Ce este Apologetica?", „Dezvoltarea Apologeticii", „Situaţia actuală a Apologeticii", „Disciplinele ajutătoare ale Apologeticii", „Teologia şi Ştiinţa", „Teologie şi Filosofie", „Raportul dintre religie şi ştiinţă".

În special cele trei capitole din urmă tratează probleme de mare şi palpitant interes, pe baza unei bibliografii bogate şi noi şi cu un talent şi o putere de analiză care i-au creat autorului de mult un nume reputat în domeniul problemelor care stau la întretăierea religiei şi a culturii omeneşti îndeobşte.

Capitolele acestea, bogate în idei şi în informaţii, pun la curent pe cititor cu stadiul ultim al celebrelor controverse ce se desfăşoară de multă vreme între principalele necesităţi şi preocupări ale spiritului omenesc, iar claritatea cu care

* *Telegraful Român*, an LXXXIV, nr. 48, 22 nov. 1936, p. 4. Semnat: *DS*.

expune toate chestiunile acestea dl prof. I.G. Savin şi judecata pătrunzătoare cu care descurcă şi limpezeşte fiinţa, drumul şi îndreptăţirea fiecăreia sunt de natură să producă ordine în sufletul şi ideile fiecărui cititor, referitor la cele mai vitale probleme care frământă mintea omenească.

Vom mai reveni asupra acestei valoroase opere care aliniază în frontul vremii, în frontul spiritualităţii de azi, o disciplină atât de importantă ca Apologetica. Deocamdată o recomandăm călduros tuturor acelora care vor să aibă o carte de mare folos în bibliotecă, cu răspunsuri la multe şi grele întrebări. Iar învăţatului şi talentatului autor îi adresăm rugămintea să dea teologiei şi cugetării româneşti cu un ceas mai devreme tot arsenalul pe care l-a întocmit împotriva necredinţei, care azi e mai agresivă ca oricând.

Străinul tot străin*

Pastorala, prin care ierarhii ortodocşi din Ardeal îndeamnă poporul să se păzească de proorocii mincinoşi ai comunismului, a trezit în toată presa românească şi creştină o unanimă aprobare şi raliere.

Era de aşteptat ca măcar pe această chestiune să vedem şi din partea presei catolice din România, dacă nu o aprobare şi o bucurie, măcar o tăcere cuviincioasă, care ar fi însemnat o recunoaştere că de această dată nu poate să critice o atitudine a Bisericii Ortodoxe Române. Dar credinţa aceasta a noastră s-a dovedit o naivitate. Catolicismul stă cu mult mai jos, în privinţa loialităţii, decât cele mai pesimiste estimări ale noastre.

Din vârful *Farului Nou,* în care se agită inutil şi neobservat familia italianului Frollo, un anume Morus, naufragiat şi el de pe cine ştie ce meleaguri în marea noastră românească, se dedă la fel de fel de exhibiţii de confuză scolastică, năduşindu-se să demonstreze că *Pastorala* de la Sibiu n-ar fi aşa şi pe dincolo, cum au fost enciclicele sociale ale papilor Leon al XIII-lea şi Pius al XI-lea.

Nu ne gândim să destrămăm şubreda şi inconsistenta înşirare de afirmaţii a dlui Morus din Farul invizibil. Deşi ar fi

* *Telegraful Român,* an LXXXIV, nr. 49, 29 nov. 1936, pp. 2-3. Nesemnat.

un deliciu rar pentru cititorii ziarului nostru. Ar putea contempla o mostră clasică de vicleşug iezuitic în judecată, vicleşug care se demască îndată în contraziceri şi minciuni patente.

Căci ce atenţie mai merită afirmaţia că în pastorala ierarhilor ortodocşi nu se vorbeşte de viaţa viitoare, când se spune în ea atât de clar despre comunism că:

> „pretinde că omul nu e decât trup, lipsit de suflet şi toate trebuinţele omului s-ar opri la: mâncare, băutură, îmbrăcăminte şi adăpost, dincolo de moarte – aşa zic proorocii cei mincinoşi ai bolşevismului – nu mai e nimic, totul e aici pe pământ"?

Nu se vorbeşte apoi într-un pasaj întreg despre viaţa viitoare, deducându-se din credinţa în ea atitudinea omului faţă de bunurile pământeşti?

> „A ne lega sufletele numai de bunurile acestei vieţi şi a uita de viaţa cea veşnică ce ne aşteaptă înseamnă a ne pierde sufletul, care este mai de preţ decât toate bogăţiile lumii", zice admirabil de duhovniceşte şi de creştineşte Pastorala ierarhilor ortodocşi.

Domnului Morus nu-i place că ierarhii ardeleni afirmă credinţa în trăinicia neamului românesc cât va dura lumea.

> „Probabil uitând Preasfinţiile Lor de veşnicia supranaturală, s-au gândit numai la vorba aceea, că: *românul are şapte vieţi în pieptu-i de aramă şi în veci nu piere.* Asemenea confuzii şi răstălmăciri viciază întreagă logică internă a acestei pastorale."

Cum poate cineva să răstălmăcească cu o asemenea perfidie mistică sensul unei pastorale a cărei idee centrală

este tocmai valoarea netrecătoare a sufletului şi legătura lui cu ţintele supranaturale ale vieţii?

Dar ierarhii ardeleni vorbesc nu numai ca ortodocşi, ci şi ca români. Între neam şi credinţa creştină nu-i nicio contrazicere în Ortodoxie. Un catolic nu poate vorbi aşa, înţelegem; mai ales când îl cheamă Morus şi când neamul despre care vorbeşte e cel românesc.

Numai pentru a găsi nod în papură, obiectează dl Morus că în *Pastorală* nu vorbesc ierarhii ortodocşi contra avortului. Doar nu era vorba de avort, ci de comunism. De unde, apoi, această mare dragoste pentru căsătorie într-o confesiune pentru care căsătoria e socotită un lucru inferior, pe care trebuie s-o evite preoţii, şi este o legătură care se încheie numai prin consimţământul părţilor şi unde, în sfârşit, nu uniunea mistică spirituală este dătătoare de ton, ci unirea carnală? Ca şi în problema naţiunii, aşa şi în cea a căsătoriei, numai Ortodoxia are o concepţie înălţătoare, pozitivă şi consecventă, pe când catolicismul e plin de echivocuri şi de nesinceritate.

Iezuitismul dlui Morus se demască deplin şi în a treia obiecţie, acuzând *Pastorala* că îndeamnă poporul să ţină la bunuri şi să le sporească, fără a-i arăta şi limitele creştine ale posesiei şi folosirii lor: adică omul este numai girantul bunurilor, Dumnezeu este proprietarul lor adevărat şi omul le va folosi în conformitate cu voia Lui, făcând mai ales milostenii. Lucrul acesta îl spune însă clar *Pastorala*:

> „Bunurile pământeşti le stăpânim ca nişte *ispravnici* vremelnici (dl Morus nu înţelege cuvântul ispravnic, ci numai pe cel de girant) ai lui Dumnezeu, *având să-I dăm seama de felul cum le-am întrebuinţat.* Grija noastră cea de căpetenie trebuie să fie grija pentru sufletul nostru, care e comoara

cea mai scumpă ce ne-a încredinţat-o bunul nostru Părinte ceresc şi cu care putem intra în viaţa cea veşnică".

De altfel, putem aminti că mult lăudatele enciclice papale n-au împiedicat clerul spaniol să acumuleze avuţiile cele uriaşe şi n-au salvat niciuna din ţările catolice. Centrul german, al cărui program se inspira din enciclicele papale, n-a făcut nimic nici el pentru împiedicarea comunismului.

E semnul unei mari mărginiri intelectuale să te legi de forma unei cărţi, a unui articol şi să consideri măsură după care să măsori altă carte orice alt articol în aceeaşi chestiune. Dl Morus nu mai vede dincolo de enciclicele papilor Leon al XIII-lea şi Pius al XI-lea. *Pastorala* ierarhilor ortodocşi nu foloseşte forma şcolărească şi pedantă, înţepenită în definiţii, a enciclicelor papale. Ea nu se adresează mai multor neamuri, pentru care trebuie să cauţi un limbaj mai incolor şi în care să nu poţi da glas şi iubirii de neam. Ea este adresată de ierarhi români poporului român, în limbajul bisericesc tradiţional, plin de dulceaţă părintească şi de imagini consacrate. Ea vorbeşte româneşte şi bisericeşte. Iar cine vrea să strângă în sistem ideile din ea, găseşte întreaga gândire creştină.

Nu mai insistăm. Reaua credinţă a acestor străini, care s-au instalat între noi în funcţia arogantă de dascăli, e prea evidentă. Fiţi mai cuviincioşi, domnilor oaspeţi!

Probleme şcolare*

Eminentul istoric şi judiciosul pedagog, dl profesor I. Lupaş, şi-a adunat recent într-un volum cu titlul de mai sus o serie de articole, cuvântări şi studii în legătură cu problemele învăţământului românesc de toate gradele. Viaţa şcolii româneşti, de la război până azi, trece pe dinaintea noastră, cu întrebările, cu lipsurile, cu idealurile şi reformele dese care au frământat-o, ca într-un film nu numai complet şi bogat, ci şi palpitant prin căldura ce-a pus-o autorul în dezbaterea acestor probleme, prin dragostea şi grija pentru şcoală, care tremură în fiecare rând al cărţii.

Atent continuu la funcţia aceasta atât de esenţială pentru dezvoltarea sănătoasă a unui popor, autorul a sesizat prompt fiecare anomalie, orice intenţie de reformă păgubitoare, arătându-le opiniei publice şi factorilor responsabili prin articole de ziar şi prin intervenţii de la tribuna parlamentară, propunând totdeauna soluţii remarcabile prin spiritul lor cumpănit şi just.

Cu deosebire autorul a înfierat adeseori în cuvinte energice şi cu argumente convingătoare pacostea deselor re-

* *Telegraful Român*, an LXXXIV, nr. 52, 19 dec. 1936, p. 1. Semnat: *Dr. D. Stăniloae*.

forme şcolare, care au zdruncinat serios învăţământul românesc. Povestea clasei a 8-a de liceu s-a încurcat atât de mult numai în câţiva ani, încât nu cred că mai ştie vreun cetăţean, care nu e profesor secundar sau n-are copil în liceul superior, câte clase mai are liceul în prezent: 7 sau 8? Cuvântul marelui pedagog german, Wilhelm Rein, amintit de dl profesor I. Lupaş, că în ţara sa, ţara pedagogilor şi a filosofilor, orice reformă şcolară cere un timp de două secole pentru a se formula o judecată definitivă asupra ei, poate constitui pentru „reformo-mania" guvernelor noastre o sentinţă distrugătoare.

Nu mai puţin se ridică dl profesor I. Lupaş împotriva diverselor tendinţe ale unor miniştri care, trecând pe la instrucţie, au vrut să dea liceului un program în care să domine aproape numai specialitatea lor. E cunoscut în acest sens planul fostului ministru, dl I. Petrovici, de-a face din liceu o şcoală pur filosofică.

Just în idei şi bogat în argumente este studiul „Legea învăţământului particular", în care învăţatul profesor pledează minunat pentru şcoala confesională. Combătând afirmaţia că şcoala confesională ar fi un anacronism istoric, autorul arată că această instituţie, care s-a dovedit atât de folositoare unei bune educaţii, există în statele cele mai civilizate:

> „În Suedia de exemplu, spune autorul, ţară fericită şi vestită prin totala ei lipsă de analfabeţi, deşi e cârmuită în timpul de faţă de un guvern socialist, e posibil totuşi ca arhiepiscopul din Upsala, reprezentantul suprem al autorităţii bisericeşti, să fie totdeauna şi procancelarul (prorectorul) universităţii de stat din acelaşi oraş, după cum de asemenea e posibil *ca inspecţia întregului învăţământ primar suedez să fie lăsată în grija preoţimii* [...], iar un fost ministru englez, John Gorst, făcea la 1898 constatarea că numai în acele şcoli săteşti se poate realiza un proces, *în fruntea căror se află un preot energic şi luminat.*" (p. 75)

Noi putem adăuga ca un comentariu pe marginea acestei cărţi, care ne dezvăluie atmosfera de nesiguranţă, de instabilitate şi de contradicţii în care s-a legiferat în materie de învăţământ, că ea se datorează absenţei unei concepţii precise despre om, despre fiinţa şi destinul lui, în mintea guvernanţilor noştri. S-a legiferat pe întuneric, cum foarte bine spune autorul, fără lumina unui ţel clar şi sigur, ci doar după impresii şi pasiuni de-o clipă. Am putea spune că în pedagogia noastră de stat – nu a singuraticilor pedagogi, deşi mai că putem să-i înglobăm şi pe ei în această judecată – lipseşte şi azi conştiinţa precisă a unui ţel care trebuie fixat înaintea întregii iconomii a învăţământului românesc. Pedagogia Ministerului Instrucţiunii nu e însufleţită statornic şi în toate detaliile dispoziţiilor sale de o ţintă supremă, ci îşi schimbă obiectul ardorii sale de la o zi la alta, sub impresia împrejurărilor şi întâmplărilor care se perindă pe scena actualităţii, sau, descurajat, lasă problema direcţiei educative (cea mai importantă în pedagogie) la voia fiecărui profesor sau a întâmplării: să vedem ce-o ieşi.

E de vină, se înţelege, şi pedagogia universităţilor noastre, pentru că ea trebuie să ofere statului, luminat şi confirmat, pe bază de studiu şi de experienţă, un ideal al învăţământului. Dar acesta lipseşte, pe cât mi se pare, sau în orice caz e mereu în faza controverselor.

Rana mai ascunsă a întregii neputinţe, de a găsi o direcţie pe care urmându-o poate fi format într-adevăr un om şi un român cum ne trebuie, stă în nesocotirea omului ca

ființă care depăşeşte prin natura şi destinația sa viața pământească, fie ea concepută mai eroic sau foarte oportunist.

Singura antropologie reală şi adevărată, care ține cont de toată natura omului cu toate virtualitățile şi aspirațiile ei indestructibile şi care oferă toate mijloacele pentru dezvoltarea uşoară şi sănătoasă a ceea ce-i şi autentic, dar şi nobil în om (pentru că nobilul e mai adânc, mai originar şi mai esențial în om decât meschinul), este antropologia creştină.

Omenirea nu va avea o pedagogie adevărată, reuşită, decât atunci când va pune la bazele ei antropologia creştină, luminată azi şi amplificată în înțelesurile ei şi de psihologia mai nouă. O minunată încercare de clarificare a antropologiei creştine ortodoxe, ca bază a pedagogiei integrale (nu numai a învățământului religios), a dat teologul rus *V. Zencovschi* în *Problemele educației în lumina antropologiei creştine* (Paris, 1934).

Să nădăjduim că prin lucrări ca cea a dlui profesor I. Lupaş se va netezi şi la noi drumul spre această stare de lucruri.

Mijlocitorul*

Sărbătoarea Crăciunului reaminteşte momentul în care între noi şi Dumnezeu intervine un Mijlocitor.

A ne pătrunde viu de necesitatea unui Mijlocitor între noi şi Dumnezeu, înseamnă a înțelege pe jumătate uriaşa importanță a Întrupării şi permanenta slujbă pe care o îndeplineşte pentru noi Domnul nostru Iisus Hristos.

La Dumnezeu nu se poate înălța niciunul din noi prin propriile sale puteri intelectuale sau morale. Sunt aşa de slabe aceste puteri şi rătăcesc aşa de uşor chiar şi când sunt bine intenționate. De câte ori nu s-a umplut omul păgân de iluzia că a atins în vreo categorie din experiențele sale lăuntrice, sau din realizările sale artistice şi ideologice, picioarele sfinte ale lui Dumnezeu? Şi totuşi ce repede şi-a dat seama că bănuiala sa a fost o scurtă autoînşelăciune. A schimbat astfel pe rând religiile, aşa cum schimbă filosofia sau politica sistemele sale care nu vor să ştie pe Hristos singurul Mijlocitor spre Dumnezeu.

Între făptură şi Dumnezeu există o prăpastie, fie că ne dăm limpede seama de ea, fie că o acoperim pentru câte un moment cu o punte iluzionară.

---

* *Telegraful Român*, an LXXXIV, nr. 53, 25 dec. 1936, p. 2. Semnat: *Dr. D. Stăniloae.*

Peste prăpastia aceasta, cu un picior pe malul nostru, cu celălalt pe malul dumnezeiesc, stă, aşezat de Tatăl, Mijlocitorul.

Prin omenitatea Sa Iisus Hristos face parte dintre oameni, din ciclul naturii omeneşti şi implicit din ciclul întregii naturi create. Ca atare el a comunicat şi comunică cu noi nu numai prin învăţătura şi disciplina de viaţă ce ne-a dat-o, ci şi intern, fiinţial, prin adâncurile firii omeneşti, datorită acelei unităţi şi comuniuni ce există îndeobşte între indivizii din cadrul aceleiaşi naturi. Intercomunicările, interinfluenţele de la distanţa între rudenii şi uneori şi între necunoscuţi, intercomunicări şi interinfluenţe care avem dreptul să presupunem că nu toate ajung până la lumina conştiinţei noastre, dovedesc cu prisosinţă existenţa unei oarecare unităţi vii, dinamice, în natura umană. Persoanele apar ca nişte actualizări ipostatice în cadrul acestei unităţi de natură, cu libertatea şi originalitatea determinată într-o anumită măsură de această unitate. Desigur nici unitatea de natură între oameni nu trebuie înţeleasă ca absolută şi covârşitoare, nici separaţia vizibilă între persoane ca mergând la extrem. E şi aici una din acele împletiri şi reciproce intercondiţionări de antinomii, care se întâlneşte în toate aspectele mai esenţiale ale realităţii. Prin voinţă, persoana umană poate, în mare măsură, să pună stavilă acelor comunicări fiinţiale ce-i vin de la fraţii săi întru omenitate. Se pare că iubirea este factorul care dă cea mai mare frecvenţă şi intensitate acestor mişcări fiinţiale de la om la om. Cu cât iubeşti mai mult, cu atât influenţezi şi transmiţi din tine mai mult semenilor tăi şi primeşti de la ei mai mult.

Iisus care iubeşte omenirea cu o iubire infinită, o influenţează uriaş. Omenirea care-L iubeşte formează într-adevăr Trupul Lui mistic şi sobornicesc (nu individual). În acest ciclu unitar, în acest Trup influenţat de Iisus, nu intră însă şi cei ce se închid cu totul faţă de El, prin ura lor.

Dar firea omenească a lui Iisus e străbătută de cea dumnezeiască, e firea Fiului lui Dumnezeu. Prin firea Lui omenească îşi transmite însuşi Dumnezeu puterile Sale de înnoire şi înălţare în omenire. Prin Hristos comunică Dumnezeu cu noi şi numai prin El. Şi viceversa, avânturile noastre de-a ne ridica spre Dumnezeu, neputincioase de-a se lansa spre depărtările ameţitoare în care locuieşte cel neapropiabil, îşi găsesc în omenitatea lui Iisus aşa de apropiată de noi nu numai o insulă de popas, ci şi o luntre care ne zboară într-o clipă până dincolo de zările omenescului. Prin Hristos-Omul aflăm pe Dumnezeu. Hristos ne ajută să ne înălţăm, întărind iubirea noastră slabă, luminând înţelegerea noastră şchioapă, dinamizând gestul nostru spre faptă şi, mai ales, luându-ne aşa slabi şi defectuoşi cum suntem la braţul său şi prezentându-Se cu noi Tatălui pe care-L roagă continuu să ne primească.

Prin Hristos ne vin darurile de la Dumnezeu, Hristos e în continuă slujbă de mijlocire umilită la Tatăl pentru noi. El e cu alte cuvinte Arhiereul, sau Preotul prin excelenţă.

Arhiereii şi preoţii ceilalţi nu sunt decât organele vizibile prin care Arhiereul cel adevărat varsă oamenilor de la Tatăl şi de la Care luând rugăciunile pentru oameni le face ale Sale în faţa Tatălui. Din Preoţia lui Hristos se alimentează şi se explică preoţia în Biserică.

Cei ce neagă preoţia neagă în fond necesitatea Mijlocitorului, afirmând că între ei şi Dumnezeu nu e nicio prăpastie. Ei cred că Dumnezeu e ţintă pasivă la care urcuşul depinde numai de voinţa lor. Ei nu ştiu că are şi Dumnezeu

o voinţă şi trebuie întrebat şi El de condiţiile în care permite să se apropie necurăţiţi de El. Ei însă nu se pot curăţi singuri. Numai Dumnezeu îi poate curăţi. Dar pentru aceasta e necesară lucrarea preotului, jertfa şi rugăciunea lui pentru ei. Ar fi o mare aroganţă ca oamenii să vrea să-şi aleagă Preotul, Mijlocitorul, ale cărui rugăciuni de mijlocire vor fi ascultate de Dumnezeu. Pe el numai Dumnezeu îl poate alege ca să-l poată şi iubi şi, prin aceasta, asculta.

Cuprins

TIPOGRAFIA CĂRŢILOR BISERICEŞTI

Intrarea Miron Cristea nr. 6; 040162, Bucureşti
Telefon: 021 335 21 29; Fax: 021 300 05 53
e-mail: magazin@editurapatriarhiei.ro;
tipografia@patriarhia.ro
web: www.editurapatriarhiei.ro